

ՄԵԿՆԱՏԹԵԼԻ  
ԱՐԴԱՍԱԾ

Յօրինեալ ՚ի հ. Արքայեւ վարդապետ Զամ-  
չեանց՝ Յաշակերտութենս ամենապատիւ  
Ախիթարայ Աբբայհօր :

Տղագրեալ հրամանաւ Հագեսր թի Արքամանուն Ածի  
Աբբայ Ագոնց, Ածաղապետ Աբբեպիսոպուն :

Յամի մն. 1821. և հոյոց. ամէն :

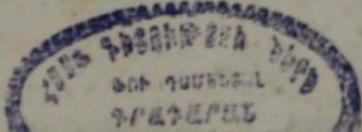
Բաժանեալ ՚ի տասն հատորս :

Հ Ա Տ Ո Ւ Թ Ա Գ

Համակ  
720



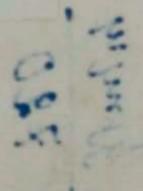
Դ Ա Լ Ե Լ Ե Տ Ե Կ  
Դ Վ Ա Խ Ա Մ Բ Ո Յ Ն Ա Վ Ա Ր Ո Ւ



Ն ո ւ է ր

Լիզունի Գալուստ Կիւլյէնկեան  
Հիմնարկութեան կողմէ  
Հայկական ԱՍԽ Գիտութիւնների  
Ակադեմիայի Մատենադարանին

1966





卷之三



՚ նեղութեան իմում ես առ առ կարդացի,  
և լուաւ ինձ առ :



# Կ Ա Ն Ա Խ Ա Բ Հ Ա Յ Ա Բ Ի Վ Ա Յ Ա Բ Ի Վ

Ս Ա Դ Ա Մ Ա Ս Ա Շ Ա Թ Ա Շ

Ը նորհակալութե՞ և մաղթանք առ ած վո՞ փրկելոյ  
'ի չար լեզուէ . միանդամայն և գանդատ զընդելու<sup>1</sup>  
կար մնալոյ ՚ի պանդխտութե՞ :

(Օբնութեան ասովիձանաց :

1. **Ի**նեղութե իմամ էս առ ար իսրայէլ , և լուսաց  
ար ժբիեաց շանցն իմ ՚ի լըմանց նէնգառաց , և ՚ի  
լուսուէ լորէ : 2. **Օ**ք ասցի ժեղ՝ իմ զինչ յութելոյ , լուսու  
նէնգառաց : 3. **Ո**ղում նեսոս հորէ , զի մուտք էն իսրայէլ մինչ  
իսղուաց : 4. **Ա**յ ինչ զի ընդերիար եղաւ պատրիառութե՞ իմ .  
զի բնահեցայ էս ՚ի դրանո ինդրուա : 5. **Ո**ւազում անգամ  
բնահեցայ անցն իմ ընդ այնոսէէ , ոյս առենին զընջոյն : 6. **Ա**յ  
էէ իսուղողաբար . յորժում իսօսէէ , մորդուշին ընդ էս :

Ա Ե Բ ՚Ե Ա Գ Ի Բ Ի

(Օբնութեան ասովիձանաց :

**Հ**եթեսըմեւ սրդ մասք ե՞ն  
որոց վերնագիր է օբնութեան ասովիձան  
նոց , կարգաւ՝ մի զհետ միոյ շարունա-  
կեալ , համառօտք , և մի քան զմի գե-  
րազանցք , վսեմք և ազգուք : **Ա**յլ թէ ընդէլու ասին  
սոքա օրհնութե՞ աստիճանաց , կամ երգ աստիճանաց

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն  
կամ չուց և կամ ելից , և թէ ընդէլը իցեն սոքա  
հնգետասան , և յորոց իցեն յօրինեալ , և առ ինչ ,  
տես 'ի ներածութե + դւ . ժա :

Հյերը " 'ի հնգետասան սաղմոսս յայսոսիկ դնի շի-  
կա հառլը . այս է \* երգ վերելից . կամ երգ աստի-  
ճանաց ) || . կամ այլազգօրէն ասացից ուրէ ձէլք նիւր-  
տիւրիւ : ) Ոիայն 'ի ձի ասղմոսն որ է յաջորդ սո-  
րա փոխանակ դնելոյ հա հառլը՝ գրի լա հառլը , այս-  
ինքն յաստիճանս . որ զնոյն նշանակէ :

Այսոքիկ հնգետասան սաղմոսք թէպէտ և ունին  
զայս վերնագիր , բայց 'ի մերում թարգմանութեն  
ըստ բառից ինչ և ըստ տառիցն այլայեալ տեսա-  
նին . որպէս և երեսի 'ի քննութիւն իւրաքանչիւր նո-  
ցին : Եւ նախ աստ 'ի տպ" և 'ի միում ձեռագ"  
դնի շայիւ օրհնութիք աշտիճանաց : Եւ յայլում  
ձեռագ" և 'ի սաղ" . լամբ" . սէիւ , օրհնութիք աստի-  
ճանաց . 'ի չորս ձեռագիրս նուիւ , օրհնութիք աս-  
տիճանացն . 'ի միում , ազօթք աստիճանաց . յերիսն  
և 'ի սաղ . վարդ" . երգ աստիճանաց : Եւ սակայն  
ամենեքին 'ի նոյն հային . և զի հասարակ է դնել  
օրհնութի աստիճանաց , և համաձայն այլոց , մէք ևս  
այնպէս եղաք :

Այս առաջիկայ սաղմոս հայի 'ի վիճակ գերելոցն  
'ի բարելոն յօրինեալ կամ 'ի դաւթայ , ըստ որում  
գրէ դաւիթ անյաղթ 'ի նախերգանս սաղմոսաց , և  
այն իբր նախագուշա կութիք , և կամ 'ի մարդարէից  
յետնոց իբրե չնորհակալութիք և իբրե մաղթանք  
վասն ազատելոյ յայնցանէ՝ որոց լեզուք լի էին դառ-  
նութիք : Ոյն այս դնի միանգամայն և իբր առաջին  
աստիճան ելանելոյ 'ի պանդխտութիք կենցաղոյս ,  
և չուելոյ յարքայութիք երկնից . որպէս է տեսանել  
'ի համարն . 4 :

P. U. 'U.

**Ա**նեղութեա ի մամ է սա առ ի արդացի . և լուսա ի մի ,  
առ գրետեա պահյն է և շը լուսա անեն առ բաց , և  
է լուսա է պահ :

## W b u 'b a b f o b b 'b

Բնական իմ երեխ՝ ի մարդիկ, յանկանիլն ՚ի նեղութ՝ կարդալ առ տօծ. ըստ որում ասէ և բարսեղ վարդապետ (՚ի մեկն մարկ, գլ. 14.) \* ՚ի հաւա,, տացեալս և յանհաւասահաստատեալ է այս, ՚ի նեղութիս յիշել զտօծ, և յօդնութի կոչել, և ՚ի նայուսալ, թէ կարէ :: Առ որ օրինակ բերեալ ծործորեցոյն զառաքեալմն ասէ (՚ի մեկն մատ. ը. 25.) թէ յալէկոծիլ ծովուն \* ՚ի նադիմեցին. ըստ այնամ տեղ ՚ի նեղուե յիշեցաք զքեզլ :: Առ որոյ ասի յառակս. \* յորժամ ալիք աշեղ հնչեն, ձայնք աղօթից ուժին գոչեն ::

աղջօթից ուշ դրւելը  
խթան են նեղութիք. իսկ խթանն ու սպանանել,  
այլ զգաստացուցանել, և մղել՝ արագ ընթանալ.  
Վաշ երիվարք ևս երբեմն թուլանան, և խթանով  
յառաջանան: Խոյլ ես յաղօթս և՝ ի գործս բարիս,  
ի հասանելնեղութեց, արիանաս, և հնչես՝ ի սրտէ  
զյեծութե ձայն: Հուր են նեղութիք, ուր անկա-  
նինն՝ տան ելուզանել զծուխ հառաջանաց և զշա-  
ռայիւն աղաչանաց:

‘**Ա**ս զի մարդիկ բնաւորապէս իմն Ճանաւէլով՝ թէ  
յայ է ամենայն, և առծ միայն է ամենայնի տէր և  
աղատեցուցիչ, առ նա սովոր են աղաղակել, մանա-  
ւանդ թէ բազում անգամ նա ինքն առծ յայս սակս  
առաքէ՝ ’ի վերայ մեր զնեզութիս, զի առ ինքն ա-  
պաւինեսցուք, ոչ զի ունի ինչ պէտո ’ի մէնջ, կամ  
թէ շարժի ինչ ’ի ճայնից մերոց, այլ զի ախորժի  
լսել և զաղաւանս մեր. և վասն այնը ցուցանել մեզ  
զգութ իւր, և լցուցանել զկարօտութի մեր, և ’ի  
ներդութէ անտի աղատելով յանդորրութի վէրածել

8 Մ Ե Կ Ն Ի Թ Ւ Ւ  
զմեղ : Հայս օրինակ և մարդարէն՝ ի պաշարին անդ՝  
՚ի նեղութե կարգացի ասէ առ ած , և վկայէ թէ  
լուաւ ինքեան յասելն :

Ա նեղութեան իմաստ էս առ ած որ իտրտացի և լուաւ ինչ :  
Ի ազում էին նեղութիւնքն զորս կրէր , բայց ոչ  
գնէ բազմուորակի , այլ եղակի . զի ոչ այնչափ  
զրազմութին կամի ցուցանել՝ որչափ զսաստկութին  
և զանձկութին . որպէս թէ եղեալ էր . սաստիկու-  
թի նեղութե ընկճեցոյց զիս , և ես աղաղակեցի  
առ տէր . և նա ունկն մատոյց աղաղակի իմում , և  
լուաւ ինձ . զորմէ և ինքն առ վկայեաց ասելով  
\* 'ի նեղութե կարգացեր առ իս , և ... լուայ քեզ .  
(սաղ. ձ. 7.) Խսկ այս լսելս էր անսալ աղաղանացն  
և փրկել . վասն որոյ և զնոյն ևս առաջի առնէ , 'ի  
մէջ մատուցանելով միանգամայն և զայն ինչ՝ որոյ  
վասն աղաղակեաց , և յորմէ փրկեցաւ , ուստի ասէ :  
Տեր Քրիստո զանցն իմ 'ի շրեանց նենդասորաց , և 'ի լուսու-  
թարէ : Որոց միանգամ սիրտ սք իցէ և լսելիք մա-  
քուր , վշտագնիւ է նոցա նենդութի 'ի բանս , և  
անօրէնութիւն՝ ի լեզուի . վասն որոյ և մարդարէն  
յան հնարինս վշտագնեալ յայսպիսեաց ինդրեաց յոյ  
աղատել զինքն . և նա փրկեաց ասէ զանձն իմ յեր-  
կոցունց յայսցանէ :

Ա յլ քննելի է այն , զի մարդարէն ոչ ասէ փրկեաց  
զիս ած յայնցանէ՝ որք խօսին նենդաւոր շրթամբք ,  
կամ յայնցանէ՝ որք չարիս բարբառին , այլ 'ի նեն-  
դաւոր շրթանց , և 'ի չար լեզուէ . վասն զի ոչ յան-  
ձանց նոցա , այլ 'ի նենդութէ և 'ի չարութէ բանից  
նոցա պժգայր և տաղտկայր :

Խսկ շրթամբք և լեզուաւ ոչ է պարտ իմանալ նիւ-  
թապէս զգործարանսն , այլ նախ՝ զգործս նոցին՝  
այսինքն զբանսն ելեալս 'ի գործարանաց անտի . ըստ  
որում էին բանք նենդաւորք և չարք : Երկրորդ՝  
զունօղս նենդաւոր շրթանց և չար լեզուի , առեալ  
զանուն մասին փոխանակ անուան բոլորին ըստ ձեռյ  
ձարտասանից , որ կոչի խելամտութի : Ա յլ քանզի  
որպէս ասացաք , 'ի ներգործութէ նոցին տառապէր ,  
վասն այսորիկ զնոսին 'ի մէջ բերէ ըստ բանի նեն-  
դութէ և չարութէ :

Խակ եթէ նիւթապէս իմասցուք , յայնժամ ոչ է  
պարտ ըստ բնութեն նենդաւոր ասել և չար զլեզու ,  
այլըստ խոտորելցյն 'ի յաւուէ 'ի յոռութի : Ուստի  
ասէ սարդիս շնորհալի ( 'ի մեկն . յակ . գ . 8 . ձառ.  
Շ . ) \* չար ասել զլեզու՝ ոչ ըստ բնութեանն ասէ ,  
ո այլըստ ներդործութեան . որպէս այլուր զմարդ  
,, չար ասէ , և զակն չար , և զօր չար , ոչ ըստ բնու-  
,, թեն , այլ ըստ համեմատութեն և ըստ հանդիս  
,, ման . զի ( եթէ ըստ համեմատութեն ասիցի՝  
,, յայտ է ( թէ ) մարդոյ բարին ընդ ոյ բարւոյն հա-  
,, մեմատեալ արդարե ստուգապէս չար գտանի .  
,, ( սոյնպէս և ըստ հանդիպման ) յաւուր՝ յորում  
,, փորի խորխորատ մեղաւորաց , և հատուցանի 'ի  
,, գլուխ նոցտ չարութին՝ այնորիկ աղադաւ չար ասի  
,, և օրն . նմանապէս և աստ զլեզու չար ասել՝ ըստ  
,, հանդիպմանն ասէ . զի 'ի բարեձեռութէ բանիցն  
,, զարտուղի անկեալ և զանպատէհսն բարբառեալ  
,, չար անուանի ! :

Դարձեալ ոչ ասէ մարդարէն՝ փրկեաց զիս , այլ  
զանձն իմ՝ այսինքն զհոգի իմ . զի որովհետեւ հոգի  
նորա տանջիւր յայնպիսի բանից՝ զհոգին բերէ 'ի  
մէջ : Դապա յետ խօսելոյ զնենդաւոր լեզուէ՝ դառ-  
նայ խօսիլ առ նոյն լեզու , և ասէ :

Օ բ պացէ տեղ էամ զինէ յաւելցէ , լողու նենդա-  
-ռու :

Դ վերոյ բաժանաբար եղ զշոթունս նենդաւորս  
և զլեզու չար . և զի նենդութի լեզուի պարագրէ  
յինքեան և զչարութի շրթանց 'ի ծածուկ , զայն  
միայն՝ այսինքն զլեզու նենդաւոր ևելթ 'ի մէջ բե-  
րէ աստ ասելով :

Օ բ պացէ տեղ , էամ զինէ յաւելցէ , լողու նենդա-  
-ռու : Դառդ չշնու նենդաւոր՝ խելամտութե ձեռով ձարտա-  
սանից դնի աստ , փոխանակ այնպիսի մարդոյ՝ որ  
ունի զլեզու նենդաւոր , զմասն փոխանակ բոլորին  
վարելով . որպէս է տեսանել և 'ի նախընթաց հա-  
մարն : Եւ ըստ այսմ կամի ասել . ով նենդաւոր  
դու , 'ի խօսիլքո նենդութի զինը անտի տացի քեզ .  
այսինքն է թէ զինը օգուտ լինիցի քեզ անտի , և

10 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
կամ զինչ առաւելութի բարեոյ ժողովեսցի յանձն  
քո . ու ինչ բայց եթէ անձք . որպէս եղեւ նենդա-  
ւոր լեզուին այնմիկ՝ որ պատրեաց զեւաց խարդաւա-  
նոք :

\* Ենդաւոր լեզուաւ իմացեալ լինի աստ և այր շոգ-  
մոդ , \* այսինքն սիրելի և ատելի || . որպէս առէ-  
սարդիս չնորհալի . ( 'ի մեկն . յուդայի . համար . 6 .  
հառ . թ . ) զի որ սիրօղ ցուցանէ լինքն , և ատելու-  
թէ վարի , որպիսի է շոգմոզն՝ նենդէ լեզուաւ իւ-  
րով , որով և կոչի լեզու նենդաւոր :

|| մանք զայս բան իմանան ասացեալ 'ի գիմաց այ  
իրեւ պատասխանի առ սազմուերգուն , կամ իրեւ  
քաջալերը . որպէս թէ եղեալ էր . ընդէր երկնչիս  
'ի նենդաւոր լեզուէ . զինչ կարէ նա առնելքեղ , և  
զինչ վնաս կարիցէ հասուցանել յանձն քո : || մանք  
ընդ հակառակն մեկնեն՝ իրեւ յորդոր առ վատա-  
ցեալն . որպէս թէ ասացեալ էր . զինչ կարես առնել  
ընդդէմ նենդաւոր լեզուի , բայց եթէ ապաւինիւ  
առ ած , եթէ զայս արասցես՝ նա լինիցի վրէ ժիրն-  
դիր , և այլն : Ի այց առաջին մեկնութին է հարա-  
զատագոյն , և համաձայն երբայսկանին 'ի կարգել  
զբանն առ լեզու նենդաւոր : Ի յլ թէ քանի չար իցէ  
այնպիսի լեզու՝ յայտ առնէ նմանաբանութիւն իւիք  
ասելով :

Դ .  $\int$  բայս նեաս հոգու , ու մուտք էն իայծակամբ + իան-  
այ :

Բանք նենդաւորք երիւք ազդեն . մի' 'ի հեռուստ  
այսինքն աներեսութարար . զի 'ի լսիլ անդ ու երեւ-  
ցուցանեն զայն՝ զոր դիտեն , և եթէ կասկածաւոր  
ևս թուիցին՝ զկասկածեալ վտանգն հեռի տան տե-  
սանել . բայց յանակնկալ պահու հասուցանեն . վասն  
որոյ նետից նմանեցուցանէ զնոսա , յորոց գրեթէ  
անշնար է անձնապահ լինել : Ի յսպիսի բանք են  
իրեւ զկաթիլ իւղոյ , որ տակաւ տարածի 'ի հան-  
դերձա : Ա մանին և թունաւոր կերակրոյ , որ առ սա-  
կաւ սակաւ ներգործէ ուտողին . այս ինչ է տարբե-  
րութին . զի թայնն ը բերանն անցանէ . իսկ նենդա-  
ւոր բանք ընդ ականջս թափանցեն , և սպանանեն

զհագին. ուստի և լեզու՝ որ խօսի զայնապիսիս մարդ դասպան է:

Ղըրկըորդ՝ զօրաւորագոյնս աղքեն քը զյայտնի խօսս  
անօրէնութէ. զի դիւրաւ տեղի գտեալ՚ի լսօղն՝  
թափանցեն՝ ՚ի նա խորագոյնս. ամին իրի նմանեցու-  
ցանէ զայն ոչ հասարակ նետից, ոյլ նետից հզօրի,  
և այն սրածայր. որտիսի են այն բամբասանը՝ որք  
նրբարանութէ ասին. և որշափ նուրը են՝ այնպատ  
խորագոյնս աղքեն. զի սրածայր նետ չըրաչար թա-

*Wingl, h. q. h. e. m.*

Երբորդ՝ որ չար ես է՝ ազգեն անթշկելի . զի՞ ի  
հասանելն՝ ի ծածռեկ վիրաւորեն , և ոչ երեցու-  
ցանելով զվերսն՝ անհոգ թողուն զվիրաւորեալն փո-  
թալ՝ ի բժշկիլ . վասն որոյ նմանեցուցանի՝ այնպիսի  
նետի՝ որ չարաչար միւեալ իցի : Քայսոսիկ հայելով  
ասեւ :

|| բայէս նետք հզօքէ, ոչ դիւալ են իսյծակամբ + իտիւոյ :  
լիամի տաել. նենգաւոր բանք իբրև զնետա գաղտննի  
հասանեն, և իբրև 'ի հզօք ձեռանէ: արձակեալ՝ շա-  
րացար վիրաւորեն, և իւրեանց անզգալի (թունաւո-  
րութիւն մահուչափ վտանգեն. որպիսի են այն նետք՝  
որք միսեալ իցեն կայցակամբք կաղղւոյ. վասն զի  
եթէ նետն հրասցի 'ի խարսյկ կաղղնի ծառոյ կամ  
գիշի ծառոյ՝ և միսեսցի 'ի ջուր, (մանաւանդ յա-  
րիւն) տոնու զժանտութիւն: (թունաւոր, և 'ի վի-  
րաւորելն՝ աղդի զթունաւորութիւնը, մինչև զժուա-  
րաբժշկելի լինել վիրացն: Այսպիսի իմն են տու: և  
բանք նենգութիւն ասացեալք, մանաւանդ այն բանք՝  
որք 'ի վիրաւորութիւն հոգւոյ հասանեն 'ի լսելիս,  
զորս առաքեալն կոչ: \* նետս մուխս չարին || . (Եփես.

7. 16 :

Եւ մի ինչ զարմանաթ, թէ այլազգ ներդործէ խարոյկ կաղնուոյ քան զիարոյկ այլօց ծառոց - զի զայս փորձիւ տեսանեմք և յայլ խարոյկս - աւասիկ ամենեն այլ ազգ ներդործէ խարոյկ ուռուոյ յերկաթն, քան խարոյկ այլօց փայտից - այլազգ սոսկ բոցն, և այլազգ սոսկ խարոյկն, Եւ ոչ այսչափ միայն, այլև նոյն խարոյկ կամ նոյն ածուխ այլազգ ներդործէ յայս գաւռ քան յայլ. որպէս յայտ է՝ ի խարոյկն մընետ-

12 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ե Լ Ե Կ  
կոյ . մինչ զի և ոսկին իսկ 'ի նոյն խարուկէ զայլ  
որակութի առնուր 'ի վենետիկ քան յայլ տեղիս :  
Ոմանք նետիք մինելովք կայծակամբք կաղնուոյ՝ իմա-  
նան զհրացեալ նետս ջերաջերմ արձակեալս , կամ  
զայնպիսի նետս՝ յորս կայցէ հուր , որ 'ի հասանելն  
հասուցանէ զմահ , որպիսի են և բանք նենդ աւորք :  
Խոկ այլք զայս բան վերածեն առ պատուհասս՝ զորս  
առաքէ ած առ նենդ աւորս՝ պատճելով զնոսա կայ-  
ծակամբք արձակելովք յերկնից իբրեւ զնետս . յոր  
միտ կամի ասել . 'ի պաղատիլ և 'ի գիմել մարդոյ  
առ ած յերեսաց նենդ աւորս լեզուաց , թօթափին  
'ի վերայ այնպիսի լեզուաց կայծակունք երկնից , կմ  
պատիմք՝ որպիս նետք հզօրի՝ այսինքն որպիս նետք  
ոյ : ։ ։ ։ այսոքիկ յետին մեկնութիք երկեին ըստ  
յարմարութեան տուեալ . իսկ առաջինն է ընտրելի  
իբրեւ հարազատագոյն :

։ ։ ։ բանք որպիս եղաք 'ի վերնագրի՝ ասին 'ի մար-  
գարելն 'ի գիմաց գերելոց 'ի բարելոն , ուր լիներ  
նոցա 'ի բազմաց բազում անդամ լսել զրանս նեն-  
գութել վասն արկանելոց զնոսա յօրոդ այթ կորստեան  
և խախտելոյ զնոսա յանձպաշտուէ . որոյ վասն կար-  
դաց մարդարեն առ ած՝ փրկել յայնպիսեաց անտի .  
և այլ մարդարեք գուշակելով զարիսն որք դալոց  
էին 'ի վերայ քաղաքին , ասացին . աւասիկ թշնամիք՝  
որ են իբրեւ նետք հզօրին ոյ՝ հասցեն առ քեզ , և  
վիրաւորեսցեն անթշկելի . զի իբրեւ թէ միսեալ և  
զօրացուցեալ են հրով բարկութե նորա : (եսայ . իբ-  
ր 2 -- 9 : կէ . 12 : երեմ . դ . 5 -- 9 : ժդ . 14 : ժթ . 3 :  
և այլն : ) ։ ։ ։ քանզի կարի իմն երկար եզեւ ժամա-  
նակ մնալոյ իսրայէլացւոց 'ի գերուե անդ , և լսելոյ  
նոցա հանապազ զհայհոյութե բանս , յոդւոց հանե-  
լով մարդարեին՝ աւաղէ զանձն 'ի գիմաց նոցա , և  
ասէ :

։ ։ ։ այ նոյ շնչ շնչ երիար եշլ պանդիստանէ իմ . զէ  
բնուինյոյ ես 'ի վրան իերուսա-  
լիմայ պանդիստութի նեղէ զանձն յոյժ , և որչափ  
յամէ , այնչափ առաւել տառապեցուցանէ , մնանա-  
ւանդ եթէ իցէ պանդիստութի գերութե . որպիսի

եղեւ որդւոցն իսրայէլի՝ որք գերեալ նախս 'ի սաղման  
նասարայ ( դ . թագ . ժէ . 6 . ) և ապա 'ի նաբուդու  
դոնոսորայ . ( դ . թագ . իէ . 11 . ) պանդխտեցան  
յօտարութեան , ցնդեալ և ցրուեալ յայլ և այլ աշ-  
խարհս . յորս 'ի տեսանել նոցա զինքեանս զրկեալ 'ի  
հայրենեաց իւրեանց , և 'ի հանդիսիցն պաշտամանց ,  
և երկարեալ 'ի վարանդուել , հալէին և մաշէին .  
Պորոց զկերպարանսն յանձն իւր նկարելով մարդա-  
րէին ասէ :

Ու այ ինչ զի ընդերիաբ եղեւ պահպատանէ իմ : Կամի ասել-  
ով թէ զինց պատահէցաւ ինձ . ուր եի , և այժմ ուր  
պանդխտացեալ կամ . յորում վիճակի նոխանայի , և  
այժմ յորպիսի վիճակ դեգերիմ . յորպիսի պատիւ վեր-  
առեալ եի յայ , և այժմ յորպիսի անարգութիւն խո-  
նարհէցայ . ոչ մի ամ , և ոչ տասնամերայ ժամանակ ,  
ոյլ զամն բազումն 'ի թշուառութիւն պանդխտութեա-  
տագնապիմ . վայ ինձ թէ զիարդ երկարեցաւ ժա-  
մանակ այսր իմայ պանդխտութեա . գարունը գան ,  
և աշունք գնան , և պանդխտութիւն իմ իրրե բանա  
կալեալ ունի զիս յօտարութե . երբ արդեօք լինիցի  
վախճան այսր գերութե . երբ իցէ զի ոչ ևս տեսից  
զիս 'ի մէջ գերչաց իմոց . երբ դարձայց 'ի բնակուի  
հայրենեաց իմոց : Վայ ցաւագին հառաջանք՝ նոցա-  
է զգալի , որոց ընդ փորձ մտեալ իցէ այնպիսի  
թշուառ գերութե . զորոց զառաւելութին կամելով  
ցուցանել մարդարէին՝ առաջի առնէ և զթշուառու-  
թիւ տեղեացն՝ յորս եղեւ այն գերութիւ . և զանց  
արարեալ զբաղմաք՝ զմին եեթ յիշէ փոխանակ ամե-  
նեցուն ասելով :

Օյ բնաինյայ ես 'ի կըսն ինդարաւ : Ելեդարաւ իմացեալ  
լինի աշխարհն այն՝ որ կոչի ապառաժ արարիա , և  
կամ ըստ այլոց անապատ արարիա , յորս ուերեալ եին  
որդիք կեդարու որդւոյ իսմայլի . յորմէ և բնակիչք  
այնոցիկ կողմանց կույին որդիք կեդարու . ( եսայ .  
իտ . 16 . և այլն ) Եւ ամենեքին սոքա եին վրանա-  
բնակիք՝ որպէս և այժմ : Վամէջ սոցա ցրուեցան բա-  
զումք յիսրայէլացւոց 'ի գերին իւրեանց . վասն որոյ  
'ի բառշակել եսայեայ զդարձ գերութեն , զայսոսիկ  
տեղիս ևս յիշէ ասելով . ( իտ . 1 . ) \* ուրախ եղիցի

„ անապատն (արարիս՝ ՚ի գարձի գերութեն ) . . . և  
„ բնակիչք կեդարու՝ (որք են) . . . բնակիչք վիմին ,  
այսինքն ասդառաժին արարից : Հայսպիսի տեղիս առէ  
բնակեցայ երկար ժամանակաւ , ոչ ՚ի յարկս պալա-  
տանց՝ որպէս էի ՚ի հայրենիսն իմ , այլ ՚ի վրանս ըն-  
բնակեցաց երկրին . որով կամից ցուցանել թէ ՚ի թշուա-  
ռութեն էր բնակութի որդւացն իսրայէլ ՚ի գերութե-  
անդ :

Г.ստանօր սոսկ զկեդար յիշելով որպէս ասացաք՝ տայ  
իմանալ և զայլ տեղիս գերութեն . բայց քանզի  
թշուառադոյն էր վիճակ կեդարուն , զայն առաջի  
առնե . և նովին յայլս ևս հայիլ ստիփէ : Հաւելու  
վարդան , թէ որդիք կեդարու գերեկիցք էին խօսայէ-  
լի , վասն այսորիկ ատէ մարգարեն՝ թէ բնակեցայ  
ևս ընդ նոսա ՚ի գերութե . այլ այս չէ յայտ :  
Փրսխաքերաբար առեալ՝ վրանաւ կեդարու նշանակի  
գերութեն , կամ թշուառ վիճակ գերելցոն՝ որպէս  
թէ բնակեալ էին նոքա ՚ի վրանս կեդարու : Եւ  
գարձեալ որովհետեւ կեդար նշանակէ խաւար , կամ  
սեաւ , կամ տրտմութի , յասելն՝ բնակեցայ ևս ՚ի  
վրանս կեդարու , ցուցանե՝ թէ կայր ՚ի խաւարացին  
տրտմութե , և ՚ի սեւազցեաց թշուառութե ՚ի գե-  
րութե անդ :

Վաստանօր յասելն , վայ ինձ՝ զի ընդ երկար եղեց պահողիստութիւն իմ , բառդ ձայ՝ ոչ հայի յեղկութիւնն անձին , այլ յեղկութիւն ընդ երկար պահողը տուե . որպէս յասելն , վայ մեղաւորի , վայն ոչ հայի յաւաղումն անձին սոսկապէս , այլ յաւաղումն մեղաւորութե . որպէս և յասելն , վայ ձեզ հզօրքդ իսրայէլի՝ ձայն ոչ զօրութիւն խոտե . այլ զարութիւն գործածութե նորին . ըստ որում ամէ գեորգ փարգապետ . ('ի մեկն . եսայ . գլ . դե .') ըստ այսմ և աստ . որպէս թէ եղեալ էր , վայ ընդերկար պահութանունու , կամ աւաղ՝ զի այսափ երկարեցաւ պահ . զիստութիւն իմ . որով մաշիմ՝ 'ի վրանս կեդարու : Հոգեորապէս կեդարաւ նշանակի կենցազս՝ յորում պահողիստիմք իբր ՚ի խոր խաւարի : Խւ յայս միտուամ . սարգիս շնորհայի ('ի մեկն . յակ . ե . 20 . նառ . ժառ . յորդ . ) թէ գաւիթը ըստ սմին \*խաւար խոր և վրան

, կեդարու տեսաներ զաստի կենցաղս || . ուր յեր կարիլ դառն պանդխտուել չեծէ հոգի մեր և հառա չե ասելով . վայ ինձ՝ զի երկարեցաւ պանդխտութի իմ՝ ի վերայ երկրի , և ես բնակեալ եմ՝ ի վրանս կե դարու այսինքն՝ ի խաւարի , և ՚ի արտմութեն , որով հետեւ ըս ասելոյ մեր այժմ՝ կեդար թարգ մանի խաւար և տրտմութի , ևս և սեւութի . որով նշանակին մեզք՝ որք յաճախեն՝ ՚ի մէջ աշխարհի : Խօսդ զայլ թշուառուիս ասէ յիշատակել վորդապետ , ('ի մեկն առ պետ . առ . 17 . ձառ . դ . ) արտաքոյ մարտք և ՚ի ներքոյ արհաւիրք , և այն ընդ երկար . \* Եւ զայս , (ասէ) տիրապետ հոգւովն տեսեալ մեծ մարդարէն , դաւիթ՝ ողբալով ասէր . վայ ինձ՝ զի պանդխտութիս իմ ընդերկարեաց բնակելով իմ՝ ի խորանս , կեդարու : :

Եւ արդարե՝ որք միանդամ պանդուխտ համարին զանձինս յաշխարհի աստ , յայսպիսի կիրս տուայտին . և որպէս պանդուխտն յօտարութեան իւրում՝ ՚ի հայրենիսն փութայ հասանել , և յերկարիլ տուուրց պանդխտութեն չիւծի և մաշի , և կարծութի ժամանակի երկար թուի ինքեան՝ ՚ի սկզ հայրենեացն , սոյնպէս և որ համարի զինքն պանդխտացեալ յերկնային հայրենեաց , զտիւ և զդիշել՝ ՚ի նոյն հառաւէ . իցէ և երբ իցէ՝ զի ելցէ աստի և ժամանեաց՝ ՚ի հայրենիսն իւր որպէս եր տեսանել՝ ՚ի որք ընդ առաքելոյն պօղոսի փութային ելանել՝ ՚ի մարմնոյ աստի , և լինել ընդ քնի :

Ի յապիսեաց բնակարանը թէ . և հոյսկապ աստարանք իցեն յաշխարհի աստ , իրրե զվարնս վայրենի մարդկան համարին , և անարդ ևս քան զնոսին՝ համեմատութիք օթեանաց երկնայինն երուսաղէ մի կիմ խորանի հըմարիան սոզոմնի , այսինքն արբայուեն քոփի : Եւ եթէ ունիցին ևս մեծութի բազում , և զիշխանական ձոխութի , պժգան ընդ պանդխտութի իւրեանց , որպէս ահա տեսանի՝ ՚ի դաւիթ . զորով ասէ ներսէս շնորհալին ( 'ի մեկն . մատ . դլ . է . ) \* դաւիթ թէ , պէտե զծայրագոյն մարդկան ունէր զթագաւորութի , սակայն հառաւէր ասելով . վայ ինձ՝ զի ընդ , երկարեցաւ պանդխտութիս : Օ այսպիսիս ասէ

և ծործորեցին . ( 'ի մեկն . մատ . գլ . ը ' ) Եւ որք  
միանց ամ զգաստ մատածութք խորհին զայսոսիկ , եր-  
կար թուի նոցա յոյժ պանդխտութի իւրեանց , և  
տաղտկալի բնակիլ 'ի մէջ այնոցիկ , որք առաւել սի-  
րեն 'ի պանդխտութե անդ տեւել հանդերձ թշուա-  
ռութք , քան յայն ցանկալի հայրենիսն ժամանել  
հանդերձ հանդստեամբ :

**Ա.** յս նեղուի երկար պանդխտութե եթե իցէ վասն  
չեռացել և օտարացեալ տեսանելոյ զմեզյերկնային  
հայրենեաց , և 'ի ժառանդութ մի միայն ծայրագոյն  
բարւոյն մերոյ 'ե բարի և գովելի . իսկ եթե իցէ սոսկ  
վասն կրելոյ մեր զվիշտ կենցաղոյս՝ յոչ բարին հայի .  
զի վերածի 'ի տրտունջ և 'ի տժգոհանս . որոյ վասն  
զրե սարգիս չնորհալի . ( 'ի մեկն . առ . պետ . գ . 14.  
Ճառ . է . յորդ . ) \*մի ինչ ասէ զչարիցիմք 'ի նեղու-  
,, թիմս երկար ժամանակաց . և մի ձանձրացեալ 'ի  
,, վշտացն՝ զմարդարէական ձայնն ( ծեքելով ) բար-  
,, բառիցիմք . վայ ինձ ասէ , զի պանդխտութիս իմ  
,, ընդերկարեաց 'ի բնակիլ ինձ 'ի խորանս խաւարի .  
ու վասն զի արդարե խաւար է աստի կենցաղս և խա-  
,, ւարեցուցի՛ որոց անմտաբար ( և անհամբերաբար )  
,, 'ի սմա կենցաղավարին :: **Ա.** յս վիշտ պանդխտուե-  
առաւելու և սասականայ 'եթէ պանդխտացեալն իցէ  
'ի մէջ խռովարար անձանց . որպիսի ձեւացուցանէ  
մարգարէն զազդն իսրայէլի յանձն իւր ասելով :

**Ե.** **Բ**ազում անդամ բնակեաց անցն իմ ընդ այսոսի , ոչ  
առելին զողջոյն :

**Ա.** սաանօր բառս բազում անդամ ցուցանէ նախ զերիցս  
պանդխտանալ իսրայէլացւոց յայլեայլ տեղիս 'ի յե-  
տին աւուրս թագաւորութե իւրեանց : Հուցանէ  
երկրորդ զբազում աւուրս պանդխտանալոյ նոցին  
ցամս եօթանասուն ըս չափու կենաց մարդոյ . մինչ  
դրեթէ յիւրաքանչիւր աւուրս նորոգ բնակիլ նոցա 'ի  
մէջ թշնամեաց : Եւ այս չէր այնչափ ծանր , եթէ  
թշնամիք նոցա խաղաղութք վարէին ընդ նոսա .  
բայց նոքա զհակառակն ցուցանէին . որով կարի իմն  
տառապեցուցանէին զգերութի նոցա : Օի այս հան-  
դամանք պանդխտութե առաւելու զթշուառութիւն

պանդխտացելըն. վասն զի լնու զնա խռովութե հոգ-  
ւոյ, որ ծանրագոյն է քան զգերութի մարմնոյ. և  
խսլառ տաղտկացուցանե. վասն որոյ իբր գաճնգատե-

**Ըստ** անդամ բնակչութեաց անցն իմ ընդ այնուին, ոյս ապէլն զուգընքն : Այսին առել . միթէ ցիր ինձ այս բաւական՝ զի մաշէի 'ի պանդիստութեան իմում . և ընդէլը եղե ինձ 'ի պանդիստութեան աստ բաղում անգամ բնա կիլ 'ի մէջ այնպիսեաց՝ որք ատէին զողջոյն, այսինքն որք ատէին զիսաղաղութի . և վասն ատէլց զայն՝ ոչ թողուին զիս կալ 'ի նմին, այսինքն 'ի խաղաղուե, այլ տագնապէին խռովութք և զայրացութք զհո զի իմ:

Հարոյապէս, այս բան ցուցանել զտառապիլ մարդոյ  
՚ի պանդխտութե կենցաղսո երեմն ՚ի սատանայէ ,  
երբեմն յաշխարհէ, և երբեմն ՚ի մարմնոյ . որք ատեն  
զողջոյն, և սիրեն զիտուղութէ՞ : Ուր թողուկ զտագ-  
նապիլ նորին յանարդ իրաց, ՚ի ժժմանց, ՚ի մժեղաց,  
՚ի ձանձից, ՚ի լուսոց, ՚ի մկանց, յօձից, ՚ի դայլոց, և  
այլն . որք ոչ միայն ատեն զողջոյն, այլև տանջեն  
զմեզ, և ոչ թողուն հանգչիլ : Պատուհաս են սոքա  
մեղաց մերոց . միանդամայն և զգուշացուցիչ ՚ի մե-  
ղաց . զի եթէ վասն միոյ մեղաց այսչափ զինին սոքա  
ընդդէմ մեր, քանի ևս եթէ յաձախիւսցին ՚ի մեզ  
մեղքն : Գարծիք են սոքա և անօթք պատժելոյ  
զիմարութիս մեր . միանդամայն և յիշեցուցիչ են՝  
թէ յորում վիճակի էաք յառաջն, և այժմ յորում  
վիճակի իցեմք : Օյարդ այնը վիճակի ոչ գիտացաք .  
և սոքա ազգ առնեն մեզ յիշել զայն, և տրտմիլ ընդ-  
յիմարութիս մեր : Ի՞՛ կամեցաւ ինքնին իշխել ՚ի վե-  
րայ մեր . և յոչ կամիլ մեր՝ սրքա իշխեցին մեզ :  
Խտես ած թէ ոչ կարէ մարդս իշխելով այլոց, իշխիլ  
յիւրմէ . արար՝ զի իշխեցի նա յանարդաց, որպէս  
զի քաղցր լիցի նմա իշխիլ յայ իւրմէ : Խտես ած՝ զի  
մարդիկ ոչ երկնչին յիւրմէ, և ոչ ՚ի ժժուխոց . արար  
զի երկիցեն յանարդ և ՚ի փանաքի կենդանեաց ՚ի  
նուասաւոց քան զինքեանս : Խտես ած զի մարդիկ  
բանիւք իւրովք ոչ յորդորին ՚ի բարին, զգաղանս  
կացոյց նոցա խթան . նա զի որպէս ասէ լուսաւորիչն

18      Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Խ Ե Ն  
մեր՝ի յանձնապատում՝ գիրս . ( Հառ . կ . ) \*ուր  
,, ուրեք վնասեն մեզ ( վնասակար իրք և գաղանք )  
,, յերկիւղն այ շարժեն զմեզ . զի ՚ի հեզզութէ ՚ի  
,, վարս առաքինուել վերաբերիւ մարթացուք միշտ :  
Չուցանեն միանգամայն ևս թէ տպա քանի դառնա-  
գոյն ից՝ մասնիկ ՚ի ձեռս անմարմին գայլոց , և ան-  
քուն որդանց : Հանդիմանիչ ևս են սոքա սպերախ-  
տութէ մերց . զի յայնչափ բարիս այ վայելեալ՝ մեծ  
ինչ ոչ համարիմք զերախտիս նորա , և ոչ իսկ հա-  
նաւչ մք զվայելութի արարածոց նորա . և զգեղեց-  
կութի ործոյն , և զպիտանութի նոցին . իսկ յոր-  
ժամ նշանարկ յանարդս և ՚ի վնասակարս՝ նորիմքը  
տեսանեմք զմեծութի սոցին և ամաւչեմք , Հօր միտ  
ասել լուսաւորին մեր՝ի նախայիշեալ տեղիդ . Յա-  
րարածս ամենոյն \* են մեծամեծք և մանունք , յար-  
ու դոյք և շատեկանք , պիտանիք և անպիտանք , զա-  
,, զիըք և զեղեցիկք , ( օգտակարք և վնասակարք ) .  
,, զի երեւոցի լաւն ՚ի վատթարե և անարդն ՚ի  
,, պատուականէ , որպէս խաւար ՚ի լուսոյ հանալի ,  
,, և լոյսն ՚ի խաւարեն : Օ հուսկն ասացից տաղտ-  
կացուցիչ են սոքա երկար մնալոյ մեր յաշխարհի , և  
զզուեցուցիչ երկար սանդ խտութենս , և յորդորիչ  
ելանելոյ յայսպիսի ախոռէ և ժամանելոյ ՚ի հայրե-  
նիս մեր . վասն զի սոքա և այլք ընդ սոսա՝ յորս  
ընակիմք , ատեն զողջոյն , սյունքն զիսազազական  
կեանս . և եթէ խաղաղութք կամիցիմք վարիւ ընդ  
սոսա , ոչ կարեմք միշտ . մանաւանդ թէ երբեմն ՚ի  
կամին խաղաղել նոքա ՚ի խռովութիս բերին . ըստ  
որում վիայէ մարդարեն զթշնամեաց իւրոց և ասէ :

۷۰۰ میلیون نفر را در این کشور پنهان نموده است.

Ուեծ իմն վիշտ է մարդոյ՝ 'ի ջանալն խաղաղել զայլս  
անկանիլ՝ 'ի խռովութիս և 'ի թշնամանս . և զի զայս  
կը ին իսրայելացիք 'ի գերութել իւրեանց , որով ա-  
ռաւելոյը վիշտ նոցա , զսոյն առաջի դնէ աստ մար-  
գարեն ասելով :

մի ասել. Ես եի սիրող խաղաղութե՛ք, և խաղաղին

խոսվութեն, կամ թէ ցանկալի էր ինձ կալ խաղաղութքը և ատելի էր ինձ մնալ՝ ի խռովութեն: Եւ զիարդ եղե ինձ բնակիլ՝ ի մէջ բազմախռով բազմութեն, որոց ոչ միայն ոչ կամէի առիթը ընծայել խռովելոյ, այլ մանաւանդ յօրդորանս տայի խաղաղեւոյ: և սակայն նոքա փոխանակ խաղաղելոյ վրդովի ին, և գարձեալ խռովի ին, և խռովութք վարէին ընդ իս, կռուելին և կռփէին զիս: Ուր լոելեայն իմն յայտ առնե մարդարէն և զհառաւանս սրահի իւրոյ, թէ:

Երբ իցէ՝ զի աղատեսցի ՚ի վրդովմանց աստի:

Բարոյապէս, այս փափաք հայի ՚ի խաղաղարարութ անձին ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ: որոյ ժառանգութքը երանելի համարի մարդս մինչեւ կոչիլ ևս որդի ոյ: ըստ այնմ: (մատ. ե. 5.) \* երանի խաղաղարաց, զի նոքա որդիք ոյ կոչեսցին: յօրոց վերայ առե չնորհալին: (՚ի մեկն. մատ. դլ. ե.) \* մեծ է՝ որ ինքն առ ինքեան առնէ խաղաղութիւն ըստ սահմանելոյ արարցին, տիրական կամաց հոգ, ոյն՝ տալ իշխել ՚ի վերայ կամաց մարմնոյն, և ծառայակցին չնազանդիլ կամաց հոգւոյն, և որ զայսպիսի խաղաղութի առնիցէ առ ինքն և առ այլս խրատելով և ուսուցանելով նա է առաջին արժանաւոր կոչիլ որդի ոյ:

Եւ թէպէտ ընդ այսպիսիս մարտնչին զգայութիք, բայց ՚ի ժառանգել մարդոյ միանգամ զվիճակ խաղաղութեն՝ անդորրութիւն սրտի նորա և վերառումն հոգւոյն ոչ թոյլ տայ նոցա վրդովել զանձն ըստ վերին մասին: Եւ ըստ այսմ մարդ խաղաղացեալ նմանի ոլիմպիաթ լերին: որոյ թէպէտ ՚ի ստորին կոչմն բազմագիմի յուզմունք լինին ՚ի հողմոց և յանձրեաց ՚ի գաղանաց և ՚ի սողնոց, բայց վերին կողմն ամենեւին անվրդով կայ: ըստ ամին և մարդ խաղաղ՝ թէպէտ և պէսպէս վրդովմանս տեսանեւ ՚ի ստորին մասն հոգւոյն, բայց ըստ վերինոյն անպղասոր մնալով, և ըստ կարի զհառակ երկնային խաղաղութեն վայելով փափաքի ՚ի բուն իսկ աղըիւը ժամանել, և ՚ի նոյն ցնծալ յաւիտեան:



## ԱՐԴՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ

Համբարձումն հսկոյ ՚ի վերինս իբրև ՚ի լերինս  
առ ՚ի գտանելոյ զօգնութելոյ միայնոյ, և զուաչ  
պանուի ամենահայեաց տեսլութե նորա:

(Օրդինարի Ասոքիանաց:

1 ամբարձի շաւ էմ ՚ի լերինս, առասի եկեղեւ ինչ օգ-  
նանելի: 2 (Օրդինարի ինչ ՚ի պատ էկեղեւ, որ արար  
ուրինս և ուրինը: 3 Ո՞ւ ուր ՚ի աստիճանը զարդ ու: և  
մի անջեց պահապան ու: 4 Սրբեւ մէ անջը և աչ ՚ի քառ  
երես պահապան իսրայէլ: 5 Տը պահեց զեւ, և ուր  
ընկալեւ ուր յեւամբ իսրայէլ: 6 Արքաւուն ՚ի ուր ու մի պ-  
թշեց, և մի լսութն ՚ի գելքի: 7 Տը պահեց զեւ յո-  
մեայն չարէ: պահեց ուր զայն ու: 8 Տը պահեց զեւ  
և ուր ու՝ յայսմ հետէ մինչև յասիստան:

## ԱԼԲՐԵՐ Ա. ԳՈՒՐ

(Օրդինարի Ասոքիանաց:



**Յ**Ա ՎԵՐԵՐԱԳՈՐ ՚Ի ԶՈՐԱ ԶԵ-  
ռագիրս մեր և ՚ի սաղ վարդ . ը ձեռագ.  
դնի երդ աստիճանաց . յերկուս դնի օրհ-  
նութե աշտիճանաց . ՚ի միում ձեռագրի  
և ՚ի քանի մի տպագրեալս՝ օրհնութե աստիճանաց .  
՚ի միումն սոսկ աստիճանաց . ՚ի հինգ ձեռագիրս որ-  
պէս և ՚ի սաղ լամբ դնի ըստ դնելոյ մեր \* օրհնութե  
,, աստիճանաց || . Այլ որսկէս ասացաք ՚ի վերնագրի  
նախընթաց սաղմոսին ամենեքին ՚ի նոյն հային . զոր-  
մէ տես ՚ի ներածութե . (գլ. ժամ:

Օ այս սաղմոս ոմանք համարին իբր շարունակութե  
նախընթացին , ըստ նմին ասացեալ ՚ի բերանոյ որդ-  
ոցն իսրայէլի գերելոց ՚ի բարելոն վասն գտանելոյ

զոգնութեալի յաղատութեան անձանց իւրեանց . ևս և  
զպահպանութեան նորա . բայց միանդամայն և 'ի բերա-  
նոյ մարդարեն առ նոյն որդիսն իսրայէլի իրրեաքա-  
ջալերութեալ և սփոփութեանցին . Խոկ այլք ասեն  
յօրինեալ 'ի դաւթայ 'ի հալածիլն անդ յերեսաց  
արեապաղուայ . և ոմանք ևս թէ յայլմէ ումեք 'ի միք  
մեծի վասնդի 'ի ժամանակիս յովապիատայ արք յի  
յուդայ . ( թ . մնաց . ի . 12-15 . ) զորմէ տես 'ի սադ-  
ձէ : Այլ զի առաջին կարծիքն հաւանական թուի  
'ի նոյն հայելով ունիմք մեկնել և մեք զայս սազմոս :

## Բ Ա Շ Ե

ամբարյի զայս իմ 'ի լըքինս . ուստի եիեցէ ինչ ոգ-  
նութէ :

## Մ Ե Կ Ե Ո Ւ Թ Ի Լ Ե

Որ միանդամ երկար ժամանակաւ պանդխտացեալ  
ից : յօտարութեալ 'ի հայրենիս հառաւէ , յայն փափա-  
քի , և 'ի նոյն բերի . և 'ի յօժարութեալ անտի իւրմէ  
զոր ունի 'ի որտի 'բաղում անդամ յայն հայի , այս-  
ինքն 'ի կողմն սահմանաց հայրենեաց իւրոց : Աւ  
եթէ իցէ 'ի գերութեալ և կամ յաքսորման , զրեթէ  
միշտ 'ի հայրենիսն անդ ունի յառեալ զայս իւր , ոչ  
միայն վասն 'ի նոյն բերելոյ ցանկութե իւրոյ , այլև  
վասն դժանելոյ անտի թերես օգնութե ին :

Օսոյն առնելին և որդիքն իսրայէլի գերեալ 'ի բա-  
րելոն , որպէս և դասիթ հալածեալ 'ի քաղաքէ իւր-  
մէ յորժամ դեղերեր 'ի դաշտավայրս : Աւ զի հրեաս-  
տան առհասարակ 'ի լերինս բարձունս և 'ի թլուրս  
ուներ զդիբոս իւր , յորոց միջի եր և լեառն ոք և տուն  
նոն , 'ի լերինս յայնոսիկ հայէին որդիքն իսրայէլի ,  
և 'ի նոյնս հառաւէին , ակնունելով զօգնութե զ տա-  
նել անտի . որպէս առներ և դասիել՝ որ եր մին 'ի  
գերելոց . ( դան . կ . 10 . ) նոյնակէս և զօրաբարել 'ի  
գոհանալ նորա զնյ . ( ա . եզր . կ . 58 . ) Քայսոսիկ  
հայելով մարդարեն 'ի զիմաց սոցա խօսելով

առեւ:

Համբարձի զալս իմ՝ ի լերին, ռասով է հետաշնչ ինչ օգնութելի: Այսի առեւ, ՚ի գերութեն իմում՝ յորում հալի և մաշկի, համբարձի զալս իմ, և հայեցայ ՚ի կողմն լերանցն հրեաստանի՝ իմում ցանկալի հայրենւոյ՝ ուրէ տուն ոյ իմոյ, ակնունելով թէ անտի եկեսցէ ինձ օգնութի ինչ առ ՚ի ազատելց զիս ՚ի գերութեն աստի:

Այսի այս է իմանալի այս բան ՚ի խօսիլն ՚ի բերանոյ զաւթի, որպէս թէ ասացեալ էր. ՚ի վարիլ իմում յօտարութի յերեսաց արեսազոմայ՝ հայեցայ ՚ի լերինս երուսաղեմի՝ ուր է տապանակն ոյ իմոյ, և ակնկալեալ սպասէի՝ զի հասցէ ինձ անտի օգնութիւն: ՚յւ ըստ այսմ բառդ ռասով՝ գնի իբրև տեղական մակրայ փոխանակ բառիս անտի, կամ յորոց, որպէս թէ եգեալ էր. համբարձի զալս իմ ՚ի լերինս երուսաղեմի, զի եկեսցէ ինձ անտի օգնութիւն:

Ոմանք իբր հարցական առնուն զբառդ ռասով կամ ըստ երրի՝ կային, որպէս թէ եգեալ էր. համբարձի զալս իմ ՚ի լերինս, և ասացի. ուստի՝ արդեօք եկեսցէ ինձ օգնութի. որում տայ պատասխանի, օգնութի ինձ ՚ի նոնի եկեսցէ: ՚նայց այս մեկնութի թուի թէ Ըստ յարմարութեն միայն գնի, և ոչ ըստ նշանակութեանն:

Խորհրդաբար, այսոքիք լերամիք նշանակին նախ իբապէս այն լերինք, յորս կատարեցան խորհրդաւոր գործք, որպիսի եղաւ տիրապէս լեառն ամօրիա, որ և կոչի լեառն ամուրհացւոց. ուր երեւեցաւ խոյն, և մատուցաւ ողջակէզ յօրինակ ողջակիզելց որդւոյն ոյ ՚ի լեառն գողցոթայ. յայս լերինս ակն ամբանայր մարդկայինս բնութի, ոչ զի լերինք էին նոքին այլ զի խորհրդաւորք էին. յորոց ակն ունէր փրկութէ: Կշանակին երկրորդ ածային բարձր խորհուրդք. յորս համբառնայր մարդն զալս իւր՝ գտանել զմի միայն զօդնական իւր զյս:

Ա երածաբար, սոքիմք նշանակին բարձրուիք երկնից՝ յորս է երուսաղեմն լերին. առ որ կարօտելով պանդխտելոցս յերկը՝ համբառնամք զալս մտաց մե-

բոց, ակնունելով օգնութիւն գտանել՝ ի վերուստ անտի, և նովին օգնութիւն ժամանել՝ ի նոյն։ Դարձեալ լերամբք նշանակին հրեշտակք, և որք ոյց մանաւանդ երջանիկ առաքեալքն։ առ որս հայիմք նպաստիլ՝ ի նոյնունց։

Դարոյապիւս, լերամբք նշանակին նախ բարձր մտածութիք՝ յորս ի համբառնաւ հոգւոյն զմիան իւր՝ յուսադրի գտանել զօդնութիւն ոչ ի լերանց անտի, այլ յայ։

Դասցի բարձր, զի համբարձումն առ բարձրն լինի։ ըստ որոյ ասէ համբարձի զաւս իմ։ իսկ այսպիսի մտածութիք կամ խորհրդածութիք յայնժամ համարին բարձր՝ յորժամ օգտիւ հոգւոյ լինին։ ապա թիւ ոչ ստորին ասին և իրը բնական։ և կտտարին իրը ձախու ակամք, և ոչ աջոյ։ իսկ վերինն աջով վճարի։ և այս է այն՝ զոր քայ ճրագ ասաց։ \* Ճրագ մարտնոյ „ակն է』։ (մատ. 7. 22.)

Օսա ջանայ հանել՝ ի մէնջ սատանայ։ որոյ յօրինակ նասա ամմանացի կամնցաւ հանել զաջոյ աչսն արիսացոց։ (7. թագ. ժամ. 2.) Եթէ համբարձցուք զա ի բարձունս՝ և բացահայեաց յառեսցուք, ոչ մերձենայ ի մեզ սատանայ։ զի որք բաց են աչօք, թշնամին ոչ մերձի առնոսա։ Օ այսպիսի աչս՝ իմաստունն կոչե աղաւնոյ՝ յասելն. (երգ. Է. 12.) \* աչք „նոր իրեւ զաղաւնիս լուացեալ կաթամք. նստեալ, „ի վերայ լիութե ջուրց։ զի բարեհայեաց են և մաքրեալ քաղցրութիւն կաթին, վասն զի նստեալ են այսինքն հաստատեալ են ի վերայ մտածութեց, ևս և բարձրացեալ՝ ի վեր ի տեսանել զարանչելիսն ոյ։ Իսկ որոց աչք զերկրաւ գան՝ յանարդութիւն ածին։

Դայլ են ոմանք որոց աչք հակառակար բերին, որոյ վասն և ներհականս դորձեն։ իրը զի ի լերինս ամբառնալով զարմանալի լինին և զարմանալիս գործեն։ իսկ ի ստորինս և յերկնաւորս իջանելով անարդգանան, ևս և դաժանունան՝ հանդոյն գաւազանին մովեսի, որ յորժամ ամբարձեալ լիներ՝ զսքանչելիս առներ. իսկ յանկանին ի գետին՝ յօձ դառնայր։ Հիրաւի աշխատութիւն ունի համբառնաւ զիրն ի վեր

24 Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ե Ւ Ն  
քան խոնարհեցուցանել ՚ի վայր բայց դու մի հայեր  
յաշատութիւն այլ յօդ ուտն, և յուսայած ասելով  
օգնութիւն ՚ի տներ եկեցեւ :

Եշրկրորդ՝ այսոքիւք լերամրգ բարոյապէ, ս նշանակին  
դերազանց և բարձր աստիճանք առաքինութեց . որ-  
ովէս զի յայնս ձկտելով կարասցուք հասանել ստոր-  
ոյն . զի որովչետե տկար եմք՝ ՚ի խնդրել մեր զայս  
ինչ առաքինութիւն զորորինակ զհամբերութիւն, պար-  
ափառ երեւմն ձկտիւ ՚ի գերազանց աստիճան համբե-  
րութեց . զի կարասցուք ժամանել ՚ի բուն առաքինու-  
թիւ համբերութեց : | թէ աղեղն տկար իցէ՝ պարտ  
է փոքր մի ՚ի վեր ուղղել, զի հասցէ նետն ՚ի նպա-  
տակն սոյնպէս արժան է առնել և մեզ տկարացե-

Ըստ :

Եշրորդ՝ նշանակին մեծամեծ բարեգործութիւք . որ-  
պէս զի զայնակիսիս փափաքելով գործել, կարասցուք  
գոնիշ զփոքունս կատարել : || աճառականք բարձր  
զին ասեն, զի գտցէն գոնիշ զբուն զինն . ուստի  
առակ է առ նոսա \*իխնդրեալ զանարդարն, և գտցէս  
ո զարդարն . դու ևս խնդրեալ զլոյժ արդար գործս,  
այսինքն զմեծագոյնս, զի գտցէս զարժանաւորս :  
Օ փափաք քո կալ ՚ի մեծն, և զմեծն կալ ՚ի փոքրն .  
զի մեծն փափաքելով ՚ի փոքրն ժամանես . և զիո-  
քունս գործելով առ մեծն հասանես . զորմէ ունիմք  
խօսիլ ՚ի համարն . Յ : | չ զի յայում ամենայնի կարօ-  
տի մարդ օգնականուեն ոյ, յայն ապաւինելով մար-  
դարէին ասէ :

Ե . ( ) Գնուելի բնչ ՚ի տնե եկեցէ, որ աբար չէ չինս և  
չէ բնէ :

Արկին օրինակաւ հասանե մեզ օգնութիւնյ . մի առ  
՚ի աղատիլ ՚ի չարէ՝ կամ ՚ի վանել զարն . և մի ևս՝  
առ ՚ի ստանալոյ զարին, կամ առ ՚ի գործելոյ զայն  
ինչ առ որ անձամբ չեմք բաւական . ըստ երկուցս  
ըստ այսոցիկ ևս իմացեալ իխնի աստ հասանելն օգ-

նութե առ յոյ, յասելն :

( ) Գնուելի բնչ ՚ի տնե եկեցէ : Ասմի ասել . ՚ի համ-  
բառնալ զայս իմ ՚ի լերինս վասն օգնութիւն գտանե-  
լոյ, ոչ եթէ ՚ի լերանց անտի ակնունէի այն մ օգ-

նութե , այլ 'ի նոնէ՝ որ բնակի 'ի մէջ լեռանցն այնոցիկ 'ի քաղաքն երուսաղէմ , կամ 'ի վերինն սիսն և 'ի բարձր իրս : Եւ զի մի կարծեացէ ոք՝ թէ զօրութն ոյց միայն յերուսաղէմ իցէ կամ սոսկ յերկինս , և անտի միայն կարիցէ օգնել . որպիսի համարեալ լինէթ առ հրեայս , ևս և առ հեթանոսա առ որս զօրութն սուտ ածոց նոցա պարագ ըիւր 'ի սահմանաւոր տեղիս , վասն այսորիկ յաւելու ասել :

Ու արար չերինս և չերիւր : Որով կամի ցուցանել , թէ զոր մըր կուշեաց , նա և շշմարիտ մծ՝ արարիւ երկնի և երկրի . և ամենայն ինչ կայ 'ի ձեռքին նորա . ուստի որպիս և կամի՝ կարող է օգնել , և ոչ կարօտի այլում , և ոչ ևս սպասէ ժամանակի . միայն թէ մարդս շշմարտապէս , և հոստատութք համբառնայցէ զյօյս իւր առ նա . և մի կասեացի 'ի նմանէ յետս և մի լրցի 'ի յառաջադրութիւրմէ : Եւ զյօյս կամելով հաստատել մարդարէին , և զանձն յուսացելոյն աներկեան կացուցանել քաջալերս տայ նմա և ասէ :

Ե .  $\prod$  է դար 'ի սասանութի զայն ու , և ի ննջեացէ դա հապան ու :

Եւ ինչ օգուտ մարդոյ՝ զայս 'ի վեր ամբառնալ , եթէ յոտսն սասանեացի այլ , վտանգաւոր ևս . որպէս զրեալ է զումեմնէ իմաստասիրէ , թէ 'ի գնալ զճանապարհ գիշերայն՝ 'ի վեր ամբարձեալ ուներ զայս իւր 'ի տեսութիւն աստեղաց . և ոչ տեսեալ զփոսն որ առաջի կայրնմա՝ 'ի նոյն սահմեցաւ ոտիւք . յայնժամ ասէ ցնա ուղեկից նորա . դու որ զառաջիկայդ ոչ տեսանես , զիարդ զերկնայինսն տեսանիցես : Վերքանզի եգ մարդարէն համբառնալ զայս 'ի վերինս վասն գտանելոյ զօգնութիւն , զգուշացուցանէ չսաստնեցուցանել զոտն . ըստ որոյ ասէ մեծն խոսրով ( 'ի մեկն . ժամանքը . երես . 65 . ) \* 'ի սաղմոսելն վասն , օգնականութիւն և պահպանութիւն խնդրելոյ՝ յարեն , 'ի նոյն , մի տար 'ի սասանութի զոտն քո || :

Եւ զի եղակի դնէ զոտն՝ տայ իմանալ զկամսն . և ըստ այսմ որպիս համբարձումն աչաց հայի 'ի միտս , սոյնպիս և սասանումն ոտին հայի աստ 'ի կամս : Իսկ սասանումն ոտին ըստ ինքեան առեալ նշանակէ զսկզբ-

նուորութիւն կործանելոյ անձին, և փոխաբերմամբ զսկընաւորութիւն կործանելոյ կամաց՝ ի յուսահատութիւն, և կամ նշանակէ զհատումն յուսոյ՝ ի կործանել ի շարն։ Խւ քանզի ազգն խրայէլի՛ որ գերեալ էր՝ ի բարելոն, մերձ էր սասանիլ՝ այսինքն անկանիլ՝ ի յուսահատութիւն համարելով թէ ոչ ևս օգնէ անձ, որում հետեւը միանալ նոցա ընդ հեթանոսա, քա-

ջալերէ զնոսա մարգարէն և ասէ։

**Ո**ք ոտք՝ ի սասանաւենան զնոն ոռ, և մի ննջեսց պահան ուն։ Կամի ասել. դու որ համբարձեր զալս քո՞ ի լերինս, և ակն կալար օգնութեն ոյ, համբերեան փոքր մի ևս, և երկայնամիտ լեր. մի վհատիր՝ և մի յուսահատիր. գիտասնիր՝ զի անձ ոչ է ՚ի քուն, և ոչ երբեք անջեսցէ. այսինքն ոչ ցուցցէ քեզ զինքն իբրև ոչ զգացող հանդոյն ննջողաց, այլ ցուցցէ ՚ի քեզ զօդնութիւն իւր. և որ պահապան քո էր ՚ի սկզբանէ, նա ինքն պահեսցէ զքեզ անվտանգ. և անվնաս ՚ի գերութե և ՚ի պահնիստութե քում, և լինիցի քեզ պաշտպան ՚ի նեղութե։ Վայ բան եթէ առ դաւիթ ևս հայիցի, սովորն մեկնութիւն մեկնի. Վայն պէս է եթէ վերածիցի և առ ու և իցէ անձն՝ որ ՚ի պահնիստութե կենցաղոյս համբառնայցէ զալս իւր առ աստուած։

**Վ**այ զգ ևս կարէ մեկնիլ այս բան՝ իբր երկրորդական մեկնութիւն, հայելով յայն՝ թէ անձ ոչ թողուզմարդ՝ եթէ մարդ ոչ թողցէ զանձ. յօր միտ կամի ասել. եթէ դու ՚ի կողմանէ քումմէ ոչ սասանեցուացես զոտն քոտն, և ոչ սահեսցիս ՚ի մեզս, անձ ևս ոչ անհոգ լինիցի զքէն։ կամ՝ որ նոյն է, եթէ դու կամովին ոչ կործանեսցիս՝ անձ ոչ ցուցցէ զինքն առ քեզ իբր ՚ի քուն լեալ. որ է ասել. եթէ մարդ ոչ հեռասցի յոյ, անձ ոչ երբեք հեռանայ ՚ի նմանէ։ կամ որ նոյն է, եթէ մարդ ոչ թուլասցի ՚ի պահանութէ պատուիրանացն ոյ, անձ ևս ոչ թուլասցի ՚ի պահպանութէ անձին նորա։

**Օ**ի թէ պէտ պահպանութիւն և փրկութիւն մարդոյ և կատարելութիւն կենաց՝ յոյ է, բայց կամի անձ՝ զի ՚ի մարդոյ ևս իցէ. յօր միտ ասէ բարսեղ վարդապետ. ( ՚ի մեկն. մարկ. գլ. ժղ. ) թէ \* յերկոյունց

,, կատարի առաքինութիւն՝ 'ի մէնջ և յոյ ։  
իսկ սասանումն՝ 'ի մէնջ միայն . վասն որոյ յաւելու  
ասել նոյն բարսեղ վարդապետ՝ 'ի յորդորակի անդ ,  
թէ \*պարտ է յամենայն կողմանց զց ուշանալ անձանց  
,, զի մի վասանգիցիմք . ըստ այսմ թէ մի տար 'ի սա-  
,, սանութի զոտնքո , և ոչ ննջէ պահապանն իսրայէ-  
,, լի . տես ասե , չասաց , թէ ոչ սասանեսցիս , այլ  
,, թէ դու մի տայցես . ապայսոյտ է թէ 'ի մէնջ է-  
,, տան և չտան , և ոչ յայլ ումեքէ . զի թէ կամի-  
,, ցիմք անշարժ կալ , ոչ երեկք սասանիմք ։ :

Տարոյական տեսութիւն , սասանումն ոտին հայի յան-  
կումն՝ 'ի պակասութիւն փոքունս կամ յարհամարհու-  
թիւն փոքունց . յորմէ զգուշացուցանէ ասելով , մի  
թոյլ տար ոտիցդ՝ այսինքն զգայութեցդ՝ սահիլ 'ի  
փոքունս , զի մի անկցիս 'ի մեծամեծս + մի ասեր ,  
թէթե իմն է . ապա թէ ոչ 'ի ծանրագոյնս կործանիս .  
զի \*որ արհամարհէ զփոքըն , փոքր փոքր կործանես-  
,, ցի ։ (սիրաք . ժթ . 1 .) Եւ որ 'ի փոքուն զգոյշ  
կայ , ևս առաւել ի մեծին . որ զգուշանայ 'ի փոք-  
րագոյն պակասութեց՝ զերծանի 'ի մեծաց . որ երկն-  
ցի 'ի ներելի մեղաց , ոչ անկանի 'ի մահացուս . զի  
\*որ 'ի փոքուն հաւատարիմ է , և 'ի բազմին հաւա-  
,, տարիմ է , որ 'ի փոքուն անիրաւ է , և 'ի բազմին  
,, անիրաւ է ։ (զուկ . ժկ . 10 .) Եւ փոքուն մեծն  
ցուցանի . որ ոչ կարէ բաւնալ զրեռն թեթե , ոչ  
ևս կարէ զծանրն . ոչ կարես լիտր մի տանիլ , զիարդ-  
կարացես տանիլ զտաղանդաւորն . Եթէ նուածիս 'ի  
տղացայ , դիւրաւ ընկճիս յերիտասարդէ . Եթէ յաղ-  
թիս 'ի տկարէ՝ իսպառ յաղթահարիս 'ի հզօրէ : Իբր  
ոցինչ համարելով զփոքունսն ոչ զգուշանաս , վասն

այսորիկ և տկարանաս և վատթարանաս :

Եթէ նաւն ունիցի ծակ յոտան այսինքն 'ի ներքոյ՝  
յանփոյթ լինել նաւապետին , ջուր առնու և ընկղմի ,  
և նոյն էր թէ ալեօք ընկղմէթ . Ըանկանիլ փոքրիկ  
կայծական 'ի վերայ զգեստուգ՝ եթէ ոչ թօթ ափես-  
ցես զայն՝ այրիս : Կան փոքրիկ պակասութիւն առա-  
ջի դնէ , և փոքումքը յառնէ 'ի վերայ մեր . զի 'ի  
փոքունսն 'ի նոսին սահեցուցէ , և մարզիցէ , և  
'ի մեծամեծս կործանեսցէ . այլ դու մի տար 'ի սա-

Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Լ Ի Շ Ե  
սանութիւն քուն քու կը կամ ի սկզբան առաջի դնել զի մի երկիցես . լարէ զորոգայթ փոքրիկ . եթէ զոտնդ մերձեցուսցես՝ ըմբռնէ զանձն քու ողջոյն , և կորուսանէ . Օ փոքր բարին արհամարհ ցուցանէ՝

զի զմեծն ևս արհամարհելի արասցէ :

Ապա դու ևս հակառակ այնմ , գրկեամ զիոքր բարին , և զգուշացիր 'ի փոքր չարէ . և այս է այնպիսի հնարք խոնարհութեն , որում ոչ կարէ հանդուրժել գեն : Արօնաւոր ոմն միշտ պարապէր փոքր գործոց առաքինութեն և յետս կայր 'ի փոքր չարեաց . երեցաւ նմա գեն և ասէ . ասպաքէն կրօնաւոր ես դու , պարտ է քեզ մեծամեծ գործոց զհետ լինիլ , և 'ի փոքր փորձութեց չերկնչիլ . պատասխանի ետ կրօնաւորն և ասէ . ով եմ ես՝ զի ձեռն արկից 'ի մեծամեծս . տկար եմ ես , վասն որոյ և 'ի փոքր չարեաց երկնչիմ . զայս լուեալ գիւին հալածեցաւ :

Ուեծամեծ իրք 'ի փոքրունց սկսանին՝ եթէ բարիք և եթէ չարիք . ոչ ոք յանկարծ եղանի ծայրագոյն բարի կամ ծայրագոյն չար . ոչ ոք առանց այբուբենի հասանէ . յածարանութեն ուսումն . ոչինչ պտուղ 'ի ծաղկին հասունանոյ , և ոչ իսկոյն ապականի : Ուինչ տուն ինքնին միանգամայն կործանի , փախն գերանը և տախտակը . թափին որմունք , կաթին կաթիլք անձրեաց , թիւրին կողմունք և անկիւնք , և աղասասանի և կործանի : Ո՞ի թոյլ տար փտիլ առաքինութեցդ , և թափիլ բարի գործոցդ . պահեամ զքեզ յանձրեայ փորձութեց , և զգուշացիր յառթից . և ոչ սասանիօ . զօրացիր և մի վհատիր . ունիս և օգնական զայն՝ որ ոչ ննջէ , և ոչ 'ի քուն երթայ իրը կ զմարդ , ոյլ միշտ արթուն կայ , մանաւանդ 'ի վերայ այնոցիկ որք իւրբն են , որպէս էր 'ի վերայ իսրայէլի . ըստում և ասէ մարգար էն :

Դ .  ոչ անջէ և ոչ 'ի ժառն երթայ պահապան էս բայէլի :

Ազգն իսրայէլի կը կնակի տեսանիւր . մի՝ ընդհանրապէս՝ ըստ որում ազգ ընտրեալ յայշ 'ի ժողովուրդ սեփական՝ յորում յանդիմն երեխիր եկեղեցի այ . և ըստ այսմ միշտ պահապան էր հմա ած , և ոչ եր .

բեք թողոյր 'ի ձեռաց , մինչեւ 'ի փոխիլ եկեղեցւոյ  
'ի հեթանոսա : Երկրորդ՝ մտածիւք ըստ մասնաւորի,  
ըստ որում պարունակեք յինքեան զայս ոք և զայն .  
և ըստ այսմ ած ոչ էք միշտ պահապան այնմ , այլ  
թողոյր ևս զնա բազում անգամ . որպէս և տեսանի  
յածաշնչի : Արդ մարդարեն յայսպիսի իմն զանազա-  
նութի հայելով ասէ զայս բան . իբր զի զպահպանու-  
թի կամ զօգնութին այց՝ զոր ուներ առ ազգն իս-  
րայէլի ընդհանրապէս առելոյ՝ հպեցուցեալ աստա-  
նօր առ նոյն ազգն ըստ մասնաւորի առեալ ասէ :

Ուստի ոչ ննջէ և ոչ է տառ երեսոյ պահպան իսրայէլի :  
Կամի ասել . ածն իսրայէլի՝ որ միշտ պահպանէ զնա  
զգուշութիք՝ և ոչ բնաւ ննջէ , և ոչ երթեք 'ի քուն  
երթայ , նա ինքն օգնեսցէ և պահեսցէ զբեզ . Ուր  
բառդ ննջէ ցուցանէ զինիրհելն , այն է հբաժել . իսկ  
'ի քուն երթան առաւել ինչ ցուցանէ՝ այսինքն է  
'ի խորութիւն քնոյ ըմբռանիլ : Օ այսօսիկ բառս 'ի  
միասին յարելով՝ կամի յայտ առնել մարդարեն , թէ  
ած միշտ արթուն կայ , և ոչ երթեք փակէ զաւս իւր  
իբրեւ ննջօդ :

Իսկ ննջել ասի զոյ կամ 'ի քուն լինել , յորժամ այն-  
պիսի ցուցանէ զինքն՝ որպիսի ցուցանեն ննջօդքն .  
իբր զի որպէս որ ննջէ՝ ոչ զգայ և ոչ հոգայ , սոյն-  
ովէս յորժամ ած ցուցանէ զինքն ոչ զգալ և ոչ հո-  
գալ՝ ասի իբր ննջեալ , կամ իբր 'ի քուն լեալ :

Այս բան՝ զորմէ ասացաք հայիլ առ ազգն իսրայէլի  
ըստ այլ և այլ բանի մտածեալ՝ կարէ հայիլ առ նոյն  
ըստ նոյն բանի՝ առ նոյն ազգն խօսելով . յոր միտ  
կամի ասել . որ պահէ զիսրայէլ ոչ երթեք ցուցանէ  
զինքն 'ի քուն լեալ . և զի դու ես ազգ իսրայէլի ,  
ասաւ ոչ երթեք ցուցանէ զինքն առ քեզ իբր 'ի քուն :  
Իսկ եթէ այս բան կարեսցի 'ի դէմս արդարոց՝  
պարզագոյն ևս մեկնի . իբր զի որ արդարն է , պահ-  
պանի յոյ իբրեւ ազգն իսրայէլի . վասնզի ած պա-  
հպանն է խօսայէլի , այսինքն այսոցիկ՝ որք զաւս իւ-  
րեանց ամբառնան առ նա , զի իսրայէլ թարդմանի  
ածանկատ . և որպէս նա ինքն ած անքուն ցուցանէ  
զինքն առ իսրայէլ , սոյնպէս և առ արդարն , և թէ-  
պէտ և երթեմն այլազգ ևս երեւցուցանէ , բայց 'ի

Հասարակի խօսելով ոչ պակասի՝ ի պահպանելոյ։  
Այն յակոր մծբնայ հայրապետ ('ի ձառն. ժք.) այսու-  
բանիւ հաստատէ զլինին այ անշարժ և անվաստակի,  
յասելն։ \* լուր զհաւանութիւն, թէ ոչ վաստակի  
,, (այսինքն ոչ հագնի) ամծ ։ դաւիթիսկ ասաց, թէ  
,, ոչ ննջէ և ոչ ՚ի քուն երթայ պահպանն իսրայէ-  
նի ։ և որ ոչ ննջէ և ոչ ՚ի քուն երթայ, (նա) և  
,, ոչ վաստակելով վաստակի (այսինքն ընաւ. ոչ վաս-  
տակի)։ | Ճա ոչ վաստակելովն պահէ և պաշտպա-  
նէ ։ զոր և ՚ի մէջ բերէ մարդարէն ՚ի յաջորդ հա-  
մարն ասելով։

**Ե.** **S**էր պահեսցէ զնել, և ոէր ընկալցէ աջոյ յեռամբն  
իւրով։

Երկու ինչ եղ մարդարէն ՚ի համարն Յ ։ մի՝ զու  
սասանիլ ստից՝ յասելն։ \* մի տար ՚ի սասանութիւն  
,, զոտն քոյ ։ և մի ևս զանքուն մնալն այ, յասելն։  
\* մի ննջեսցէ պահպան քո ։ առ առաջինն յայտ է  
թէ պահանջի պաշտպանութիւն կամ ձեռնտուութիւն  
այ. և առ երկրորդն ճշմարտութիւն պահպանութե-  
նորա։ Քյերկոսին ՚ի սոսա հայելով խօսի նախ զերկ-  
րորդէն այսինքն զպահպանուէն, ասելով։

**S**էր պահեսցէ զնել։ Պահէլն զգ նշանակէ զգուշա-  
նալ զնովաւ՝ զի մի մնասեսցի իւիք, խսկ պահպանէլն  
յասելու ՚ի վերայ և զհորդատարութիւն. և զի ՚ի վե-  
րայ եղ զրառդ պահպան՝ աստ պահէլ գնելով իմանայ  
պահպանել. որով ցուցանէ՝ թէ ամծ ամենայն խնա-  
մով զգուշանայ ՚ի վերայ այնորիկ՝ որ ՚ի պանդխտու-  
թէ իւրում ՚ի նա ասկաւինելով փութայ ժամանել  
՚ի հայրենիսն իւր. որպիսի էր ազգն իսրայէլի ՚ի գե-  
րութեն անդ, և իւրաքանչիւր մարդ ՚ի պանդխտուէ  
կենցաղոյս։ Օ այս եղեալ խօսի ապա և զառաջնոյն  
այսինքն զձեռնտուութէն այ ասելով։

Եւ ոէր ընկալցէ աջոյ յեռամբն իւրով։ Ի թու ձեռամբն  
այ նշանակի աստ ամենակարողութիւնորա ՚ի պահէլ  
՚ի կործանմանէ, և յառաջնորդէլ ՚ի բարութիւն. յոր  
միտ կամի ասել. ով մարդ, մի թոյլ տար սասանիլ  
ստից քոյ. և յայնժամ տեսացես թէ զիարդ պահէս-  
ցէ զբեղ տոր. և եթէ վաստակեսցիս, և կամ եթէ

վտանդ ինչ հասցէ քեզ սասանելոյ և կործանելոյ՝  
նա ինքն աջը ձեռամբ իւրով կալցի զձեռանէ քում  
մէ, և մի թողցէ զքեզ կործանիլ. և առաջնորդես-  
ցէ քեզ՝ անվտանգ և անվնաս 'ի հայրենիս քո հասա-  
նել. և դու 'ի ժամանել 'ի յետին կէտ կոչման կե-  
նացդ՝ ուրախութեա աւանդեսցես 'ի նա զհոգի քո.  
և նա կրկին ընկալցի զքեզ՝ աջը ձեռամբ, և յաջա-  
կողմն իւր դասեսցէ 'ի փառու արքայութե, Ա Ջ Լ Թ է  
զիարդ էր լինելոց այս անվտանգ պահպանութի, և  
անվնաս պաշտպանութի՝ յայտ առնէ մարդարէն յա-  
րացուցիւ՝ ասելով:

Ե. Ա բեգանն 'ի առաէ տեղ կ' եղիցէ. և կ' լուսինն 'ի  
գիշերի:

Ա յս նմանաբանութի ակնարկէ 'ի համարումն նախ  
նեաց՝ առ որս կարծիք էր թէ ցրտութի զիշերոյ և  
'ի լուսնոյ, որպէս և ջերմութի ցերեկի յարևել. ուս-  
տի որպէս զվնաս ջերմութի ցերեկոյն՝ տային արևու,  
սոյնպէս և զվնաս ցրտութի զիշերոյ՝ տային լուսնի.  
որովհետեւ ասի զլուսնոյ ունիլ իշխանութի զիշերոյ  
(ծնն. մ. 16:) Եւ վասն այսր պատճառի ասէր յա-  
կոր ցլարան. \* զցերեկ այրեալ լինէի 'ի տօթոյ և  
» զցայդ 'ի ցրտոյ. (ծնն. լ. 40:) Օ սոյն զայս  
համարումն 'ի նմանաբանութի առեալ մարդարէին  
ասէ:

Ա բեգանն 'ի առաէ տեղ կ' եղիցէ. և կ' լուսինն 'ի գիշերի:  
կամի ասել. որպէս յառաջնորդելն այ որդւոցն իս-  
րայէլի յանապատի անդ, և 'ի պահպանել նորա զնո-  
սա՝ ոչ տապ արեգական վնասէր նոցա 'ի տունջեան,  
և ոչ ցրտութի լուսնի 'ի զիշերի, սոյնպէս և յառաջ-  
նորդել նորա քեզ, և 'ի պահպանել նորա զքեզ՝ ոչ  
վնասեսցեն քեզ ոչ տապ արեւու և ոչ ցուրտ լուսնի.  
որ է ասել, ոչ 'ի տունջեան վնասեսցիս, և ոչ 'ի զի-  
շերի. և այս՝ եթէ 'ի մնալդ 'ի պանդխտութէ, և  
եթէ 'ի գնալդ 'ի պանդխտութէ 'ի հայրենիսդ:  
Փոխաբերական մտօք, արեգակամբ նշանակի այն  
ինչ որ է պատճառ բարեյաջողութեան՝ որ նմանի  
տունջեան. և լուսնիւ նշանակի այն ինչ որ է պատ-  
ճառ բազմափոփոխ ձախորդութէ՝ որ նմանի զիշե-

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ղ  
րոյ . արդ՝ 'ի պահպանել այլ զմարդն՝ ոչ այն վնասէ  
նմա , և ոչ այս , այլ մանաւանդ որպէս արեգակն պայ-  
ծառացուցանէ , և զջերմանէ տնկոց տածէ՝ 'ի սնունդ  
բարի . և որպէս լուսինն զովացուցանէ 'ի գիշերի , և  
լինի առաջնորդ ձանապարհորդելոյ , սոյնպէս և պատ-  
ճառք յաջողութեց եթէ մատակարարութին այլ աղ-  
դեսցեն՝ լուսաւորեն զմիսո , և բորբոքեն վկամն՝ 'ի  
սէր արարչին . որնպա յայտնի տեսանի այս 'ի գաւիթ :  
\* մանապէս և պատճառք ձախորդութեց զթօննեալ  
սիրտս և զթառամեալ սղիս զուարթացաւցանեն , և  
անմոլար առաջնորդեն՝ 'ի հայրենիս մեր , ըստ ձա-  
նապարհ ընդ որ գնացին առաքեալք և մարդարեք և  
հետեւօղք նոցին :

**Դ**արձեալ արեգ ակամք նշանակի նախախնամութին  
այլ յառաջնորդել նորա 'ի բարին . իսկ լուսնիւ նշա-  
նակի դարձեալ նոյն նախախնամութին նորա յոչ ա-  
ռաջնորդելոյն 'ի բարին , կամ յամփոփելոյ զայցելութի  
իւր , միայն թէ մի լքցէ զմարդն . ըստ որոյ կամք ա-  
սել . եթէ առ չիցէ քքեզ լքեալ յերեսաց իւրոց ,  
նախախնամութին նորա թէ յառաջնորդելոյն 'ի բա-  
րին , և թէ (ըստ երեւելոյն) 'ի պակասին յառաջ-  
նորդելոյ , քեզ մի վնասէսցէ այն :

Ուեծն խոսրով 'ի մեկնելոյն 'ի կարձոյ զայս սաղմոս .  
(Երես . 345 .) սոքիմքը իմանայ զփորձութիս և ըզ  
ներգործութիս մեղաց . և գրէ այսպէս : Յերեկոյին  
սաղմոսեմք . \* համբարձի զալս իմ 'ի լերինս , զի  
,, պահպանիցիմք տղրունական աջովիլ այլ . ուստի և  
,, ակնունիմք զօդնութին ընդունի յարարչէն երկնի  
,, և երկրի . և զի յարեւու փորձութեցն մի խորշակա .  
,, հար լինիցիմք . այլ պահելով զմեզ 'ի մեղանաց առ-  
,, բիցիմք և յամենայն որոգ այթից հոգւով և մարմ-  
,, նով ! :

Յաւելուն աստ ոմանք զայլ իմն մեկնութին . իրը զի  
արեգակամք իմանան զմէչեան արեւու . այն է մե-  
չեան ապազնի . իսկ լուսնիւ զմէչեան լուսնի , այն  
է մեչեան արտեմեայ : Յայսոսիկ մեչեանս նուերս  
առաքելին չեթանոսք , և խնդրելին 'ի չնացն այսինքն  
յարեգակնէ . և 'ի լուսնէ՝ շնչել զազդն խրայելի :  
\* յւլ մարդարեն քաջալերս տայ ազգին ասելով , մի

Երկնչիր, զի ոչ արեգակն վնասեցէ քեզ և ոչ լուսինն :

Հարմարական մեկնուք՝ արեգակամբ նշանակի խաւարասեր արուսեակն այսինքն սատանայ, որ կերպարանի ՚ի հրեշտակ լուսոյ. իսկ լուսնիւ նեռն, որ հանդերձեալ է գալ ՚ի նուռազիլ լուսոյ հաւատոյ և սիրոյ. ոչ նայիւրում սուտ տունջեան ասէ վնասնոցէ քեզ, և ոչ սա յիւրում գիշերի :

Դարձեալ՝ ոչ աւետարանն ՚որ՝ որ է արեգակն՝ մեղցէ քեզ, այսինքն առիթ տացէ քեզ մեղանչելոյ, կամ պատճառ լիցի մեղաց, և ոչ հին կտակարանն, որ է իրը լուսին, ոչ նա ՚ի տունջեան նորոյս, և ոչ սա ՚ի գիշերի հնոյն. զի իւրաքանչիւր ոք իւրով կամօք մեղանչէ, և ինքն լինի պատճառ մեղաց իւրոց: Հարոյապէս արեգակամբ նշանակի միտք ըստ որումն է լուսաւորող կամաց. և լուսնիւ կամքն՝ որ առնուլցո՞ի մտաց. միտքն վնասէ մեզ առանց ածային լուսոյ, և կամքն առանց նորհաց. իսկ եթէ լոյսն ածային և չնորհք նորա նպաստեացեն, փոխանակ վնասելոյ շահեցուցանեն :

Այնպէս և յամենայնի յայնոսիկ՝ որք կարեն նմանիւ արեգակնային և լուսնական իրաց, եթէ հասցէ օգնականութիւ կամ պահպանութիւ ոյ՝ առիթ ընծայի մեզ շահելոյ ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ. իսկ յորս միանգամ պահպանութիւ ոյ ոչ լիցի ձեռնատու. յընդդէմ գառնալ նոցա՝ վտանգ կայ վնասելոյ. յորմէ կամօվ զերծ պահիլ նարեկացւոյն՝ աղաչէ զած և ասէ (՚ի բանն. ձթ.) \* մի տապ տօթոյն յանպատրաստ, պահուն զարմատս հատեալ ցամաքեցուացէ. և մի լուսնական դիպուածք հասեալ գաղտնեօք վնաս, սեսցեն: Եշ որպէս զի ապահովս արասցէ մարդարեն՝ թէ ած ոչ պակասի ՚ի ցուցանելոյ յամենայնի զպահպանողական ինամս իւր, այլ թէ յամենայնի և յամենայն ժամցուցանե մեզ զայն՝ ՚ի յուսալ մեր առ նա՝ յաւելու, և ասէ:

Է. **S**էր պահեացէ զայն յամենայն չարէ. պահեացէ րէք զանցն բռ:

**Է.** **S**էր պահեսցէ զմուռ և զէլ ո՞յ յայսմ հետէ թնդն  
յասիդիտէն :

Այսչափ կրկնութիւն մի և նոյն բանի այլ և այլ օրինակաւ առաջի եղեալ ցուցանէ զհաստատութիւն ձշմուրտութեա ասացելոցն . յանդիման կացուցանելով՝ թէ անտարակոյս պահէ ած զմարդ որ յուսայ ՚ի նա : Արդ սպահպահնութիւնն այ հայի նախ ՚ի բոլոր անձն . երկրորդ ՚ի հոգին , և երրորդ ՚ի մարմինն՝ ըստ պետք գործողութեանց նոցին . հայելով յառաջինն ասէ :

**S**էր պահեսցէ զէլ յամենայն լորէ : Այս պահէլս ոչ ցուցանէ՝ թէ բնաւ ամենեին ոչ սպատահէսցի մարդոյ չար ինչ . զի այս է անկարելի յընթացս կենցազոյս , այլ թէ սպատահէալ չարն այն ոչ ազդեսցէ ըդչար գուլիւր ՚ի մարդն . զորօրինակ որչափ ինչ չարիք պատահէցան ՚ի յովք՝ ոչ ազդեցին ՚ի նա զար գուլիւրեանց . զի որ պահէաց զնայամենայն չարէ , այսինքն արար՝ զի այն չարիք՝ որք յայլս չար լինին ՚ի վիասել նմա մի լինիցին չար , այլ բարի կամ պատ-

ճառ բարեոյ : Հայելով աղա և յերկրորդն ասէ : Պահեսցէ ուէր զնին ո՞յ : Ուր բառդ անյն նշանակէ զհողի , որպէս յայտ է յերբայականին և յայլ ամենայն թարդ . նա զի և ՚ի մերում լեզուի բառդ անյն սկզբնաբար նշանակէ զհոգի , և յայնմանէ նաև լրացեալն ՚ի հոգւոյ և ՚ի մարմիոյ կողի անձն . ըստ որում լրումն գոյացութեա մարդոյ է ՚ի հոգւոյն : Արդ որ պէս զառլորէն ասաց պահէլ ոյ յամենայն չարէ , սոյն պէս և զհոգւոյ ասէ՝ պահէլ . ուր զօրութիւն կրկնի բառդ յամենայն լորէ : Խաւ այս իմացեալ լինի ոչ ըստ գոյացութեա հոգւոյն , զի զայսմանէ լիք տարակոյս , այլ ըստ գործողութեց նորին . որպէս թէ ասէր . պահէսցէ տէր յամենայն չարէ զհոգի քո յո՛ և իցէ գործողութիւն : Հայելով և յերրորդն՝ սյսինքն ՚ի գործողութիւն մարմիոյ , ըստ նմին և հոգւոյ ասէ :

**S**էր պահեսցէ զմուռ և զէլ ո՞յ յայսմ հետէ թնդն յասիդիտէն : Բառս նորդ և էլ նշանակէ աստ զօր և իցէ գործողութիւն՝ զորս կատարեմք յընթացս կենցաց մերոց . զի ամենայն գործողութիք մեր ըստ սկսանե-

լոյն մուտք են, և ըստ աւարտելոյն ելք. զորօրինակ յորժամսկսանիմք գրել, մուտս առնեմք 'ի գրութիս. և յորժամ վերջ տամբ, ելս առնեմք 'ի գրութէ: Հյորժամսկսանիմք խօսիլ մուտս առնեմք 'ի խօսս. և յորժամսկադադարիմք՝ ելս առնեմք 'ի խօսից. սոյնպէս իմա և զայլ ամենայն գործողութեց՝ զորս կատարեմք մարմնով, ևս և հոգւով, ապա 'ի պահպանութիւն այսոր ամենայնի հայելով՝ ասէ:

Տէր դահեցէ զմուռ և զէլ ու յայսմ հետէ դնչել յաւիտէան: Կամի ասել. որովհետե 'ի տէր ապաւինեցար, և 'ի նա յանձնեցէր զկեանս քոյ, նա ինքն զգուշասցի 'ի վերայ ելց և մտից քոյ, այսինքն 'ի վերայ ամենայն գործոց քոյ. զի մի դարձին նոփա 'ի վնաս քոյ, այլ 'ի շահ. և այս ոչ եթէ մի օր, այլ յայսմէտէ դնչել յաւիտէան. այսինքն ցորչափ իցեն 'ի քեզ ելք և մուտք, կամ ցորչան կայցես յելս և 'ի մուտս գործոց:

Վարթէ է ելիւք և մտիւք իմանալ աստ զսկզբնաւորութիւն և զկատարած բոլոր կենաց. ևս և զմուանել մարդոյ յաշխարհ ծննդեամբ և զելանել նորա յաշխարհէ մահուամբ: Խը ըստ այսմ կամի ասել. պահեսցէ նոր զամենայն ժամանակս կենաց քոյ: Հյայս միտ մեկնէ և մեծն խոսրով զայս բան ( 'ի մեկն ժամագր. երես 345.) ասելով. \* նոր պահեսցէ զմուտ և քո ծննդեամբ յաշխարհ, և զել քո մահուամբ, և յայսմ հետէ մինչեւ յաւիտեանս. այսինքն յաս, տեացս մինչեւ 'ի հանդերձեալ յաւիտեանն:

Դարձեալ սոքիմբք մարթէ է իմանալ զմուտ աւուրն և զելս նորին, որով նշանակի օրն ողջոյն: Դարձեալ նիւթանկ առեալ մտիւք նշանակի մտանել երբայեցոց 'ի բարելոն գերութիւն, և ելիւք ելանել նոցա անտի ազատութիւն: Դարոյապէս մարթէ է մտիւք ի մանալ զսկիզբն փորձութեց, և ելիւք զզերծանիլն 'ի փորձութեց: Դարձեալ մտիւք զառաջադրութիւն բարւոյ, և ելիւք զկատարումն նորին: Վարթէ է ի մանալ և զայլ ևս բազում ինչ, յորս պահանողութին ոյ աներկեան առնէ զմարդ 'ի պանդխտութենցաղոյս. մինչեւ լիցի նմա ժամանել 'ի հայրենիսն յայն՝ ուր ոչ է պահպանութիւն 'ի շարէ, այլ զմայլութիւն բարւոյ յանսպառ ուրախութիւն յաւիտեան:



## ԱՐԴԱՐԱՍ. ՃՎԵ.

Հրանուանք դարձելըց՝ ի գերութե՛ ի տեսանելնոցա  
զտուն մն և զբաղաքն'որ, խնդրելով՝ ի մնէ պահել  
զբաղաքն զայն և զմնակիչս նորա ի խաղաղութե՛.

(Օբհումնիան Ասորիմանաց :

1 Արակն եղէ ես՝ ոյս առեին ցիս, ի առան ոն երթեցաւ  
մէտ։ 2 Հասեալ իոյին ոստ մէր առ դրանեա ու էրու-  
սողէմ։ 3 Օ էրուսաշէմ շնիւալ որդիս քաղաք։ և բնակու-  
թի եւր շարջ շնուշան։ 4 Անդ ելն աղջ՝ աղջ ոն ։ վայու-  
թի էրույէլ, խասունան լինել ահանան ոն։ 5 Անդ արիւալ  
էր անու դաստանանի. անուս արիւալ ի առն դասի։  
6 Հարցէս շնչընեն չերուսաշէմ, և շնչնութի՝ ոյս սիրէս  
շն։ 7 Խըշէտ ետաղաղունիւնի՝ ի զօրութեան քոմ, և շնու-  
թիւն յաշարակն յամուրս չ։ 8 Ա ան եղբարց և շնէրըց  
ինց ետօնեցաց շնուղաղունիւնի. վասն չոյ և վասն պան ոն չը  
մէրոյ ինդրէցաց շնորութիւնն ի չեն։

## Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ի Բ .

(Օբհումնի ասորիմանաց :



Ի ԶՈՐՍ ՁԵՄԵԳԻՐՍ ՄԵՐ, ԵԼՎԻ  
սազ՝ վարդ. ըստ ձեռագրաց դնի, երդ-  
ստիճանաց. յերիս ձեռագիրս դնի՝ օրհ-  
նութի աշտիճանաց. ի միում ձեռագրի օրպէս և ի  
քանի մի տպագրեալս դնի՝ օրհնութիք աստիճանաց.  
յայլ երիս ձեռագիրս և ի սաղմոս լամբ՝ ըստ գրելս  
մէր դնի \* օրհնութի աստիճանաց. զորմէ տես ի  
ներած՝ (դլ. ժամ.)  
Յայս սաղմոս գեղեցիկ իմն նկարագրե, մարդարեն

Ա Ա Ա Ա Ա Ա

37

զշրջուանս որդւոյն իսրայէլի 'ի ձանապարհորդել  
նոցա կամ 'ի գալ նոցին յերուսաղէմ 'ի տուն տն.  
այլ թէ զորմէ գալստենէ իցէ բանս , այլ և այլ են  
կարծիք : Իւազումք համարին , թէ իցէ զեկաւորուէ  
ժողովրդեանն իսրայէլի յերուսաղէմ 'ի տուն տն ե-  
րիցս 'ի տարւոջ . որքյայս կարծիս են՝ դաւթի տան  
զայս սաղմոս . ըստ որում և 'ի վերնագիրս եբբ . և  
քաղց . և ասոր . դաւթի ընծայի , յասելն էպուէիո՝ այս  
է 'ի դաւիթ : Խսկ այլք հաւանականագոյնս պնդ են  
թէ բանք սաղմոսիս հային 'ի դարձ գերութեան իս-  
րայէլացւոց , կամ յելս նոցա , յորժամ հրաման ե-  
ղե 'ի կիւրոսէ ելանելնոցա 'ի գերութէ անտի , և  
դնալ 'ի հրեաստան , և շինել զտուն տն յերուսա-  
ղէմ . որպէս աւանդի . ( ա . եզր . թ . 1-12 . և թ .  
եզր . ա . 1 . և ն . ) Եւ քանզի տունն այ 'որ յերու-  
սաղէմ 'օրինակ էր արքայութե երկնից , և որք ե-  
լինն անդ 'էին նախատիպք այնոցիկ 'որք փութան  
գնալ յարքայութի , խորհրդաբար 'ի նոյն ևս հայի  
այս սաղմոս . որպէս տեսցի 'ի մեկնութեան :

### Բ Ա Կ Ե

$\prod_{\text{արտե եղե են՝ ոյս ասելին ցիս}} \cdot 'ի դուն դն երեւեցաւ$   
թէ :

### Մ Ե Կ Ե Ո Ւ Թ Ե Ւ

**Դ** նախընթաց երկուս օրհնուիս աստիճանաց մաղ-  
թողականք էին բանքն վասն ազատելոյ 'ի գերութ .  
իսկ աստ խրախականք են իբրև զաւետաւորութի ա-  
զատութե . քանզի 'ի լսել որդւոյն իսրայէլի 'ի գե-  
րութե անդ 'ի մարդարեկից անտի 'ի դանիելէ , յան-  
դեայ և 'ի զաքարեայ , թէ մերձեալ են ժամանակք  
լրանալոյ եօթանասուն ամաց գերութե ըստ գուշա-  
կելոյն երեմեայ ( ին . 12 . և իթ . 10-16 . ) և 'ի խայ-  
տալ սրտից նոցա ընդ այսպիսի բանս , տեսեալ ապա՝  
թէ ել հրաման ազատութե 'ի կիւրոսէ՝ զի գնաս.

38 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն,  
ցեն նոքա յերկիր իւրեանց յերուսաղէմ, և շինես-  
ցեն զտուն տն, ուրախութք մեծաւ ցնծային, և 'ի  
նոյն խնդալից աձապարէին . և միմեանց աւետէլին  
ասելով. ահա գնամք տեսանել զցանկալին սիոն և  
զտուն այ մերոյ : Օ այսր զանպատռում ուրախութե-  
նոցա զկերպարան յանձին նկարելով մարդարէին՝  
ասէ :

Ուրակ եղէ ես՝ ոյտ ասէին ցիս . 'ի բռան թն էրնիցատ մէտ :  
Ա յսինքն 'ի լսել իմումմ' 'ի ժօղովրդէնէ՝ [թէ ահա  
ազատիմք 'ի գերութէ աստի, և գնամք 'ի տուն տն  
յերուսաղէմ, ուրախ եղէ 'ի վերայ նոցա 'ի միասին  
ընդ նոսա : Ուր յասելն բռան թն, ոչ ցուցանէ՝ [թէ  
յոտին կայր տաճարն, ոյլ թէ կանգնելի էր . որպէս  
թէ եղեալ էր . գնամք կանգնել զտուն տն և տե-  
սանել զայն, և կատարել 'ի նմա զպաշտամունս մեր,  
և օրհնել անդ զո՞ծ : Խակ եթէ կանգնեալ էր յայն-  
ժամ տաճարն, ակնարկէ ոյս յերրորդ դարձ գե-  
րութեն :

Ա Երածաբար այս բան հայի յաւետաւորութի գնա-  
լոյ յարքայութի երկնից՝ զոր աւետարանեաց որդին  
ասելով . \* մերձեալ է արքայութիւն երկնից .  
(մատ . դ . 17 .) և [թէ ահա \* երթամ պատրաստեմ  
,, ձեզ տեղի : Եշւ եթէ երթամ և պատրաստեմ ձեզ  
,, տեղի, դարձեալ զամ, և առնում զձեզ առիս,  
,, զի ուր եսն իցեմ, և դուք անդ իցեք : Եշւ ուր  
,, երթամն գիտիցեք և զհանապարհն գիտիցեք .  
(յովչ . ժդ . 2-4 .)

Ա յս աւետաւորութի հնչեալ 'ի լսելիս հաւատացե-  
լոց զօրացոյց զնոսա՝ ուրախութք տալ զանձինս իւ-  
րեանց յանբերելի տանջանս, և յանտանելի ձգանս,  
և 'ի խստամքեր վարս, ցնծալով՝ [թէ ահա ազատիմք  
'ի պանդխտութէս մերմէ, և գնամք տեսանել զտուն  
տն յերկինս : Եշւ այնչափ էր նոցա որպէս և իսրայէ-  
լացւոց այս ուրախութի, մինչ զրեթէ համարիլ նո-  
ցա՝ [թէ ահա հասեալ իցեն 'ի նոյն՝ յոր փութային .  
և յայս միտ յարէ զկնի մարդարէն և ասէ :

Է . ասեալ էային ոտք մէր ոռ դըսոնս ոռ էըսոսոս  
զէմ:

Օ որ յեղակի գէմս խօսեցաւ մարգարէն՝ ի սկզբանն,  
զնոյն յոգնակի դնէ՝ 'ի բերանոյ նոցին իսկ ժողովը.  
դոց խօսելով՝ յասելն:

Հասեալ էային ոտք մէր ոռ դըսոնս ոռ էըսոսոսով:  
ասել. աւասիկ գամք առ քեզ՝ երուսաղէմ քաղսք.  
և յառաւելութէ ուրախութէ մերոյ համարիմք թէ  
հասեալ կայցեն ոտք մեր առ դըսոնս քո, և մերձ  
իցեն՝ ի մտանել՝ ի ներքս:

Ի յլազգ ևս մեկնի այս բան, եթէ դըամքք իմա-  
ցեալ լինիցի գոնամէջ պարսպին երուսաղէմի. վասն  
զի մուտք դրանցն երուսաղէմի՝ որպէս և այլոց քա-  
ղսքաց՝ էին երկոքումքք որմովք և դրամքք. 'ի մէջ  
որոց կայր միջոց իբր գտնիթ. որպէս տեսանի՝ ի դիրս  
երեմիայ. (լթ. 3 : տես և թ. թագ. ժը. 24.) զի  
ասի՝ թէ \* դաւիթ նստէր՝ 'ի մէջ երկոցունց դրանցն.||  
այսինքն՝ 'ի գոնամիջի քաղսքին: || Եր և ըստ սովո-  
րութէ նախնեաց նստէին ծերք և գատաւորք աթո-  
ռով. յօր միտ ասի (առակ. լթ. 23.) \* երևելի է  
'ի դըսոնս այր նորա. յորժամ նստիցի՝ 'ի ժողովրդեան  
'ի մէջ ծերոց և բնակչաց երկրի:||

Ի ստ այսմ իմացեալ՝ այս բան ասի՝ 'ի բերանոյ նոցա՝  
որք յառաջ բան զգերիլ իւրեանց՝ 'ի բարելոն՝ կային  
և նստէին՝ 'ի գաւիթս անդ դրանցն երուսաղէմի,  
որք և յետ գերութեն՝ 'ի ծերութէ իւրեանց արժա-  
նացան գառնալ անդը, և տեսանել զնոյն. (որպէս  
գրի թ. եղբ. դ. 12.) Հայս միտ կամի ասել. կա-  
րասցո՞ք արդեօք ժամանել ողջամք 'ի քեզ քաղսքդ  
երուսաղէմ, և տեսանել զգըսուն քո, ուր ժամա-  
նակաւ հասեալ կային ոտք մեր՝ մինչև օտարացեալ  
էաք 'ի քէն: || Երածաբար, այս բան ասի՝ 'ի դիմաց  
հաւատացելոց՝ 'ի քն. որոց ոտք հասեալ կային 'ի  
սկզբան արարչութէ 'ի դրախտի անդ իբր 'ի դուռն  
վէրին երուսաղէմի. զի այն վիճակ գըեթէ դուռն  
իբ արքայութէ: յշտ այժմ 'ի լսել մեր 'ի բանից ա-  
ւետարանին: և 'ի քարոզութէ առաքելոց թէ ահա  
զնամք անդը յերուսաղէմ 'ի տուն առն՝ ուրախութը

40 Մ Ե Կ ' Ա Ռ Ո Ւ Թ Ւ Տ Կ ,  
լցեալ աղաղակեմք , իցէ՞ արդեօք՝ զի աներկեան ժաւ  
մանեսցուք ոչ եթէ . 'ի վիճակ դրախտին , այլ 'ի բուն  
իսկ 'ի քաղաքն երկնային . և այս ուրախութիւն մեր  
այնշափէ է , մինչև համարիլ մեղ՝ թէ հասեալ իցեմք  
առ դրունս քաղաքին : Իսկ թէ որպիսի քաղաք իցէ  
երուսաղէմ՝ և որոյ շինուած՝ յոյտ առնէ մարդա-  
րէն ասելով :

Պ . **Օ** երուսաղէմ շինեալ որդէս շաղաք . և բնակութիւն  
էու շարջ զնովաւ :  
Երուսաղէմ քաղաք յառաջն էր անձուկ՝ յորժամ  
էառ զնա դաւիթ յերուսացւոց . 'ի մի կողմն էր սիօն  
լեառն , ուր կանգնեաց դաւիթ քաղաք նոր , որ կո-  
չեցաւ քաղաք դաւիթի . ուր և շինեաց զարքունիսն .  
'ի միւս կողմն էր լեառն մնուիա կամ ամովիա . ( որ  
ասի ևս լեառն ամուըհացւոց ) յորում շինեցաւ տա-  
ճարն սողոմնի : ' Ա մէջ երկուց լերանցս այսոցիկ էր  
յառաջն ծառատունկ և դաշտավայր . զոր դաւիթ և  
որդի նորա սողոմնն առ փոքր փոքր միացուցեալ ա-  
րարին քաղաք մեծ , այն է երուսաղէմ . ունելով զիւ-  
րև պսակաձև պատեալ զլերինս , ըստ այնմ ( սաղ-  
ձիդ . 2 . ) \* լերինք շուրջ են զնովաւ :

Օ այսմ քաղաքէ խօսելով հաննէ վարդապէտ ( յե-  
րես 81 . ) դրէ այսպէս . \* երուսաղէմ շինեցաւ 'ի  
" թուին աշխարհի սիդ . 'ի մելքիսեդէկէ . ոզ թա-  
" դաւորեաց անդ ամս ծ . իսկ յերուսացիք որդիք  
" յերուսայ որդւոյ քանանու առին զայն . յորմէ կո-  
" չեցաւ յերուս . և տիրեցին ամս պիդ . և 'ի թուին  
" աշխարհի սղինթ էառ դաւիթ զլերուս . և ամրա-  
" ցոյց զանառիկ բուրդն սիօնի : Հայսցանէ կոչեցաւ  
" յերուսաղէմ . այն է երուսաղէմ : Հայս բանք  
քննութէ կարօտին :

Ա յս քաղաք ընտրեցաւ յոյց և նուիրեցաւ նմա իբրե-  
իւր . և կանգնեցաւ իբրեւ ինքեան սեպհականեալ .  
որպէս թէ նա ինքն էր շինեալ զայն . ( ը . միաց . Պ .  
6 . ևն . ) \* Ո՞ի էր ( ասէ ծործորեցին . մատ . իէ . )  
" երուսաղէմ 'ի խոշ քաղաքացն՝ սրբեալ ոյց . այս-  
ինքն նուիրեալ և սեփականեալ նմա , մանաւանդ թէ  
'ի նմանէ կանգնեալ : Եւ զի աղնուութի քաղաքին

առեալ լինի՝ ի շինողէն՝ և՝ ի բնակողէն, մարդարէն  
կամելով զազնուութին երուսաղէմի սքանչելի ցուցա-  
նել՝ ի շինող նորա ակնարկելով խօսի՝ և ասէ:

**Օ** էրուսաղէմ շինեալ սրպէս գնակտ, և բնակութիւն էաբ-  
շարջ նույնաւուաւ: Կամի ասել, զերուսաղէմ քաղաք մեր  
առ որ փութամք հասանել ոյց և շինեալ որպէս քա-  
ղաք • այսինքն իբրև մայր այլոց քաղաքաց եղելոց  
շուրջ զնովաւ, յորս բնակեն բազմութիք մարդկան:  
Եւ ըստ այսմ յասելն և բնակութի էաբ շարջ նույնաւուաւ,  
բառիւդ բնակութի իմացեալ լինի տեղի բնակութեն,  
որով նշանակի աստանօր որ և իցէ քաղաք կամ զիւդ  
շուրջ զերուսաղէմաւ՝ այսինքն շուրջանակի յամենայն  
սահմանս երուսաղէմի ՚ի գանայ մինչեւ ցրերսաթէ՛:  
Իսկ զիտումն մարդարէին և ցուցանել՝ [թէ այնպիսի  
ազնիւ և երջանիկ քաղաք էր երուսաղէմ, մինչեւ  
ազնուութեն և երջանկութեն նորա զեղուլյայլ ամե-  
նայն քաղաքս և յաւանս՝ որք մասնակից էին այնմ  
քաղաքի, որպիսի էին քաղաքք և աւանք հրէ: աստա-  
նի, ՚ի խօսել մարդարէին զայս՝ զիտէ ևս ասել. [թէ  
աչա ՚ի գնալ մեր անդ՝ վերստին նորոգ եսցի այն  
քաղաք, և որք շուրջ են զնովաւ, և ոչ ևս մնացէ  
ամայի՝ որպէս մնաց ՚ի գերին մեր:

**Ա** երածաբար, վերինն երուսաղէմ շինեալ է և շի-  
նի յայ որպէս քաղաք • ուր որդէսն դնի ոչ ըստ նիւ-  
թոյն, այլ ըստ հանդիտութեն. զի այն քաղաք ոչ շի-  
նի ՚ի քարանց և ՚ի փայտից հանդոյն երկրաւոր քա-  
ղաքի, այլ ՚ի բանաւորաց՝ որք աստ կոփին և տաշին.  
զի անդ ոչ ևս լիին ձայնք կռանաց. որպէս զրի (՚ի  
ք. թագ. կը. 7.) և զիտելով՝ [թէ զետեղելոց են  
՚ի քաղաքն յայն՝ ուրախութիւն տանին կոփելոյ նեղու-  
թեց, և տաշելոյ վշտաց, զորս կրեն յաշխարհի աստ:  
Իսկ ասելն \* և բնակութի իւր շուրջ զնովաւ], ցու-  
ցանէ զրազմութիւն բնակչաց այնը քաղաքի ըստ իւրա-  
քանչիւր կարգի և ըստ զանազան օթեանաց. զի  
օթեանք քաղում են անդ ըստ վկայելոյ ո՞ն. (յովհ.  
ժդ. 2.) Օ այս եղեալ մարդարէին՝ խօսի ապա և  
զրազմութէ մարդկան՝ որք ելամնէին ՚ի քաղաք անդը,  
և ասէ:

Ղ. Առ ելն աղք՝ աղք թն . Վայուանի խրայէլի , խռա-  
ռավն լինել անուան թն :

Ա. Յս բան է իբրև յիշատակութի այնը՝ զօր առնելին  
որդիքն խրայէլի յելանել խրեանց երիցս 'ի տար-  
ւոջն յերուսաղէմ խոստովան լինել առաջի տն 'ի  
տան նորա . ըստ որում վկայութիւն եղեալ էր առ-  
նոսա մովսէս . և զի այսմ փափաքէին միշտ գերեալքն  
'ի բարելովնէ , 'ի սոյն հայելով ասէ :

Ա. Առ ելն աղք՝ աղք թն . Վայուանի խրայէլի , խռառավն  
լինել անուան թն : Խամի ասել . քաղաքն երուսաղէմ  
որ ընտրեցաւ և շինեցաւ յայ , եղեւ տեղի պաշտա-  
մանց նորա , և անդը ելին և ելանելին այնորիկ ազգք՝  
որք էին ազգք մն այսինքն խրայէլացիք . և այս վ՛ս  
այսորիկ՝ զի այս էր վկայութիւն խրայէլի , այսինքն  
հրաման այ , որ վկայութիք տուեալ եղեւ ազգին խ-  
րայէլի՝ ելանել անդը երիցս 'ի տարւոջ առ 'ի բոս-  
տովան լինել անուանն այ , և օրհնել զնա , և գոհա-  
նալ զնմանէ : Օ այս յառաջ բերէ մարգարեն վ՛ս չո-  
րից . մի՞ 'ի ցուցանել թէ փառաւորեալ իմն էր քա-  
ղաքն այն , ընդ նմին և ազգն որ 'ի նոյն ելաներ :  
Երկրորդ՝ 'ի ցուցանել թէ ահա և նորին իսկ խ-  
րայէլացիք յազատին 'ի գերութենէ և 'ի գնալն 'ի  
հրեաստան՝ ունին զնոյն առնել , և 'ի նոյն բերկրիլ :  
Երրորդ՝ 'ի ցուցանել , թէ յոյժ մեծ էր փափաք խ-  
րայէլացւոց յելանելյերուսաղէմ , և 'ի շինել զտա-  
ձարն տն , և ըստ առաջին վիճակի ամի ամի ելանել  
անդը : Չորրորդ՝ 'ի ցուցանել թէ զայսպիսի վկայու-  
թի կամ զհրաման տն ոչ է պարտ անտես առնել ,  
այլ ըստ դրելոցն կատարել . որպէս և արարին իսկ  
խրայէլացիք 'ի դառնալ իւրեանց , մանաւանդ 'ի  
կանգնել անդ զտաձարն . ( ա . եղր . ե . 44-63 . և ը-  
եղր . դ . 19-22 . և ն . )

Ա. յլարանօրէն՝ այս բանք հային յեկեղեցի նը . ուր  
էին և բարձրացան ազգք մարդկան , լինելով ազգ  
տն . ըստ որում ազգակից մեր եղեւ որդին այ միաւո-  
րելով ը բնութիս մեր . և այս է վկայութի տուեալ  
յայ նորըս խրայէլի . որով խոստովան լինիմք ան-  
ուան տն՝ թէ էմմանուելի , ած և մարդ չշմարիտ :

Ա Ա Դ Մ. Ճ Խ Ա  
 Հյորմնարական մեկնութեք այս բանք հային յերռասա-  
 զեմ քաղաք ըստ այժմու վիճակի, յոր ելանեն հա-  
 ւատացեալք վկայելով, թէ աստ շրջեցաւ որդին այ,   
 և խոստովան լինելով անուան նորա: Ա երածաբար,  
 այս բան հայի յելս սբց 'ի վերինն երռասաղէմ. զի  
 անդ ելին և ելանեն ազգք տն յամենայն ժողովրդոց  
 ըստ վկայութեն և ըստ ուխտին՝ զոր եդ որդին այ.  
 զի անդ յաւիտեանս յաւիտենից խոստովան լինիցին  
 սքանչելեաց նորա, և օրհնեսցեն զնա ընդ իմաննալի  
 ազգացն երկնայնոց: (աազ. ձկ. 5. և տովք. ժկ. 23: )  
 Շարոյապէս, ազգ տն կոչին նոքա որք 'ի ձեռն ա-  
 ռաքինութեն և բարի վարուց բարձրանան. և մի քան  
 զմի գերազանցել փութան 'ի լաւ անդր, իբր յերռ-  
 սաղէմ 'ի քաղաք կատարելութեն. քան զոր ովհնչ  
 լաւագոյն յոր և իցէ հասարակութեն, մանաւանդ 'ի  
 կրօնաւորական վիճակի, ևս և 'ի որ եկեղեցւոց:  
 Հարցեալ եղե գարիդոս փիլիսոփայ լակեդեմոնացի  
 թէ զի՞նչ լաւագոյն իցէ 'ի մէջ հասարակութեն. ետ  
 պատասխանի 'թէ յորժամ իւրաքանչիւր քաղաքացի  
 ջանայ լինել առաքինի քան զայլս առանց զարելց  
 իսկ կրկնումն բառիդ աղջ աղջ ուստան՝ ցուցանէ զա-  
 տիճան առաքինացելոց. ըստ որում ոմանք են սկսա-  
 նողք, ոմանք զարդացօղք, և ոմանք կատարեալք.  
 և ևս ոմանք համբերօղք, ոմանք սիրով համբերօղք,  
 և ոմանք 'ի վեր քան զհամբերողս: Հապացոյց ոյյար,  
 ետես ոմն 'ի ճգնաւորաց 'ի տեսլեան զերիս խումբս.  
 խումբ մի լուսաւոր բարձեալ զեղեցիկ խաչ յուս իւ-  
 րեանց. խումբ մի լուսաւորագոյն՝ բարձեալ զզեղեց-  
 կագոյն խաչ 'ի ձեռս. խումբ մի ամենալուսաւոր՝  
 բարձեալ զամենագեղեցիկ խաչ 'ի թես հըեշտակաց.  
 Ա մենեքին սոքա ելանեին յերկինս, սոյնպէս և հե-  
 տեօղք սոցին ըստ խոստման տն՝ խոստովան լինել  
 անդ անուան նորա յաւիտեան:

Հյայսոսիկ երկուս գովուհի՝ զորս եդ մարդարէն վա-  
 երռասաղէմի, մի 'թէ նա է քաղաք այ, և մի ևս 'թէ  
 այն է տեղի ժողովելոյ ազգաց տն, յաւելու իբր եր-  
 բորդ և զայն, թէ անդ է տեղի արդար դատաստա-  
 նի. վասն որոյ ասէ:

Է. Անդ արէեալ էր անոն դադաստանի . անոնս արէեալ  
'ի դան դասելի :

Հայտ է յանձաշունչ գրոց և 'ի վկայութէ մարգա-  
րէից , թէ քաղաքն երուսաղէմ եղեւ այնպիսի՝ յո-  
րում էին ամենայն ուղղութիւք դատաստանաց և ի-  
րաւանց , յորմէ և սփռէին օրէնք առ ամենեսին , ե-  
թէ 'ի քահանայից՝ և եթէ յիշխանաց . զի անդ էին  
աթոռք դատաստանաց , և անդ էին աթոռք իշխա-  
նութեց իբրև 'ի մայր քաղաքաց , և իբրև 'ի սիրտ  
երկրին աւետեաց . որով և քաղաքն այն համարիւր  
ու միայն իբրև գլուխ ամենեցուն , այլև իբրև նպա-  
տակ փափաքանաց ամենայն քաղաքաց եղելոց 'ի  
հրեաստանի , ևս և արտաքոյ նորա . և զի փառք մեծ  
էր այս այնը քաղաքի՝ զսոյն 'ի մէջ բերէ մարգարէն  
'ի գովութիւնորա ասելով :

Անդ արէեալ էր անոն դադաստանի . անոնս արէեալ 'ի դան  
դասելի : Ասմի ասել . այնպիսի իմն էր քաղաքն երու-  
սաղէմ՝ յորում կային աթոռք դատաստանի 'ի ձեռս  
քահանայից՝ որք առնելին զամենայն դատաստան . որ-  
պէս տեսանի 'ի գիրս զետացւոց . սոյնպէս անդ էին  
և աթոռք թագաւորութէ 'ի տան դաւթի՝ այսինքն  
'ի տանէ դաւթի , ըստ որում խոստացեալ էր ան-  
դաւթի՝ հաստատել անդ զաթոռ նորա՝ որդւոց յոր-  
դիս ( ք . թագ . է . 12-29 . սաղ . ձը . 30-37 . )

Վայ հայի և 'ի նորս երուսաղէմ յեկեղեցի որ .  
ուր արկեալ է աթոռ քահանայապետութէ , ևս և  
աթոռ թագաւորութէ քրիստոնէից . աթոռ անսխալ  
դատաստանաց հաւատոց , և անմոլար վարդապետու-  
թէ բարի վարուց : ՚ սոյն ելանէին և ելանեն հա-  
ւատացեալքն 'ի քու . և 'ի սմին տեսանեն ոչ միայն  
զպաշտամունս այ , այլև զնոյն ինքն զանձ 'ի խորհուրդ  
հաղորդութէ . զոր և ըստ յարմարական մեկնութէ  
յառաջ բերէ նարեկացին . ( 'ի գով . մծքն . ) ուր  
յետ զրելոյ՝ թէ շնեաց նա զեկեղեցիս՝ ասէ . \* անդ  
,, ելանէին ըստ դաւթեան ձայնի՝ ազգք ազգքաց , ոչ  
,, զպաշտօն յակոբայ վկայել սիմակ տիրապէս , այլ  
,, զանձն երկնից 'ի յերկրի հիւթաւոր կերպիւ տեսա-  
,, նել ( 'ի հաղորդութէ . ) և ոչ եթէ աթոռք ար-

,, կետը կան ձեռակերտական մարդկային բեմբի 'ի  
,, յերկրի՝ կարծրագութ և կասկածափորձ և վրի-  
,, պակընտիր մահացու դատեալ դատողացն, այլ դա-  
,, տաւորն համայն դոյից՝ կշռօղն մտաց, և անդոյիցն  
,, նախագծող (բազմեալ 'ի սեղանի) :

Ա Երածաբար, այսոքիւք աթոռովք իմացեալ լինին  
աթոռք սրց յերկինս, և սկզբնաբար աթոռն քոփի.  
իսկ թէ աթոռք դատաստանի ասին, վասն այսորիկ  
է՝ զի սրք որք նստին յայնոսիկ աթոռս՝ ընտրութե՛  
դատաստանին այլ վերաւեալ եղեն 'ի նոյն. ևս և զի  
լինելոց են վճռատուք դատաստանին քոփի 'ի դատել  
վերկոտասան ազգն իսրայելի. (մատ. ժթ.) Իսկ  
յոդնակի ասելն 'ի դէմս քոփի, աթոռք արկեալ են  
'ի տան դաւթի. ցուցանե զառաւելութի և զտարա-  
ծութի իշխանութե նորա ըստ այլեայլ իրաց. Վարդ  
յետ փառաւոր ցուցանելոյ մարդարեին զերուսաղեմ՝  
ողջունել կամելով զնա՞յ յարե զինի և ասէ :

Ղ.  արցէս զողջունե երաւառաղեմ, և զլինութէ ոյտ սէ  
բէս չնա :

Երկու ինչ երջանիկ կացուցանէ զքաղաքն, շինութի  
և ողջոյն, այսինքն խաղաղութի. շինութե իմացեալ  
լինի աստ բարեկարգութի ըստ ամենայն իրաց. իսկ  
խաղաղութի կամ ողջունիւ խացեալ լինի այն՝ որ  
չետեի բարեկարգութի. զի խաղաղութին է ծաղիկ  
կամ պտուղբարեկարգութի. Օ սոսին ակնունելով  
տեսանել յերուսաղեմ՝ ասէ :

Հարցէս զողջունե երաւառաղեմ. և զլինութ ոյտ սէբէս չնա:  
Վայիկ խօսի մարդարեն զերուսաղեմ՝ որպէս խօ-  
սի պանդուխտն զքաղաքէ իւրմէ՝ 'ի ցանկալ իւրում  
գնալ 'ի նոյն, իրը թէ զիարդ կայցէ, արդեօք իցէ  
յառաջնում շինութի և խաղաղութի. կամ արդեօք  
'ի ժամանել անդը տեսցէ զնա 'ի շինութի և 'ի խա-  
ղաղութի. կամ արդեօք հաստեսցի վերստին 'ի նմա-  
շինութի և խաղաղութի, և. Օ այսոսիկ ասէ հարց-  
ջիք վասն քաղաքին երուսաղեմ՝ ոյք սիրեք զնա. Վա-  
սիրօղն խօսի՝ զի յայտ է թէ որք ատեինն, զայս-  
պիսիս և ոչ խօսկ ախորժեինն լսել, թնդ թէ հարցա-  
նել. վասն որոյ միայն սիրողաց նորին յորդոր լինի 'ի

Ա. ՅԼ ծանիր՝ զի այս բանք ոչ բղխին 'ի տարակու-  
սեալ մտաց՝ այլ 'ի ցնծալից սրտե՝ քանզի որդիքն  
իսրայէլի որք հրաման առին դառնալոյ 'ի գերութէ  
յերուսաղէմ, արդէն գիտեին թէ բարձեալ է շի-  
նութի երուսաղէմի, և խաղաղութիւն նորա. բայց  
քանզի ըմբռնեալ էին 'ի սեր նորա, և գիտեին ես  
թէ 'ի դառնալն ունին վայելացուցանել զնա 'ի շի-  
նութէ, և պարսպել զնա 'ի խաղաղութեան, յայն  
հայելով զայս ասէին. և 'ի յիշել նոցա թէ տեսա-  
նելոց են զբաղաքն զայն ցանկալի՝ խայտային սիրտք  
նոցա, և զողջոյն նորա փափաքէին լսել:

Ուրթէ զայս բան առնուլ և իրեկ զաւետաւորու-  
թիւն առ քաղաքն երուսաղէմ, կամ իրեկ զինդակ-  
ցութի չնորհաւոր առնելոյ. ըստ այսմ առեալ՝ 'ի  
գիմաց իւրոց խօսի մարգարէն զայս առ դարձեալն  
'ի գերութէ, որպէս թէ ասէր. ովզ սիրօղք երուսա-  
ղէմի՝ որք գնայք անդ, ուրախակից լերուք ընդ նմա,  
և հարցանելով զինաղաղութէ և զշնութենէ նորա.  
չնորհաւորեսթիք զնա և մաղթեսթիք վասն նորա ասե-  
լով. 'ի խաղաղութէ և 'ի շինութիք պահեսցէ զքեզ  
որ: Լամ թէ ողջունելով զնա՝ ասասթիք ցնա. ողջ  
լեր քաղաքդ այ. այսինքն է, ուրախ լեր՝ զի ահա հան-  
դերձեալ ես նորոգիլ. ըս որոյ ծործորեցին ('ի մեկն.  
մատ. գլ. իը.) զողջ լերն ըստ ոմանց՝ ուրախ լինիլ  
թարգմանէ. \* այլք ասէ զողջ լինելոց ուրախ լերուք  
ասեն:

Յայս բան բառդ շնուռ՝ եթէ առցի փոխանակ բար-  
օրութէ, կարէ հայիլ և 'ի սիրօղն երուսաղէմի՝  
յոր միտ կամի ասել. հարցթիք զինաղաղութէ երու-  
սաղէմի և զըարօրութէ այնոցիկ՝ որք սիրեն զնա:  
Ա. յսմ մեկնութիք նպաստէ երը՝ և լատ. զորոց տես  
'ի համեմատութիւն: Իայց զոր դնէ մարգարէն 'ի  
յաջորդ համարն, այնու ցուցանի՝ թէ այս յաւետ  
հայի 'ի շինութիք քաղաքին երուսաղէմի, քան 'ի սի-  
րօղս նորա:

Ո երածաբար, այս բան դնի իբրե հառաջանք սրտի  
այնոցիկ՝ որք ցանկան ժամանել 'ի վէրինն երուսա-  
ղէմ. որպէս թէ եղեալ էր. ոյք սիրէքդ զվերինն ե-

ըու սաղիմ՝ հարցելք զողջունէ նորա, այսինքն հարց-  
ջիք թէ զիարդ սքանչելի իցէ խաղաղութիւն նորա,  
և քանի ցանկալի շինութիւն նորա։ Իւրդ զոր իբրեւ  
զհարցումն ուրախակցութեան կամ ըստ երբ՝ իբրեւ  
զբան բարեմաղթութեն եղ մարդարէն վասն երու-  
սաղիմի, զնիւթ այնը ուրախակցութեն՝ ևս և մաղ-  
թանաց յայտնապիս առաջի դնէ և ասէ։

Է. Աշեցի եաղաղութի՞ զօրութեն քում, և շինութիւն  
յաշտաբան յամուրս ու։

Օ օրութի իմացեալ լինի աստ այն ամենայն, որով  
զօրանոյ քաղաք, և զօրացեալ պահի։ որպիսի են  
շօրք, զէնք, հնարք, և իսկ աշտարակօք իմացեալ  
լինին պարիսպք, կամ այն կողմունք պարսպաց՝ ո-  
րովք աներկեան պահի քաղաքն ։ ընդ որս իման և  
զամուր բերդս ։ և զի վասն առաջնոյն պիտոյ է իմա-  
ղաղութի, և վասն երկրորդին շինութիւն՝ սմին իրի  
ասէ։

Աշեցի եաղաղութի՞ զօրութեն քում ։ և շինութի յաշտա-  
բան յամուրս ու։ իսմի ասել. որք ողջունեքդ զերու-  
սաղիմ, կամ որք հարցանելք զինաղաղութի և զշի-  
նութի երուսաղիմի, մաղթելով ասասջիք նման ։ ե-  
զիցի խաղաղութին ոյց ՚ի զօրութեն քում՝ զի մի իւիք  
վրդովեսցիս ։ եզիցի և շինութի յաշտարակս քո՝ զի  
մի իւիք վտանգ եսցիս ։ որ է ասել. պահեսցի յոյց զօ-  
րութի քո, զի կայցես ՚ի խաղաղութեն ։ պահեսցին  
և աշտարակք քո՝ զի մնացես ՚ի շինութեն։

Աստանօր բառդ յամուրս՝ դնի իբր ածական աշտա-  
րակին ։ որպիս թէ ասեր. եզիցի շինութի յամուր  
աշտարակս քո ։ իսկ եթէ իբր գոյական առցի՝ նշա-  
նակէ զամբոցս կամ զբերդս ։ և ըստ այսմ լոելեայն  
դնի ՚ի միջի շաղկապդ ։ որպիս թէ ասեր. եզիցի  
շինութի յաշտարակս քո և յամուրս քո ։ Ի յլաբանօ-  
րէն առեալ մաղթէ մարդարէն անպակաս լինել խա-  
ղաղութեան ՚ի մէջ եկեղեցւոյ յօիւ քօիւ, որ է նոյն  
ինքն զօրութի եկեղեցւոյ մաղթէ և ևս հաստատիլ  
շինութեն յաշտարակս նորա, այսինքն յառաջնորդս  
նորին, ևս և ՚ի տաճարս ։

Ո երտօնաբար առեալ, յայս բան բոյդ եւ էցի՝ ոչ ցու-

լը Ե Կ Շ Ա Ռ Լ Խ Թ Ե Կ Շ Ա  
ցանե զապառնին , այլ զսյն՝ որ է , այսինքն զայն ա-  
մենացանկալի խաղաղութի՝ որ է ՚ի զօրս երկնից ,  
և զայն տարփալի գեղեցկութի շինութե՝ որ է յաշ-  
տարակս նորա ամսուրս , այսինքն ՚ի սքս՝ որք են յար-  
քայութե : Խոկ յապառնի դնելն ցուցանե զհանու-  
պազօրդութի կամ զարունակութի լինելութե այնք՝  
զորմէ է բանն , ըստ երայական ոճոյ : Այլ թէ ըստ  
ձառին առեալ յինչ հայեր այն խաղաղութի և շի-  
նութի , զորս ասաց լինել յերուսաղէմ , առաջի դնե  
մարդարէն ՚ի յաջորդ համարն ասելով :

**Ե.** **Ա**սն եղբարց և ընէերաց ինոց խօսեցայ զետաղողութի .  
Ավան ոյ և կը առն տն այ մերոյ խնդրեցաք զետ-  
րութի ՚ի տէն :

**Ա**յս բան ասի ՚ի դիմաց նոցա՝ որք ասացին յերու-  
սաղէմ՝ եղիցի խաղաղութի ՚ի զօրութե քում և շի-  
նութի յաշտարակս քո . կամելով ապա յայտ առնել  
զդիտումն այսը բարեմաղթութե՝ ասէ :

**Ա**սն եղբարց և ընէերաց ինոց խօսեցայ զետաղողութի . ըս-  
տոյ և վասն առն տն այ մերոյ խնդրեցաք զետրութի ՚ի տէն :  
Կամի ասել . այն խաղաղութի՝ զորմէ խօսեցայ , էր  
վասն եղբարց մերոց և վասն բարեկամաց մերոց՝ որք  
բնակին ՚ի սահմանս քո . սոյնպէս և այն շինութիւն  
կամ բարութի՝ զորինսդրեցաք , էր վասն քո ովլքա-  
զաքդ երուսաղէմ , և վասն տան տն այ մերոյ՝ որ է  
՚ի քեզ :

**Ե**ւ թէպէտ ՚ի հատուածն առաջին՝ դնի ինոց , և  
յերկրորդումն մերոյ , բայց երկորին ևս ՚ի նոյն գի-  
մաց ասին . այսինքն ՚ի դիմաց ազդին , որում հնար  
է ձեւացուցանել զի՞քն իբր բազում և իբր մի . և  
սակայն հայելով ՚ի նիւթն պատշաճազ ոյն ևս էր այս  
պէս դնել . զի եղբարք և ընկերք ոչ էին հասարա-  
կաց . իսկ տունն այ , որպէս և քաղաքն՝ հասարակաց  
էր . սմին իրի վասն առաջնոյն դնե իմոց , և վասն  
երկրորդին՝ մերոյ :

Խոկ վասն դերանուանդ՝ ՚ի տէն՝ ծանիր . զի սա կամ  
դնի փոխանակ բառիդ՝ ՚ի տէլ , որպէտ թէ ասեր , զո-  
տան տն՝ որ է ՚ի քեզ . կամ դնի իբր ինդիր ինդըր-  
լց զանպակասութի բարութի . որպէտ թէ ասեր .

ինդրեցաք՝ զի անպակաս լիցի ՚ի քէն բարութի : Վ Երածարար, բայդ եօսէ՛ հայի ՚ի բան ստացման խաղաղութե՛, զոր ունին յերկինս եղարք մեր և ըն-կերք մեր . սոյնպէս և բայդ ենդէ՛ հայի ՚ի ժառան-դութի այնը բարութեան որ է յերուսաղէմն վերին , որ և է տուն տն այ մերոյ . յոր միտս կամի ասել . խօ-սիմք զայն խաղաղութի՝ զոր ունին եղարք և ըն-կերք մեր յերկինս, ակն ունելով ստանալ և մեղ զնոյն . և խնդրեմք ժառանգել զբարութին զայն՝ որ կայ անդ ՚ի տանն այ : Տարոյապէս , յայս բան և ՚ի նախ ընթացս սորա առաջի ընծայի և ցոյցք սիրոյ ընկե-րին , կամ եղայրսիրութեան . զի որովհետեւ սիրտ մարդարէին լցեալ էր սիրովն այ , յայնմ սիրոյ զեղցր և սէր առ ընկերս , ՚ի ցանկալն անդ խաղաղութե և բարութենոցա , և ՚ի խնդալն ՚ի վերայ ողջութե և շինութենոցին . զի ուր է սէր այ , անդ է և սէր ընկերին . ըստ այսմ . \* և զայս պատուեր ունիմք ,, առ ՚ի նմանէ , զի որ սիրէ զանձ , սիրէ նա և զեղ-,, բայր իւր . (ա . յովհ . դ . 21 .) Եւ հս \* եթէ , ,, ոք ասիցէ եթէ սիրեմ զանձ , և զեղայր իւր ատի . ,, ցէ , սուտ է . (ա . յովհ . դ . 20 .) Վ ասն զի սէր այ և սէր ընկերին ոչ է այլւայլ , այլ մի և նոյն էա-կութի . և նոյնն ՚ի բերին յած՝ ասի ածսիրութի , և ՚ի բերին յեղարս՝ ասի եղայրսիրութին : Եւ զայս յայտ առնէ մարդարէն ՚ի կարգել անդ զբան իւր միանգամայն ՚ի սէր խաղաղութե ընկերաց , և ՚ի սէր բարութե տան տն այ իսրայէլ : Հառաջինս այլւայլ իմանիւր սէրն այ և սէր ընկերին . այլ նորն մեր սրբեաց զայս կարծիս , և իբրև թէ նորոգ եցոյց՝ թէ ոչ են այլւայլ , այլ մի և նոյն : Ուստի և յաւան-դելն զայս՝ ասաց . \* պատուիրան նոր տամ ձեզ՝ զի ու սիրեցէք զմիմեանս . (յովհ . ժդ . 34 .) Վէր իմ ասէ և սէր ընկերին մի է . եթէ սիրէք զիս՝ սիրէք և զընկերս ձեր . եթէ սիրէք զընկերս՝ սիրէք և զիս . զի իմ սէր , և ընկերին սէր՝ նոյն է . և ես աշա իբ-րե նոր ինչ պատուիրեմ ձեզ զայս : Պիտրոս սիրես զիս . սիրեա՛ և զընկերս՝ արածելով զնոսա (յովհ . իա . 15 .) զի յայսմէ ցոյց սիրոյդ առ իս : Օ նոյնու-թիւն այսր սիրոյ եցոյց քո այնու՝ զոր ասաց . \* նման

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
,, սմին || . զի յետ ասելոյ , թէ մեծն յօրէնս է սիրել  
զանձ՝ էած զկնի . \* երկրորդն նման սմին՝ սիրեսցես  
զբնկեր քո || . ( մատ . իշ . 37 : ) իւր բառս նման՝ 'ի  
մէջ բերէ զնոյնութի էակութեն , և զվանազանութի  
եզերացն . ըստ որում մի և նոյն սէր եզերի յած և  
յընկերս . ուստի որ ճշմարտապէս սիրէ զանձ՝ բերի  
'ի սէր ընկերին , և փափաքի՝ 'ի բարութեն տեսանել  
զնա , 'ի յաջողութեն վայելել նման , և 'ի խաղաղութեն  
ցնձալ . ևս և ցանկայ լսել զողջոյն նորա ասելով .  
\* հարցէք զողջունէ երուսաղէմի || . և որ ինչ օրէնք ա-  
ւանդին վասն ընկերին՝ զտմենայն կատարէ . զի ( ըստ  
հռովմ . ժդ . 8 : ) \* որ սիրէ զընկերն՝ զօրէնսն կա-  
,, տարի . || . վասն այսորիկ և յաճախ պատուիրի այս  
սէր՝ եթէ՝ 'ի հին և եթէ՝ 'ի նոր օրէնս . զի որպէս  
ասաց յովհաննէս աւետարանիչ առ աշակերտոն իւր,  
\* եթէ այս միայն իցէ՝ բաւական է . || . միայն թէ իցէ  
ճշմարիտ և աննենդ . ճշմարիտ՝ եթէ ըստ վերոյգը ե-  
լոյդ իցէ նոյն ընդ սիրոյն այ և 'ի սիրոյ նորա . ան-  
նենդ՝ եթէ իցէ առանց շահու անձին . յոր միտս ա-  
սաց մորն . ( յովհ . ժէ . 12 : ) \* այս է պատուերի իմ  
և զի սիրեսջիք զմիմեանս , որպէս և ես զձեզ սիրե-  
,, ցի || . և որպէս սիրեաց , սիրով հօր իւրոյ , և ա-  
ռանց շահու իւրոյ : Այս յայտնի տեսանի յառաջի-  
կայ բնաբաննդ . ուր մնուացեալ մարդարէին զշահ ան-  
ձին՝ միայն բարութեն և խաղաղութեն եզաւարց իւրոց  
փափաքէր . \* վասն եզաւարց և ընկերաց իմոց ասէ  
,, խօսեցայ զխաղաղութի . || . և ոչ թէ վասն իմ ինչ  
հանգստեան : Այսպիսիս զիւրն ևս առանց ինդրե-  
լու գտանէ՝ եթէ յաստիս և եթէ՝ 'ի հանդ երձեալ  
յաւիտենին :

Ա . յլաբանօրէն , բովանդակ այս սաղմոս հայի յեկե-  
ղեցի այ ըստ յիշելոյ մեր 'ի մեկնութեն . ըստ որում  
'ի նոյն ժողովեցան ազգք չեթանոսաց՝ որք կապեալ  
էին 'ի գերութեն անմարմին բարելացւոց . առ սոսա  
ել հրաման 'ի կիւրոսէ յօնելոյ որդւոյն այ՝ ելանել  
'ի գերութեն անտի , և գնալ յերուսաղէմ յեկեղե-  
ցի տր . ընդ որ նախագուշակ տեսութիւն ուրախ լեալ  
մարդարէին՝ ասաց ( ա ) ուրախ եղէ ը չեթանոսս  
որք ասէին ցիս 'ի տուն առն երթիցուք մեք . ( բ ) և

ահա հասեալ նոցա առ գրունս նորա՝ յաւազան ոք  
մկրտութե . ( Պ ) տեսաք ասէին շինեալ զերուսաղէ մ  
յնյ , և զբնակիչն նորա սփռեալս շուրջանակի յաշ-  
խարհ ամենայն . ( Ե ) տեսաք ևս զի անդ արկեալ  
կայր աթոռ շմարտութե , և լիութի իշխանութե  
որդւոյ գաւթի : Օ այսպիսիս լսելով մարդարէին ՚ի  
բերանոյ հեթանոսաց՝ գովէ առ նոսա . ( Ղ ) հարցեք  
զողջունէ երուսաղէմի , և զշինութէ նորա . և դար-  
ձուցեալ զբան իւր ՚ի դէմս եկեղեցւոյ ասէ . ( Է ) ե-  
ղեցի խաղաղութի ՚ի զօրութե քում , և շինութիւն  
յաշտարակս քո . ( Ը ) զի բնակեսցին ՚ի քեզ խաղա-  
ղութք եղբարք մեր՝ որք են ՚ի հրէից , և ընկերք մեր  
որք են ՚ի հեթանոսաց , և հաստատեսցի բարութի  
յամենայն սահմանս քո , և շինութի ՚ի բազմութե  
տաճարաց քոի , կամ յանձինս այնոցիկ՝ ոյք շինին ՚ի  
քեզ և ՚ի քէն տաճար տն ոյ ՚ի ժառանդութի կե-  
նացն յաւիտենից :



Ա Ա Դ Ա Տ Ա Շ Ա Ը :

Ա զօթք առ տն ՚ի բերանոյ այնոցիկ որք գերեալ  
էին ՚ի բարելոն , խնդրելով յայ իրեւ ծառայք ՚ի  
տնէ , և իրեւ աղախինք ՚ի տիկնոջ՝ դտանէլ զա-  
ղատութի , առաջի եղեալ զնախատինս և զարհա-  
մարհանս , զորս կրէին ՚ի բարելացւոց անտի :

( Օ բնաւթի Ա սպիտակաց :

**Ա** սեղ տէր համբարյէ զախ էմ , որ բնակեալք ես  
յերէինս : 2 Որպէս աչ ծառայէ ՚ի յեւն թն իւրոյ-  
որդէս աչ աղախինոյ ՚ի յեւն տիկնոջ իւրոյ : 3 Ա յնողէս են  
աչ մէր առ սեղ տէր ած մէր . Բնէլ ողբեսցիս ՚ի վերա-  
մէր : 4 Ուշբեաց մէջ որ աղբեաց մէջ , ու բաշտմ լցաւ ար-  
համբարհանօս : 5 Լաւ առաւէլ լցան մեյինք մէր նախատանօս  
որ նախարէին շեշ . և արհամբարհանօս ամբարդաստնից :

У, б, ъ, т, в, ѣ, ѹ.

( )<sup>1</sup> Հայութելի ասունքանոց :



1. **ՀԱՅՈՎՃԵՐԵՐԵՐՈՒՄ ՄԵՐԸ ԱՐՊԱՆԱ**  
և 'ի տպ" յոգնակի դնի բառս օբնութեա-  
և 'ի չորեսինն դնի աստիճանք՝ օր է նոյն:  
Դ միում ձեռազգը, որպէս և. 'ի սաղ. վարդ" ըստ  
ձեռազգը" դնի երգ աստիճանաց. իսկ յայլս իրը 'ի  
վեց ձեռազիրս և 'ի լամբ" դնի ըստ գրելոց մեր՝  
\* օրհնութիւն աստիճանաց. զորմէ տէս 'ի ներածու-  
թէ (գլ. ժամ):

Օայս սաղմոս բազումք դաւթի տան . և ասեն յօրի-  
նեալ զսա 'ի ժամանակի անդ՝ յորժամ պատերազմե-  
ցաւ ընդ ամոնացիս . յայս հայի և վերնագիրն ասոր-  
ւոց . ուր դաւթի ընծայի այս , և ասի երգեալ 'ի  
զօրաբարելց 'ի դարձի գերութեն : Են ևս որբ վե-  
րածեն զսա 'ի ժամանակս հալածանացն անտիռքայ  
եպիփանու : Խսկ հասարակաց կարծիք է՝ թէ այս  
սաղմոս ասացաւ 'ի բերանոյ որդւոցն իսրայէլի գե-  
րելոց 'ի բարելովն՝ իրեւ մաղթանս առ 'ի դաշնելոյ  
յայ զողորմութի ազատելով 'ի գերութէ անտի , որ-  
պիսի էին և նախակարգեալ սաղմոսք (ՃՃ. և ՃՇ.)

C. E. H.

“— Ես այս համբարձել պահու իմ, որ Բատիւդալը են  
յեզրինա:

## W b h 't a b f o b b 'b.

Ակզենտաւորութեա սաղմօսիս նման է սկզբնաւորութեա

Ճ ի բ . սաղմոսին , այլ զոր անդ նմանաբանութեք ասաց  
\* համբարձի զալս իմ՝ի լերինս՝ ուստի եկեսցէ ինձ  
,, օգնութեան , աստ պարզագոյնս զնէ , զնոյն՝ անմիւ-

ջապէս առ ած ուղղելով , և ասէ :

Ա յ լ ու շ է համբարձի զալս իմ , որ բնակեալը ես յերինս :  
Վ ա զ ի մացեալ լինի աստ ոչ միայն աչք հոգւոյն՝ որ  
է միտքն , այլեւ աչք մարմնոյն . զի նեղեալ անձինք  
'ի համբառնալ զալս մտաց իւրեանց առ ած՝ ը նմին  
ամբառնան երբեմն և զալս մարմնոց յերկինս . զի որ-  
պէս բանական բաղձանքն յայն միտեցուցանէ զալս  
հոգւոյն , սոյնպէ և զգայական բաղձանք յայս ձկտեցու-  
ցանէ զալս մարմնոյն . նա վասն համբարելոյ թէ ած  
իցէ 'ի բարձրութե փառաց , և սա վասն համբարելոյ  
թէ , իցէ 'ի բարձրութե երկնից . և ահա ըստ երկո-  
ցունց ևս՝ 'ի բարձրութե ըմբռնելով զած՝ ասէ  
համբարձի զալս իմ առ քեզ տէր՝ որ բնակեալդ ես  
յերկինս :

Հ ա յ ս բան դիտէ մարգարէն յայտ առնել և զփա-  
փաք իւր՝ զոր ուներ վասն շինութե տաճարին . որ-  
պէս թէ ասացեալ էր . դու տէր որ հաճեցար բնա-  
կիլ 'ի տաճարի 'ի վերայ երկրի՝ այժմ ոչ ևս բնակիս  
'ի նմա , այլ յերկինս միայն . զի աւեր է տաճարգ՝  
զոր շինեցաք , բայց արդ հաճեաց վերստին շինել  
դժաճար քո , և հանգլիլ 'ի նմա , և լինել մեզ ներ-  
կայ , 'ի սոյն խոկ համբառնամք և մեք զալս մեր առ-  
քեզ առ բնակեալդ յանձեռագործ տաճար բարձրու-  
թե երկնից :

Վ ա յ ս համբարձումն աչաց ոչ է սոսկ հայեցողական ,  
այլեւ ազդողական և մաղթողական , բերմամբ յուսոյ  
առ այն՝ առ որ է հայեցումն աչաց , առ 'ի գտանելոյ  
'ի նմանէ զողորմութի . զի որպէս համբարձումն աչաց  
աղքատի առ մեծատունն՝ որ նստեալ իցէ 'ի բարձ-  
րութեան՝ ոչ է սոսկ հայեցողական , այլ պաղատա-  
կան՝ յուսով ընդունելոյ ինչ 'ի նմանէ , սոյնպէս է  
և այս համբարձումն աչաց՝ զոր զնէ մարգարէն :  
Բ ա ր ոյ ա պէս , առաջի դնի սովաւ նախ համբարձումն  
մտաց առ ածային փառա՝ կամ առ երկնային բարու-  
թիս . ուստի զեղանի լոյս 'ի հոգիս մեր . որով և  
լուսաւորին խորհուրդք մեր և գործք . յորոյ օրինակ

Մ Ե Կ Կ, Ո Ւ Թ Ւ Ւ Կ,  
 ասի թէ կայր՝ ի տապանն նոյի լուսամուտ, ուստի  
 լուսաւորեր՝ ամենայն որ ինչ էր՝ ի տապանի անդ.  
 այս լուսամուտ՝ ի վերուստ՝ և խոկումն մտաց զվեր-  
 նայնոց՝ ի լուսաւորութիւն ամենայնի՝ որ է՝ ի հոգիս  
 մեր, և՝ ի միոիթարութիւն յուսոյ մերոյ։ Պատմի թէ  
 երկու ասպետք գնացեալ՝ ի վանս ինչ տեսին զծե-  
 րունի ոմն հիւանդ. և՝ ի հարցանել ցնա՝ թէ որով  
 միոիթարի վշտագնեալ անձն քո, եցոյնա լուսամուտ  
 մի, յորմէ հաղիւ՝ նշմարիւր երկինք, և ասէ, ընդ  
 այս լուսամուտ հայելով յերկինս՝ լուսաւորիմ և միո-  
 թարիմ, փափաքելով՝ թէ երբ ունիցիմ գնալ անդ,  
 և տեսանել զո՞ծ. և զայս ասացեալ յաւել՝ ի սոյն.  
 առ քեզ տէր համբարձի զաւս իմ՝ որ բնակեալդ ես  
 յերկինս։

Երկրորդ՝ առաջի դնի սովաւ համբարձումն դիտառ-  
 ըութե առ ած. իբր զի զոր գործեմք՝ պարտիմք  
 նախ զդիտաւորութիւններ իբրև զաշս հոգւոյ առ ած  
 ամբառնալ, և ըստ այնմ վշարել զգործ մեր.՝ Ակ-  
 տաձիգն նախ նշանէ՝ և ապա արձակէ զնետն։ Արօ-  
 նաւոր ոմն՝ ի սկսանին՝ ի գործ՝ նախ զկայ առնոյր,  
 և ապա գործեր. և իբրև հարցաւ, ասէ. նշան առ-  
 նում առ ած, զի գործեցից վասն այ.՝ Ակտաձիգն  
 երբեմն խփէ զձախոյ ակն, զի տեսութիւն ժողովես-  
 ցի յաջոյ ակն. սոյնպէս և մեզ պարտ է առնել՝ ի  
 հային առ ած, խփել զձախու ակն անձնասիրութե  
 և մարդահաճութե, և համբառնալ զաջոյ ակն ած-  
 սիրութե և ածային հաճութե. որով և հաճոյանամք  
 այ և սրց նորա. \* սրտացուցեր զմեզ միով ակամք  
 ու քով. (երգ. Դ. 9.) Ե հայիլ մեր այսպէս առ  
 ած՝ տեսանեմք և զորպիսութիւն գործոց մերոց, ո՞ր՝ ի  
 նոցանէ բերիցի առ նա, և ո՞րն ոչ. որ հաճոյ իցէ  
 նմա՝ այնմ պարապեսցուք, և որ անհաճոյ՝ ի բաց  
 թողցուք։ Ասի թէ արծիւն՝ ի հային յարեգակն՝  
 թռուցանէ՝ ի նոյն զձագս. եթէ մին՝ ի ձագուց ոչ  
 հայեսցի յայն՝ ընկենու զնա՝ ի բաց իբրև զիտորդ։  
 Երրորդ՝ առաջի դնի սովաւ համբարձումն ուժգնու-  
 թե թախանձանաց առ ած, մինչև յերկինս աղբել,  
 որոյ վասն յաւելու և զւնակին այ յերկինս. և առ  
 ցուցանելոյ և բացատրելոյ զայս՝ օրինակ բերէ մար-

գ արեն զհայիլ աչաց ծառայի և աղախնոյ ասելով:

ች. በዚህ አገልግሎት የዚህ ስራውን የሚያስፈልግ ይችላል፡ ይህንን የሚያስፈልግ ይችላል፡

Ազգ ծառայի կրկնակի հայի ՚ի ձեռս ունիւրոյ , նոյն  
պէս և ազգ աղախնոյ ՚ի ձեռս տիկնոջ իւրոյ . մի՝ առ  
՚ի հնազանդիլ յայն ինչ զոր ձեռամբացի ցուցանեւ .  
և այս սովորութիւն տեսանի ՚ի ծառայս մեծամեծաց  
՚ի կողմանս արեւելեայց . ուր յաւեւտ շարժմամբ ձե-  
ռին և ակնարկութք ուն քան հրամանաւ բանի ցու-  
ցանեն ծառայք զհնազանդուն առ տեարս իւրեանց :  
Խրկրորդ՝ առ ՚ի ընդունիլ ինչ ՚ի նմանեւ , եթէ վարձք  
իցէ և եթէ պարզեւ , եթէ անօթ իցէ և եթէ հան-  
գերձ , և այլն : Իստ երկուցս ըստ այսոցիկ ևս թե-  
պէտ կարէ իմացեալ լինել աստ այս նմանուն , բայց  
հայելով ՚ի կարգ բանին՝ առաւելապէտ ըստ երկրորդին

¶ բայց աչք ծառայութեն է յեւան դն իւրոյ . որպես աչք աշխանայ  
ի յեւան տիհանջ իւրոյ : Այսպես էն աչք մը առ գեղ դը  
մէր . մինչև ողբաժային է վերայ մէր : Կամի ասելու որպիս  
ծառայն հայելով ի ձեռս տն իւրոյ , ակն ունի աւնուլ  
ինչ ի նմանեւ , և որպիս աղախինն չունելով ապաւե-  
նիւյայլ ոք՝ հայի ի ձեռս տիկնոջ իւրոյ , վստահա-  
ցեալյայն՝ թէ նա գոլով տիկին իւր՝ տացի ինքեան  
զայն՝ որում կարօտի , այսպիս առնեմք ասէ և մեք  
ի գերութեն և ի պանդխտութեն մերում . զի աչք  
մէր այսինքն բովանդակ մոտածութիւն և խորհուրդ  
մէր , և ամենայն յոյս ակնկալութեն մերոյ առ քեզ  
են . և ոչ երբեք գաղարին , մինչև ողբաժային ի  
վերայ մէր . այսինքն մինչև յուցցես ի մեղ զազոր-  
մութիւն քոյ , և աղատեսցես զմեզ ի գերութեն աստին  
մերմէ . և զայս խնդրեմք՝ ոչ իբրև զպարտու պահան-  
ջելով ի քէն , այլ իբրև զողորմութիւն հայցելով . ոչ  
իբրև արժանաւորք , այլ իբրև տաժ անաւորք :

Խակ պատճառ յիշելս աստ և զաղախինն՝ նախ այն է

զի ցուցցե զառաւելութիւնը ընտելութեն . իբր զի աղախնայք առաւել իմն ընտանեբար վարին ը տիկ նայս , մերձ կալով առ նոսա 'ի սենեակս . ևս և 'ի գիշերի , և անձամք իսկ զարդարելով զնոսա , և փայփայելով . յորմէ տռաւել գութ ձգեն յինքեանս . յայս գութ հայելով իբր աղախին ասէ պաղատիմք առ քեզ : Եշկրորդ՝ զի ցուցցե ընդ հակառակն զառաւելուի ողօրմելի վիճակին , յորում էին գերեալքն 'ի բարելոն , առ 'ի գութ շարժելոյ զած . իբր զի հայեցեալ այս թէ ժողովուրդք իւր 'մեծամեծք և փոքունք , արք և կանայք 'ի ծառայութեն և 'ի գերուե տառապեալ տուայտին , և առաւել քան զծառայս և քան զաղախնեայս յարհամարհանս և յանարդանս տրորին՝ փութասցի ողօրմիլ :

Բատ յօժարութեն սոցա արժան է և մեղ զիմել առքո , որ արեամք իւրով գնեաց զմեղ յիւր ծառայս . և ինդրել 'ի նմանէ աղատութի 'ի գերութեն ախտից և մեղաց : Դարձեալ և իբրեւ աղախնայք զիմել 'ի ծոց ոք եկեղեցւոյ 'որ է զինոյ երկնաւոր արքայի , և անսխալ բանիւք նորա կառավարիլ 'ի բանս հաւատոյ և բարի վարուց . և նովաւ մատցիլ առ փեսայ նորին , և 'ի դիմաց նորա աղաւել 'զի գտցուք զողորմութի 'ի նմանէ : Օ սոյն ահա առնէ և մարդարէս , պաղատելով առ անձ ողօրմիլ , հայեցեալ յարհամարհանս յորս տառապեին իսրայելացիք . վասն որոյ ասէ :

Դ . **ՀԱՅԻՆԵՐ** Աշ ուր հայրենին Աշ . Ահ բաղաւմ լյատ արհամանէնուս :

Ողօրմիլ և դարձեալ ողօրմիլ յայտ առնէ ոչ միայն զմեծութի ողօրմածութեն այնը որ ողօրմի , այլև զառաւելութիւն թշուառութեն այնը որում լինի ողօրմիլ . յայս միտս կըկնելով աղաւէ մարգարէն զած յասելն :

**ՀԱՅԻՆԵՐ** Աշ ուր հայրենին Աշ . Ահ բաղաւմ լյատ արհամանէնուս : Այսի ասել . հայեցաց տէր , և տէս , յորպիսի թշուառութեն մաշիմք 'ի գերութենս և 'ի պանդընտուենս մերում . ոչ հանգիստ մարմնոյ , և ոչ անդորր հոգւոյ . 'ի միոյ կողմանէ տառապանք գերութեն :

'ի միւս կողմանէ նախատինք գերչաց մերոց . 'ի տուընքեան տուայտանօք տանջիմք , և 'ի գիշերի արհաւրօք ննջեմք . և յայսլափ նեղութեա ոչ յայլ ոք հային աչք մեր , բայց միայն 'ի քեզ տէր . զի դու միայն ես ամենաբաւական ողորմութի , և արդ ողորմեաց մեզ տէր ազաւեմք , ողորմեաց մեզ . զի ողորմելի եղաք

յոյժ . վասն զի բազում լցաք արհամարհանօք :

Ուր բառս արհամարհանէ ոչ միայն զարհամարհութին ցուցանէ , այլև զայն՝ որով ոք լինի արհամարհելի . որպիսի է գերութի , աղքատութի և այլ այսպիսի թշուառութի . իսկ բառդ բազում՝ դնի իբր մակրոյ , որպէս թէ եղեալ էր . յաճախապէս և առաւելապէս լցեալ եղաք արհամարհանօք : Իշտ զայս կամելով բացայայտագոյն ես առաջի առնելյարէ և ասէ :

**Ե.** **Ճ**առ առաւել լցան անյինս մեր նախատանօք որ նախառէն չնեղ , և արհամարհանօք ամբարդանէց :

'Կախատինք և արհամարհանք թէ պէտ և 'ի նոյն հային , բայց տիրապէս յայսմ տարբերին՝ զի նախատինքն բանիւք վճարի . իսկ արհամարհանքն արարողութիւն ևս լինի . որպէս յոչ հային յերեսս ուրուք իբրև յանարդ ոք , կամ 'ի ցուցանել նմա զայնպիսի կերպարանս կմ զայնպիսի շարժուածս՝ որով անարդ և նուաստ ցուցանի արհամարհեալն . առաջինն է տիրապէս ներգործութի յանդգնութե , կամ գործ յանդուգն անձանց և անզգամաց և նոխացելոց ընցիւք , որպէս դնի յեօթ՝ և 'ի լատ . իսկ երկրորդն է ներգործութի հպարտութե , կամ գործ հպարտաց և ամբարտաւանից . յերկոսին 'ի սոսա հայելով ասէ :

**Դ**առ առաւել լցան անյինս մեր նախատանօք որ նախառէն չնեղ , և արհամարհանօք ամբարդանէց : Լցան տսելով ցուցանէ թէ յոյժ յաճախեցին 'ի նոսա նախատինք և արհամարհանք , մինչև լցեալ լինիլ նոքօք , կամ ըստ երբ՝ յագեալ լինիլ , և ոչ ես կարել տանիլ առաւելքան զայն . որոյ վասն դնէ և զրառդ՝ ևս տուել , որպէս թէ ասէր . առաւելքան զւափն լցեալ եղեն անձինք մեր նախատական բանիւք անօրէն գերչաց մերոց նոխացելոց և յոխորտացելոց՝ որք չա-

բաւար նախատեին զմել՝ ասելով. զի՞նչ և ո՞րպիսի  
ազգք եցէք դուք. ազգ ժանա, ազգ յիմար, և ազգ  
վատթար, և. սոյնպէս և ամբարտաւանք արհամար-  
հէին զմելիքը զպիղծս և զդարշելիս, իբրև զթշուառ  
գերիս, և իբրև զանարժանս կալոյ ՚ի մէջ մարդ-  
կան :

||մանք զայս բան մասսամբ իմն ընդ հակառակն մեկ-  
նեն՝ հայելով յերբայականն , իբր թէ մողթել մար-  
գարեին՝ զի այն նախատիհնք և արհամարհանք , որով  
նախատեալ լինեին՝ գերեալքն՝ դարձցին՝ ՚ի գլուխ  
նախատըաց և արհամարհողաց իւրեանց . Դայց զօ-  
րութի բանին ոչ թուի հայիլ՝ ՚ի սոյն , այլ յաղատու-  
թի՝ ՚ի նախատանաց և յարհամարհանաց , զոր կրէին  
գերեալքն՝ ՚ի բարելովն՝ ՚ի առան ծառայութէ . որով  
և նկարեին յանձինս իւրեանց զվիշակ մարդկայինս  
բնութեն՝ որ լցեալ էր ամենայն թշուառութք՝ ՚ի  
գերութեն սատանայի , և խնդրէր յայ ազատութի  
՚ի նորոգութի կենաց , և ՚ի ժառանգութի բարեացն  
յաւիտենականաց :

## ԱՐԴՅՈՒՆ ՃԻԳՆԵՐ

Ընորհակալութե առ ած 'ի բերանոյ իսրայելացւոց  
'ի խոստովանիլ նոցա, [թէ առ նոսա գոլով այ' ազա-  
տեցան 'ի բռնութէ տառապանացն բարելացւոց :

( )<sup>፳</sup> የኩስ-ፌት ሰነድ በመንግሥት :

59  
բերանք 8 ( ) գիտութեան պահանջման մեջ, որ արար կերպով կ-  
պահանջման մեջ:

Ψ, Β Ρ ' Β Ε Ψ Β Ρ.

( )<sup>፳</sup> የኩስ ተብሎ ስምምነት እንደሆነው :

**Յ**ԵՐՈՅԻ ԶԵՄԵԳԻՒԹՅԱՆ ՄԵՐ ԵԼ  
‘իսաղ. վարդ” ըստ ձեռագը՝ դնի. \* Երդ  
,, աստիճանաց ։ և ‘ի միում, Երդ աշտի-  
ճանաց՝ որ է նոյն յերիս՝ օրհնութեք աստիճանաց.  
իսկ յերկուս ձեռադիրս և ‘ի սաղ”. լամբ” . դնի օրհ-  
նութեք աստիճանաց, որպէս եդաք և մեք: { Երը և  
‘ի քաղդ”, և յօրինակս ինչ լատ” որպէս և ‘ի միում  
ձեռագը մերումյաւելեալ լինի և բառդ ՚է դաւել.՝  
իսկ յայլս ըստ մերումն դնի, զորմէ տես ‘ի ներած”.  
( գլ. ժամ: )

Օ այս սաղմոս բազումք դաւթի տան՝ իբրև շնորհակալութի յօրինեալ՝ ՚ի նմանէ յետ յաղթութեն՝ զոր արար ընդդեմ ամծնացւոց, կամ յետ յաղթութեն եղելց ընդդեմ փղտացւոց. իսկ այլք հաւանականագոյնս հաստատեն, թէ այս սաղմոս հայի յայն ժամանակ՝ յօրում որդիքն խսրայելի օգնութեն այ զերծան ՚ի գերութէ բարելացւոց. և կարգեցին զսոյն իբրև շնորհակալուի առ առծ. զոր ըստ ասելց այլոց յառաջագոյն իսկ յօրինեալ էր դաւիթ՝ նախագուշակ շակ լինելով այնմ ազատութե:

F. C. 'U.

ա. Եթե ու դեմք եք առ մեզ, առաջին էսքայել. Եթե ու  
դեմք եք առ մեզ:

## W b h 't a t b s t b t 't

Այս եղանակը սկզբնաւորութե՛ յանկատար ժամա-

60 Մ Ե Կ Ռ Ո Ւ Թ Ւ Ւ  
նակ բայի՝ յայտ առնել զմեծութի ուրախութե սրտի,  
որ 'ի սաստկանալն յափշտակէ զրանն , և չսպասելով  
լրման նորին՝ տայ զեղուլ զնոյն արտաքս : ՚Ի սոյն  
պիսի ուրախութե գոլով որդւոցն իսրայէլի գարձե-  
լոցն 'ի գերութի՝ սովորն սկզբնաւորութի ցնծային  
առ առծ՝ յորդորելով զմիմեանս խոստովան լինիլ առ  
նա . 'ի սոյն ակնարկելով մարդարէին առ :

Եթէ ոչ ուր էր ու առ հեղ ասացէ իսրայէլ . եթէ ոչ ուր էր  
ու եղ : լամի ասել . յազատիլ իսրայէլի 'ի գերութի  
իւրմէ անվտանգ և անվնաս՝ մի պարծեսցի՝ թէ կիւ-  
րոս արքայ ազատեաց զմեզ , կամ թէ զօրագարէլ  
արար զայս գործ մեծ , կամ թէ համբերութի մեր  
օգնեաց մեզ , կամ թէ խօնարհութի մեր կակզացոյց  
զսիրաս թշնամեաց մերոց . այլ թէ առծ արար զայս .  
Քզի յիրաւի եթէ ոչ էր առծ առ մեզ , և ոչ էր պահեալ  
զմեզ , և ոչ էր շարժեալ զսիրաս թշնամեաց մերոց ,  
ոչ միայն ոչ կարէաք ազատիլ 'ի գերութի , այլև ոչ  
միայն քենզանի . սոյնապէս եթէ չը եկեալ փրկիչն  
մեր , և ոչ էր լեալ ընդ մեզ՝ ոչ գոյր մեզ հնար ազա-  
տութե : ՚Իսկ թէ ընդէր և զիարդ՝ յայտ առնել ա-  
սելով :

Է . **Ի**նդ յառնել մարդիան 'ի վէրայ մէր , ինդանոյն իա-  
մեցան իւնանել զնել :  
Օ թշնամիսն մանաւանգ զգերիչն և զհակառա-  
կորդսն՝ մարդիկ կուշէ , առ 'ի ցուցանել թէ որ ինչ  
չարիք կարէ գործիլ 'ի մարդկանե՝ այն ամենայն գոր-  
ծեցաւ առ նոսա 'ի թշնամեաց իւրեանց . և այնչափ  
առաւելաւ , մինչեւ շուրջ պաշարել զնոսա և կլանել .  
վասն որոյ ասէ :

Բ ՚Ի նդ յառնել մարդիան 'ի վէրայ մէր , ինդանոյն իսեցան  
իւնանել զնել : ՚Ի յանքն 'ի յառնել 'ի վէրայ մեր թշնա-  
մեաց մերոց՝ այնչափ զայրացեալ ցուցին զինքեանս  
առ մեզ , մինչեւ կամիլ նոցա իբրև զծով կենդանի  
կենդանի կլանել զմեզ , և ոչ տալ մեզ միջոց ժամա-  
նակի՝ աղաչելոյ զնոսա , և հնարս ինչ գտանելոց : ՚Եւ  
զի կլանելն է մեծին , ասելովն կլանել ցուցանէ զմե-  
ծութի տառապանացն՝ զորս հասուցանէին նոցա գե-  
րիչք նոցին . և կամ նոքա որք ընդդիմ ելին նոցա

'ի դարձի նոցին, և 'ի կամնգնել նոցա զտաճարն :  
Իսկ կենդանւոյն ասելով ցուցանել նախ՝ թէ այնքան  
և այնպիսի էին այն տառապանք, մինչեւ համանգա-  
մայն կորուսանել : Ուղացանէ երկրորդ՝ թէ իրբե-  
համակեր գաղանք կամէին կենդանի կլանել : Ուղացա-  
նէ երրորդ՝ թէ հանդերձ կենդանութեր իւրեանց,  
այսինքն հանդերձ ածագաշտութերն կամէին կորու-  
սանել : Ուղացանէ չըրրորդ՝ թէ թէ ալիւտեւ ոչ սպա-  
նանեին այլ կենդանի թօղուին, սակայն 'ի մահա-  
ցուցիչ վիշտու տառապեցուցանին զնոսա : Եւ զի  
զայս ամենայն առնելին 'ի չար կատաղութէ սրտից  
իւրեանց, վուայսորիկ յաւելու մարդարեն և առէ :

Դ բարեկանալ սրբամբութել հայոց ՚ի վերայ մէր . ապա և  
զարդ սորբէն ընկըլեցին պէտ :

Ալումնութին ցուցանէ զատաւաելութի բարկութեն ,  
որ օրինակի ՚ի զայրացութի ալեաց ծովու , որպի .  
սի էք բարկութիւն գերչացն իսրայէլի . վասն որոյ  
ասէ :

¶ բ բարիտոնալ սրբամբութեք նոցա ՚ի վերայ մէր . ապա և ջուրէն  
ուրեմն ընկնդեղին զիդ : Կամի ասել . գերիչք մեր փոխա-  
նակ գթութեք ցուցանելոյ մեզ՝ դառնանային ՚ի մեզ .  
և վասն ընդին իրաց՝ սրտմտութեք բարկանային ՚ի վե-  
րայ մեր , և զայրագին ալիս բարկութեք այսինքն  
զգործս լիս բարկութեք փրփրեցուցանեին ՚ի վերայ  
մեր , և մեք յամենայն յուսոյ հատեալ աւաղէաք  
զանձինս մեր և ասէաք , ապա ուրեմն ջուրք ընկըդ  
մեցին զմեզ . այսինքն ալիք բարկութեն նոցա աւասիկ  
ընկղմեցին զմեզ , և կամ նոքին իսկ թշնամիք մեր որք  
օրինակին ՚ի ջուրս՝ կամեցան ծածկել զմեզ . և ոչ  
ոք է՝ որ փրկէ , և ոչ այն՝ որ ապրեցուցանե , բայց  
միայն որը ոնծ մեր՝ որ էր առ մեզ և պահէր զմեզ .  
Օ այս գործ բարկութեն նոցա կամելով առաւել ևս  
սասատիկ ցուցանել յարէ զինի և ասէ :

Դ. կողման անցին անձինք եւր . անցին անձինք եւր ընդ  
առշնչակարգություն :

յափշտակեն զորս գտանեն , և չարաչար ընկղմելով  
տանին 'ի բաց : Ի յապիսի ջուրց նմանեցուցանէ  
մարդարէն զտառապանս՝ զորս հասուցանէին բարե-

**Բ** լացիք յորդիմն խրայէլի . վասն օրոյ ասէ :  
Ա ն շ ա ն շ ի ս ա ն ց ի ն ս ա ն յ ի ն ս մ ե ր : Ա յ ս ի ա ս ե լ . 'ի գ ե ր ի լ  
մ ե ր 'ի բ ա ր ե լ ո վ ն՝ մ ա տ ն ե ց ա ք 'ի տ ա ռ ա պ ա ն ս ս ա ս-  
տ ի կ ս , և 'ի տ ո ւ ա յ տ ա ն ս չ ա ր ա չ ա ր ս . ը ն դ ո ր ս ի բ ր ը ե  
ը ն դ ո ւ զ ի ս ա ն ց ի ն ա ն ձ ի ն ք մ ե ր , և 'ի ն ո ս ի ն յ ա փ շ տ ա-  
կ ե ա լ չ ա ր ա ր ե ց ա ք յ ո յ ժ յ ո յ ժ . և զ ի ա յ ս լ ի ն է ր ա ռ օ ն ց  
մ ի ջ ո ց տ ա լ ո ց , վ ա ս ն օ ր ո յ կ ր ի ն ե լ ո վ ա ս է :

**Ա** ն ց ի ն ա ն յ ի ն ս մ ե ր չ ն դ ո ւ զ ի ս ա ն դ ա ր ա ր ս : Ա յ ս ի ա ս ե լ .  
տ ա ռ ա պ ա ն ք մ ե ր ո չ տ ա յ ի ն մ ե զ գ դ ա ր , վ ա ս ն օ ր ո յ ե  
օ ր ք ա ն զ օ ր ս ա ս տ կ ա ն ս ա յ ի ն և ա ն տ ա ն ե լ ի լ ի ն է ի ն . ք ա ն-  
զ ի յ ա յ յ տ է թ է ա ն դ ա դ ա ր ու թ է ի տ ա ռ ա պ ա ն ս ա ց է ա յ ն-  
պ ի ս ի հ ա ն դ ա մ ա ն ք , ո ր ա ռ ա ւ ե լ ա ց ու ց ա ն է զ ի շ տ տ ա-  
ռ ա պ ա ն ա ց ն :

**Ա** յ ս ա ս է մ ա ր դ ա ր է ն կ ո ր ե ա ն կ ա մ մ ա շ ե ց ա ն , ա յ լ ա ն-  
ց ի ն . և դ ա ր ձ ե ա լ ո չ ա ս է մ ա ր մ ի ն ք մ ե ր , ա յ լ ա ն ձ ի ն ք  
մ ե ր , ա յ ս ի ն ք ն ' հ ո դ ի ք մ ե ր . վ ա ս ն զ ի 'ի կ ր ե լ մ ա ր մ ն ո ց  
ն ո ց ա զ ա ն ա մ ե ն ս ա յ ն տ ա ռ ա պ ա ն ս , հ ո դ ի ք ն ո ց ա և ս  
թ է պ է տ կ ր է ի ն , բ ա յ յ ո չ մ ա շ ե լ ո վ կ ա մ կ ո ր ն չ ե լ ո վ  
'ի ն ո ս ի ն , ա յ լ ա ն ց ա ն ե լ ո վ . ո ր ո վ յ ո ւ ց ա ն ի ' թ է ա ծ  
ա ռ ն ո ս ա լ ի ն ե լ ո վ պ ա հ է ր զ ո դ ի ս ն ո ց ա 'ի կ ո ր ն չ ե լ ո յ  
կ ա մ 'ի հ ե ղ ձ ն լ ո յ 'ի յ ո ւ ս ա հ ա տ ու թ է ի և յ ո ւ ր ա ց ու թ է ի  
ա ծ պ ա շ տ ո ւ թ է . ո ր պ է ս ա ռ ա ւ ե լ ո ւ թ է ի մ ն տ ե ս ա ւ ա յ ս  
'ի ս ք ս , ա յ ս ի ն ք ն 'ի խ ո ս տ ո վ ա ն օ զ ս և 'ի ձ գ ն ա ւ ո ր ս ,  
և մ ա ն ա ւ ա ն դ 'ի մ ա ր տ ի ր ո ս ս :

**Ո** մ ա ն ք ս ա ս տ ա ն օ ր զ ա յ ս բ ա ն ը ս տ ձ ա ռ ի ն ա ռ ե ա լ մ ե կ-  
ն ե ն 'ի վ ե ր ա յ ա ն ց ի յ ն խ ր ա յ է լ ի ը ն դ ա յ լ ե ա յ լ գ ե տ ս  
'ի վ ա ր ի լ ն ո ց ա 'ի գ ե ր ո ւ թ է ի . ո պ է թ է ե գ ե ա լ է ր . 'ի  
գ ե ր ի լ մ ե ր 'ի բ ա ր ե լ ո վ ն , ա ն ց ա ք ը ն դ բ ա զ ո ւ մ ջ ո ւ ր ս  
գ ե տ ո ց , և ա ծ ա ք 'ի ն ե ղ ո ւ թ է ս ի բ ը ր ե յ ո ւ զ ի ս . ո ւ ր  
վ ա ղ ո ւ և ս ը ն կ ղ մ ե ա լ է ա ք , է թ է ո չ է ր ա ծ ը ն դ մ ե զ .  
բ ա յ յ ա ն ա ը ն դ մ ե զ գ ո լ ո վ ե ց ո յ յ ա ռ մ ե զ ո լ ո վ ր մ ս ո ւ թ է ի  
ի ւ ր . յ ա յ ս ա մ ե ն ս ա յ ն հ ա յ է լ ո վ մ ա ր դ ա ր է ի ն ' դ ն է զ կ ն ի  
զ լ ա ն ս օ ր հ ն ո ւ թ է , և ա ս է :

Ե. ( ) բհնեալ է ոէր, որ ոչ եր զիշկ յորս ադամանցնոցա:

Դ նախընթաց համարսդ 'ի խօսիլ մարդարէին զթըշնամեացն իսրայէլի՝ զգործս կատաղութեն նոցանմանեցոյց ջուրց և ուղիւից ։ իսկ աստ նմանեցուցաներ դաղանային ատամանց ։ և տեսեալ զիսրայէլացիս զերծեալս 'ի նոցանե՝ փառս տայ այ ՚ի բերանոյ նոցա, և ասէ:

( ) բհնեալ է ոէր, որ ոչ եր զիշկ յորս ադամանցնոցա: Ե տամամքն նշանակին ըռնութիք կամ գաղանութիք թըշնամեաց ։ նշանակին ևս յետին վտանգք կորնչելոց ։ որպէս որմն որ ըմբռնի յատամունս գաղանաց՝ մերձէ կորնչելոյ՝ այսինքն պատառելոյ կամ կլանելոյ ։ արդ ասէ օրհնեալ է տեր՝ զի յըմբռնիլ մեր 'ի յետին վտանգ կորստեան՝ իբրև որս յատամունս գաղանաց՝ ոչ ետ մեզ կլանիլ 'ի նոցանե ։ կամ արարզայս ողորմութի, զի մի կարասցեն թշնամիք մեր կենդանի կենդանի կլանել զմեզ ։ այլ թուլացոյց և անպիտանացոյց զբանութի նոցա, որպէս թէ խորտակեալ էր զատամունս նոցին:

Ի յլազգ ևս կարէ մեկնիլ այս բան, եթէ իմասցուք յառաջ քան զըմբռնին ։ յոր միտ կամի ասել ։ յանցանել մեր ընդ ուղիս տառապանաց, թշնամիք մեր կամեցան իսպառ մանրել զմեզ բռնութք իւրեանց իբրև ատամամք ։ բայց ած փակեաց զերանս նոցա, և ոչ կարացին ըմբռնել ատամամք իւրեանց և մանրել կամ կլանել:

Ա յս նմանութի թերես հսյի յայն՝ զոր աւանդեն ոմանք զգաղանաց ինչ, որպէս և զգայլոց՝ թէ 'ի գտանելնոցա զօրս իւրեանց՝ երբեմն փակին բերանք և ատամունք նոցին, և յոչ կարելնորա բանալ զայն՝ որսք նոցա զերծանին: Ի այց առաջին մեկնութիւնն երեխ հարազատ ։ զի որդիքն իսրայէլի իբրև ըմբռնեալք յատամունս բարելացւոց՝ աղաւէին զտծ ։ և ած իբրև թէ խորտակելով զատամունսն զերծոց զնոսա անտի ։ և զայս այլով իմն նմանութ ևս յայտ առնէ մարդարէն ասելով:

Ղ. Այսինք մէր սպրեցան որպէս ճնշընէ՝ յոբուժայլէ որսողաց:

Է. Ուստի յոբուժայլէ նոցա վլրեցան, և մէս սպրեցաս:

Այս նմանութի ցուցանէ զմեծութի տառապանաց որդւոցն իսրայէլի, ընդ նմին և զմեծութի խնդութէ նոցա յաղատիլ նոցին. զի որպէս Ճնշընուկ (այս ենքն է սէրէ թռունն) և որ ինչ նման է նման, ըմբռնեալ յորոգայթ՝ յանհնարինս տառապի, մինչեւ երթեմն մեռանիլ ևս. և եթէ աղատեսցի անտի՝ բերկրանօք թռչի, սոյնպէս էր տեսանել և յորդիսն իսրայէլի. որք ըմբռնեալ ՚ի գերութի իբրև յորոգայթ՝ յանհնարինս տանջէին. իսկ յաղատիլ իւրեանց անտի՝ լի ուրախութը թռուցեալ զնային ՚ի հայրենիս իւրեանց. վասն որոյ ասէ:

Այսինք մէր սպրեցան որպէս ճնշընէ՝ յոբուժայլէ որսողաց: Կամի ասել. ՚ի գերիլ մեր ՚ի բարելովն՝ մատնեցաք այս՝ ՚ի բռնութիս գերչաց մերոց իբրև ՚ի զործիս հաւորսաց, յորս և տառապէաք՝ որպէս Ճնշընուկք տկարք որսացեալք յորոգայթս. բայց քանզի ըստ մեզ էր ամծ ապրեցաք՝ ՚ի նոցանէ. իսկ թէ զիարդ՝ յայտ առնէ ասելով:

Ուստի յոբուժայլէ նոցա վլրեցան, և մէս սպրեցաս: Աստանօք որոգայթիւք՝ որպէս յայտ է ՚ի նախագրելոցդ, իմացեալ լինին բռնութիք բարելացւոց, ևս և վտանգաւորիչ զործք նոցին. այս ամենայն ասէ փշրեցան այսինքն է տկարացան և անպիտանացան, և մեք գերծաք՝ որպէս զերծանի Ճնշընուկ՝ յորժամ խորտակի որոգայթն, յոր ըմբռնեալն է:

Իսկ փշրիլ որոգայթի բարելացւոցն այն եղէ՝ զի կիւրօս արքայ առեալ զքաղաքն բարելացւոց, և տիրեալ բոլոր երկրին՝ խորտակեաց զբռնութի նոցա. և հրաման առեալ ՚ի տոնէ՝ արձակեաց զՃնճղունսն այսինքն զորդիսն իսրայէլի. որպէս գրի. (Պ. Եղբ. թ. 3-10. և թ. Եղբ. առ. 1-4. և այլական:)

Դարոյսապէս, սովար նշանակին այնոքիկ անձինք՝ որք իբրև Ճնշընուկ որոգայթիւք մեղաց որսացեալ լինին

Դ.

՚ի դիւաց . և հրամանաւ կիւրոսի , այսինքն ընորհօքն քնի ապրին ՚ի ձեռաց նոցա : Իսայց յետ ապրելս պարտ է նոցա զգուշանալ , զի մի միւսանգամ ըմբռնեսցին . Ծաշունք և այլ կենդանիք՝ եթէ՛ ընտանիք և եթէ վայրենիք միանգամ ըմբռնեալք՝ ՚ի թակարթ կամ ՚ի վարմ , եթէ զերծցին , ոչ ևս մերձին . քանի ևս արժան է զգուշանալ մարդկան . զի թէ փորձն զգուշացուցիւ վարդապետ լինի անթանից , որչափ ևս բանաւորաց՝ չանկանելոյ վերստին . ըստ որում զգուշացուցանէ և իմաստունն ասելով . \* որդեակ մեղար , „ մի ևս յաւելուր . այլև վասն գործելոյդ զզջան ” . (սիրաք . իտ . 1.) Վայլ բազումք վատթարադ ոյն քան զանբանս անզգոյց վարելով յապրին գարձեալ ըմբռնին . ցաւին , և վերստին թաւալին . որով և առաւել գժուարանայ ազատութինոցա . քանզի յայնժամ առաւել զգուշանան գեք զնոքօք , զի մի այլևս ապրեսցին նորա . որպէս որսորդք յըմբռնելն զիախուցեալ որսն առաւելուն ՚ի զգուշութիս . որպէս և բանդապահք ՚ի գտանելն զայնափսի ոք՝ որ հնարինք զերծեալ իցէ ՚ի բանտէ : Ոյնպիս և այսն չար յըմբռնելն վերստին՝ առաւել ևս կաշկանդէ ՚ի ձեռն այլևս եօթն այսոց չարագունից քան զինքն . (մատ . ժը .

45 ) :

Եթէ կամիս ոչ ևս ըմբռնիլ յամենայն առթից սրարտիս հրաժարիլ . եթէ ՚ի մին ըմբռնեցար , համայն անձամբ ընկղմեցար , լլուսի ասէ բարսեղ վարդապետ , (՚ի մեկն , մարկ . գլ . ժե . ՚ի յորդոր .) \* Ճնձ . „ զուկ թէկն մի ստամբն ըմբռնի յորոգայթ՝ կորու . „ սեալ լինի . նոյնպիս և դու թէկն միով մեղօք . „ ըմբռնեցար , այնու ՚ի ձեռս ևս սատանայի . ” յորմէ անհնարին է աղատիլ . բայց եթէ ողօրմութի անժամանեսցէ քեզ յօդնուի , և ապրեցուցէ . որպիս արար ընդ իսրայէլ զոր և յայտ առնէ մարդարեն յաջորդ բանիւն ասելով :

Ե. ( Դ ժ ո ւ ն է և մեղ յանուանէ դն . որ որար շնչէնն և շնչէնն :

Այսու օգնութք որպիս յայտ է ՚ի վերոյ զբելոցդ՝ նշանակի այն բարերարուի այց զոր եցոյց առ որդիսն  
9 E

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն,  
իսրայելի ազատելով զնոսա յայնպիսի որոգայթէ՝  
յորում ըմբռնեալ կային իբրե ձնձղուկ, և կար-  
դային զանուն նորա. ուստի և յազատիլն անդ ա-  
սէին :

( ) Գնութելի է մէջ յանուանէ Պա : Այսինքն թէ այս ազա-  
տութի զոր գտաք, ոչ է այլուստ, և ոչ ի զօրութի  
մերմէ, այլ յօգնականութէն այ . կամ այս օգնութի  
ազատութէն ոչ յումեքէ եղե մեզ, ոչ ի կիւրոսէ և  
ոչ ի հնարից մերոց, այլ յանուանէ ամենակալ տն .  
զի նա կամելով զանուն իւր փառաւոր ցուցանել  
ամենեցուն՝ եցոյց մեզ տկարացս զայս մեծ ողոր-  
մութի :

Ոստ այսմ մտաց թէպէտ առաւել պատշաճ էր դնել  
եղե քան թէ է, բայց քանզի օգնութին այ միշտ  
էր ընդ նոսա, վասն այսորիկ է գնի, որ ի մէջ քերէ  
զհանապազրդութի լինելոյ օգնութէն այ ընդ նո-  
սա . կամելով ապա մարդարէին զամենակալ զօրութի  
նորա ևս մեծ ցուցանելյարէ և ասէ :

Որ արար չէրինս և չէրինք : Կամի ասել, օգնութի մեր  
ոչ է յայնպիսի զօրութէ՝ որ կարիցէ զայս առնել  
և զայն ոչ, այլ յայնպիսուոյ՝ որ արար զերկինս և  
զերկիր, և զամենայն՝ որ է ՚ի նոսա . և որպէս կամի  
կառավարէ զնոսա :

Այս ամենայն բանք՝ զօրս ասաց մարդարէն ՚ի սաղ  
մոսի աստ ՚ի բերանոյ իսրայելացւոց դարձելոց ՚ի  
գերութէ, ասի և ՚ի բերանոյ մարդկայինս քնութէ  
՚ի փրկիլնորա ՚ի գերութէ սատսնայի . ասի և ՚ի  
բերանոյ եկեղեցւոյն քնի վասն զերծանելոյ ՚ի հա-  
լածաց իւրոց, և ՚ի դժունութէ հերետիկոսաց . ասի  
ևս ՚ի բերանոյ իւրաքանչիւր մարդոյ յազատիլնոցա  
յն և իցէ փորձութեց մեղաց իբրե յորոգայթից՝  
փշրելով զայն շնորհօքն այ, և թռչելով թեօք հաւա-  
տոց և գործոց, և բերկրելով ընդ ազատութիւն  
իւրեանց՝ ակնկալեալ ժամանելոյ յազատութի յաւի-  
տենական :

## Ա Ր Դ Ա Մ Ո Ս ։ Ճ Ե Ւ ։

Վաջալերութիւն առ արդարս՝ որք յուսացեալ իցեն յանձ, ցուցեալ թէ ած պաշտպան լինի նոցա, և ոչ թողու զնոսա ընդ բռնութ մեղաւորաց. իսկ զթիւրեալսն յուղգութէ մատնէ կորստեան:

(Օբհութիւն Աստիճանաց:

**Ո**ւսասայ ՚ի աէր որդես լիաւան սէսին ՚ի սասանեսցի յատէ ատան. որ բնախեալն է յերապետական: 2 Երինք շուրջ էն գնաւան. աէր շուրջ է շժուղղվորեամբ իւրոշ յայսմհեռէ մինչ յաւիտեան: 3 Ու մազան աէր շժուղղվան Գլաւորաց ՚ի վաճախ արդարաց. և արդարս ՚ի չժեսցին զյեռա իւրեանց յանօրինութիւն: 4 Բարի առնէ աէր բարեաց. և այնոցին, ոյս սուշիջ էն օրական: 5 Օ լիւրեալսն յափշտականութէ առնէ չնոսա աէր չնդ այնուին ոյս գործեն զանօրինութիւն: և աղաւ շութիւն ՚ի վերայ էսքայէլ:

Ա Ե Բ Դ Ե Ա Գ Ի Բ.

(Օբհութիւն Աստիճանաց:

**Ո**ւսասայ ԶԵՐԱԳԻՒՐՈ ՄԵՐ գնի երդ աստիճանաց կամ երդք աստիճանաց, կամ երդ աստիճանաց. յերկուս ևս գնի օրհնութիւք աստիճանաց. իսկ ՚ի չորս ձեռագիրս և ՚ի սաղ լամբ և վարդ ըստ ձեռագ գրի լու գնելոյ մեր. \* օրհնուի աստիճանաց. զորմէ տես ՚ի ներած. (գլ. ժան:

Ա յս սաղմոս աւանդի իբրև վարդապետութիւն ինչ վասն արդարոց՝ ասացեալ ՚ի սփոփանս նոցա, թէ զիարդ ՚ի յուսալ նոցա առ ած՝ խնամին և պաշտպանին ՚ի նմանէ, և միան անսասան և աներկեան:

Խոկ թե յումմիշ իցէ յօրինեալ ոչ է յայտ . ոմանք դնեն ասացեալ յորդւոցն իսրայէլի յետ դարձի գերութեն , ՚ի հակառակիլ ընդդեմ նոցա սահաբազատայ և տուբեայ և այլոց , (որպէս զրի դ . եղր . դ . և դ .) Բայց հաւանական ես է առել թե դաւթայ իցէ յօրինեալ զայս , և յետոյ նաև յիսրայէլացւոց անտի առեալ և երգեալ ՚ի ժամանակի անդ . իսկ մեք աստանօր ոչ ՚ի ժամանակն ունիմք հայիլ , այլ ՚ի նիւթն :

## Բ Ա Դ

Պ յատայ ՚ի աէր որպէս լետոն սիսն մ սասանեացի յատիտեան , որ բնահիւն է յերուսաղէմ :

## Մ Ե Կ Ե Ո Ւ Թ Ի Ւ Ե :

Այս ըան դնի իբրև ընաբան ձառի սաղմոսիս կամ ըստ տրամաբանից իբրև է զրակացութի , զոր և յաջորդ բանիւք իբր փաստիւք հաստատէ մարդ արեն . և առ առատութե սրտի զեղմանք իմն առաջի դնէ զայն յասելն :

Պ յատայ ՚ի աէր որպէս լետոն սիսն , մ սասանեացի յատիտեան . որ բնահիւն է յերուսաղէմ : Ըստսալ յած է զրեթէ յենութէ ՚ի բարձրութի անհաս , և ՚ի զօրութիւն անբաւ , և ՚ի բարութի յաւիտենական . ըստ առաջնոյն՝ լինի մարդ անմերձենալի ՚ի չարեաց . յոր միտ ասէ զրիգոր նարեկացի զեկեղեցւոյ (՚ի բանն . ՀԵ .) թէ \*իբր զլեառն յաւիտենական անհարուածելի է „ ՚ի դիմամարտից : Ծստ երկրորդին՝ անյալթելի ՚ի թշնամեաց . զի աճ է պաշտպան իւր . որոյ վասն ասէ առ նա նարեկացին . (՚ի բանն . ՃԵ .) \*դարան „ ամրութէ , պատսպարան վատահուն . և ՚ի բանն . ՀԵ . \*ապաւէն անկասկածելի : Ծստ երրորդին՝ հաստատուն ՚ի բարին . որպիսի եղեն առաքեալք , և այլ մեծամեծ նրք . առ որս յարմարեցուցանէ նարեկացին զայս բան . և զերեւելիսն ՚ի նոսա զլուսաւո-

ըիշն մեր , և զոբն յակոր մծքնոյ հայրապետ՝ յա-  
ռաջ բերեալ՚ի զով . մծք . ասէ . \* ուրա միաբա-  
ն , նեալընդ միմանս ելին յերկրի ընդ տեսանողին ,  
,, և ոչ սասանեցան կամ յեղանակեցան ըստ գաւ-  
,, թեան երդ ոյն : "

Պստ առաջնոյն յիշել մարդարեն զեւառն սիօն . ըստ  
երկրորդին՝ զման անսասան . և ըստ երրորդին՝  
զբառդ յաւետեան :

Պստ այսոցիկ տեսութեց կամի ասել . որ Տշմարտու-  
թեր յուսայ յանձ , և բնակելով յերուսաղեմ՝ մի տե-  
րապես պաշտե զնա ՚ի տաճարի նորա , այնպիսին լի-  
նի նման լերին սիօնի անմերձենալի ՚ի չարեաց , ան-  
յաղթելի ՚ի թշնամեաց , և հաստատուն ՚ի բարին յա-  
ւիտեան , այսինքն միշտ . Վոյնովէս և որ յուսալով  
յանձ , հոգեորապես բնակիցի մաոր ՚ի վերինն երու-  
սաղեմ , ըստ ասելոյն , թէ առաքինութիւն մեր , կամ  
քաղաքավարութիւն մեր յերկինս է ( փիլ . գ . 20 . )  
այնպիսին ևս մի սասանեցի յաւիտեան . նաև յամե-  
նայնի պատսպարեսցի , շուրջ ունելով զերինս ածայ-  
ին ինամոց հանգոյն սիօնի :

Ոմանք զբառդ բնակեալ՝ վերածեն աստ ՚ի սիօն իրը  
ածական նորին՝ ըստ որում սիօն էր յերուսաղեմ .  
յոր միտ կամի ասել . որ յուսայ յանձ , այնպիսին մի  
սասանեցի յաւիտեան , որպէս ոչ սասանի լեառն  
սիօն որ է յերուսաղեմ թէ և քազում ինչ կրիցէ . զի  
որպէս այն պատեալ է լերամբք , ոյնպէս և յուսա-  
ցեալն յանձ պատեալ և պաշտպանեալ է շուրջանակի  
ածային զօրուք , որպիսի էր և ժողովուրդն իսրայէ-  
լի՝ զոր և յառաջ բերէ մարդարեն ՚ի յաջորդ համարն  
ասելով :

Է . ┌ Երինս շարջ էն չնակա . թէ շարջ է պարագարեմ  
իւրաք՝ յայսմ հետէ գնալ յաւետեան :  
Լյուսաղեմ քաղաք որպէս և յայտ է՝ պատեալ է  
լերամբք . և ըստ որում տեսանեմք ՚ի հին պատմու-  
թիս դժուարամատչելի էր այն . որոյ վասն իսկ մար-  
դարեն բերէ զայն յօրինակ պաշտպանեալ լինելոյ  
ժողովորդեանն ոյ , ասելով :

└ Երինս շարջ էն չնակա . թէ շարջ է պարագարեմ է-

70 Ա Ե Կ Ե Ա Բ Ե Ժ Ե Ի Ե  
բան յայսմ հետէ դնչւ յասերեան : Կամի ասել . որպես  
լըրինք շուրջ են զերուսաղեմաւ , սոյնպէս և ած՝  
որ արար իւր ժողովուրդ զորդիսն խրայէլի՝ շուրջ  
է զնովաւ , որ է ասել . յամենայն կողմանց պաշտպան  
լինի նմա ած՝ ոչ միայն այժմ , այլև յապագ այն ցոր-  
չափ մնան խրայէլացիք՝ ժողովուրդ նորա :

1 երամբք մարթէ է իմանալ աստ և զհընշտակս ոյ և  
վարս նորա, ևս և զսրբազան իրս . ուստի 'ի մեկնել  
մեծին խոսրովու զայս բան 'ի մեկն . ժամագր . գրէ  
այսակէս . \* լերինք շուրջ են զնովաւ, հրեշտակաց  
,, բազմութիք, և որպն հրեշտակաց ::

Օայսպիսիս ասելով մարդարեին՝ կամի իրը օրինակաւ հաստատել զասացեալսն իւր, զայն թէ որ յուսայ յանձ, պաշտպանի ՚ի նմանէ. զոր առաւել ևս կամելով յայտնի ցուցանել՝ առաջի գննէ զմէծ պաշտպանութի նորա և ասէ :

Դ. Առաջարկ առ զիստայուն մշամարաց՝ ի վլամակն արդա-  
բոց. և արդարք կ չգեղացն զիստա ի որեւանց յահո-  
բենալի :

Դաւազգանաւ մեղաւորաց նշանակի իշխանութիւնը նակալութեան նոցա . իսկ վիճակօք արդարոց՝ իմացեալ լինին ժողովք արդարոց , կամ նոյն իսկ արդարք . արդ թէպէտե բազում անդամ տիրեն մեղաւորք 'ի վերայ արդարոց՝ որպէս բարելացիք 'ի վերայ իսրայէլացւոց , բայց այնպէս առնել ած՝ զի մի վուանդեսցին արդարք 'ի նոցանէ . վասն որոյ առէ :

|| Հ եռակո թը զգաւազան մէղաւորաց 'ի վլձակս արդարոց :  
Կամի ասել . թէ պէտե տայ ած գաւազան իշխանու-  
թէ 'ի ձեռս մեղաւորաց տիրել նովաւ նաև 'ի վլ-  
քայ արդարոց , բայց ոչ թողու 'ի վլձակս նոցա ,  
այսինքն ոչ թողու՝ զի տիրեսցեն նոցա ըստ որում  
են ժողովք արդարոց , այլ ըստ որում մարդիկ . որ  
է ասել . ոչ թոյլ տայ մեղաւորաց տիրել 'ի վլքայ  
արդարութէ նոցա , և խախտել զնոսա յարդարուէ  
նոցին , և կամ վրդովել զխաղաղութի նոցա . յոր  
միտ գըլ մածն խոսրով ( 'ի մեկն . ժամագր . ) թէ՝  
որ արարին է՝ ոչ թովալ զի մնացէ բռնութի մեղա-

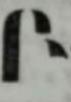
Ս Ա Ն Մ . Ճ Ի Դ .  
ւորաց 'ի վերայ արդարոց և 'ի վերայ արդարութե  
նոցա . \* վստ որոյ աներկիւղ միշտ լինին 'ի յարկա  
,, ծից թշւամեաց , և անխռով խաղաղութք վայելել  
'ի սերն այ :

Ո արթ է աստ ըստ եբբ " գաւառանաւ իմանալ զագցս .  
յոր միտ կամի ցուցանել , թէ ած ոչ թոյլ տայ մե-  
զաւորաց խառնիլ 'ի վհճակ արդարոց . զի մի լիցի  
արդարոց վտանգ խոտորելոյ յանօրէնութիս : Իսկ  
թէ թօղու զնոսա 'ի մէջ արդարոց , այն ոչ է 'ի  
համելոյ՝ այլ իբր յանտես առնելոյ , կամ 'ի թոյլ տա-  
լս . զի \* այն ինչ միայն թոյլ տուեալ լինի՝ որ այ-  
լուստ անհամոյ թուիի : Եւ պատճառ թոյլ տալոյն  
այ՝ գտանիլ այսպիսեաց 'ի մէջ արդարոց 'հայի յօդուտ  
արդարոց . զի չարք որպէս ասէ ծործորեցին ( 'ի  
մեկն . մատ . ժղ . ) հայելով յարդարսն \* պահին  
,, իբր ցանկ այգւոյ , և կամ իբրեւ տերեւ խաղողյ :  
Եւ զորօրինակ ապակիք խոտով պատին՝ զի մի բե-  
կանիցին , և ձուք յարդիւք պաշտպանին . սոյնպէս  
առնէ ած՝ զի արդարք ամբարշտօք պատսպարեսցին  
ոչ միայն կրելով 'ի նոցունց , այլև կրելով նոցա 'ի  
տեղի արդարոց . որպէս զի չարութին նոցա մի յա-  
րեսցի յարդարս :

Տ արոյապէս առեալ ոչ կամի ած զի մնասցեն առ-  
մեզ առիթք մեզաց , այլ հեռի . քանզի 'ի բառնիլ  
առթին՝ բառնի որ առթի . ապա թէ ոչ՝ անտարա-  
կոյս վտանգի . յայս սակս բաղում անգամ 'ի հրա-  
մայել այ խորայէլցցոց՝ առնել զայս ինչ կամ զայն՝  
յառթից արդելցցն ևս հեռացուցաներ . զորօրի-  
նակ 'ի հրամայեն զեօթն օր բաղարջ ուտել , և մի  
ամենեին խմբուն , պատուիրեաց ևս՝ յառաջնին օրէ  
'ի բաց հանել զիմորն , յասելն . \* յառաջնմէ իսկ  
,, օրէ անտի անհետ առնիթիք զիմոր 'ի տանց ձե-  
,, բոց : ( ելից . ժը . 15 : ) Դ բաց արա 'ի քէն  
զիմորն մեզաց , ապա թէ ոչ՝ գարձեալ իսմոր՝ զկեա-  
նըս քո . աղաւեա զոնդ . \* զձնանապարհս մեզաց 'ի  
,, բաց արա յինեն տէր : ( սաղ . ճժը . 29 : )

Եթէ կամիս 'ի բաց առնել զառիթս մեզաց , 'ի բաց  
արա և որք պատճառ լինին առթից : Տեսեալ սար-  
բայի թէ լրբացեալ է իսմայել յանհոգութի մօք

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Շ ,  
 իւրոյ հաղարայ , 'ի խաղալ նորա ընդ իսահակայ ,  
 արտաքսեաց զնա ( ձնն . ին . 9 . ) զի մի առիթ լիցի  
 լրբուե որդւոյ իւրոյ . արտաքսեաց և զհագար զմայթ  
 նորա . զի ոչ է բաւական սոսկ զառիթ ս մեղաց 'ի  
 բաց հանել , այլէ որք զառիթ ս պատճառեն իրեւ  
 զմայթ առ թից : Ի թոյլ տալշ՝ խորհուրդք քոյ յածին  
 զնոփօք , և կամք քո ձեռն կարկառեն , թէն բարի  
 իցեն : Հայսպիսիս կարի զդոյշ կան առաքինիք , զի  
 մի վտանգ եսցին . առ օրս հայելով ասէ մարդարեն :  
 Ե՞ւ արդարու չ Յ գեսցեն ոչեա իւրեանց յանընութիւն :  
 Ա յինքն 'ի տիրիլ արդարաց 'ի մեղաւորաց 'պաշտ-  
 պանեսցէ ած զարդարան՝ զի մի հետեւոցին անօրէն  
 գործոց նոցա , կամ մի խախտեսցին 'ի հաւատոց  
 վասն բռնութեան նոցա . որպէս յայտ է 'ի մարտի-  
 րոսս . և մի ևս յետս կացցեն 'ի բարի վարուց իւր-  
 եանց՝ տեսանելով զբարեբաղդ յաջողութիւն մեղաւո-  
 րաց . և մի ըստ նոցա ձգեսցեն զձեռս իւրեանց 'ի  
 գործել զանօրէնութիւն . որովք ցուցանի՝ թէ յիրա-  
 ւի է այն զոր ասաց 'որ յուսայ յոնծ , և բնակի յար-  
 դարուե , նա մի սասանեսցի յաւիխեան , որովհետեւ  
 այսպիսեացս միշտ պաշտպան լինելով այ , և 'ի չա-  
 րեաց յետս ընկրկելով 'ի բարին առաջնորդէ ,  
 իակ եթէ արդարք ձգեսցեն զձեռս իւրեանց յանօ-  
 րէնութիւն , թոյլ տայ ած՝ տիրել մեղաւորաց 'ի վե-  
 րայ վիճակաց նոցա և անձանց նոցին . որպէս տե-  
 սաք և տեսանեմք 'ի բազում տեղին . զօր և ողբա-  
 լով յարմարեցուցեալ ազգիս յովհան եզնկացի .  
 ( երես . 302 . ) ասէ . \* սեպհական գաւառք հայրե-  
 նի յօտարալեզու ազգաց տիրեցան , և գաւազնք  
 , մեղաւորաց 'ի վիճակս արդարաց մտին . վասն զի  
 , արդարք զձեռս իւրեանց յանօրէնութե գործո  
 , ձգեցին ։ Ի պա թէ ոչ ած թողոյր լինիլ այս-  
 պէս . զի ինքն բարի գոլով զբարին յաջողէ , և բա-  
 րի առնել ախորժէ , ըստ որում և ասէ մարդարեն :

Դ .  առէն առէն ուր բարեաց , և այնոցին , ոյս առջիւն  
 որդիւն :

Օ այս բան իրը յօրդոր դնէ : մարդարեն առ արդար-  
 ուն , զի հաստատուն կացցեն 'ի բարի վարս , և

յուղղութե սրտի, թէ և իցեն ընդ բռնակալութիշ  
մեղաւորաց, հայելով յայն՝ զոր առնել ած ընդ բա-  
րիս . ըստ որում և հաստատելով ասէ :

▶ առի առնել ար բարեաց, և այնոցին, ոյս առնելու են սրտիւտ։  
▶ յս բարի՝ զոր գնել մարդարեն, ոչ չափի ըստ  
այնմա որ մեզ թուի, այլը ըստ այնմա որ յայց հանաչի .  
զի մեզ բազում անդամ չարն ևս բարի թուի . իսկ  
առ այն միայն է բարի՝ զոր նա բարի հանաչ .  
զայսպիսի բարիս ասէ առնել ած այնոցիկ՝ որք բարի  
են, այսինքն ունին յինքեանս զբարութի կամ զար-  
դարութի, ոչ ըստ երեւելոյն, այլ ըստ իրին . որոց  
վասն յաւելու ասել, թէ նոցա առնել զայս՝ ոյք ու-  
ղիղ են սրտիւք, այսինքն որք ունին զսիրտ համա-  
ձայն ածային կամաց . ուստի նարեկացին ( 'ի բանն .  
կո՞ ) ընթեռնու . \* բարի առնել ած ուղղոց որտից ։  
Օ ի այսպիսիք վասն ուղղուե օրտից իւրեանց հա-  
ճոյացեալ են այց, և ած հաճոյացեալ է սոցա . ուս-  
տի որպէս սոքա ուղղութի բերին առ ած, սոյնպէս  
և ած բարութի բերի առ սոսա աստ և 'ի հանդեր-  
ձեալն ։

▶ որ հայելով ասէ սարգիս շնորհալի ( 'ի մեկն . ա-  
պետ . ամ . 17 . հառ . դ . ) \* եթէ մեք հաշտ և համ-  
,, բոյր՝ լի բարեգործութի և հնազանդութի ե-  
,, բեկիմք առ հայրն՝ զհաճոյս նորա առնելով, այն  
,, պիսի ցուցանել և նա առ մեզ զիւր սէրն . զի քան  
,, զամենայն հոյր զթած է և ինամակայու . իսկ  
,, եթէ ապառում և անընտել բարս ցուցանեմք նմա,  
,, սոյնպիսի ձեանայ և նա առ մեզ 'ի դատաստանին  
,, ըստ ածային գրոց որ ասէ . բարի առնել ած բա-  
,, բեաց ։, և զթիւրեալսն կորուսանել . ըստ որում  
և վկայէ մարդարեն 'ի յաջորդ համարն՝ ասելով :

Ե . **Օ** լիւրեալսն յադշատիստի առնել շնորհ ար ընդ այ-  
■ շնորհի ոյս գործեն զանօքենունի . իւղաղունի 'ի  
վերայ իւրայէլն ։

Տեսանե՞ս ասէ կիրակոս վարդապէտ՝ զի մերթ բա-  
րիս խոստանալով բարեաց՝ ողոքէ 'ի բարին, և մերթ  
զարիս ցուցանելով 'ի բարեաց նահանջել փութոյ  
զարսն . որպէս առնեին և այլ մարդարեք ևս և ա-

ուսպեալք : Ուստի՝ 'ի մեկնել սարգսի չնորհալւոյ ըզ-  
բան յակոբայ առաքելոյն . (յակ . թ . 13 . ձառ . դ . )  
ասէ . աեւս՝ զի \* երբեմն երանէ զողորմածն և մե-  
,, ծագոյն տրիտուրս խոստանայ . երբեմն սպառնայ  
,, անողորմիցն , և անիծից արժանիս վարկանի . 'ի  
,, սոյն միտս յարմարի և մարդարէական բանն , թէ.  
,, բարի առնէ ո՞ր բարեաց , և զշեղգացեալսն յայ-  
,, սոսիկ յափշտակութ տանի ընդ այնոսիկ՝ որ զանօ-  
,, թէնս գործեն || . ( զայս զրէ և 'ի գլ . դ . 18 .  
ձառ . թ . )

Վ. ՅԼ գիտելի է , զի այս բան ոչ հայի ուղղակի յայ-  
նոսիկ որոց կեանք յանօրէնութեն , այլ յայնոսիկ՝  
որք յարդարութեն գոլով թիւրին և խոտորին յար-  
դարութեն յանիրաւութի մեզաւորաց , ընդ որոց իշ-  
խանութեն կան . քանզի զայսպիսիս չարացար պատու-  
հասէ անձ , վասն որոյ թաէ ,

( Ա յերէտալսն յանչոտիւթեն դանի ջնոս ո՞ր ընդ այնոսիկ  
ոյս գործեն զանօրէնութեն : Ծառզ յանչոտիւթեն՝ կըր-  
կին մտօք դնի աստ . մի՝ փոխանակ զրկողութեամք  
ժողովելոյ զինը , և մի ևս՝ փոխանակ անզգամու-  
թեամք ժողովելոյ զանօրէնութեն , այսինքն փոխա-  
նակ գործելոյ զայնպիսի չարիս՝ զորպիսիս գործեն  
անօրէն ամբարիշաք . յոր միտ կամի ասել . զայնպի-  
սիս՝ որք յօժարին 'ի յափշտակէլ զինը այլոց , և որք  
միտեն ձգել յինքեանս զանօրէն գործս ամբարշաց ,  
տանի 'ի կորուստ , հաւասար այնոցիկ՝ որոց անօրէ-  
նութեցն հետեւցան . որ է ասել . որք խոտորին  
յուղղութեն 'ի թիւրութի , կորուսանէ անօ-  
րէնս , և ոչ հայի յառաջին ուղղութի նոցա . ըստ  
այնմ ( եզէկ . լք . 13 . -- 19 . ) \* արդարուի արդա-  
րոյն ոչ փրկեսցէ զնա յաւուր՝ յորում մոլորեսցի .  
և թէ \* արդարն ոչ կարասցէ ապրիլյաւուր մեզաց  
,, իւրոց || :

Վ. ՅԼ աստանօր բառդ չնոտ՝ դնի իբր զարդ . որպէս  
է տեսանել և յայլբազում տեղիս ո՞ր զրոց , բայց  
իբրեւ զարդ ևս գնելով հասատագոյն ցուցանէ  
զբանն , որպէս թէ եղեալ էր . զթիւրեալսն 'ի չա-  
րութի , կորուսանէ , այս կորուսանէ զնոսա . և այլն :  
Խոկ բառդ դանին՝ յարելով 'ի բառսդ ընդ այնոսիկ ոք

գործեն ղանօքենութի . 'ի մէջ բերէ զնշանակութ բառիս հորուսակել . և նոյն էր թէ ասէր . որպէս 'ի կը բուստ տանի ած զանօրինս , նոյնպէս և զայնոսիկ արդարսն՝ որք թողեալ զարդարութի իւրեանց՝ գընան զշէտ անօրէնութէ :

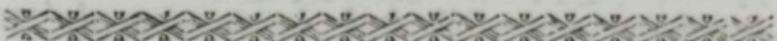
Վայս բան որ հայի 'ի խօսաբումն արդարոց և 'ի պատուհասիլ նոյնին , ըստ երկրորդական մեկնութ հայի և 'ի խօսութի ամփարշտաց և 'ի կորուստ նոյնին . որպիսի էր վիճակ ագահ մեծատանն . զորմէ գրէ իդնատիս վարդապետ ('ի մեկն . դուկ . ժք . 195 .) և ասէ , սա բազում ինչ ետես . բայց \*յայսպիսեաց , աստի ինչ ոչ էած զմտաւ . ոչ զատի պիտոյիցն բառ , ւական ունել , և յաւելորդացն մասնաւորել զկառ , բօտեալսն . և ոչ թէ գոյ նախախնամութի նոյ 'ի վերայ ընութենս . և առնել բարիս բարեաց , և ' տանի զթիւրս յափշտակութք 'ի կորուստ :

Հարմարական մեկնութ այս բանք հային յայնոսիկ՝ որք 'ի թիւրին խրատին յայց պատժովք , և 'ի վերստին թիւրին՝ չարաչար պատուհասին իբրև զանօրինս . յօրինակ այսր 'ի խրատել քրիստոսի զլոմայափոխսն՝ զբարկութի իւր եհեղ զու 'ի նոսա , այլ 'ի սեղանս նոյնին . բայց հայեցեալ յառաւելութ յանդըդնութենոցա եհեղ զբարկութի իւր յանձինս նոյնա . ևս զի արար խարազան չուանեայ և նովին գանեալ զնոսա եհան արտաքս . (յովէ . թ . 15 .) թէ պէտե ինայեաց ևս գթութք . զի ոչ գաւազանաւ այլ կակուղ չուանով գանեաց , որով ցուցանէր՝ թէ յաշխարհի աստ գթութի հարկանէ զթիւրեալսն . Օայս սոսիկ այսպէս եղեալ մարդարին՝ վերջ տայ բանից իւրոց , մազթելով զնազազութ վասն իսրայէլացւոց , և ասէ :

Այսշառաննէ 'է վերայ իւրայէլէ : Այսն այս բան հայելով 'ի համարն 1 . և 2 . մեկնի այսպէս . որովշետե յոյս իսրայէլի յած է՝ մի սասանեսցի , այլ անդ որբասցի . զի խաղաղութիւնն նոյ եղեցի 'ի վերայ նորա : Իսկ հայելով 'ի համարն 3 . և 4 . մեկնի այսպէս . թէ պէտ և մեղաւորք տիրեցին իսրայէլացւոց , և բազումք յիսրայէլացւոց անտի խոտորեցան յուղութէ , բայց նոյն ինքն իսրայէլ՝ որ է ժառանդութիւն նոյ :

76      Մ Ե Կ Ն Ա Խ Թ Ի Լ Ե Յ  
կալով հաստատուն յածպաշտուեց մնասցէ ՚ի խաղա-  
ղութեն այ :

Այս այս ձևաբարդոյն ևս ասի վասն նորոյս իս-  
րայէլի . որ թէպէտ և բազում ինչ կրեաց ՚ի չեթա-  
նոսաց և ՚ի չերետիկոսաց , բայց խաղաղութին քոի  
միշտ եղեւ և է ՚ի վերայ նորա , և մնասցէ ՚ի յաւի-  
տեան , այսինքն մինչեւ ՚ի կատարած աշխարհի , և ՚ի  
հանգերձեալն ՚ի յաղթանակօղ եկեղեցւո՞յ՝ յաւի-  
տեանս յաւիտենից :



## Ս Ը Պ Ա Մ Ո Ս Վ Դ Ի Ե :

Խնդութի դարձի գերութեն իսրայէլացւոց . ընդ  
նմին և աղաւանք վասն դարձի մնացելոցն ցըռուելոց  
յայլեւ այլ տեղիս :

( Օբիւսնի լուսի ճանապարհ :

1. **Ա** բարձուցանել ան պատրաստի սիսէն , և եղաւ մէս  
կունաբեալ : 2. {այնժամ լցոն բերան , մէր ինքու-  
թի , և լցուած մէր յնծառնիք : 3. {այնժամ ասասցէն ՚ի հե-  
րանաս , մէծ արար առ շատնել եր շնոր մէշ . և մէս եղաւ  
բերիբեալ : 4. {արձան առ պատրաստիս մէր՝ որուես պատրաստի ՚ի  
հարաւայ . այս վարչէն որուաւաս , յնծառնիք գնյացացէն :  
5. {աբեւալ երեսոյին՝ և լցոն , այս բարձեալ ասենին զներ-  
ման իսրեանց : 6. {արշավ եինոցէն՝ և յնծառացէն , այս =  
= եւ բերիցէն պարայս իսրեանց :

## Ա Ե Բ Շ Ե Ա Գ Ի Բ ։

(Օքանութեալ Աստիճանաց ։

**Յ** Ե Օ Թ Ե Զ Ե Ո Ւ Գ Դ Բ Ա Մ Ե Բ Ե Տ  
 'ի սաղ . վարդ . ը ձեռագ ը , գնի երդ  
 աստիճանաց , կամ երդք աշտիճանաց . 'ի  
 միումն յաւելմամբ իմն դնի . \* երդ աստիճանաց ,  
 .. չինութիւն եկեղեցւոյ որյ 'ի դաւիթ || . և յայլում ,  
 \* սաղմոս 'ի դաւիթ 'ի կատարած վասն չուոց || .  
 Խակ յերիս ձեռագիրս և 'ի սաղ . լամբ " դնի ըստ  
 վերց գրելցոր , օրհնութիւն աստիճանաց . զորմէ տես  
 'ի ներած " . ( գլ . ժամ :

Ա յս սաղմոս որնդ և յայտնի տեսանի յիւրաքանչիւր  
 համարս , սահ 'ի բերանոյ խրայէլացւոց դարձելոց  
 'ի գերութէն իրը կանոնակալութիւն առ անձ զեղ-  
 մամբ ուրախութէն սրտի , խնդրելով յոյ միանդա-  
 մայն՝ զի դարձուսցէ և զմնացեալոն յաղգէ անտի իւ-  
 րեանց յայլ և այլ կողմանոս , Խակ թէ յումնէ իցէ յօրի-  
 նեալ , այլ և այլ են կարծիք . ոմանք տան անդեայ  
 և զաքարիոյ և այլոց դարձելոց ընդ նոսա 'ի գե-  
 րութէ . այսպէս դնի և 'ի վերնագիրս ասորւոց .  
 այլք տան եզրասայ , և այլք այլում , և ոմանք ևս  
 դաւթի : Օ խարդ և դիցի , այս սաղմոս ըստ ամե-  
 նայն մասանց հայի 'ի դարձ գերութէն խրայէլի :

Բ Ե Շ Ե ։

մ . **Ա** բարյացանել ուեւուն զիերուն սինեւ . և եւստ մէ  
 թիւնուեւ :

Մ Ե Կ Շ Ա Ծ Ո Ֆ Ի Ե Շ Ե ։

**Ի** գերիւ խրայէլացւոց 'ի բարելոն 'այն դերուե

նոցա համարեալ իինէր սիօնի կամ երուսաղէմի՝ յա-  
սել նոցա՝ թէ գերեցաւ սիօն կամ երուսաղէմ.  
որով ոչ նշանակիւը թէ գերեցաւ քաղաքն, այլ  
բնակիւք քաղաքին. ընդ որս իմացեալ լինին և այ-  
նոքիկ' որք էին ընդ իշխանութէն նորին. ըստ այսմ  
և 'ի գառնալ գերութէն նոցա՝ այն դարձ ընծայիւը  
սիօնի, վասն որոյ ասէ:

**Պ** բարիւ անէլ ուստան՝ զգերութէ սիօնի. և էղաւ մէտ  
միներէտը: Ի՞առադ միներէտը՝ հայելով յերբայականն  
ցուցանէ աստ, զայնպիսի և զայնշափ մեծութիւնի միսի-  
թարութէ, մինչև յառաւելութէ այնը զարժանալ,  
մանաւանդ թէ կասկածիլ միսիթարելոցն, արդեօք  
համարիտ ից: ազատութիւն դարձի իւրեանց. որպիւ-  
սի եղեւ խնդուին պետրոսի յազատիլ նորա 'ի բան-  
տէ. մինչև համարիլ նմա երազ տեսանել. ( գործ .  
Ժ Է . 9 -- 12 : )

Հօյս միտս խօսելով մարզ արելին զսոյն զայս բան՝ զոր  
զնէ 'ի բերանոյ զարձելոցն՝ կամի ասել. յորժամ  
դարձոյց զմեզ անձ զորդիքս սիօնի 'ի գերութէ մեր-  
մէ, այնշափ միսիթարեցաք, մինչ զրեթէ ոչ հաւա-  
տալ մեզ՝ թէ չշմարտիւ դարձեալ իցեմք:

Խակ բառդ և որ դնի 'ի մերումն, և աւելորդ՝ որ-  
պես զարդ, կամ փոխանակ բառիս էբլ՝ որպիւթէ,  
եղեալ էր. յորժամ դարձոյց զմեզ անձ 'ի գերութէ,  
եղաք մեք իբրև միսիթարեալք, այսինքն իբրև զայ-  
նոսիկ' որք 'ի տեսանելն զինքեանս յանակնունելի  
ազատութէ 'ի սաստիկ ուրախութէ ափշեալք, և  
յետոյ 'ի միտս եկեալք՝ միսիթարին: Այս զի յայս-  
պիսի միսիթարութէ սփորի ուրախութէ առ արտաքս,  
զայն կամելով ցուցանել մարզարելին յաւելու և ասէ:

**Է . Ը** այնժամ լշան բերան մէր ինդութէ, և լշան մէր  
շնծութէ:

Կ արժումն ուրախութէ սրտի՝ է իբրև բաղիսումն  
զանդակի՝ մանաւանդ թէ քնարի, յորմէ հնչէ զուար-  
ձութիւն ընդ բերանն, զոր և յանբան թռչունս է:  
տեսանել. ապա քանզի մեծ եղեւ ներքին բաղիսումն  
ուրախութէ սրտի դարձելոցն 'ի գերութէ, հնչեաց  
այն և 'ի բերան նոցա, վասն որոյ ասեն:

**Յ**այնժամ լցան բերանք մեր խնդութիւն, և լողաց մեր շնծութիւնը՝ վարչական գույք մեր մեջի միսիթարութեամբ բերանք մեր զուրախալից բանս դոչէին. կամ բերանք մեր ծաղութակալ լինեն, և լեզուք մեր ցնծութիւն աւետարանեին. կամ դարձեալ շրթունք մեր զուարթագին ծիծաղէին, և լեզուք մեր զցնծալից բանս բարբառեին. և զի բարեկրեցաք, վասն ոյսորիկ բերկրեցաք յոյժ. ըստ որում զրեա բարսեղ վարդապետ ( 'ի մեկն . մարկ . զլ . ժե : ) Եւ այս բերկրութիւն նոցա այնչափ եղեւ, մինչև հեթանոսք ևս զարմանային. և զոր արար ընդ նոսա ոծ, զնոյն և նոքա հռչակեին. և զայսմանեւ խօսի մարգարեն, 'ի յաջորդ համարն ասելով:

**Դ**այնժամ ասասցն 'ի հեթանոսս, մեծ արար ուեր զառնեւ է-ը ընդ նոսս. մեծ արար ուեր զառնեւ է-ը ընդ եղ. և մետ էլուալաւը:

Ընակնունելի իմն եր առ հեթանոսս՝ թե կիւրոս թագաւոր որ տիրեաց բարելացւոց, յօժարեսցի կամովին և հաճութք արձակել զօրդիսն խորայելի 'ի գերութէ, և տացէ նոցա լիուլի հրաման շինելոյ զտաձարն այ. ( ո՞ . եզր . ը՞ . շ՞ . ) վասն որոյ իրեկ տեսին և ընթերցան զհրովարտակ նորա, յորում դրեր նա, թե թագաւորն երկնաւոր հրամայեաց ինձ արձակել զիսրայելացիս, յայտնի ծանեան թե դործ մեծին այն, և դործ մեծ. սմին իրի առեմարգարեն :

**Յ**այնժամ ասասցն 'ի հեթանոսս, մեծ արար ուեր զառնեւ է-ը ընդ նոսս. մեծ արար ուեր զառնեւ է-ը ընդ եղ. և մետ էլուալաւը : { այնժամ ասելով ցուցանեւ զժամանակն զայն՝ յորում հրամանաւն կիւրոսի ելին խորայելացիք 'ի գերութէ. յայնմ ժամանակի ասե 'ի տեսանեւ հեթանոսաց՝ թե յոյ եղեւ այս մեր ազատութիւն՝ ասացին 'ի մէջ իւրեանց՝ արդարե մեծ արար ոոր զառնեւ իւր ընդ նոսա, այսինքն մեծ եցոյց ոոր զայս արարս զոր արար ընդ որդիսն խորայելի : Եւ մեք խորայելացիքս լուեալ զայս 'ի բերանոյ նոցա, ցնծալից դոչէագ, այն մեծ արար ոոր զառնեւ իւր ընդ մեզ, այսինքն մեծացոյց 'ի մէզ ոծ զգործ

80 Ա Ե Կ Ե Ռ Ո Ւ Թ Ւ Խ Ե  
սբանչելեաց իւրոց . որով և եղաք մեք բերկրեալք  
և ուրախութիւն լցեալք , գոհանալով զննեւ . զի թէ  
նոքա զարմացան , մեք զիարդ ոչ ուրախացուք . զի  
մեզ եղեն բարիքն և ոչ նոցա :

Օ այս ուրախութիւնյայտ առնեւ բառիւս բերիւալ , որ  
ի մէջ բերէ զանման լինել 'ի տրտմութիւն և 'ի հո-  
գոց . զօրմէ 'ի մասնաւորի առեալ գրէ սարգիս շնոր-  
հալի . ( 'ի մեկն . առ . պետ . դպ . 12 . ձառ . ժ . )  
\* բերկրիլն ասէ թուի ինձ ծայր լինել ամենայն ու-  
ս բախութեն և յնծուե իրացն . որպէս զի ամենեին  
ոչ մասն ինչ 'ի արտմականացն գոլ 'ի նմտ . և ոչ  
հետք խռովուե կամ տարակուսանաց . ) յոր միտս  
ասաց գաբրիլ . \* ուրախ լեր բերկրեալդ .

Վ այլ գիտելի է՝ զի որ ապառնի դնի աստ բայդ ասսա-  
ցն , հայի և յանցեալն , որպէս և յայտ է 'ի նախըն-  
թաց բանէն և 'ի յաջորդ հատուածոյն , զի 'ի նախ-  
ընթացն դնի 'լցան բերանք մեր և այլն , և 'ի յաջորդ  
յաւելուածն ասի , և մեք եղաք բերկրեալք . որով  
ցուցանի թէ բայդ ասէլ 'յանցեալն է իմանալի , և ս  
և յապառնին : Որպէս և յասելն . \* խռովեսցին ամե-  
նեքին որ անմիտ են սրտիւք . ննջեցին զքունս  
իւրեանց , և ինչ ոչ գտին . ( սաղ . հե . 4 . ) բայդ  
կուսացին հայի և յանցեալն . որպէս յայտ առնէ  
բայդ անլեցին . զի եղեալն իրը եղանելի դնի :

Խ ակ խորհրդաբար՝ հայելով յապառնին՝ ցուցանի  
ապագայ ուրախութին հետանսաց . որոց տեսեալ  
թէ ել հրաման 'ի կիւրոսէ՝ այսինքն 'ի քո՛տ , վասն  
փրկուե որդւոցն իսրայէլի ( զի կիւրոս՝ քո՛տ թարգ-  
մանի , այն է օծեալ ) , ուրախ եղեն ընդ այն . և  
ինքեանք աճապարեալ կանխեցին քան զնսաս 'ի դառ-  
նալ առ ած կենդանի . և շինել զտաճարն հօգեոր  
զեկեղեցի ար :

Վ ատանօր աւարտի առաջին մասն սաղմոսիօ՝ որ հայ-  
էր յուրախութիւն այնոցիկ՝ որք գարձան . և սկսանի  
երկրորդ մասն , որ հայի 'ի սփոփանս այնոցիկ՝ որք  
դառնալոցն էին , զօր և թախանձանօք առաջի մա-  
տուցանէ մարգարէն , և ասէ :

Դ. **Դաբչի՝** ուեր զգերութիս մեր՝ որդեն շառավիս՝ ի հա-  
րսուոյ . ոյս վարելն արդասած , ցնծութեամբ  
հնիյեացին :

**Ղարձ որդւոցն իսրայելի ՚ի գերութ ոչ եղեւ միան-  
դամայն , այլ չորիցո . նախ՝ ընդ զօրաբարելի և ընդ  
յասուայ իրեւ բիւրս հինգ . երկրորդ՝ դարձեալ ընդ  
զօրաբարելի . երբորդ՝ ընդ եզրոյ . չորրորդ ընդ  
նե, եմեայ . տես՝ ՚ի ներած . ( զԼ. Ժ Ռ . ) Արդ որք յա-  
ռաջնումն դարձեալ էին , փափաքելով տեսանել և  
զդարձ մնացելոց եղբարց իւրեանց՝ աղաւելին զո՞ծ՝  
ասելով :**

**Դաբչի՝** ուեր զգերութիս մեր՝ որդեն շառավիս՝ ի հարսուոյ :  
Փախանակ ասելոյ դարձն զց երութին եղբարց մերոց ,  
ասեն զց երութիս մեր . որով կամին ցուցանել , թէ  
զերութին եղբարց իւրեանց համարեալ է զերութին  
ինքեանց , նոյնով ! ս և դարձումն նոցա . զի ազգին  
էր այն գերութին և դարձ , թէ ես ըստ մասին . և  
ըստ այսմ կամին ասել . ուրախութին մեր տակաւին  
չէ կատարեալ , մինչև դարձին և եղբարք մեր . վասն  
որոյ աղաւեմք դարձն և զնոսա \* որպիս զուղիս՝ ՚ի  
հարաւոյ ! . որով երկու ինչ զիտեն յայտնել , մի  
զդառնալ նոցա արագ արագ , և մի ես՝ զդառնալ  
նոցա բազմութք , զի որպիս ուղիսք արագ ընթանան  
և յորդ հոսեն , սայնով ! ս ասեն փափաքեմք զի և մնա-  
ցելքն ՚ի գերութեն՝ արագ և յորդ հասցեն ՚ի հը-  
րեաստան . թէ ուղիտ քառասուն ամ ևս տեսեաց այն .  
ըստ որում զըն զի որդ վարդապետ . ( ՚ի մեկն .  
եսայ : )

**Եւ յետ գալոյ նոցա որովհետեւ բազումք ՚ի նոցա-  
նէ ՚ի մէջ հեթանոսաց կալով՝ ուսեալ էին ինչ ինչ  
՚ի նոցանէ՝ յանցանել ժամանակաց յայլեայլ աղանդոս  
բաժանեցան . զորս ոմանկք չորս թուեն . իսկ բար-  
սեղ վարդապետ ( ՚ի մեկն . մարդկ . զլ . Ժ Բ . ) եօթն  
դնէ յասելն . \* յետ դառնալոյ ՚ի գերութին յեօթն  
,, հերձուածս բաժանեցան հրեայքն . և յեօթանց  
,, երկուքն սագուկեցիքն և փարիսէցիքն են . ) :**

**Խակ** թէ ընդէլոր զդարձ գերութ դնէ հանգոյն հա-  
բաւային ուղինից՝ զիտելի է , զի ուղիք ( այսինքն

սէց ) հեղեղատից որք էին 'ի հարաւակողմն հրեաս-  
տանի 'ի սահմանս գալոյ, յորդութ իջանէին 'ի միջ-  
երկրական ծով. վասն զի 'ի յաճախել անձրեաց 'ի  
վերայ լերանց՝ ուղիւք հեղեղատիցն առաւել առա-  
տանային յայնոսիկ կողմանս քան յայլ սահմանս հրե-  
ատանի :

Մարթ է հարաւայլ իմանալ աստ զհողմն հարաւոյ,  
որոյ 'ի շնչելն հալին ձիւնք լերանց և հեղեղեն յուղիսու  
Ապա աղաւէ մարդարէն զի որովէս իջանէն այն հե-  
ղեղք 'ի ծով իբրեւ 'ի տեղի իւրեանց, սոյնավէս և  
մնացեալ որդիքն իսրայէլի եկեսցեն յերկիր ժառան-  
գութե իւրեանց. ( զորմէ տես եսայ. կդ. 12: )

Ոմանք սյլազգ մեկնեն զայս բան՝ իբր թէ որպէս  
ուղիւք՝ ընդ որ անցանեն՝ ոռոգանեն և զովացուցա-  
նեն, այսպէս և դարձք գերութե մնացելոցն զովա-  
ցուցեն զնոսա: | Տւ կամ դարձեալ՝ որպէս ուղիւք  
յընթանան՝ զորս գտանեն՝ յափշտակեն ընդ ին-  
քեանս և վարեն, սոյնպէս և գերեալքն յափշտակե-  
լով զայլս ևս ածցեն 'ի տեղիս իւրեանց. բայց այ-  
սոքիկ մեկնութեք ոչ երեին համաձայնիլ նմանու-  
թեն, այլ հաճայութե մեկնողին :

Հոգեորապէս, այս բանք ասին 'ի հաւատացելոց .  
որոց 'ի տեսանելն թէ բազումք գեռես յորդւոց  
մարդկան կան 'ի գերութե սատանայի՝ արժան հա-  
մարին աղաւէլ զած՝ որպէս և աղաւէն իսկ. զի զնո-  
սա ևս դարձուցէ 'ի գերութե անտի իբրեւ զուղիսս  
'ի հարաւոյ, այսինքն իբրեւ զլիացեալս 'ի սիրոյ, որ  
օրինակի 'ի հարաւ: | Խսկ թէ որչափ ուրախութի  
լինէր նոցա 'ի դառնալ նոցին՝ նմանութեք իմն ա-  
ռաջի զնէ: մարդարէն և ասէ:

Ոյս վարեին արտասառօք, շնծառելք հնիւսցին: | Այս բան է  
իբրեւ առակի ինչ. որով ցուցանի դադարիլ տառապա-  
նաց և վայելել 'ի բերկրութեն, որ յաջորդէ զկնի  
տառապանաց. զի յայտ է թէ վարելն զերկիր՝ և  
սերմանելն 'ի նմա տառապանք է՝ ոչ միայն յաշխա-  
տիլն, այւե 'ի ցրուելն զսերմանին, հոգալով թէ  
զիարդ ունիցի ժողովիլ և նրչափ: այլ 'ի ժամանակի  
հնաձոցն յաջորդէ ուրախութի 'ի վայելելն անդ յար-  
գասիս սերմանեացն:

Այսպէս լինիցի ասեւ և որոց ՚ի գերութեն են. իբր  
զի որպէս տրտմութք և արտասուզ գնացին ՚ի գե-  
րութի, այսպէս ուրախութք և խնդութք գարձցին  
՚ի գերութի. և յաղատութեն իւրեանց բերկը սոցին  
իրեւ ՚ի հունձս արդեանց. ըստ որում ասացեալ եր  
և այ բերանով երեմիայ. ( Ըստ . 9 . ) թէ \* լալով  
,, ելին, և միմիթարութք ածից զնոսա ։

Փիսքը մի այլազգ եւս մեկնի այս բան՝ հայելով յայ-  
նոսիկ, որոց գծուարին թուեր գառնալ իւրեանց՝ ի  
գերութեղի. զի անդորրը զետեղեալ էին՝ ի տեղիսն՝  
յորս գերեցան. և կապեալ էին սիրտ նոցաընդ բա-  
զում իրս, զորս անդ ստացան. և ոչ կամէին թո-  
ղուշ զայնս առանց մեծի տրտմութե և ցաւոց:

Ա ասն սոցա մաղթէ մարդարէն, զի և սոքա յորդո-  
րեսցին դառնալ. զի թէպէտ 'ի թողուլ նոցա զայնս՝  
յօրս համեալ էին, հարկ լինեթ նոցա տրամիլ և  
լալ, բայց 'ի գառնալն ունեին ուրախանալ. քանզի  
զառաւելագոյնսն և զլաւագոյնսն հանդերձեալ էին  
վայելել. զոր օրինակաւ սերմանողի և հնձողի ցու-  
ցանե. իբր զի որպէս 'ի սերմանել մարդոյ հարկ է-  
նմա վասնել զսերմանիսն՝ որ պատճառէ զտրտմուի,  
և յետոյ 'ի հնձել նորա և 'ի ժողովել զառաւելն՝ ու-  
րախանայ, սոյնպէս լինիցի ասէ, և գարձելոցն. զի  
'ի գառնալ նոցա 'ի գերութիւն թէպէտ և հարկ էթ ը-  
նոցա թողուլ զորս ստացեալ էին անգ, որ պատճա-  
ռէթ զտրտմութիւն, բայց 'ի գալ նոցա յերկիր իւր-  
եանց լինեթ նոցա զառաւելն ստանալով ուրախա-  
նալ: Ո այս առակաբանութիւն բացայացտագոյն. և ս  
կամելով առաջի դնել մարդարէին՝ ասէ:

Ե. Այս լաւագույն երթացիներին և լավագույն, այս բարձրագույն պահելիներին պատճենահանություն կատարենք:

Այս բանք հային յայն՝ զոր գըկ բարուք 'ի խօսելն  
'ի դիմաց երուսաղեմի առ գերեալսն ասելով. ( Դ.  
23. ) \* յուղարկեցի զձեզ լալով և սպով. և տացէ  
,, ինձ ամծ զձեզ ցնծութը և ու բախութը || . և ապա

խօսելով նոյն ինքն բարուք առ երուսաղեմ ասէ . Ե .  
6 . \* ելին 'ի քէն ( որդիք քո ) հետեւակը վարեալը  
'ի թշնամեաց , և ածյէ զնոսա առ քեզ ած ամրար  
, ձեալս փառօք || : Արդ զոր բարուք պարզ բանիւ  
խօսի , որպէս և երեմիս , և եսայի , սազմունէ ըգուն  
առակաբանելով զնոյն յայտնէ , 'ի մէջ բերելով զնմա-  
նուի սերմանողի և ժողովողի . և ասէ :

**Ե**րեւալն էրեւայն և լայն , ոյք բարյեալ բանեին զներման  
էրեւանց : Ամի ասել . երթալով երթային որդիքն  
իսրայէլի 'ի գերութի , և 'ի զնան իւրեանց լոյնն  
հանգ ոյն այնոցիկ երկրագործաց՝ որք ելեալ 'ի տա-  
նէ իւրեանց՝ տանին զսերմանիս լալով , այսինքն ուրիշ  
ըելով և հոգալով . զի երեի նոցա թէ 'ի ցրուելն  
զսերմանիսն՝ ոչ մեայ ինչ ի ձեռս իւրեանց . նա և  
ոչ գիտեն թէ կարիցեն արդ եօք ժողովէլ . Այս այն  
տիրութի նոցա ոչ տեեսցէ իսպառ , այլ գարձցի  
յուրախութի , իսկ թէ զիարդ , ասէ :

**Գ**աւալն էին և յնծառցն , ոյք առեալ բներյեն զրայս  
էրեւանց : Այսինքն , որպէս լալով և տրամութիք վա-  
րեցան որդիքն իսրայէլի 'ի գերութիւն , սոյնովէս  
յնծութիք և ուրախութիք գարձցին անտի հանգ ոյն  
երկրագործացն այնոցիկ՝ որք հնձեալ զարտորայսն՝  
յնծալից ուրախութիք բերեն ընդ իւրեանս զորայս  
իւրեանց բաղումն յոյժ :

**Ա**յլ գիտելի է , զի մարդարէն որովհետեւ ոչ բերէ  
զայս բան իբր նմանաբանութի , այլ իբր առակաբա-  
նութի , վասն այսորիկ փրխանակ գնելոյ 'ի ներկայն  
ըստ պահանջելոյ նմանաբանութի , թէ որպէս եր-  
թալով երթան սերմանացանք , և գալով գան , սոյն  
պէս և գերեալքն . ըստ պահանջելոյ առակաբանու-  
թի զառաջինն զնէ : յանկատար ժամանակի , և զեր-  
կրորդ յապառնին՝ առանց բազգատութիք , որպէս  
թէ եղեալ թը . գերեալքն մեր իբր զսերմանացանս  
երթային և լոյնն . բայց իբրե զորայաբերս գարձցին  
և ուրախասցին . կամոր նոյն է , գնային լալով ըստ  
սերմանացանից , այլ գարձցին ուրախութեամբ ըստ

որայսթերից :

**Հ**ոգեորապէս այս բանք հային նախ յառաքեալսն ,  
որք առին 'ի տնէ ; զսերմն բանին՝ գնալ սերմանել 'ի

մէջ գոյլոց . այլ 'ի գտունախն խնդութ գոյին՝ բարձեալ զորայսն որ եր փրկութ աշխարհի , որպէս գըլ վարդան : Հային երկրորդ՝ յարդարսն , որք կալով յաբսորանս կենցաղոյս և մաշելով 'ի ձգնութիւնս սերմանեն զգործս առաքինութեց լալով և ցաւով , այսինքն զրկելով զանձինս 'ի հանդստենէ , և յունայն փառաց , այլ եկեսցէ ժամանակ՝ զի գալով եկեսցեն 'ի վերինն սիսն , և բարձեալ բերիցեն անդ զորոյս գործոց բարեաց ըստ գրելոյ նարեկացւոյն . ( 'ի բանն . բ . ) և ցնծացեն յուրախութիւնն յաւի տենականս :



## Ա Ե Գ Ա Մ Ո Ս Ռ Ե Շ Ո Ւ Յ Ո :

Հայտաբարութիւն վայրապար լինելոյ հոգացողութեն մարդկան 'ի պակասիլ օգնութենն ոյց և պաշտպանութենորա՝ ուր և առաջի զնի՝ թէ որդիք երկիւղածաց տն՝ լինին ծնողաց իւրեանց ժառանգ բարի , և իբր զէնք՝ նոցաւ և այլոց :

( Օ Բ Ա Ն Ա Բ Ի Վ Ա Ր Ա Յ Ա Ր Ա Յ :

**1** Անէ ոչ ուր շինէ շառան , 'ի նաևիր վաստակին շինողն նորս : 2 Այնէ ոչ ուր ուսէն շառան , շնորհանոյն պահապանն նորս : 3 Դա նաևիր է յեշ յառանէլ իմանեան . արդ՝ արդէ մինչը էն ննշեցեալ , ոյս առաքէ զնոց շառաց : 4 Դա ժամանակի , որդին առցի ռան սիրելոց իւրոց . ժամանակուն առն՝ որդին էն . որոյ վարչէ իւր էն , ոյն է պարուղ որդություն իւրոց : 5 Որդին նետք 'ի յեւս հղոքի . ոյնուն էն և որդին նութեցնուց : 6 Որդին , որ եւլու շառանիստի իւր 'ի նաշնէ . իւ ամանեցնէ՝ յորդամ նոսեցին թշնամիս նոյս ընդ նու ու դրանն :

4. b p 't u q s p .

( )<sup>፳</sup> የኩስኬት ቤት ስምምነት :



**Տ** ՀԵՂԻ ԶԵՐԵԳԻՒԹՅՈՒՆ  
մեր, և 'ի սաղ" վարդ" գնի՝ երգ աստիճա-  
նաց, և յայլ երիսն գնի յոգնակի, երգք  
աշտիճանաց. և 'ի միում գնի յաւելմամբ, \* երգ աս-  
,, տիճանաց՝ սաղմաս 'ի դաւեթ": Խակ յերկուս ձե-  
ռազիրս, և 'ի սաղ" լամբ" գրի ըստ գնելոյ մեր \*օրհ-  
,, նութի աստիճանաց": որպէս և 'ի միումն և 'ի  
տպագր": օրհնութիք աստիճանաց. զորմէ տես 'ի  
ներած". ( գլ. ժամ: )

ՀԵՐԲ" և 'ի քաղդ" և յասոր" և 'ի բազումնախնի մեկնիս 'ի վերնագրի աստ յաւելեալ լինի և բառդ 'ի սողոմնն, յորոյ վերայ բազումք բազում ինչ ասեն. ոմանք թէ գաւիթ մարգարե, 'ի յանձնելն 'ի սողոմնն շինել զտաճար տն՝ զայս սաղմոս աւանդեալ իցէնմա, երգել յետ շինութեն իբրև զդուշաւորութենի ինչ. վասն որոյ և 'ի սկիզբն սաղմոսիս դնի տօեն՝ \* եթէ ոչ տէր շինէ զտուն և այլն : Վ. Ա. թէ սողոմնի իցէ յօրինեալ զայս 'ի շինել նորա զտուն տն: Եւ բազումք ևս թէ անգեայ կամ զաքարիայ իցէ ասացեալ հայելով 'ի շինութեն երկրորդ տաճարին. յոր միտ բառդ սողոմն՝ յաւելեալ է տօեն 'ի ցուցանել, թէ որպէս սողոմնն եղե առաջին շինոյ տաճարին օգնութեն ոյ, սոյնպէս զօրաբարբէ, եղե երդ.

լորդ շինող այնը՝ նովին օգնականութեք։  
Հայց գիտելի է՝ զի բառս սողումնն՝ երեխ մուծեալ  
յետ թարգմանութե եօթանասնից։ զի ոչ գտանի  
այդ յընտիր օրինակս եօթանասնից՝ ոչ ՚ի ձեռագիրս  
և ոչ ՚ի տպագրեալս, և ոչ ՚ի թարգ՝ լատ՛ և եթէով՝  
և արաք։ որպէս և ոչ ՚ի մերում։ իւ սակայն եթէ՛  
գիցի այդ և եթէ ոչ հաւանականագոյն և հասա-  
րակագոյն կարծիք է թէ սոյն այս սաղմոս յօրինեալ  
է՝ հայելով ՚ի ժամանակ երկրորդ շինութե տաճա-

ըին, և 'ի ժամանակ շինութե՛ պարսպին երտսաղե՛մի 'ի նե եմեայ, յորժամբ լնդդէմ ելին նմա բաղումք. (որպէս զնի դ. եզր. դ. 1-9 : և դ. 1-10 .) ուր և ցուցանի՝ թէ 'ի նանիթ վաստակին շինօդք տան, եթէ որ ոչ շինեսցէ. և ընդունայն տքնին պահա-  
պանք քաղաքի, եթէ տէր ոչ պահեսցէ եռ:

Խոկ թէ յորմէ իցէ ասացեալ՝ ոչ է հնար ուստեք ճշմարտիւ հաստատել, բաւական համարեսցի մեզ զիտել թէ հեղինակ սորա է հոգին որ, որ խօսեցաւ յօրենս և 'ի մարդարեութիւն: Քայս վերջին կարծիս յեցուցեալ զմեկնութիւնը՝ մատիցուք ի քննութիւն:

### Բ Ա ՚Ե.

Ա. Անէ ոչ ուշը շինէ դառնան, 'ի նանիթ վաստակին շինօդք նորա:

Բ. Անէ ոչ ուշը դահնէ դառնան, շնորհայն արձին ուս- հապանէ նորա:

### Մ Ե Կ ՚Ե Ո Ւ Թ Ո Ւ ՚Ե.

Այս բանք են առածք անյեղի ճշմարտութե՛ բո- վանդակիչք այնը՝ զոր առանդեն որ զիրք, թէ ա- ռանց ձեռնտուութեն ոյ ոչինչ վճարի. որում խե- լամուտ լեալ և ամենայն աղջոնց՝ խօստովան լինին թէ յոյ է ամենայն յաջողութիւն. և ոչ գտաւ ոք 'ի զդաստից՝ ոչ 'ի հրեից և ոչ 'ի հեթանոսաց, ոչ յի- մաստնոց և ոչ 'ի բարբարոսաց՝ որ հակառակ եկաց այսմ. և զի այս յամենայնի ճշմարիտ է, որչափ զօ- քէ ընդհանրապէս ասել՝ թէ առանց ոյ ոչինչ լինի, նոյնչափ զօրէ և 'ի մասնաւորի ասել՝ թէ առանց ոյ ոչ լինի ոչ այս և ոչ այն. ուստի և մարդարեն զընդհանուր զայն ճշմարտութիւն մասնաւորելով իմն առաջի զնէ: և ասէ:

Ա. Անէ ոչ ուշը շինէ դառնան, 'ի նանիթ վաստակին շինօդք նորա:

Ալուլչետե այս սաղմոս ըստ աւանդելց հասարակաց  
հայի 'ի ժամանակ դարձի գերութեն բարելացւոց,  
այս բան ըստ ճառին ասի առ նոսա՝ որք ձեռն ար-  
կին շինել զտուն ան . և քանզի 'ի հիմն արկանել նո-  
ցա այնմ՝ յարեան 'ի վերայ նոցա/ազգք, որք էին  
շուրջանակի, և խափանեցին զգործն մինչեւ յերկ-  
րորդ ամի դարեհի . (որպէս դրի ք. եզր. դ. 1. և  
24.) քաջալերս տայ նոցա մարգարեն, միանգտմայն  
և զգաստացուցանե՝ ճանաւել թէ խօրհրդովն ոյ  
եղե այն . և թէ պարտ է նոցա հաստառուն ունիլ  
զրյու իւրեանց յած, և մի ապաւինիլ 'ի հնարս և 'ի  
զօրութիւն իւրեանց, գիտելով թէ ած է՝ որ յաջո-  
ղէ . և եթէ նա ոչ լինիցի ձեռնառւ՝ ոչ կարեն շի-  
նել զտունն զայն . վասն զի ասէ, եթէ ոչ որ շինե-  
զտուն՝ 'ի նանիր վաստակին շինողք նորտ, այսինքն  
'ի շինել մորդկան զտուն՝ եթէ ած ոչ օգնեցի-  
այնմ շինութե, աշխատութիւն շինողացն նանրանայ  
և ոչ կարէ 'ի գլուխ տանիլ զսկսեալն : || Ոյնպէս է  
ասել և վասն պահպանութե տան և քաղաքի . և  
առ այս յարէ և ասէ :

**Ե**թէ ոչ ուր դահե շաղաս, չնդանայն ունին դահողանն  
առա : { Յայտ է յելրորդ դրոց եզրասայ, ( զ. դ. դ. և  
շ. ) թէ յետ շինելց իւրայլացւոց զտուն ան՝ իւրե-  
ձեռն արկին կանգնել և զպարհսոյ քաղաքին երու-  
սաղէ մի իբրև զքաղաքի ած յարեան 'ի վերայ նոցա  
սանրազատ և տուրիաս և արաբացիք և ամսնացիք,  
և կամէին պատերազմաւ խափանել զայն . բայց նէ-  
եմիաս ոցինչ երկուցեալ 'ի նոցանէ հրամայեաց ժո-  
ղովրդեան կէս մի աշխատիլ 'ի շինութիւն պարսպին  
և կէս մի զինեալ կալ 'ի պահպանութիւն քաղաքին .  
իսկ յերե կոյանալ առուրն տայր փող հարկանել . և  
ամենեքին ժողովին 'ի միասին 'ի մէջ քաղաքին,  
ասելով . \* ած մեր պատերազմեսցի ընդ թնամիր  
ո մեր վասն մեր ! . ( դ. եզր. դ. 20. ) զի թէ նա  
ովաշտպանեցէ զքաղաքս զայս, ո կարէ ընդդէմ  
կալ նմա . ապա թէ նա ոչ կամիցի պահել, զինչ  
կարիցեմք առնել մեք : { Յայտ հայելով մարդարեն  
ասէ :

**Ե**թէ ոչ ուր դահե շաղաս, չնդանայն ունին դահողանն

Կարս : Այսինքն , եթե ած ոչ կամիցի պահել ընդ ինամով զբաղաքն , թե հազարաւոր պահապահով տքնեսցին և զգուշասցին՝ ի վերայ նորա , ընդունայն է այն տքնութիւնոցա : Այսու ոչ կամի ցուցանել մարդարեն՝ թե չէ պարտ մարդ կան պահապահն կարդել՝ ի վերայ քաղաքի , այլ թե պարտ է յած աղաւինելով առնել զայս պահպանութիւն . որպէս զի՞նա ինքն իւրով հովանաւորութե պահեսցէ զբաղաքն . ուստի ոչ ասէ ընդունայն է պահպանութիւն քաղաքի , այլ թե ի պահպանէլ մարդկան՝ պահպանութիւն նոցա ընդունայն լինի՝ եթե ած ևս ոչ պահեսցէ :

Երկորին այս բանք հային ևս եւ յայլ ամենայն շինութիւնս և ՚ի պահպանութիւնս . և նախ հոդեորապէս առեալ հային՝ ՚ի շինութիւն եկեղեցւոյ , որ է շինուած այց . ըստ այնմ . \* այց շինուած էք . ( ա . կոր . գ . ջ . ) յոր և վաստակին առաջնորդք և քարոզք բանին . բոյց պարտ է նոցա ՚ի կամիլն շինել՝ յած լինել ապաստան , զի եթե նա ոչ շինեսցէ՝ ՚ի նանիք աշխատին նոքա . զի առանց նորա ոչ կարեն շինել ըստ վկայելոյ նորա , թե \* առանց իմ ոչինչ կարեք „ առնել . ( յովհ . ժե . 5 : ) Եւ զորօրինակ ոչ կարեն առանց նը շինել , սոյնպէս և ոչ կարեն առանց պահպանութե նորա՝ պահել . զի ոչ գոյով նոքա ՚ի ներքս ՚ի հօգիս նոցա , այլ արտաքոյ , եթե ՚ի ներքուստ ոչ պահեսցէ՝ ած զժողովուրդն , արտաքին ավենութիւն և պահպանութիւն առաջնորդաց ըստ նայն ելանե . և վասն այսորիկ պարտ է նոցա ընդ արտաքնոյն խնդրել յայց զներքին պահպանութիւն զովորդեանն :

Բարոյապէս , ՚ի խորհիլումեք շինել զտուն առաքինութե եթե ոչ տէք շինեսցէ՝ ՚ի ներքս՝ ՚ի նանիք աշխատի շինողն . զի \* ոչ եթե անձամբ քաւական „ եմք խորհիլ ինչ իրբեւ՝ ՚ի մէնջ , (ասէ առաք) այլ „ բաւականութիւնն մեր յայց է . ( ք . կորն . նե . 5 : ) Եւ որպէս ՚ի շինելն , նոյնպէս և ՚ի պահելն . զի եթե ոչ տէք պահեսցէ զբաղաք հոգւոյ մերոյ , ընդունայն տքնին միտք և կամք մեր : Ծերութե որդի սաւուզայ ննջեք ՚ի գահոյս . և բարապան տանն ՚ի

քուն եմուտ . մտին 'ի ներքս ռեքաբ և բանա եղ-  
բարք , և սպանին զյեքուսթէ . ( թ . թագ . դ . 7 : )  
Ընդունայն տքնի ապաւինութի անձինդ՝ եթէ ոչ  
պահեսցէ որ զհոգի քո . զի մտանեն մեղք և սատա-  
նայ , և սպանանեն :

Յարմարական մեկնութք զսոյն մարթ է ասել և  
զիւրաքանչիւր իրաց 'ի յաջողիւն և 'ի պահպանիւն՝  
եթէ տուն իցէ , և եթէ քաղաք . եթէ տաճար իցէ  
և եթէ վանք . եթէ գործ իցէ և եթէ վաճառ . զի  
յամենայնի ձեռնտուութիւնն այ այնպէս է հարկա-  
ւոր 'ի շինութի և 'ի պահպանութի , որպէս հարկա-  
ւոր է ազդուութի հոգւոյն 'ի շարժութի և 'ի կեն-  
դանութի մարմնոյն : Այլ զորօրինակ ազդուութիւն  
հոգւոյն ոչ ներգործէ՝ եթէ գործակցութի մարմնոյ  
և ոչ կայցէ , սոյնպէս և ձեռնտուութին այ ըստ  
հասարակ կարգի խօսելով ոչ դործէ 'ի մարդն՝ ոչ 'ի  
շինութի և ոչ 'ի պահպանութի , եթէ նաև գործակ-  
ցութի մարդոյ ոչ իցէ . զի ըստ առաքելոյն \* այ գոր-  
,, ծակից եմք || . ( թ . կոր . դ . 9 : )

Ուստի թէպէտե ջանք մեր պարտի լինել 'ի գործակ-  
ցութե , բայց յոյս մեր պարտի հանգչիւ յանձային  
ձեռնտուութե . զի թէ ոչ յուսամք , 'ի նանիր ջա-  
նամք : Օսոյն զայս աստ զեկուցանէ մարդարեն և  
որդւոցն իսրայէլի շինողաց պարսպին , յասելն առ  
նոսա :

Դ . 16. **Ա**նաներ է յեշ յառնել հանիսաւ . արդ՝ արդէս մինչև էտ  
ննջեցեալ , ոյտ ուրեմն շհաց յառոց :

Որպէս գրի դ . եզր . դ . 16--23 . և դ . 2--16 . իբրև  
ետես նէեմիաս՝ թէ շինողք պարսպին վաստակին  
յոյժ , 'ի տունջեան աշխատելով և 'ի գիշերի հսկե-  
լով պատուէր ետ նոցա փոխանակաւ առնել զայն  
գործ . իբր զի որք հսկենն 'ի գիշերի՝ 'ի տունջեան  
հանգիցեն , և որք 'ի տունջեան աշխատին՝ 'ի գիշե-  
րի ննջեսցեն . բայց որովհետեւ մեծ էր փոյթ նոցա  
և ջանք 'ի գործել զգործ պարսպին , որք ննջեինն՝  
ոչ մերկանային զհանգերձս իւրեանց , և ոչ սպասեին  
ծագման առաւօտու , այլ փութային կանխել 'ի  
գործ . նոյնպէս և որք հսկեինն , 'ի գործել այլոց

գործակից լինելին նոցա . և ոչ ոք՝ ի նոցանել հանդըս-  
տեամբ ուտելը զհաց , այլ ցաւօք , այսինքն լի հո-  
գովք :

**Օ** այս տեսեալնեեմեայ (ը գրելոյ մեր ՚ի համարն .  
2. յերըորդ գրոց եղբ” . դ . և կ .) պատուելը ետ  
ամենեցուն՝ յերեկոյանալ աւուրն ժողովիլ ՚ի մէջ  
քաղաքին : Ի այց այսու ամենայնիւ տագնաալելին նո-  
քա և փութային յառնել կանուխ ՚ի գործ պարո-  
պին :

**Ե** յս գործ նոցա՝ որ եր վասն փառացն այ ՚ի շինու-  
թի քաղաքի նորա՝ առաւելութք ջանից նոցին , պա-  
կասեալ երևելը յառաւելութել յուսոյ որ առ ած , ոչ  
զի ոչ էին յուսացեալ ՚ի նա , այլ զի առաւել երևելը  
ջանք նոցա ՚ի գործս իւրեանց՝ քան յուսալ նոցին ՚ի  
ձեռնտուութին այ . և զի առանց ձեռնտուութենո-  
րա ընդունայն լինելը այն ամենայն , վասն որոյ խօ-  
սելով նախ առ այնոսիկ՝ որք կանխելին յառնել ,  
ասէ :

**Ի** նաներ է յեղ յառնել իանիսաւ : Կամի ասել . որք վը-  
տօք ուտեք զհաց , և հոգովք նոցեք , ՚ի նանիը փու-  
թայք յառնել յառաջ քան զծակ ել լուսոյ առ ՚ի կան-  
իսել ՚ի գործ աշխատութեն պարսպի քաղաքիդ . զի  
եթէ ած է որ յաջողէ , ոչ այնչափ ՚ի գործո՝ որչափ  
՚ի նա պարտիք կանխել և ՚ի նա յուսալ . զի նա գոր-  
ծեսցէ ընդ ձեզ և յաջողեսցէ . իսկ եթէ նա ոչ օդ-  
նեսցէ՝ ընդունայն աշխատիք : Իսկ թէ երք պարտ  
էր նոցա յառնել , յայտ առնէ ասելով :

**Լ** ուր արէտ՝ միշտ էր ննջեցետը : Լստանօր բառդ արէտ՝  
ցուցանէ զժամանակն զայն , յորում արժան եր յառ-  
նել և գործել զգործ պարսպին , յորժամ ըստ բա-  
ւականին հանգիստ առեալ եր նոցա . և յայս միտ  
բառդ միշտ՝ դնի փոխանակ բառիս միշ կամ յորժամ .  
որպէս թէ ասէր . յորժամ ըստ բաւականին հան-  
գիստ տայք մարմնոյ ձերոյ , յայնժամ արիք ՚ի քնոյ ,  
և յած ապաւինելով՝ գործեցէք զգործ նորա՝ այսինքն  
զգործ պարսպին . ապա թէ ոչ ՚ի նանիը աշխա-  
տիք . և առ ցուցանելոյ զվաստակ նոցին յարէ և  
ասէ :

**Ո** յտ ուտէտ պհաց ցաւոց : Ուր ցաւօք իմացեալ լինին

վիշտք և հոգք զի առանց հանգստի և առանց անդորրութեան սրտի ուտեին նօքա լհայ իւրեանց . որով և առաւելեալ լիներ նեղութի աշխատուեն նշ . վասն այսորիկ յորդորե , որք առէ այդափի հոգովք ուտեք և այդափի աշխատութի ննջեք , մինչեւ ոչ հանգլիցիք՝ մի աճապարեսջիք՝ ի գործ , և մի ինչ զանգիտիցեք , զի անձ է որ գործէ զգործ ձեր , իւր բոլոր գիտումն մարգարեին է ցուցանել , [թէ] ունձային ձեռնտուութի հնար էր կատարել զգործ շինութե քաղաքին ոյ՝ այսինքն երուսաղմի . և յայս միայն հայեր յորդոր նորա . զի և ժողովուրդք զոյն գիտելով գործեցեն , և մի ՚ի զօրութի իւրեանց յուսալով կամ յաշխատանս անձանց ապահնելով տրասցեն՝ զոր առնեն : || արդան զուադ ֆնշ՝ ընթեռնու մինչեւ . զորոյ զմեկնութին տես ՚ի համեմատութե :

|| մանք խորհրդաբար առեալ զայր բան տարածեն առ մարգարես . իբր զի ՚ի նանիր եղեւ ջանալ նոցա ՚ի շինել զկործանեալ քաղաք բնուե մերոյ . զի ուինչ կարացին առնել յիրաւի գուշակեին զայնմանէ , այլ ինքեանք ուտեին լհաց ցաւոց ՚ի կարօտիլ նոցա ՚ի նոյն . մինչեւ էջ յերկնից որդին ոյ իբրեւ զհաց , և դարման տարաւ բնութենս . յայս իսկ արիք առէ այժմ որք ննջեցեալքդ էք , և տեսեք զոր արար որ զին ոյ :

Դարձեալ՝ ՚ի նանիր էր ջանք առաջին իմաստնոց ՚ի փութալ նոցա գտանել զշմարտութի իւրեւ զհաց . ուստի և տանջելով ՚ի խորհուրդս իւրեանց՝ գրեթէ ուտեին լհաց ցաւոց . եկն ապա նշմարտութին , և ձայն ետ ամենեցուն զարթնուլ և զգաստանալ , և հասանել նշմարտութե , ևս և յորութե կենաց : Այս բան հայի և յամենեսին ՚ի նոսա որք կամին շինել զպարիսպ ո՞ր և իցէ գործոց իւրեանց՝ զորս առնեն ՚ի քաղաքին ոյ այսինքն յեկեղեցւոնքն քսի . որում մարթ է տալօրինակ այսպիսի , որ կամիյօրինել զդիրս ինչ ՚ի փառս ոյ՝ եթէ չունիցի իւր օգնական զո՞ծ , ՚ի նանիր է նմա յառնել կանխաւ , և փութալ՝ ՚ի զրութի , այլ պարտ է նախ յառնել յապահինութի ոյ , և ապա ձեռնտուութեամբ նորա ձեռնարկել ՚ի

գործս . ապա թէ ոչ , կամ ոչ յաջողի այն , և կամ անպատճելանեւ . որով և ընդունայն լինի այն ջանք նորա , և անվտրձ ուտելին նորա զհաց ցաւոց՝ այս ինքն անհանգիստ կալ նորին վասն յառաջ տանելոց զգործ իւր . Այսպէս իման և վասն այլոց դործոց :

Բարոյապ'ս իւրաքանչիւր մարդ յաշխատիլ իւր ՚ի շինութիւն անձին իւրոյ՝ առաւել պարտի ապաւինիլ աղօթիւք առ առ ամ քան ՚ի ջանս իւր . առ որ օրինակ ետ զինքն նորն մեր , որ յամենայնի բաւական գուզով ՚ի գիշերի աղօթիւր և ՚ի տունջեան քարոզեր . (Ղուկ . դ . 12-22 .) որում չետեեցան և առաքեալք , որք զամենայն հոգս յանձն արարեալ այլոց՝ պարապէին նախ աղօթից , և ապա քարոզութե . (գործ . դ . 4 .) Խոկ որք թողեալ ՚ի բաց զարապութիւն աղօթից՝ կանխեն ՚ի գործ իւրեանց , ասի առ նոսա , ՚ի նանիր է ձեզ յառնել կանխաւ . այսինքն ընդունայն է աշխատիլ ձեր՝ յորժամ առանց դիմելոց առ ամ , յառնէք ՚ի շինութիւն կամ ՚ի պահպանութիւն . այլ պարտ է ձեզ նախ ննջել այսինքն հանգչիլ յաղօթս , և ապա յառնել ՚ի գործ . \* արիք մինչ ըս բաւական , նին ննջեցեալ իցեք յաղօթս :

Եւ ըստ այսմ այն բան՝ զոր յարեւ զինի՝ ոյք ուտք զհաց ցաւոց , հայի յայնոսիկ՝ որք ՚ի պարապիլն շինութիւն հոգ և որական կենաց՝ տեսեալ զինքեանս ՚ի պէս . ոլ . ս փորձաւթիս , և ոչ կարելով ժառանգել զքաղցրութիւն այլ ցաւօք սրտի տագնապին , և արտասուօք ուտեն զկերակուր իւրեանց , մանաւանդ թէ նոյն խոկ կերակուր նոցա գառնայ յարտասուօք , և արտասուօք նոցա ՚ի կերակուր . մինչև ասել ընդ մարդարելին . \* եղեն ինձ արտասուօք իմ կերակուր ՚ի տուէ . և ՚ի գիշերի . և այն՝ զի ասելին ցիս (խորհուրդք և խղձի մտաց իմոց ) զօրհանապազ թէ ուր է ամ քո . (սաղ . խան . 3 .) Խամելով ապա մարդարեին քաջալերս տալ յարեւ զինի , և ասէ :

Դամանակի, որպէս պացի չուն սիրելեաց իւրոց։  
Ժառանգութեան՝ ( համ դն ) որդեւ են։ որոյ  
Հորի իւր են, այն է պառող որովայնէ իւրոյ։

Օ կնի աշխատութեաջորդէ հանգիստ, մանաւանդ  
եթէ այն աշխատութի իցէ վասն ոյ։ արդ քանզի  
'ի մեծի աշխատութե էին՝ որք գործէին զգործ ոն  
ոյ, այսինքն զգործ պարսպի քաղաքին երուսաղեմի,  
և ոչ եր նոցա հանգիստ 'ի քուն լինել վասն առա-  
ւելոյ նոցա 'ի հոգս, յետ յորդորելոյ զնոսա՝ յաւետ  
յած ապաւինիլ քան տքնութը 'ի հոգս մաշիլ, յայտ  
առնէ այժմ թէ յիրաւի յապաւինիլ նոցա յած և 'ի  
յանձն լինել նոցա նմա, նա ինքն ունի հանգուցա-  
նել զնոսա, և տալ նոցա քաղցր 'ի քուն լինել, վասն  
որոյ ասէ։

'Ի Ճամանակի, որպէս պացի չուն սիրելեաց իւրոց։ Աստա-  
նօր բառդ որպէս՝ դնի փոխանակ բառիս՝ յորժամ. ը-  
սրում է տեսանել և յայլ բազում տեղիս. և ըստ  
այսմ այդ բառ՝ հայի նախ 'ի նախընթացն, և երկ-  
րորդ 'ի հետեւեալն. 'ի նախընթացն հայելով կամի  
ասել. խաղաղութը և հանգստեամբ ննջեսցեն աշ-  
խատողք պարսպին 'ի ժամանակի՝ յորժում տացի նո-  
ցա քուն 'ի ոնսէ իբրև սիրելեաց իւրոց. և մի՛ ևս չա-  
րաչար տքնեսցին յայնժամ։

'Ի հետեւեալն հայելով կամի ասել. թէպէտե այս-  
չափ տքնութեամբ աշխատին իսրայելացիք 'ի զործ  
ոն՝ այսինքն 'ի շինութի պարսպին, սակայն 'ի ժամա-  
նակին՝ յորժամ աւարտեսցի այն շինութի, տացի նո-  
ցա 'ի ոնսէ քուն քաղցր՝ այսինքն խաղաղութի մեծ  
կամ հանգիստ հոգւոյն իբրև սիրելեաց իւրոց, և  
իբրև հաւատարիմ որդւոց. կամ որ նոյն է, յաւար-  
տիլ շինութեն տացի նոցա յած խաղաղութի և հան-  
գիստ. զի են սիրելիք իւր։

Փոխանակ խաղաղութե քուն դնէ. զի քուն քաղցր՝  
իբրև հետեւութի է խաղաղութե կամ իբրև գործ  
նորա. ուստի և մարթ է նովաւ իմանալ զնոյն իսկ  
զխաղաղութին, առեալ զանուն հետեւութե կամ  
զանուն գործոյն փոխանակ անուան սկզբանն կամ  
պատճառի։ Բայց ոչ այսչափ միայն, այլև տացի նո-

ՍԱՀՄ. ՃՒԶ:  
ցա բեղմաւորութի զաւակաց. յոր միտյարէ զկնիւ  
ասէ:

95

Դառանգութեան առն՝ որդիւն էն (որոյ վարչէ իւր էն, այն է պարուշ որովայնի իւրոյ): Կամի ասել. յաւարտել իսրայէլացւոց զքաղաքն այ կենդանւոյ՝ ոչ միայն հանգիւն, այլև օրհնութք նորա ծնցին զորդիս. և բազմասցին, և որդիք նոցա լինիցին ժառանգութի նոցին այսինքն ժառանգք նոցա. զի ժառանգութեան առն որդիւն էն. իբր թէ ասէր, իւրաքանչիւր այր յորժամ ծնանի զորդիս՝ ունի զայնս իբրև իւր ժառանգ՝ մանաւանդ եթէ իցեն բարեք. և նոյն որդիք 'ի լինելն բարի՝ են իբրև վարձք աշխատութե ծնողի իւրեանց իբրև ուն. վասն որոյ ասէ:

Ուրոյ վարչէ իւր էն, այն է պարուշ որովայնի իւրոյ: Կամի ասել. որդիք առն են իբրև վարձք և ստացուածք նորին. և զի նոքա են պտուղ որովայնի, վասն որոյ ասէ. \* այն է պտուղ որովայնի իւրոյ ||. որպէս թէ ասէր. պտուղ որովայնի նորա՝ այսինքն որդիք նորա՝ են վարձք նորին:

Եյլազգ ևս մեկնի այս բան՝ հայելով յայն, որ լինելոց էր յետ շինութեն երուսաղէմի, յոր միտ կամի ասել. յետ աւարտելոյ իսրայէլացւոց զշինութի քաղաքին այ, 'ի ժամանակի անդ՝ յորժամ տացի քուն սիրելեացն այ, այսինքն յորժամ ննջեսցեն նոքա զքուն մահու իբրև սիրելիք այ, որդիք նոցա լինիցին ժառանգութի նոցին, և այն վարձք մեծ համարեսցի նոցա, զի է օրհնութի այ:

Հոգեորապէս, այս բան հայի 'ի սիրելիսն այ, որք աշխատին 'ի շինութիւն եկեղեցւոյ և 'ի փրկութի անձանց, որոց իբր ժառանգաց յետ բազում տքնութեց տացի յայ քուն հանգստեան և անդորրութիւն հոգւոյ. օրհնեսցին և զաւակք նոցա 'ի վարձ նոցին՝ թէ իցեն ծնունդք որովայնի նոցա, և թէ իցեն պտուղք աշխատանաց նոցին, որպիսի համարի պօղոս զհաւատացեալս 'ի քն՝ զորս ծնաւ աւետարանաւն.

(ա. կոր. դ. 15:)

Դարձեալ 'ի տալ այ սիրելեաց իւրոց զքուն մահու՝ ժամանեսցեն նոքա յարքայութիւն, և ժառանգեսցեն զնած իբրև որդիք. կամ թէ երևեսցին

Նորայարքայութեն իբրև ժառանդք առն , այսինքն  
քսի՝ որոյ եղեն որդիք և պտուղք որովայնի նորա ,  
և իբրև վարձք այսինքն իբրև զինք արեան նորա .  
և այս առաւել ևս յայտնի ցուցցի ՚ի յարուե աւուրն .  
առ որ հայելով քուն կուլ զմահն , ըստ որոյ աս' :  
վանական վարդապետ . (՚ի մեկն . յոր . զլ . ժդ . )  
\*քուն անուանեաց զմահ , յայտնի տալով մեզ յօյս  
,, յարութեն :

Վայլ զիտել արժան է, զի յերբ " Փոխանակ բառիս  
առն դնի, եւհօջահ, այսինքն տն, սոյնպէս դնի և  
յայլս, ես և 'ի մեկնութեն վարդանաց . և յաւելեալ  
լինի ես բառդ ահա . և ըստ այսմ միտ բանին փոքր  
մի այլայի և . ըստ որոյ կամի ատել . յետ աշխատելոյ  
ժողովրդեան 'ի գործ տն՝ տացինոցա քուն հանգըս-  
տեան, կամ խաղաղութի և անդօրրութի . և ահա  
այսու երեւսցի' թէ նոքա են ժառանգութի տն .  
սոյնպէս և որդիք նոցա՝ որք են վարձք և պտուղ  
որովվայնի նոցա . տես զայսմանէ և 'ի համեմատու-  
թիւնն :

Կոյրհբդաբար և ըստյարմարուեն՝ հայելով՝ ի բառդ  
այս բան մեկնի ըստ ժառանգ ելց նրա զանձ .  
որպէս թէ եղեալ էր . ՚ի ժամանակի՝ յորժամ տացի  
սկզբելեացն այ քուն մահու՝ \* ահա ժառանգ ունի ան .  
այսինքն թէ լիցի նոցա ժառանգ ել զնոր . որովհեաւ  
որդիք են նոքա ան , և վարձեն զօրս տայ նոցա ,  
իւր են , և նոքա իրրե պտուղ որովայնի նորա , այս-  
ինքն պտուղ նր եկեղեցւոյ . Օ այսոսիկ եղեալ մար-  
գարենին խօսի և զորգւոց գերելոցն , և ամէ :

Ե. Ողբեա նեռս է յեռա հաջորի, այնուհետ չե և որդիքա  
լուսականը:

Ալդիքն իսրայէլից յետ գառնալոյ ՚ի գերութէ՝ առաւ-  
և կարօտ էին ՚ի հեռուստ պատերազմելոյ քան ՚ի  
մօտուստ . զի մօտաւոր թշնամիք նոցա թէպէտե կա-  
մէին պատերազմիլ ընդ նոսա , բայց յերկիւղի էին  
յերեսաց նոցա . իսկ հեռաւորք աներկիւղ կար! ին  
զիմել ՚ի վշրոյ նոցա . որո՞ւ և զիմեցին իսկ գոգ և  
մագոգ , այսինքն պարսիկք մարք . և զի առ ՚ի հեռուստ  
պատերազմիլ պիտոյ են նետք , որպէս առ ՚ի մօ-

սուստ պատերազմիլ սուսերը, վասն այսորիկ նետից  
նմանեցուցանէ զորդիս նոցա, յասելու:

**Ա**րդիս նեռս 'ի յեւս հջորի, այնուհեւ ևս և որդիսն թօնա-  
չեց: Օխրայէլացիս զգերեալսն և զգաքձեալսն 'ի  
դերութէ թօթափեալս կոչէ ըստ երկուց, մի՛ զի  
թօթափեցան նոքայամենայն ստացուածոց իւրեանց  
'ի վարին 'ի գերութէն, և երկրորդ՝ զի 'ի դարձին  
ևս թօթափեցան այսինքն 'ի վայր հարան 'ի շրջա-  
կայ աղբաց բայց խնամնվոյ այսացին անվնասք, և  
երթասաարդք նոցա որք էին որդիք նոցին՝ եղեն նո-  
ցա իրթե նետք 'ի ձեռս հզօրի: իրթ զի որպէս նետք  
արձակեալք 'ի ձեռանէ: հզօրի՝ աղբեն ուժգին և  
վանեն զթշնամիս, սոյնպէս և որդիք նոցա եղեն  
հզօր զէնք 'ի ձեռս նոցին, և վանիչք թշնամեաց:  
Հոգեորապէս, մարտիրոսք, և կուսանք, չգնասորք  
և խոստավնոզք և այլ ևս բազմութէնք քրիստոնէ: ից՝  
որք են որդիք առաքելոց և մարգարէ: ից, թօթափե-  
լոց յաշխարհ ամենայն, եղեն որպէս նետք 'ի ձեռս  
հզօրի՝ այսինքն քնի, և հարին զբելիար. և վանեցին  
զբանուի ախտից, և եղեն յաղթօզք 'ի պատերազմի:  
Օ այսոսիկ եղեալ մարգարէ: ին երանութէ իմն վեր-  
ջացուցանէ: զբան իւր և ասէ:

**Դ**արձանէ որ ելց շշանիութէ իւր 'ի նոցանէ: մի ամացա-  
շեն՝ յորժում խոսեցին նշանիք նոցա ընդ նոսա ս-  
որդանն:

Պարձանք մեծ էր ոյս խրայէլացւոց, զի ու միայն  
ինքեանք խնամեալ և պաշտպանեալ լինէ: ին յոյ, այլեւ  
զի որք յարեինն 'ի նոսա, կամ որք բարեկամանայինն  
ընոսա, նոքա ևս վասն խրայէլացւոց խնամեալ և  
պաշտպանեալ լինէ: ին յոյ: սմին իրի և զնոսա երանէ:  
մարգարէն ասելով:

**Ե**րանէ որ ելց շշանիութէ իւր 'ի նոցանէ: իսամի ասել-  
երանի է այնմ՝ որ 'ի ցանկալն ունիլինչ, կամ գոր-  
ծել և կամ պատերազմիլ ընթափս իւր՝ դիմեաց  
կամ դիմէ առ որդիսն խրայէլիք: զի 'ի նոցանէ: նու-  
զանկութէ իւր՝ այսինքն գտանէ: 'ի նոցանէ կամ 'ի  
ձեռն նոցա զայն՝ որում ցանկայ. կամ ըն եթը՝ նու-  
զինուք նոցա զկապարճ իւր՝ 'ի վանել զթշնամիսն,

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ 'Ն  
որով և յաղթէ և մնայ առանց ամօթոյ , և զայս յայտ  
առնէ մարդարեն յաջօրդ բանիւն ասելով :  
Ո՞ւ ամաչուցէն՝ յորժամ իւսէոյն թշնամիք նոյա ընդ նոսա  
առ դրանն : Ա. յանիքն որք միանգամ գտանեն զօդնու-  
թի յիսրայէլացւոց , և ունին զնոսա իւրեանց պաշտ-  
ուան , մի ումաշեսցէն՝ 'ի խօսիլն ընդ թշնամիք իւ-  
րեանց՝ կամ 'ի հակառակիլ թշնամեաց նոյա ընդ  
նոսա . և զայս գնէ առ դրան . որով նշանակի դաւիթ-  
դրան քաղաքի . զի ըստ որում տոսացաք այլուր՝ ('ի  
սաղ . կը . 13.) անդ լինեին վիճը և դատասահնք :  
Եւ եթէ յայտալիսի իրս ոչ կրեսցէն զամօթ , ևս ա-  
ռաւել յայլս :

Խոկ պատմառ ոչ ամաչելց նոյա այն էր , զի ուսեալք  
և վարժեալք , ևս և պաշտպանեալք լինեին նոքա  
յիսրայէլացւոց անտի , որով և կարօղ լինեին խօսիլ  
ընդ թշնամիքն արդարութք , կամ զօրութք : Խոկ  
ըովանդակուի բանին յոյս հայի , թէ որք օգնին յիս-  
րայէլացւոց , մնան անշնաս՝ պաշտպանութքն ոյց :

Ա. յլազգ ևս մեկնի ոյս բան . ըստ որոյ երանի տայ  
ժողովրդեանն իսրայէլի որք գարձեալ էին 'ի գերու-  
թէ . զի լցաւ ցանկութի նոյա 'ի շինելն անդ զալո-  
րիսոյն երուսաղէմի . վասն զի կարէին այնու հետեւ  
գտանել զհանդիսաւ : Եւ եթէ գային ոմաննք 'ի կող-  
մանէ թշնամեաց իրքե դեսպանք , արդելուին զնոսա  
առ դրանն , և 'ի խօսիլ նոյա ընդ սոսա՝ ուրքա համար-  
ձակութք առնելին պատասխանի , և առանց ամաչե-

լս : Հայս միտս աեսանի և վարդան :  
Խարօյապէս , 'ի ցանկալ մարդոյ գտանել զերանութ  
'ի վերաց երկրի , եթէ դիմեսցէ առ հաւատացեալս  
'ի քո , և աեզեկասցի 'ի նոյանէ՝ թէ յարում է երա-  
նութի մարդոյ , մի խարեսցի , այլ լցուոցէ զոյն ցան-  
կութի իւր , ևս և ամաչեսցէ յօրժամ թշնամիք նը ,  
այսինքն անհուատոք կամ բազմադիմի չար օրինակը  
խօսեսցին ընդ նա առ դրան , այսինքն յօտար վարդա-  
պետութէ , կամ առ դրունս զբայցարանաց նորա՝ առ-  
նել զայս կամ զայն : Եւ եթէ ստիպեսցէն զնա՝ նա  
որ (ըստ երբէ) ելից զկապարձ իւր ածային բանիւք ,  
նովիմք իրը նետիւք հարցէ զնոսա :

Ա. երածարար , 'ի կատարածի աշխարհիս , որ է վեր .

Ա Ա Դ Ա Շ Ա Հ Ա Շ  
ըին դուռն կենցաղյու, յորժամ չարախոս կայցեն  
դեք, մի ամաչեսցեն նորա՝ որք լցին զցանկութիս  
կամ զկապարձն իւրեանց ոչ ՚ի հեշտութէ մարմնոց,  
և ոչ ՚ի փափկութէց աշխարհի, և ոչ ՚ի թելաղրու-  
թէ սասանայի, այլ ՚ի վարդապետութէ առաքելոց  
և մարդարեից, և ՚ի լիութ դործոց բարեաց + որովք  
և արժանասցին ընդառնիլ զփառս յաւիտենականս :



## Ա Ա Դ Ա Շ Ա Հ Ա Շ

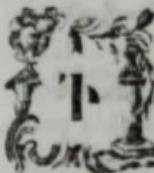
Խրանութէ երկիւղածի մն յօրհիւ նորայնոց, և ՚ի  
լիանալ բարեագ, ՚ի հանգչիւ յարդիւնս զդաստութէն  
բարի կնոջ, և ՚ի բարդաւաճիւ զաւակագ :

(Ընդունվեան Ասպէճուաց :

1. **Ե**պրանի - մինեցան՝ ոյս երինչին ՚ի քնչ, և գնան ՚ի  
մանապարհ նորա : 2. **Օ**վաստիս յեւաց ուց ին-  
քիւնու . երանի և անը, և բար եւեցի : 3. **Ա**լին ու որդես  
այդի վարելու յանիւնու քնչ ու . որդիւ ու որդես նորապանի  
զիւնենոյ՝ շարք շանցանլու : 4. **Վ**արդես օբհնեսցի - մինոյն  
մարդ, որ երինչի ՚ի քնչ . օբհնեսցի շանը ուեց ՚ի սիւնչ :  
5. **Լ**յա ունցիս շարք յերապացէմ՝ շանենոյ սաւութէն ին-  
հաց ուց : 6. **Տ**եսյես դու շարք որդուց ուց . նաշանաթէ  
՚ի վերայ նորայեւեւ :

## ԱՆ ԵՐԵՎԱՆ ԳԻՒՅ.

ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԱՆԴԻ ԱՆԴԻ ԱՆԴԻ :



Տ ՏԵՐԵՎ ԶԵՄՈՒԳԴԻՐՍ ՄԵՐ, ԵՒ  
 'ի սաղ<sup>ւ</sup>. վարդ<sup>ւ</sup>. 'ի ձեռագիրն դնի երգ  
 աստիճանաց . և յերիմն յոգնակի , երգք  
 աստիճանաց կամ աշտիճանաց . որոց 'ի միումն յաւե-  
 լեալ լինի՝ սաղմոս 'ի դաւիթ : Խակ յերկուս ձեռա-  
 զիրս և 'ի սաղ<sup>ւ</sup>. լամբ<sup>ւ</sup>. ըստ դնելոյ մեր գրի . \*օրէ  
 „ նութի՝ աստիճանաց || . որպէս և 'ի տալ<sup>ւ</sup>. \*օրչնու-  
 „ թէք աստիճանաց || . ( զորմէ տես 'ի ներած . զւ-  
 ժան : )

Այս սաղմոս նման է ՃԺՄ . սաղ<sup>ւ</sup>. և երեխ նովին  
 առթիւ ասացեալ, և 'ի նոյն հեղինակէ . ուստի զոր  
 միանգամ ասացաք վո՞ այնը , 'ի սոյն ևս հային նորին .  
 ( տէս անդ ) : Խայց այս ինչ կայ խտիր , զի ըստ հաս-  
 տատելոյ բազմաց՝ այս սաղմոս ասի հայելով 'ի ժա-  
 մանակ դարձի գերութեն՝ առ 'ի զգաստութի՝ նո-  
 ցին . յոր միտս ոմանք ընծայեն զսա յետին մարգա-  
 րեից , և ոմանք զօրաբարելի . որպէս է տեսանել 'ի  
 վերնագիրս ասորւոց . և բազումք սողոմոնի , ըստ  
 որում յերբ "յաւելեալ լինի բառս լուցմօ այսինքն 'ի  
 սողոմոն : Այս լու մարթ է ևս ասել՝ թէ զոր դաւթի  
 եր յօրինեալ զնոյն երկրարդ ելով ասացին որք դար-  
 ձանն 'ի զերութէ :

Բ Ա Ե :

Ա . Լ այտնի ամենեցուն՝ ոյս երինչին 'ի պահ , և գնան 'ի  
 մանապարհու նորս :

ՄԵԿՆԱՏ ԹԵՌԵՆ Ե :

Ա յուշութէ բանից սկիզբն առնէ մարգարէն սաղմո-

սիս, կոմելով յորդորել զդարձեալսն 'ի գերութէ, ընդ որս և զդարձեալսն 'ի մեզաց՝ կեալ երկիխղիւ տն. զի մի կըկին ևս գերեսցին, այլ մնալով 'ի քաղաքի այլ վայելեցեն 'ի բարութե նորա. և այսմ իբր հիմն գնելով զերկիւղն այ ասէ:

Եցանէ անենցոն՝ ոյս երկնչն 'ի ուստանէ: Կամի ասել. ամենեքին որք միանգամ երկնչն յայ՝ եթէ իսրայէ. լացիք իցեն և եթէ արք և եթէ կանայք, եթէ տեարք և եթէ ծառայք, եթէ իմաստունք և եթէ տղէտք, երանելի են. զի երկնչելով յայ՝ պահպանին և փայփային յայ, և պաշտպանին ձեռամքը հրեշտակաց յամենայնի. սմին իրի ասէ մեծն խոռոշով ('ի մեկն. ժամագ. երես. 76.) \* երանի՞ որ „ երկնչին 'ի տնէ. և գնան 'ի ճանապարհս նու, „ ըա... զի հրեշտակաց իւրոց պատուիրեալէ. տ' ը „ պահէլ զերկիւղածս իւր յամենայն ճանապարհս „ նը, որք 'ի բազուկս իւրեանց բարձցեն. և չտայ „ ցեն զքարի հարկանել ոտիցն. այլ աստի և ան „ տի բանակք հրեշտակաց շուրջ լեալ պահէն. „ մինչեւ յանքոյթ նաւահանգիստ հատ հատուցեն || . Օ այսմանէ տես և 'ի սաղ. ձման. 1: Եւ քանզի երկիխղն այն այ զոր եղ՝ տայ մարդոյ կեալ ըստ պատուիրանի նորա, և ինքնին չէ բաւական երանելու առնել, սմին իրի յաւելու ասել:

Եւ գնան 'ի ճանապարհս նորա: Գնալ 'ի ճանապարհս այլ՝ և պահէլ զպատուիրանս նորա. զի պատուիրանք տն են այնպիսի՝ որք առաջնորդեն առ տօն և առ յաւիտենական կեանս. ուստի և որք գնան յայնս, այսինքն որք պահէն զպատուիրանս այ, ժամանեն յարքայութի և 'ի ժառանգութի այլ, յորում է երանութի յաւիտենական: Առ որ համոզել կամելով մարդարիին՝ զժամանակաւորն ևս առաջի մատուցանէ, և ասէ:

Է. **Օ** կապահու յեւաց տոց ինքնեւ. երանէ և ուն, բարէ եղեցէ:

Վ այելումն ժամանակաւոր բարեաց համարեալ լինի իբր արտաքին ինչ կեղեանք երանութե. և զի այս ոչ է ամենեցուն, այլ ոմանց, վասն որոյ մարդարին

Մ Ե Կ Կ Ո Ւ Թ Ի Ե Կ Կ  
ոչ առ ամենեսին տարածէ զբանն, այլ՝ ի մասնաւորի  
խօսի առերով:

**Օ** վաստիս յեւաց ոչ է բիշես. էրանի է տեղ, և բարի  
եղեցի, Ա տասակօք ձեռաց իմացեալ լինի այն՝ զոր  
մարդ աշխատանօք իւրովք ստանայ. արդ երկիւ  
զածն ոյ ուտելով լոյն զոր ստանայ աշխատանօք իւ-  
րովք, հանգ օտեամք վայել. 'ի նմին. և զի այն է  
նմա բարի, վասն այսորիկ առէ և բարի եղիցի քեզ.  
այսինքն այսպիսի օրինակառ ուտելովդ՝ բարի եղիցի  
քեզ, որով և երանելի լինիցիս:

**Վ** յսու բանիւ յերկուց ներհական մալութեց՝ ի բաց  
հեռացույան, մարդ արեն զերկիւղածն, մին է այսո-  
ցիկ՝ որք ուտեն զիմատակս այլոց, և կամ մսիսեն.  
և միւսն է այնոցիկ՝ որք և ոչ զիւրեանցն ուտեն,  
այլ ագահութք դիզել ջանան, զի և ևս աւնիցին, և  
կամ զի մածասցին. իսկ երկիւղածն զիւրն ևեթ ու-  
տեն, և 'ի նմին ուրսին կայ, և զոհութք վյել.  
վասն որոյ և բարի լինի նմա, և բարի լինիցի: Եւ  
եթէ չունիցի կարողութք աշխատելոյ, և կամ եթէ  
պատահեցի զրիել 'ի պատց աշխատանաց իւրոց՝ յոն-  
եղեալ վոյս իւր՝ միսիթարութք հողւյ կերակրի և  
ոնսինի:

**Վ. Ա. Լ** սակայն բան մարդարէին ըստ կարդի սաղմո-  
սիս հայի յայնպիսին, որ կարելով վաստակիկ վաստա-  
կոց ձեռաց իւրոց կերակրի:

**Վ** արթ է աստ վաստակօք ձեռաց իմանալ և զողոր-  
մութես. յոր միաս կամի ասել. 'ի սերմանելքոյ յալ-  
քատս զահեալսն ձեռաօք բովք, կամ՝ ի տալ ձեռամբ  
քով ազքատաց զողորմութք՝ երանելի լինիցիս, 'զի  
'ի ժամանակի իւրում հնձեսցես և վյելսցես, և  
յայնժամ տեսցես՝ թէ բարի եղել քեզ սերմանելք  
առատութք, քան զնշյելց խատութք:

**Բ** արոյագէս՝ վաստակօք իմացեալ լինի ուտումն ջա-  
նիք ստացեալ, ևս և առարինութք. զի սեքա են  
կերակուր հոգւոյ, և երջանիկ տանեն զունօղն, մա-  
նաւանգ եթէ ըստ ժամնեն և ըստ տեղոյն ուտիցէ  
կամ վարեսցէ:

**Վ. յսուիսի** բարեկալաշտ այլ եթէ ունիցի և էին բարի  
և զորդիս բարիս, երջանիկ է քան զամնայն մեծա-

7. **¶** ի՞նչ ո՞րպես այդի վեցը լուծ յանդիմա առն ո՞ւ ո՞ւ-  
դիս ո՞ւ ո՞րպես նորագուշներ յիլլենո՞յ, շուրջ շուրջ-  
նով ո՞ւ :

Ավելի բարի գովութե՞ն է անձին և ուստքանք առն իւ-  
րօյ. զորմէ բազում ինչ զըկ իմաստունն ՚ի զիրս ա-  
ռակաց, մանաւանդ ՚ի վերջին ղլւյին: Օ այսպիսի  
կին ունելով երկիւղածի ան՝ զծանրութե՞ն վատաց կեն-  
ցաղսս ու կրէ միայնակ, այլ ընդ նմա տանի իրրե-  
լժակից. որով և թեթև թուի նմա այն որ այլոց  
ծանրանայ. թաղ զայն՝ զի և օրինակ զշատութե  
առեալ ՚ի նմանէ՝ ինքն ևս ՚ի զշատութե վարէ-  
ղեանս իւր: Ելնելն ՚ի տան՝ միիթարի և սփոփի,  
և ՚ի կալն արտաքոյ տան՝ աներկեան մնայ, զի զի-  
տէ, թէ ու է ՚ի տան իւրում: Հայսպիսի հանգամանս  
Հայելոյ մարդարէին գովութե՞ն իմն խօսի և առէ:

Հոյելըզ մարդարէիս գովուսէ բառ բառ։  
Ան ու ողիս այդի կայշըտ յանհիւնու քան ոչ։ Այդ ոյ  
նմանեցուցանէ զկին երկիւղածին, նախ վասն սփռ-  
փանս մատուցանելոյ առն իւրում իբրև այդի վյշե-  
լուք. և երկրորդ՝ վասն բարի ծնունդս ընծայելոյ. զի  
որպէս այդի սպարաբար զուարձացուցանէ, և տայ պը-  
տուղ բարի, սոյնպէս և կին բարի զուարձացուցանէ-  
զայր իւր, և ծնանի զորդիս բարիս։

զայլը իւր, և օսասոր զորիլու բարեւ  
Դիմակել արթան է, աստ. • զի՞նախ՝ եղակի դնելով էն  
ու, 'ի բաց վլարի՝ զռազմակնութին, միանդամայն և  
յայտ առնել զժուժկալութին երկիւղածին, և զպատ-  
ռականութիւն կնոջն. զի բաւականացուցանել զայր  
իւր՝ ոչ զնել զակն՝ 'ի վերայ այլոց, և կամ արձակել  
զոր ունի, և առնուլ զոյլ. զի այս ոչ միայն անվայե-  
լուք է, այլև ընդդիմ կարգի բնուեն. որպէս ցուցա-  
նեն բարոյականիք. ընդ որս և ծործորեցին ('ի մեկն-  
մատ. • գլ. • ե.) բանիւ առաքելոյն. (հասկմ. ե. 7.  
ա) կոր. • ե. 39.) { Յոր միտս 'ի ոք զիլս եղակի յիշի  
կին առն. • յասելու անդ. • \* զհետ կնոջ իւրոյ ||. յորոյ  
վերայ ասէ եղնակ կողբացի. ('ի գլ. • ե.) \* զհետ  
,, կնոջ իւրոյ ասէ և ոչ զհետ կանանց. զի և զա-  
,, ռաջին սահման բնութին հաստատեցի. ||. | ակյա-

Մ է Կ ՞ Ն Ո Ւ Թ Լ Ի ՞ Շ ։  
 ւ ելով զգերանունդ ու ցուցանել զհաւատարմութի  
 կնոջն . զի նմա միայն կամի հաճոյ լինել իրեւ նորա  
 կին , և ոչ այլոց . որպիսի են բազումք , որք պահու-  
 թի անձանց կամին և այլոց ցանկալի լինել : Վ ՞ ց ա-  
 սելով դարձեալ ցուցանել զիշխել առն ՚ի վերայ կնոջ .  
 և յայս իսկ ՚ի կողից եղեւ եւոյ , զի իցէ ընդ բազ-  
 կաւ իշխանութեան . որ և դարձաւ նմա մասամբ  
 իմն ՚ի պատիժ՝ յասել ոյ առ նա . \* նա տիրեօցէ  
 քեզ . ( ծնն . դ . 16 : )

Երբեռորդ՝ ոյդի ասելով , կամ ըստ այլոց որթ՝ ցու-  
 ցանել թէ ամուսնութ այսպիսեաց ու է վասն հեշտ-  
 ախտութի , այլ վասն պտղատուուն , և այն ամուս-  
 նութի նոցա է ընկերութի իմն միսիթարական . զի  
 յայս իսկ արար զնա ոծ՝ յասեն՝ ՚ի սաեզծանել ըզ-  
 կինն . \* արասցուք դմա օգնական ըստ դմա . ( ծնն .  
 դ . 18 : )

Երբեռորդ՝ վայելու ասելով յայտ առնել զբարելաւու-  
 թի կնոջն , որ իւրով ընտիր կենցազավարութի բու-  
 րէ զանուշահոտութի առ սյը իւր և առ այլս . և ՚ի  
 մեռանին ևս բուրի բարի անուն նորա : Պ ամողար  
 որ անուշահոտ իւղով վառի՝ ՚ի շիջանիւրոցոյ ևս բու-  
 րէ զանոյշ հոտ . և որ վառի բարի վարուք՝ ՚ի շիջա-  
 նիւր կենաց նորա՝ անուն նորա բարի բուրէ . սոյնպէս  
 եթէ և կին սրբութի և բարելաւութի կեցեալ ից՝  
 ընդ առն իւրում :

Չորրորդ՝ յանկիւնու տան քո ասելով յայտ առնել թէ  
 ՚ի նմանեցուցանել այգւոյ զկինն՝ ու է պարտ համա-  
 րիւր թէ սիրտ նորա իցէ արտաքոյ տան , այլ ՚ի տան  
 իւրում . որով կամի ցուցանել զպարկեշտութի կնոջն  
 ՚ի կալ նորա ՚ի տան զգաստութի , և ու յաձախել  
 արտաքոյ . քանզի կինն որտափ վայելու զարդ է տան ,  
 ոյնչափ անվայելու երեի ՚ի կալն արտաքոյ . որոյ վոյ  
 իսկ բնութի իմն յորդորին ծածկութիւ անձին ելա-  
 նել արտաքս . յայս սակա նախնի իմաստաւշըք ՚ի կա-  
 միլն ցուցանել զպարկեշտութի կնոջ՝ նկարեին ըլ-  
 կրէայ ընդ ստիւք նորին , առ ՚ի յայտ առնել թէ  
 որպէս կրեայ կայ ՚ի տան իւրում , և ու արտաքոյ ,  
 և ՚ի շրջին՝ ծածկութիւ գնայ , սոյնպէս վայել . և  
 կնոջ :

Վ. Ա աստ զիտելլի է՝ զի այս բան մարդարեին որ  
հայի յերջանիկ կեանս երկիւղածին, ոչ գնի իբրե-  
բացարձակ, այլ իբրեւ համեմատական. զի սովո՞ն ոչ  
կամի ցուցանել թէ երանութիւն է երկիւղածին ու-  
նել զկին այսպիսի, այլ թէ երկիւղածն ունելով  
զայսպիսի կին՝ երջանիկ է քան զայն՝ որ ոչ ունի  
զայսպիսի. Եթէ այսպէս և եթէ այնպէս, պարտա-  
կան է այրն զգուշութե՛ վարիլ ընդ կոոջ. որպէ՛ս  
յորդորէ պետքոս առաքեալ. յորոյ վերայ առէ սար-  
զիս չնորհալի. ('ի առ. պետ. դ. 7. ձառ. է.) \* զր-  
,, օրինակ անօթ ինչ տկար խեցեղէն կամ տպակե-  
,, դէն առեալ յաւանդ՝ զգուշութե՛ և արթնութէ  
,, պէտք են, զի մի ընդ խոտի իմիք հարեալ բեկանի-  
,, ցի. նմանապէս առէ (պետքոս) և դուք ավ պր  
,, զկին մարդ յանձն առեալ, առաւել ևս զգուշուե՛  
,, պարտական էք առ պահպանութիւն քան զակար ա-  
,, նօթոյն. վասն զի քան զամենայն տկարս տկարա-  
,, գոյն է և անզօր || :

Խակ որ կամակար մտօք հրաժարեալ է. 'ի կոոջ՛ ե-  
թէ՛ 'ի բարւոյ և եթէ ՚ի չարէ, և նդնի կուսութք,  
երջանկագոյն ևս է քան զայն՝ որ ունի զկին բարի.  
զի այսպիսիս խօսեցեալ է այ, և նուիրեալ է նմա-  
իբրեւ զանօթ ոք, և ունի իւր հարսն զիմաստութին  
երկնային, յորոյ քաղցրութէն վայելելով հոգին ա-  
սէ. \* զնա սիրեցի և քննեցի 'ի մանկութէ իմմէ,  
,, և ինզրեցի ածել ինձ հարսնութե՛. և եղէ ցան-  
,, կացող գեղզ նորա ... և առից զնա առիս || . Առ:  
(իմաստ. ը. 2-19:) Ոստ ամին բերկը և ոք եկե-  
զեցի իբրեւ այդի որթոյն քնի, և իբրեւ հարսն ոք:  
Վրդ քանզի մարդարէն զկին երկիւղածի նմանեցոյց  
վայելու այդուոյ կամ արդասաւոր որթոյ 'ի ծնանիլ  
զորդիս, զարարութ որդուոյ նորա ևս խօսելով առէ:  
Ուրեւն ու ուղէս նորատունէ յինենոյ շուրջ զսէ շանալ ու:  
Երկիւղածք ոնն որպէս տեսանեմք փափաքին ունիլ  
զորդիս ոչ եթէ բազումս՝ այլ բարիս, զորս մարդա-  
րէն կուլ նորատունէ ձիթենւոյ, այսինքն նորաբոյս  
շառաւիդ ձիթենւոյ. և այս նմանութիւն զնի վասն  
երից. մի զի շառաւիդ ձիթենւոյ է ուղիղ. երկրորդ  
զի է մշտագալար. և երբորդ՝ զի հանդեմեալ է

թերեւ պատուղ պարարտ . և զորօրինակ նա ինքն էր կիւղածն է \* ձիթենի 'ի տանն այ անկեալ . (սաղ. ծառ . 10 .) սոյնովէս և որդիք նորա են իբրև նորա տունկ ձիթենւոյ , զորս 'ի տեսանեւ նորա ընդ իւր 'ի միասին 'ի սեղան նստեալ սփոփի և բերկիքի , և զամենայն վիշտա՝ զորս կրեալն է 'ի վերայ նոցա , և զորս կրէ վասն նոցա , ամենեին ովինչ համարի :

Այսովէս ասելի և վասն նոցա՝ որք ունին զհոգեոր որդիս՝ զորս ծնանին վարդապետութէր , և 'ի տեսու նելն զնոսա բարիս 'ի սեղան իմաստութեան և 'ի սեղան ածագուշտութէր միտիթարին , և լցեալ լինին ցնծութէր . որպիսի եր երանելին պողոս , որ զայնքան հոգեոր որդիս ծնանելով ուրախանացը 'ի վերայ նոցա , զորս և կոչէր \* ուրախութիւն իմ և պատկի . (փիլիպ . 7 . 1 .) Այսովէս ուրախանացին և նոքա որք ծնանին զառաքինութիւնն և զարդիւնն զ ործոց բարեաց : Այս զի ոյս ամենայն յաջողի երկիւղածաց յօրհ նութէն այ , վասն այսորիկ յարէ զինի մարդարեն և ասէ :

**Դ.** Յաղես օրհնեսցի ամենայն նորդ , որ երինչէ 'ի թնէ . օրհնեսցի չեղ ուր 'ի սէտնէ :

(Յօհնին յայ՝ է ընդունիլ 'ի նմանէ զլիութի ինչ բարւոյ տևողութէր . և այս՝ կամ ներգործութէր և կամ զօրութէր . ներգործութէր , յորժամ ներկայա բար իրօք ընդունի ոք զլիութի բարւոյ . զօրութէր , յորժամ կացուցանի ընդունակ լիանալոյ բարեօք . որպէս յօհնին յակորայ 'ի սահակայ՝ նախ զօրութէր կացուցա ընդունակ լիանալոյ բարեօք , և ապա լիա ցաւ իրօք . ըստ երկուց ըստ այսոյիկ ևս իմացեալ լինի աստ օրհնին յայ՝ յասելն :

**Ե.** Յաղես օրհնեսցի ամենայն նորդ որ երինչէ 'ի թնէ : Ուր այսպէսն ցուցանէ զայն ամենայն զոր եղ մարդարեն 'ի սաղմասիս . որ և ըստ ձեոյ մակագանցութի նարա տասանից 'ի մէջ բերէ նախ զպատրաստականութի օրհնութի . յօր միտ յերը՝ այս բան սկսանի բառիւս նէ , այսինքն աչա : 'Ի մէջ բերէ երկրորդ՝ զհաս տատութի ասացելոյն . որպէս թէ եղեալ եր . զոր միանդամ ասացի , այն ամենայն նշմարտիւ չորհնես .

ցի ամենեցուն նոցա որբ երկնչին 'ի անէ : Դարձու-  
ցեալ ապա զբան իւր առ երկիւղածն, զորմէ խօսէր՝  
ասէ :

( Եհեացէ շնչ տէր 'ի սինէ : Այսինքն որովհետե-  
երկնչիս դու ի անէ, օրհնութի նորա եկեսցէ 'ի  
վերայ քո . և զի ան ներկայացեալ լինէր 'ի սին՝ ը-  
որում անդ եր տեղի նորա, սմին իրի յուելու ասէլ  
'ի սինէ . որով կամի ցուցանել զստուգութի օրհնու-  
թեն . որպէս թէ եղեալ եր . ճշմարտիւ օրհնեսցէ  
զքել անը, որոյ ներկայութիւնն յանդիման լինի 'ի  
սին . և քանդի այսպիսումս արժան է վայելել 'ի բա-  
րութեն երուսաղմի, յայն հայելով յարէ զկնի և  
ասէ :

Ե. **Եհեացէ շնչ առանելի յերացանէմ զամենայն առար-  
ինաց աց :**

Տեսանել զբարութի՝ ըստ երբայական սայ նշանա-  
կի: վայելել 'ի բարին կամ ժառանգել . ուստի և ծոր-  
ծորեցին ասէ . ('ի մեկն . մոտ . զւ . լը . ) \* զիտեն  
,, զիլը զտեսանելու փրամանակ ստանալոյ գնել . ըստ  
,, սյնմ . տեսացես դու զբարութի յերուսաղմ, այս  
,, ինքն ընդունիլ և ժառանգել . և զի մեծ եր բա-  
րութին երուսաղմի քան այլոց քաղաքաց՝ եթէ ը-  
հոգ և որին և եթէ ըստ մարմնաւորին, սմին իրի իր.

ըւ մեծ իմն օրհնութի համարելով զայն, ասէ :

**Եհեացէ շնչ շնչ առանելի յերացանէմ զամենայն առար-  
ինաց աց :** Այսինքն յօրհնիլք քո 'ի անէ, վայելեսցես  
յամենայն բարիս՝ որք են յերուսաղմ քաղաքի, ոչ  
եթէ այսլափ ինչ ժամանակ, ոյլ զամենայն աւուրս  
կենաց քոց :

Այս օրհնութի մասածի և ըստ վերնոյն, որով օրհ-  
նի երկիւղածն 'ի վերին սիննէ՝ այսինքն յերկնային  
շնորհաց . և 'ի ժամանելն անդ յերկինս՝ վայելել. յա-  
մենացանկութիւնս զամենայն աւուրս անմա-  
հութե իւրոց, այն է յաւիտեանս յաւիտենից : Օ այս  
վայելումնս կոչէ տեսանել . զի եթէ ըստ եականին  
մասածեսցի, լինի տեսութի անսահման բարութեն  
ոյ . և եթէ ըստ պատահականին, լինի զեղմուրի  
այնը տեսութե . յոր յաւելեալ լինի և տեսութիւն

լր Ե Կ Շ Ա Ո Ւ Թ Ւ Ե Ն  
բազմութե երանելեաց , և տեսութիւ որդւոց բազմա-  
լոց յարքայութե եթէ հօգեօրաց և եթէ մարմա-  
ռարաց . զորոց խօսի մարդարէն 'ի յաջորդ համարն՝  
'ի մէջ բերելով զտեսութին որ յերկրի՝ յասելն :

**Հ.** **S**եւշես ոռո շրբես որդուոց առց . իսպանակեն 'ի վե-  
րայ իսրայէլ :

Մեծ իմն է մարդոյ որպէս յայտ է 'ի նախագրելոցդ  
տեսանել զորդիս իւր բարիս , և մեծ ևս՝ տեսանել  
զորդիս որդւոց իւրոց ծաղկեալս բարելաւութիւ .  
ուստի և մարդարէն իրրե մեծ իմն առաջի դնել զայս  
ասելով :

**S**եւշես ոռո շրբես որդուոց առց : Ա. յսինքն յօրհնիլ քո  
յնոյ ոչ միայն վայելեսցես 'ի բարութեն երուսաղէ-  
մի , այլև տեսցես զքեզ բազմացեալ բարի զաւակօք  
և արդասաւորեալ որդւոց յորդիս . որով և զուար-  
հասցիս 'ի քեզ , և ցնծացես առ ամծ : Օ այս ե-  
գեալ մարդարէն՝ վերջացուցանել զբան իւր և ասէ :  
իսպանակեն 'ի վերայ իսրայէլ : Օ սոյն զայս եդ մար-  
դարէն և 'ի վախճան . ձինք սաղմօսին . բայց այն եր  
իրրե օրհնութիւ երուսաղէմի , իսկ այս իրրե օրհ-  
նութիւ երկիւղածի տն հօյելով յիսրայէլ , կամ վասն  
լինելոյ նորա 'ի մէջ իսրայէլի . որպէս թէ եղեալ  
եր . ոչ միայն տեսցես զորդիս քոյ և զորդիս որդւոց  
քոց յերուսաղէմ , այլև զնոյն իսկ զերուսաղէմ և  
զազդն իսրայէլի գտցես 'ի խաղաղութեան , որով ե-  
գու մնացես խաղաղացեալ 'ի կեանս քո , մինչև ժա-  
մանեսցես յերկնայինն երուսաղէմ , և անդ վայե-  
լեսցես զիազաղութին յաւիտենական :

## ԱՐԴՅՈՒՆ ՇԴԲ:

Քաջալերութիւն անձին հանդերձ չնորհակալութիւն  
առ ած 'ի բերանոյ խրայելի՝ վասն պահպանեալ լի.  
նելոյ նորա 'ի թշնամեաց իւրոց, որք մարտեան ընդ-  
հմա 'ի մանկութիւն բազում անգամ, և ոչինչ կարա-  
ցին առնել. և 'ի վախճանի կորացան և անպիտա-  
նացան :

(Օ) ՀԱՅՈՒԹԻ ԱԿԱՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ :

1 **Բ**այսում անգամ մարտեան ընդ էս 'ի մանկութիւն էմի,  
առաջիկ իւրայել. 3 Բայց անգամ մարտեան ընդ  
էս 'ի մանկութիւն էմ, և ինչ ոչ յաշնեցին. 3 Օքիկան  
էմ հարին մեղադրա. ընդ երիտ արտին զանօրինութեան էմ-  
քանաց. 4 Տեր արտոք է, և իւրային զան մեղադրաց.  
5 Այսուցին և յետ դարձին ավելացան 'ոյս առեն զիտին.  
6 Եշիցին նուս որդին ևսու ունեաց, որ մինչև 'ի բառան  
եւեալ չըրացան. 7 Ասուս ոչ ելու զբանան իւր հնյօդն, և  
ոչ զիտին էս 'որ չըրայն ծառվեր. 8 Այս անցին ավել-  
չան 'ոյս անցանեին ուս նոսօտ, ուն օրհնութիւն ուն ընդ յեւ-  
լ. և օրհնեցաս չյեղ յանուանէ դն :

## Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ի Բ:

(Օ) ՀԱՅՈՒԹԻ ԱԿԱՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ :

**Ի** ՀԵԼ Գ ԶԵՄ Գ Ի Բ ՄԵԲ.  
Դնի 'երգ ասաինանաց, և 'ի միում յոզ-  
նակի 'երգք աշտինանաց. Խակ յայլս և  
'ի սաղ լամբ 'և վարդ' ըստ ձեռազրին դնի ըլ վե-  
րոյզը բելցու. օրհնութիւն ասաինանաց. որպէս և 'ի

110 ՄԵԿՆՈՒՅԻ ԹԵՇԵՆ  
միում՝ օրչնութեք աստիճանաց. զպմէ տես 'ի ներած. ( գլ. ժամ )

Այս սաղմաս ըստ ոմանց կարծի ասացեալ 'ի դաւաճայ 'ի սփոփանս անձին և 'ի շնորհակալութե առանձ վասն պահպանեալ լինելոյ նորա 'ի մանկութե հետէ 'ի թշնամեաց իւրոց՝ ըստ պաշտպանեալ լինելոյ իսրայելացւոց. իսկ հասարակաց կարծիք է թշնայս սաղմաս ասի 'ի բերանոյ որդւոցն իսրայելի դարձելոց 'ի գերութե, 'ի գոհաննալ նոցա զոյց՝ վասն պահելոյ և պաշտպանելոյ նորա զինքեանս 'ի հակառակութե թշնամեաց, օրինակելով յանձննս զնորն իսրայել:

### Բ. Ա. 'Ե.

Ա. **Պ**աշում անդամ մարդուն չնդիս 'ի մանկութե իմէ, ասայէ իսրայել:

Բ. **Պ**աշում անդամ մարդուն չնդիս 'ի մանկութե իմէ, և ինչ ոչ յաղթեցին:

### ՄԵԿՆՈՒՅԻ ԹԵՇԵՆ

**Պ**աշալերութե բանից սկսանի մարդարեն զոյս սաղմաս, առ 'ի զօրացուցանել զորդիսն իսրայելի 'ի համբերութե մը և իցե վատաց, զօրս եարդին հասուցանել նոցա թշնամիք իւրեանց. զի ունելով նոցա զանձ օգնական անձանց՝ պաշտպանեալ լինեին 'ի նմանէ, որպէս և եղեն 'ի սկզբանե հետէ, վասն որոյ իսրախուսէ զնոսա տսելով:

**Պ**աշում անդամ մարդուն չնդիս 'ի մանկութենէ իմէ, ասայէ իսրայել: Այսի ասել. 'ի տեսանել իսրայելացւոց թե յարուցեալ են թշնամիք 'ի վերայ իւրեանց, ( որպէս եղե 'ի շինել նոցա զաանարն առ զօրաբարելիւ, և 'ի կանգնել զպարիսպն երուսաղեմի ), ասասցեն 'ի մէջ իւրեանց. զինչ կարիցեն առնել սոքա ըմեզ. ապաքեն և այլ բաղում թշնամիք բազում ան-

դամ մարտեան ընդ մեզ ի մանկութե մերմէ , և ոչ  
կարսցին առնել ինչ :

Վանեկութիւն կուչէ զվիճակ սյնը ժամանակի՝ յորում  
է ին խլայլ լացիք յեզի խպտոսս . ( օրպի, սյոյտ է ուլս .  
թ . 15 . և երես . թ . 2 . ) յորս տղայութիւն և ման-  
կութիւն կոչի ոյն վիճակ նոցա . զի նորոգ սկսեալ  
է ին աճիլ և լինիլ որոշեալ ազգ . և զի յայնմ հետեւ  
ոչ դադարէ ին թշնամիք նոցա նեղել զնոսա , վասն  
որոյ ասէ ՚ի մանկութիւննեմ : Տայց քանզի ոչ կա-  
րացին յաղթել նոցա , սմին իրի յարեց զինի , և  
առէ :

Բաղստ անգամ հորդեան ըստիս , և ինչ ոչ յաղթեցին :  
Եւյս կրկնումն ցուցանէ նախ զշշմարտութիւնի իրին .  
և երկրորդ՝ զլածախութիւն և զասատկութիւն մարտի  
թշնամեացն լը նոսաւ : Իսկ յածախութիւն մարտի ցու-  
ցանէ զանյազթութիւն մարտուցելոյն . զի թէ յաղ-  
թեալերը չեր հորկ բազում անգամ մարտնչիւ . վո-  
օրոյ և առեւ իսկ , ոչ կարացին յաղթել ինձ :

Որով քաջալերել կամի զազգ՞ն՝ չերկնուել ՚ի թշնա-  
մեաց յարուցելոց ՚ի վերայ. զի որպէս ՚ի մանկութէ  
անսախ հետէ բազում անդամ մարտեան ընդ նոսա ,  
և ոչ կարացին յաղթել , սոյնալուս և ոչ այժմ և ոչ  
առյապայն . քանիզի ած պաշտօան լինելը նոցա , և վա-  
նելը զթշնամիս նոցին . որպէս գըլ . ՚ի համարն . 4:

Վայս բանքը ուղղակի ասին 'ի բերանոց նորոյս եկեղեցւոյ' որ 'ի մանկութէ իւրմէ, այսինքն 'ի սկզբանէ հետէ մարտուցեալ եղե 'ի թշնամեաց այսինքն 'ի հեթանոսաց, և 'ի հերետիկոսաց, և ոչյաղթեցաւ 'ի նոյանէ, քանզի շինեալ էր 'ի վերայ վկմի, անվանելի 'ի դրանց գծոխոց: Ամդ զոր բացայայտագոյն խօսեցաւ մարդարեն զմարտնելց թշնամեացն, զնոյն փոխարեւութէ իմն ևս առաջի առնէ, և առէ:

፩. (Q) በዚህ-ወጪ እና የመሆኑ ሲሆን ይህንን ስራውን ያለውን የሚያስተካክለውን  
አንድ የሚያስተካክለውን ነው፡፡

〔〕**Հայնամիթք իսրայէլացւոց որպես և առ եկեղեցւոյ ի մարտնչիլն ընդ նոսա, այսինքն ի տարբարելն և ի հալածելն՝ ջանային նուանել զնոսա ու միայն ըստ մարմնոյ, այլև ըստ հոգւոյ։ առաջինն հայելով ի**

112 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ե Կ  
մէջ բերէ զհարուածօթիկանց , որ է ՚ի յետ կուսէ  
մարդոյն , որով նշանակի հարուած ըստ մարմնոյ . իսկ  
յերկրորդն հայելով ոչ ՚ի մէջ բերէ զհարուած գե-  
մանց ըստ սպահանջելոյ նմանութեն , այլ միայն զո-  
նօրէնութի գործոց թշնամեացն , զի ՚ի կամիլ նոցա  
վնասել զիմաց ազգին խրայէլացւոց , այսինքն նուա-  
նել զնոսա ըստ հոգւոյ , թէպէտ և անօրինելին ,  
բայց ոչ կարէին առնել ինչ . ուստի և ըստ այսմ վնա-  
սու՝ միայն զանօրէնութի նոցա յիշէ . իսկ ըստ ա-  
ռաջնոյն զթիկունսն ՚ի մէջ բերէ ասելով :

( Ա յետուն իմ հարին եղաւորք : Ո՞եղաւորս կոչէ զրա-  
բելացիս և զայլ ամենայն թշնամիս , որք հալածէինն  
զիսրայէլ . սոքա ասէ տեսեալ թէ ոչ կարեն վնասել  
ինձ ըստ հոգւոյ , հարին զիս ըստ մարմնոյ , կամ ըս-  
կարգի բառիցդ խօսելով՝ արարին զթիկունս իմ իբ-  
րև զսալ դարբնաց . և զամենայն չարիս եղին ՚ի վե-  
րայ՝ իբրև զերկաթ հրացեալ , և ուռամբ բանից հա-  
րին . բայց ոչ կարացին խսպառ նուածել զիս :  
Եւ դարձեալ՝ որովհետեւ առ թիկամբք հասանելն ՚ի  
մէջ բերէ և զանիսուլ ժամանելն , թէրեւ յայս հայե-  
լով գնէ զթիկունսն . որպէտէ ասէր . ոչ միայն յայտ-  
նի , այլև գաղտ հարին զիս , և գաղտ յափշտակեցին  
զմարմնաւոր բարութիս իմ :

Վարթ է ևս բառիւդ նիտոն՝ իմանալ զբոլոր անձն,  
առեալ զանուն մասին փոխանակ անուան բոլորին .  
յոր միտ կամի ասել . հարին զիս մեղաւորք . և զի  
թիկունքն է ենթակայ հարուածոց , փոխանակ գնե-  
լոյ զիս՝ գնէ զթիկունս իմ : Այսուելով ասպա և զհար-  
ուածոց որ ըստ հոգւոյ ասէ :

Ի՞նչերի որպէն շնորհնութեան իւրեանց : Այսմի ասել .  
՚ի հարկանել զիս թշնամեաց ըստ մարմնոյ ոչ այնչափ  
անօրինեցան՝ որչափ ՚ի հարկանել նոցա զիս ըստ հոգ-  
ւոյ . մանաւանդ զի զայս անօրէնութի իւրեանց ընդ-  
երկար արարին՝ այսինքն անդադար և երկար ժա-  
մանակաւ գործեցին , եթէ յեղիսպասու , եթէ ՚ի պա-  
զեստին և եթէ ՚ի բարելոն :

Այս հարուած նոցա թէպէտ և չեր զդալի մարմնոյ ,  
բայց ծանր քան զառաջինն՝ ՚ի գառնացուցանել նո-  
ցա վնասա՝ ՚ի կրօնս նոցին . զի ծաղը առնեին զպաշ-

տամունս նոցա , և հայ հոյէին . և արհամարհանօք և սասէին . որ առ լուս գոր դուք պաշտէք , և զի՞նչ զարութի նորա , որ ոչ կարէ օգնել ձեզ , և նու

Ա յ լ ս բան զոր տրոհութը իմն առաջի եղաք . եթէ առանց տրոհութե առցի , պարզագոյն ևս մեկնի այսպէս . թշնամիք իմ հարին զիս , և երկարեցին զհարուածսն . և զի անօրէնութը առնեին զայս՝ վսան այսորիկ անօրէնութի կուչ զսոյն :

Ա յ լ սոյն այս ասի և 'ի դիմաց մնն մերոյ . զորոյ ըլթթիկունսն ձևարաիւ և իրօք հարին մեղաւորք . և ոչ առեալ դադար 'ի նմին , ընդերկայն արարին զանօրէնութիս իւրեանց , մինչեւ 'ի բռեռեռել զնա 'ի վերայ խաչին . բայց հուսկ յետոյ ինքեանք եղծան , և ինքեանք յամօթ եղեն :

Ա սի և 'ի դիմաց եկեղեցւոյ՝ հայելով յամզարիշտ քրիստոնեայս . զի որպէս հերետիկոսք հարկանեն զերեսս նորա՝ այսինքն զհաւատօ , սոյնպէս և ամպարիշտ հաւատացեալք զթիկունս . ըստ որում չար վարուք իւրեանց տան անհաւատից 'ի թիկանց հարկանել , այսինքն զկնի նորա խօսիլ բանս հայ հոյութէ , և զամենայն անդամս նորին համարիլ չար . զի թէ՛մ իիցէ չար քրիստոնեայն՝ չար գործ նորա տպաւ որի՝ 'ի սիրտ անհաւատից զամենայն քրիստոնեայս գոյլ չար՝ հանգոյն սկզբնական մեղաց . և տեև ևս այն ընդերկար . վասն որոյ իրաւամքք գանգատի եկեղեցի . զթիկունս իմ հարին մեղաւոր քրիստոնեայք . և ընդերկար արարին զանօրէնութիւնս իւրեանց գայլ թակզութը :

Հարոյապէս , ընդ երկար առնեն զանօրէնութիւնս՝ որք կրկնեն զմեզս . զի կրկնելովն լայնեն և երկայնեն , ևս և եռապատկեն և քառապատկեն զշարութի մեղաց : Ամանք զառաթինն սահեալ՝ 'ի նոյն յաձախեն , խորհելով՝ թէ մինչ արդէն սահեցաք՝ կրկին ևս սահինք . և տեսեալ թէ ոչ պատուհասին յոյց՝ յառաւելն բերին , և ոչ երկնչին . առ որս առէ իմաստունն . \* մի ասիցես . մեղաց և զինչ չար պատահեաց ինձ . զի բարձրեալն երկայնամիտ հատուցանօղ է . (սի-

բար . Ե . 4 : )

Կան բազումք , որք այսօր 'ի զդումն եկեալ խոստո-  
9 Պ.

114 Մ Ե Կ Ա, Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն  
վանին . բայց սովորեալ գոլով զոր այսօր խոստովա-  
նին՝ վաղիւ ՚ի նոյն յայն գլորին : Վ ո կայծեալ պատ-  
րոյկ ընդ մերձիւն՝ ՚ի ճրագ փութ ով վառի . սոյնպէս  
և երեւմն նորոգ խոստովանողն՝ եթէ իցէ սովորեալ  
՚ի մեղս՝ ընդ մերձիւ առթին՝ իսկոյն մեղանչէ . և ՚ի  
խղջէ հարեալ՝ յուսաքեկի . և ապա սուտ յուսով քա-  
ջալերի՝ խոստովանութք Ծնջել զոր մեղաւ . և նովին  
յուսով կրկնելով զմեղս՝ կրկնամեռ կորնչի . զի որ-  
որէս ասէ երանելին խոսքով (՚ի մեկն . ժամագրքի .)  
\* որ յուսով մեղանչէ անյօյս կորնչի : Օ սոյն գըն  
ամենամին և սարգիս չնորհալի . (՚ի մեկն . ք . պէտ .  
դ . 8 . ձառ . ե . )

Միանգամ մեղար , խոստովանեցար . միւսանգամ մե-  
ղանչես թողութե յուսով . բայց ուր սոսկ յոյս յաջո-  
ղի , յուսալին անյաջող տեսանի : Վամիսն միանգամ  
խղեաց զպարանսն և զերծաւ . խղեաց և միւսան-  
գամ , և աղատ գտաւ . և ՚ի կամիլն յերբորդումն ևս  
խղել ասելով , խղեցից որպէս յերեկն և յեռանդն՝  
ինքն խղեցաւ և կուրացաւ , և արկաւ ՚ի տուն աղո-  
րեաց . (դատ . ժդ . 20.) խղեցից ասէս ՚ի զատկին՝  
որպէս խղեցի ՚ի ծննդեան ան . և ՚ի յաձախելդ ՚ի  
խղել խղեսցիս և կուրասցիս , և մատնիս ՚ի ձեռս  
սատանայի՝ աղաւ զըսրիս նորա . \* ՚ի վերայ երից ամ-  
ու պարշտութեցն գազայ . և ՚ի վերայ չորբորդին ոչ  
ու դարձայց ՚ի նոցանէ : (ամուս . ան . 6 .) Վլստի  
ասի . \* անարժան է ներողութե , որ մեղանչէ յետ  
ու թողութե :

Երկիր վասն չնորհացն՝ զոր առեր ՚ի խոստովանու-  
թե . առաւել ևս երկիր վասն վերստին առնլոյզ .  
զի թէ զայն ևս կորուսցես , գուցէ ոչ ևս տացէ քեզ  
անք . ոչ զի ոչ կամի տաւ , այլ զի դու ոչ կամիս առ-  
նուլ . եթէ կամեիր՝ ոչ յանդգնէիր : Վ րդարեւ ան-  
հուն է չնորհքն այ . բայց ոչ հաղորդի անհնապէս .  
որչափ տկարանայ ենթակայն մեղօք , այնչափ անյար-  
մարանայ չնորհաց . զի ամենազնիւ իմն է : Օ օրաւոր  
դեղք ազդեն յենթակայ ընդունակ . իսկ եթէ կրկ-  
նեսցի հիւանդութին , նուազ ազդեն . և եթէ կրկին  
կրկնեսցի , ոչ ևս ազդեն . ոչ զի ոչ զօրեն , այլ զի  
ենթակայն է անընդունակ :

Ունի զայն , զի և բժիշկն դարձուցանե զերես իւր ,  
և ամփոփե զձեռան : Ի աշն գնես ընդ նմա ոչ ևս  
առնուլ զվասասկարն . և ընդդէմ դաշնդ զվասա-  
կարագոյնն կլանես : Ի խոստովանիլդ ասես ոյ ըդ-  
մեղսդ . \* խոստովանիմ առաջի ոյ : և նա ասէ . \* ես  
,, արձակեմ զքեզ || . որով և լինի դաշնադրութիւն  
ինչ . ամծ պահէ զդաշն իւր . քանդի որպէս գրի . ( բ .  
օր . է . ց . ) \* նա է ամծ հաւատարիմ , որ պահէ զուխտ  
,, և զողորմութի || : Խակ դու եղձանես . առ որ ասէ .  
\* ոչ պահէցիք զպահօպանութիս սրբութեց իմոց || .  
( եզէկ . խնդ . 8 . ) և բերանով երեմիայ ասէ . \* ոչ կո-  
,, ցին 'ի բանս ուխտի իմոց զոր արարին առաջի իմ || .  
( երեմ . լդ . 18 : )

Վ Ա Ր Ա Ր Դ Ե Յ Յ Ա Ր Ա Ր Դ Ի Կ Ա Ն Ա Ր Ա Ր Ե Ն Ա Ր Ա Ր Դ Ի Կ Ա Ն Ա Ր Ա Ր Ե Ն  
դաշնադրեն՝ քանի ևս ընդ ոյ . իսկ ոչ պահէլով ցու-  
ցանեն թէ սուտ էր ապաշխարութի նոցա , և խա-  
րէ ութի խոստովանութի նոցին : \* Խատակօղ է և  
,, ոչ ապաշխարօղ , որ դարձեալ գործէ , զոր ապաշ-  
,, խարէ . զի ապաշխարեն է ողբալ զդործեալն , և  
,, չգործել զողբացեալն || : Օ որ թքանես , զիարդ  
լիզանես . միթէ զոր փսխիք մարդ՝ դարձցի յուտել .  
( առակ . իդ . 11 : ) Ի թափելդ զմեզս քո 'ի խոս-  
տովանութէ , խոստանան ինչ ոյ , թէ ոչ . խոստա-  
նաս , և անհոգանաս . որով և զներելովն ոյ արհա-  
մարհէս . ( հռովմ . բ . 4 . ) և զշնորհս նորա առ ոտն  
հարկանելով՝ ապերախտ ոյ և անսարդօղ չնորհաց  
նորին կացուցանես զքեզ . և զթշնամին նորա զդես  
ընդդէմ նորա ուրախացուցանես , 'ի համել զանարդ  
և զդարշելի կամդ :

Դ Ա Կ Ա Ն Ի Ր , զի ընդ ամենայն մահուլագի մեղս յարակ-  
ցեալ կոյ ապերախտութիւն . վասն զի նոթօք արհա-  
մարհի երախտիքն ոյ . բայց յատուկ իմն ապերախ-  
տութի լինի յայնմ անձին՝ որ յետ մեղաց և յետ  
պարտաւորելոյ դատապարտութէ՝ թօղութի դտեալ  
դարձեալ մեղանցէ . զի զայն մեծ երախտիսն՝ զոր հա-  
զիւ եդիտ՝ ընդ վայր հարկանէ . որով առաւելապէս  
ատելի լինի ոյ :

Վ Ա Ս Ա Լ Ի Խ Ծ Ա Մ Պ Մ Գ Մ Ա Խ Ա Ն Ի Բ Ի Ն Ա Ր Ա Ր Ե Ն  
զի 'ի կրկնեն զմեզս՝ կրկնին յանկարգութէ և յա-

նարժանութեան, և լինին կրկին որդի գեհենի, և  
կրկին պարտաւոր դժոխոց. անդ Ճաշակեն, զոր աստ  
ոչ ճանաչեն: Եւ անողորմ լինելով ինքեանց, անո-  
ղորմ գտանին և առ այլս. մինչեւ կամիլ զնոսա և  
կործանել. բայց քանզի կան ընդ բարկութեն ոյ,  
տկարացեալ՝ի զօրութենէ նորա թշուառանան: Եւ  
զայս յայտ առնէ մարդարէն նմանութե իւիք ասե-  
լով:

Ղ. **S**էր արդար է, և խորպակէ զուն մեղաւորաց:

Ե. **L**ազեցոցն և յեպս դարձցին ամենեւին՝ ոյտ ապէն  
զսիուն:

Արդար ասի տը՝ի հատուցանելն իւրաքանչիւր ու-  
մեք ըստ դործոց նոցա կամ ըստ խոստմանց իւրոց,  
բարեաց վարձս տալով և չարաց զպատիժս. կամ թէ  
զքարիսն պսակելով և զքարսն պատժելով: Աստ ը-  
երկրորդին խօսելով ասէ:

Արդար է պէր. (և խորպակէ զուն մեղաւորաց): Կամի ա-  
սել. որովհետեւ արդար է ած, 'ի տեսանելն զմեղա-  
ւորս յարուցեալ՝ի վերայ այլոց մանաւանդ՝ի վե-  
րայ ժողովրդեան իւրոյ, ոչ թողու զնոսա անպա-  
տիժ, այլ որպէս կամէին նոքա նուածել զայլս, նոյն-  
ոպէս և ինքն նուածէ զնոսա: Օ այս նուածութիւն  
փոխակերպութե իմն՝ի մէջ բերէ մարդարէն ասե-  
լով:

Եւ խորպակէ զուն մեղաւորաց: Ուլամբ նշանակի բըռ-  
նութի մեղաւորաց, որ օրինակի յուն կամ՝ի պարա-  
նոց՝ մանաւանդ՝ի հպարտս՝ ըստ խստութե և ըստ  
խըստութե. որպէս և անընկճելի բարքն խստապա-  
րանոցութի ասի: Օ այսպիսի բռնութի մեղաւորաց  
ասէ, որով հարստահարեն զիսրայէլացիս, խորտակէ  
տծ, այսինքն այնալիս առնէ՝ զի ոչ միայն ոչ կարի-  
ցեն վարիլնովաւ, այլև կրեսցեն վասն այնը սլատիժ  
պատուհասի:

Ուլամբ մարթ է իմանալ և զկարդ զօրաց թագաւո-  
րի. որոց դլուխ է նա ինքն թագաւորն, զսոսա ասէ  
'ի խստանալն խորտակէ տը որպէս և կամի. որով և

յամօթ լինին թագաւորք նոցա յանձինս իւրեանց :  
Եւ առ այս յարէ զկնի և ասէ :

Ա մաշնոյն և յետս դարձնին ամենէտէան՝ ոյտ ապէն զսիոն։  
Ա յսինքն ամենեքին նոքա՝ որք ատեն զսիոն կմ զե-  
րուսաղէմ, և չարչարեն զժողովուրդ նորա, տեսեալ  
թէ նու ցուցանէ զպաշտպանութի իւր առ նոսա՝ և  
խորտակէ զըռնութի իւրեանց, ամօթ մեծ կրեսցեն.  
և վասն առաւելութէ ամօթոյ իւրեանց դարձին  
յետս, այսինքն թէ ընդ կրունկն կործանեսցին, որ  
է ասել՝ պատուհասակոծ լինիցին : Կամ դադարես-  
ցին 'ի խորհրդոց իւրեանց, կամ յետս կացցեն յա-  
տելս զսիոն և 'ի չարչարելոյ զժողովուրդ նորա . և  
կամ փախիցեն վասն ամօթոյ՝ զի մի նախատակոծ լի-  
նիցին յայլոց՝ երևելով առ նոսա իրեւ տկարք և

չարք :

Ա քիմք դիտէ մարգարէն ցուցանել՝ թէ 'ի պաշտ-  
ուանել այ զժողովուրդ իւր՝ ոչինչ կարեն առնել նո-  
ցա թշնամիք նոցին, այլ տկարանան, և անպիտանա-  
նան ևս, և մերժին յայլ, զոր կամելով օրինակաւ ևս  
ցուցանել յարէ զկնի և ասէ :

Հ. Ա շեշին նորա որդէս իսուս պանեաց . որ մինչը ՚ի բուռն  
ենեալ չորացաւ :

Է. Ա ստէ ոչ ելեց զբուռն իւր հնջոշն . և ոչ զգերիս իւր՝  
որ զորայն ժողովէր :

Խորք անարգք՝ որք բուսանին 'ի տանիս՝ ոչ միայն  
են անպիտանք 'ի կերակուր անասնոց, այլև տկարք  
յոյժ . ընդ ամելն՝ վաղվաղակի վտտանան, և յե-  
րևին անդ դալար՝ յորժամ կամիցի ոք ժողովել զնո-  
սա, 'ի քաղելն անդ չորանան : Ա յսպիսեաց նմանե-  
ցուցանէ և եսայի զթշնամիսն իսրայէլի յասելն . \* Ե-  
,, զեն իբրև զիսոտ ցամաքեալ 'ի վերայ տանեաց . և  
,, իբրև զսէզ չորացեալ . (Եսայ . լք . 27 : ) Բ ստ  
այսմե սաղմոսերգուն խօսելով աստ զըաթելացւոց,  
ևս և զայլոց թշնամեաց ժողովրդեան նոն՝ ասէ :

Ա շեշին նորա որդէս իսուս պանեաց, որ մինչը ՚ի բուռն  
ենեալ չորացաւ : Կամի ասել . թշնամիք իսրայէլի՝ որք  
զօրացեալ երևին, և ցուցանեն զինքեանս իրեւ ըզ-

Մ է ի ՞ն Ռ Խ Թ Խ ՞ն  
ծառս և զմայրիս՝ եղիցին նման անպիտան խոսոյ տա-  
նեաց, որ առ ժամանակ մի և եթ կանաչացեալ երեի,  
և իսկոյն չորանայ, և ոչ իմիք լինի պիտանացու.  
ուստի և ոչ իսկ հնձեն զնա մարդիկ, այլ թողուն  
ինքնին չորանալ և չքանալ:

Այս է զոր ասե՛՝ որ միշտ՝ ի բառու եինալ չըրացու.  
ուր բառ գ հնչւ՛ ցուցանե՛ զվաղվաղակի չորանալն,  
որպէս թէ ասե՛ այն խոտ ոչ է քաղելի, և ոչ հըն-  
ձելի, այլ թողլի՛ ի բաց, և ինքնին չորանալի. իսկ  
եթէ կամիցի ոք հնձել՝ մինչեւ առեալ իցէ՝ ի բուռն  
տո. ի քաղել, չորանայ. ուստի և ոչ կարէ հնձօղն՝  
զորայս ժողովել անտի. որոյ վասն յարէ, զկնի և  
ասե՛:

**Ո**ւստի ոչ ելոց շբոռոն էոր հնյօն, և ոչ պէտի էոր՝ որ  
սորայն ծողովէք, կրկնակի մեկնի այս բան. մի՛ ըստ  
ոչ ժողովելոյ, յոր միտ կամի ասել. այնչափ անարդ.  
է խոտ տանեաց՝ միշտ՝ ոչ ոք հնձօղյօժարի ժողո-  
վել զայն՝ ի բուռն, և առնուլ անտի զորայս, և լը-  
նուլ այնու զգիրկս իւր. և այսու կամի ցուցանել  
զամենեին անարդ երեիլն մեղաւորաց առաջի ոյ:  
Երկրորդ՝ մեկնի ըստ ժողովելոյ. յոր միտ կամի ա-  
սել. եթէ ոք կամիցի հնձել զխոտն՝ ոք բուռանի՝ ի  
վերայ տանեաց՝ ոչ կարէ՝ ի խոտոյ անտի լնուլ ըզ-  
ձեռն իւր. և եթէ կապելով՝ ի խուրձս՝ արտացէ ո-  
րայ, այնչափ նուազի, մինչեւ ոչ կարել հնձօղին՝ ի  
բառնալն զայն՝ լնուլ անտի զգիրկս իւր. որով կամի  
ցուցանել թէ թշնամիք ժողովոդեան տն այնպէս  
ակարանալոց են, մինչեւ լինել նման այնպիսի խոտոյ  
ամենելին անարդ և անպիտան: Իսկ բառ գ ստորէ՝  
զնի աստ փոխանակ բառիս յորմէ:

Մարթ է ևս ասել, թէ այս է այլ իմն նմանութի  
հայելով՝ ի հունձա ցորենոյ. որպէս թէ եղեալ էր.  
թշնամիք իսրայէլի՝ լինիցին նման այնպիսի աղազուն  
հնձոց ցորենոյ, յորմէ ոչ կարաց հնձօղն լնուլ ըզ-  
ձեռն իւր. և որ երարձ զորայն՝ ոչ ելից անտի ըլ-  
դիրկս իւր, որպիսի է որայն խոտոյ տանեաց. այլ  
այս ևս զնոյն ցուցանէ՝ այսինքն զանպիտանութիւն  
և զանարդութի թշնամեացն, և զլինել նոցա իբրև  
զվտտացեալ և զւորացեալ արմատիս:

Բարոյապես, այսպիսի անարդ խօսովվը նշանակին չեշտութիք աշխարհիս . որք 'ի ժողովին անդ՝ չորանան . և իրբե եղինջ՝ թողուն կոկիծ խայթուածոց խղմին ՚ի հոգին : Ուստի ասէ սարդիս չնորհալի (՚ի մեկն . յուդ . համար . 13 . Խառ . թ .) \* անցու , որ են հեշտութիքն իրբե զիրոփուր և դիւրամու , ուանալի . քանզին ՚ի գործելն միայն ունին զազ , դումի . և յետ այնորիկ կոկիծն է՝ և խիղճ՝ մտացն , որ գառնագոյն այլք և հալէ զհոգին՝ քան զամեւ , նայն բոց հրոյլ . և որք հնձեն զայնս՝ զուրկ գտանին յօրհնութին ո՞յ . որպէս հնձօղք վտիտ և ազալուն որայից . զորոց խօսի ՚ի յաջորդ համարն՝ ասեւ լով :

|| Հ ասացին ամենեւնան՝ ոյս անցանենին ուս նորօս , Ան օրհնուենին թն ընդ յեղ է . և օրհնեցատ շյեղ յանանին թն :

'Իս սովորութի մարդկան հայելով մարդարեին՝ զնէ զայս բան , իրը զի մարդիկ յանցանելն առ հնձողօք տեսեալ զնոսա լիացեալս որայիւք՝ ասեն , օրհնութի ո՞յ ՚ի ձեզ , կամ օրհնութի ո՞յ ՚ի վերայ հնձոցդ նո . ըստ որում և յայլազգական լեզուս ասի՛ հալաւահ , կամ պէրեսենլի օլայ . իսկ յորս տեսանեն զնուազութի և զվատութի , զայօպիսի ինչ ոչ ասեն : Հայս նմանութի ակնարելով ասէ :

|| Հ ասացին ամենեւնան՝ ոյս անցանենին ուս նորօս , Ան օրհնելին թն ընդ յեղ է , և օրհնեցատ շյեղ յանուանեւ տեսան : Այս բան եթէ հայիցի առ որդիսն իսրայէլի , ցուցանէ զբշուառութի վիճակի գերութի նոցա . որպս թէ ասէք . յայնպիսի թշուառութիւն հասին որդիքն իսրայէլի , մինչ զի որք հայէին առ նոսա՝ ոչ տեսանելով ՚ի նոսա զօրհնութի ո՞յ , ոչ ասէին , օրհնութի ո՞ն է ընդ ձեզ . և զի ոչ ևս օրհնեին զնոսա յանուան ո՞ն՝ ասելով , օրհնեալ է ո՞ծ , որ առաստացոյց ՚ի ձեզ զօրհնութի իւր . վասն որոյ ասէ , ոչ օրհնեցաք զձեզ յանուանեւ ո՞ն : Իսաց հաւանականագոյն ես է ասել , թէ այս բան հայի ՚ի թշնամիսն իսրայէլի . ըստ որոյ կամի ասել . այնչափ անարդ և անպիտան են թշնամիք մեր , մինչեւ ոչ ունիլ նոցա բարի ինչ , և

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Ե 'Ն  
 ոչ ումեք ընդունիլ 'ի նոցանէ օգուտ . և զայս յայտ  
 առնէ բացասութք օրհնութե տն . իբր թէ որպէս  
 որք հնձեն զարտորայս՝ եթէ որայքն իցեն ամենեին  
 ակարք և վտիտք , ոչ օրհնին յայնցանէ՝ որք անցա-  
 նեն առ նորօք . զի տեսեալ նոցա զվտտութի որայից  
 նոցին՝ ոչ համարձակին ասել , օրհնութիւն տն է 'ի  
 ձեզ . և ոչ ևս օրհնեն զնոսա յանուն տն : Այնպէս  
 է ասել զթշնամեաց մերոց . զի որք հոյինն 'ի նոսա  
 ոչ տեսանելով 'ի նոսին բարի ինչ արժանի օրհնուե ,  
 և կամ ոչ ընդունելով 'ի նոցանէ օգուտ ինչ՝ ոչ օրհ-  
 նեն զնոսա ասելով , օրհնութի տն է 'ի ձեզ . ուստի  
 և ոչ ասեն . օրհնեցաք զձեզ անուամբ տն :

Ա. Աւազգ ևս առաջի գնի բացատրութի այսր բնա-  
 բանի . որպէս թէ ասացեալ էր . թշնամիք մեր նման  
 են այնպիսի ազազուն և վտիտ հասկաց , առ որպէք  
 եթէ անցանիցեն մարդիկ , տեսեալ զանպիտանութի  
 և զանարդութի նոցա , ոչ կարեն ասել , օրհնութի  
 այ է 'ի ձեզ . և ոչ ևս՝ թէ օրհնեցաք զձեզ ան-  
 ուամբ տն , այլ մանաւանդ ընդ հակառակն , թէ ոչ  
 գոյ օրհնութի այ 'ի վերայ սոցա , այլ անէծք :

Ա. Այսպէս պատահեսցի և մեղաւորաց յաւուրն յետ-  
 նում . զի երեեսցին իբրե խոտ տանեաց՝ որք չեն  
 հնձելի , այլ աւելածութք 'ի դժոխս թօթափելի .  
 որոց տեսօղքն ոչ եթէ օրհնեսցեն զնոսա , այլ անի-  
 ծանիցեն՝ այնու անիծիւք , զոր ասելոց է առ նոսա  
 քո , երթայմը յինէն անիծեալք : Խակ որք պարարտա-  
 ցեալ իցեն գործովք ողորմութե , տացի նոցա օրհ-  
 նուի , և ժողովեսցին 'ի հնձողաց , այսինքն 'ի հրեշ-  
 տակաց 'ի շտեմարանս արքայութեան , և ցնծասցեն  
 յօրհնութիս այ յաւիտեանս յաւիտենից :

## Ա Ա Դ Ա Մ Ո Ս Վ Ի Թ Ւ :

Պաղատաճք առ ամծ վասն քաւութեա մեզաց , յուսա-  
լով ի նա՞ առ ՚ի գտանել զողորմութիւն և զիւ-  
կութիւն :

(Օբհասնէ Ասումանաց :

1. **Ա** խորոց իսրբացի առ ժեշ տեր տեր՝ լուր յայնի է մասմ :  
2. Եղիշին սիսնց ու ՚ի լսել շարժ աշունից է մաս :  
3. Ու է զնութեանեւ անես ուեր տեր , իսկ ՚ի ուրե իւլ սա-  
զէ ու ՚ի ուն է սասութիւն : 4. Ու առ աւասն ու համ-  
բերէ աը . համբէր անյն իմ բանի քամ : յասուցաւ անյն իմ ՚ի  
տեր : 5. ՚ի պահէ սասութիւն պնը յերեից . ՚ի պահէ սա-  
սութիւն յասուցաւ իսրբայէլ ՚ի տեր : 6. ՚ի պահ է սասութեան-  
բանմամ : ՚ի ամասն է քրիստինէ : և առ քրիստաց շինուայէլ յամ :  
անյն նեղութեց նորս :

## Ա Ե Բ ՚Ե Ա Գ Ի Բ :

(Օբհասնէ Ասումանաց :

**Ի** վլյօն Ձեմր Գիբա Մեր Դ'էկ  
երգ աստիճանաց . և ՚ի միում երդը  
աստիճանաց , և յայլում յոզնակի երդը  
աստիճանաց . իսկ յերկուս ձեռագիրս , և ՚ի սաղ՝  
լամբ . և վարդ . ՚ի ձեռագրի՝ ըստ դնելոյ մեր գրի՝  
օրհնութիւն աստիճանաց , օրպէս և յայլ երկուս , և ՚ի  
տալ . օրհնութիւք աստիճանաց . զորմէ տես ՚ի ներած .  
( գլ . ժամ :

Ա յս սաղմոս պարագրէ յինքեան գրեթէ զերիս մա-  
սունս . մին է իրը աղօթք , երկրորդն իրը յոթորք ,  
և երրորդն իրը յուսագրութե փըկութէ .

ԱՅԼԹԵ յորմէ իցե յօրինեալ, այլևայլ են կարծիք. ոմանք սսեն թէ զայս ասաց դաւիթ յետ մեղացն զոր մեղաւ յուրիայ, որպէս և զողորմեայն։ ԱՅԼՔ ըստ վերնագրի ասորւոց տան նէե մեայ և որդւոցն իսրայէլի յետ դարձի գերութեն 'ի հակառակիլ թշնամեաց ընդդէմնոցա։ Բազումք ևս հաւանականագոյնս համարին թէ այս սաղմոս ասացու 'ի բերանոյ իսրայէլացւոց գերելոց 'ի բարելոն, 'ի տառապիլ նոցա անդ 'ի գերչաց իւրեանց, որոյ վասն աղաչեն զանց յուսաւ լով 'ի նա, զի ցուցցէ նոցա զողորմութի։

ԱՅԼՔ քանզի սոյն այս սաղմոս կարէ ասիլ 'ի դիմաց իւրաքանչիւր նեղեալ անձին, որպէս և 'ի բերանոյ ննջեցելոց 'ի մեկնել մեր զայս՝ առանց որոշման դնեմք առաջի զբանն՝ խօսելով 'ի դիմաց սաղմոսերգուին՝ անուամբ մարգարէի յիշելով զնա։

## Բ Ա Կ.

Ա Խորոց հորդացի առ չեղ դր. դր լ՛ը-ը չայնի իմում։

## ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

Անդունդ իմն է կեանք մարդոյ, անդունդ անյատակ և ամենավտանդ, որոյ 'ի խորութեն սուզեալ կայ մարդս, և 'ի նմին հեծէ իրեւ 'ի խորս թշուառութե ըստ մարմնոյ և ըստ հոգւոյ, ըստ արտաքնոյն և ըստ ներքնոյն։

Ըստ մարմնոյ՝ երբեմն 'ի խորս աղքատութե կամ քաղցու և ծարաւոյ, և երբեմն ցաւոց կամ հիւանդութե. երբեմն գերութե կամ աքսորանաց, և երբեմն բանտից կամ կապանաց։

Ըստ հոգւոյ՝ երբեմն 'ի խորս մեղաց կամ ախտից չարաց, և երբեմն տրտմութե կամ յուսահատութե։ Ըստ արտաքնոյն՝ երբեմն 'ի խորս պաշարման բամբասանաց կամ նախատանաց, և երբեմն չարախօսութեց կամ զրուղարտութեց, երբեմն կոռուոյ և երբեմն

պատերազմաց երբեմն որոգայթից սատանայի, և եր-  
բեմն պատրանաց մարդկան :

Ըստ ներքնոյն՝ երբեմն 'ի խորս խաւարային խորհր-  
դոց, և երբեմն խստութե՛ կամաց :

Ուր թողից զխորս զանազան փորձութե՛ց, եթէ  
հեշտախտութե՛ իցէ և եթէ արծաթսիրութե՛, եթէ  
փառաց իցէ և եթէ իշխանութե՛ց. և որ 'ի կարգի:  
Արդ որ միանգամ անկեալ կայ 'ի խորս խորինս՝ և  
ոչ կարէ ելանել՝ զի՞նչ ունիցի առնել, բայց եթէ 'ի  
խորոց անտի 'ի վերկոյս աղաղակել՝ առ 'ի գտանելոյ  
յումեքէ ձեռնտուութիւնել անտի. ուրեմն և  
մարդս անկեալ գոլով յայսպիսի և յայսքան վիհս  
խորոց՝ պարտի աղաղակել սրտի մտօք 'ի վեր առ  
ած :

Եյլ եթէ անփոյթ լեալ ոչ աղաղակիցէ, նշան  
է ոչ զգալոյ նորա թէ իցէ 'ի խորս. քան զոր մեծա-  
գոյն անզգայութիւնը հնար զմտաւ ածել. ըստում  
ասէ սողոմոն. \* անմիտն հասեալ 'ի խորս չարեաց՝  
,, արհամարհէ ||. (առակ. ժը. 3:) Խոկ որ զգայ՝  
բռնադատի ոչ միայն աղաղակել, այլև բարձրագոյնս  
գոչել առ ած ած ընդ յովսանու իբր 'ի փորոյ կիտին.  
(յովն. թ. 2--8.) զի լսելի լինիցի ձայն իւր. որպէս  
և տեսանի յաղաղակ մարդարէին 'ի գոշելնորա առ  
ած և յասել:

Դ եռբոց հարդացի առ ժեղ դէր. դէր՝ ըստ յայնի իմում:  
Եյսինքն՝ կալովիմ 'ի խորս թշուառութե՛ աղաղա-  
կեցի ոչ առ այլ ոք՝ այլ առ քեզ տէր. և արդ լուր  
տէր ձայնի իմում. ոչ ասէ եղակի 'ի խորութիւն, այլ  
յոդնակի 'ի խորոց՝ առ 'ի ցուցանելոյ զբազմապա-  
տիկն լինել թշուառութե՛ց՝ որ իբր 'ի մէջ խորոց  
կալով աղաղակէ առ տէր :

Ոչ ասէ դարձեալ՝ լուր ինձ, այլ լուր ձայնի իմում.  
զի ինքն 'ի խորս գոլով իբր թէ ոչ երեւէր, ձայնն  
միայն լինէր լսելի. բայց ըստ ճշմարտութեն քննե-  
լով զայս ասէ վասն անարժան համարելոյ զանձն.  
որպէս թէ ասէր. մի հայիր յանարժանութիւն իմ,  
այլ հաճեաց լսել զձայն աղաղակի իմոյ, որով յայտ-  
նեմ զթշուառուիս իմ. յինէն չունիմ ինչ ընծայելքեզ  
'ի հաճոյս՝ զի լուիցես ինձ, զի 'ի քէն է ամենայն,

124 Ա Ե Կ Կ Ա Խ Խ Խ  
զ ձ այ ն ս իմ մ ի ա յ ն ն ո ւ ի ր ե մ , և ա ղ ա ւ ե մ լ ս ե լ ձ ա յ ն ի  
ի մ ո ւ մ ։

Վ ս տ ա ն օ ր բ ա ռ դ պ է ՞ ո ր ե ր կ ի ց ս կ ր կ ն ի յ ա ռ ա ջ ն ո ւ մ ն  
յ ա ր ի ՚ ի վ ե ր ջ ա ռ ա ջ ի ն հ ա տ ո ւ ա ծ ո յ ն , և յ ե ր կ ր ո ր ը  
դ ո ւ մ ն ՚ ի ս կ ի զ ր ն ե ր կ ր ո ր դ ի ն . ո ր պ է ս տ ե ս ա ն ի ՚ ի  
թ ա ր դ ՚ . ա յ լ ո ց . և ս ե յ ե ր ը ՚ . ո ւ ր ՚ ի վ ե ր ջ ա ռ ա ջ ն ո յ ն  
դ ն ի է ՞ չ ։ ա յ ս ի ն ք ն ա տ ե ր ի մ ՚ ո ր է ն . ի ս կ ՚ ի ս կ ի զ ր ն  
ե ր կ ր ո ր դ ի ն ա ռ մ ա յ ։ , ա յ ս ի ն ք ն ա ռ մ ա յ ։

Բ ա ր ո յ ա պ է ս և յ ա ր մ ա ր ա կ ա ն մ ե կ ն ո ւ թ ք ՚ կ ա ր դ ա լ ն ՚ ի  
խ ո ր ո ց ՚ է կ ա ր դ ա լ ՚ ի խ ո ր ո ւ թ ք ՚ ս ր տ ի , ա յ ս ի ն ք ն է ՚ ի  
բ ո լ ո ր ս ր տ է ՚ , կ ա մ յ ա մ ե ն ա յ ն յ օ ժ ա ր ո ւ թ ք ՚ ս ր տ ի , և  
ո չ ս ո ս կ շ ր թ ա մ ր ք ՚ . և ա յ ս ՚ ա ռ ՚ ի դ ի ւ ր ա ւ յ օ ժ ա ր է ՚  
ց ո ւ ց ա ն ե լ ո յ զ ա ն ՚ ո ւ ն ի ն մ ա տ ո ւ ց ա ն ե լ ն մ ա ։ և զ ի  
յ ա յ ս ա կ ն ա ր ե ր դ ի ւ ր ա ւ յ օ ժ ա ր է ՚ ի ն , ա յ ս ի ն ք ն է ՚  
ա ռ ՚ ի դ ի ւ ր ա ւ և փ ո ւ թ ո վ լ ս ե լ ա յ զ ա ղ ա ւ ա ն ս ի ւ ր ,  
ս մ ի ն ի ր ի յ ա ր է զ ի ն ի , և ա ս է ։

Է . **Ա շ է յ ն ս տ ե ն չ ։ ՚ ի լ ս ե լ ս յ ա յ ս ա ռ մ ո ւ ն ի ց ի մ ա յ ։**

Վ ա ր դ կ ո ր է ն ձ ե ա յ ո ւ ց ա ն է զ ր ա ն ն ։ զ ի ո ր պ է ս մ ա ր ։  
դ ի կ յ ո ր ժ ա մ ս ր ե ն զ ա կ ա ն ջ ս , ց ո ւ ց ա ն ե ն զ յ օ ժ ա ր ո ւ թ  
լ ս ե լ ո յ , ս ո յ ն ա լ է ս յ ո ր ժ ա մ ա ն ՚ ց ո ւ ց ա ն է զ ի ն ք ն յ օ ժ ա ր  
՚ ի լ ս ե լ ա ս ի ո ւ ն ի ն մ ա տ ո ւ ց ա ն ե լ , կ ա մ պ ա տ ր ա ս տ ՚ ի  
լ ս ե լ ո ր ո վ ո չ ա յ լ ի ն է ց ո ւ ց ա ն ՚ բ ա յ յ ե թ է ը ն դ ո ւ ն ի լ  
ն ո ր ա զ ա զ օ թ ս , և կ ա տ ա ր ե լ զ ի ն ո դ ր ո ւ ա ծ ս ո ն կ ա ս ա  
ց ե ա լ է մ ե ր ա յ լ ո ւ ր . (՚ ի ս ա զ . ձ ե . 1 . հ ա ։ )

Ե շ է յ ն ս տ ե ն չ ։ ՚ ի լ ս ե լ ս յ ա յ ս ա ռ մ ո ւ ն ի ց ի մ ա յ ։ կ ա մ ի  
ա ս ե լ . յ ա ղ ա ղ ա կ ե լ ի մ ո ւ մ ա ռ ք ե զ ՚ ի խ ո ր ո ց , և յ ա  
ղ ա ւ ե լ ի մ զ ք ե զ ՚ մ ի ա ն տ ե ս ա ռ ն ե ր զ ի ս . ա յ լ ը ն կ ա մ է լ  
զ ա ղ ա ւ ա ն ս ի մ ՚ , և կ ա տ ա ր ե ս զ ո ր ա ղ ա ւ ա ն օ ք ի ն ո դ ր ե մ ։  
Ե ւ թ է պ է տ ա ռ մ ա յ ն ի ն ե ր կ ա յ գ ո ւ զ ի լ ո վ և զ ա մ ե ն  
ն ա յ ն ա տ ե ս ա ն ե լ ո վ ո չ կ ա ր օ տ ի ա ղ ա ղ ա կ ի մ ե ր ո ւ մ , բ ա յ յ  
զ ի մ ե ք կ ա ր օ տ ի մ ե ք ն մ ա ։ , վ ա ս ն ա յ ն կ ա մ ի ՚ զ ի մ ե ք ա ղ ա  
ղ ա կ ե ս ց ո ւ ք վ ա ս ն կ ա ր օ տ ի թ է մ ե ր ո յ , և ն ա օ դ ն ե ս ց է  
մ ե զ վ ա ս ն բ ա ր ո ւ թ է ի ւ ր ո յ ,

Յ ա ր մ ա ր ա կ ա ն մ ե կ ն ո ւ թ ք ՚ մ ա ր ի ՚ է ա կ ա ն ջ ո ք ա յ ի մ ա ։  
ն ա լ զ ն ք ե շ ո տ ա կ ս , ո ր պ է ս զ ն է վ ա ր դ ա ն . զ ի հ ր ե շ ո տ ա կ ը  
ի ր ը և ա կ ա ն ջ ք վ ե ր ա գ ո յ ն ե ն ք ա ն զ մ ա ր դ ի կ , ո ւ զ  
օ դ ի ն ա կ ի ն ՚ ի բ ե ր ա ն ս . ա ր դ ի ն ո դ ր ե մ մ ա ր դ ա ր է ն , զ ի

միջնորդութեա հրեշտակաց լուիցի նման ած : Եղաւ քանի,  
զի ակնուներ լսելոյն՝ համարձակի մատչիլ և 'ի պա-  
ղատանս քաւութե մեղաց , ասելով :

Է . **Ո**ւ աւ շահօրէնունին էմ ժննես տէր՝ տէր , իսէ և իսրէ  
իսլ առաջնի ու . զի է տէն և առաջնի :  
Վ նորէնութե իմացեալ լինի աստ ու և իցի մեզք ,  
զոր գործէ մարդ . յոր միտ ասէ յովէ . յառաջին  
թուղթն . ( է . 4 . ) \* ամենայն որ զմեզս գործէ , նա  
, և զանօրէնութի առնէ , և ինքն իսկ մեղքն անս-  
,, ը նութի է : Վ րդ փափաքելով մարդարէին քա-  
ւութի գտանել անօրէնութին՝ ոչ ինդըէ զայն  
ուարզապէս , այլ որորէ զինդիր իւր 'ի ձեւ խոնարհ  
պատձառաբանութե առ 'ի շարժել զնն ՚ի կատա-  
րումն ինդրոյ իւրոյ . վասն որոյ ասէ :

**Ո**ւ աւ շահօրէնունին էմ ժննես տէր՝ տէր . իսէ և իսրէ իսլ  
առաջնի ու : Կամի ասել . զիտելով թէ 'ի քէն միայնոյ  
է գտանել քաւութի , համարձակիմ աղաւել զքեզ  
զի քաւեսցես զանօրէնութին իմ . իսկ եթէ զու  
սկսանիցիս շշիւ և խստիւ քննութի առնել 'ի վե-  
րայ անօրէնութից իմոց , ոչ յաջողեսցի ինձ այս . և  
ոչ միայն ինձ , այլև ոչ որոց որք իցեն . իսկ արդ մի-  
թէ վայել իցի ողորմութե քում այսպէս վարիլ ընդ  
իս ընդ անարդս կամ ընդ այլս . ապաքին յայդպէսդ  
վարիլ ամենեքին առ հասարակ կորնցիմք . քանզի 'ի  
քննելքս զանօրէնութիս մարդ կան ով ոք 'ի նոցանե  
կարիցէ կալ :

Աւը կալն դնի նախ՝ ըստ ընդդիմանալոյ , որպէս թէ  
ասէր . ո՛ կարիցէ ընդդիմ կալ և ասել թէ ոչ է այդ-  
պէս , և կամ ով կարիցէ իւիք արդարացուցանելոց  
զանձն . երկըորդ՝ ըստ յանդիման լինելոյ . որպէս թէ  
ասէր , 'ի դատել քո՛ ո՛ համարձակիլ կարիցէ յանդի-  
ման կալ 'ի ներկայութե քում . նազի առանց իսկ ներ-  
կայ լինելոյ մաշի , յոր միտ ասէ նարեկացին . ('ի բանն  
հէ . ) \* եթէ քննես զանօրէնութիս , առանց յանդի-  
ման լինելոյ քեզ՝ իսպառ հալեցայց : Երբորդ՝  
ըստ ապրելոյ կամ կելոյ . որպէս թէ ասէր . ո՛ կա-  
րիցէ յայնժաման ապաքիլ կամ կենդանի մնալ , Եղ այսմ  
կամի հետեւեցուցանել , թէ որովհետեւ ոչ առնես

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ 'Ն ,  
ոյսպէս , մարդ է ինձ համարձակութիւն գիտել առ  
քեզ , և յողորմութիւն քո ապաւինելով ինողը եւ զբա-  
ռութիւն , և այնու ելանել 'ի խորոց անտի՝ յոր ան-  
կեալու եմ :

**Ա.** Յ Ե Բառդ էս՝ որ դնի 'ի մերում թարգմանութե  
և ոչ յայլս՝ է իբրև զարդ , կամ թէ գուցէ նշանա-  
կիցէ ասել այնուհետեւ , կամ՝ իսկ արդ . որպէս թէ  
եղեալ էր . 'ի քննել քո զանօրէնութիւն մեր՝ այնու-  
հետեւ ն կարիցէ կուլ . կամ՝ իսկ արդ միթէ յայնժամ  
կարիցէ ոք կալ . կամ լով ապա մարդ արելին ցուցա-  
նել , թէ ած պատրաստ է ողօրմիւ և քաւել , յարե-  
զինի և ասե :

**Օ** յ 'ի Տ է Տ ա ռ ա ն է : Բառդ չէ՝ դնի աստ իբր պատ-  
ճառ այնը՝ որ լուելեայն իմացեալ լինէր 'ի նախրն  
թաց բանն , որպէս թէ եղեալ էր . եթէ խստութ  
քննես զանօրէնուին մեր՝ ոչ ոք կարէ ապրիլ . բայց  
գու տէր ոչ այդպէս վարիս ընդ մեզ , այլ քաղցրութ  
և ողօրմութիւն . 'ի չնորհել քաւութիւն ամեննեցուն՝ որք  
ինողը զայն . \* զի 'ի քէն է քաւութիւն , այսինքն  
միայն քո է տալ զքաւութիւն մեղաց , կամ միայն դու  
ես՝ որ կարեսե կամիս քաւել զմեզս : Կամ համառա-  
տիւ ևս , մի քններ զանօրէնուին իմ այլ քաւեամ՝ զի  
գու ես աղքիւր քաւուն : Ասլին այսու քաջալերեալ  
մարդարէին՝ յարէ զինի , և ասե :

**Ա.** Ա ն անուան չ համբերէ ուեր . համբեր անցն էմ  
բանի տամ . յանուացան անցն էմ 'ի ուեր :  
Մարդարէն՝ 'ի նախընթաց համարն եղ առաջի ոյց  
զանօրէնութիւն իւր , և աղաւեաց՝ մի 'ի խիստ քննու-  
թիւ մատուցանել զայնս այլ քաւել . ապա թէ ոչ  
ովինչ վճարիւր . կամ լով ապա և յիւրմէ ինչ մի մա-  
տուցանել առաջի նորա , որոնէ և ոչ գտանէ՝ բայց  
եթէ զհամբերել իւր նմա կամ զյուսալ իւր 'ի նա .  
և զի զայս ևս ոչ կարէր առնել իւրե՝ այլ նովաւ ,  
վասն այսորիկ յանուն նորա ապաւինելով 'ի մէջ բե-  
րէ զոյն . և սակայն ոչ իբր առիթ զողօրմութիւն գը-  
տանելոյ , այլ իբր ստիլումն աղաւանաց՝ առ 'ի գութ  
շարժելոյ , այսինքն թէ ոչ առ 'ի արժանաւորիլ սո-  
վու քաւութիւն , այլ առ 'ի ցուցանել թէ որովհետեւ

ովհնէ իւիք արժանի է գտանել զքաւութի՝ յոզոր-  
մութիւն նորա միայն ապաստանեալ կայ. վասն որց  
առէ :

Ա առն անուան չ համբերէ ու թը : Ծառդ համբերէ լ դնի  
աստ փոխանակ յուսալոյ յոնծ 'ի նուզութէ . զի որպէս  
ասացաք , ('ի սաղ. լի 1.) համբերել մն կամ համ-  
բերել անուան նն նշանակէ յուսալ 'ի տէր 'ի մէջ  
նեղութէց . և թէպէտ աստ 'ի մերում թարդ" . "ու  
դնի համբերել անուան մն , այլ յաւելուածով վասն  
անուան մն , բայց ըստ նմին իմացեալ լինի , այսինքն  
և սպասել այցելութէ մն . որպէս յայտ է յերբ" ուր  
զրի ժէլնի . այսինքն սպասեցի . սոյնպէս է և յայտ  
թարդմանութիս , ըստ որում ցուցանէ և յաջորդ հա-  
տուածն . և յայս միտ կամի ասել . թէպէտե դիտեմ  
տէր . թէ 'ի քննել քո զանօրէնութիս իմ , ևս ու  
կարեմ ապրիլ , բայց դիտելով ևս թէ անբաւ է ողոր-  
մութի քո և 'ի քէն է քառութի , 'ի տառապիլի  
իմում 'ի խորս թշուառութէց կամ անօրէնութէց  
ու յաւահատեցայ , այլ համբերի քեզ այսինքն զյոյս  
իմ 'ի քեզ եղի և յանուն քո : Եւ զի այս յոյս մար-  
դարելին հիմնէր 'ի բանս այ , վասն որոյ յարե զկնի  
և առէ :

Համբեր անցն իմ բանի քամ : Ա ստ ևս որպէս և յայտնի  
աես անի ' համբերէ զնի փոխանակ յուսալոյ . իսկ  
անցն զնի փոխանակ հօգւոյ , որպէս այլուր ասացաք .  
յոր միտ կամի ասել . հօգի իմ 'ի տառապիլն անդ յու-  
սացաւ ու 'ի զօրութի իւր , և ու 'ի հնարս իմ , այլ 'ի  
բան քո , զոր յայտնեցեր բերանով մովսէսի' թէ ողոր-  
մած ևս և գթած , երկայնամիտ և բազումողորմ , և  
քաւես զանօրէնութիս նոցա՝ որք ապաւինին 'ի քեզ .  
ևս և (ը . օրին . դ . 32 .) թէ \* ոնծ ողորմած է .  
,, ու թողցէ զքեզ , և ու մոռասցի զուխտ հարցն քոց ,  
,, զոր երգուաւ նոցա || . լո :

Եթէ զբառդ համբերէ առցուք ըստ բուն նշանակու-  
թէ , յաւելեալ բառդ՝ այսինքն և վասն անուան ի՞ն ,  
ևս և հանի քամ՝ յերկուս տան հայիլ , մի՝ 'ի տանիլ  
վատաց վասն անուան մն , և մի ևս՝ 'ի հըաժարիլ 'ի  
հեշտալեաց վասն բանի նորա . բանդի որպէս ասաց  
ուն 'ի փիլսոփայից (եպիկթետոս ,) կատարելութի

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ, ԱՅԱՀԱԿԻ ՅԱՅՍ ԲԱՆ · \* ՀԱՄԲԵՐԵԿԱ և ՀՐԱ-  
,, ԺԱՐԵԿԱ · այսինքն ՀԱՄԲԵՐԵԿԱ ՀԱՅՐԵԱՅ · և ՀՐԱ-  
ԺԱՐԵԿԱ 'ի բԵՐԿՐԱԼԵԱՅ :

Ա արդան վարդապետ ևս զՀԱՄԲԵՐԵԿԱՆ ըստ յատուկ  
Խշանակութեալ առեալ աստ՝ վերածէ զայս բան առ-  
գերեալսն 'ի բարելոն, խօսելով 'ի բերանոյ նոցա-  
այսպ! ս. ահա այս եօթանասուն ամ է: յորս ՀԱՄԲԵ-  
ՐԵՄՔ ՀԱՅՐԱՀԱՐ կրից գերացա վասն անուան քո · այլ  
այժմ ակն ունիմք փրկութիւն գտանել 'ի քէն: Եւ  
զի ցուցց! զՀԱՄԲԵՐԵԿԱՆ յուսոյն յարե զկնի և ասէ: Հ  
Համապատասխան էմ 'ի դր: Հյաննքն վատահութիւն էառ  
հոգի իմ 'ի բանից նն, և բոլոր 'ի նաեդ զյոյսիւր  
եթէ 'ի գտանել զքաւութիւն մեղաց, և եթէ 'ի ստա-  
նալ զազատութիւն 'ի խորոց թշուառութեալ. և կամե-  
լով ցուցանել թէ ոչ խարի ինքն յուսայով յած՝ ա-  
ռաջի առնել և զօրինակ յուսալոյ ժողովրդեան նն,  
ըստ որում էր եկեղեցի նյ. վասն որոյ ասէ:

Ե. Ա պահէ առաւոտու ' Բնակ յերեկոյ. 'ի պահէ առաւո-  
տու ' յառաջայ էսբոյէլ 'ի դր:  
Պահէ առաւոտու սո երբայեցիս ասիւր միջոց այնը  
ժամանակի ' որ սկսանէր յիններորդ ժամէ զիշերոյ  
մինչև 'ի ծագումն արեւու, կամ մինչև 'ի ժամն ժք.  
որ և կոչիւր չորրորդ պահ գիշերոյ. քանզի զիշերոն  
'ի չորս մասունս բաժանէին 'ի մոտից արեւու մինչև  
ցելս, կամ յառաջին ժամէ մինչև ցժամն ժք. և  
իւրաքանչիւր մասն բազկանայր յերից ժամուց. առա-  
ջին մասն կոչիւր առաջին պահ կամ պահ երեկոյի ·  
երկրորդն՝ երկրորդ պահ կամ պահ քնոյ. երրորդն՝  
երրորդ պահ կամ պահ գիշերոյ, և չորրորդն՝ չոր-  
րորդ պահ կամ պահ առաւոտու: Խակ պատճառ  
պահ կուելոյն էր, զի յերիս տեղիս բազարին պահ-  
պանութիւն առնէին փոխանակաւ: Ծագ աստանօր զե-  
տին պահն առաջի եղեալ մարդարէին՝ տանի զնոյն  
մինչև յառաջինն յասելն :

Դ պահէ առաւոտու ' Բնակ յերեկոյ. 'ի պահէ առաւոտու '  
յառաջայ էսբոյէլ 'ի ոեր: Խամի ասել. յայսն իսբայէլի  
զոր ունի առ ամէր 'ոչ է ժամ մի կամ երկու, այլ  
հանապազ ցորւափ յարթնութե իցէ: զի 'ի չորրորդ

պահէ անտի՝ որում հիւտեսի արշալցյան, և լինի զարթ-  
նութիւնոյ մինչեւ ՚ի պահ երեկոյի, յորմէ և անդը  
պահ քնոյ, յորում լինի ննջելցյոս իւր հաստատեալ  
է, ՚ի տէք,

Եւ այսմ զիւտ գայ՝ թէ նաև ՚ի քուն լինելն յոյս  
նորա ՚ի տէք է ունակապէս զի որովհետեւ յարթ-  
նութե անդ հանապաղ յուսացեալ էք ՚ի նոր, և նոյն  
յոյս ոչ էք նահանջեալ յետս, մնայր ունակապէս և  
՚ի ննջելն :

Խոկ կրկնելն աստ զպահ առաւօտու՝ ցուցանէ զհաս-  
տատութիւն յուսալցյ խրայէլի ՚ի տէք յառաւօտէ ան-  
տի մինչեւ յերեկոյ և անտի մինչեւ յառաւօտ :

Վ. Ա. պատճառ յիշելց զիսրայէլ և ոչ զայլս՝ այն է,  
զի խրայէլ գոլով եկեղեցի այց՝ ոչ կարեք պակասիլ  
՚ի յուսալցյ յած՝ որպէս կարեն պակասիլ այլք թէն  
արդարք իցեն :

Վ. Ա. ոչ կարելս պակասիլ ՚ի յուսոյ ցուցանէ զհար-  
կաւորութիւն յուսալցյ յած. զի թէ չէք հարկաւոր,  
ոչ հանապաղորդ էք ՚ի նոյն եկեղեցի այց՝ որով և դի-  
տէ մարդարեն յորդոր լինելն նախ անձին, և ասպա-  
սյլոց՝ ոչ երբէք նահանջիլ ՚ի յուսալցյ յած, այլ միշտ  
յուսալ ՚ի նա. զի որովհետեւ միշտ և յամենայն վայր-  
կենի կարօտիմք օգնութեն այց, և ողորմութեն նորա  
միշտ պարտիք յուսով գիմել ՚ի նա:

Ոսիսարերաբար ըստ վարդ՝ ՚ի պահէ առաւօտու՝  
այսինքն յելիցն յեգիպտոսէ մինչեւ յերեկոյ գերութեն  
բարելացւոց յուսացաւ խրայէլ ՚ի տէք. իբր զի յոյս  
էառ, թէ որ փրկեացն յեգիպտոսէ հանէ և ՚ի բա-  
րելոնէ. և այս լինի իբր այլ իմն պահ առաւօտու՝  
յորմէ և անդը մնայ ակն ունիլ յաւիտենական առա-  
ւօտու. ուր ծագելոց է կենդանաւոր առաւօտ տէ-  
սութեն այց :

Վ. արոյապէս պահավ առաւօտու՝ ցուցանի ժամանակ  
ազայութե, որում յաջորդէ ժամանակ մանկութե,  
որ է ժամանակ ծագման բանականութե. իսկ պահ  
երեկոյի ցուցանէ զժամանակ ծերութե. և այսու  
խրատիմք յուսալ յած ՚ի տղայութե մինչեւ ՚ի ծե-  
րութիւն. և կամ թէ պարտիմք յուսալ թէ ՚ի կեանս  
որ է իբր առաւօտ, և թէ ՚ի մահու՝ որ է իբր երե-

կոյ, կամ մանաւանդ գիշեր :

Ղարձեալ պահ առաւօտու նշանակէ զժամանակ յա-  
զողութե և թէ ըստ հոգւոյ և եթէ ըստ մարմնոյ .  
նոյնպէս և պահ երեկոյի նշանակէ զժամանակ ձա-  
խորդութե , յորս պարտիմք յուսալ յած՝ առ ՚ի գտա-  
նելոյ ՚ի նմանէ զողորմութի , և առ ՚ի տեսանելոյ  
նովա զիրկութի . ըստ օրում նա ինքն է աղջիւր  
ողորմութե և փրկութե . յոր միտս յարէ զինի և  
առէ :

**Ա.** Ա ռնէ է ողբրմութէ բազում . ՚ի նմանէ է իրիսութէ .  
Լ նա իրիսոյ չեւրոյէ յանեայն նեղութեց նորու :  
Որպէս ծարաւելոյ ումեք՝ որ չդտեալ զջուր՝ տատա-  
նիցի տատ և անդ, ցուցցի՝ ոք զաղրիւր ջրոյ առատ  
և բաշցը, սոյնպէս առնէ մարդարէն անձին իւրում  
և այլոյ կարօտելոց ողորմութե և փրկութե , ՚ի ցու-  
ցանել իւր զաղրիւրն, և յասել :

**Ի.** Պ ռնէ է ողբրմութէ բազում . կամի տակէլ . որ միանդամ  
կարօտի ողորմութե , պարտի յուսով գիմել յած իրը  
յաղրիւր ողորմուե . զի ՚ի նմանէ է ողորմութի ոչ  
եթէ, այսափ և այնչափ, այլ բազում և անքաւ, որ  
և ՚ի բաշխելն ոչ իւիք պակասի . զի որպէս արեգակն  
՚ի սփռել զնառագայթս իւր ոչ պակասի ՚ի լուսոյ,  
քանզի այն է յատկութի նորա, սոյնպէս և ած զի  
նմա միայնոյ է յատուկ սփռել յամենեսին զողորմու-  
թի իւր : Եւ որպէս արեգակն ոչ կարօտի լուսաւո-  
րութե այլոց, այլ այլք կարօտին նմա, և ինքն է՝  
որ բառնայ զկարօտութի նոցա, սոյնպէս և ած ոչ  
իմք կարօտի, այլ այլք կարօտին նմա, և նա միայն  
իւրով ողորմութիք բառնայ զթշուառութի նոցա :  
Եւ զի ՚ի գործս ողորմուեն այլ մեծագոյն է փրկու-  
թին, զնոյն ևս առաջի առնէ մարդարէն ասելով:  
Եւ ՚ի նմանէ է իրիսութէ : կամի տակէլ . որ և իցէ փըր-  
կութի յայ է, զի եթէ մարդիկ ևս փրկուսցեն, ավ  
փրկեն, զայս փրկութի առ ինքն մասնաւորեալ նա-  
րեկացւոյն՝ առէ (՚ի բանն ծփ .) \* և ՚ի քէն է ինձ  
„ փրկութի ըստ սաղմասողին !! :

Այլ այս փրկութիս ոչ է մասածելի սոսկ ըստ եղերն  
յորմէ, այլ ըստ եղերն առ որ, այսինքն թէ ոչ

Ես սոսկ ազատութենի՝ ի շարէ, այլև վերածումն ՚ի  
բարին, զորպիսի եցոյց ած խօսայել. որոյ վասն  
յարէ զի՞նի և ասէ:

Եշ առ քրիստոյ չխօսայէլ յամենայն նեղութեց հորս : Ապամի  
ասել յանկանիլ խօսայէլի յոր և իցէ նեղութիս՝ և  
՚ի յուսալ նորա առ ած, փրկեաց զնա ած՝ ոչ եթէ:  
յայսմանէ կամ յայնմանէ, այլ յամենայնէ ։ որով և  
եցոյց՝ բազում լինել ողորմութե՛ իւրում առ ամենէն-  
սեան մանաւանդ առ խօսայէլ :

Վ.յս բանք տիրապես հային 'ի փրկութին յայն' զոր  
կատարեաց որդին այ . քանզի յանկանիլ մարդոյ յո-  
զորմելի վիճակ գատապարտութե՛ ողորմութին այ  
ոչ անտես արար զնա , այլ ձեռն մատոյց 'ի կանգ-  
նել . առանց որոյ անշնարին էր փրկիլ . զի մարդո-  
թեպետե կարաց ինքնին անկանիլ , բայց ոչ կարաց  
ինքնին կանգնիլ . կարաց այն վաճառել զի՞նքն սատա-  
նայի , այլ ոչ կարաց գնել . և որ յետինն է՝ կարաց  
գատապարտիլ , այլ ոչ կարաց փրկիլ . Օ այս տեսեալ  
այ ողորմեցաւ նմա , և ընտրեալ իւր ժողովուրդ զիս  
բայթել խօստացաւ նոքօք զփրկութի մարդկան . և  
'ի լրման ժամանակաց եկն առ նոսա , և փրկեաց  
զնոսա և զամենայն որդիս մարդկան ընդ նոսա .  
և էած յեզր փրկութե՛ 'ի կեանսն յաւիտենականս :

УКАЗЫВАЮЩИЕ

Հայտարարութիւն խոնարհուե անձնին՝ ըստ ոչ բարձրացմէլոց՝ ի մեծութե, և ՚ի փառաւորութե:

( )<sup>1</sup> Հինգը լի է աստիճանուց :

**S**ī የ ተደርጓቸውን አሳይ ነኝ. ሲ የ ተደርጓቸውን ዘላቂ ነኝ:  
2 ይነበሩት ሆኖም አይደለምም. ሲ የ ሆኖም ውስጥኩና,  
የ የ ተደርጓቸውን ሆኖም ዘላቂ ነኝ፡ 3 የ የ ተደርጓቸውን ሆኖም  
የ የ ተደርጓቸውን ሆኖም ዘላቂ ነኝ፡ 4 የ ተደርጓቸውን ውስጥኩና  
የ የ ተደርጓቸውን ሆኖም ዘላቂ ነኝ፡

Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ւ Տ Կ Ն  
Է մ , այսպէս եղիցի հաստուցածն անյին իմայ . յառաջաւ էս  
բայել է ուր յայս հետև մինչև յատիսեան :

## Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ի Բ .

Օ Ր Հ Ա Խ Ա Բ Ա Խ Ա Վ :



**Օ** Հ Ա Խ Ա Վ Զ Ե Ա Խ Ա Գ Ի Բ Ա Խ Ա Վ Մ Ե Բ  
գնի \* երդ աստիճանաց . կամ \* երդք  
աշտիճանաց . և 'ի միում յաւելեալ  
լինի բառդ 'ի գաւիթ , որպէս դնի և յերը " 'ի չորս  
ձեռագիրս , և 'ի սաղ" վարդ" 'ի ձեռագրին դնի  
\* օրհնութիւնոց . Խակ յերկուս ձեռագիրս . և 'ի  
սաղ" լամբ" ըստ դնելոյ մեր զրի \* օրհնութիւնոց .  
, ձանաց . որպէս և 'ի տոպ" \* օրհնութիւն աշտիճան  
,, նաց . զորմէ տես 'ի ներած" . ( գլ . ժան . )

Վ յ ս ս ա ղ մ ո ս ը ս տ հ ա ւ ա ն ա կ ա ն ա գ ո յ ն կ ա ր ծ ե ա ց ա ս ա  
ց ե ա լ է 'ի գ ա ւ թ ո յ 'ի ց ո ւ ց ա ն ե լ , թ է ո չ ե ղ ե ն մ ա  
բ ա ր ձ բ ա մ ա լ ի լ 'ի մ ե ծ ո ւ թ է և 'ի յ ա ջ ո ղ ո ւ թ է , ա յ լ յ ա  
մ ե ն ա յ ն ի 'ի խ ո ն ա ր հ ո ւ թ է ո ւ ն ե լ ո վ զ ի ն ք ն ' յ ա ծ լ ի ն ե լ  
ա պ ա ս տ ա ն . ը ս տ ո ր ո ւ մ ո ւ ն ի ս տ ե ա ն ե լ 'ի մ ե կ ն ո ւ է .  
'ի հ ա մ ա ր ն ։ ։ Խ ա կ ա յ լ ք պ ն դ ե ն ' թ է զ ա յ ս ա ս ա ց  
ա ռ 'ի ց ո ւ ց ա ն ե լ ' թ է ս տ ո ւ թ ք ա մ բ ա ս տ ա ն է . ի ն զ ա ն ձ  
ն է ի ւ ր մ է ս տ ո ւ ղ ե ա ն ք . ի բ ը թ է գ ա ւ ի թ կ ա մ ի ց ի  
բ ա ր ձ բ ա ն ա լ ե ր ո ն ա ն ա լ 'ի վ ե ր ա յ ս ա ւ ո ւ զ ա յ , և թ ա  
գ ա ւ ո ր ե լ և փ ա ռ ա ւ ո ր ի լ . ( զ ո ր մ է տ ե ս 'ի մ . թ ա դ .  
ի դ . 10--6 . և ի դ . 18-24 . ) յ ո ր ս ջ ա ս տ ա գ ո վ է զ ի ն ք ն  
գ ա ւ ի թ ' թ է ա ն ա պ ա ր տ ե մ ե ս յ ա յ դ պ ի ս ե ա ց : ի ա յ ց  
բ ա ն ք ս ա ղ մ ո ս ի ս հ ե ս ա պ է ս հ ա յ ի ն յ ա յ դ :

Խ ա կ ա յ ն զ ո ր ա ւ ա ն դ ե ն ա յ լ ք ' թ է ա յ ս ս ա ղ մ ո ս ա ս ի  
'ի բ ե ր ա ն ո յ ի ս ր ա յ ե լ ա ց ո ց վ ա ր ե լ ո ց 'ի գ ե ր ո ւ թ ի 'ի  
խ ո ն ա ր հ ի լ ն ո ց ա ա ն դ , չ է ի ն ւ խ ո ս տ ե լ ի ' ա յ լ մ ա ն ա ւ ա ն դ  
հ ա ս տ ա տ ե լ ի . ո չ զ ի ո ւ զ զ ա կ ի 'ի բ ե ր ա ն ո յ ն ո ց ա ա ս ա  
ց ա ս , ա յ լ զ ի զ ո ր ա ս ա ց ն գ ա ւ ի թ , 'ի ն ո ց ա ն է և ս յ ա ր  
մ ա ր ո ւ թ ք ի մ ի կ ր կ ն ե ց ա ւ , 'ի խ ո ս տ ո վ ա ն լ ի ն ե լ ն ո ց ա  
թ է խ ո ն ա ր հ ի ս ե ա լ կ ա ն 'ի գ ե ր ո ւ թ է ա ն դ , և յ ո յ ս ի ւ  
բ ե ա ն ց յ ա ծ է մ ի ա յ ն :

## Բ Ե Կ Ե

ա . **S**եր ու բարիստան սերդ էմ և ու զբանն ու իմ .

## Մ Ե Կ Ե Ա Խ Թ Ե Լ Ե Կ Ե

**Խ**օսիլ զանձնել ընդ գել մ երեխ խոհեմունք + զի կամ գովութիւն , և կամ պարսաւանք . առաջնոյն ոչ տա նին լսողք . երկրորդին՝ ոչ տանին խօսողք . Վ. Ա. Սակայն եթէ կայցէ խոնարհութիւն , տանելի է բայց ոչ յամենայնի : (Ըստզեալ այժմ զպարսաւն՝ հայկա ցուք 'ի գովութիւն :

Վ. Ե. Գովութիւն անձին , կամ գովել զանձն՝ կարել լի սել ստորասարար , և բացասարար . ստորասարար , յորժամ առաջի մատուցանին կատարելութիւն անձին՝ որպէս թէ իցէ արդար , կամ ողորմած , կամ ողջախոհ , և այլն : Վացասարար , յորժամ առաջի մատուցանին բացասութիւն պակասութեց . որպէս թէ չիցէ գործել զայս ինչ կամ զայն ինչ պակասութիւն : Երկոքին այսորիկ տեսանին 'ի բանս փարիսեցոյն . ըստ առաջնոյն առելք . \* պահէմ երկիցս 'ի շարաթու , „ և տամ տասանորդս յամենայն ստացուածոց իմոց . Ըստ երկրորդին առելք . \* ոչ եմ իբրեւ զայլս 'ի մարդ . կանէ՝ զյափշտակօղս և զանիբաւս և զօռւնս , կամ „ իբրեւ զայս մաքսաւոր . ( զուկ . ժը . 111 )

Վ. Ե. Գովութիւն անձին՝ եթէ ստորասական իցէ , և եթէ բացասական , 'ի կրկին սկզբանց կարել յառաջ դալ . մի՝ 'ի փառասիրութիւն , և երկրորդ 'ի խոնարհութիւն . ըստ առաջնոյն յառաջ բերել մարդ զաւուի կամ զկատարելութիւն անձին , 'ի ցուցանել թէ իցէ իմն . յորմէ զգուշացուցանէ սողոմն առելով . ( առակ . իէ . 2 . ) \* գովեսցէ զքեզընկերն , և մի քոյ բերան . քանզի 'ի գովել մարդոյ զինքն նովին իսկ հզարտ երեխ , և անարդ ցուցանի . իսկ որ գովի յայլոց՝ գովելի լինել վկայի :

Բատ երկրորդին առաջի դնել մարդ զանարժանութիւննամբ առաջին առ փառս և առ մեծութիւն, 'ի ցուցանել նորա թէ ինքն թէ և յայսպիսի փառս բարձրացաւ, և զայսպիսի մեծութիւն ստացաւ, բայց ոչ ճանաչելով զինքն արժանի այնմ մեծութեն և փառաց՝ ոչ կամեցաւ բարձրամտիւնի նոսին, ասելով, ով եմ ես զի բարձրացայց առաջի ոյ. այսպիսեօք գովէր պօդոս երբեմն զանձն իւր՝ յաւելլով թէ անղգամութք ասեմ. (որպէս տեսանի ը. կորն. գլ. ժա. և ժք. և յայլ տեղիս : )

Բայց և այս գովութիւն անձին յայնժամ է պիտոյ, յորժամհարկն պահանջիցէ, այսինքն յայնպիսի առիթս, յորում եթէ զայսպիսիս ոչ ասիցէ ոք, գայթակղութիւնի լինի տկարաց : Եւ այս ևս ոչ է ամենեցուն՝ այլ նոցա ևեթ՝ որք երևելիքն են, և Ճոխացեալ մեծութք կամ իշխանութք, փառօք կամ իմաստութք, որպիսի ոք դաւիթն էր, որ գրեթէ յամենայնի յայսոսիկ 'ի վերառեալ՝ ծայրագոյնս խոնարհէր հոգւով. և ահա յայսպիսի խոնարհութիւն իւրմէ 'ի բացասական գովութիւն մատուցեալ խօսի ած և ասէ :

**Տ**էր ոչ բարձրացաւ սերտ իմ, և ոչ զբօսան աչք իմ : Կամի ասել. թէպէտե յայսչափ փառս և 'ի մեծութիւնս բարձրացուցեր զիս, և այսչափ իմաստութք և զօրութք լիացուցեր զիս, բայց ես ինքն ճանաչելով զանարժանութիւն ոչ երբեք հպարտացայ, ոչ 'ի ներքուստ և ոչ արտաքուստ . զի 'ի ներքուսա ոչ բարձրացաւ սիրտ իմ, որով նշանակի հպարտանալ հոգւոյն . բայց քանզի 'ի հպարտութիւն անտի հոգւոյ պատճառի նիւթապէս ուռուցումն ինչ սրտի, վասն այն փոխանակ ասելոյ ոչ հպարտացաւ հոգի իմ՝ դնել ոչ բարձրացաւ սիրտ իմ :

**Ս**ոյնպէս և ոչ արտաքուստ զբօսան ասէ աչք իմ, այսինքն ոչ հայեցան հպարտութք, որով լինի զբօսնուլ աչաց . և այս կարէ լինել ըստ երկուց . նախ ըստ առարկային . որպէս յորժամ ոք հայեցեալ յայնս զորս ունի, յոխորտայ 'ի նոսին : Երկրորդ՝ ըստ եղանակին . որպէս յորժամ ոք ամբարտաւանական շարժմամբ աչաց հայի, կամ արհամարհական եղանակաւ

ակնարկել յայլս : Եւ զի հեռի էր յայսպիսեաց հոդի  
մարգարեին , և ուներ խոնարհ վարկութիւն զանձնել  
(որպիսի եղեն և այլ ոքք բազումք ,) առաւելինն կա.  
մելով հաստատել զայս , յարէ զկնի և ասէ :

Ե . Ա զ գնացի ես ընդ մեծամեծս . և ոչ ընդ այնուին , որ  
սփանչելի եղեն տան զիս :

Ոչ դնաւ ընդ մեծամեծս և ընդ փառաւորս՝ մարթ-  
ելինել կրկին օրինակաւ . մի՞ ոչ կենցաղավարելով ը-  
նոսա՝ վասն անարդ համարելոյ զանձն և անարժան  
՚ի վարիլ . և երկրորդ՝ 'ի կենցաղավարութեան աշու-  
ոչ վարելով ըստ վարժան նոցա՝ մեծութեան և փա-  
ռաւորութեան : Արդ եթէ այս բան հայիցի յանձն  
դաւթի յառաջքան զմեծանալ նորա՝ ոչ դնալն ընդ  
մեծամեծս իմացեալ լինի ըստ առաջնոյն : Խոկ եթէ  
հայիցի յանձն նորա յետ մեծանալոյն՝ իմացեալ լինի  
ըստ երկրորդին . և զի ըստ երկաքանչիւրոցն ևս  
մարթէ իմանալ՝ ըստ երկուցն ես առեալ ասէ :

Ոչ գնացի ես ընդ մեծամեծս . և ոչ ընդ այնուին , որ սփան-  
չելի եղեն տան զիս : Այսինքն մինչև բարձրացեալ էր  
իմ՝ 'ի թագաւորութեան ոչ համարձակեի կենցաղավա-  
րել ընդ մեծամեծաց և ընդ սքանչելի մարդկան , այլ  
ընդ խոնարհաց : Եւ յետ բարձրանալոյ 'ի մեծութեան  
ոչ վարէի հպարտութեան ընդ իշխանս , և ընդ փառա-  
ւորեալ անձինս :

Այսպիսի մեծամեծքս դի՞ր թէ իցեն իբրև արեգակն ,  
խոկ խոնարհքն են իբրև զլույին . յայտ է՝ թէ լու-  
սինն յորժամյոյժ մերձենայ յարեգաեն և ընդ նմա-  
գնայ , ոչ երևի . խոկ՝ 'ի կալն յանդ իման , կամ առ՝ 'ի  
կողմն մի պայծառ փայլէ : Եթէ յոյժ մերձենաս առ  
մեծամեծս՝ չերեխս , և երբեմն վտանգիս . և եթէ  
խսպառ հեռասցիս , ոչինչ շահիս : Հուր են նոքան  
եթէ հպիս՝ այրիս , եթէ մեկնիս՝ մրսիս . որպէս վա-  
րիս ընդ հրոյ , այնպէս վարեսջի՞ր ընդ նոսա :

Ուարթէ զայս բան այլազդ ևս մեկնել՝ հայելով  
յայնոսիկ՝ ոքք կամ մեծամեծս խօսին , և կամ յան-  
հնարինս ձեռն արկանեն . յոր միտս կամի ցուցանել՝  
թէ ինքն ոչ արար այնպէս որպէս թէ ասէր . ոչ գնա-  
ցի ես՝ 'ի մէջ մեծամեծ իրաց , և ոչ ես սլարծե-

Մ Ե Կ Կ Ո Ւ Թ Ւ Ւ Կ ,  
ցայ , թէ ես զայս ինչ մեծ գործ գործեցի , կամ կա-  
րեմ գործել , կամ գործեմ . և ոչ բնաւ ձեռն արկի  
յայնպիսի իրս՝ որք սքանչելի և գերազայն էին քան  
զուրութիւն անձին իմոյ , այլ յամենայնի խոնարհու-  
թիւ գնացի . զոր և յայտ առնել յաջորդ բանիւն ասե-  
լով :

Դ . **Պ**այց Աէ խանորդեցայ Է՞ որդես մանուկ սորու-  
ցեալ 'ի սուենէ Տօր Էրոյ . և Դարձ Նոր անդրէն  
'ի նոյն :

Դ . **Պ**այց Աէ հոգորդացացի արդեօս զանցն իմ , այսպէս  
եցիշ հոգորդացան անցին իմոյ . յուսացաւ իսրայէլ  
'ի ուեր յայտն հեռու ինչւ յասի ուեան :  
Խըրկու ինչ տեսանի 'ի տղայն , որ հատեալ իցէ 'ի  
ստենէ մօրն . մի՛ տանջանք մեծի կարօտութէ կա-  
թին , յորմէ զրկեալ է , և 'ի փափաքիլ 'ի նոյն , ոչ  
կարէ մերձիլ վասն գառն դեղով օծեալ լինելոյ ըս-  
տեանցն . երկրորդ՝ տիսրուի մեծ՝ վասն տեսանելոյ  
զինքն իբրև լքեալ 'ի սիրոյ մօր իւրոյ . զի ոչ ունե-  
լով տղային զկատարեալ հանացումն , զլրկիլ իւր 'ի  
կաթանէ մօրն , ըմբռն ! լինել իբր 'ի պակասութէ սի-  
րոյ և գթոյ նորա , այլ այսու ամիւ անկանի 'ի գիրկոս  
նորին 'իբր 'ի գող սիրոյ : Առաջնոյն զէւտ գայ նի-  
հարութիւն մարմնոյ , և երկրորդին նիշարութիւն ոգւոյ  
բնական իմն խոնարհութիւն :

Հայսպիսի հանգամանս մանկան հայելով կրկին  
մտօք մեկնին սյս քանք . մի՛ ըստ նմանութէ , և մի  
ևս՝ ըստ հաստատութէ երդման . ըստ նմանութէ  
առեալ համեմատէ մարգարէն զանձն իւր առաջիկայ  
յարացուցիդ , այսինքն սարտուցելոյ մանկան , ասե-  
լով :

Պայց Աէ խանորդեցայ Է՞ որդես մանուկ սորուցացեալ  
'ի սուենէ Տօր Էրոյ . և Դարձ Նոր անդրէն 'ի նոյն : Այս ըստ  
ըստ երկուց դնի առաջի . մի՛ հայելով 'ի վիճակ անկա-  
նելոյ յերեսացն այ . յոր միտ կամի ասել . 'ի փայ-  
փայիլ իմությոյ՝ կաթամբ քաղցրուե նորա զմայլէի .  
մինչև ովհնչ գրել ինձ զփայփայիլն 'ի մարդկանէ  
կամ զկենցաղին ըստ մեծամեծաց 'ի փառս և 'ի

Ա Ա Ն Ա Մ ։ Ճ Լ ։  
 փափկութես . և սակայն 'ի թռղուլ նորա զիս , խո-  
 նարհեցայ խոպառ , և եղէ իբրե զմանուկ սարտու-  
 ցեալ 'ի ստենէ . և 'ի խայթելոյ մոացս խղջի 'ի  
 գութ նոբա դիմել ստիպէի : Յստ այսմ մեկնութե՝  
 սոյն այս ասի և 'ի դիմաց գերեւոցն 'ի բարիլոն ,  
 և իւրաքանչիւր մարդոյ զրկելոյ յերջանիկ վիճակէ .  
 և մատնելոյ 'ի վիճակ թշուառ :

Երկրորդ՝ առաջի դնի այս բան սոսկապէս հայելով  
 'ի վիճակ նուաստութք վարելոյ , և խոնարհութք  
 կենցաղելոյ 'ի մեծուե գորով և 'ի փառս . յոր միտս  
 կամի ասել . 'ի փառաւորիլ իմում իշխանութք և մե-  
 ծութք , ևս և ձարտարութ բանից և ածային իմաս-  
 տութք իբր կաթամք՝ փոխանակ հպարտանալոյ խո-  
 նարհեցայ , և եղէ իբրե մանուկ ոչ կաթնկեր՝ որ  
 քաղցրութք կաթինն զուարձանայ , այլ իբրե սար-  
 տուցեալ 'ի ստենէ , այսինքն հատեալ 'ի ստենէ ,  
 նիշարացեալ և նուաստացեալ :

Արով ոչ կամի ցուցանել թէ ինքն յիրաւիլքեալ իցէ  
 'ի խնամոցն այ , այլ թէ 'ի խնամիլն անդ յաւել տ կա-  
 մեցեալ իցէ խոնարհ ձանաչմամք անձին սնանիլ՝ քան  
 հպարտութք 'ի մեծութէ և 'ի փառաւորութեան

սփոփիլ :

Ա. Յ Հ Ո Ր Ո Բ Ի Ն Ա Կ 'ի հատանիլ մանկան 'ի ստենէ՝ դարձ  
 նորա անդրէն 'ի սոյն է , այսինքն թէ փափաքի գառ-  
 նալ անդրէն 'ի գիրկս մօրն , սոյնպէս ասէ և ես 'ի  
 խոնարհիլս իմ՝ դիմէի 'ի գիրկս խնամոցն այ , և ոչ  
 երբէք թոյլ տայի անձին իմոյ անյոյս լքանիլ , կամ  
 հպարտութք իմ ըերիլ . և զայս հաստատէ ըստ  
 երկրորդին , այսինքն ըստ հաստատութէ երդ ման  
 ասելով :

Ա Յ Լ Ա Կ հպարտացույցի որդես շնչն էմ , այսպէս եղիցէ հա-  
 րացուն անձին էմոյ : Ա. Յ Ա Բ Ի Ն Ք ն եթէ իւիք հպարտա-  
 ցուցի զիս , սոյն հատուցումն հատուցի ինձ՝ որ ինչ  
 լինի մանկան հատելոյ 'ի ստենէ . որ է ասել . եթէ  
 հպարտացայ , եղէց իբապէս և խսկապէս զրկեալ  
 յածային քաղցրութեց և յամենայն բարեաց . որպէս  
 իրօք զրկի մանուկն 'ի քաղցրութէ կաթինն :

Բ Ս Տ ա յ ս մ մ ե կ ն ո ւ թ ե՝ շարադրութիք երկուց տանցդ  
 յետ և յառաջ են դասելի այսպէս . ոչ գնացի ես ընդ

մեծամեծս , այլ խոնարհէցայ . ապա թէ , հպարտացուցի արդեօք զանձն իմ , այնպէս եղիցի հատուցումն անձին իմոյ , որպէս լինի մանկան՝ որ սարտուցեալ իցէ՝ ի ստենէ մօր իւրոյ . որ յանհնարին վշտացն ոչ կարէ՝ կալ յինքեան , այլ՝ ի գոգ մօրն դառնայ . իբր թէ ասէր , զրկեալ գտայց ՚ի քաղցրութէ՛ ածային այցելութէց :

Քան զայս խստագոյն պատիժ ոչ կարէր առաջի դնել մարդարէն վասն անձին իւրոյ . զի ինքն փորձ գոլով ածային քաղցրութէ՛ պայմանադրեն զրկիլ անտի , և թէ հպարտութէ՛ վարիցի՞ է խօսիլ զայնպիսի պատժոյ քան զոր խստագոյն ոչ կարէր խորհիլ . Աւ սակայն զայս առնելով մարդարէին՝ ցուցանէ թէ ձշմարտիւ խոնարհէալ եր , և կայր ՚ի ծայրագոյն խոնարհութէ՛ անարժան համարելով զինքն որ և իցէ բարւոյ :

Այս խոնարհութի՞ եր , որ բարձրացայց զդաւիթ . զի որ խոնարհէցուցանէ զանձն՝ բարձրասցի ॥ ( զուկ . յը . 15 : ) ՞ Օուր որչափ ՚ի խոր իջանէ խողովակաւ՝ այնչափ բարձրանայ : Աստեղագետք որչափ ՚ի խորս իջանէն՝ այնչափ յերկինս ելանէն , այսինքն թէ այնչափ պայծառ նշմարեն զաստեզս երկնից : Որչափ ՚ի վայր իջանէ մի կողմն կըս.որդի՞ այնչափ ծանրուի՞ է ՚ի նմա . և որ խոնարհի քան զայլ՝ որչափ խոնարհի՝ այնչափ ծանրութի՞ առաքինութէց ՚ի նմա գանձեալ տեսանի : Որ խոնարհի՝ ոչ միայն ինքն ապրի , այլ զայլս ապրեցուցանէ : Երկուք ումանք անկան՝ ՚ի գուր . մին խոնարհէցոյց զինքն , և միւսն ելեալ յուս նորա՝ ՚ի վեր թռեաւ , և սպարանաւ եհան զմիւսն . եթէ մին ոչ խոնարհէր , և ոչ միւսն ելանէր : Որ անկանի յերկիր՝ թէ և ինքնին ոչ կարիցէ յառնէլ , այլք կանգնեն զնա . սոյնպէս և որ յերկիր խոնարհի , այլք փառաւորեն . իսկ որ կամի հպարտութէ՛ բարձրանալ և կոխել՝ ՚ի վերայ ուսոյ այլոց , ՚ի վայր ընկենուն զնա : Ծարդ ցորենոյ բարձր է քան զցորեան՝ ոչ վասն պատուականութէ՛ , այլ վասն թեթեւուն . որ հօղմով հօսի : Փոշին ՚ի բարձրանալն տարացնդի , ևս և աշաց մնասէ . սոյնպէս և հպարտ ողի . իսկ խոնարհն է երկիր պարարտ և անցնդական : Երկու

Հպարտոք ոչ կարեն կալ՝ ի միասին, և ոչ իսկ կարեն իշխել միմեանց . որպէս երկու գնդակը ոչ կարեն կալ՝ ի վերայ միմեանց . իսկ խոնարհը զմիմեանս բարձրացուցանեն . նա և նոյն իսկ հպարտն՝ ի կամին նուածել զթոնարհն՝ նովին իսկ բարձրացուցանել զնա . որպէս՝ ի հարկանելց զկաշեգունան յերկիր՝ նա՝ ի վեր բարձրանայ . Օ այս՝ հպարտն ևս ձանալ . ուստի և կամի՝ ոչ հպարտ այլ խոնարհ երեխի . յայսմանէ իբր առակ ասի, [թէ \* հպարտութին կամի զգեր, „ նուլ զխոնարհութի ] . և այնու մնալ անվնասելի , և իբր անգծելի :

Այս առաքինութի թէպէտե ըստ անուան՝ ի վայրէ է, այլ ըստ ներգործութեցն՝ ի վեր : Ի կատ ակն սեաւ է, և անտեսիլ ոոպ ասի, այլ շիեալ ընդ խախտեալ ատամունս՝ հաստատէ զերերմունս նոցին . փութացուցանէ ծնանիլ անցաւ, զցաւ որովայնի հանդարտեցուցանէ . վառի՝ ի ջուր, և շիջանի՝ ի ձէթ . և վասն այսորիկ եղաւ սա յութերորդ կարգ վակասին : Ոյնալիս և խոնարհութի՝ թէպէտե որպէս ասացաք ըստ անուանն սեաւ իմն և անտեսիլ թուի, բայց նախ առաջին շիեալ ը պղտորել միտու հաստատէ զտատանմունս նորա . փութացուցանէ ծնանիլ անցաւ զբարիս . զցաւ խղձի մտաց հանդարտեցուցանէ . վառի յարտասուս, և շիջանի՝ ի պարարտութե փառաց . վասն որոյ և քան զեօթին բարոյական առաքինութիս պատուական համարի առաջն այ

իբր ութերորդ՝ ի վերոյ քան զնոսին :

Օ ի և միանգամայն անդամնդ է պնդագոյն քան զամենոյն, և որչափ պնդագոյն՝ այնչափ հաճոյագոյն : Պալասամ՝ է որ անապական պահէ զզօրութիս հոգւոյն : Ո անուշակ է այն ցածագոյն, բայց ալզնուահոտ : Ո անանուխ է՝ որ հանէ զբար յերիկամանց,

այսինքն զիստութի՝ ի սրտից :

Ա ա միայն մտանէ յարբայութի երկնից . զի ձանապարհն արբայութե անձուկ է և դուռն նեղ . ապա որ անձկանայ՝ ի խոնարհութե՝ համարձակ և անարդել մտանէ . իսկ որ ուռուցեան է հպարտութի՝ մտանէլ անկարանայ : Խտես ոքն անտոն՝ զի սատանայ ձգեալ էր ուռկան զերեսօք երկնից . և որք կա-

140 Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ե Լ Ի Ն  
մէին յերկինս ելանել՝ խրէին յուռկանն , և սատա-  
նայ յափշտակէր զնոսա . և յաղաղակէլ որյն անտօնին  
և յասել . տէ՛ր ո կարիցէ զերծանիլ . եկն ձայն , թէ  
խոնարհն . զի խոնարհ ձկունք , այսինքն փոքունք ան-  
տրգել անցանեն ընդ ծակտիս ուռկանին . սոյնպէս  
և խոնարհք ընդ հնարս սատանայի : Հայս ամենայն  
և յայլ բազմապատիկ արդիւնս խոնարհութեն նայե-  
լով դաւթի՝ փարեալ էր զնովաւ՝ սարտուցեալ յո՞ր  
և իցէ անոտի փառաց . թէպէտե մարդկայինս բնու-  
թի 'ինոյն յօժարեր , և դարձ նորա անդրէն 'ինոյն :  
Դիտէր միանդամայն թէ ստուեր են փառք . եթէ  
փախչի մարդ 'ի ստուերէ՝ զհետ գայ , եթէ զհետ  
մինդի՝ փախչի յառաջոյ :  
Դ վախճան առաջիկայ բնարանիս ծանիր , զի որպէս  
յիշեցաք 'ի վերնագրի սաղմոսիս այս բանք ասին և  
'ի բերանոյ իսրայէլացւոց գերելոց 'ի բարիլոն . ուր  
'ի խոնարհիլ նոցա և 'ի զրկին յամենայնէ՝ յած  
միայն եղին զյոյս իւրեանց . ըստ որում վկայէ և  
մարդարէն 'ի վերջ սաղմոսիս՝ ասելով :  
Հ առաջաւ էսրայէլ 'ի ուր յայսմ հեռէ մնչել 'ի յառիպէան :  
Ա յսինքն ազգ իսրայէլի՝ որ է ժողովուրդ այ՝ 'ի խո-  
նարհիլն անդ ոչ յայլ ոք , այլ յած միայն եդ զյոյս  
իւր . և 'ի նոյն միշտ հաստատուն եկաց . և սակայն  
զայս ոչ արար՝ ըստ որում էր ազգ , զի ըստ այսմ  
բազում անդամ եդ զյոյս իւր 'ի բահաղիմայսն , այլ  
ըստ որում էր իսրայէլ , այսինքն եկեղեցի այ . ըստ  
որոյ և յոյս նորա փոխադրեալ 'ի նորս եկեղեցի՝ մնայ  
յաւիտեան :

Ա Ր Ա Մ Շ Ճ Ա Վ Ա · Ճ Ա Վ Ա

Հիշատակութիւն հեղութեան դաւթիւն և յօժարութեան նորա ՚ի խնդրել զտեղի յարկի մն այս . միանգամայն և պաղատանք առ ած վասն հաստատուն պահելոյ զթագաւորութիւն դաւթիւն ՚ի տանէ նորա ըստ երդ մանն զոր եղ ած ընդ նմա , նստուցանել յաթոռ նորա զորդիս նորին . դարձեալ և ցոյց հաջութեանն այ ը սիօն՝ յօրհնել զբնակիւս նորա , և որ պահել զքահանայս նորին , և յամօթ առնել զթշնամիսն :

( Օ հայութիւն Ա սույն մատուց :

**Յ**էշե՞ թը զդասին , և զամենայն հեղութեան նորա :  
1 Ուշին երդուսուն դն . և սույն եդ այսիւնույ :  
2 Ուշին մատուցան ինչ յանիւնուն մահ մասց ինչ : 3 Ուշին մատուցան անուն ինչ . մեւ ելու յանիւնուն մահ մասց ինչ : 4 Ուշին առաջ առան անուն ինչ . կամ նինջ արդեւունուն ինչ . կամ հանգիստ իրանուն ինչ . պաշտ գույց պաշտ յարդիւն պայ յանիւնույ : 5 Ա հաւ լուսա շնման յեթքունույ . և գուստ զնա ՚ի բաշտուն մայրեաց : 6 Ա այս ՚ի յարդիւնորա . երիբ զագուստ ՚ի բաշտուն այս ինցեալ են սոս նորա : 7 Ա հաւ ՚ի հանգիստ յա՞ դու և առաջանուն իրանի սըբութեան յա : Երիցունուն ու զբեցքն շաբարընութիւն . և սուրբ ու յնծառը յնծառունուն : 8 Ա ասի բաշտուն սիրելուուն յա , պ բարձրացանուն զնբեցքն այծելու տաման : 9 Ա բարձրացանուն թը բաշտուն մշմարդութեան և այս տեսուն նմա . ՚ի զարդու սըբութեան տաման նուստունուն : 10 Ուշին զահեցան սըբութեան յա շօքենս իմ . և ցաւ յանիւնուն յա : 11 Ուշին նոյս նուստունուն յանիւնուն յանիւնուն յանիւնուն : 12 Համեցան թը շնդ սիրդ . և շնդուստ բնակիւն ՚ի նմա . առեւ այս է հանգիստ իմ յանիւնուն յանիւնուն : ՚ի մաս բնակիւնուն շնդ համեցան յանիւնուն : 13 Օ զըս սոր օքնելուն օքնեցէց . և շնդուստ սիրդ յանիւնուն : 14 Ա բարձրացանուն զբեցքն յանիւնուն : և սուրբ սոր յնծառը յնծառունուն : 15 Ա նդ ծագեց շնդ յանիւնուն ՚ի բաշտուն . պարզուստ սըբութեան յնծառուն օծելու ինչ :

ԱՅԼՈՒՐ ՊԵՐ

( )<sup>፳</sup> የኩስ-፻፭፻፯ ስምምነት በመሆኑን :



**3** Առաջ Ձեմը Գիտութիւն Մեր Եկա Պ  
սաղ". վարդ" դնի \* երգ չուոց ։ և 'ի  
միումյաւելմամբ" \* երգս չուոց, սաղման  
'ի դաւիթ" ։ և 'յայլում \* օրհնութիւնոց ։ Խակ'ի  
միումձեռագրի, և 'ի սաղ" լամբ" \* օրհնութիւն աս-  
տիճանաց ։ որպէս և 'ի տպ" \* օրհնութիւնք աստի-  
ճանաց ։ զորմէշ տես 'ի ներած. (գլ. ԺՄ:

11. սկ թէ որոյ իցէ յօրինեալ զսա՝ դաւթի՛ թէ սողոմնի՛, ոչ է յայտ բազումք ասեն՝ թէ դաւիթը յօրինեաց և աւանգեաց սողոմնի երգել զսա յետ աւարտելոյ զտաձարն. և ինքն իսկ երգեաց ասեն 'ի վերածէլն անդ զտապահնակն տն 'ի կարիքաթարիմայ' 'ի

տունն՝ զոր կանգնեաց 'ի սիոն : Յայս կարծիս երեխ  
լինիլ և դաւիթ անյաղթ 'ի նախերգանսան սաղմնաց .  
յասելն . \* ասի իբրև յայլմէ այն , վասն դաւթի ծա  
,, ռայի քո մի դարձուցաներ զերեսս քո յօծելոյ  
,, քումմէ ( բայց ոչ է այդպիս . ) իսկ ասել թէ  
,, լուաք յեփրաթայ , և գտաք 'ի դաշտս մայրեաց ,  
,, ուխտազրուի շինելոյ տուն տն՝ դաւթի եր . բայց  
,, շինեաց սողոմնն :

Իսկ այլք պնդեն թէ սողոմն ասաց զայս 'ի նաւա-  
կատիս տաճարին , յիշելով միանգամայն և զոր ա-  
րար և ասաց դաւիթ 'ի վերաբերելն զտապանակն .  
Եւ յետ ժամանակաց 'ի կանգնել որդւոցն իսրայէ-  
լի զերկրորդ շինութի տաճարին , զսոյն երգեցին .  
որոյ վասն և այս սաղմոս եղաւ 'ի կարգս օրհնութէ  
աստիճանաց . այս կարծիք երեխ հաւանական և չըմա-  
րիտ . որոյ և զչետ գնամք 'ի մեկնութէ սաղմնոիս  
ըստ նկարագրին :

Այս սաղմոս յարմարական մեկնութիք կարեւ ասիլ և  
'ի դիմաց ու և իցէ մաղթողի 'ի կատարումն մեծի  
իրիք խնդրոյ . որպէս է տեսանել ( 'ի գով . յուսկ .  
երես . 320 . ) յասելն եղնկացւոյն վասն որին  
գորի լուսաւորչին . \* յիշեալ տոր զգը բեգոր և զամե-  
,, նայն չեղութիւն նորա . որպէս երգուաւ տն , և  
,, ուխտու եդ այ իւրոյ , թէ ոչ ելից 'ի խորութէ վի .  
,, բապէս և 'ի միջոյ թունաւոր գաղանացս , թէ  
,, տաց քուն աչաց կամ նինջ արտևանաց , թէ տե-  
,, սից զլցոյս արեւու , մինչեւ զաւետիս ընկալաց փըր-  
,, կութէ ազգիս այսօրիկ . թէ բերկրեցայց սրտիւ  
,, մինչեւ գտից զտեղի՝ արկանել հիմն տաճարի տն  
,, 'ի գաւառիս յայսմիկ ! : Բատ սմին և այլոց մարթ-  
է ասել առ առ առաջի այ : Օ այս եդեալ մատիցուք 'ի  
մեկնութի :

## Բ Ա Շ Ե

ամ. Յիշեալ թը պրաւին և զամենայն հեղութիւն նորս :

## ՄԵԿՆ ՈՒԹԻՒՆ

Յիշելն այ եթէ հայիցի յայնս՝ ոյք կան կամ որք կենդանիր են, նշանակիր ոչ անտես առնել կամ ոչ ցուցանել զինքն այնպիսի, որպիսի տեսանին մոռացօղք, այլ այնպիսի՝ որպիսի են յիշօղք, որք 'ի մտաբերելն ձեռն արկանեն առնել զոր վասն մոռանալց ոչ առնելին : Խւ այսու փոխարերութիւն նշանակի նորոդ իմն օրինակ ձեռնտու լինելոյն այ, և օգնելոյ կամ փրկելոյ, որպէս թէ յառաջն մոռացեալ էր առնել :

Խսէ եթէ յիշելն այ հայիցի յայնս՝ որք մեռեալ են եմեկնեալ յաշխարչէ մահուամբ, նշանակիր առնելն այ զայս ինչ և զայն, կամ առ նոսա՝ վասն ազաւանաց մերոց, և կամ առ մեզ՝ վասն արդեանց նոցա + ըստ այսմյետին առ ման դնի աստ յիշելն այ, յասելն :

Յիշեալ թը պրաւին և զամենայն հեղութիւն նորս : Այսինքն մի մոռանար զբաւիթ ծառայ քո, այլ յիշելով զնա և զհեզութիւնորա, արա ընդ մեզ զհամցոյ քո վասն արժանեաց նորա, և մի յանարժանութիւն մեր հոյելով թողուր զմեզ 'ի ինամոց քո և 'ի դթութենէ քումիշ : Այսպէս աղօթեր և մովսես 'ի ինողրելն յայ զքաւութիւն ժողովրդեան՝ յասելն առ ամծ . \* յիշեալ զու զարբահամ, և այլն լ. ( ելից . լը . 13 . ) Արդ թէպէտ և բազում ինչ ուներ դաւիթ յիշելոյ արժանի, բայց թողեալ զայլս՝ զնա ինքն զհեզն և զհեզութիւնորա առաջի մատուցանէ վասն երկուց նախ՝ զի յայնմ մասին առաւելեալ երեւցաւ, որպէս և յայտ է 'ի դործոց նորա 'ի հալածիլն 'ի ստուզայ. զի թէպէտ և կարեր վրեժ ինողրել 'ի նմանէ և սպանանել, բայց ոչ էարկ 'ի նա ձեռն . ( ամ .

Յագ . իդ . ) յորում հեղութիւնորա զարմանալի ցուցաւ ընդ խոնարհութեւ և ընդ անոխակալութեւ : Երկրորդ՝ զի լոելեայն իմն գիտէր սողոմնն հաշտ պահել զո՞ծ 'ի կատարումն երդման և խոստման նորա . և քանզի առ հաշտութիւն և առ պահպանութիւն հաշտութեւ պահանջեալ լինի հեղութիւն , յայն սակա զհեղութիւն դնէ առաջի , և իբր զիջուցիւ բարկութեւ յանդիման կացուցանէ : Իսի թէ տեսութիւն գառին զիջուցան զբարկութիւն փղի , սոյնպէս և տեսութիւն հեղութեւ զբարկութիւնն այ . ևս և զպատիժս որք առաքին 'ի բարկութէ նորա : Իսուրդն և բամբակին զգունդ հրացանի ուժգին սրձակելոյ տկարացուցանէ : Սոյնպէս և հեղութիւն և խոնարհութիւն

մեղմէ զպատիժս բարկութիւնն այ :

Ի . յս առաքինութիւն հեղութեան քաղցր իմն գոլով նման առնէ զմարդն այ , և ամենեախն համոյ նմա . որպիսի եղեւ և մովսէս . զրոմէ վկայէ նր գիրն՝ թէ : \* հեղերյոյժ քան զամենայն մարդիկ || . ( թուոց . ժի . 3 : ) Ուստի ասէ սարդիս նորհալի ( 'ի մեկն . յակ . առ . 21 . Տառ . ե . ) \* որք ուղղեցին զնա ( այս . , ինքն զհեղուի , ) 'ի գոլուիս առեալ են յածային ո գըոց . ըստ որում ասէ . ծառայն իմ մովսէս հեղ . , ե քան զամենեական . և յիշեալ որ զդաւիթ , և զա . , մենայն հեղութիւն նորա . թէպէտե այլս յոլովս յա . , ռաքրեաց զնոսա . նորին աղագաւ և ( յակոք ա . , ռաքրեալ ) զնորին ուղղութիւն պահանջէ . հեղու . , թը ասէ ընդունիլ զբանն ընդարդոյս || : Եւ դարձեալ նոյնն ( 'ի մեկն . յակ . գ . 17 . Տառ . թ . ) ասէ . \* հեղեր զաւիթ . վասն որոյ և ասէր . յիշեալ , որ զդաւիթ և զամենայն հեղութիւն նորա . նորին , աղագաւ այնպիսի վկայութիս յայ յինքն ձգեր ,

ո ընդ որ ամենեքին մեք զարմանալք :

Եւ զի ու միայն հեղեր դաւիթ , այլև յամենայնի ցուցանէր զնոյն հեղուի , վասն այն ու դնէ սաղմոսերգուն սոսկ զհեղութիւն նորա , այլ զամենայն հեղութիւն նորա . որով ցուցանի նտի հաստատութիւն հեղութեւ նորա յամենայնի , և երկրորդ՝ յաձախուի գործոց հեղութեւ նորին , ըստ բազում դիսլուածոց

հանդիսացեալ և փայլեալ եթէ՛ ի խորհուրդս , եթէ՛  
ի բանս , և եթէ՛ ի գործս , մինչեւ արձակապէս ա-  
սիլ նմա հեղ յամենայնի :

Ա. Ե Լ եթէ ոք ասիցէ՛ զիարդ կարե՛ր միաբանիլ ընդ  
հեղութ այն ամենայն զոր արար դաւիթ ՚ի հեղուն  
զայնչափ արիւն , սոյնպէս և զոր արար մնվուս ՚ի  
պատուհասելն երբեմն զժողովուրդն , ասելի է թէ  
այն ու էր ներհակ հեղութէ , զի էր գործ արդա-  
րութէ կամ ածային նախանձու , որով վարեցան նո-  
քա . քանզի օրպէս ՚ի ձեռն հեղութէ քաղցրութք  
տանէին այնմ ամենայնի՝ որ լիներ ընդդէմ ինքեանց ,  
սոյնպէս և ՚ի ձեռն արդարութէ և ածային նախան-  
ձու վանէին զայն ամենայն՝ որ լիներ ընդդէմ այ .  
ուստի որպէս յայսմ էին հաճոյք այ , նոյնպէս և  
յայնմ էին կատարեալք :

Ա. Յ Ս բան ասի ուղղակի և ՚ի դիմաց եկեղեցւոյ  
հայելով ՚ի քանկարեալ յանձն դաւթի , որ թարգ-  
մանի սիրեցեալ կամ գեղեցիկ տեսլեամբ . յոր դէմս  
պաղատելով եկեղեցւոյ՝ ասէ առ հայր , յիշեալ առ  
զսիրեցեալն քո զորդի և զամենայն հեղութի նորա ,  
որով յանձն էառ նա կրել զամենայն վասն մեր , և  
ետ զինքն օրինակ հեղութէ և խոնարհութէ ասե-  
լով \* ուսարութ յինէն զի հեղ եմ և խոնարհ սըր-  
տիւ . ( մատ . ժամ . 25 . ) և վասն անուան և ար-  
ժանաւորութէ նորա այց արա մեզ , և պաշտպանեալ  
զմեզ , և օգնեալ մեզ . Օ այս եդեալ մարգարէին ՚ի  
մշշ բերէ ապա և զուխտն զոր եդ քո ընդ հօր , և  
դաւիթ ընդ այ . վասն որոյ ասէ :

Ք . **Պ** աէ ու յուշ երդուաւ ո՞ն . և ուիսու եդ այ յահունայ :

Ք . **Պ** աէ ու յուշ ուսն աչայ իմոյ . իմ նինջ արդեւանաց  
իմոյ . իմ հանգիստ իրանաց իմոյ . գնչեւ գույ  
շուելի յորին ո՞ն այ յահունայ :

Յետ որոյ էած դաւիթ զուպանակն առն ՚ի սիսն ,

յոր ժամ հանդոյց զնա ած յամենայն թշնամքաց նորա շուրջանակի , տեսեալ զի՞նքն բնակեալ 'ի տան եղեւնափայտից , և զտապանակն առն առանց պատկանաւոր տաճարի , զի կայր միայն 'ի խորանի՝ զոր նա շինեաց , խօնարդութիւն և չեզութիւն սրտի նորա ոչ թողոյը նմա հանդարտիւ . վասն որոյ ուխտեաց առն շինեւնմա տաճար մեծ , և զայս ուխտ իւր յայտնեաց նոթանայ մարգարեի այլով իմն բանիւ . և ած 'ի ձեռն նաթանայ ասաց նմա՝ թէ որդի նորա շինեցի զայն տուն . ( ը . թագ . է . 1 -- 13 . տես և ա . մնաց . ժէ . 1 -- 12 : )

Ամին իրի պատրաստեաց դաւիթ նիւթ բազում յոյժ վասն շինութե տաճարին . ( ա . մնաց . իտ . 5 . և 14 -- 16 . և իշ . 1 -- 3 : ) Եւ նա ինքն ետ զորի նակ տաճարին ըստ ամենայնի . ( որդիս է տեսանել . ա . մնաց . իշ . 11 -- 19 : ) Իւս ամենամեծ պատրաստութիւ՝ զոր արար դաւիթ , եր ներգործութիւ ինչ այնը ուխտի զոր եգեալ եր ընդ ոյ : Քայս հայելով ասէ :

Որո՞ւն երդուաւ թն և ուխտ եր ոյ յակոբայ : Բառդ որ պէս՝ որոյ փոխան յերբ " զնի իմ , այս է որ կամ նէ , առեալ լինի աստ փոխանակ բառիս նէ վարդ . յոր միտս կամի ասել . յիշեա առ զդաւիթ , և զայն թէ զիարգ երդուաւ և ուխտեաց քեզ ձշմարտիդ ոյ շինեւլ տաճար բնակութե . և զի փափաք կատարման ոյսր ուխտի տարածեր և 'ի վերայ այնը ամենայնի , որովք հոգայր կատարել , սմին իրի յարե զկնի՝ ասելով :

( Օ ) է ու մուշ է յարիս տան իմոյ . նէ Ելշայակովինս մահմաց իմոյ :

( Օ ) է ուայ ուան աչաց իմոյ . համ նինջ արդեւանաց իմոյ , էամ հանդիսար իրանաց իմոյ . Գնչւ գրեց լուել յարին թն ոյ յակոբայ : Կամի ասել . 'ի գնեւլ իմ զուխտ ընդ ոյ շինեւնմա տաճար , նովին իսկ ուխտեցի թէ ոչ մտից 'ի յարկս տան իմոյ , և ոչ ելլոց յանկողինս մահմաց իմոյ . ոչ տաց քաւն աչաց իմոյ , և ոչ ննջել ( այսինքն նըստել ) արտեանաց իմոյ , և ոչ բնաւ հանգիստ տալ անձին իմոյ , մինչեւ լինիցի ինձ կատարել զուխտ իմ :

Առքիմքք ոչ ցուցանէ մարգարեն թէ ուխտեաց բնաւ .

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ 'Ն  
ոչ մտանել՝ ՚ի տուն իւր , կամ երբէք ոչ ննջել . զի  
ոյս ոչ է ուխտ , ոյլ զեղծումն ուխտի . որովհետե  
պիտոյ էր առ կատարումն այսր ուխտի բազում ժա-  
մանակ . այլ թէ ուխտեաց ժամանել յիրն դիտեալ,  
որպէս թէ եղեալ էր . ուխտեցի ոչ լինել անփոյթ  
զշինութէ տան տն , կամ երգուայ ոչ թողուլ զայն  
իրը անհարկաւոր ինչ , ուստի և ոչ մտից ՚ի տուն  
կամ յանկողին՝ մոռանալով զշինութի տան տն , և  
ոչ ևս մոռացմամբ նորին տաց քուն ալաց կամ հան-  
գիստ իրանաց , այսպէս՝ որպէս թէ չունիցիմ հոգ  
շինելոյ զտուն տն . այլ յամենայնի կալայց փոյթ , և  
զհետ եղեց , մինչեւ կատարեսցի փափաք իմ . և առ  
այս յարեւ :

Ա Բ Ա Ն Հ Լ Գ Ր Ե Ղ Ե Խ Ա Յ Ա Յ Ա Բ Ա Ն Հ Լ  
Գ Ր Ե Ղ Ե Խ Ա Յ Ա Յ Ա Բ Ա Ն Հ Լ Գ Ր Ե Ղ Ե Խ Ա Յ Ա Յ Ա Բ Ա Ն Հ Լ  
ցանկալ նորա թէ ից՛ զի շինեսցէ զտուն տն ՚ի  
քաղաքի անդ իւրում . իսկ երկրորդաբար ցուցանէ՝  
թէ ուր արգեօք շինեսցէ . և ըստ այսմբառս գեղի՝  
սկզբնաբար ցուցանէ զտուն՝ որ շինելոց էր տեղի  
յարկի տն՝ այսինքն տեղի տապանակի տն , կամ տե-  
ղի խորանին ոյց յորում էր տապանակին տն . և երկ-  
րորդաբար ցուցանէ զլայրն՝ ուր շինելոց էր : Ա յ ս  
ուխտ զոր յիշէ սաղմոսերգուն , ըստ խորհրդոյն ցու-  
ցանէ զուխտն՝ զոր եղ որդին ոյց ընդ հօր վասն շի-  
նելոյ զեկեղեցի ոք՝ իբրև զտեղի բնակութե ամե-  
նամը երրորդութե . և յայս իսկ ոչ եմուտ ՚ի տուն  
փառաց իւրոց յերկինս , և ոչ ետ հանգիստ իրանաց  
իւրոց , մինչեւ կանգնեաց զայն ՚ի կենդանի քարանց ,  
յորոց և շինէ յերկինս տաձար սքանչելի , զոր ետես  
յովհաննէս . ( յայտ . իտ . տես և ՚ի վերջ յաջորդ  
համարոյն : )

Բ ա ր ո յ ա պ է ՞ ա յ ի երաքանչիւր ոք , որ ՚ի մլրտիլն անդ  
ուխտ եղեալ է ոյց շինելնմա զինքն տաձար բնա-  
կութեան , ոչ պարտի տալ քուն անհոգութեան  
ալաց և ոչ հանգիստ բերկրութե անձին , մինչեւ ոչ  
շինեսցէ զայն , զիտելով թէ ած ոչ այլուր համի  
հանգչիլ բայց եթէ յայնպիսի անձին . ( եսայ . կշ .  
2 . ) Ա յ ն ա պ է ս հ ո վ ի բ ե կ ե ղ ե ց ւ ո յ ե վ ա ն ա հ ա ր գ ե  
տանուտեարք ոչ պարտին հանգչիլ , մինչեւ ոչ յար-

զարեսցեն զստորադրեալս իւրեանց . յոր միտս ասէ<sup>7</sup>  
ներս, ո շնորհալին՝ ի հանրականն իւր վասն առաջ-  
նորդաց , թէ պարտ է նոցա փոյթ մեծ ունել . \* զեր-  
,, իւրղ դատաստանին զմտաւ ածելով՝ որ վասն հո-  
,, վուաց և առաջնորդաց . . . մինչ զի ոչ տալքուն  
,, աչաց կամ նինջ արտևանաց || : Վարդ յայս արարեալ  
մարդարեին զփափաք իւր ՚ի շնորհի տաճարի նան,  
խօսի այժմ զտեղւոյ տապանակին , թէ ուր կայր յա-  
ռաջն , և ուր փոխեցաւ . վասն որոյ յարել զկնի ա-  
սելով :

Դաւիթ գիտեր՝ թէ տապանակն ուն յառաջագոյն  
էր՝ ի սելով ամսն իբր երեքհարիւր և քսան. և յետ  
դերելոյ յայլազգեաց ածաւ՝ ի բեթասամիւր, և եկաց  
՚ի կարիաթարիմ ամսն քսան. ևս և ամս յիսուն-  
ընդ ամենայն ամսն իբր եօթանասուն. ( տես ա-  
թագ. • կ. 1. և 12-21. և է. 1. և թ. • թագ. •  
կ. 1-13.) և ապա նստաւ՝ ի տան աբեղդարայ գե-  
թացւոյ ամիսս երիս. ( թ. • թագ. • կ. 111.) Ըստց ա-  
ռաւելութի փափաքանաց նորա վասն շնուրոյ զտա-  
նարն այ ՚ի գնել անդը զտապանակն, տայր խօսիլ  
նմա այնպէս՝ որպէս թէ ոչ գիտեր ուր իցէ. և  
ապս իբր նորոգ լսելով թէ յառաջն լեալ իցէ. ՚ի սե-  
լով անակնկալ իմ յայտնութեամբ գտեալ իցէ. զայն  
՚ի կարիաթարիմ. Հայոյ հայելով սաղմոսերգուին  
ամէւ :

Այս ըստու չնմանէ յէկընեայ. (Ն գոտի չո ՚է դաշտ  
մայրեայ.) Պիսպէտ կարծիք են ՚ի վերայ բառիցդ  
երբեայ և դաշտ մայրեայ. բայց հաւանականագոյնն է  
այն՝ զոր հաստատեն բազումք, այն թէ եփրաթաւ  
իմացեալ լինի աստ սելով ՚ի մասին եփրեմայ, ուր  
էր յառաջն տապանակն ան ամս իբրեւ երեքհարիւր  
և քսան։ Եւ թէպէտ բառդ երբեա ոչ ուրեք ՚ի  
թարգմանութե մերում դնի փոխանակ եփրեմայ,  
բայց գտանի այդ ուրեք ուրեք յերբ և ՚ի քանի մի  
թարգմանութին. յորս եփրեմացիք կոչին եփրա-  
տացիք։

Խոկ դաշտիւ մայրեաց իմացեալ լինի կարիսաթարիմ, որ թարգմանի քաղաք մայրեաց կամ տեղի անտառից, ուր եկաց տապանակն ընդ ամենայն՝ ամսի իրը եօթ անասուն. կարէ ևս իմացեալ լինել բեթասմիւս, առ որ մօտ էր կարիսաթարիմ:

Եւ ըստ այսմ հաւանական կարծեաց կոմիտ ասել. 'ի խորհիւ իմում շինել զտուն վասն տապանակի տն՝ ահա լուաք զնմանէ յեփրաթայ. ուր բառդ ահա՝ ոչ ցուցանէ թէ յետ խորհելոց դաւթի շինել զտաձար տն լուեալ իցէ զայս, այլ թէ զոր յառաջագոյն գիտէր, զնոյն պատմէ. որպէս թէ եղեալ էր. լուաք թէ տապանակն տնի յառաջ ժամանակաւ էր յեփրաթա այսինքն 'ի սելով՝ որ է 'ի բաժնին եփրեմայ, և յետոյ գերեցաւ 'ի փղշտացւոց, և ապա բերաւ 'ի նոցունց 'ի բեթասմիւս, և ածաւ 'ի կարիսաթարիմ.

ուստի և յաւելու :

Գաբատ վնա 'ի դաշտս հայրեաց: Վ. յսինքն դտաք զնա զետեղեալ ոչ 'ի սելով, այլ 'ի կարիսաթարիմ. կամ թէ 'ի կարծել մեր՝ թէ տապանակն տն մնացեալ եղե 'ի գերութեառ գո փղշտացիս՝ տեսաք զի դտեալ եղե 'ի դաշտս մայրեաց 'ի բեթասմակւս մօտ 'ի կարիսաթարիմ: Վոդ այսու բանիւ լուելեայն իմն կամի իմացուցանել մարգարեն, թէ ած ոչ զսելով և ոչ զկարիսաթարիմ հաձեցաւ ընտրել իւր տեղի հաստատ ընակութե՛ այլ զերուսազէմ, որոց վասն շինեաց նմանդ դաւիթ խորան բնակութե՛ :

Վ. յս բան ասացեալ 'ի բերանոյ իսրայելացւոց դարձելոց 'ի գերութե՛ առաջի դնի այսպէս. լուաք տը 'ի հարցմերոց՝ թէ խորան քո յառաջն էր յեփրաթա, այսինքն 'ի սելով 'ի ցեղին եփրեմայ, և ապա իմացաք թէ դտեալ եղե 'ի դաշտս մայրեաց այսինքն 'ի կարիսաթարիմ, և անտի փոխադրեալ եղե յերուսաղէմ. ուր և շինեցաւ նմա տաձար ահեղ. բայց ահա վեր 'ի վայր եղե ամենայն, երուսաղէմ եղծաւ և տաձարն կործանեցաւ, և տապանակն 'ի միջոյ բարձաւ. և արդ արի տէր դու և տապանակ կտակի

քո, և այլն :

Ոմննք բառիւս երանե՛ իմաննան զսահմանս երուսաղէմի և բեթղէհէմի. (ծնն. լք. 19. և խը. 7.

և այլն . ) ուր արժան է գիտել . զի որպէս դրէ վարդան ըստ աւանդելոյ հին պատմութեց , յորժամ մեռաւ կին քաղեթայ՝ գաղութան , ետո նա կին 'ի հեթանոսաց բնակչաց երկրին . և անուն կոչվն եր քարբաթա ըլ բարբառոյ քանանացւոց , իսկ ըլ հնչան այլոց՝ եփրաթա . և հայր կոչվն եր տեր երկրին . զոր և ետ դստեր իւրում , յորոյ անուն կոչեցաւ եր կիրճ՝ եփրաթա . և ծնաւ քաղեթ զօրդի , և կոչեաց զանուն նորա թէթղէ՛հէմ . և շնչեաց քաղաք , զոր և յանուն նորա կոչեաց թէթղէ՛հէմ , որ Եւարդ մանի տուն հացի : Եւ ըստ այսմ բառս եփրաթա՝ և անուն գաւառի՝ յորում եր թէթղէ՛հէմ քաղաք : Եւ ամին դաւառի եր և երուսաղէմ , յորում եր տեղին կոչեցեալ ամուրիա , որ 'ի մերումն գնի լեան ամուրացւոց . ուր և եր կալն ոռնայ , յորում շինեցաւ տաճարն սոլոմոնի : Եւ զի յառաջն մայրի եր անդ և ան-

ինսամ՝ վասն այսորիկ դաշտ մայրեաց կոչիւր՝  
Իստ այսմբ բայցատըութե դիւրաւ մեկնի առաջիկայ  
քնաբեանդ . իբր թէ ասել . 'ի ինսգրել դաւթի , ուր  
արդեօք գտանիցէ տեղի շինելոյ զտուն ոն , լուեալ  
իցէ , այսինքն տեղեկացեալ իցէ յայ , թէ այն տե-  
ղի է յերուսաղեմ՝ 'ի դաւառին եփրաթայ . և տունն  
իցէ շինելի անդ 'ի դաշտս մայրեաց 'ի կան ոռնոյ :  
Խորհրդաբար այս բան և նախընթաց որ ցուցանեն  
զայլ իմն գերադոյն փափաք սրտի մարդարեին , և  
զյօժարութի մարդկային բնութե 'ի գտանել զտե-  
ղի յարկի որդւոյն ոյ մարդացելոյ , ոչ մտից ասելով  
'ի հանգիստ , մինչեւ ոչ դտից թէ ուր իցէ նա . ուր  
յղացաւ , ուր ծնաւ , ուր շրջի և այլն . Եւ 'ի խըն  
դրելն անդ՝ լուաւ թէ 'ի սահմանս եփրաթայ իցէ ,  
որ ըստ տեղւոյն ցուցանէ զրեթզէ հացի զտուն հացի ,  
ուր ծնաւ :

Օ ի որպես գրեն մեկնիւք, ըստ որում աւանդէ և  
շնորհալին. ('ի մեկն . մատ . գլ . թ .) \* որ ըստ եր-  
,, բայականին թէթզէչէմ (լսի,) ըստ յունականին  
,, տուն եփքաթայ. և 'ի մերս տուն հացի թարգմա-  
,, նեալ. յորմէ և հացն յերկնից իջեալ տուաւ աշ-  
,, խարչի առ 'ի կեանս . զայսմանէ տես 'ի գիրքն  
կուեցեալ պատկեր տօնից ( 'ի ձառն . կ .) ուր քացա-

յայտ ևս ասացեալ է իմ զայսմանէ բազումինչ ,  
 Յաւելու աստ չնորհալին ասել և զայս . \* դարձեալ  
 , միւս ևս մերձաւորագոյն խորհուրդ . զի գերեզ  
 , մանն եւայի ասի լինել 'ի բէթղէչէմ . ըստ որում  
 , ադամայն 'ի գողգոթա . և որպէս զնորայն եբարձ  
 , մահուամբ զյանցանս , նոյնպէս և զնախամօքն  
 , ծննդեամբ ելցյ զերկուս անիծիցն .

Դարձեալ 'որովչէտե եփրաթա թարգմանի և յայտ-  
 նումն կամ բացումն , սովին ցուցանի՝ թէ 'ի խնդրել  
 մարդկան գտանել զի՞նքնին յայտնեցաւ նոցա .  
 որով և գտին նոքա զնա 'ի գաշտս մայրեաց այսինքն  
 'ի տաճարի , որ է ասել 'ի մարմին . և հոգեորապէտ  
 'ի մէջ եկեղեցւոյ , որ է գաշտ մայրեաց , այսինքն  
 գաշտ առաքելոց և մարգարեից , հայրապետաց և  
 վարդապետաց , չգնաւորաց և կուսանաց և ամենայն  
 հաւատացելոց : Իրդ յետ առաջի դնելոյ մարգա-  
 րէին զտեղեկութիւնելոյ տապանակին ոն , 'ի մէջ  
 մատուցանէ և զայն որ հետեւեցաւ , ասելով :

Ե. **Պ**այտակ 'ի յարէն նորա , երէիր պահցառակ 'ի պեղազ  
 ուր հաշեալ նն ոստ նորա :

Հոգալով գաւթի մեծապէս վասն տապանակի ոն  
 որ էր 'ի կարիհաթարիմ 'ի տան ամինադաբայ բլրաց-  
 ւոյ , կանգնեաց վասն նորա 'ի սիռն խորան նոր ըստ  
 օրինակին , զոր արարեալ էր մնվսէս . զի մովսէսինն  
 մնացեալ էր 'ի սելով . զնացեալ ապա բազմութք 'ի  
 հան անտի զտապանակն . և զի 'ի բառնալն զայն 'ի  
 սայլ 'է հար տէր զողիս , երկուցեալ գաւթի 'ի ոնէ ,  
 հանգոյ զտապանակն 'ի տան արեգդաբայ գետացւոյ  
 մօտ յառաջին տեղին . և յետ իբր երից ամսոց էած  
 զնա անտի մեծաւ հանդիսիւ 'ի սիռն . և զետեղե-  
 ցոյ 'ի խորանին , զոր շինեաց . (թ. թագ. դ. 1 -- 14) .  
 Օ սյս այսպէս կարգեալ 'այնուհետեւ ստէպ մտանելը  
 'ի ներքս անդ երկիրպագ անել ոն : Ա սոյն յայս և  
 զայլս յորդորամիտս կամելով առնել ասէ :

**Պ**այտակ 'ի յարէն նորա , երէիր պահցառակ 'ի պեղազ  
 ուր նն ոստ նորա : { արկաւ իմացեալ լինի աստ խորանն  
 այն , զոր ( որպէս ասացաք ) կանգնեաց նա ինքն գա-  
 րիթ . աւասիկ . ասէ խորանն ոյ , մատուք 'ի ներքս

և երկիր պագցուք նմա ՚ի տեղւոջ անդ , ուր կացեալ  
են ոտք նորա , որով իմացեալ լինի տեղին այն , ուր  
եղաւ տապանակն . զի որովհետեւ ասացեալ լինէր ,  
թէ ած նստի ՚ի վերայ քաւութէ տապանակին ՚ի  
քրովեւս իբրև ՚ի վերայ աթոռոյ , այն վայր ուր էր  
տապանակն , էր տեղի ոտիցն այ , այն է տեղին կո-  
չեցեալ սրբութի որց . բայց այսու ոչ ցուցանի՝ թէ  
որք մտանէին ՚ի խորանն , կարէին մատչիլ ՚ի ներքս  
անդ ՚ի սրբութի որցն . այլ թէ ՚ի սրահի կալով՝  
երկիր պագանելին ոտն . որոյ ներկայութին յանդի-  
ման լինէր տապանակաւ ՚ի տեղւոջ անդ . ( տես և ՚ի  
սաղ . դը : )

Վրդ եթէ այս սաղմոս իցէ դաւթի՝ սոյն այս բան  
զնի իբրյորդոր նորա առ այլ . իսկ եթէ իցէ սողո-  
մոնի , այս բան յառաջ բերի ՚ի նմանէ պատմողա-  
բար , յայտ առնելով՝ թէ զայսպիսի ինչ ասաց դա-  
ւիթ :

Խորհրդաբար , սովիմք յորդորէ մարդարէն զորդիս  
մարդկան մտանել յեկեղեցի որ ՚ի նորս սիօն . և  
երկիր պագանել որդւոյն այ , ՚ի տեղւոջ՝ ուր կա-  
ցեալ են ոտք նորա , այսինքն ՚ի տաճարի , յորում կա-  
ցեալ են և կան խորհուրդք տնօրէնութէ նորա , և  
պաշտօն առ ած ՚ի փառս խորհրդոյ մարդեղութէ .  
Հայս միտս առեալ և գեորգեայ վարդապետի ( ՚ի  
մեկն եսայ . ) ՚ի խօսին զտեղոյ ոտից ոտն զըէ այս-  
պիս . \* և զտեղի ոտից իմոց ( փառաւորեցից ) որ է  
,, տեղի մարդեղութեան իմոյ . այս է՝ ուր պաշտի  
,, խորհուրդ մարդեղուեն քսի՝ փառաւորեցից ասէ ։  
Հարմարական մեկնութք՝ սովաւ հրաւիրին մարդիկ  
մատչիլ ՚ի բուն իսկ ՚ի տնօրինական տեղիս , յորս  
շրջեցաւ որդին այ ոտիւք իւրովլք : Խըանի թէ սոյն  
այս կատարիւր այնու փափաքանօք , որով փափաքէք  
դաւիթ , ընդ նմին և այլ ծառայք քսի . և ոչ որպիս  
տեսանի ՚ի բազում յայժմու ուխտաւորաց ։ Օ այս-  
սիկ եղեալ մարդարէին՝ դարձուցանէ զբան իւր առ  
ած , և ասէ :

Է . Ա յ է ա բ է ՚ ի հ ա ն գ ի ս ո ր ՚ ո ւ ր ո ւ լ ո ւ պ ա պ ա ն ա կ ի է ր ա հ ի  
ս ր ե ռ ս ո ւ ն է ՚ ո ւ :

Ո ւ ս զ ե տ ե զ ե լ ո յ դ ա ւ թ ի զ տ ա պ ա ն ա կ ն ա ն ՚ ի խ ո ր ա ն ՚  
ն ի ա ն դ ՝ զ ո ր շ ի ն ե ա ց ՚ ի ս ի ո ն , ( ո ր պ է ս ա ս ա ց ա ք ՚ ի  
վ ե ր ո յ ) , ց ա ն կ ա ց ա ւ կ ա ն գ ն ե լ տ ա մ ա ր ՚ ո յ , և փ ա փ ա ք  
ք է ր գ տ ա ն ե լ տ ե ղ ի յ ա ր կ ի ն ո ր ա + վ ա ս ն ո ր ո յ և պ ա ր  
զ ա տ ե ր ա ռ ն ա ՚ լ ն ո ւ լ զ ա յ ս փ ա փ ա ք ՚ ի ւ ր , և յ ա ջ ո ղ ե լ  
լ ո վ զ գ ո ր ծ ն ՚ գ ա լ և հ ա ն գ չ ի լ ՚ ի տ ա մ ա ր ի ա ն դ + յ ա յ ս  
հ ա յ է լ ո վ ա ս է :

Ա յ է ա բ է ՚ ի հ ա ն գ ի ս ո ր ՚ ո ւ ր ո ւ լ ո ւ պ ա պ ա ն ա կ ի է ր ա հ ի  
ս ր ե ռ ս ո ւ ն է ՚ ո ւ : կ ա տ ա ր ե ա ՚ տ է ր զ փ ա փ ա ք ս ր ո ւ թ ի մ ո յ ՝  
շ ի ն ե լ ք ե զ տ ա մ ա ր հ ա ն գ ս ո ւ ե ա ն ՚ զ ի ե կ ե ա լ ը ն ա կ ե ա  
ց ի ս ա ն դ ր + յ ա ջ ո ղ ե ա ՚ ա ր դ զ ա յ ս ի մ ց ա ն կ ո ւ թ ի և ՚ ի  
յ ա ջ ո ղ ե լ զ ա ր ի ՚ ի տ ե ղ ւ ո ջ է ա յ տ ի , և ե կ ՚ ի հ ա ն գ ի ս ո ւ  
ք ո ՚ գ ո ւ և տ ա պ ա ն ա կ ի կ տ ա կ ի ս ր ո ւ թ ե ք ո ՚ :

Ե ւ ը ս տ ա յ ս մ բ ս ո ւ դ ՚ ո յ է ՚ ո ւ հ ա յ ի ա ս տ յ ա յ ն ՚ ո ր է ,  
ա յ լ յ ա յ ն ՚ ո ր լ ի ն ե լ ո ց է , ո ր պ է ս թ է ե ղ ե ա լ է ր + ա ր ա ՚  
զ ի հ ա ն գ ն ե ս ո յ ի տ ա մ ա ր ք ո ՚ ո ւ ր հ ա ն գ ի ց է տ ա պ ա ն ա կ  
ք ո ՚ , և մ ի ե ս տ ա ր ո ւ թ ե ր ի ց ի տ ե ղ ւ ո ջ է ՚ ի տ ե ղ ի , ո ւ  
ո ւ ն ե լ ո վ զ հ ա ն գ ի ս ո ւ : ո ր պ է ս ե ղ է մ ի ն շ է ց ա յ ն ժ ա  
մ ա ն ա կ :

Ա յ լ ծ ա ն ի ր զ ի ս ր ի մ բ ք ո ւ ց ո ւ ա ն ի թ է ա ն ծ կ ա ր ո ւ թ ի ց է ՚  
հ ա ն գ ս ո ւ ե ա ն կ ա մ տ ե ղ ւ ո յ , զ ի և ե ր կ ի ն ք և ե ր  
կ ի ր չ ե ն բ ա ւ ա կ ա ն ն մ ա ՚ ա յ լ թ է ո ր ո վ չ ե տ ե ՚ ի ձ ե ռ ն  
տ ա պ ա ն ա կ ի ն ն ե ր կ ա յ ո ւ թ ի ն ո ր ա յ ա ն դ ի մ ա ն լ ի ն ե ր , ՚ ի  
գ ա լ և ՚ ի հ ա ն գ չ ի լ տ ա պ ա ն ա կ ի ն ն ո ր ա ՚ ի տ ա մ ա ր ն ՚  
ի ն ք ն ե ս բ ա ն ի ւ ն ո ր ա ա ս ի ւ ր հ ա ն գ չ ի լ ա ն դ , և ն ո վ ի ն ՚  
ց ո ւ ց ա ն ե լ թ է հ ա մ ե ա լ է լ ի ն դ ա յ ն :

Վ ա ր թ է ա ս ե լ թ է գ տ ա յ է զ ա յ ս ա ս է ո ւ յ ե տ զ ե տ ե ՚  
զ ե լ ո յ դ ա ւ թ ի զ տ ա պ ա ն ա կ ն ա ն ՚ ի խ ո ր ա ն ի ն զ ո ր շ ի  
ն ե ա ց ն ա ՚ ի ս ի ո ն , ա յ լ յ ա ս ա ջ ք ա ն զ զ ե տ ե ղ ե ն ՚ վ ա ս ն  
ա ն դ ր հ ր ա ւ ի ր ե լ զ զ ա ն ՚ , ո ր պ է ս թ է ա ս ա ց ե ա լ է ր +  
ա ր ի ՚ ո ր ՚ ի կ ա ր ի ա թ ա ր ի մ ա յ , և ե կ ՚ ի խ ո ր ա ն ն ՚ զ ո ր  
կ ա ն գ ն ե ց ի , և հ ա ն գ ի ր ա ն դ : Շ ա յ յ ա ռ ա ջ ի ն կ ա ր ծ ի ք ն  
է ս տ ո ւ գ ա պ ո յ ն :

Ե թ է ա յ օ բ ա ն ի ց է ա ս ա ց ե ա լ ՚ ի ս ո ղ ո մ ն է ՚ ի բ ը ր բ ա ն  
դ ա ւ թ ի ՚ ա ռ ա ջ ի ՚ ո ն ի ՚ ի բ ը ր պ ա տ մ ա ր ա ր ա ռ ՚ ի յ ա յ տ  
ա ռ ն ե լ ՚ թ է զ ա յ ս ՚ ի ն չ ա ս ա ց դ ա ւ ի թ , ո ր և կ ա տ ա ր ե ՚

ՍԱՀՄ. ՃԱԼ.  
155  
ցաւ յաւուրս իւր. որոյ վասն և ինքն կրկնեաց զառն  
ասելով. \*արթ տէր 'ի հանգիստ քո՞ դու և ատապա-  
.. նակ կտակի սրբութե քո?»

„ նակ կտակի սրբութ քու ։  
Վայ թէ ոք ասիցէ՝ թէ զայս բան ոչ իբր դաւթի  
յառաջ բերէ սողոմնն, այլ իբր իւրա՞ որպէս զիսանդա-  
ղատումն ինչ առ ած, այսմ չունիմք ընդգիմանալ-  
իսկ մեզ առաջինն թուի հաւանական. զսոյն ի իմա-  
նալ և վասն յաջորդ համարոյն։ Խայց որում և տա-  
սի, միտ բանին ամենուեին նոյն մեայ։

յի , միտ բանին ամենութիւն սովոր առ յ

որպէս չարչարեցար յերկրի :  
Կարձեալ տաղանակաւ նշանակի աստ սը ածածինն

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ե Կ Ն  
յորում բնակեցաւ նա ինքն բանն ած՝ իբր տախտակ  
օրինաց, և իբր երկնային մանանայ, և իբրեւ գաւա-  
զան ծաղկեալ. ուստի և 'ի հասանե՛ ժամու փոխա-  
դրութե՞ն նորայերկինս՝ հարկ լիներ աղաղակել երկ-  
նային զօրաց առ որդի նորա միածին. \* արի տէր 'ի  
,, հանգիստ քո, դու և տապանակ կտակի սրբութե՞  
,, քո''. այսինքն արի և ե՛կ յերկինս դու և ամենօրհ-  
նեալ մայր քոյ, որ եզեւ տապանակ ոթ բնակութե՞ քոյ:  
Հայտ արարեալ մարդարեինս զփափաք իւր վասն փո-  
խագրութե՞ն տապանակի ո՛ն 'ի տաճար հանգստեան,  
յարեւ ապա զկնի և ասէ:

Է. **Ա**բեշանս ու զգեցին շաբարառանե՞ն. և սբ ու զնծա.  
լու շնծացէն:

Օգենուլ երիցանց զարդարութե՞ն, ե ցուցանել զգործա-  
արդարութե՞ն, այսինքն զգործս կատարելութե՞ն վա-  
րուց՝ ըստ երից. իբր զի որպէս զգեստն արտաքուստ  
ծածկէ զալտեղութե՞ն մարմնոյ, և զարդարէ զանձն,  
և որոշումն առնել յայլոց, սոյնպէս և վարդ քահա-  
նայից իբր զգեստ արդարութե՞ն պարտի նախ ծած-  
կել զպակասութիւնոցա, մինչեւ ոչ երեկիլ 'ի նոսա-  
իրիք աղտեղութե՞ն. երկրորդ՝ զարդարուն ցուցանել  
զնոսա պէսպէս առաքինութե՞ք, և երրորդ՝ որոշել  
զնոսա յաշխարհայնոց, ևս և յաշխարհային գնացից.  
և զի այս ամենայն բարւոք ևս յաջողլէր 'ի կանգնիլ  
տաճարին այ, վասն այսորիկ և մարդարեն 'ի փա-  
փաքիլն շինութե՞ն տաճարին՝ զսոյն ևս առաջի մա-  
տուցանէ ասելով:

**Ա**բեշանս ու զգեցին շաբարառան: Լամի ասել. 'ի կանգ-  
նիլ տաճարի քում, քահանայք քո ոչ միայն 'ի ներ-  
քուստ գտցին արդար, այլև արտաքուստ երեւոցին  
այնպիսի, որպէս թէ զգեցեալ իցեն զարդարութե՞ն.  
կամ որ նոյն է, քահանայք քո ցուցցեն զայնպիսի  
արդարութե՞ն և զսրութե՞ն, որպիսի վայել է պաշտօ-  
նէից տաճարի քո 'ի պաշտել նոցա զքեղ երկիւղիւ  
և որբութք, և 'ի տալ նոցա օրինակ բարի առ ժո-  
ղովուրդն յամենայն շաբուածս՝ իւրեանց բարեձեռ-  
թքն. մինչեւ 'ի տեսանիլն ճանաչիլ թէ իցեն քա-  
հանայ այ: Ուստի սարդիս շնորհալի ( 'ի մեկն . ա.

պետ, Ե. Յ. Անու. Ժ. ամս. 1990.) խօսելով զհանգամանաց  
քահանայի ասել. \*որպէս մարդ յորում տեղով և  
,, լինի՝ յերեմանեն ծանօթ անայ՝ եթէ մարդ է ...  
,, նմանապէս և քահանայն կայով՝ ի մէջ ժողովրդոցն  
,, բարեձեռութքն Անանայ՝ եթէ քահանայ է, և տի  
,, բապէս աշակերտ քնի, և օրինակ բարեաց ամեւ  
,, նայն ժողովրդեանն. վասն զի պարտ և արժան է  
,, քահանային որոշիլ՝ որպէս ըստ ձեռոյն՝ նոյնապէս և  
,, և կարգաւորութքն յամենայն ժողովրդենեն, 'ի  
,, նստիլն, 'ի յառնելն, 'ի կալն, 'ի գնալն, 'ի խօ-  
,, սիլն, 'ի լուելն, յուտելն, յըմակելն, յաղօթելն,  
,, 'ի հանգչելն, և յայլ ամենայն անձատուր պա-  
,, տուիրանս այնպէս քաղաքավարիլ, որպէս քահա-  
,, նայի վայել է:

Վարթե և տատ արդարութիւն իմանալ և զքահանայական զգեստն՝ որ էր ցոյց ներքին արդարութե. և զի մարդարեն յաւետ արդարութե նոցա ցանկայը քան զգեստու, փոխանակ զգեստ զնելոց՝ դնե արդարութիս: Խօսելով ապա և զցնծութէ նոցա և այ-

Վատանօր արժան է՝ ՚ի միտ առնուլ քահանայից նորոյս կտակի, թէ զնըպիսի վարս պարտ է նոցառւնիւ. զի թէ ՚ի հնումն այնպիսի արդարութիւն և սըրբութիւ, ևս և ցնծութիւ հոգւոյ պահանջիւր ՚ի քահանայսն յայնոսիկ՝ որք պատարագեին զարջառ և զուխար, և ՚ի մարմնաւոր բարիս վայելեին, տապ ՚ի նորումս ո՞ր արդարութիւն և որպիսի սրբութիւն քանի ցնծութիւ պահանջիւ ՚ի քահանայս՝ որք պատարագեն զգառն այ, և վայելեն ՚ի հոգւոր և ՚ի գերագոյն բարիս։ Վ. Վ. Վասն յարդի և պատուոյ քահանայից ևս և առաջնորդաց տես՝ ՚ի յաձախալատում գիրս լուսաւորչին մերոյ. ( ձառ. ի. երես. ՀՀ 7. և ՀՀ 8.)  
Օայս բան որպիս և զբան նախընթաց երկուց տանց

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Խ Ե 'Ն  
բազումք առաջի դնեն իրեւ 'ի բերանոյն սողոմնի  
ասացեալ . բայց որպէս ասացաք այժմ մեզ պատշաճ  
ես թուեցաւ առել , թէ սողոմն իբր պատմաբա-  
նելով առաջի դնել զայսոսիկ . որպէս թէ գաւիթ  
հայր իւր 'ի փափաքիլն անդ շինել զտուն տն ասա-  
ցեալ իցէ զայսոսիկ առ ած . և զի ինքն կատարեաց  
զփափաք նորա՝ 'ի մէջ երեր և զբան նորուն :

Բ աս այսում կարծեաց՝ զոր կալաք , աստմոր աւարտի  
առաջին մասն սաղմոսիս , և սկսանի երկրորդ մասն.  
ուր ոչ ես 'ի բերանոյ դաւթի , այլ 'ի բերանոյ իւր-  
մէ խօսի սողոմն . և որպէս 'ի սկսանիլ սաղմոսիս  
'ի մէջ երեր զանուն դաւթի , և ապա զփափաք  
նորա առելով \* յիշեալ տէր զդաւիթ և զամենայն հե-  
, զութիւն նորա և այլն || , սոյնաւս և 'ի սկսանիլ  
երկրորդ մասին զնոյն յառաջ մատուցանէ և ասէ :

թ . Ա ան դասենի սիրելու ու , ի՞ դարձայաներ չերեսս  
ու յօծելոյ քառմէն :

Ովէ քանի սիրելի եր ոյ դաւիթ , յայտնի աւանդէ  
որ զիրն 'ի բազում տեզիս . և այս սիրելի լինիլ  
նորա ըստ բազում իրաց տեսանիւր , այսինքն ըստ  
աներկրաց հաւատոյն , ըստ անսասանելի յուսոյն ,  
ըստ ամենաբորբոք սիրոյն , ըստ ջերմեռանդն կրօնա-  
սիրութէն , ըստ զդաստութէն վարուց , ըստ արդարու-  
թէ զօրծոց , ըստ առաւելութէն բազմապատիկ ա-  
ռաքինութէց , որք առաւելուքանչելի ցուցան 'ի նմա-  
քան յայլս . զի գոլով նա թագաւոր , և կառավար  
ժողովրդեան , և զբաղեալ 'ի բազում պատերազ-  
մունս , յամենայնի յայսոսիկ իրեւ անշիծանելի բոց  
վառեալ կայր առաջի ոյ , և բոլոր 'ի նա էր յափշտա-  
կեալ . որով և լեալ եր մի միայն սիրելի ոյ , և մի  
միայն հաւատարիմ ծառայ համութէն կամաց նորա .  
վասն որոյ և որդի նորա սողոմն համարձակութէն  
իմն առաջի ոյ մատուցանէ զնա . և աղաւէ զո՞ծ ,  
զի վասն նորա ինսայեսցէ յինքն . ուստի ասէ :

Ա ան դասենի սիրելու ու , ի՞ դարձայաներ չերեսս  
ու յօծելոյ քառմէն : Կամի ասել . դու աւը որ օծեր զիս թագա-  
ւոր իսրայէլի 'ի տեղի ծառայիքո դաւթի՝ որ սիրեաց  
զքել , և զոր դու սիրեցեր , մի դարձուցաներ յինեն

՚ի յօծելոյ քումմէ զերեսս քո, և այս ոչ եթէ վասն  
իմոց ինչ արժանեաց, այլ վասն դաւթի սիրելոյ  
քո, կամորպէս գնի յայլս, վասն դաւթի ծառայի քո:  
Այս բան ՚ի քը մնաց. Ն. 42. գնի այսպէս. \* ալը  
,, ած, մի դարձուցաներ զերեսս քո յօծելոյ քում  
,, մէ. յիշեա ողորմութք քով զգաւիթ ծառայ քո ||.

յորում քովանդակի համառառութի սաղմոսիս,  
իսկ դարձուցանել այլ զերեսս նշանակէ առաջ ան-  
տես առնել զինդրուածո, յոր միտս ասաց բերսարէն  
առ որդի իւր. (Ղ. թագ. ը. 20.) \* խնդիր մի  
,, փոքր ինդրեմ ես ՚ի քէն, մի դարձուցաներ զե-  
ո բեսս քո յինէն ||. այսինքն մի անտես առներ զինդր-  
դրուածո իմ: Ոստ այսմ է իմանալի և աստ. իրը  
զի ազաւէր սողումն զած՝ զի մի անտես արացի զինդր-  
դրուածո իւր. և խնդրուած նորա այն էր զի հա-  
ճեսցի յինքն և ՚ի ժողովուրդն, որպէս և երկար խո-  
սի յազօծս իւր. (Ղ. թագ. ը. 23-53:)

Հոգեորապէս առեալ իւրաքանչիւր քրիստոնեայ, որ  
օնեալ է չորսհաք հոգւոյն որյ, կարէ յայս միտս ազօ-  
թել առ հայր և ասել, վասն դաւթի սիրելոյ քո,  
այսինքն վասն միածնի որդւոյ քոյ մի դարձուցաներ  
զերեսս քո յօծելոյ քումմէ, այսինքն յինէն՝ և յոր և  
իցէ քրիստոնէն, զոր օծեր չորսհաք հոգւոյդ որյ:  
Հայս միտս վերածէ և նարեկացին զայս բան ՚ի ճառն  
մեռնին՝ (՚ի բանն զի՞ .) յասելն. \* գրաւական  
,, մեծ յիշատակի ասպագ այիցն ժառանգութէ աղօ.  
,, թանուեր աղերսարկութի ասել սաղմոսիւն, վասն  
,, դաւթի սիրելոյ քո մի դարձուցաներ զերեսս քո  
,, յօծելոյ քումմէ: Ծորոյ վերայ ասի ՚ի լուծմունան.  
\* այս առհաւատուեայ է օծելոց մեռնաւ ՚ի քո. զի  
,, թէ դաւթի մարմառոր օծումն առաջի գնի ոյց մի  
,, դարձուցանել ՚ի նմանէ զերեսս, քանի՛ ևս մեր  
,, հոգեոր օծումն: Ոստ որոյ յոյլուծ մունան գրի.  
\* մի դարձուցաներ զերեսս քո յօծելոյ քումմէ, (այս)  
,, ցուցանէ մի դարձուցանել զերեսս յապագայիցս  
,, օծելոց ՚ի քրիստոնէից ||:

Վարդ յետ ՚ի մէջ բերելոյ սաղմոսերգուին սողումնի  
զգաւիթ զհայր իւր, և խնդրելոյ յոց հայիւ յինքն  
վասն նորա առաջի մատուցանէ և զիսոստումն ոյց՝

Ճ. Արդուսաւ ուեր դաւ-նէ ճշմարտութէ՝ և ոչ սոհեաց  
նմա. 'ի պողը որովայնէ քումնէ նստուցից յա-  
նուս ու ։

Ա. Յս երդումն զոր յիշէ աստ սաղմոսերգուն՝ է այն՝  
որ գրի 'ի զանազան տեղիս. ( թ. թագ. է. 12-16.՝  
և ա. միաց. իլ. 5--8. և 'ի սաղ. ձլ. 29-38.) զոր  
և համառօտելով աստ՝ աղաւէ զած, զի վասն այնը  
խոստման համեսցի հաստատուն պահել զթագաւո-  
րութիւնի խրայլ լի յորդիսն դաւթի, ընդ նմին և զտա-  
մարն որ, և զքաղաքն երդուսաղէմ, զոր ընարեաց.  
վասն որոյ ասէ :

Ճ. Արդուսաւ ուեր դաւ-նէ ճշմարտութէ՝ և ոչ սոհեաց նմա. 'ի  
պողը որովայնէ քումնէ նստուցից յանուս ու : կամի ասել.  
որպէս դաւթիթ ճշմարտութիլ երդուաւ ոտն շինել նմա  
տուն, և ոչ եկաց յետս յերդմաննէն, սոյնապէս և  
անձ ճշմարտութիլ երդուաւ նմա շինել նմա տուն  
այսինքն պահել միշտ զթագաւորութիւնի տաննորա,  
կամ բարձրացուցանել զտուն նորա. ( թ. թագ. է. 25-29. )

Խակ երդումն այ եղեալ առ դաւթիթ էր այն՝ զի որդի  
նորանստցի յաթոռ նորին յետ նորա, որոյ կատարումն  
հայեր 'ի քո. ( զորմէ տես 'ի սաղ. ձլ. 29-38. ) Խաւ  
յաւելու թէ յերդնուլն այ զայս՝ ոչ ստեաց դաւթի.  
որով կամի ասել, թէ զայն երդումն ոչ նահանջեաց  
անձ յետս, և ոչ այնապէս երդուաւ՝ որպէս թէ ոչ իցէ  
պահելոց զայն երդումն, այլ թէ ճշմարտութիլ կա-  
տարելոց է. բայց յաւելու ևս ասել:

Ժ. Աէ ուսհեսցէն որդիս ու զօրինս իմ. և զվյայս-  
թին իմ զոր ստուցից նոյս :

Ժ. Արդիս նոյս նստցին յանետեանս յանետենից յանուս  
ու :

Ա. Երդումն այ որ եղե առ դաւթիթ՝ հայելով առ որդիս  
նորա ըստ մարմնոյ ընդ պայմանաւ էր. իբր զի եթէ  
միսացեն բարին նստցին յաթոռ նորա, իսկ եթէ ոչ  
մի նստցին : Ա. Յ. Քանզի որպէս և ասաց ճշմարտութիւն  
Ժ.

երդուաւ անձ՝ հարկ էր կատարել սյնը ՚ի զաւակի նորա՝ ոչ ըստ մարմնոյ՝ այլըստ հոգւոյ. որպէս ասաց և պէտքոս. (զործ. թ. 30.) ուստի զոր ասաց սաղմուերդուն ՚ի նախընթաց համարն, ըստ բացարձակի մացուածոյ հայի ՚ի քո. իսկ ըստ թէական իմսցուածոյ հայի ՚ի մարմնաւոր որդիսն դաւթի, ՚ի սողոմնն և յայլս ըստ կարգի, զորոց խօսի աստյասելն:

**Ո**ւ պահեսցին որդիս չ զօհեն իմ. և զվայսովնէն իմ զը առաջեց նոյն: Որդիս նոյն նորոցին յաւիտեանս յաւիտենից յանուան: Լամի ասել. եթէ որդիք քո գնասցեն ըստ օրինաց և ըստ վկայութեց իմոց, և ոչ ըստ օրինաց հեթանոսաց, կամ ըստ վկայութեն սուտ մարդարից, նոքա նստցին յաթու թագաւորութեն քո, և որդիք նոցա յետ նոցայաւիտեանս յաւիտենից, այսինքն մինչև ՚ի կատարած ամենայն թագաւորութեց երկրի. ապա թէ ոչ պահեսցեն զօրենս իմ, մերժեցից զնոսա յաթուոյ քումնէ. որպէս և եղեն իսկ.

որով և մնացին նոքա զուրկիք յամենայն:

Բայց տես դու, զի ոչ ասէ մերժեցից, այլընդ հակառակն. եթէ ասէ պահեսցեն զուխտն իմ՝ նստցին յաթու թագաւորութեն. զի անձ ոչ կամի մերժել, այլ բարձրացուցանել. և սակայն նոքա՝ ոչ նստիլ, այլ մերժիլ կամեցան. և ըստ այսմ պատճառ մերժեալ լինելոյ նոցա ոչ եղեն անձ որ ուխտեաց, այլ նոքա որք եղեն ուխտազանցք:

Վայլ զոր ասէ աստ ուսուցից, հայի յանցեան և յապառնին, որպէս թէ եղեալ էր, զօրենս իմ զորուսուցի ծառայից իմոց՝ ուսուցից նոցա: Իսկ զբառող յաւիտեանս յաւիտենից որք հային ՚ի մշտնջենաւորութիւնելու այնը այնը թագաւորութեն, ումանք վերածեն ՚ի տեսողութիւն պահպանուեն օրինաց, որպէս թէ ասէր. եթէ որդիք քո յաւիտեանս յաւիտենից պահեսցեն զօրենս իմ, նստցին նոքա որդւոց յորդիս յաթու քո. այլայս ոչ թուի հաւանական: Վարդ յետ ՚ի մէջ ըերեւոյ մարդարէին զհաճութին այ յաղագս նստելոյ որդւոցն գաւթի յաթու նորա, ՚ի մէջ մատուցանէ և զայն հաճութիւնորա, որովը ընտրեաց զտեղի բնակութիւնորոյ ՚ի սինն, վամն որոյ ասէ:

Ճ Ղ . Համեստ ուր ընդ սիւն և ընտրեաց բնակել 'ի նմա . սոէ այս է հանգիստ իմ յատիպեան յատիպենիշ . 'ի սմա բնակեցաց՝ զի համեցայ ընդ սում համակել մանակի անտի գաւթի . զի թեպէտ լեալ էր խոստումն յոյ ՚ի ձեռն մովսէսի թէ ընտրելցց է ածիւր տեղի , ուր կոչեսցի անուն նորա , բայց որոշումն այնը եղև ՚ի ժամանակս գաւթի ՚ի սիւն . և որպէս հաստատեն բազում մեկնիւք՝ այս եղել յերեիլ հրեշտակին ՚ի կախն ոռնայ առ սիւնիւ . ուր և շինեցաւ սեղան նոն . ( որպէս զրի Շ . թագ . իդ . 18 . մ . մնաց . ին . 26 . և Շ . մնաց . դ . 1 . ) և յետոյ կանգնեցաւ ՚ի նմա տաճարն այ . ( որպէս աւանդի . Շ . մնաց . դ . 1 . ) Օ այսմ համութէ և ընտրութէ խօսելով գաւթի ( ՚ի սաղ . հէ . 67-69 . ) ասէ . \* մեր , ժեաց նա զի՞րանն յովսեփու , և զազդն եփելմի , նա ոչ ընտրեաց : Այլ ընտրեաց նա զազդն յուն դայ . լեան սիրովն զոր և սիրեաց : Ը ինեաց որպէս միեղջերոյ զսրբութի նորա յերկրի , հաստատեաց , զնայաւիտեանն . ըստ այսմ խօսելով և աստ սաղ մոսերգուին ասէ :

Համեցատ ուր ընդ սիւն և ընտրեաց բնակել 'ի նմա . սոէ այս է հանգիստ իմ յատիպեան յատիպենիշ . 'ի սմա բնակեցաց՝ զի համեցայ ընդ սում ոչ ցուցանէ սիրել նմա զբազաքն ըստ նիւթականին , իբր թէ համոյ լեալ իցեն նմա շինուածք կամ դիրք քաղաքին , այլ ըստ տեսականին , իբր թէ համեալ իցէ՝ զի անդ շինեսցի տաճար անուան իւրոյ , զոր և բացատրէ մարզ արեն յաւելով թէ ընտրեաց բնակիլ 'ի նմա . այսինքն թէ ՚ի կամիլ ոյ ունիլ 'ի վերայ երկրի զայնպիսի տեղի , ուր յանդիման լիցի ներկայութի իւր՝ ընտրեաց զսին , և անդ ետ շինել ինքեան տուան անուան իւրոյ . և ասէ , այս է հանգիստ իմ . այսինքն կամիմ՝ զի աստ շինեսցի ինձ տուն , և տապանակն իմ մի ևս տատանեսցի յայիւայլ տեղիս , այլ աստ հանգից՝ յաւիտեանս յաւիտենից , այսինքն միշտ ցորչափ տեսցի՝ թագաւորութի ՚ի տանեն յուն դայ . և ևս միշնորդութի տապանակին իմոյ ՚ի սմա

բնակեցայց, զի համեցայ ընդ սաւ,  
Ծայց քանզի այն բնակութե՛ն ոչ տևեաց երկար, այս  
խոստումն ևս ուղղակի ոչ հայեր յայս միոն, այլ յե-  
կեղեցի ոք. ըստ որ համեցաւ որդին այց, և ընտրեաց  
բնակել 'ի նմա 'ի կատարիլ եօթանասնիցս եօթն  
ամաց գուշակելոց 'ի դանիէլէ. ուր և բնակեցաւ,  
և ասաց. այս է հանդիսատ իմ յաւիտեանս յաւիտենից  
'ի սմա բնակեցայց, որով ցուցանի՛ թէ որդին այ ոչ  
եթող և ոչ երբեք թողուցու զեկեղեցի իւր, այլ  
որպիս միշտ 'ի նմա եղեւ, նոյնպիս և միշտ 'ի նմա  
եղեցի՛ եթէ՛ յերկրի աստ 'ի զինուորեալն, և եթէ՛  
յերկինս 'ի լաղթանակօդն :

Հարմարական մեկնութեք սոյն այս կարեւ հայիլ և 'ի  
հանգիստ գերեզմանի մոտ յերուսաղեմ և այլոց անօ-  
րինական տեղեաց . զի թէ պատ և այնշատի ինչ կը եաց  
քաղաքն այն , և ոտնակոխ ևս եղեւ յայլաղգեաց ,  
բայց այսու ամենայնիւ գերեզմանն ոթ , և այլ անօ-  
րինական տեղիք կան մինչև ցայժմ . զի համեցաւ  
մինիւ անդ յիշատակի իւրոյ մինչև 'ի կատարած աշ-  
խարհի : Օ այսոսիկ եկեալ մարդարեին հետեւի ցու-  
ցանել , թէ 'ի հանգիլ ոյց յերուսաղեմ և յեկեղեցի ,  
զի՞նչ ինչ ուներ առնելնմա , զոր և 'ի մէջ ըերէ 'ի  
յաջորդ բանսդ . և նախ ասէ :

Չորեքին բարիք խոստացեալ լինին իսրայէլի ՚ի ը-  
րեսին վերջին համարս սազմոսիս . առաջինն հայի ՚ի  
լիութիւն մարմնաւոր պիտոյից . երկրորդն յառաւե-  
լութի հոգեոր իրաց . երրորդն ՚ի հաստատութիւն  
իշխանութե . և չորրորդն ՚ի վանումն թշնամեաց :

**Օ** առաջնոյն խօսելով ասեւ :  
Ա զի՞ւ սորտ օքնիելով օքնեցի . և շահապա սորտ շահցէց  
հացի : Որսով իմացեալ մինի աստ այն ինչ՝ որ հայի

164 Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն  
՚ի կերակուր՝ որպիսի են պարէնք, մթերք, համ-  
բարք, տոհմականք, բերք, արդասիք, և այլն, որնց  
յայտ է յայլոց թարգմանութեց. կամը ըստ սիւմա-  
քոսի և ակիւղասայ՝ արդիւնաւորութիք, զի այսպի-  
սիքս որովհետեւ հնարիւք մարդկան ստացեալ լինին՝  
փոխարերութիք որս կոչին. և յայս միտս կամի ասել.  
զամենայն բերս բարեացն իսրայէլի օրհնելով օրհնե-  
ցից, այսինքն տալով զօրհնութիւն իմ աձեցուցից. և  
որք ոչն ունին ինչ ուտել՝ որպիսի են աղքատք, լցու-  
ցից զնոսա հացիւ:

Ուարթ է, որսով իմանալ աստ և զայն ամենայն որք  
մատւէին ՚ի զոհ և ՚ի պատարագ, յորոց ելանէր և  
բաժին քահանայից, որպիս և տասանորդք՝ ՚ի ստա-  
ցուածոց. և ըստ այսմ բառիւս աղքատք՝ նշանակին  
քահանայը, ընդ որս և զետացիք. ըստ որում սոքա-  
չունէին ինչ ստացուած սեփական, այլ կերակրէին  
որսովք, այսինքն մասամբք զոհից և պատարագաց,  
ևս և հացիւ, այսինքն տասանորդգոք՝ զորս տային  
նոցա ժողովաւրդք. և յայս միտ կամի ասել. ամենայն  
բարեօք լցուցից զիսրայէլացիս, և արարից՝ զի մի  
պակասեացի զոհ և պատարագ. ՚ի տաճարի իմում, և  
մի տասանորդք. յորոց և լցուցից զքահանայս և զղե-  
տացիս:

Դ սաղմոսս ինչ մեր փոխանակ որսոյ՝ այրէն զնի.  
այլ այս վրիստոկ է. զորմէ տես. ՚ի համեմատութիւնն  
ուր ցուցանի թէ պարտ է որս զնել ըստ երք։  
Հոգեորապիս, այսու օրհնութիք և հացիւ նշանա-  
կին հոգեորական կերակուրք, որպիսի են նորհք,  
և ածային բանք, առաքինութիք և բարեգործութիք,  
որովք լցուցանէ ած զմանկունս եկեղեցւոյ, մանա-  
ւանդ զնոսա՝ ոյք աղքատքն են հոգւով, ևս և որք  
նուիրեալքն են ոյց ուխտիւ կամ սրբազն աստիճա-  
նաւ, որպիսի են սարկաւագունք, քահանայք, և  
եպկասունք. զորոց ՚ի մասնաւորի խօսի մարդարէն ՚ի

յաջորդ համարն :

Խոկ կրկնութիւն օրհնութէն՝ զոր ասէ \*օրհնելով  
„օրհնեցից ։ ցուցանէ նախ զառաւելութիւն օրհնու-  
թէն. որպիս թէ եղեալ եր՝ ոչ հասարակ օրհնութիք  
օրհնեցից զբարիս սորա, որպիս զայլոցն, այլ յոյժ

առաւելութեք . ըստ սմին ևս ոչ միայն բաւականաւ ցուցից զաղքատս սորա , այլև լիացուցից հացիւ և այլովք բարեգոք : Հուցանեւ երկրորդ զբազմապատկութիւնը օրհնութեն . զի ած 'ի տան զօրհնութիւնիւր , եթէ մարդ գոյնութեք և ըստ արժանւոյն վարեսցի նովաւ՝ յաւելու 'ի նոյն և զայլ օրհնութիւն : Եթէ աղքատասցի , այսինքն տկարասցի կամ վրեպեսցի 'ի վայելման անդ՝ 'ի դիմել իւր առ ած ցուցանեւ զպակասութիւն նորա , և լի առնեւ զնա հացիւ հոգեռը բարեաց . և այս մանաւանդ յարդեանց շարչարանաց նոն մերոյ : Օ այս երեալ մարդարեինս մատչի և յօրհնութիւն երիցանց և սբց՝ ասելով :

ԺԵ . **Ճ**երեանց սորա չեւցուցից չերիսունի . և սբց սորա շնծալով շնծասցէն :

'Ի վերոյ 'ի համարն 8 իբր պատմական և մաղթողական եղ մարդարեն զայս բան ասելով . \* երիցունք „քո զգեցցին զարդարութիւն և նրք քո ցնծալով „ցնծասցէն ॥ . իսկ աստ իբր հաստատողական դնել խօսելով 'ի բերանոյ առ , և ասել :

**Ճ**երեանց սորա չեւցուցից չերիսունի . Օ զեցուցանելումք զիրկութիւն նշանակէ զարդարել զնա այնպիսի նորհօգ և վարուք , որով լինի նա արժանի փրկուել . որպէս թէ արդէն ստացեալ ուներ զայն , և իբրև հանդերձ զգեցեալ , որոյ տեսութիւն ևս փայլէ արտաքոյ ըստ շքեղ հանդերձից . և յայս միտ կամի ասել . զարդարեցից պարզեցոք իմովք զբահանայս սիսնի , և արարից զնոսսա որս և արդարս , և արժան նիս փրկուել , որք և այլոց ցուցանելով զնոյնս՝ զնոսս ևս ածցեն 'ի սրբութիւն և 'ի փրկութիւն :

Ուարթէ կ փրկութիւն իմանալ աստ և զաղատութիւն յոր և իցէ չըրէ . յոր միտ կամի ասել . արարից , զի երիցունք իսրայէլի անվնաս և անվտանգ մնասցեն յոր և իցէ փորձանս չարի . և այնպէս յայտնի տեսցի 'ի նոսսա այս փրկութիւն , որպէս թէ զգեցել իցեն զնոյն :

Եւ լւ քննել արժան է , թէ ընդէր 'ի համարն 8 եղ զարդարութիւն , իսկ աստ զիրկութիւն . Եթէ անդ բանն դիցի մաղթողական , ասելով . աղաւեմ 'ի երիւ

ցունք քո զգեցցին զարդարութիւն, յայնժամ բառքդ  
արդարութիւն և գրիստիւն դնին իբր նոյն, կամ փրկութիւն  
իբր պտուղ արդարութեն, զոր խնդրեաց. և ըստ  
այսմայս բան դնի իբր կատարողական և հաստատո-  
ղական, որպէս թէ ասացեալ էր. խնդրեցեր զի  
երիցունք սիօնի զգեցցին զարդարութիւն. ահա կա-  
տարեցից զիսնդիր քո, զի զգեցուցից նոցա զայն ար-  
դարութիւն, և այնու զգեցուցից նոցա զիքրկութիւն,  
այսինքն թէ արդարացուցից զնոսա և փրկեցից:  
Խսկ եթէ անդանօր բանն զիցի իբր պատմական,  
արդարութիւն դնի իբր առիթ փրկութեն այ. զի ար-  
դարութիւն ըստ որում վարձատրելի՝ 'ի մէնջ և մէօք  
է 'ի ձեռն չնորհացն այ. իսկ փրկութիւն յայ և ամլ.  
և ըստ այսմայս բան դնի իբր հետևողական. որպէս  
թէ ասացեալ էր. որովհետև ասացեր, թէ երիցունք  
սիօնի ունին զգենուլ զարդարութիւն. 'ի զգենուլ  
նոցա զայն զգեցուցից նոցա և ես զփրկութիւն, կամ  
արարից զի փրկեցին: Խոսելով ապա և զորդւոցն  
սիօնի՝ ասէ:

Ես սէտ ոսրա ցնծալով ցնծացէն: Այս կոչէ զորդիս  
սիօնի կամ զժողովուրդն իսրայէլի՝ ըստ որում էին  
եկեղեցի այ. և կամ զքահանայս և զզկատացիս՝ որք  
սրբեալ էին, այսինքն նուիրեալ էին այ. սոքա ամե-  
նեքին ասէ ցնծալով ցնծացէն, այսինքն ուրախ լի-  
ցին 'ի առ, և ուրախութեն օրհնեսցեն զած:  
Խորհրդաբար՝ փրկութիւն նշանակի աստ փրկին մեր  
զոր ամենեցուն մեզ արժան է զգենուլ, ըստ յորդո-  
րելոյ առաքելոյն յասելն. \* զգեցարուք զտր յա քո: ||.  
(Հռովմ. ժ. գ. 14.) մանաւանդ թէ ըստ վկայելոյ  
նորա, 'ի մլրտութեն անդ զգեցեալ իսկ եմք զնա. զի  
\* որք միանդամ 'ի քս մլրտեցայք (ասէ) զքն զգեցեալ  
,, էք: ||. (գաղ. գ. 27:) Խսկ զգենուլն զքո՞ւ է ու-  
նիլ 'ի մեզ զվարս քտի, և 'ի հոգի մեր կրել զնմա-  
նուի նորա 'ի ձեռն չնորհաց նորուն. որով սրբեալք  
կարեմք ցնծալ առ ած, և ժամանել 'ի փրկութիւն և  
'ի ցնծութիւն յաւիտենական:

Հարմարական մէկնութեն, 'ի ձեռն փրկութէ մարդ-  
է իմանալ զփրկողութիւն, այսինքն զպաշտօն փրկելոյ,  
որ է խորհուրդ կարդի, կամ առտիմանն որ. և զայս

երիցանց ասէ՛ կամեցաւ ո՞ծ զգեցուցանել. որով ցուցանի ձմէ արանց համեցաւ զգեցուցանել և ոչ կանոնց զի բառդ երեսոց՝ յարօ ակնարկէ և ոչ 'ի կանայս. յայս խոկ ոչ ետք թոյլ իւղաբեր կանանց օճանել զինքն, այլ միայն արանց. ևս և որպէս ասէ ծործորեցին ('ի մեկն. մատ. գլ. իլը .) 'ի սոյն սակա ոչ թողացոյց մադդաղենացւոյն մերձենաւ 'ի մարմին իւր. որով ասէ օրէնք եղե շմերձենաւ կանանց 'ի սպասաւ օրութի խորհրդոյ պատարագի, այլ արանց և եթ, մանաւանդ երիցանց, 'ի սպասաւորել և 'ի մատակարարել զիսորհուրդն փրկութե. Վրդ յետ խօսելոյ մարդարեին զփրկութէ երիցանց, և զցընծութէ նրբ, խօսի ապա և զծագմանէ փրկչին, օրինակելով 'ի զաւակն դաւթի, և ասէ.

Եղջիւրն ըստ որում է զօրութիւնի կենդանւոյ, նշանակիւ զօրութիւնի և պիշտանութիւն. իսկ ըստ որում է բարձրացեալ՝ ի վեր, նշանակիւ զիաւաւորութիւն և զարժանաւորութիւն. և յայս միտ՝ ի գործ ածի այս բառ բացում անդամ՝ ի որ գիրս. Եւ արդ քանզի թագաւորն կամ իշխանն է զօրութիւն և փառք ժողովրդեան, եղջիւր անուամբ՝ ի մէջ ըերեւ զնա մարդարձիւն, խօսելով զգաւակեան դաւթի՝ ի թագաւորենին՝ ի սին. վասն որոյ ասէ:

լեւն ի սրբու. վասս ուրիշ է առաջ առաջ մասունքն անդ ՚ի  
սիօն նստուցից թագաւոր կամ իշխան ՚ի զաւակե-  
դաւթի իրբև լեզ ջիւր ծագեալ ՚ի տանե, նորա . | Եւ  
զի նոյն որ եղ ջիւր կոչի ըստ զօրութե՛, ձրագ ևս  
ասի ըստ փայլելոյն, վասն այն յարե զինի և ասէ :  
Պատրիարք արքիչ զմքադ օծելը էմա, Այս ձրագաւ իմա-  
ցեալ ինի զաւակ դաւթի . յոր միտ ասաց աքիա մար-  
դարե ՚ի զիմաց այ . \* վասն մնալոյ ձրագի ծառայի  
,, իմում դաւթի զամենայն աւուրս առաջի իմ յե-  
,, ըռւսաղեմ քաղաքի՝ զոր ընտրեցի դնել զանուն իմ  
,, անդ . ( դ . թագ . ժամ . 36 : ) | Եւ ՚ի դ . թագ .  
( ը . 19 . ) ասաց ած . \* տալ նմա ( այսինքն դաւթի )  
,, զմքագ և որդւոց նորա զամենայն աւուրս . սոյն-

պես է և . ը . մնաց . իս . 7 : | Ճշ ըստ այսմ պատրաստ առնելն զնքագ՝ է վայելու և փառաւոր պահել զգաւակն դաւթի օծելոյ ան յիշաննութե անդ, և մի շիջուցանել զնոյն . և կամ ցուցանել առնել զի զիցի ձրագ՝ այսինքն որդի դաւթի 'ի վերայ աշտառ նակի նորին այսինքն 'ի վերայ աթոռոյ նորա : Խորհրդաբար՝ եղքերաւ նշանակի աստ զօրութիւնն կամ իշխանութեն քնի, կամ մանաւանդ նա ինքն քո, որոյ անուն է ծագումն . (ըստ այնմ. զաքար . կ. 12.) \* ահա այր, և ծագումն անուն նորա || . որ և ծագեցաւ 'ի դաւթէ, և թագաւորեաց նախ 'ի սիսն հոգեռական իշխանութե . յոր միտ ասաց զաքարիա հայր յովհաննու . \* օրհնեալ տեր անձ իսրայէլի զի յայց „ եւ մեզ, և արար փրկութի ժողովրդեան իւրում : „ իշ յարոյց եղջիւր փրկուե մեզ 'ի տանէ դաւ . „ թի ծառայի իւրոյ || . (ղուկ. ա. 69:) ) Ոյնպէս և ձրագաւ նշանակի աստ նա ինքն քո, որ եղել ձրագ այսինքն զաւակ օծելոյն այսինքն դաւթի 'ը որում նա ինքն անձ բազում ուրեք կուլ զնա օծեալ իմ : Արդ տրն մեր որ իբրև ձրագ եղել հրէից 'ի սիսն, իբրև լոյս արեգական փայլեցաւ հեթանոսաց . յոր միտ ասաց սիմէնն . \* տեսին աչք իմ զփրկութի քո „ (այսինքն զփրկիւդ աշխարհի) զոր պատրաստեցեր „ առաջի ամենայն ժողովրդոց (իբրև) լոյս 'ի յայտ „ նութի հեթանոսաց, և փառք ժողովրդեան քում „ իսրայէլի || . (ղուկ. ը. 32:)

**ՃՌԱԳԱՎ** մարթ է իմանալ աստ՝ և զմարմինն քոփի, որ պատրաստեցաւ 'ի հօրէ և 'ի հոգւոյն տրյ. և լուցաւ անձութեն . և ըստ այսմ բառդ օծելոյ՝ դնի փախանակ քնի . որպէս թէ ասացեալ էր . պատրաստեցից զմարմին քոփի իմոյ : Քայս միտ ասի 'ի շարականի . (լը .) \* որ լուսով անձութե քո լուցեր զճրագ „ մարմնոյդ ևն : Քարմարական մէկնութ՝ ձրագաւ իմացեալ լինի աստ յովհաննէս մլրտիւ, զոր պատրաստեաց հայր առաջի օծելոյ իւրոյ, այսինքն առաջի քոփի հանգոյն ձրագի . ըստ որում համեմատութե արեգականն արդարութե՝ իբրև ձրագ փայլեցաւ նա 'ի մէջ իսրայէլի . յոր միտ ասաց զնմանէ քո . \* նա „ էր ձրագն որ լուցեալ էր և ծագէր . և դուք կա-

„մեցարուք ցնծալ առժամանակ մի 'ի լսո նորա || .  
(յովկ. Է. 35: ) Եւ զի այսը ամենայնի զհետ եկն  
յամօթ լինիլ թշնամեաց, և ծաղկիլ սրբութե, վա  
այսորիկ յարէ մարդ արէն 'ի վերջոյ և ասէ:

፳፻፭፻ . **፩** አንብቤት የኅዳር ቤተመጋገጫ ሂመድና መጋቢት . ወጪ ተፋይ  
አንብቤት የኅዳር ቤተመጋገጫ ሂመድና መጋቢት .

Ուղարկում եղեն թշնամիք դաւթի, որպես  
և յայտ է, բայց 'ի նկուն առնել զնոսա առն, և 'ի  
փառաւորել զգաւիթ' տկարացան ամենեքին նոքա  
և ամօթ եղեն. սմին իրի ասէ:

**Գ**աշտաց նորա պէտքացէն պահօն : Վայինքն ըստ ամենայնի յամօթ արարից զթշնամիս նորա . զի զդեցուցանել ումեք զամօթ , և յամենայն կողմանց պաշտըել զնա ամսթով . և զայս արար նոցա ած՝ ոչ զի շարիս կամէր նոցա , այլ զի նոքա շարիս կամէին ընդդէմ օծելոց նորա , և ոչ համէին ընդ բարիսն զորս արար նմա ած . որով որչափ առաւելոյր ամսթ նոցա , այնշափ ևս յաւելոյր ած բարիս առնել օծելոց իւրոյ և փառաւորել . վասն որոյ յարէ զինի և ասէ :

Այլ է ՀՀ աք ծաղկեսցի սրբութիւն։ Կամի ասել։ ո՞նց  
թշնամեաց զգեցուցի զամօթ, այսպէս ևս օճելց ի-  
մոյ այսինքն դաւթի զգեցուցից զըրբուհ ։ իսկ սրբութ  
իմացեալ լինի նախ չնորդքն այց ։ յոր միտ կամի ասել։  
յամենայնի անարատ պահեցից ՚ի վեր նորա զշնորհս  
իմ իրրե զծաղիկ գեղեցիկ ՚ի վերայ պատուական  
ծառոյ ։ Երկրորդ, իմացեալ լինի մասնաւոր ձիրք  
ածպաշտուե ։ յոր միտ կամի ասել։ գերագոյն պար-  
գև ածպաշտութե երեւեսցի ՚ի վերայ նորա, և իր-  
ը և անուշահոտ ծաղիկ բուրեսցէ ՚ի նմա ։ Երբորդ  
իմացեալ լինի իշխանութիւն տուեալ յայց, յոր միտ կա-  
մի ասել։ իշխանութիւն այն զոր տալոց եմ զաւակին  
պահե հասկ ծառի փասկեսցի ՚ի վերայ նորա ։

դաւթի , իրըս ժազլով վայլոց և վեց  
խակ եթէ բառդ սբունքն՝ առեալլիցի ներկ ործ աբար  
փոխանակ առ առնելոյ , միտ բանին լինի այս . միշտ  
՚ի սրբութե պահեցից զնա , կամ արարից զի ե լիցի  
օծեալ իմ , և ոչ այլոյ :

Վայս բանք որք նիւթապէս հային՝ ի մարմառոր

լր Ե Կ ՞ Ռ Ւ Թ Ւ Ի ՞ Ե  
զաւակն դաւթի՝ ուղղակի հայրն ՚ի ք՛ս. զորոյ զթըշ  
նամիսն յամօթ արար հայրն երկնաւոր, մանաւանդ  
զհրէայս՝ մատնելով զբաղաք նոցա ՚ի հուր, և զտա-  
ձար նոցա ՚ի կործանումն, զիշխանութի նոցա ՚ի կո-  
խան, և զանձինս նոցա ՚ի գերութի: Խւ ՚ի ժամա-  
նակէ անտի ծաղկեցաւ և ծաղկի և ծաղկեցի սրբ-  
րութինքնի, այսինքն փառքն և իշխանութին, զոր  
ետ նմա հայրն երկնաւոր. ևս և սրբութի վարուց

յանդամն նորա:

Վ. յս բան կարէ հայիլ և յօրն դատաստանի. յորում  
ամսօթ անհնարին զգեցցին թշնամիքն քսի. և ինքն  
ցուցցի առ ամենայնի, և առ սրբութեց, և ամենայն  
կատարելութեց:

Հարմարական մեկնութի սոյն ոյս կարէ հայիլ և ՚ի  
որ կոյսն մարիամ. յորոյ ՚ի յղութեն զգեցան զամօթ  
թշնամիք նորա, այսինքն դեք. զի ՚ի վայրկենի անդ՝  
յորում կարէ, ուրիշել նմա տարածումն սկզբնական  
մեղաց՝ ծաղկեցաւ ՚ի վերայ նորա սրբութին այ. և  
իբր ՚ի հայելոց տպուորեցաւ և երեեցաւ ՚ի նմա  
պատկեր սրբութե անեղին. որոյ աղագաւ ասի լի-  
նել \* հայելի անարատ այ աղդեցութին ||. (իմաստ.  
Է. 26.) ՚ ծաղկիլ սրբութեն այ ՚ի վերայ սրբյ կու-  
սին՝ ծաղկեցաւ և ինքն, և ետ զպտուղն անմահու-  
թե. որոյ վասն իսկ պահեցաւ ՚ի սկզբնական մեղաց.  
որ ըստ դանիէլի (Ղ. 12.) տարածեալ և լցեալ էր  
համօքէն զմարդկային բնութին, և ցամաքեցուցեալ  
էր զամենայն շառաւիղ նորա ՚ի հատանել և ՚ի հուր  
արկանել. այլ ասացաւ վասն սրբյ կուսին, \* զատու-  
,, ւիզ արմատոյ դորա թողէք յերկրի ||. զորմէ ասէ-  
եսայի. (Ժ. 1.) \* բղիսեցէ գաւաղան յարմատոյն  
,, յեսսեայ. և ելցէ ծաղիկ յարմատոյ անտի ||. և  
աչա սովին այսու ծաղկեցաւ ՚ի վերայ նորա սրբու-  
թին այ:

Հարոյապէս, ՚ի դառնալ մարդոյ առ անձ և յորդե-  
գրիլ նմա, նա ինքն յամօթ առնէ զթշնամիս նորա  
զգես, ևս և զախտս. և չնորհք սրբութե որ սեր-  
մանի ՚ի նմա, ՚ի պահել նորա զայն բարւոր, և յո-  
ռոգանել բարի գործովք՝ բուսցի և ծաղկեցի, և  
բարձրացեալ ՚ի վերայ նորա հովանի լիցի նմա. զորոյ

171

Ա Ա Դ Ա Մ Շ Տ Բ Հ  
զպտուղն վայելեաց աստ և 'ի հանդերձելումն 'ի  
կեանսն յաւիսենականս :

## Ս Ե Գ Ա Մ Ո Ս Շ Լ Բ Հ

Երջանիկ վիճակ միաբանութե սիրոյ եղբարց , ցու-  
ցեալ օրինակաւ իւղոյ օծմանն ահարօնի , և իջման  
յօղոյ 'ի լերինս հերմոնի և սիոնի :

(Օ) Յ Ա Ն Ա Բ Ի Վ Ա Ր Ա Խ Ա Խ Ա Խ :

1. **Օ** ք բարի , իամ չի կոյելու , չի բառին եղբարց 'ի  
2. միասնական ընդունելու համար է գումար 'ի գումար 'ի  
մօրուան ահարօնի . 'ի մօրուան իջանէ 'ի գումարն զգեստ-  
արու : 3. Արդիս յաշ՝ չի յաղէ 'ի հերմոն 'ի վրայ լուր-  
սէսէ : 4. Տե անդ պարտաւուեաց զարդարնի , և պահանա յա-  
միսնիշ :

## Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ի Բ Բ

(Օ) Յ Ա Ն Ա Բ Ի Վ Ա Ր Ա Խ Ա Խ Ա Խ :

**Յ** Ա Պ Ֆ Զ Ա Ե Ա Ր Դ Ի Բ Ա Մ Ե Բ Ե Ի  
սաղ" վարդ" դնի 'երգ չուոց . որոց 'ի մի-  
ումն յոգնակի դնի 'երգք չուոց , և յայ-  
լում յաւելեալ լինի 'սաղմոս 'ի դաւիթ : 'ի միում  
ևս դնի \* օրհնութիք աստիճանաց չուոց || . և յայ-  
լում , օրհնութիք չուոց . 'ի միումն 'ի սաղ" լամբ" .  
օրհնութիք աստիճանաց . որպէս և 'ի տպ" օրհնութիք  
աստիճանաց . զորմէ տես 'ի ներած" գլ . ժամ :

Խակ բանք սաղմոսիս հային 'ի վիճակ այնոցիկ ' որք  
միաբանական սիրով կան ընդ միմեանս : Վ. Յ Լ Յ Լ  
յինչ առթէ և յորմէ իցէ ասացեալ , այլեայլ , են

172 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Բ Ւ Ն  
կարծիք . ոմանք գնեն , [թէ յետ հանգլելոյ դաւթի  
՚ի բազում տառանմանց՝ տեսեալ զիսրայէլացիս ընդ  
միով իշխանութիւն անդորրացեալ , իբր զմայլելով իմն  
՚ի նոյն՝ երգեաց զայս սաղմոս . և [թէ բերես յայս սակա  
՚ի վերնագիրս եթր՝ դաւթի ընծայի այս :

Ոմանք սողոմննի տան զսա իբր զշարունակութիւն  
նախընթաց սաղմոսին : Լուլք պնդեն՝ [թէ զայս եր  
գեցին որդիքն իսրայէլի յետ դառնալոյ իւրեանց ՚ի  
գերութէ ՚ի նաւակասիս երկրորդ տաճարին , իբրեւ  
յորդ որ միաբան սիրով կալոյ ընդ միմեանս , և մի ըն  
առաջնոյն բաժանիլ յերկուս տերութիս , և մի ևս  
յառնել անզգ ամութէ ՚ի վերայ միմեանց . որպաս եղեւ  
առ ըրբովամաւ որդւով սողոմննի , և առ յերորդովամաւ  
որդւով նարատայ , երբ ձեղքեցան իսրայէլացիք . և անկաւ  
անկաւ թշնամութիւն ՚ի նոսա : Ուստի ասէ  
դաւթիթ անյաղթ ՚ի նախերգանս սաղմոսաց . \* իսկ  
,, որ ասաց ասէ , զինչքարի և վայելու իբրեւ զբնաւ  
,, կիլ եղբարց ՚ի միասին , վասն զօրաբարելի և յու .

,, դայի և ամենայն իսրայէլի միանալոյն ասաց :  
Իւազումք ևս հաստատեն , [թէ այս սաղմոս ասացաւ  
վասն քահանայից և զետացւոց , յայտ առնելով [թէ  
քանի՞ բարի և քանի վայելու է կալն նոցա միաբան  
՚ի պաշտաման տն : Լուլք այսպէս և եթէ այնպէս ,  
այսոքիկ կարծիք ըստ իբրին համաձայնին յայսմ՝ [թէ  
բարի իմն է միաբանական բնակութիւն եղբարց , եթէ  
իսրայէլացւոց իցէ , և եթէ այլոց :

### Բ Ե Կ Ն

Թ. **Օ** ք բարէ իսմ զք վայելու , զէ բնակէն ելքորդ ՚ի  
դաւթին :

### Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Բ Ւ Ն

Ա իաբանութիւն եղբարց յայնժամ է կատարեալ ,  
յորժամ է օգտակար յինքեան և այլոց . յինքեան լի-  
նի օգտակար , յորժամ է բարի , այսինքն յորժամ

ունի յինքեան զբարութիւն . իսկ այլոց լինի օդտակար յորժամ է վայելուչ , այսինքն յորժամ ցույցանեւ այլոց զբարութիւն կամ զվայելութիւն իւր . և ը այսմ բառդ վայելուչ գնի փոխանակ բարի ելեւելոյ այլոց Պիտելի է ես , զի է ինչ բարի որ չէ վայելուչ , այսինքն չէ պատկան . և է ինչ վայել կամ պատկան որ չէ բարի . զորօրինակ բարի է իշխանութիւն , բայց ոչ վայել տպայոյ . վայել է հաղորդիւ , բայց ոչ է բարի մեղաւորի : Իւրի է միաբանութիւն . բայց չէ վայել ելուզակաց , ( այսինքն այնոցիկ՝ որք միաբանին ասպատակել ) : Ա այել է միայնակեցութիւն . բայց չէ բարի միաբան եղբօր . այսինքն այնմ արեղայի , որ փոխանակ 'ի միասին գործելոյ ը եղարս իւր , կամ փոխանակ ընդ նոսս աղօթելոյ , թողեալ զնոսս առանձնանայ . զի այս է բաժանումն , որ ոչ է բարի : Իսկ եթէ բարութիւն և վայելութիւն 'ի միասին իցեւն , այն է գովելի . յայս հայելով խօսի աստ մարգարեւն , և առեւ :

**Օ** չ բարի ի՞մ չ չ կայելուն , չ բնակին եղբարս 'ի մասին : Իւրառդ չ ոչ գնի աստ հարցականապես , այլ շարմացմամբ . որպես թէ եղեալ էր . ով թէ զիարդ բարի է և զիարդ վայելուչ բնակիլ եղարց 'ի միասին : Ուր որպես և տեսանի , բառդ չ հայի յայն , իսկ բառդ 'ի դասին հայի յայն զորմէ է բանն , այսինքն 'ի բնակութիւն եղարց . և զորօրինակ մին յայտ առնել զմեծադոյն զարմացումն խօսողին , սոյնապես և միւսն յայտ առնել զմեծադոյն կատարելութիւն խօսեցելոյն :

Իսկ բառքդ բարի և կայելուն կրկնակի յարին . մի հայելով 'ի բառդ չէ . և ըստ այսմ վերածին 'ի տեսութիւն զարմացողին . յոր միտ կամի առել . որպես բարի է և վայելուն , տեսանել զ'ի միասին բնակիլն եղարց . երկրորդ 'ի կատարելութիւն զարմացելոյն . և ըստ այսմ վերածին ոչ 'ի տեսութիւն զարմացողին , այլ 'ի բնակութիւն եղարց 'ի միասին . յոր միտ կամի առել . զիարդ բարի է եղարց և վայելուն միաբանական բնակութիւն նոցա . որ է առել . բնակիլ եղարց 'ի միասին յոյժ բարի է նոցա , և կարի վայելուն վասն այլոց 'թէ 'ի տեսանել նոցա զնոսս ,

Խսկ եղբարբք իմացեալ լինին աստ ոյք և իցեն , եթէ՝  
բնականք և եթէ աղջականք , եթէ քաղաքականք  
և եթէ վանականք . զի ամենեցուն սոցա կալն սի-  
րով առ միմեանս առանց տրտմելը ՚ի միմեանց և ա-  
ռանց տրտմեցուցանելը զմիմեանս , ևս և առանց  
վրդովելոյ ՚ի միմեանց և առանց վրդովեցուցանելը  
զմիմեանս , է հըեշտակային իմն դասակարգութիւն :

Վայլարանորեն , կատարելութիւն այսր միաբանական  
բնակութեն երեսի յեկեղեցւոցն քոփ՝ ըստ միաբանե-  
լը ՚ի մի ուղղափառ հաւատ և յանբաժանելի սէր .  
առ որոյ հաստատուի բարձրաբարբառ քարոզէ սար-  
կաւագն բաղում անգամ յաւուրն . \* և ևս և վասն  
,, միաբանութեն հշմարիտ և որ հաւատոյս մերոյ զար

, աղաչեցուք :

Վայլ բան տիրապէս հայի և ՚ի խաղաղական միաբա-  
նութիւն վանականաց , և ՚ի յանդորր բնակութիւննց ,  
և ՚ի բարի հանգամանս վարուց նոցին . զորմէ տես  
՚ի յաճախապատռում գիրս լուսաւորչին մերոյ . (՚ի  
ձառն . իդ . երես . 244-260 . )

Բաղում ինչ հաճոյացան իմաստնոյն , բայց առաւել  
քան զամենայն այսպիսի միաբանութիւն եղբարց յերիսն  
գերազանց . ըստ որում և ասէ . \* երեք հաճոյացան  
,, հոգւոյ իմոյ ( որոց առաջինն է ) միաբանութիւն  
և եղբարց . ( սիրաք . իե . 11 . ) Օք որ գերագոյն է  
քան զամենայն առաջինութիւն սէրն՝ զօդ միութեն  
է ՚ի նոսա , և սահման խաղաղութեն նոցա , և հաս-  
տատութիւն կատարելութեան . զորմէ և առաքեալն  
վիսյէ . ( ի կող դ . 14 . ) \* և ՚ի վերայ այսր ամենայնի  
,, ( ասէ զգեցարուք ) զսէրն՝ որ է զօդ կատարմանն .  
,, ( որով ) և խաղաղութիւնն քոփ հաստատեացի ՚ի

, սիրտս ձեր . յոր և կոչեցայքն միուլ մարմնով :

Միաբանական սէրն է իբր մագնիսական զօրութիւն ,  
որ զայլեայլս կապէ ՚ի մի . և առնէ ՚ի նոսա միուն  
հոգւոյ յայլեայլ մարմինս . զի որպէս ասի \* ՚ի բա-  
,, բեկամս է մի հոգի յերկուս մարմինս || , թէ և մին  
ստորին իցէ և միւսն վերին . զորօրինակ մի հոգի է  
յայլատեսակ անդամն եթէ յոսկերս և եթէ յաւս :  
Ոյնպէս և ՚ի միակըօն եղբարս մի հոգի տեսանի ե-

թէ յայնս՝ որք են 'ի ստորին պաշտամնն, և եթէ յայնս որք գերազունիցն պարապին. և յամննեսեան մի նմանակցութիւն է հոգւոյ. զի թէ բնական եղայրութիւն 'ի նմանակցութիւն մարմար երեխ, քանի ևս հոգեռը եղայրութիւն 'ի քո՛ 'ի նմանակցութիւն հոգւոյ. զի հոգի առաւելէ քան զմարմին, և եղայրութիւն քութիւն քան զազդասիրութիւն:

Արդարե զի քարի և զի վայելու, զի յայլեայլ քառաքաց և յայլեայլ տանէ. ժողովն 'ի մենասպան. և անդ ոչ ևս այլեայլութիւն, այլ միուն հոգւոյ: Յայլ գետք յայլեայլ տեղեաց այլեայլ անուամբ իջանեն 'ի ծով. այլ 'ի ծովու մի են 'ի մի անուն. ծով է կրօնն. սմանք գան անդ 'ի յունաստանէ, և սմանք 'ի հայաստանէ սմանք յարեելից և սմանք յարեմոից, և 'ի կրօնի ամենեցուն անուն մի է. այսինքն է միաբանութիւն, հասարակութիւն, և եղայրութիւն քո՛. ոչ իտրութիւն տան, և ոչ տարբերութիւն գաւառի:

Եթէ հարկ լիցի ոմանց 'ի նոցաննէ առաքիլ 'ի քարոզութիւն կամ յայլ ծառայութիւն, սէր եղայրութիւն փութացուցաննէ զնոսա դառնալ անդքէն հանդերձ խօնարհութ. որ է նշան քարի դարձի նոցա: Գետք 'ի ծովէ ելեալք՝ 'ի ծով փութան դառնալ. և 'ի դառնալն ոչ ձօխանան 'ի վերայ ջուրց ծովու իբրեարդիւնաւորք, այլ 'ի նմին անդորրանան. սոյնպէս և 'ի դառնալ կրօնաւորաց 'ի վանս. և որք ընդունին 'ի բրեա ծով զնոքաք փարին. որպէս մայր որ ընդունիցի զորդի իւր յերկարութիւն ձանապարհի, տէս թէ որպիսի յօժարութիւն փարի զնովաւ, և որպէս լուանայ զոտս նորա. լուանայ սիրելով և սիրէ լուանալով:

Եւ թէպէտ ոչ մի, այլ զանազան բնաւորութիւն տեսանի յիւրաքանչիւր միաբանան, բայց այն պէս սպիտութիւն գեղեցիկ ևս ցուցաննէ զմիաբանութիւն: Բազմապատճիկ զանազանութիւն գունոց գեղեցիկ ցուցաննէ զծիածանն: Օ անազանութիւն լարից նուազարանին չքնաղ գործէ զնուագերգութիւն: Օ անազանութիւն անդամոց վայելու ձեւացուցաննէ զիենդանին: Որյնող և զանազանութիւն յատկութիւն եղարց 'ի մի զօդելոց հոգւով բարի և վայելու առնէ զկրօնն:

Վիայն այլեւայլութի կամաց և մտացն է՝ որ տգեղացուցանի զկրօնն, և խռովութի խանդարէ զայն և ընդդժմ զինելով խաղաղութե զեղու զգայթակղուի իւր յայլս, Պարծ առաջնորդին է հնարս գտանել՝ և շիջուցանելով զբոց խռովութեն՝ 'ի խաղաղութի ածել: Հեթանոսք զհերմէս չնձն նկարին այսպէս. 'ի ձոփ ձեռին գաւազան մի երկոքումրէ օձիւք պտուտելովք հանդէպ միմեանց, 'ի ցոյց զանազնութե կարծեաց և կամաց, և 'ի ցոյց հակառակութե բանից և պատասխանեաց, նա և 'ի ցոյց ընդդժմ ելանելոյ միմեանց յաջողութեց և ձախորդութեց. իսկ 'ի յաջն քնար, 'ի ցոյց միաձայնեցուցանելոյ և խաղաղացուցանելոյ. ապա 'ի յառնել 'ի կրօնի զանազնութե կարծեաց և հակառակութե կամաց, պարտ է քնարահարութի խաղաղական բանից միաձայնեցուցանել:

Վիաբանական սէր պակասի 'ի կրօնի՝ եթէ պակասեայի և գործ սիրոյ. զի սէրն գործով ցուցանի. որպէս հաւատք առանց գործոց մեռեալ համարին յեկեղեցւոց, սոյնպէս և սէր առանց գործոց մեռեալ է 'ի կրօնի: Զողաբարձ սիրոյ և գործն, առանց այնը իջանի՝ 'ի վայր, և անսպիտանանայ: Եթէ գործով ցուցցուք զսէրն, օգնելով, ծառայելով, և այն, յաջողին և իրք կրօնին: Ծանրացաւ ծառայութի եղաօրդ՝ ցոյց նմա զնապաստ քո. տկարացաւ առնել զրարին զոր կամք՝ առաջնորդեաւ նմա. ձանձրացաւ և լքաւ, զօրացն զնա. \* զմիմեանց բեռն և բարձէք. (գաղ. Հ. 2:) Եղջերուք յանցանելն ընդ գետ՝ զծանրութի գլխոց իւրեանց դնեն 'ի վերայ յետոյից իրերաց և լուղելով գնան. առաջինն վաստակի յոյժ. և 'ի տադնապին՝ մեկնի և երկրորդն յաջորդէ. և այսպէս զմիմեանց բեռն բառնալով, և 'ի վերայ իրերաց գրեթէ դնելով զկեանս՝ հասանեն յայն կցս: Եթէ պարտիմք դնել զանձինս վասն եղարց, որպէս ասէ առետարանին. (ա. յովհ. գ. 16.) քանի ևս զգործս: Աէր գործով ցուցեալ զբազումն դարձոյց 'ի հաւատս: Պախումէս ոս զինուոր էր 'ի հեթանոսաց, և 'ի կարօտութե իւր սէր գտեալ 'ի հաւատացելոց՝ եղեւ քրիստոնեայ և կրօնաւոր և Ժ. Ա.

վանահայր մեծ : Եթէ եղբայր քո տեսցէ 'ի քեզ զակը քո գործով կատարեալ թէ և 'ի մոլորուն չա-  
նապարհի քթիցի՝ զգաստացեալ ու զղբեցի :

Այս ամենայն զոր ասացաք՝ ըստ օրինի և ըստ կարգի յաջողվ՝ յորժամ միաբանեալքն՝ ընդ միով գլխով կացեալ ի գլխոյ անտի միապէս ուղղին. և յուղութեան անդ ընդ միմեանս հազորդին. զոր նաև օրինակաւ իմ առաջի առնէ մարդարեն, և առէ:

Եւ Արքան էւ ո՞ւ շի իջանէ ՚ ի գլուխ ե՞ ի օքառած սհա-  
բանի . ՚ ի օքառած իջանէ ՚ ի գրադան զգեստ-  
նը :

Աւզն՝ որով օծաւ ահարսն՝ հեղեալ՝ ի գլուխ նորա՝  
գոլովակ առատ՝ եջ՝ ի մօրուսն, և ՚ի մօրուացն՝ ի վե-  
րայ դրապանի նորին, այսինքն՝ ի վերայ այսր մասին  
զգեստու նորա, որ եր առ կրծովն և առ փողիւն.  
( զետ . ը . 12 . ) Այ զի այս իւղ բաղկացեալ եր՝ ի  
հիւթոյ զանազան անուշաչոտ խնկոց և ծաղկանց,  
բուրեր ևս և զանուշաչոտուի բերկրական և զմայ-  
լեցուցիւ. որոյ աղագաւ՝ օծութե այսր իւղոյ նմա-  
նեցուցանելով մարգարեին զմիաբանութիւ եղարց՝  
ասէ :

Ուղես է-ող զի էջանէ 'ի գլուխ' և 'ի մօրուան ահաբանէ -  
'ի մօրուան էջանէ 'ի գրապանս պդէստու նորս : Հայս ըան  
քառիւդ է-ող՝ 'ի մէջ քերի նախս օծումն , և ապա անու-  
շահոտութիւն . օծումն հայի 'ի միաբանութիւն եղարց  
և անուշահոտութիւն 'ի բարութիւն և 'ի վայելլութիւն  
նոցա՝ զորս յիշեաց 'ի վերոյ . իսկ իջումն իւղոյն 'ի  
գլուխն և 'ի գլխոյ 'ի մօրուան , և անտի 'ի գրա-  
պանն՝ հայի յիջումն օգտի բարեկարգութեան յեղ-  
բարսն . յոր միտ կամի ասել . որպէս յօծանիւ ահարո-  
նի իւղով իջումն իւղոյն 'ի գլխոյ նորա տարածեր 'ի  
մօրուան , և 'ի մօրուաց 'ի գրապանն , և բուրեր ա-  
նուշահոտութիւն քաղցք , սոյնպէս 'ի կալեղարց միա-  
բան ընդ միով գլխով օգուանս բարեկարգութեն նո-  
ցա՝ իբրև իջումն իւղոյ հազորդի 'ի գլխոյ միաբանու-  
թեն 'ի մօտաւորս նորա իբր 'ի մօրուան , և անտի 'ի  
վայրագոյնս իբրեւ 'ի գրապանս , և սովինս այսու իբր  
քաղցք իւրով օծանի միաբանութիւն այն . և բուրե

Մ Ե Կ Շ Ա Խ Թ Տ Ե Վ Ե  
յիւրմէ զանուշահութեն քարութեն և վայելսւեն :  
Խոկ պատճառ յիշելոյ զօծումն ահարոնին երիւք դնի  
առաջին . մի զի այսպիսի օծումն ՚ի նմանեւ սկսու և  
՚ի նման միայն եղեւ զարմանալի , և ոչ յայլս . ուստի  
և զայն ՚ի մէջ բերեւ մարդարեն . ընդ որով կամի իմա-  
ցուցանեւ , թէ ոչ խօսի զայնպիսի օծմանեւ՝ որ իցեւ  
նուաստ և հասարակ՝ այլ զայնպիսւոյ՝ որ եղեւ գե-  
րազանցութեն իմն և զեղմամբ :

Երկրորդ՝ զի այն օծումն եր քահանայապետական .  
և զի բարեկարգութեն եղբարց սկսեալ ՚ի դիեսոյ մինչ  
՚ի ստորինս՝ նմանութեն ինչ ունի ընդ երկնային քա-  
հանայապետութենս ըստ հաղորդելոյ ՚ի նոսա լուսա-  
ւորութեն ՚ի վերնոյ ՚ի ստորինս , ըստ պատշաճի օրի-  
նակի յօծումն քահանայապետութեն ահարոնի :

Երրորդ՝ զի այն օծումն եղեւ յայնպիսի իւղոյ՝ յորում  
էին ծաղիկք զմանենեաց և կինամոնի , ևս և խունկ-  
եղեցն , և հիրիկ , որք եփեալ լինեին յիւղ ձիթե-  
նեաց , որպէս գրի . ( ելից . Հ . 28 և 30 . ) Հայոս  
ծաղիկն զմանենեաց՝ այսինքն առաջին ընտիր զմուռն  
որ ելանե . ՚ի զմանենի ծառոյ , նշանակէ զպատուա-  
կանութեն համբերութեն որ պարտի լինիլ ՚ի մէջ եղ-  
բարց բնակելոց ՚ի միասին . վասն զի ուր բազմութեն  
է՝ հարկ է համբերութեն տանիլ միմեանց , ապա թէ  
ոչ անշնարին է լինիլ անդ խաղաղութեն և կապակ-  
ցութեն : Ծաղիկն կինամոնի՝ որ է աղնիւ տարին .  
իւրով քաղցրութեն նշանակէ զքաղցր կենցաղավա-  
րութեն եղբարց ընդ միմեանս : Խունկեղեցն՝ որ է  
հոտաւետ ինչ տունկ՝ նշանակէ զիսնարհութեն եղ-  
բարցն : Հիրիկն՝ որ է խօս ինչ անուշահոտ , նշանա-  
կէ զսէր եղբարց առ միմեանս . զորմէ տես՝ ՚ի ստորեւ .  
Խունկ ձիթենեաց՝ յորում եփեալ լինիր որ և է հա-  
ղորդական և ընմտանող , նշանակէ զհաղորդակացու-  
թեն բարեաց ՚ի մէջ եղբարց : Հայոսի իմն անուշա-  
հոտ բարեաց բաղկացութ վայելսմանան ասէ եղբարց  
բնակեալք ՚ի միասին :

Վ Ա յ լ ա բ ա ն օ ր է ն , այս բան հայի յերջանիկ վիշտկ եկե-  
ղեցւոյ . ըստ որոյ եթէ իւրով իմացեալ լիցի նորհք  
հոգւոյն , միտ բանին լինի այս . ՚ի միաբանութեն եղ-  
բարց հաւասացելոյ՝ որք են ՚ի մէջ եկեղեցւոյ , այն

իւղ այսինքն չնորդէք հոգւոյն , որոյ լիութին եջ՝ ի գլուխն մեր քո՞ հազորդեցաւ յառաքեալսն իբրև մօրուս , և յեպիսկոպոսունս և ՚ի քահանայս իբրև գրապանս , և ՚ի հաւատացեալ ժողովուրդս իբրև ՚ի զգեստ :

Խակ է թէ իւղով իմացեալ լիցի անմոլար ձշմարտու-  
թի հաւատոյ, ըստ կարգի հաղորդի այն 'ի գլուխն  
եկեղեցւոյ՝ այսինքն յեպիսկոպոսապետն առաջին, և  
անտի 'ի մօրումն այսինքն յեպիսկոպոսունս, և 'ի նո-  
ցանէ 'ի գրապահն այսինքն 'ի քահանայս և 'ի նո-  
ցունց 'ի զգեստս, այսինքն 'ի ժողովուրդս:

Խակ որք յայսմ միաբանութելէ չերձանին , չարաւար  
մոլորին . \* զի թէ 'ի դլուխն ահարօնի իջանեն ձշմար-  
,, տութիւն և չնորհք հոգւոյն որյ , որ է հայրապետու-  
,, թին (ասէ չնորհալին 'ի հանրականն . Երես . 45.)  
,, և 'ի զլիսոյն 'ի մօրուան յեպիսկոպոսութի , և 'ի մօ-  
,, ըուացն 'ի գրապանակոն , որ է քահանայութին +  
,, և 'ի գրապանացն 'ի զգեստն , որք են ժողովը-  
,, գեանն գասք . և արդ զօր արդեօք իւղ չնորհաց  
,, ունիցին , որք յահարօնեանն գլխոյ օտարացեալք  
,, են . և ընդ գադանայ և արիբոնի որք հակառակ  
,, կացին մեծին մովսեսի և ահարօնի՝ յօդեալք իցեն  
,, գործովք : (Օ այսպիսի ինչ զըէ և 'ի պատճառուն,  
( Երես . 150 . ) ասելով . այս իմանալի օծութիւնի իջա-  
նէ նախ 'ի զլիսոյ ը ինն քահանայապետութիս երկ-  
նայնոց . \* և առաջ ըստ մօրուացն ահարօնի իւղոյն  
,, իջանն աջութեան , յորմէ և 'ի գրապանակս և 'ի  
,, զգեստն , որք նիւթականաւս եկեղեցեաւ անսիւ-  
,, թականին հոգւոց ստուգապէս տաճարի այ ընկաւ  
,, լան զքահանապետութին . որպէս նախ աւետարան  
,, նիւթն խաղաղութէ առին յայնմանէ՝ որ զոգւոց  
,, խաղաղութին արկ յերկիր , և զսուրն հատանօղ  
,, զառ . 'ի տարն միաբանելոց :

„ կարեկացին իջմամբ իւղոյն իմանայ զվերստին դառնալ առ մեզ փառաց նախնոյն ադամայ, և զիսառնին ՚ի մեզ ածային չնորհաց. քանզի գրե՛ ՚ի ձառ մեռնին այսպէս. \* աշարժնեան քահանայութեն պայծառուի ՚ հրամանաւ մեծիդ ոյ օծմամբն նոխանայը. որով ՚ ՚ի գլուխ անտի ՚ի մօքուան զեղեալ գերափառ իւ.

,, զոյն զարմանազան կենդանագրութիւն ըստ սաղ-  
,, մոսողին զփառաց նախնույն առակելք զանդբադար-  
,, ձութի , և զնորհիդ կենաց սրբութե ընդ մեզ  
,, խառնութի : Հյորոյ վերայ գրի 'ի լուծմունսն  
այսպէս . \* իջումն իւղոյ 'ի գլուխն աշարոնի նշանա-  
,, կեր զանդրեն ստացումն փառացն ադամաց , և  
,, զփառնութի չնորհացն ոյ ընդ մեզ . զի օծումն  
,, գլխոյն նշանակեր զօծումն քսի ածութքն , յորմէ-  
,, չնորհք և փառք 'ի նախահայրն իջաներ , որ վասն  
,, հնութեն՝ մօրուօքն նշանակի . մանաւանդ զի որ-  
պ' , ա տաէ , գեորգ վարդապետ . ('ի մեկն . եսայ.) \* մօ-  
,, րուք կատարելութե է պատկեր :

Վ. Այս բան մասնաւորապէս հայի յիւրաքանչիւր  
հասարակութիս , յորս կան ամենեքին իբրեւ եղարք  
'ի միասին սիրով . յայսպիսիս բարին հասարակաց  
նախ հաղորդի մեծին՝ իբրեւ զիւոյ , և ապա միջնոց  
իբրեւ մօրուաց , և յետոյ ստորնագունից իբրեւ գրա-  
պանաց և զգեստուց . և այս այնպիսի իմն վայել-  
չութք , որպիսի վայելութք եղեւ օծումն աշարոնի .  
Հյայսպիսի հասարակութե խայտայ խաղաղութի և  
ինպութի . ամէն և պտղաբերէ առաքինութի . փայլէ-  
բովանդակութի իմաստութե . հնչէ և յայլս համբաւ-  
մէն նախանձելի . ևս և վկայութի բանից նորա ըն-  
դունելի լինի ամենեցուն , և զանհաւանսն ածէ 'ի  
Նշմարտութի , և հաստատէ 'ի նոյն . զի որպէս գրէ  
դէ որդ վարդապետ ('ի մեկն . եսայ.) \* բազմացն միա-  
,, ձայնութ առաւել սերտէ զլազդն 'ի Նշմարտութի .  
Ժրշափ ևս այնպիսի բազմութե , յորում բնակեալ  
տեսանի հոգին որ :

Հյայսպիսի միաբանական սիրոյ հաւատացելոց հաս-  
տատի և Նշմարտութի հաւատայս մերոյ , մինչեւ առ-  
տի յայսմանէ սահիպիլ աշխարհի հաւատալ խորհրդոյ  
մարդեղուն և երբորդութե . որպէս վկայեաց որն  
ասելով . \* ամենեքին մի իցեն , որպէս դու հայր յիս  
,, և ես 'ի քեզ , զի և նոքա 'ի մեզ իցեն . զի և աշ-  
,, խարհ հաւատացէ թէ դու առաքեցեր զիս .  
(Յով. ժէ . 211) Եթէ յայսպիսիս առիթ լինի հա-  
ւատալց , ապա և յայլ խորհուրդս :

Վ. յապիսի միաբանութե անուն կայ արդարեւ յաղթի

մերում, բայց էռուին անդոյ . տեսանի և միաբանու-  
թի , սակայն իրքե ստուեր . որ ոչն տեսանի՝ ասի, և  
որ տեսանի՝ ոչ դրուի : Ա տելութին բաժանէ ,  
անհամբե բութին պղտորէ , հպարտութին մթացու-  
ցանէ , և նախանձն խռավլեցուցանէ . ընդէ՛ր նա գըա-  
պան իցէ ասէ , և ես զգեստ . ընդէ՛ր նա գլուխ , և  
ես գըապան . ընդէ՛ր ես քղանցք , և նա վերին . որ  
ոլէ ո թէ ասէր . ընդէ՛ր ես ոպյան իցեմ և նա բարջ :  
Ա խորհի թէ ամենեքին 'ի նմին զանգուածոյ են .  
(Հռովմ . թ . 21 : ) 'Ա նմին կաւոյ և 'ի նմին կտա-  
ւոյ . \* միթէ ասիցէ ստեղծուածն ցստեղծիչն՝ թէ  
ո ընդէ՛ր այսպէս արարեր զիս || . (Հռովմ . թ . 20 : )  
Վէր ոչ նախանձի . (ա . կոր . ժ դ . 4 : ) {Երանեալս  
շիք նախանձ՝ թէ ընդէ՛ր առաւել իցէ նա : {Յովնա-  
թան՝ որ սիրեր զգաւիթ՝ կամէր զի նա թագաւոռ-  
քեցէ , և ու ինքն՝ թէ և որդի ! . թագաւորի . (ա .  
թագ . իդ . 17 : ) {Յորժամ ընկեր լինիս ընդ այլում  
'ի վաճառականութէ , (այսինքն յորժամ առուատութի  
օրթախ լինիս) ոչ հաւատամ թէ արտմեսցիս ընդ յա-  
ջողութի նորա . այլ հաւատամ թէ ուրախանաս , զի  
յաջողութի նորա քոյ է և վասն քո . սոյնպէս և եղ-  
բօրդ . ընդէ՛ր ապա ընդ յաջողութի նորա այլայլիս ,  
և ընդ փառաւորուի նորա գմբմիս . որով զերջան-  
կութէ ընկերիտ առնես քեզ թշուառուի և զուրա-  
խութի նորա քեզ տիրութի :

Եթէ մեծ իցես՝ զփառս փոքուն քոյդ . համարեամ .  
զի առակ է՝ թէ \* հայր զփառս որդւոյն՝ իւր համաւ-  
ո թի . . իսկ եթէ փոքը իցես , ընդ փառս մեծին մի  
զարիք , այլ քոյդ զիր . Երւ յիրաւի եթէ փոխանակ  
նախանձելոյ . ուրախանաս 'ի վերայ բարւոյ ընկերիդ ,  
առաւելքալ լինիս յուրախութէ իրքե 'ի քոյդ , զի  
բարդի 'ի քեզ ուրախութի 'ի վերայ առաջին ուրա-  
խութ . որպէս յուրախանալ քո ընդ լոր այլոց՝ քոյդ  
առնես նաև զպատիժն :

Ա մենայն բարիք միաբանութէ , եթէ մեծին և եթէ  
փոքուն՝ քո լինին , եթէ համեսցիս ընդ այնս և բեր .  
կրեսցիս . մինչեւ ոչ ես որոնել զքոյդ . զի սէր \* ոչ  
, խնդրէ զիւր || . (ա . կոր . ժ դ . 5 : ) 'Կու ևս պար-  
ծիս , թէ ու ինդրէս . սակայն որպէս և խիզք քո

Մ Ե Կ Ն Ա Ւ Ո Ւ Ի Ե Կ Ն ,  
 վկայէ՝ ինքնասսիրութ բերեալ զքոյդ և եթ որոնես .  
 զգերագոյն տեղին քեզ տալ կամիս, զառաջին ողջոյնն  
 քեզ սեպհականել ախորժես . 'ի նուածիլ եզրօրդ՝  
 համեալ մնաս . 'ի չարախոսիլ կամ 'ի բամբասիլ նո-  
 րին՝ 'ի ինդութիւն գաս . 'ի գովիլն խոժուխիս և  
 ծածկաբանութիւն իմն ստգտանելի ցուցանես զնս,  
 և երբեմն յայտնապէս ընդ վայր հարկանես՝ զի գու  
 բարձրացիս . սէր \*ոչ հալարտանայ . . . ոչ ինդայ  
 .. ընդ անիրաւութիւն . (ա . կոր . ժկ . 4 .) Ո՞ւր է արդ  
 պարծիլ քո 'ի սէր ընկերին .

Կամիս սէր տեսանել յեզրօրէ քումնէ կամ 'ի մեծա-  
 ւորէ . գու կանիխեա 'ի սիրել և 'ի պատուել . \* եթէ  
 .. կամիս սիրիլ 'սիրեա' , ասէ իմաստուն ոմն (այն է  
 սենեքայ) . առ որ յորդորէ պետրոս առաքեալ տաե-  
 լով յատաջին թուղթն . (դ . 8 .) \* նախ քան զամենայն  
 .. սէր սերտ ունել առ միմեանս . սէր փոխադարձ  
 'ի կանիխել . և \* 'ի պատիւ զմիմեամբք ելանել .  
 (հռովմ . ժկ . 10 .) \* որ նախ խոնարհի 'նախապատիւ  
 .. բարձրացիս , գու խոնարհեանիս եզրօրդ . զուարթ-  
 երես ցըց նմա զքեզ . բարիս խօսեա զնմանէ . բա-  
 րի արտ նմա . զլաւն թող նմա . և նա 'ի հարկէ սի-  
 րէ զքեզ . գու ես պատճառ սիրելոյ և ոչ սիրելոյ .  
 Եզրօյրդ և կամ մեծաւորդ ունի ինչ ինչ ատելի՝ զի  
 չողեզլն է , և ինչ ինչ սիրելի . գու մի հայիր յատա-  
 ջինն , զի մի յատելուի բերիցիս , այլ հայեաց յերե-  
 րորդն՝ զի սիրեցիս . առաջնումն տար , յերկրորդէն  
 մի հեռանար : 'ի առ ըստ առաջինն վշտանայ և ըստ երե-  
 րորդն ինդայ . գու ես լեռ վշտակից և ուրախակից  
 ըստ առաքելոյն , թէ պարտ է \* ինդալ ընդ ինդա-  
 .. ցողս , լալ ընդ լացողս . (հռովմ . ժկ . 15 .) Եթէ  
 ծանր իցէ պակասութիւնորա 'համբերեա' , և քաղց-  
 րութիւն բանից օգնեա . 'ի միւնմն գու կրեա , 'ի միւ-  
 սումն նա շահեցի . \* Ոէր երկայնամիտ է քաղցրա-  
 .. նայ . . . ամենայնի տես . . . ամենայնի համբերէ .  
 (ա . կոր . ժկ . 4 . 7 .)

'ի տիրել սիրոյ 'ի մէջ միաբանութե՛ հաստատուն  
 մնայ միաբանութիւն . և օգուտն հասարակաց առա-  
 տապէս սփռի յամեննեսին ըստ իւրաքանչիւր կարգի ,  
 որպէս ցուցանէ առաջիկայ նմանութիւն ընարանիդ :

Օ այս գիտացեալ փիմանտրացւոց՝ (այսինքն Քէլէնէնէնէն) ողբ բովանդակին յեօթն իշխանութեա՝ 'ի մի միաբար-նութի զօդեցան . և 'ի նշանակ այսր 'ի վերայ սոկի դահնեկանի (որ է պամակւ ալ-ըն) տպեցին զղօրական մի՛ եօթն գաւազան միացեալ 'ի ձեռին ունելով . զսյն արարին և եօթնակղզեանք 'ի դրօշակսն , 'ի յուցանել թէ 'ի մնալ իւրեանց միացեալ 'ի միաբա-նութե մնան անխորտակելի . իսկ 'ի ըաժանին մատ-նին 'ի խորտակումն . զի գաւազանք միացեալք ոչ խորտակին . իսկ առանձինն՝ զիւրաւ . որպէս եցոյց որդւոց թագտուորն թաթարաց Ֆինկիդիան : Կապ այսր միաբանութե՛ որպէս ասացաք է ուրն . իսկ այս սէք մնայ անեղծ՝ եթէ կայցէ հպատակուն մէրնագունի . որոյ զհետ գայ վայելումն բարւոյ իւ-

բաքանցիւրոց իրը կենդանի անդամեց, զի որպէս սռքա ՚ի կալն միացեալ ընդ գլխոյն՝ առնուն զջորուի, և ՚ի միմնանց օգտին, որյնպէս և իւրաքանչիւր անձն հասարակութեն. Խոկ ՚ի բաժանին՝ յօդաից իւրեանց բաժանին, և յօրհնութեն զրկին. համարձակիմ ասել թէ նաև ՚ի քու. Ուսովանա հեռացեալ յընկերուէ առաքելոց՝ ոչ ետես զքս. ՚ի թերեհաւատութիւն և անկաւ :

Դարոյապէս, ՚ի միաբանութեն մասանց հոգւոյն՝ յորժամ ստորինքն կան ՚ի նման հապատակք վերնոյն, և վերինքն հնազանդք իւրեանց գլխոյ՝ սյօբնքն արարշն, չնորհքն զեղեալ ՚ի գլխոյ անտի իջանէ նախ ՚ի մօրուս, այսինքն ՚ի միտոս և ՚ի կամս՝ որք են վերին զօրութիւք հոգւոյն. և ուժգնութիւն չնորհացն հազո՞ղ զի ՚ի ործս նոցա իւրեւ ՚ի գրապանս : Դարձեալ այս բան հայի և ՚ի միաբանութիւն հաւատոյ և վարուց. յորում երեւի լրումն քրիստոնէական կրօնի. զորմէ տես՝ ՚ի յանախապատում գիրս լուսաւընին մերոյ. ( Առա. Ժան. Երես. 135. և 136. ) ԱՅԼ կամ մելով մարդարեին առաւել ևս հաստատել զասացեալսդ՝ զայլին օրինակ առաջի առնէ և առէ :

Դ. Ուղեւ ցոշ՝ չէ ցոշ՝ ՚ի հերմանէ ՚ի վերայ լրին սիսնէ :

Յօդք որք ցողեն ՚ի լերինս՝ առաւել օգտեն նոցաքան անձրեք, զի տոգորեալ ՚ի նոսին պարաբռտացուցանեն զնոսս և բարգաւաճն առնեն. իսկ անձրեք յորդք՝ սակաւ օգտեն մանաւանդ. թէ և ուժնէ, զի ոչ մեան ՚ի վերայ նոցա, այլ հոսեն ՚ի վայր և գնան ՚ի ծործորս, կամ ՚ի գաշտոս. վասն որոյ և մարդարեն ոչ անձրեայ, այլ օգտութեն ցողոյ լերանցնմանեցուցանէ զօգուտ բարեկարգութեն միաբան և զրարց՝ առելով :

Ուղեւ ցոշ՝ չէ ցոշ՝ ՚ի հերմանէ ՚ի վերայ լրին սիսնէ, Չորեքին մեկնի այս բան. ըստ տռաջին մեկնութեն գիտելի է, զի հերման կամ աշերման լեռոն է յայն. կոյս յորդանանու շարունակեալ ընդ լերանցն լիրանանու և գաղատքու, կամ ըստ վարդանայ ՚ի հարաւոյ երուսաղմէմի. ( զորմէ տես՝ ՚ի սաշ. ձը. 13. )

իսկ սիոն լեռան է յերուսաղեմ յայսկոյս յորդանաւնու. և զի այն էր բարձր և մեծ, և սա ցածրագյուն և փոքր՝ ի բարձրութիւնորա, և ՚ի ցածրութիւն սորտ հայելով գնեւ. \* ՚ի հերմանէ, ՚ի վերայ լերին սիօնի. որով ոչ ցուցանի թէ նոյն ցող իջանէր ՚ի հերման լեռանէ, ՚ի լեռան սիօն. այլ թէ իջումն ցողոյ լինէր յայն և յայս, յայն իբրև ՚ի բարձրագոյն և յայս իբրև ՚ի ցածրագոյն. յայն իբր ՚ի մեծ, և յայս իբր ՚ի փոքր. որով և այն ցող որ իջանէր ՚ի սիօն՝ որպէս թէ ՚ի հերմանէ գոյր ՚ի վերայ նորա, զերկոսին և սմիապէս ոռոգելով և բարգաւաճն առնելով, և իբրև թէ զառաւելութիւն մեծին փոքրուն ևս հաղորդելով: Հոր միտս յերբ գնի. \* որպէս ցող հերմանի՝ որ իջանէ, ՚ի վերայ լերանցն սիօնի. այսինքն թէ ըստ ցողոյն հերմանի իջանէ ցող ՚ի վերայ լերին սիօնի: Հայս միտս իմանալով զառաջիկայ նմանութ՝ կամ ասել. օգուան բարեկարգութէ եղարաց կամ շահն միաբանական սիրոյ նոցա՝ լինի ՚ի նոսա որպէս ցող իջեալ ՚ի վերայ մեծի և փոքրունոցին, այնպիսի իմն կար, մինչեւ ՚ի մեծէ անտի հօսիլ և ՚ի փոքրն, և ՚ի գաւ, մինչեւ ՚ի մեծէ անտի հօսիլ և ՚ի փոքրն, և ՚ի փոքրուն երեխէ օգտութէ մեծին: Եւ եթէ հեռէ ևս իցեն՝ ՚ի միմեանց մարմնով որպէս հերման՝ ՚ի սիօնէ, հոգւով վայելեսցեն՝ ՚ի նոյն ցող այսինքն՝ ՚ի նոյն օգուան միաբանական սիրոյ:

Պատ երկրորդ մեկնուն գիտելի է, զի որպէս զըեն  
բազումը ընդ որս և վարդան։ ամսղ ցօղաւոր և բա-  
րեխառն իջանէ՝ ի հերմոն լեռան, և անտի հեզիկ  
չնչմամբ դայ և ցողէ՝ ի սիրոն։ սոյնապէս և չնորհք և  
վարդապէտութիք իջեալ իրը բարեխառն ցօղաւոր  
ամսղը՝ ի լեռնացեալոն չնորհք՝ իջանեն՝ ի նոցունց  
և ցողեն՝ ի տկարսն, որք կան միաբան ընդ նոսա։  
Այսոքիկ երկու մեկնութիք երեխին հաւանականը։  
Պատ երրորդ մեկնութե՛ բառիւս հերմոն՝ մարթ է,  
իմանալ զմերին մասն օդոյ ընդ եթերական երկնիւքը  
և ըստ այսմ կատի ասել։ որպէս ցօղ իջանէ՝ ի վե-  
րուստ՝ ի սիրոն, սոյնապէս և օրհնութիւնն ոյց զեղու-  
'ի վերա միաբանելոցն սիրով։

Պատ չորրորդ մեկնութե՛ սմանք՝ ի բարունեացն  
հրէից բառիւս սի՞ն՝ ոչ իմանան զեառն, ոյլ զգա-

մաքութիւն . ըստ որում եբբայսկան բառք չէահ , յորմէ ելանէ բառս չիեծ , այսինքն սիոն նշանակէ ցամաքութիւն , կամ լորութիւն . և մեկնեն այսպէս . որպէս ցող իջանէ 'ի ցամաք լեառն հերմնն և զովացուցանէ զնա , սոյնպէս առնէ և միաբանական սէրքահանայից և զետացւոց 'ի պաշտամանն ոյ . կամ որպէս ցող իջեալ 'ի հերմնն , 'ի հերմնէ անտի իջանէ 'ի ցամաք տեղիս , սոյնպէս և օգուտ միաբանական սիրոյ քահանայից իջանէ 'ի նոցանէ առ ժողովութդն :

Այն ևս որք ասեն՝ թէ բառիւդ սիօն՝ իմացեալ լինի լեառն սէհոն . որ է նոյն ինքն ահերմնն . ( որպէս զրի . ը . օրին . դ . 8 . ) յասեն . \* ժառանգեալ , ցին զերկիր նոցա . . . մինչև ցեառն սէհոնի , որ է ահերմնն : Բայց այս յետին մեկնութիւն երեխ անյարմար :

Հոգեորապէս , հերմնն լեբամբ նշանակի ք՛տ , յորմէ ցողէ ցող քաղցրութե նորհաց 'ի սիոն այսինքն յեկեղեց ցի որ . ( յովհ . ա . 16 . ) որով և ոռոգանին մանկունք սիոնի , և զովանան և բարդաւաճին 'ի հոգեորք բարիս : Օ այսոսիկ եղեալ մարդարին հետեւցուցանէ և ասէ :

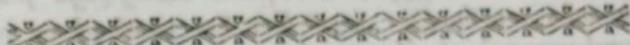
Դ . **Տ** էր անդ դարրաստեաց զըննութիւն , և զիւան յանձնենից :

Այս բան յայտնի բարով՝ թէ բնակիլ եղարց 'ի միասին սիրում ու միայն ինքեանց է բարի և այլոց վայելուց , այլև համայ ոյ յոյժ , մինչև տալ նոցա զօրհնութիւն իւր . ըստ որում և ասէ իսկ :

**Տ** էր անդ դարրաստեաց զըննութիւն , և զիւան յանձնենից : Դստանօր օրհնութիք՝ որպէս և այլուր ասացաք , նշանակի լիութիւն տեսողական բարեաց . յոր միտսկամի ասել . համեալ ոյ յոյժ ընդ միաբանութիւն եղարց՝ պատրաստեաց 'ի միաբանութե անդ նոցա զիւթիւն ամենայն բարւոյ . այսինքն արար զի միաբանութիւն նոցա ունիցի զամենայն բարիս ըստ հոգւոյ , ևս և զկարեօր բարիս ըստ մարմնոյ . զի այնպիսի միաբանութիւն է յօրհնութէն ոյ , և յանուն ոյ , վասն օրոյ և լցեալ լինի օրհնութէն ոյ . և որ

187

Ա Ա Դ Մ Ճ Ի Բ :  
 կայ 'ի նմա՞ վայելէ զբարիսն ո՞յ . ևս և զնոյն ի՞ւքն  
 զնծ . զի ուր ժողովեալ են բազումք յանուն ո՞յ ,  
 անդ է ամձ՝ որպէս ասաց նրն . և անդ իսկ տեսանի  
 գըտւ և առհաւատչեաց յաւիտեռական կենաց . և  
 որք կանն անդ՝ ունին ժառանգէլ զնոյն յիրում յա-  
 ւիտեան . ըստ որում և առէ թէ անդ պատրաստեաց  
 \* զկեանսն յաւիտենից || :



## Ա Ր Դ Մ Ա Ա Ճ Ի Բ :

Ըորդոք օրհնելց զնծ 'ի տան նորա համբարձմամբ  
 ձեռաց , ևս և բարեմազթութի օրհնելց ան զօրն  
 նիշու իւր :

(Օրհնելի Ասովի ճանաց :

1. **Ը** օրհնելիս ամենայն ծառայոյ դն զնծ . և իսյէ 'ի  
 պատու դն , և 'ի գառին ոյ մերոյ : 2. **Ե** գելչէն  
 համբարձմազթութի շնեւ յեր 'ի օրհնելին . և օրհնելիս զնծ .  
 3. (Օրհնելոյ շնեւ դն 'ի սիւծն . ոյ սրբը զնուին և շնեւի :

## Ա Ե Բ 'Ե Ա Գ Ի Բ :

(Օրհնելի ասովի ճանաց :



**Տ** Ա Ե Յ Զ Ձ Ե Ա Ր Գ Ի Բ Ա Մ Ե Բ Ե Տ Ե  
 սաղ" վարդ" դնի \* երգ չուոց || . կամ  
 յոդնակի \* երգք չուոց || . 'ի միում եւս  
 յաւելմամբ իմն \* սաղմոս 'ի դաւիթ , չուոց երգ || .  
 յերիս ձեռագիրս դնի , օրհնութի չուոց . կամ'յոդ .  
 նակի 'օրհնութիք չուոց . խակ 'ի միում ե 'ի սաղ' .  
 լամբ" դնի ըստ գըտւ մեր , օրհնութիք աստիճանաց .  
 որպէս և 'ի տալ" յոդնակի 'օրհնութիք աստիճանաց .

զորմէ տես 'ի ներած" . ( գլ . ժամ : )

Այս սաղմոս է վերջին 'ի սաղմոս' որք կոչին օրհնութիք աստիճանաց , և դնի յերբ" յորդոր առ այնու սիկ՝ որք ժամանեն յելս աստիճանաց" օրհնել զած 'ի տան նորա : Այլ թէ որոյ իցէ ասացեալ , չէ յայտ ոմանք դաւթի տան , որպէս թէ նա իրը և յորդոր զետացւոց յօրինեալ իցէ զայս վասն երգելոյ նոցա 'ի տաճարի տն . այլք թէ սողոմոն ասաց զայս 'ի նաւակատիս տաճարին . կամ թէ նա աւանդեաց զատ խօրայէ լացւոց՝ զի 'ի գալ նոցա երիցս 'ի տարւոցն յերուսաղէմ՝ յառաջ քան զէ առնալ իւրեանց երգես ցեն զայն : Հազումք ևս պնդեն՝ թէ այս սաղմոս յօրինեցաւ յետ շինութե երկրորդ տաճարին իրը և յորդոր 'ի բերանոյ ժողովրդեան առ քննյա և տո զետացիս յօրհնուիս այ : Խակ մեք յաւետ 'ի նիւթն հայելով ունիմք մեկնել , քան յասիթն և 'ի յօրի նօցն :

Օ այս սաղմոս ասեմք 'ի կիրակամուտս' իրը և թէ յորդոր լինելով գիշերապաշտօն առնել 'ի տաճարին այ համբարձմամք ձեռաց . բատ որում և ասէ . 'ի տաճարի աստ 'ի գիշերի օրհնեցէք զար՝ համբառնալով զձեռս ձեր 'ի սրբութի : Վանզի սովորութի եք յամենայն եկեղեցիս քրիստոնէից՝ եթէ յարեկլս և եթէ յարեմուտս՝ հսկել 'ի տաճարի 'ի կիրակամուտս , և 'ի հանդիսաւոր տօնս , և գիշերապաշտօն առնել : Եւ քանզի յայս բարի սովորութի եմուտ և անբարի բերումն՝ խափանումն եղեւ այսր 'ի բաղում տեղիս . թէպէտե երբեմն կատարի՝ երանի թէ առանց անկարդութե : Օ որով զանց արարեալ , մատիցուք 'ի բանսդ :

## Բ Ե Կ Ե Ե

մ. Ա ս ո բ ն ե յ է ս ա մ ն ա յ ն ծ ա ռ ա յ ս թ ն զ ը ր . և ի ա յ տ ' է  
ա ռ ա ն թ ն , և ' է գ ո ւ ի լ ո ւ ա յ կ ը ր ա յ :

## Ո Ե Կ Ե Ա Լ Թ Ո Ւ Ե Կ Ե Ե

**Յ**ե կ ե ղ ե ց ւ ո ց ն ն յ՝ ե թ է ՚ի հ ն ո ւ մ ն և ե թ է ՚ի ն ո ր ու մ ն ե ր բ ե ա կ դ ա ս ա ւ ո ր ու թ ի տ ե ս ա ն ի . ա ռ ա ջ ի ն ,  
մ ի ջ ի ն , և վ ե ր ջ ի ն . ա ռ ա ջ ի ն ն է ա յ ն ո ց ի կ ՚ ո ր ք կ ա ս ա տ ի ւ ե ն խ ո ր հ ր դ յ շ , ո ր պ ի ս ի ե ն ք ա հ ա ն ա յ ք և ք ա հ ա ն ա յ ա պ ե տ ք , ո ր ք ՚ի հ ն ո ւ մ ն կ ո ւ է ի ն տ ո ւ ն ա չ ա ր ս ն ի .  
մ ի ջ ի ն ն է ա յ ն ո ց ի կ ՚ ո ր ք ս պ ա ս ա ւ ո ր ի ւ ք ե ն խ ո ր հ ր դ յ շ ,  
ո ր պ ի ս ի ե ն պ ա շ տ օ ն ե ա յ ք ա յ ս ի ն ք ն ս ա ր կ ա ւ ա գ ո ւ ն ք և  
դ պ ի ք ք , ո ր ք ՚ի հ ն ո ւ մ ն կ ո ւ է ի ն տ ո ւ ն զ ե ե ա յ + վ ե ր ջ ի ն ն  
է ա յ ն ո ց ի կ ՚ ո ր ք ը ն դ ո ւ ն օ զ ե ն խ ո ր հ ր դ յ շ , ո ր պ ի ս ի ե ն  
ժ ո ղ ո վ ու ր դ ք , ո ր ք ՚ի հ ն ո ւ մ ն կ ո ւ է ի ն տ ո ւ ն խ ր ա յ է լ ի .  
Օ ե ր ե ս ի ն զ ա յ ս ո ս ի կ դ ա ս ա ւ ո ր ու թ ի ն և յ ո ր դ ո ր ե լ  
կ ա մ ե լ ո վ մ ա ր գ ա ր ե ի ն յ ո ր հ ն ո ւ թ ի ն ն յ՝ ա ս է :

**Ա** ս ո բ ն ե յ է ս ա մ ն ա յ ս թ ն զ ը ր . և ի ա յ տ ' է ա ռ ա ն  
թ ն ՚ի գ ո ւ ի լ ո ւ ա յ կ ը ր ա յ : Խ ա ռ դ ս ո ւ ՚ ե թ է ի բ ր ե ւ տ ե ր  
զ ա կ ա ն մ ա կ ր ա յ ա ռ ց ի ց ու ց ա ն է զ տ ա մ ա ր ն ն յ . յ ո ր մ ի տ ո  
ր ա ռ դ ս ո ւ ն է ն շ ա ն ա կ է զ ն է ր ի ն կ ո զ ի ն տ ա մ ա ր  
ի ն ՚ ո ւ ր մ ա ս ա ն է ի ն ք ա հ ա ն ա յ ք մ ա ս ո ւ ց ա ն ե լ խ ո ւ ն կ ս  
յ ա ռ ա թ ն ո ւ մ խ ո ր ա ն ի , ո ր ս ր բ ո ւ թ ի կ ո չ ի ւ ր . ս ո յ ն պ է ս  
և գ ա ւ ի թ ն ն շ ա ն ա կ է ա ս ա զ տ ե ղ ի ն զ ա յ ն ՚ ո ւ ր զ ե ն ո ւ ի ն  
զ ե տ ա յ ց ի ք զ ո հ ս : Ա ր դ ք ք ա ն զ ի ո ր ո շ ո ւ մ ն տ ե ղ ւ ո յ՝ տ ա յ  
և զ ո ր օ շ ո ւ մ ն ա ն ձ ա ն ց ՚ զ ն ո ս ի ն ՚ի մ է ջ ը ր ե լ ո վ մ ա ր  
գ ա ր ե ի ն ՚ զ ն ո ս ի ն և ս տ ա յ ի մ ա ն ա լ , ա յ ս ի ն ք ն զ ք ա հ ա ն  
ն ա յ ս , զ ն է տ ա յ ց ի ս և զ ժ ո ղ ո վ ու ր դ ս , և զ ի ա մ ե ն ե ց ու ն  
ս ո ց ա ա ր ժ ա ն ՚ ի ր օ ր հ ն ե լ զ ա ծ ՚ ա ռ ա մ ե ն ե ս ի ն խ օ ս ի  
մ ա ր գ ա ր ե ն , և զ ա մ ե ն ե ս ի ն և ս յ ո ր դ ո ր է օ ր հ ն ե լ զ ա ր .  
ն ա խ յ ի շ է զ ժ ո ղ ո վ ու ր դ ս ի բ ր ե կ զ ժ ա ռ ա յ ս ն ո ւ ն ո ր ք կ ա ն  
ա ս տ ՚ ա յ ս ի ն ք ն ՚ի տ ա մ ա ր ի ն ն , ա պ ա զ ք ա հ ա ն ա յ ս ՚ ո ր ք  
կ ա ն ՚ի ն ե ր բ ս տ ա ն ն ն , և յ ե տ ո յ զ զ ե տ ա յ ց ի ս ՚ ո ր ք կ ա ն  
՚ի գ ա ւ ի թ ս ա ռ ա ջ ի խ ո ր ա ն ի ն ՚ ս տ ա յ ս մ ե կ ն ո ւ թ է

195 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Կ Ն ,  
զօրութք կրկնի շաղկապդ Լ , որպէս թէ եղեալ  
էր . ասա ՚ի տաճարի նորա օրհնեցէք զնը ով ծա-  
ռայք նոն , ևս և քահանայք որք կայք ՚ի տուն նոն , և  
զետացիք որք սովասաւորէք ՚ի գաւիթօ նյր  
Խակ եթէ բառգ առա առեալ լիցի իբր ժամանակա-  
կան մակրայ , փոխանակ բառիս և այժմ , այս բան ը-  
հանրապէս հայի առ ամենեսին՝ որք կարէին կալ ՚ի  
տանն ոյց իբրեւ ծառայք նորա . յոր միտս կամի ասել .  
ամենեքին՝ որք միանդամ ծառայք էք ոյց եկեալ ՚ի  
տուն նոն և ՚ի գաւիթօ նորա օրհնեցէք զնա . զի  
ահա այժմ է ժամ օրհնելց զնած : Խակ կամ թէ ե-  
րանելով զգողովուրդն յորդորէ զնոսա յօրհնութիւն  
ոյց , որպէս թէ ասէր . երանի է ձեզ , զի զերծայք ՚ի  
գերուէ և ՚ի հալաջանաց և ՚ի փորձանաց . և արդ  
եկայք ՚ի տուն ոյց , և օրհնեցէք զնա :

Խթէ այս և եթէ այն , գիտումն մարդարէին է յոր-  
դորեւ զամենեսին յօրհնութի ոյց և ՚ի պաշտօն փա-  
ռաց մեծ վայելլուեւ նորա ՚ի տան նորին . զի որպէս  
ասէ նարեկացին . (՚ի բանն չե .) \* ասա (՚ի տան նոն)  
,, օրհնի ( ած ) կրկին բաղձանօք ( եթէ բանականօք  
,, և եթէ զգայականօք ) քան ՚ի վայելլական . և  
այս ոչ միայն ՚ի տունջեան , այլև ՚ի գեշերի . որոյ  
վասն յարէ զինի և ասէ :

Է . Ա գլուխ համբարչէտ վեռ յեր ՚ի որբութիւն . և  
օրհնեցէտ ոչը :

Դ հնումն սովորութի էր զետացեոց կալ ՚ի գեշերի  
փոխանակաւ ՚ի տաճարի նոն , ոմանց յօրհնաբանութի  
ոյց գեշերապաշտօն առնելով , և ոմանց ՚ի պահպա-  
նութի սպասուց և ՚ի զգուշութի սրբութէ , զի մի  
ինչ անոր պատահեսցի ՚ի ներքս : Արդ եթէ այս  
բան հայիցի ՚ի զետացիս՝ գնի իբր յօրդոր յազօթօ  
կալց նոցա ՚ի տաճարի անդ ՚ի գեշերի , և օրհնելց  
զնած . իսկ եթէ հայիցի ընդհանրապէս առ ծառայս  
նոն , գնի իբրեւ յօրդոր ազօթելց նոցա ՚ի գեշերի  
եթէ ՚ի տաճարի իցէ , և եթէ յայլ աեզիս : Հայ-

Պ գլուխ համբարչէտ վեռ յեր ՚ի որբութի . և օրհնե-  
ցէտ ոչը : Խամի ասել . ոյք օրհնեք զնած ՚ի տունջեան

Հանդիսաւոր պաշտամամբք , օրհնեցէք զնա և 'ի գիշերի՝ համբառնալով զձեռս ձեր 'ի սրբութի : Ուրոբութես և տեսանես , զերիս 'ի մէջ ըերեւ մարգարեն առ կատարելութիւն աղօթից . նախ զդիշերն . զի օրհնութիք գիշերայինք առաւելք քան զտունջենայինս ընդունելիք քարոզին 'ի որ գիրս : Որովք բարոյապէս ցուցանիք թէ 'ի գիշերի փորձութեց և անյաջողութեց պարտ է գիմելառ ած , ևս և 'ի գիշերի մուհուան : Իսկ ըստ այլաբանական մասց ցուցանիք հոգեորական կանխումն 'ի գիշերոյ անտի հրեւութեն 'ի նորս իբր 'ի տիւ . յոր միտոս առեւալ զայս բան յովհան իմաստամբէր գըէ 'ի ճառն միաշաբաթու պաշտամանն . \*

\* Իսկ գիշեր ոչ եթէ զժամանակն ասաց , այլ , զհրէական զանհաւատութին ըստ եսայեայ պահ . , ծալի մարգարեւութեն՝ թէ 'ի գիշերաց կանխեւ :

„ Հոգի իմ առաւօտ առնելառ քեզ ած :

Եշրկորդ՝ 'ի մէջ ըերեւ զհամբարձումն ձեռաց . զի սովորութի էր առ նախնիս , և յայժմուս իսկ գրեթէ առ ամենայն ազինս՝ համբարձմամբ ձեռաց աղօթել . որով նշանակի հեռի առնել զձեռս յնը և իցէ պըզծութեց . և գարձեալ խոստովանիլ այնու զբարձութիք փառացն այ որ 'ի վեր և քան զամենայն : Իսկ բարոյապէս ցուցանէ գործովք ձեռաց փառաւորել ած :

Եշրրորդ՝ 'ի մէջ ըերեւ զբան սրբութեան՝ յասելն 'ի սրբութի , որով նշանակի բուն կատարելութի աղօթից . իբր զի սրբութիք լինիցի աղօթելն առ ած . յոր միտ աղդ առնէ պօղոս . ( ա . տիմ . թ . 8 . ) համբառնալ հաւատացելոց զոր ձեռս իւրեանց 'ի վեր : Իստ որոյ յորդորէ գըիդոր սկեռացի 'ի հրահանգս . ( երես . 516 . ) ասելով . \* ամբարձցուք զնա մարուք , մաղթանօք և անզրօս մտօք առ ած ըստ դաւթայ : Վայլ աստ ոմանք սրբութիք իմանան զերկինս , և ոմանք զտեղին ուր էր տապանակն . իբր թէ յորդորել մարգարեին համբառնալ զձեռս յերկինս , կամ առաջի տապանակին առն 'ի վեր , և այսպիսեօք օրհնել զնորդ :

Ըերեսին 'ի սոսա յաւելեալ լինի ըստ նախընթաց համարոյն և լորրորդ հանգամանք աղօթից . այսինքն

Ե 192 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
է 'ի տանն այ աղօթել՝ յասելն \* աստ օրհնեցեց  
զար ॥ . զի աղօթք մատուցեալք առ ած 'ի տան նո-  
րա յարգոյ ընծային նմա : Եւ քանզի օրք օրհնեն  
զած' օրհնին ևս յաստուծոյ , սմին իրի յաւելու զկնի  
մարգարէն և ասէ :

Պ . ( ) բհեսյէ զնէլ թր 'ի սիսէ , որ աբար չերինս և  
չերիր :

Արովհետե ներկայութին այ յանդիման լինէր 'ի  
սիսն , և անտի իրը յաղըերէ բղիսէին հոգեորական  
բարիք , յայն հայելով զօրհնելն այ դնէ 'ի սիսէ  
յասելն :

( ) բհեսյէ զնէլ թր 'ի սիսէ , որ աբար չերինս և  
Վ ստանօթ գերանունդ զնէլ՝ պարագրէ զամենեսին  
զորս յիշեաց մարգարէն 'ի նախընթաց համարսն . և  
զի ինքն ևս էր մի 'ի նոցանէ իրըև անդամ նոցին ,  
զինքն ևս 'ի միասին ընդ նոսա 'ի մէջ մատուցանէ ,  
և բարեմաղթութիւն իմն խնդրէ՝ զի օրպէս ժողո-  
վուրդք 'ի սիսնէ օրհնեն զած , ած ևս 'ի սիսնէ ան-  
տի օրհնեսցէ զամենեսին զնոսա . իրը զի տալով զօրհ-  
նութիւր ամենեցուն՝ լիացուսցէ բարեօք զամենե-  
սեան :

Վ . յլաբանօթէն՝ սիսնիւ իմացեալլինի աստ եկեղեցի  
քոփ , և վերածաբար երկնայինն սիսն , կամ երկինք  
երկնից . յորմէ օրհնեաց և օրհնէ և օրհնեսցէ նա  
ինքն քո ած զհաւատացեալս իւր , և նովին օրհնու-  
թիւ ժամանեցուսցէ զնոսա յօրհնութիւ յաւիտենական :



## Ս Ա Ր Ա Մ Ա Տ Ա · Ճ Ա Դ Ա

Օրհնուի առ ած 'ի խոստովանուի մեծութեա ամե-  
նակալ զօրութեա նորա 'ի գործել նորա զմեծամեծս,  
ևս և 'ի գոհութի բարերարութեցն զորս եցոյց առ  
խորսոյել . միանգամայն և յայտարարութի նանըու-  
թե կռոց :

### Վ Ա Ր Ա Մ Ա Տ Ա :

Օրհնեցէս պահան դն . օրհնեցէս ծառայց դն պահեր .  
և իսոյ ՚ի գուան ուեասն , 'ի գասկես այ մերոյ : 2  
Օրհնեցէս պահեր՝ զէ բարի և . սաղման ասայէս անուան նորա,  
զէ տաշցր է : 3 Օյահելք չնորբեց իւր ուեր , և զէսայէլ  
ծառանդութի իւր : 4 Լա ծանեայ՝ զէ մէծ է ուեր . և ուեր  
մէծ է ասն զամենայն իւսուս : 5 Օամենայն պոր ինչ համեցան  
և արար ուեր . յերինս և յերին՝ 'ի ծով և յամենայն իւրս :  
6 Համեն զամոս ՚ի ծառաց երին . պայալսափակուսն իւր յան-  
ձիւս արար . և համեն զամոս ՚ի շուեմարանաց իւրոյ : 7 Լահար  
զամենայն անդրանիկն եգիպտացուց , 'ի մարդոյ մինչև յանասանան:  
8 Վառաւեաց զնշան և զարուեսոս իւր ՚ի մէջ ու նկիպուս ,  
՚ի գորասուն և յամենայն զօրս իւր : 9 Լահար զամունք բա-  
զուման . և սուսն զնագաւառոս հզօրս : 10 Օամենին թագաւոր  
անուրկացուց , զուգէ թագաւոր բասանան , և զամենայն թա-  
գաւորութիւն բանանացուց : 11 Լար վերին նոյս ՚ի ծառան.  
գուաթի . ծառանգուաթի խորայէլ ժողովրեան իւրոյ : 12 Տը  
սիսուն ու յասիսուն . որ՝ յիշառան ու աղցէ մինչև յասուն :  
13 Գարդի որ զժողովրեատ իւր . և ՚ի ծառայու իւր մինիս-  
տի : 14 Լուսու հենանաց սոխ և արծուն են , յեւագործէ-  
տի : 15 Լահար որ՝ և ՛ և խոսին . այ են  
և աշտանան : 16 Անհանց են՝ և աշ լսեն . և աշ որ շանչ  
՚ի բներն նոյս : 17 Լամա նոյս ելցին ոյս պարտին զնա-  
մաննենան ոյս յառացեալ են ՚ի նոս : 18 Տան իսրայէլ  
օրհնեցէս զնք . ունան ահարոնի օրհնեցէս զնք : 19 Տան  
զնեայ օրհնեցէս զնք . երիւշած ունան օրհնեցէս զնք :

20 Օրհնել ուեր ՚ի սիսէ . ոյ բնահինը և յերուսաղէմ :

## ՎԵՐԵՇ ԳԻՒՐ.

Ավագություն:



**Յ**ԵՐԵՎ ԶԵՄՈՒԳԴԻՒՐՍ ՄԵՐ ԴՆԵԼ  
աստ օրհնութիւնից, և 'ի միում յոդ-  
նակի օրհնութիւնից, 'ի միում օրհ-  
նութիւնուց. և յերկուս օրհնութիւնք չուոց. 'ի  
միում ևս երգ աստիճանաց. և յայլում ալէլուիայ:  
Շայց ծանիթ զի որպէս եղաք 'ի ներած" (գլ. ժող.)  
այն սաղմոսք՝ որք կուիին օրհնութիւնք աստիճանաց  
կամ չուոց, յամենայն լեզուս՝ հնդետասահն են, որ-  
պէս և 'ի մերումս. իսկ թէ յայսմ սաղմոսի ևս դնի  
ըստ բազում ձեռագրաց, այդ յայտնի վրիպակ է.  
իբր զի գրագիրը 'ի նոյն առաջին օրհնութիւնս շա-  
րունակելով փոխանակ դնելոյ ալէլուիայ՝ եղեալ են  
յոմանս օրհնութիւն չուոց, և յոմանս երգ աստի-  
ճանաց, և յայլում ալէլուիայ:

Խւ այս վրիպակ ուղղագրի 'ի բնագրէ երը" և յայլ  
ամենայն թարգմանութեց՝ ևս և 'ի սաղ" լամբ", և  
վարդ". յորս դնի ալէլուիայ. որ նշանակէ գովկեցէք  
զնոր. նա զի և բանք սաղմոսիս զսոյն պահանջեն,  
ըստ որում այս սաղմոս առաջի մատուցանի իբրև յոր-  
գոր առ ամենեսին՝ օրհնել և գովկել զնծ վասն  
սբանչելի գործոց նորա, և գոհանալ զնմանէ վասն  
մեծամեծ բարեբարութեցն՝ զորս եցոյց առ իսրայէլ,  
'ի մէջ բերելով միանգամայն և զնոտի լինել կուոց:  
Ա. Յ. թէ յորմէ իցէ ասացեալ և յինչ առթէ՝ այլ և  
այլ են կարծիք. ոմանք ասեն 'ի դաւթայ յօրինեալ,  
և ոմանք յորդւոցն իսրայէլի յետ դառնալոյ նոցա 'ի  
գերութէ, և յետ կանգնելոյ զերկորդ տաճարն.  
այլ յորմէ և դիցի, բանն ոչ այլայլի. վասն որոյ և  
մեք 'ի բանն հայելով ունիմք մեկնել զսա:

## Բ. Ե. Ե.

ա. (Օբնեցէտ զանուն թն, օրհնեցէտ ծառայտ պետան  
զդր. և իսյտ ՚ի դռան թն, ՚ի գտակին այ մերոյ:

## Մ. Ե. Ե. Ո. Ի. Թ. Լ. Ե.

Այս է սկզբնաւորութիւն սաղմոսիս՝ որինչ նախըն-  
թացին, զի զոր անդ ասաց. \* Վատ օրհնեցէք ա-  
ն մենայն ծառայք տն զդր, և կայք ՚ի տուն տն, և  
՚ի գաւիթս այ մերոյ. աստ փոքր ինչ յաւելուա-  
ծով գնէ զսոյն և ասէ:

(Օբնեցէտ զանուն թն. օրհնեցէտ ծառայտ թն զդր. և իսյտ  
՚ի դռան թն, ՚ի գտակին այ մերոյ: Հյառաջին հատուած  
բանիդ իբր ՚ի հասարակի խօսի մարդարեն առ ամե-  
նեսին՝ յասելն անորոշակի, օրհնեցէք զանուն տն.  
և ապա իջանելով ՚ի մասնաւորս՝ նախ խօսի առ ծա-  
ռայս տն, այսինքն առ ժողովուրդս, և զնոսա և օ-  
յորդորէ ասելով. որք միանդամ ծառայք էք այ,  
օրհնեցէք զնա. և ապա առ քահանայս և առ պաշ-  
տօնեայս խօսելով խրախոյս տայ նոցա, դուք որք  
կայք ասէ ՚ի պաշտաման տն՝ ՚ի տուն նորա և ՚ի գա-  
ւիթս նորին՝ օրհնեցէք զնա. ընդ որս լոելեայն իմն  
նաև զբնակիւս երկնային տանն հրաւիրէ օրհնել  
զտը:

Դարոյապէս, սովաւ յորդորին օրհնել զտծ նոքա  
միայն ձշմարտապէս՝ որք կան ՚ի ծառայութեան այ,  
և ՚ի տան նորա, այսինքն յայնպիսի կեանս, ընդ որ  
համի ած բնակիլ. տես զայսմանէ և ՚ի նախընթաց  
սալ. (Ձլդ. 11) Օ այս եղեալ մարդարեին, տայ  
և զպատճառն օրհնելոյ զտծ և ասէ:

ը. (Օբնեցէտ զդր՝ չէ բարէ է. սովոր ասայէտ մեռան  
նորս՝ չէ տալցը է:

Վալուր ՚ի խօսին զայսպիսիս՝ ՚ի գործ ածէ մարդու-  
թէն զբառդ խռովուն լինել. որպէս է տեսանել ՚ի

196 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ժ Ե Ն  
սաղ՝ ՖՇ. 1. ՀԺ. 1. որպէս և 'ի յաջորդդ : Եւ  
քանզի այս խոստովանութի հայի յօրհնութիւն այ,

սմին իրի աստ օրհնել գնել յասելն :

( Օ հնեցէս շոեր չէ բարի է : Բառդ բարի եթէ յա-  
րեսցի 'ի բառդ տեր, միտ բանին լինի այս . օրհնեցէք  
զնըր՝ զի նմա միայն վայելէ օրհնութիւն . վասն զի  
նա միայն է բարի . յայս հայի և բնագիրն երբ" և  
թարգմանութիւն եօթ" և լատ" և այլն : Իսկ եթէ  
յարեսցի 'ի բայդ օքհնել ըստ թարգ" սիւմաքոսի,  
միտք բանին լինի այս . օրհնեցէք զնըր, զի բարի է  
օրհնել զնա . զայն գնել և վասն անուանն այ ասե-

լով :

Ուշին ասացէս անուան նորա, զի տալլը է : Ուր բառդ  
տալլը՝ որպէս զբարւոյն ասացաք, եթէ յարեսցի 'ի  
բառդ անուան, միտք բանին լինի այս . սաղմոս ասացէք  
անուան տն, զի քաղցը է անուն նորա 'ի լսելիս հոդ-  
ւոյ մերոյ : Իսկ եթէ յարեսցի 'ի բայդ սուշմուել, միտ  
բանին լինի այս . սաղմոս ասելով օրհնեցէք զանուն  
տն, զի յօդ քաղցը է սաղմոսել նմա . և այս քաղցը  
լինելս ու միայն է սաղմոսողին, այլ և այ որում սաղ-  
մոսի . որպէս թէ եգեալ եր . քաղցը է սաղմոս 'ի  
լսելիս այ, և 'ի բերանս սաղմոսողաց . յոր միտս ասի  
( 'ի սաղ՝ ՖՇ. 1. ) \* օրհնեցէք զնըր՝ զի բարի է  
,, սաղմոս . այ մերում քաղցը եղեցի օրհնութիւն ։  
Եւ լորօրինակ նաշակելն զմելը՝ քաղցը ասի՝ վասն  
քաղցըութեան մեղու, սոյնպէս և սաղմոս ասել ա-  
նուանն այ՝ քաղցը ասի վասն քաղցըութե անուան  
նորա :

Վ. յս երկոքին բանք յորդորականք՝ երեխն լինել  
երբ յառաջաբանութիւն սաղմոսիս վասն օրհնելոյ  
զնած . ապա առաջի մատուցանել մարգարեն և զնիւթ-  
օրհնութեն, այսինքն զբարերարութիւնն այ և զմե-  
ծամեծ զործս նորա, և իբրև թէ սկիզբն տայ յոր-  
դորանաց օրհնութեն և ասէ :

Պ. ( Օ յահիք ընդրեաց իւր դեր . և զիսրայէլ ժառան-  
գութէ իւր :

'Ի խօսիլ մովսեսի ( 'ի գիրս օրինաց . լը . 7 - 9.)  
զընարութէն յակորայ՝ ասէ ած 'ի բաժանել զազդո

սփռեաց զամենեսին յայլե այլ վիճակս . և 'ի միջոց  
նոցա էառ միայն զազգն յակոբայ . զի գրե այսպէս .  
\* յուշ լիցին քեզ (յակոբ) աւուրբն յաւիտենից . . .  
,, հարց ցհարս քո՞ւ պատմեսցեն քեզ . և ցծերս քո՞ւ  
,, և ասասցեն քեզ : Ըորժամ բաժանեաց բարձրեալն  
,, զազգս ամենայն . որպէս սփռեաց զօրդիսն աղա-  
,, մայ : ... Երդե բաժին նոն ժողովուրդ իւր յակոբ , և  
,, վիճակ ժառանգութե իւրոյ խօրոյէլ : Եշ ըստ  
այսմ՝ ընտրողին է նորհն , և ոչ ընտրեցելոյն : Դ  
սոյն հայելով և ստղմոսերդուին առե :

**Օ** յամին շնորհեաց է-ը տեր . և զիւրացէլ ծառանդութեան  
է-ը : Կամի ասել . 'ի մէջ ամենայն ազգաց ընտրեաց  
ած իւր ժողովուրդ զյակոբ , այսինքն զազգն յակո-  
բայ , և զնոյն զայն ազգ որ կոչի և խօրայէլ արար  
իւր ժառանգութիւն , այսինքն այնպիսի ժողովուրդ ,  
զոր իրեւ սեփական ստայուած ժառանգեաց , և կա-

ցոյց ևս զնա իւր ժառանգ :

Խոկ իրաւունք այսր ժառանգութե հիմնի յերկուս .  
իրը զի եթէ ժառանգութին մտածեսցի 'ի կողմա-  
նէ այ , որով ազգն խօրայէլի համարեալ լինէ , ը իրեւ  
սեփական ստայուած այ , հիմնի 'ի խոստումն նո-  
րա , կամ յերդումն նորին՝ զոր երդուաւ աբրահամ-  
մու՝ լինէ նմա ած , նոյնպէս և զաւակի նորա՝ լինէ  
նմա ժողովուրդ : Խոկ եթէ մտածեսցի 'ի կողմանէ  
խօրայէլի , հիմնի 'ի հաւատան աբրահամու և զաւ-  
աց նորա 'ի մնալ նոցա հաւատարիմ 'ի պաշտել զնա ,  
և ոչ զայլ ածս , և 'ի պահէլ զօրէնս նորա և ոչ զ-  
րէնս օտար ածոց :

Հայց յորժամ մերժեցին նոքա զնծ՝ որ եկն առ նո-  
սա , և թողին զօրէնս նորա , սեփականութիւն ժա-  
ռանգութեն փոխագրեցաւ յայնոսիկ՝ յորոց ընտրեալ  
էր զնոսա ած , այսինքն են չեթանոսք . որք 'ի փշիւ  
նոցա 'ի ժառանգութենէ իրեւ զոստս՝ պատուած-  
տեցան իրեւ վայրի ձիթենի 'ի նմին ժառանգութե ,  
որպէս գրե պօղոս . ( հասմ . ժամ . 17 - 24 : ) Արդ-  
քանզի յընտրելն անգ այ զյակոբ 'ի ժառանգութիւն  
իւր , և 'ի յայտնելն նմա զինքն՝ ցուցաւ մեծութիւն  
նորա , 'ի նոյն հայելով մարդարէին՝ առե :

Ղ. Ճա ծանեայ՝ զի մէծ է տէր . և տէր մէծ է տան զու .  
մէնայն իւսուս :

Մէծութին այ յերկուց ծանօթանայ մեզ . մի՛ ՚ի  
բանից նորա . և մի ևս՝ 'ի գործոց նորին . կամ այս-  
պէս ասացից , մի՛ ՚ի լսելոյ զայն ամենայն որք տւան-  
դին ՚ի նոր գիրս , զորոց խօսի մարդարէն ՚ի համարն  
7--14 . և երկրորդ՝ 'ի տեսանելոյ զայն ամենայն որք  
երկին և որք գործին յարարածս . զորոց խօսի ՚ի յա-  
ջորդ համարն : Իստ երկուցս ըստ այսոցիկ հասու-  
լեալ մարդարէին մեծութեն այ՝ տսէ :

Ճա ծանեայ՝ զի մէծ է տէր . և դը մէծ է տան զամենայն  
իւսուս : Ուր ասելովն ես , և կրկնելով զբանն առաւե-  
լանկ հաստատէ զձանաշել իւր զած մեծ . որպէս թէ  
ատէր . ես գիտացի անտարակոյս զի տէր ած մեր մեծ  
է՝ ոչ միայն քան զնը և իցէ մարդ , այլև քան զայնո-  
սիկ ամենեսին՝ զորս իբրև ած պաշտեն հեթանոսք .  
իսկ բառդ և զնի փոխանակ բառիս յիբառէ , որպէս  
թէ եղեալ էր . մեծ է տէր , յիբառի մեծ է քան զա-  
մենայն կուռս : Եշ զայս կամելով ցուցանելնախ ՚ի  
գործոցն այ՝ յարէ զկնի և ասէ :

Ե. Օ ամենայն զոր ինչ իսեցաս՝ և արար տէր յերինս և  
յերիք՝ 'ի ծով և յամենայն իւսուս :  
Օ օրունք արարածոց չորեքումքք չափաւորեալ տե-  
սանին . մի՛ ՚ի բնական կոպարաւորութէ , զի այսլափ  
ինչ են յինքեանս և ոչ անյափ . երկրորդ՝ 'ի սահմա-  
նաւորութէ կապակցութե կամելոյն ընդ կարելոյն .  
զի թէպէտե մարթ է նոցա կամիլ զամենայն , այլ ոչ  
է մարթ կարել զամենայն կամեցեալսն . երրորդ՝ 'ի  
մասնաւորութէ գործոցն , զի զայս և զայն կարեն ,  
և ոչ զամենայն . չորրորդ՝ 'ի պարագրութէ տեղոյ ,  
զի ոչ կարեն յամենայն տեղիս գործել . իսկ ած գո-  
լով մեծ և անչափ յամենակարօղ զօրութե զամենայն  
զոր կամի՛ որպէս և կամի՛ գործէ յամենայնի յամե-  
նայն տեղիս . վասն որոյ ասէ :

Օ ամենայն զոր ինչ իսեցաս՝ և արար տէր յերինս և յերի-  
ք՝ 'ի ծով և յամենայն իւսուս : Լամի ասել . եթէ ինոգրես  
իմանալ՝ թէ քանի՛ մեծ է ած , հայեաց՝ 'ի գործս նո-

բա . տես զի զոր ինչ և կամեցաւ , արար , եթէ զե-  
րեւելիս և եթէ զաներեսոյթս , եթէ յերկինս և եթէ  
յերկրի , եթէ 'ի ծովու և եթէ 'ի ցամաքի , եթէ  
յերեսս նց , և եթէ 'ի խորս նոցին . և որինչ միան-  
գամ ունի զգու , 'ի նմանէ ունի , նովաւ պահի և 'ի  
նմա է : Աւ զի ցուցցէ թէ զայս ամենայն ու իրը  
'ի հարկէ արար՝ և ու իրը 'ի բռնադատութէ այլ  
ինքնիշխան աղատութ , դնէ զկամին . իրը զի դորս

կամեցու՝ արար, և զորս ոչ կամեցաւ՝ ոչ արար։  
Վ. Յ. լ. զի մի կարծեսցէ ոք թէ՛ այս իմացեալ լինի ըդ-  
հաստատուն իրաց միայն, կի՞ որք լինին յաներեւոյթ ո-  
ի մէջ բերէ և զանհաստատ իրա՛ այսինքն զամակ,  
զանձրես, զփայլատակունս, և զհողմս, որք գործին  
ընդ միջոց երկնի և երկրի, և աչօք ևս տեսան ին,  
վասն որոյ ասէ։

Հ. ան զամու ՚ի ծագոց երեք ։ պայմանավոր է ի-  
յանչը արար ։ և հանել զնով ՚ի շուրջապատճե-  
ռոց :

Աւ խօսի աստ մարդաբէն զամենայն ամսոց, այլ  
զայնցանէ և եթ՝ որք ելանեն՝ ի ծաղաց երկրին պա-  
զեստինոյ, այսինքն թէ որք ծագին յարեւմուց հան-  
դերձ փայլատակամըք և հողմովք, ըստ որում ասաց  
և տըրն. \*յորժամ տեսանիցէք ամսկ ծագեալ յարե-  
,, մտից, իսկոյն առեք՝ թէ անձրեւ գոյ, և լինի այն-  
,, պէս. (զուկ. ժք. 54.) Իսկ պատճառ յարեւմուց  
ասելոյ մեր՝ այն է զի այսպիսի ամսք՝ ի ծովակողմանէ  
ելանեն. իսկ ծովն անկանի յարեւմուտս պաղեստի-  
նոյ: Եւ զի յայսպիսի ամսկ կան օդեղէն ողիք, ը-  
որս և գոլորչիք հողեղէնք և հրեղէնք խտացեալք,  
'ի շարժիլ ամսոց օդեղէնքն ի խտութէ արձակեալք  
փոխարկին՝ ի հողմ, և հրեղէնքն ի նոյն շարժ մանէ  
վառին՝ ի փայլատակունս, և հողեղէնքն ընդ հրե-  
ղէնս արձակին՝ ի կայծակունս. իսկ ջրեղէն ամսք  
որք ունին զսոսա յինքեանս՝ լուծանին յանձրես.  
որոց՝ ի վայրագային եթէ ցրտագին օդոյ սլատու-  
հեսցին՝ կարկտանան. որպէս լինի յամարան՝ զի յայն-  
ժամ միջին սահմանք օդոյ ցուրտ են. և զի այսպիսի  
ծագմունք ամսոց և չնչմունք հողմոց և արձակմունք

վայլատականց՝ յանկարծակի իմն երեխն, և աչեղութեանց զարմանալի ցուցանեն զղօքութին այ՝  
վայ զսոսին ՚ի մէջ բերէ մարգարեն և տու: ։

Պահնէ շամաց ՚ի ծագութ երեխն. պայլատական էր յանչը և արար. և հանէ շնորհ ՚ի շուն մարմանաց էրոց: Կամի ասել. բաւական մինիցի քեզ ձանացէլ թէ քանի մեծ և զօրութին այ՝ եթէ հայեսցիս թէ զիարդ ՚ի հրամայել նորա ելանեն ամսկը յարեւ մտից՝ և լուծանին յանձրես. ՚ի մէջ օրոց ընթանան հըեղւն փայլատակունք, զորու և վարե, հողմն սաստիկ յանկարծակի շնչեալ՝ իրը ՚ի պատրաստական շտեմարանաց ելանելով կամ յանգի- տելի ամբարաց հօսելով:

Վ. յւ յասելն աստ՝ զփայլատակունս յանձրես արար՝  
բառդ յանձրես՝ կրկնակի կարէ առեալ լինիլ. մի՛  
իբը տրական. յոր միտ կամի ասել. զփայլատակունս  
երեւցոյց առաջի անձրեաց, կմ' արար յառաջնիթաց  
անձրեաց. երկրորդ իբը ներգոյական՝ փոխանակ ա-  
սելոյ ՚ի մէջ անձրեաց. յոր միտ կամի ասել. տես թէ՛  
քանի է զօրութի ոյ, որ ՚ի մէջ ջրոյ հոր ընթացու-  
ցանի, լու որում ՚ի մէջ անձրեաց հրեղն փայլատա-  
կունս գործէ.

Ասորհը աբար՝ ոմանկը հողմով իմանան աստ զհոգին  
ոք + իսկ շտեմարանօք զհայր և զորդի, յորոց ելանէ. \*  
յայս հայելով վարդանայ ասէ. \* շտեմարան հայր և  
,, որդի. (Հողմ) հոգին, որ ՚ի հօրեւ ելանէ և յորդ-  
ու շոյ առնու. || :

Հարոյապէս՝ հանե ողծ զամպս՝ յորժամ պատճառէ  
՚ի հոգիս զամպ թախծութե սրտի ՚ի ծագաց երկը ի  
այսինքն ՚ի խղձէ անձին կամ ՚ի խորհրդոց մասց՝  
որ է իբր ծագ մարդկային բնութե և փայլատակէ-  
լով ՚ի նմա զնորհս՝ տայ անձրեւ լ զարտասուս և  
կամ դարձեալ բանիւք հոգեօր ամպոց այսինքն մար-  
գարէից, առաքելոց և քարոզաց իբր փայլատակամբք  
լուսաւորէ և հարկանէ զօիրտ մարդոց, և տայ հոսեւ  
զանձրես արտասուաց . և հանեալ զհողմն չնորհաց  
հոգւոյն որյ չնչէ ՚ի նա ՚ի շտեմարանաց անսպառ  
ողորմութե իւրոյ :

Վարդ յետ առաջի գնելոյ մարդարեին զգործս ո՞յ՝  
որք տեսանին՝ի ընական կարգի,՝ի մէջ մատուցանէ

Ա Ա Դ Ա Ռ Ռ Ա Դ Ա  
և զայնս որք պատմին 'ի ոք դիբս 'ի գերագոյն կարգի  
իբրև սքանչելիք : Քայց ոչ այնչափ ըստ այնց խօսի՝  
զորս արար զի իցեն , որչափ ըստ այնց՝ զորս արար  
զի մի իցեն . վասն զի խօսի զշարուածոց սկսեալ յե-  
զիպտոսէ՝ մինչեւ 'ի մտանել խրայէ լայւոց յերկիրն  
աւետեաց . և նախ ասէ :

Է . **Ճ հ ա ր զ ա ն ե ն ա յ ն ա ն դ ր ա ն ե ի ն ս է գ ի պ ա յ ա յ ո ց ,** 'ի Տ ա բ ր ո յ  
Բ ն չ լ յ ա ն ե ս ո ւ ա ն :

**Վ.** ստանօր դիտումն մարդարէին ոչ է զանցս եզիս-  
տացւոցն պատմել . այլ զջօրութէն այլ մեծացուցանել ,  
թէ քանի աչէղ է 'ի պատուհասելն . և առ 'ի զայս  
ցուցանել օրինակ բերէ զպատուհասիլ միոյն ընդ  
միւսոյն , այսինքն զպատուհասիլ ազգին եզիպտացւոց  
վասն ազգին խրայէլի . և կամելով առաւելապէս  
յանդիման կացուցանել զոր դիտէ՝ զսատակումն  
անդրանկացն մատուցանէ նախ առաջի . զի ըստ ասե-  
լոյն վարդանայ՝ զարմացուցէ \* թէ որ ստեղծ զկեն-  
ու գանիս , և առաջին բանայ զարդանդ ձնողայ՝ նո-  
, է՝ որ ստակեաց զորս ստեղծ՝ վասն տանջելոյն նո-  
, ցա զանդրանիկ ժողովուրդն . ուստի ասէ :

**Ճ հ ա ր զ ա ն ե ն ա յ ն ա ն դ ր ա ն ե ի ն ս է գ ի պ ա յ ա յ ո ց ,** 'ի Տ ա բ ր ո յ  
Բ ն չ լ յ ա ն ե ս ո ւ ա ն :

Խամի ասել . տես թէ քանի մեծ է զօրու-  
թէն այ՝ ոչ միայն 'ի գործելն , այլեւ 'ի պատճելն .  
զի աչա ՚ի միում պահու յանկարծակի եհար զամե-  
նայն անդրանիկս եզիպտոսի՝ եթէ զմարդկան և ե-  
թէ զանասնոց . և այս՝ ոչ եթէ անխտիր և ըստ դի-  
պուածոյ , այլ ընարութք . զի 'ի հարկանել զամե-  
նայն անդրանիկս նոցա՝ պահեաց զամենայն անդրա-  
նիկս խրայէլացւոց եղեալս 'ի մէջ նոցա . Եւ դարձ-  
եալ ոչ առանց ինչ արդարութէ , ոյլ արդարութք  
և իբաւամբք . զի յետ որոյ ազգ արար նոցա ամ ար-  
ձակել զանդրանիկ ժողովուրդ իւր՝ իբրև ետես թէ  
ոչ արձակեն , նախ էած զշարուածս փոքունս . և յոր-  
ժամ ոչ զգաստացան , արձակեաց զմեծն այսինքն  
զկոտորած անդրանիկացն . և իբրև 'ի նոյն ևս յիմա-  
րէցան՝ կորոյս ապա զանձինս նոցա . յոյս հայելով  
յարէ զկնի և ասէ :

Ը. **Ա**ստեղ զնշանս և զարուհասոս էոր 'ի մշ առ ե՛գիպ-  
տան, 'ի փարավոն և յամենայն զօրս էոր,  
Վշան ասի այն հրաշք, որ հասարակօքէն բանիւ բե-  
րանոյ զործի 'ի հաստատութիւնիք. իսկ արուեստ  
ասի այն՝ որ արարողութիւն հրաշագործի: Խւ զի գե-  
րազանց իմն օրինակաւ եցոյց ած զայսպիսիս առ  
եղիալտացիս՝ կամելով մարդարէին զգերազանցութիւն  
նոյին ցուցանել՝ զիմառնութե՛ն ձեռվ խօսի առ եղիալ-  
տոս, և ասէ:

**Ա**ստեղ զնշանս և զարուհասոս էոր 'ի մշ առ ե՛գիպտան,  
'ի փարավոն և յամենայն զօրս էոր: Լամի ասել. ծանիը  
և գու եղիպտոս զզօրութիւն ոյ, տես զինչ արար 'ի  
քեզ՝ առաքեաց 'ի ժողովուրդ քո և յանասունս քո  
և յերկիր քո ազգի ազգի հարուածո՝ նշանօք և ար-  
ուեստիւք. և յընդդեմ գառնալ քո՝ ընկղմեաց զթա-  
գաւոր քո զփարաւոն և զջօրս նորա: Դարձուցեալ  
ապա մարդարէին զրան իւր 'ի վերայ այլոց ասէ:

Ծ. **Ա**հար զաշիս բազումո. և սորան զնագաւորս հզօրս:

Ժ. **Օ**սէհան նագաւոր ամուրհայաց. զնկ նագաւոր բա-  
զանոն, և զամենայն նագաւորութիւն տանահայաց:

Ժ. **Ա**ս զէրին նոցա 'ի ժառանգութենի. ժառանգութենի  
իւրայէլէ ծռընդդրեն էորոյ:

Վ հասանել իսրայէլացւոց 'ի սադայի 'ի սահմանս  
յովը լերին, ուր վախճանեցաւ ահարոն, արքայն ա-  
րագայ ետ պատերազմ ընդ նոսա. և էառ գերի 'ի  
նոցանել. և իսրայէլացւոց ուխտ եգեալ ընդ յարեան  
'ի վերայ արագայ և հարին զնա. (Թուոց. ին. 1-3:) )  
Ըետ այսորիկ յեւանել ընդդեմնոցա սէհմնի արքայի  
ամօրհացւոց 'հարին և զնա. (Թուոց. ին. 21-29.) )  
և յորժամ զիմեաց 'ի վերայ նոցա ովզ (Թագաւոր  
բատանու, զնա ևս հարին. (Թուոց. 21. 23-35: )  
Հարին աօլա և զամենայն երկիրին քանանացւոց և զե-  
րեսուն և մի Թագաւորս յերկրի անդ. (զօրոց տես  
'ի գիրս յեսուայ. գլ. կ. Ժ. և Ժ. : ) Խւ զի զայ-

ամենայն արար ած գրեթէ ինքնին պատերազմութիւնը  
վասն այսորիկ նմա միայնոյ տալով մարդարեն  
առէ :

կար զայդութեաւումն . և սպան զիւգիտաւորս հաջըս : Օ սե-  
հան թագավոր ամուր հայոցուց . զայդ թագավոր բառանու , և  
զամենայն թագաւորանին քանանացուց : Ի յանինքն յառաջ-  
նորդելոյ որդւոցն իսրայէլի՝ որք միանգամբ ընդդեմ  
դարձան նոցա , եհար զնոսա , և սպան զթագաւորս  
նոցա , յորս զօրաւոր էին սեհան թագաւոր ամորհաց-  
ւոց , և ովդ թագաւոր քասանու՝ որոյ էին մահիք եւ-  
կաթիք ինն կանգուն յերկայնութի . ընդ որս սպան  
և զայդ թագաւորս քանանացւոց , և զերկիք նոցա  
եւ իսպանուաւոց , մժալսորիկ յաւելու ասել :

Ետ խրայէլացւոց, վշ այսորիզ յօւնը և ամենը հայելալ  
Ես չէիր նոց ՚ի ժառանգութիւն : Օ այս ամէ՞ հայելալ  
յերկիրն սէհսնի և ովբայ, զոր ետ ոծ ՚ի ժառան-  
դութիւն ցեղին ոռոքենի և գագայ և կիսոյ ցեղին  
մանասէի յայնկոյս յորդանանու : Խակ զերկիր քանա-  
նացւոց ետ այլոց ցեղից . և առ այս յաւելու ամել :  
Ժառանգութիւն խրայէլէ ծպով լորեան երրոյ : Ա յահներն թէ՛-  
զերկիրն քանանացւոց արար ժառանգութիւն ժողովար-  
գեան իւրոյ խրայէլի . որով ըստ խորհրդոյն նշանա-  
կիւր նուածել զամենայն ազգս հեթանոսաց ՚ի ժա-  
ռանգութիւն ՚որ եկեղեցւոյ . սոյնալու և զտեղի անկե-  
լոց հրեշտակացն ՚ի ժառանգութիւն ՚որց : Եւ քանզի  
այս ամենայն որք պատմին ՚ի ՚որ գիրս, հռչակեն զա-  
նունն այ՝ յայտ առնելով զմեծուի նը, վասն այսորիկ  
յարե զինի մարգարէն և ասէ :

ՃՌ. **S**էր անուն չու յառելուան - ուե՞ յիշապահ չու աղջկէ գնալու յաղդ :

Արշափ մեծ իցե գործ ինչ զօր գործէ ոք , այնչափ հռչակի անուն նորա , և իբր ՚ի բազումն երկար տեսէ . որպէս յայտ է յանուանս երեւելի անձանց որք փայլեցան մեծամեծ գործովք եթէ յազգին իսրայէլի , և եթէ յօտար ազգու . Վազ քըլի մեծ եղեն յոյժ գործք ոյց աւանդեալք ՚ի ոք զիբրա՞ ՚ի վեր քան զամենայն ստեղծական զօրութիս , նոքիմքք մեծապէս և յաւետեան հռչակի անուն նորա : Վրդ երեւի թէ յայսպի սի հռչակումն հայելով մարդարեին՝ ասէ :

**Տ**էք անուն չո յառիտեան - ուեր՝ յիշապահ չո աղդէ մինլու յաղդ : Ասամի ասել . յայնչափ սբանչելի գործոց քոյց զորս ցուցեր ժողովրդեան քում, անուն քո փառաւութիյաւիտեան, և յիշատակ անուան քո տեւէ ազդէ յազդ, այսինքն միշտ ցորչափ կան ազդ : Ասմելով ապա մարդարելին ցուցանել թէ անձ զայն ամենայն արար առաւ և լապէս վասն իւրոյ ժողովրդեան՝ յարէ զկնի և ասէ :

**Ժ**դք . **Պ**ատի ուեր սժողովրդ էւր, և 'ի ծառայս էւր մինլութիւն :

**Ա**յս բան է այն՝ զոր ասաց մնվես ( թ . օրին . լթ . 36.) \* զի գատեսցի տէր զժողովուրդ իւր, և 'ի ծառայս իւր միսիթարեսցի : Աստ սմին խօսի և աստ մարդարեն, ասելով :

**Պ**ատի ուեր սժողովրդ էւր : Արկնակի մեկնի այս բան մի առանց հայելոյ 'ի թշնամիս ժողովրդեան իւրոյ . յոր միտ կամի ասել . 'ի վրիփիլ կամ 'ի մեղանչել ժողովրդեան նոն՝ դատե զնոսա, և ըստ յանցանաց նոցա պատուհասէ զնոսա . մինչեւ զդաստացուցէ զնոսա, և ցուցցէ առ նոսա զարդարուի իւր :

**Ա**յրկրորդ՝ մեկնի հայելով 'ի թշնամիսն . յոր միտ կամ մի ասել . 'ի տեսանել անյ՝ թէ թշնամիք ժողովրդեան իւրոյ յարուցեալ են 'ի վերայ նորա՝ դատի զժողովուրդ իւր, այսինքն իրաւունս առնելով նմա՝ վրէ, ժխընդիր լինի թշնամեաց նորա . որպէս և արար բազում անդամ, սկսեալ յելից անտի յեղիպտոսէ . և զայս առնէ ոչ վասն արդարութեն ժողովրդեանն՝ այլ վասն անիրաւութեն թշնամեաց նոցա . և զայսոսիկ այսպէս առնելով ասի միսիթարիլ . յոր միտ յարէ զկնի և ասէ :

**Ա**յս 'ի ծառայս էւր մինլութիւն : **Ա**յս բան ևս նախընթացին կրկնակի մեկնի . նախ թէ անձ վրէժս իննդրելով 'ի թշնամեաց ազդին խրայելացւոց՝ որք են ծառայք իւր միսիթարի 'ի նու, այսինքն համեալ մնայ 'ի ծառայս իւր, և 'ի նոցունց փառաւորեալ պատուի :

**Ա**յրկրորդ՝ թէ 'ի տեսանել անյ՝ 'ի ծառայս իւր զարատինչ կամ յանցուածօ՝ ոչ առնէ անտես, այլ դատէ

Ա Ե Ա Մ Շ Ա Յ Ա . և յանդիմանեւ , և զյանցանս նոցա պատժէ . և այսու երեխ միսիթարեալ 'ի նոսսա . իբր զի շատա- ցեալ լինի արդարութի նորա 'ի պատուհասելն . և ինքն հանգչի 'ի ցատմանեն : Հայս միտ 'ի մէջ բերին զայս բան որդիք շամունեայ առեալ 'ի բանիցն մով սէսի , յասել նոցա . \* հայի տէր 'ի ձկնութիւնս պա- , տերազմի մերոյ , և 'ի ծառայս իւր միսիթարի . (ը . մակ . է . 6 : )

Խակ ոմանք զբառդ մինարէն՝ առնուն փոխանակ գթա- լոյ . իբր թէ ած 'ի վրէժինդըութե թնամեաց՝ գթասցի 'ի ծառայս իւր . իսկ ոմանք առնուն փոխա- նակ կոչեցեալ և աղաւեցեալ լինելոյ . որպէս թէ ե- դեալէր 'ի ծառայից իւրոց յօդնութի կոչի կիմ աղա- ցեցեալ լինի :

Արդ եղեալ մարդարէին 'ի վերոյ 'ի համարն 4 . թէ . \* մեծ է առծ ' . և ապա թէ \* տէր մեծ է քան զամե- , , նայն կուռս . զառաջինն եցոյց 'ի գործոց նորա . կամելով ապա ցուցանել և զերկըօրդն 'այսինքն զլի- նին մեծ քան զամենայն կուռս , յարէ զինի և ասէ :

ԺԴ . **Ա** հետապնդաց ոսէի և արծուն էն , յեռագործ- էն որդուց նարդիս :

ԺԷ . **Բ** երան գոյ 'և ոչ խօսին . ոչ էն 'և ոչ պեսնէն :

ԺԸ . **Ե** իսկազ էն 'և ոչ լսէն . և ոչ գոյ շանէ 'ի բերան- նոցա :

ԺԾ . **Ղ** ման նոցա եղիշին ոյս արարին զնոսա . ամենի բետա- ոյս յառաջեալ էն 'ի նոսս :

Այս այն է զոր ասաց մարդարէն ('ի սաղ . ՁԺ . Հա- մարն . 12 . կամ 4-8 .) բայց անդ եղ և ոյլ քանի մի ինչ առելի . իսկ աստ զու հարկաւորսն 'ի բաց թով- յով ասէ :

Ա հետապնդաց ոսէի և արծուն էն . յեռագործ- էն որդուց նարդիս : Կամի ասել . եթէ ցանկաս իմանալ՝ թէ մեծ է ած մեր քան զամենայն կուռս 'հայեաց յայնոսիկ կուռսն , զի են շինեալ 'ի մարդկանէ :

նիւթ նոցա է յոսկւոյ կամ յարծաթոյ, պատիւ նոցա  
'ի նիւթոյ նոցին, և կերպարանն յարուեստէ: | Ճւ  
ոյսմ կամի հետեւցուցանել, թէ՝ թէ և ոչ էր ած  
մեր մեծ ինչ յինքեան, բայց այսու մեծ լիներ քան  
զայլ ամենայն ածու: զի ինքն է արարիւ, իսկ նոքա են  
ձեռագործք մարդ կան:

Ղայց ծանիք՝ զի այս համեմատութիւն որ առաջի  
դնի աստ՝ ըստ ինքեան խորհելով ոչ այնչափ ցուցա-  
նէ զմեծութիւնն այ՝ որչափ զանարգութիւն կռոց:  
և ցուցմամբ անարդութե նոցին՝ ցուցանի միանգա-  
մայն և մեծութիւնն այ: | Վրդ անարդութիւն կռոց  
յերից յայտնի լինի. մի՝ 'ի նիւթոյն, երկրորդ՝ յա-  
րաբողեն՝ որ է մարդս. և երրորդ՝ 'ի պաշտեցելոյն.  
զի այն կամէ մարդ մոլի, կամ տարրական ինչ, կամ  
ախտ, որպէս բարկութիւն, արբեցութիւն, ցանկու-  
թիւն, և այն. և կամ դե դժոխային: | Ճւ յայտ է  
թէ ոչ նիւթն այն և ոչ արարօղն, և ոչ պաշտեալն  
աւնի ինչ արժանի յարգութե, մանաւանդ հայելով  
յախտս, ևս և 'ի դեն, որ և ոչ կարէ տալ նիւթոյն  
զօրութիւն ինչ 'ի գործել, ոչ աշացն 'ի տեսանել,  
և ոչ բերանայն 'ի խօսել, և այն: | Ուստի թէ և ու  
նիցին կուռք զայսպիսի երեսոյթս գործարանաց, ոչ  
ունելով ազդիս՝ ոչ կարեն գործել ինչ նոքիմք.  
որով և համարեալ լինին անարդ քան զանբանս. յայ-  
սոսիկ հայելով մարդարէին յարէ զկնի և ատէ:  
| Հերան գոյ՝ և ոչ խօսին. առ էն և ոչ տեսանեն: | Ճիւնաց  
էն՝ և ոչ լսին. և ոչ գոյ շանչ՝ 'ի ճերան նոց: | Դ հինգ  
զգայուեց ևս զուրկ կացուցանէ զկուռսն, անարդ ք  
զանբանս ք զմուկն և ք զըսւն. զի սոքա ունին զգա-  
յութիւնս՝ իսկ կուռք չունին ինչ: | Վրդ ասելովն 'ի  
վերոյ՝ սոկի և արծաթ՝ եցոյց զկուռսն զուրկ 'ի շա-  
շափողական զօրութէ. իսկ ասելովն աստ \* բերան  
ո գոյ և ոչ խօսին, զուրկ ցուցանէ 'ի խօսից. ասե-  
լովն \* աչք են և ոչ տեսանեն, զուրկ ցուցանէ 'ի  
տեսութէ. ասելովն \* ականջք են և ոչ լսեն. մեր-  
կացուցանէ 'ի լսովութէ. և ապա ասելովն \* և ոչ  
ո գոյ շունչ 'ի բերանս նոցա, ունայնացուցանէ զնո-  
սա յամենայն կենդանական զօրութէ և յամենայն  
շարժմանէ՝ որ յատուկ է կենդանւոյ:

Եւ եթէ այսպէս է՝ ուրեմն անարդ են նոքա քան  
զպաշտողը իւրեանց՝ այսինքն քան զմարդիկ, յորս  
այս ամենայն լիապէս գտանի, մանաւանդ շունչն կեն-  
դանի՝ այսինքն բանական հօգին՝ զոր փւեաց ած •  
բայց զարմանք մեծ այս են, զի մարդիկ գերազըն  
գոլով քան զայսպիսի անարդ իրս, անձամբ սնձին  
հնարեցին զնոսա • և յիմարեալ պաշտօն մատուցին  
սոցա, որպէս թէ ինքեանք եւ յայնպիսի անարդուն  
իցեն • սմին իրի զզուանօք իմն հոյելով՝ի նոսա մար-  
գարեին ասէ :

Դժոն նոցա եղիցին ոյտ արարին զնոսա • ամեներեան ոյտ յու-  
սացեալ են 'ի նոսա : Կամի ասել. 'ի տեսանելն իմ այս-  
պիսի զկուռոս՝ զինչ ասացից, բայց եթէ աւազեցից  
նախ զայնոսիկ՝ որք արարին զնոսա, և ապա զայնո-  
սիկ՝ որք պաշտեցին զնոսա և յուսացան 'ի նոսա •  
որով և երեեցան նման նոցա, և արժանի իսկ են  
թէ լինիցին իրրե զնոսա համբ, կոյր և խուլ, և  
զուրկ յազդուութէ հօգւոյն՝ նման գարշելի ծնողաց  
իւրեանց :

Վասէ կիրակոս վարդապէտ ('ի մեկն. հարիւր. եւագը.  
ան. 50.) թէ ախտաւոր կամ պակասաւոր ծնողք ե-  
թէ 'ի հոսման արեան մերձեսցին առ միմեանս, որ-  
դիք նոցա այնպիսի ծնանին • սոյնպէս լինի և այնո-  
ցիկ որք պաշտեն զկուռոս • ըստ որում հայր նոցա և  
սատանայ՝ մարդասպան 'ի սկզբանէ, և մայր նոցա  
նոյն իսկ կուռքն արիւնախանձ • զի իւրաքանչիւր  
կուռք պահանջլին և պահանջլեն զենուլ և զոհել  
ինքեանց զմարդիկ, և յայնմ հոսման և հեղման  
արեան՝ սատանայ մտանէր 'ի նոտ այսինքն 'ի կուռօն  
իրրե 'ի հարձու իւր • վասն որոյ և որք ծնանէին 'ի  
նոցանէ՝ այսինքն որք պաշտէին զնոսա՝ նման նոցա  
լինէին ախտաւորք, 'ի միտս, 'ի կամն, և 'ի գործս •  
ըստ ամենայն մասանց մոլիք, յիմարք, և այսահարք :  
Հիմարութիւն սոցա առաւել ևս տեսանի յայսմ. զի  
նաև զւար ախտոս իբրև զո՞ծ մեծացուցանէին, զիւ-  
րաքանչիւր ախտ անուամբ չո՞ծց պաշտելով • յորոց  
վերայ ողբայ բարսեղ վարդապէտ ('ի մեկն. մարկ •  
գլ. [թ.] ասելով • \* զախտս ածացուցին • զցան-  
,, կութիւն ափրոդիտէս կոչեցին • և զբարկութիւնն

, հերմէս . իսկ զարբեցութիւնն դիօնուսիոս . և զո-  
,, բավայնամնլութիւնն պղատոն || . զորս այլք այլով  
անուամբ պաշտեին . և այսմ հետեւցուցանէ բարսեղ  
ասելով . \* ուստի յայտ է՝ թէ և մեք ևս եթէ զայս  
,, առնիցեմք ( ախտից հետեւլով ) գառնագոյն պատ-  
,, ժելոց եմք քան զանհաւատոն || . մանաւանդ զի՞ որք  
յայսպիսիս մնին , նման կոոց բնակարան դիւաց  
լինին . զի՞ որպէս ասէ գէորգ վարդապէտ ( 'ի մեկն .  
եսայ . գլ . դ . ) \* որք միանգամ 'ի միտս ընդունին  
,, իբրև կուռս զվատթար իմացմունս , չղջիկանաց  
,, լինին բոյնք ( այսինքն ) անմաքուր դիւաց || :

**Վ.** յսպիսեաց տեսանելիք , և լսելիք , և այլն . վատ-  
թարագոյն են քան զկոռոցն . զի՞ ՚ի նոսա ու գոյ բան  
յանցանաց , իսկ 'ի սոսա յանցաւորութիւն մեծ . զորոց  
բազում ինչ խօսի լուսաւորիչն մեր ( 'ի յաձախ . ձառ .  
ժան . վասն տեսանելեաց . երես 141 և 220 . վասն  
լուելեաց . երես 143 և 221 . վասն հոտոտելեաց . երես  
144 և 221 . վասն ձեռաց և ստից . երես . 146—148 .  
և 222 : )

**Վ.** բդ յետ խօսելոյ մարդարէին զկոռոց և զարարողաց  
նոցա և զպաշտողաց նոցին , թողսւ զնոսա . և գար-  
ձուցեալ զբան իւր առ պաշտօնեայս Տշմարտին ոյ ,  
յորդորէ զնոսա յօրհնութիւնորա . և ասէ :

**Ժ.** **Տ.** **Տ.** աւան իսբայէլի օրհնեցէն զուէր . առան ահարոնի օրհ-  
նեցէն զուէր :

**Դ.** աադ . ճժդ . ( 17 . և 18 . կամ 9 . 10 . և 11 . )  
զոյն եդ ըստ յուսալոյ յանձ ասելով . \* տուն խրայէ-  
ու լի յուսացաւ 'ի տէր , օգնական ընդունելի է նց-  
,, տուն ահարոնի յուսացաւ 'ի տէր , օգնական ընկե-  
ռ ըելի է նոցա . երկիւղածք ոն յուսացան 'ի տէր ,  
,, օգնական և փրկիչ է նոցա || . իսկ աստ գնէ ըստ  
օրհնելոյ զանձ : **Վ.** բդ որպէս սաացաք 'ի սկզբան նա-  
խընթաց սազմոսին , յերիս կարգս մարթ է մտա-  
ծել զեղեալսն յեկեղեցւոծ , այսինքն են , ըռունողք  
խորհրդոց կամ սրբազան իրաց , կատարողք , և սպա-

Ժ. Պ.

սաւորողք + որոց արտաքոյ մտածին ամենեքին նոքա որք զօրութք միայն են յեկեղեցւոջ , և ոչ ներդոր ծուք , որպիսի են այնոքիկ՝ որք յերկիւղ տն ըմբռունեալք խնդրեն պաշտել զնա : Եւ ահա զամենեսին

զնասա յորդորել մարգարեն օրհնել զանձ ասելով :

**Տ**ան իւրայէլ օրհնեցէն զանձ . առան ահարձնի օրհնեցէն շնէր : Տան շնէր օրհնեցէն զանձ . երիւղածու թե օրհնեցէն զանձ : Ուր յարաք փոխանակ դան դնի աւ այս իմացեալ լինին հասարակ ժողովուրդք իրըև համարդք խորդուց , որք ձանաչելով զանձ ձշմարիտ զորդք խորհրդոց , որք ձանաչելով զանձ ամացեալ լինին հասարակ ժողովուրդք իրըև համացեալ լինին ամատուքահարագ այց կենդանւոյ : Տամբ զեկոյ իմացեալ լինին ամենեն պատարագ այց կետագանեոյ : Տամբ զեկոյ իմացեալ լինին ամենեն սեղանոյ : Իսկ երկիւղածովք տն իմացեալ լինին ամենեն սեղանոյ որք երկնչելով յայց յարին ՚ի նա . և սոքին նոքա՝ որք երկնչելով յայց յարին ՚ի նա . և սոքա ամենեքին իւրեանց խոստովանութք և պաշտամամբ օրհնեն զանձ . մանաւանգ թէ միայն սոցա վայ-

ելէ օրհնել զնա :

Եւ որպէս որք առնեն զկոկուս , և յուսան ՚ի նոսա , հանգիտանան նոցա ՚ի նմանութէ իմլիք , սոյնալիս և որք ձշմարտիւ պաշտեն զանձ , և յարին ՚ի նա , կրեն լինքեանս զնմանութի ինչ նորա , և ունին նմանիլ նման յարբայութէ երկնից : Օ այս ամենայն եղեալ մարդարեն՝ զերջացուցանէ զբան իւր օրհնութք և ասէ :

Ե . ( ) ըհնեալ ուէր ՚ի սեղնէ . ոչ բնակիւն է յերասաղէմ :

Համենայնի և յամենայն տեղիս օրհնեալ է անձ . բայց որովհետեւ ներկայութին նորայանդիման լինեք ՚ի սիոն , ըստ որում անդ ասիւր բնակիլ ՚ի ձեռն տապանակին , ՚ի սիոն հայելով մարդարեն ասէ :

( ) ըհնեալ ուէր ՚ի սեղնէ . ոչ բնակիւն է յերասաղէմ :

Այսինքն թէ անձ հանապազ օրհնի ՚ի սիոն՝ բնակելով ՚ի քաղաքի անդ յերուսաղէմ : Այս հայի և յեկեղեցի ՚որ , յորում ըստ մարմնոյ ևս բնակի նա ինքն քս անձ մեր , և օրհնի ՚ի հաւատացելոց : Հայի այս

УЧЕНИЕ ПО УДК

Խոստովանութեան ողորմութեան այլ, զոր եցոյց առ իս-  
բայց լ'ի բազմապատիկ գործս սքանչելեաց :

## 1. ԱՐԵՎԻ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Արդար պատճեններ է ողբեր : 25 թիւ հետքանոր ամենայն  
հետքանոր պատճեններ է ողբեր : 26 լուսագովազն է զերուտ  
այն է բնակարգիք : պատճեններ է ողբերման նորաք :

У, б, ъ, ю, ѿ, Ѣ.

### 1.4.5.1 - 1.4.5.2

Ա ՐՈՒՄ ԵԼ Լ Ա Խ Ի Ֆ Ե Յ Յ Ե Խ  
ի քաղզ գնի լ վերջ նախընթաց սաղ-  
մուին . իսկ յայլս ըստ մերումն դնի իրը  
վերնաց իր այս սաղմոսի : Այս այս սաղմոս ըստ  
նիւթոյն ամենեին նոյն է ընդ նախընթացին , և է  
իրը կ կրկնումն նորա . բայց երիւք տարբերի 'ի նմա-  
նէ , մի՛ ըստ սկսանէլոյն , որպէս և տեսանի . երկրորդ՝  
ըստ յաւելլոյ ինչ ինչ . և երրորդ՝ զի յամենայն հա-  
մարս սորա դնի յաւիտեան է ողորմութի նորա :  
Քանզի ըստելոյ ոմանց յերգելն զետացւոց զաղ-  
մոսս զայս՝ յամենայն համարս պատասխանէր ժողո-  
վուրգն . \* զի յաւիտեան է ողորմութի նըր . որպէս է և  
'ի ժամերգուե մերում 'ի ասասցուքն . յորում յամե-  
նայն տան գուշ դպիրն 'ի բերանոյ ժողովրդեան ,  
տէր ողորմեա . ըստ այսմէ իմանալ և աստ յասելն  
ի վերջ ամենայն տանց , յաւիտեան է ողորմութիւն  
նորա : Այս սովորութի ոչ տեսանի այժմ 'ի հրեայս :  
Այս սաղմոս կոչի 'ի հրեեց հալլէ հակառօւ . այս է .  
\* գովութի մեծ . կամ \* գովութի որ մեծն է .  
ըստ որում քսան և վեց անգամ կրկնի 'ի սմա յիւ-  
րաքանչիւր տան ասել . \* զի յաւիտեան է ողորմութի  
,, նորա . : Իսկ պատճառ շե անգամ կրկնելոյ այս է  
( ասեն ) , զի ած ունի շե անուանս . և վասն իւրա-  
քանչիւր անուան ընծայի այս գովութի : Իսկ այլք  
այլազգ կարգեն : Այս շմարիտ պատճառ այլափ  
կրկնելոյ զգովութի ողորմութեն այ , և ցուցանել  
թէ զոր միանդամ արար ած ' եթէ 'ի բնական և եթէ  
'ի գերբնական կարգի ' եթէ ըստ արարըութեն և ե-  
թէ ըստ նախախնամութեն , բովանդակ յանսսպառելի

212

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ե Ւ Շ 'Ն  
ողորմութէ նորաէ , կամ՝ ի զեղմանէ յաւիտենական  
ողորմութէ ան նորա . զի ած անկարօս գոլով՝ ուինչ  
արար ՚ի հարկէ , և ոչինչ առնէ ՚ի պարտաւորութէ ,  
այլ զամենայն յանբաւ ողորմութէ իւրմէ առնէ , կա-  
մելով հազորդս առնել զարարածս՝ իւրում բարուե :  
Ա Յ Լ Թ է որոյ իցէ այս սաղմոն , և յինչ առթէ ասա-  
ցեալ , ու ՚ յայտ . ոմանք տան դաւթի , և բազումք  
ևս այլոց մարդարէից եղելոց ՚ի ժամանակս դարձի  
գերութեն՝ ՚ի խոստովան լինել բարերարուեցն այ ,  
յորս փայլէ ողորմութի նորա :

### Բ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ե Ւ Շ 'Ն

Ա . **Խ Ս Ա Տ Ո Վ Ա Ն Լ Մ Ե Ր Ա Տ Ա Ռ Ա Յ Ն Ի Ւ Թ Ե Ւ Ն Ի Ա Ր Ա Յ Ա Ն Հ Ա Ր Ա Յ Ա Ն Ի Ւ Թ Ե Ւ Ն Ի Ա Ր Ա Յ Ա Ն Հ Ա Ր Ա Յ Ա Ն Ի Ո Ր Ա :**

### Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ե Ւ Շ 'Ն

**Խ Ս Ա Տ Ո Վ Ա Ն Լ Մ Ե Ր Ա Տ Ա Ռ Ա Յ Ն Ի Ւ Թ Ե Ւ Ն Ի Ա Ր Ա Յ Ա Ն Հ Ա Ր Ա Յ Ա Ն Ի Ո Ր Ա .**  
այսինքն կամ յայն՝ զոր արար և առնէ մարդս , և  
կամ յայն՝ զոր արար և առնէ ած : Ա ռաջինն լինի՝  
յայտնելով կամ զարն և կամ զարին . եթէ իցէ  
յայտարարութի չարի՝ այսինքն մեղաց՝ լինի բարի ,  
զի ջնջի չարն . իսկ եթէ իցէ յայտարարութի բար-  
ւոյ՝ լինի չար , զի ջնջի բարին . վասն զի ըս առակին  
\* զոր ինչ խոստովանի ոք առաջի այ , կորուսանէ .  
որպէս ՚ի խոստովանիլ մաքսաւորին զարն՝ կորոյս  
զայն . նոյնպէս և ՚ի խոստովանիլ փարիսեցւոյն զբա-  
րին՝ կորոյս վնյոյն :

**Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Ն Լ Ի Ն Ի ՝ յ ա յ ա ն ե լ ո վ զ բ ա ր ի ն զ ո ր ա ր ա ր մ ե զ**  
ո ն ծ . և ըստ այսմ խոստովան լինիլ տն՝ նշանակէ գո-  
հանալ զնմանէ վասն բարերարութեցն՝ զորս եցոյց  
և ցուցանէ նա մեզ : Երւ թէպէտ երբեմն փօխանակ  
օրհնելոյ ևս ՚ի գործ ածի խոստովան լինելն , բայց  
այն է ըստ երկրորդական առման , զորոց զանազա-  
նութէ այլուր ասացեալ է մեր : Ա բդ որպէս և յայտ-  
նի երեկի յայնցանէ՝ զորս թուէ մարդարէն ՚ի սաղմո-

սիս, խոստովան լինելն դնի աստանօր սկզբնաբար ըստ նշանակութե գոհանալց՝ և երկրորդաբար ըստ նշանակութե օրհնելց՝ յասելն :

**Խ**ոստովան եղերուս՝ թէ չէ բարի է : Այսինքն գոհացարուք զնոնէ, և օրհնեցէք զնա, զի բարի է . ուր բարին յայտ առնէ նախ զբարութին զոր ունի ած յինքեան . յոր միտ խոստովան լինելն դնի փոխանակ օրհնելց . և երկրորդ զբարեբարութին՝ զոր միշտ ցուցանէ մեզ . և ըստ այսմ խոստովան լինիլն դնի փոխանակ գոհանալց զնմանէ :

**Վ**ստանօր յերայականն փոխանակ բառիս թէ դնի չորեքտառեան բառս, էջմ, որ այ միայն ընծայի, որոյ փոխան ՚ի գիրս ելց . (դ. 14.) դնի ՚ի մերումն չորեքտառեան բառդ որէն . Վրդ քանզի բարի ասի իմն ըստ այնմ որ էն, յասելն աստ \* խոստովան ՚, եղերուք ՚ի որ էն՝ զի բարի է . բարին եապէս յարի ՚ի որ էնն . զի որովհետև ած միայն է որ էն՝ ած միայն եապէս ասի բարի . որոյ վասն ասաց որըն . \* միք ոք բարի՝ բայց մի ած ։ (զուկ. ժը. 19.) Կակ արարածք ըստ իմիք գոլով էն, ըստ իմիք ասին բարի, ըստ որում ըստ իմիք հաղթրդին բարւոյ այնը՝ որ էն, այսինքն բարութին այ, որոյ ազագաւ նոքա ասին բարի ՚ի բարւոյ, իսկ ած բարի բարւոյ, զի ինքն միայն գոլով բարի՝ առնէ՝ զի իցէ իմն բարի . և զի զոյս առնէ անսահման և յաւիտենական ողորմութք իւրով, վասն այսորիկ յարէ զինի մարգարին և ասէ :

**Օ**չ յաւերեան է ողորմութ նորս : Հյաւիտեան ասի ողորմութին այ, ըստ երից . մի՝ ըստ սկզբան՝ որով նշանակի այն անփոփոխ կատարելութին ողորմութեան՝ զոր ունի յինքեան ած, և է նոյն իսկ էութին այ բառ որում է հաղորդօղ բարուե յայնս՝ որք կարօտ էն, իշրկրորդ՝ ըստ ներգործութե, իրը զի ողորմութին այ յիրում մտածեալ՝ միշտ է ՚ի յաւիտենական ներգործութեան առ ՚ի ողորմիլ թէե չկայցեն ողորմելիք . իշրկրորդ՝ ըստ եղերն, իրը զի զորս արար ած ողորմութք ցուցանէ առ նոսա միշտ զողորմութի . ուր միշտն յայտ առնէ զամենայն տևողութիւն իրին՝ եթէ իցեն յաջորդականք, և եթէ մայունք,

214 Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ 'Ն  
Եթէ ժամանակաւորք , և եթէ յաւիտենականք , որ  
պիսի են անմահ գոյացութէք ելեալք յոշնչէ , որոց  
լինիլն և պահիլն է յողօրմութէն այ . զի լինիլն յոշն-  
չէ և վերածիլ յանհուն ողօրմելիութէ ՚ի լիութիւն  
գոլոյ , որ է ողօրմութէն մեծ . սոյնպէս և պահիլն  
յոշնչի է ունիլ զգողլ 'ի լրումն կարօտութե գոլոյ :  
Խակ խնամիլն յայ յամենայնի է յամենայնի ըսունիլ  
յողօրմուէն նորա զբարիս նորին , որով և յամենայնի  
յաւիտեան քարոզի ողօրմութին այ : Արդ զոր տեր  
կոչեաց մարդարէն՝ կամ որ էն չօշա՝ կամելով գերա-  
գոյն ցուցանել զնա քան զամենայն՝ որ է , կոչէ զնա  
և տեր տերանց , և ած ածց , և կրկնելով զլորդո-  
րումն խոստովանութեն ասէ :

Է . Ա Յ Ա Պ Պ Ա Հ Ա Ն Ե Ղ Ե Ր Ա Վ Տ Պ Յ Ա Ֆ Ե Ջ , զ է յ ա ւ ի պ է ա ն է ո ղ ո ր մ ո ւ թ է ն ո ր ա :

Վ . Ա Յ Ա Պ Պ Ա Հ Ա Ն Ե Ղ Ե Ր Ա Վ Տ Պ Յ Ա Ֆ Ե Ջ , զ է յ ա ւ ի պ է ա ն է ո ղ ո ր մ ո ւ թ է ն ո ր ա :

Վ ճք կոչին նոքա որք իւիք հաղորդ գտամին ոյ ըստ  
երից . մի՛ ըստ կատարելութե ըստութե , որպիսի են  
հրեշտակք . երկրորդ՝ ըստ իշխանութե կամ ըստ զօ-  
րութե կամ ըստ օրբութե և այն , որպիսի են թա-  
գաւորք և գատաւորք , իշխանք և քահանայք , մար-  
դարէք և նրք . երբորդ՝ ըստ անուան միայն , որպի-  
սի են կուռք՝ որոց հեթանոսք տան զանունն այ .  
ուստի և որ էնն ած ըստ երից ասի ած աստուծոց . մի՛  
ըստ արարութե գերագոյն գոյացութե՝ հայելով 'ի  
հրեշտակս և յանմահ հոգիս . երկրորդ՝ ըստ հաղոր-  
դելոյ զկատարելութիս կամ զգերագոյն գործողու-  
թիս՝ հայելով 'ի թագաւորս և յիշխանս , 'ի մարդա-  
րէս և 'ի նրս և այն : Երբորդ՝ ըստ անուան՝ հայե-  
լով 'ի կուռս , որոց իշխէ և նուաձն . (տէս և 'ի  
սաղ . խթ . 1 . \* ած ածց . և այն . . ) ըստ այսոյիկ  
խօսի աստ մարդարէն և ասէ :

Ա Յ Ա Պ Պ Ա Հ Ա Ն Ե Ղ Ե Ր Ա Վ Տ Պ Յ Ա Ֆ Ե Ջ , զ է յ ա ւ ի պ է ա ն է ո ղ ո ր մ ո ւ թ է ն ո ր ա :

Վ ա ս ի ն ք ն օ ք ն օ ք ն է յ ա ւ ի պ է ա ն է ո ղ ո ր մ ո ւ թ է ն ո ր ա :

Վ ա ս ի ն ք ն օ ք ն օ ք ն է յ ա ւ ի պ է ա ն է ո ղ ո ր մ ո ւ թ է ն ո ր ա :

Վ. Հ. Լ. գիտել արժան է՝ զի ըստ լուծից այի կրկնումն  
անուանց, յորս տեսանի կախումն միոյն զմիւսոյ՝ յու-  
ցանէ զրովանդակութիւն նշանակուել իրին՝ ի միումն  
իրը յաղեքը. զորօինակ յասելն իշխան իշխանաց, այս  
կրկնումն՝ ի մէջ բերե զրովանդակութիւն իշխանութե-  
նի միումն. և յասելն երդ երգոց, այս կրկնութիւն  
ցուցանէ զլրումն երգաբանութե յայնմոր ասի երդ.  
ուստի և յասելն աստ ած ածց՝ այս կրկնումն ցուցա-  
նէ զրովանդակութիւն ածութե ՚ի միումն այսինքն  
յած. որով և յայտնի լինի թէ միոյն յած և բռվան-  
դակութիւն ածութե իրը յաղեքը. իսկ յայլ է իրը ՚ի  
հաղորդեալս ինչ ածութե, իւշ զի բառս ած՝ նշա-  
նակէ զին անսահման, յասելն ած ածց՝ ցուցանէ  
զած յեւթեն անսահման և ՚ի վեր քան զամենայն,  
ևս և քան զածս ։ Այսպէս է իմանալ և յասելն տեղ-  
տերանց, զոր գնէ՝ ՚ի յաջորդ համարն ասելով.

Հայսոսիկ երիս համարստ երիցս կը կնուռն անուան  
միոյն ո՞յ երբեակ խոստավանութե՞ք՝ յանդիման առնե՛  
զիսորհուրդ երբորդութե՞մ միոյ ածութե՞ն. զի յառաջ-  
նուռն ուր դնի լավագա այսինքն՝ ին, որեն, կամ ինք-  
նագոյ՝ որոյ փօխան դնի ՚ի մեզ տն՝ նշանակի, հայր՝  
սկիլղն անսկիլղն. յերկդումն ուր դնի լուսէն հաէլքէն  
յի անյն ածց, նշանակի որդին. զի որովհետեւ որք միան,  
գամ արտաքսապէս հաղորդին ածութե՞ն ածք կոչին,  
որդին ոյ ներքսապէս և էապէս հաղորդելով ածու-  
թե՞ն այսինքն ունելով զավանդակ էութե՞ն ածութե՞ն  
էապէս կոչի և է ած. ուստի և է էապէս և չշմար-  
տապէս ած նոցա, որք իւիք հաղորդութե՞ն կոչին  
ածք. վասն որոյ և ասի ած ածց: Եւ գարձեալ ՚ի  
մարդանալնորա, և ՚ի խորտակել զգորութե՞ն ածց,  
նաև ըստ որում մարդ եղե ած ածց: Եւ բրորդումն  
ուր դնի լատանէն հատածնէն այսինքն տն արանց՝ նշանա-  
կի հոգին ար. զի որովհետեւ աեր կոչի ոք, յորք ամ-

ազատութեա գործէ, հոգին ոք գոլով ազդիչ աղա-  
տութե, զի \*ուր հոգի ոն է՝ անդ ազատութիւն է։  
(ը. կորն. դ. 17.) նա ինքն ասի և է տէր նոցա,  
որք կոչին տեարք, ուստի և է տէր տերանց։ Այլ  
զի ցուցցէ մարդարէն՝ թէ զերիս անձինս յիշելով  
ոչ զերիս՝ այլ զմի ած խոստովանի, մի դնէ զբարին,  
և միում այնմիկ տայ զամենայն՝ զորս առաջի դնէ՝ ի  
յաջորդ համարսդ, յորս իբր նիւթ խոստովանութե  
՚ի մէջ մատուցանէ զայն ամենայն՝ զորս արար ած  
ողորմութե։ և նախ ասէ։

Դ. Արար զստանչելիս մէծամէծս մայն. զի յաւեպեան է  
ողորմ։

Որովհետև Ճշմարիտ սքանչելիք այսինքն հրաշք՝ ի  
վեր են քան զկարգ բնութե, նմա միայնոյ է գործել  
զայն՝ որ իշխէ բնութե։ և զի միայն ած է իշխօղ  
բնութե՝ ի վեր քան զբնութի, նա միայն գործէ  
զՃշմարիտ սքանչելիս։ Ասացի Ճշմարիտ՝ զի զոր այլք  
գործեն, կամ են սուտ, և կամ գործ ոչ զօրութե  
իւրեանց, այլ զօրութեն այ որ հազորդի գործողին.  
ուստի և միայնոյ այ ընծայի այն։ Եւ վասն այսորիկ  
մարդարէն աստի յայսմանէ սկիզբն առնէ՝ ի մէջ  
բերել զգործս այ՝ իբր յայնպիսոյ՝ որ նմա միայն է  
սեփական՝ ասելով։

Արար զստանչելիս մէծամէծս մայն. զի յաւեպեան է ողորմ։  
՚ի սմին քանի որպէս և յայլ ամենայն համարս այսը  
սաղմոսի զօրութեամբ իմացեալ լինի քառդ իսութո-  
վան լինիւ. որպէս թէ եղեալ էր. խոստովան եղերուք  
ոն, նա արար զսքանչելիս մէծամէծս միայն։

Խսկ ՚ի յարելն զկնի, զի յաւեպեան է ողորմութիւն նո-  
րա, այս քան որպէս աստ նոյնպէս և ՚ի յաջորդսդ  
երրակի յարի. մի՝ իբր պատճառ առնելոյ, յոր միտ  
կամի ասել. արար ած զսքանչելիս, վասն զի յաւի-  
տեան է ողորմութիւնորա. կամ թէ զայս ամենսյն  
արար և առնէ ած յողորմութիւրմէ, վասն զի ողոր-  
մութիւնորա անչափ է և յաւիտեան։ Երկրորդ՝ իբր  
սլատճառ խոստովան լինելոյ, յոր միտ կամի ասել.  
խոստովան եղերուք ոն, վասն զի յաւիտեան է ողոր-  
մութիւնորա, որ արար զսքանչելիս։ Երրորդ՝ իբրեւ

Նիւթ խոստովանութե, յոր միտ կամի ասել. 'ի խոս-  
տովան լինիլ ձեր և յասել, արար տէր զոքանչելիս  
մեծամեծս, յաւելզիք ասել, զիյաւիտեան է ողորմու-  
թի նորա: Օ այս եղեալ մարդարեին՝ խօսի ապա  
'ի մասնաւորի զարարչութի՝ 'ի բնական կարգի, այս-  
ինքն զարարչութի՝ երկնի և երկրի ասելով:

**Ե.** **Օ** էրինս արար իմաստութի եւրով. զե յաւետեան է  
ոշոք":

Դ գործս այ առաջին համարի երկինք և ապա եր-  
կիր, ըստ որում ասի (ծնն. ա. 1.) \*'ի սկզբանէ  
, արար ած զերկինս և զերկիր ||. վասն որոյ նախ  
զերկինս դնէ, և ասէ :

**Օ** էրինս արար իմաստութի եւրով. զե յաւետեան է ոշոք":  
Իմաստութ կարէ իմացեալ լինիլ աստ բանն այ, յոր  
միտ ասի. \*բանիւ ան երկինք հաստատեցան ||. (տե՛ս  
'ի սաղ. լք. 4.) բայց ուղղակի իմացեալ լինի նոյն  
իսկ էական իմաստութին այ. յոր միտ կամի ասել.  
ած որոյ անթաւ է իմաստութի՝ իւրով իմաստութը  
յոշնչէ արար զերկինս. ուր արարն՝ ոչ ցուցանէ սոսկ  
զգոյացուցանելն, այլև զվայելցացուցանելն, այսինքն  
է այնպիսի կարգաւ առնել՝ զորպիսի պատշաճ ետես  
անսահման իմաստութի նորա. ըստ որում և աչօք  
տեսանի : Առեսցեն ապա որք միանգամ իւրեանց  
իմաստութը պարծին զիտելզամենայն որ ինչ է յեր-  
կինս և ըստ հաճոյս իւրեանց խօսին զայլեայլ, զի  
ոչ իմաստութը նոցա արար զայն արարիչ նորա, այլ  
ըստ իւրոյ անսահման իմաստութի՝ որ ամենեին ան-  
մերձենալի է 'ի բազմասիսալ և յամենավրէպ ճանաչ-  
մանէ իմաստնոց աշխարհիս : Արդյուն խօսելոյ մար-  
դարեին զերկնից, խօսի և զերկրէ՝ ասելով:

**Է.** **աստատեաց շերիեր ՚ե պէտայ ջուրա. զե յաւետեան  
է ոշոք":**

Դ խօսիլ մարդարեին զերկնից՝ եղ թէ ած իմաս-  
տութը արար զայն. իսկ 'ի խօսիլն զերկրէ՝ ոչ դնէ  
ինչ այսպիսի. բայց յայտ է թէ յամենայն յայսպիսի  
բանս լռելեայն իմացեալ լինի ոչ միայն իմաստութին  
այ, այլև զօրութի նորա, և խորհուրդ հանձնարոյ

նորին . ուստի զսոյն բան յառաջ ըերեալ երեմիաս՝  
դրէ այսպէս . \* տէր է՝ որ արտը զերկիր զօրութք  
,, իւրով , և կանգնեաց զտիեզերս իմաստութք իւրով ,  
,, և խորհրդով իւրով ձգեաց զերկինս . ( երեմ .  
ժ . 12 . և ծա . 15 : ) Արդ քանզի երկիրս կայ իբրե  
թէ 'ի վերայ ջուց , 'ի խօսիլ մարդարէին զսմանէ՝  
♦ դնէ հաստատեալ 'ի վերայ ջուց ասելով :

**Պատրապեաց չերին 'ի վերայ ջուց . զն յաւիտեան է ողոր**  
**իառս 'ի վերայ ոչ ցուցանէ՝ թէ ջուրք իցեն ենթա-**  
**կայ , յորոյ վերայ կանգնեալ իցէ երկիր , այլ թէ ե-**  
**րեսք երկրի 'ի վեր են քան զերեսս ջուրց ծովու ,**  
**որպէս զի հնար լինիցի մարդկան և այլոց ցամաքային**  
**կենդանեաց կենցաղիլ 'ի վերայ երկրի . ( զորմէ տե՛ս**  
**'ի սաղ . իդ . 2 : ) Խոկ զոր ասեն ոմանք՝ թէ վասն**  
**զի երկիրս ունի 'ի ծոց իւր զջուրս՝ և վասն այսորիկ**  
**ասի 'ի վերայ ջուրց , այդ թէպէտե չէ ինչ ընդդէմ ,**  
**բայց դնի իբր երկրորդական մեկնութիւն :**

**Խորհրդաբար երկրաւ նշանակի եկեղեցի ոք՝ շինեալ**  
**'ի վերայ ջուրց մկրտութէ , ևս և նմանութք 'ի վե-**  
**րայ ազգաց՝ որք օրինակին 'ի ջուրս . իսկ երկնիւք**  
**զոր եդ 'ի նախընթաց համարն , նշանակի արքայունի**  
**երկնից՝ յորում փայլե իմաստութիւն այ 'ի հաղորդել**  
**նորա երանելեաց անհասանելի իմաստութք իւրով**  
**զանսահման բարութիւն իւր՝ յորում և տեսանի՝ թէ**  
**յաւիտեան է ողորմութիւնորա :**

**Խարոյապէս՝ երկնիւք իմացեալ լինի հոգին բանա-**  
**կան , և երկրաւ մարմինս , որ հաստատեալ կայ 'ի**  
**վերայ ջուրց հոգւոյն , այսինքն 'ի վերայ խորհրդոց՝**  
**ըստ որում խորհրդովք հոգւոյն առաջնորդի 'ի բա-**  
**րին կամ 'ի չարն . առ որոյ նպաստ արար ած զարե-  
գակն և զլուսին , այսինքն զմիտու զյիշողութիւն ըստ**  
**կրկին զօրութէ՝ առ 'ի լուսաւորել . զորոց խօսի մար-**  
**դարէն 'ի յաջորդ համարսդ ասելով :**

Է. Արար պլուսաւորս մեծամեծս . զի յաւետան է ողբ" :

Ը. Օ արեգակն արար է շխանական պունջեան . զի յաւետան  
է ողբ" :

Թ. Օ լուսին և զատաւշս է շխանական գեշերոյ . զի յաւ-  
ետան է ողբ" :

Այս բանք են մօվսեսի՝ զոր ասէ ( ծնն . տ . 16 . )  
\* Եւ արար ան զերկուս լուսաւորսն զմեծամեծս  
,, զլուսաւորն մեծ յիշխանութի տունջեան , և զլու-  
,, սաւորն փոքր յիշխանութի գիշերոյ և զաստեղս || :  
Արդ որովհետեւ մարգարեն խօսեցաւ նախ զերկնից  
և զերկը , խօսի և զերեելի զարդուց նոցա , այս-  
ինքն զլուսաւորաց՝ որք թեպէտ և յերկինս են , բայց  
նաև զերկիր զարդարեն պայծառութե իւրեանց . զռ  
լուց նախ ընդհանրապէս խօսի և ասէ :

Արար պլուսաւորս մեծամեծս . զի յաւետան է ողբ" : | լու-  
սաւորօք մեծամեծօք թեպէտեւ մարթ է 'ի հասարա-  
կի իմանալ զամենայն աստեղս , բայց հայելով 'ի բան  
մօվսեսի՝ իմանամք զարեգակն և զլուսին՝ որք մե-  
ծամեծք կոչին , զի մեծ երեխն մեզ քան զայլո . զռ  
լուց 'ի մասնաւորի ևս խօսելով ասէ :

Օ արեգակն արար է շխանական պունջեան . զի յաւետան է  
ողբ" : Օ լուսին և զատաւշս է շխանական գեշերոյ . զի յաւ-  
ետան է ողբ" : Խշխանական ասելով ցուցանէ զիշխել  
արեգական 'ի տուէ , և լուսնին 'ի գիշերի ընդ այլ  
աստեղս . իսկ այս իշխելս է կացուցանել տիւ և գի-  
շեր . զի արեգական է տիւ առնել , իսկ լուսնի և  
աստեղաց է զինքեանս 'ի գիշերի յանդիման կացու-  
ցանել , ըստ որում նոքա միայն երեխն 'ի գիշերի 'ի  
պակասիլ լուսոյ արեգական . և այն երեխիլ նոցա  
համարեալ լինի ցուցանել զգոլ գիշերոյ , և 'ի նմին  
իւրեանց գեղեցկութե զգիշերային մթութիւն բա-  
րեխառնեն իբր իշխելով :

Այլաբանօրեն՝ մեծամեծ լուսաւորօք նշանակին ա-  
ռաքեալք , յորս պետրոս և պօղոս համարեալ լինին  
իբրեւ արեգակն և լուսին . իսկ աստեղօք նշանակին

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ե Ւ Ն  
քարողք բանին, ընդ որս և որք, որք՝ի գիշերի կեն-  
ցաղսս իրեւ զաստեզս փայլեցին:

Իւարոյապէս ըստ յիշելս մեր՝ի համարն 6. արե-  
գակամբ նշանակի միտքն, և լուսնիւ յիշողութիւն  
մտաց, որ՝ի գիշերի փորձութեց և նեղութեց ցու-  
ցանէ զինքն: Խակ աստեղօք նշանակին զբայութիք՝  
որք՝ի խաւարի այսինքն՝ի մարմինի ցուցանեն զզորու-  
թի իւրեանց:

Ոստ յարմարութեն, արեգակամբ նշանակի առաքի-  
նութի խոչեմունք, լուսնիւ հանձար. իսկ աստեղօք  
այլեւայլ առաքինութիք: Արդ յետ՝ի մէջ բերելոյ  
մարդարէին զարարչագործութին այ, յառաջ մատու-  
ցանէ՝ի մասնաւորի և զաքանչելագործութիս նորա,  
ասելով:

Ժ. | Ճահար զէքէին եգիստացոց անդրանիօտ իւրովչ հան-  
գերչ. զէ յաւելուեան և ողբը:

Ժամ. | Ճահան զէսրայէլ ՚ի միջոյ նորա. զէ յաւելուեան և ողբը:

Ժը. | Ճյեան բարիք՝ և ՚ի բաղնակ հջոր. զէ յաւելուեան և  
ողբը:

Դ. Հարկանել այ զեգիպտոս և զայլ ազինս՝ որպէս  
եցոյց զվեժժինդիր արդարութիւր իւր առ նոսա, սոյն-  
պէս եցոյց և զողորմութիւր իւր առ իսրայէլացիս. և  
ահա յայս ողորմութիւր նորա հայելով առէ:

| Ճահար զէքէին եգիստացոց անդրանիօտ իւրովչ հանդերչ.  
զէ յաւելուեան և ողբը: Ա. Հյինքն՝ի կամիլ այ հանել  
զժողովուրդ իւր յեղիպտոսէ՝ իրեւ խստացան եգիպ-  
տացիք, եհար զնապէսպէս հարուածովք. և հուսկ  
յետոյ սատակելով զանդրանիկս նոցա յանդրանկանէ  
մարդկան մինչև ցանդրանիկ անտանոց, և ապա եհան  
զիսրայէլացիս. վասն որոյ յարէ:

| Ճահան զէսրայէլ ՚ի միջոյ նորա. զէ յաւելուեան և ողբը: Դ.  
Ճյեան բարիք՝ և ՚ի բաղնակ հջոր. զէ յաւելուեան և ողբը: Ա. Հյ-  
ինքն յետ վերջին հարուածոյ՝ զոր ևտ աւէր եգիպտո-  
սի, եհան անտի զորդիսն իսրայէլի՝ի ձեռն բարձր  
և ՚ի բազուկ հզօր: Աւը ըստ վարդանայ ձեռամբ

Ա Լ Ա Մ ։ Ճ Ա Տ ։

նշանակի ներդործութին, և բազկաւ զօրութիւնն .  
որով անաշխատ կարէ առնել ած զամենայն ինչ, և  
ոչ վաստակի :

Վ Ճ Ա Յ Ս փոխարերուի բանի եթէ հայիցի առ եղիպ-  
տացիս՝ ցուցանէ թէ խստութք և հզօր զօրութք  
եհար զնոսա ած, զի հարուած բարձր ձեռին և հը-  
զօր բազկի խստագոյն է . իսկ եթէ հայիցի առ իս-  
րայէլացիս՝ ցուցանէ թէ ած մեծաւ խնամով եհան  
զնոսա յեղիպտոսէ՝ իբր հզօր բազկաւ թափելով  
զնոսա՚ի ձեռաց թշնամեաց իւրեանց . որպէս որ զօ-  
րաւորն իցէ՝ յափշտակեսցէ զօրդիս իւր ՚ի հըոյ կամ  
յընկղմանէ, և վանեալ զամենայն ընդդիմութիւն  
զերծուսցէ զնոսա . ըստ այսմարար ած և առ աղջն  
իսրայէլի . զի զօրութք եհան զնոսա, և զօրութք  
առաջնորդեաց նոցա, և որք միանգամ ելին ընդդէմ  
նոցա՝ հալեալ մաշեաց զամենեսեան զնոսա . այլ թէ  
զիարդ՝ կարգաւ իմն պատմէ և ասէ :

Ճ Դ ։ **Ճ** հէրէ զժուն մէծ, և բաժանեաց յերիուս մասուն .  
ոչ յառէ :

Ճ Դ ։ **Ճ** անցոյց զիսրայէլ ընդ մէջ նորա . զի յաւիտեսն և  
ողոք :

Ճ Ե ։ **Ճ** հիմնեաց շնորհառն և պարս իւր . զի յաւիտ :

Վ ւանդեն հրեայք՝ ընդ որս և այլք ոմանք ՚ի նախ-  
նի մեկնչաց, թէ յանցանել իսրայէլացւոց ընդ ծովս  
կարմիք՝ ջուրն բաժանեցաւ յերկոտասան մասունս,  
իւրաքանչիւր ցեղի մի մի ձանապարհ գործելով . բայց  
թէ յինչ վկայութի հիմնեալ իցէ այս կարծիք, ոչ զի-  
տեմ . մանաւանդ թէ զսորին հակառակն վկայէ ա-  
ռաջիկայ բնաբանդ համաձայն այնմ որ աւանդի ՚ի  
զիրս ելից . (Ճ Դ . 21 .) թէ այն բաժանումն ջուրց  
ծովու եղել յերկուս պատառելով ՚ի մէջ որոց գնա-  
ցին որդիքն իսրայէլի ը ցամաք . և այն ջուրք կային  
յաջմէ և յահեկէ նոցա իրբեւ պարիսպ . ըստ որոյ  
ասէ և մարգարես :

Ճ Հ հէրէ զժուն մէծ, և բաժանեաց յերիուս մասուն . զի յա-

222 ԱՐԵԿԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐԵԿԻՆՈՒԹՅՈՒՆ  
ՆԵՐԵԴՆ Է ԱՌՈՒՇԻ : ՕԿՈՎ մեծ ասելով իմանայ զծովն կար-  
միք , որպէս յայտ է յայլոց թարգմանութեց , ևս և  
յերբայականնեն . ուր փոխանակ մեծի դնի սառչ , որ  
է անուն այնը ծովու . զայս ծով է չերձ ասէ՝ որպէս  
թէ եգեալ էր . հրամայեաց ած ծովու տեղի տալ  
իւրում ժողովորդեան , և նա 'ի հրամանն նորա պա-  
տառեցաւ յերկուս , և եթող 'ի միջի ճանապարհ  
առ 'ի անցուցանելոյ ոյ ընդ այն զժողովուրդ իւր :  
Եւ զայս ահեղիմն ձեացուցանէ մովսէս խորենացին  
'ի գիրս պիտոյից . (թ . շ .) յասելն . \* Եւ 'ի վերայ  
, նորա (այսինքն 'ի վերայ մովսէսի ) զայս առնել  
, սքանչելիս , որպէս ինձ երեւեր վարել զգ այական  
, ծանօթութքն . և 'ի պատրաստելն ընդ ինքեան  
, զթագաւորականն ճանապարհ պարսպածե կա-  
, ուուցմամբ 'ի յաջմէ և յաշեկէ հզօրապէս և ան-  
, վթար հաստատութք . այնպէս 'մինչ զի թէպէտ  
, աստի և անտի յողդողդումն ալեացն ամքոխեալ  
, շարժեր , սակայն 'ի նոսին պարիսպ հասանելով  
, երբե զանշարժ վիմի բազիսեալ՝ անդրէն ը կրունկն  
, դառնայը և ընկրկեր : Խօսի ապա մարդարէն և  
զանցիցն ասելով :

Եւ անցոյ զեւրայէլ ընդ հէջ նորա . զէ յառեդն է : (Յ.իւ  
որդւոցն իսրայէլի՝ որք անցին ընդ ծովն կարմիք՝ էր  
բազում յոյժ . վեց հարիւր հազար երիտասարդք 'ի  
քսանամենից 'ի վեր . թող զորս 'ի խոնարհ մինչեւ  
ցստնդ իայսն . թող և զծերս , թող և զկանայս : Օսո-  
սա ասէ զամնեսեան 'ի պատառիլ ծովուն՝ իբրե  
զիսաշն անցոյց ած ընդ նոյն :

Աւանդեն հրէայք թէ յոց համարձակիլ ժողովը-  
դեան մտանել յանցս ծովուն՝ ամինադար եմուտ 'ի  
նոյն կառօք յոր միտ թերեւս ասի . (երգ . կ . 11 .)  
\* եղ զիս իբրե զկառուն ամինադարայ : Խսկ մովսէս  
խորենացին 'ի գիրս պիտոյից . (թ . շ .) ասէ , թէ  
մովսէս յառաջեաց և կարապետեաց 'ի մտանել յայն  
անցմն և \* յառաջադոյն 'ի չետ մեծին մովսէսի ը  
, իւրաքանչիւր պատուականութե յուղի անկեալք  
, ընդ նորոգ փողոց և ը հրաշագործ ճանապարհ :  
գուցէ յետ մովսէսի նախ ամինադար իշխան ցեղին  
յուղայ , և այլք զկնի նորա : Օայս սքանչելի անցս

մեծ ևս եցոյց տրյալներն զփարաւոն . դորմէ խօսի մարդարէն , ի յաջորդ համարն ասելով :

**Բ**ակալառ պատրան և զարք է - ի ծառ է բարձր . զի յաւետ ունեն է ողբ՝ Այսինքն յանցուցանել ուն զիսրայէլա . յիս ընդ ծովն կարմիր՝ իբրև սկնդեցան զՏետ նոցա եղիստացիք՝ զամենեսին զնոսա կորոյս անդ . քանզի ՚ի հրամայէլ նորա ծովու՝ նոյն ծովն՝ որ տեղի ետ ժողովրդեան տն , տեսանելով առ իւր զեդիստացիս՝ և ոչ ճանաւըլով զնոսա՝ իբրև թէ հարցաներ յնոսա թէ ու իցէք դուք՝ որք աներկիւղ վստահիք կոխել զանցս ժողովրդեանն այ . և գրեթէ բարկութք դի մեալ՝ ի վերայ նոցա՝ ընկղմեաց զնոսա : Օ այն տեսաւը իսրայէլայւոց՝ օրհնեցին զած որ արար զայս պիսի սքանչելիս . և ապա նա ինքն ոծ առաջնորդեաց նոցա անկամիլ՝ ՚ի ճանապարհ և գնալ՝ ի տեղին , զոր խոստացեալն եր . վասն որոյ յարէ զկնի ասելով :

**Ճ**շ. **Ճ** է հան պժողովուրդ էւր յանտառար . զի յաւետ ուն է ողբ՝ :

**Ճ**շ. **Ճ** հար զաղքն մէծանձն . զի յաւետ ուն է ողբ՝ :

**Ճ**շ. **Ճ** սկան զնադասոր հացքն . զի յաւետ ուն է ողբ՝ :

**Ճ**շ. **Ճ** սկ ըսկասոր բասանու . զի յաւետ ուն է ողբ՝ :

**Ճ**րալ . սպատմինի գիրս ելից՝ յետ անցանելոյ որդւոցն իսրայէլի ընդ ծովն կարմիր՝ էած զնոսա ոծ յանապատն սուր , որ է յարեւելակողմն հիւսիսյ կարմիր ծովուն , և անտի յանապատն սին , և անտի յանապատն սինայի , և անտի յանապատն փառանու . և յամենայնի եցոյց նոցա զինամն իւր յանջուր և յանթեր անապատն յայնոսիկ , բղիսեցուցանելով նոցա ՚ի վիմէ

զջուր, և տեղալով առ նոսա յերկնից զկերակուր, հովանի լինելով՝ ի վերայ նոցա ՚ի տունքեան, և ըստ առլով նոցա ՚ի գիշերի, և յամենայնի իրբե հայր զթած փայփայելով զնոսա, թէպէտ և նոքա յոմենայնի ընդդէմ դարձան նմա: Արդ հայելով մարդարեն նախ նախ ՚ի յիշատակեալ անապատսդ՝ ասէ:

**Դ**ա է հան սկզբանը բոր յանուպար. զի յասիտեան է ողբը: Վայինքն յորժամ անցոյց ան զիսրայելացիս ընդ ծովին կարմիր, առաջնորդեաց նոցա ընդ անապատս. մինչեւ է ան զնոսա մօտ ՚ի ոսհմանս երկրին աւետեաց,

ուր է հար զօտար ազգս. վասն որոյ ասէ: Այս հար զայդս մեծալեծս. զի յասիտեան է ողբը: Վայինքն աղջ օք իմացեալ լինին այնոքիկ ամենեքին՝ զորս հարին որդիքն իսրայելի. ընդ որս և զթագաւորս շզօրս. սմին իրի յարե զկնի, և ասէ:

**Դ**ա սպան զնագագառս հզըս. զի յասիտեան է ողբը: Վայինքն նոււաճեցոյց առաջի նոցա, և սպան զայնոսիկ թագաւորս՝ որք էին հզօրք քան զիսրայելացիս և ք զոյլ թագաւորս. բայց տկարք յոց իրբե փոշիք աւաջի զորութէն ոյ. իսկ թէ ոյք էին նոքա, յայտ առնէ ասելով:

**Օ** սէհան բագասոր ամորհացոա. զի յասիտեան է ողբը: Այսպէտ և զբազում թագաւորս ետ ան կոխան ժողովրդեան իւրոյ, բայց քանզի հզօրագոյն եզեւ սէհոն թագաւոր ամորհացւոց, զնանախ յառաջ մատուցանէ մարդարէն. (զորմէ աես թուոց. իտ. 24.) և

**Օ** յետ նորա դասէ զովք թագաւոր ասելով: Ազէի նորդառը բասանու. զի յասիտեան է ողբը: Վայինքն որպէս սպան նոր զսեհոն թագաւոր ամորհացւոց, սոյնպէս սպան և զթագաւորն բասանու զովք. (զորմէ աես թուոց. իտ. 33.) սպան ապա և զայլ երեսուն և մի թագաւորս երկրին քանանացւոց, և զերկիր նոցա ետ իսրայելացւոց, վասն որոյ յարէ զկնի և ասէ:

ին . **Ճ**առ զերին նոյս 'ի ժառանգութելի . զի յասելուն է ողբը" .

իւ . **Ճ**առանգութելի իսրայէլի ծառայի եւրոյ . զի յասելուն է ողբը" .

**Ա**յս նոյն է՝ զոր եղ 'ի նախընթաց սաղ . 12 . և զոր անդ 'ի մի համար բովանդակեաց՝ աստ յերկուս համարս բաժանէ , և յառաջնուումն ասէ :

**Ճ**առ զերին նոյս 'ի ժառանգութելի . զի յասելուն է ողբը" . **Ա**յսինքն զերկիրն ամորչացւոց և բասանու , ևս և զերկիրն քանանացւոց ետ ժառանգութիսրայէլացւոց . այս է՝ ետ զի ժառանգեսցեն զայն՝ ոչ իրըև զիրս օտարի՝ այլ իրըև զիւրեանց ստացուած . վասն որոյ յաւելու ասէլ :

**Ճ**առանգութելի իսրայէլի ծառայի եւրոյ . զի յասելուն է ողբը" . **Ի** վերայ 'ի նախընթաց սաղ . փոխանակ ծառայի եղ զըառդ ժողովութ՝ յասելն . \* ժառանգութիսրայէլի ժողովութէն իսրայէլի ժողովուրդ է թագաւորի կամ իշխանի՝ ասի և ծառայ զովուրդ է թագաւորի կամ իշխանի՝ սմին իրի և իսրայէլ որ էր ժողովուրդ ոյ կոչի ևս ծառայ ոյ , միանգամայն և որդի . զի տիրապես խօսելով՝ որդւոյ է մատանել 'ի ժառանգութիսրայէլ ստացուածոց հօրն կամ ազգին : **Ճ**առդ քանզի յետ ազատելոյն ոյ զիսրայէլացիս և տալոյ նոցա զերկիրն այլազգեաց 'ի ժառանգութիսրայէլ նոցին՝ բազում անգամ փըր կեաց զնոսա , 'ի սոսին հայելով յարէ զինի և ասէ :

իւ . **Յ**էշաց զեղ ուէր 'ի խռարհութելի մերսմ . զի յասելուն է ողբը" .

իւ . **Ճ**առ իւնաց զեղ 'ի յեւաց նշանեաց մերսմ . զի յասելուն է ողբը" .

'ի մատանել որդւոյն իսրայէլի յերկիրն աւետեաց՝ յետ իբր ի ամաց սկսան գնալըստ համոյս իւրեանց զամա իրըև ժդք . վասն որոյ և մատնեցան նախ 'ի ձեռոս քուսարսադիմայ , ապա 'ի ձեռոս եղղոմայ , և յետ այնորիկ 'ի ձեռոս յաբինայ , ապա 'ի ձեռոս մադիա .

Ա պրկեաց զմով ի մասայ և շատաց առջ ։  
Վ այս բանք կարեն հայի և յազատութին յայն՝ ո՞՛ի  
ծառայութէ փարաւոնի, կամ ՚ի գերութէ բարե-  
լացւոց զոր և յարմարաբար մարթ է վերածել յօր  
և իցէ ազատութի, և տռաւել և ս յուղատութէ ազգի  
մարդկան ՚ի գերութենէ սատանայի ։ Վ ըդ քանզի  
յայնմ ստենայնի՝ եթէ ՚ի փրկել ոյ զգողովուրդ  
իւր, և եթէ ՚ի խորտակել զթշամիս նոցա՝ եցոյց  
թէ ամենեցուն զկեալն կամի, որոյ ազագաւ և զա-  
մանեսին դարմանէ, սմին իրի յարէ ՚ի վերջոյ մարդա-  
րէն և ասէ ։

ԱՅ. 11 այս էնցիուր ամենայն էնցիուրնեաց . շն յառեւրեան  
է աղբ՝  
Արտվշետե ոչ ինայեաց ած տալ մարդկան զկեանս  
կարօսս կերակրոյ՝ ոչ ևս խնայէ տալ նոցա զկերա-  
կուր՝ և զամենայն որ ինչ պիտոյ է նոցա ի պահպա-  
նութի կենաց , եթէ բարի իցեն , և եթէ չար . որ-  
պահս ասի և ի գործսն . (ԺԵ . 25 .) մասն արտվիկ

առ ի բարեկար ամենայ ի ենդանեաց . ոչ յաս-էտէն է ողոք :  
Ուր կենդանեօք թէպէտ և մարթ է իմանալ զօր և  
իցէ կենդանի , բայց տիրապէտ օ իմացեալ լինին որդե  
մարդկան . որոց ամենն ցուն տայ ած զկերակուր Համ

սբատշանիք . և ոչ սբահանջըէ ինչ փոխարիէն՝ թայց եթէ  
մի գտանել նոյցա առերախտ առ ինքն , այլ ձանա-  
ցէլով զնա՝ խոստովան լինել , թէ նա է՝ որ տայ զա-  
մենայն , և առնել զամենայն . և առ այս յարէ զինի  
և ասէ :

Եւ կազմութեան եղիքը այս եւ բարեպահութեան այս յաւ-  
լու սպառութեան:

Ուսուց սկսաւ մարդարեն՝ նովին՝ վերջայուցանեց աւելուն:

Առաջումնական եղբայրութ այս երթագործի ։ զի յատիգուն է ողբը ։ Կամի ասել ։ զայս ամենայն լուեալ, և յայս ամենայն բարերարութիս ոյց վայելեալ օրհնեցելք զնա, և դու հացարութք զնմանէ, դուշելով առ նա քոյ է ամենայն և ՚ի քէն է ամենայն ։ Խակ զած կոչել երկնաւոր վասն անհաս բարձրութեն նորա է և վասն ընակելց յերկնաս իբրև յաթու փառաց իւրց ։ ուր զերկնաւորսն ևս իմանալի կերակրով նախախնամէ անմաշապէս, որով և փառաւորի ողջորմութի նորա յաւելեան ։

У В. Г. ВОЛКОВЫХ

Ողբագին հառաջանք գերելցոց 'ի բարելոն՝ 'ի յիշել  
նոցա զսիոն, և 'ի կախել նոցա զկտակարանս իւ-  
րեանց 'ի մէջ ուռեաց, միանդամայն և գուշակութե-  
թշուառութե եղովնայեցոց և բարելացոց:

የኢትዮጵያውያንድ ከስራውን የሚያስተካክለ ስምምነት በኋላ መረጃ ይፈጸማል

1 ፩ - ቁጥሩ የመጀመሪያዎች, ማስታ ንዑስኬው ስለመሆኑ • ይ-  
ቀና ያልጠናው ሲሆን ማስታ ሂሳብ ተስፋ : 2 ( ) ፈቃድ መመራው  
ነውያ ተከተሉዋል ሆኖተከተለውን ሲሆን : 3 ( ) በኋላ ስጋፍነትና ቁጥርና  
ይህ ሂሳብ የመጀመሪያው . ቁጥሩ መተካክለ ሂሳብ ስለ  
ማስታ ሂሳብ የመጀመሪያው . ቁጥሩ መተካክለ ሂሳብ ስለ  
ማስታ ሂሳብ የመጀመሪያው . ቁጥሩ መተካክለ ሂሳብ ስለ

U, b, P, t, C, Q, T, P.

Ա ՅՈՒՅԵՐ'ԵՐԴԻՄ ՅԵՄԵՇԵՐԸ  
ձեռագիրս մեր այլեայլ օրինակաւ զբի-  
յերկուս դնի . \* սաղմոս անվերնադեր  
, յերբայցեւոցն 'ի ձեռն երեմեայ . յայլ հինգ ձեռ  
դնի . \* 'ի դաւիթ 'ի ձեռն երեմեայ , աննշան յերբ .  
'ի միում . \* 'ի ձեռն երեմեայ սաղմոս 'ի դաւիթ .  
յայլում . \* սաղմոս 'ի դաւիթ , աննշան յերբ . \* 'ի  
միում ևս միայն \* սաղմոս 'ի դաւիթ . յայլս որպէս  
և 'ի տպ' \* սաղմոս 'ի դաւիթ 'ի ձեռն երեմեայ .  
չէրբայցականն և 'ի քաղդեականն ամենեին ինչ ոչ  
դնի . որոյ վասն ասի , աննշան յերբայցեւոց . չօրի-  
նակս ինչ եօթ' և այլոց ոմանց դնի . \* սաղմոս 'ի դա-  
ւիթ . \* և յօրինակս ինչ \* սաղմոս 'ի դաւիթ 'ի  
, ձեռն երեմեայ :

Յայսմանէ այլեայլ կարծիք յայլեայլ անձանց ստեղ-  
ծանին . յօմանց թէ դաւիթ ասաց զայս սաղմոս . և  
զի համաձայն գտանի այսմ մարգարեւութիւն երեմեայ  
'ի գուշակել զգերութին բարելացւոց , վասն այն ե-  
ղին սմանք' 'ի ձեռն երեմեայ . յայլոց թէ 'ի դաւ-  
իթ ասացաւ , և 'ի ձեռն երեմեայ տուաւ խօրայե-  
լացւոց երգել զայն առ . 'ի սիսոփանս տառապմանց  
իւրեանց . Յօմանց թէ նա ինքն երեմաս յօրինեաց  
զայս' ոչ 'ի գիմաց իւրոց , զի ինքն ոչ եր 'ի բարե-

լոն, այլ 'ի դիմաց ժողովրդ եանն խրայէլիք. և այս  
չե ինչ ընդգետ, զի որպէս 'ի զերիւ անդ ժողովր-  
դեանն երգեաց 'ի դիմաց երուսաղէմի զայն սբան-  
չելի ողբս, սոյնաբէս մարթ էր նման երգել և զայն,  
ևս և զայլս 'ի դիմաց այսոցիկ՝ ողբ կային 'ի զերու-  
թե, ողբաւ նոցա և տաել առ զետս բարելացւոց,  
անդ նստեաբ և լարաբ, և այլն.

Հայլոց եռ աւանդի՝ թէ զայս ասաց մի ոճն՝ ի հոգե-  
կիր անձանց ՚ի զետացւոց անտի կամ ՚ի վերջին մար-  
դարեկից ՚ի դարձի գերութեն խրայ! լի ։ Եթէ այս-  
պէս և եթէ այնպէս՝ այս սաղմոս որպէս և յայտնի  
տեսանի՝ ասի ՚ի բերանոյ վտարելոց ՚ի բարելոն։ որ  
և եր օրինակ վտարելոյ ազգի մարդկան յաւաղելի  
յայս պանդխտութի, և հառաջելոյ նոցա հանապազ  
առ ցանկալին սիհն։

• 1. 10.

ו. פְּנֵי תָּמִיד אֶל-עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל-בְּנֵי כָּל-הָעָם.

W b u 'b a l s o b b b 'b

Դ գերիւ խօրայէլացւոց 'ի բարելըն' բազումք 'ի նո-  
ցանէ կապեցան 'ի գործ ծառայութեն գերւաց իւ-  
րեանց 'ի վարել շերկեր, 'ի բրել զհող, 'ի տնկել  
զայդի, 'ի խնամել զպարտելցո, և այլն. որոց 'ի վաս-  
տակին յառաւելութե աշխատութեց, նստեալ յե-  
զերս եփրատայ և այլոց ջուրց՝ որք իջանէին 'ի գետ  
անդը, լային աղլիողորմ զթշուտութիւնքանց, յե-  
շելով զառաջին հանդիսատ և զմիիթ արութեն՝ զըր ու-  
նէին 'ի սիսն. նոյնպէս և որք 'ի բազարս բարելաց-  
ւոց նստէին, տեսեալ զիւրեանց վատրանդուի, յոր-  
ժամ յիշէին զսիսն՝ յորմէ տարագրեցան, անբերելի  
թագձութիւն պաշարեալ սգային.

լու զի բնական իման է մարդոյ՝ յըմբռնիւն՝ ՚ի տրտմու-  
թի և ՚ի սուդ՝ խնդըել զամայի տեղի առ. ՚ի թափեւ-

անդ զծանըութիւն տրտմութեն, սոքա ևս յամայութիւն ելեալ բաղմէին առ գետով, 'ի կողմն սիոնի ունելով զեզերս. և ողբային անդէն՝ յոգւոց հանելով 'ի վերայ այնը՝ զոր կրէին, և հառաչելով առ այն՝ յորմէ զրկեալ էին. ուր և 'ի յիշել նոցա զսիոն՝ մորմոքէին սիրտք նոցա, և գելուին աղիք նոցին, արորէին ոգիք նոցա և հալէին ոսկերք նոցին. այս է ահա զոր խօ-

**Ա** սի աստ մարգարէն 'ի գիմաց նոցա, ասելով:

**Ա** գետս բաբելոնց, անդ նստէատ և լայատ, որպէս յեշէյատ մէտ անդ զսիոն: Գետովք բարելացւոց իմացեալ լինի նախ գետն եփրատ, յորոյ վերայ շինեալ էր քաղաքն բարելոն. երկրորդ իմացեալ լինին և այլ գետք մանունք, որք էին յաշխարհին բարելացւոց. որոց ոմանք իջանէին յեփրատ, և ոմանք 'ի տիգրիս: Առ այսոքիւք գետովք ասէ նստեալ լայաք և ողբայաք. և յիշելով զսիոն սգայաք և մաշէաք:

**Ի**սկ բառդ որպէս՝ դնի փոխանակ բառիս մնչ. որով ոչ միայն նշանակի ասել՝ յորժամ, այլև ասել՝ և. ըստ առաջնոյն (այսինքն ըստ նշանակելոյն՝ յորժամ) յիշելն զսիոն՝ դնի իբր պատճառ լալս. որպէս թէ ասէր. 'ի յիշել մեր զսիոն՝ նստեաք յափն գետոյ, և լայաք անդ, թէ զիա՞րդ զրկեալ յայնպիսի տեղւոյ՝ յայսպիսի վայր թշուառութեն անկաք. և այս համաձայն երբայականին, ուր գրի պէջուանէնու, այսինքն 'ի յիշելն: Իսկ ըստ երկրորդին (այսինքն ըստ նշանակելոյն՝ և) յիշելն զսիոն՝ դնի իբր հետեւութիւն, որպէս թէ ասէր. նստեալ յափունս եփրատայ լայաք զերութիւն մեր, և յիշելով զսիոն յոգւոց ելանէաք, իցէ՞ արդեօք՝ զի տեսցուք միւսանգամ զքեզ սիոնդ ցանկալի:

**Ա**յլ բառդ անդ՝ որ կրկնի աստ, յառաջնումն դնի իբր զարդ՝ հանգոյն այնմ որ ասի 'ի սաղ. իք. \* 'ի „ վայրի դալարւոջ՝ անդ բնակեցոյց զիս ||. ուր անդն դնի իբր զարդ: Իսկ յերկրորդումն փոխանակ տեղւոյ, ուր լային վասն զրկելոյ 'ի սիոնէ:

**Խ**որհիլ արժան է աստ, թէ քանի օգուտ երևեցոյց յիսրայէլացիս գերութիւն նոցին. զի յորժամ 'ի սիոն էին՝ կուռս կուհին, զորս և 'ի տաճարի կանգնէին. իսկ 'ի գերել իւրեանց յորժամ յիշելին զտաճարն և

զսիոն, յոգւոց ելանէին, և առանց արտասուաց ոչ  
կարէին առնուլ զանուն նորա 'ի բերան:

Հոգեօրապէօ գետովք բարելացւոց իմացեալ լինին  
աշխարհային իրք՝ այսինքն մեծութեք, փառք, հեշ  
տութեք, և այլն, որք իբրև զգետս հոսեն, և զորս  
յափշտակեն՝ վարեն 'ի ծովն դժոխոց. իսկ ընտրելք  
ո՞ն հանգոյն տարագրելոց և պանդխտելոց՝ նստեալ  
առ այսոքիւք գետովք լան վասն երից. մի՝ վասն  
տեսանելոյ զաղետս բազմաց՝ որք 'ի գետոց աստի  
գահավէժ ածին 'ի դժոխս. երկըորդ՝ վասն տեսա-  
նելոյ զինքեանս 'ի նմին վտանգի, որոյ աղագաւ-  
սգան՝ և զգուշանան, զի մի և ինքեանք յափշտա-  
կեսցին. և երրորդ վասն տեսանելոյ զանձինս իւ-  
րեանց հեռի 'ի վերինն սիոնէ, որոյ յիշատակութեք  
հեծեն և հառաջեն, մորմոքին և հալին. մանաւանդ  
'ի կախել նոցա զկտակարանս 'ի մէջ ուռեաց. զոր-  
մէ խօսի մարգարէն 'ի յաջորդ համարն ասելով:

Է. ॥ Ա Էջ սուսեաց նոյտ հախեցաւ զէտակարանս մէք :

Ուռի ծառք՝ ( այսինքն սէօյիւատ ) գոլով ջրասէրք քան  
զամենայն ծառս, առ գետովք ուռձանան. և զի  
չունին ինչ բնաւ պտուղ, յօրինակ բերին անպտուղ  
իրաց. յոր միտ և կախիլն իրիք 'ի մէջ ուռեաց՝ փո-  
խաբերի յօրինակ անգործ և անպտուղ մնալոյ այնը  
զորմէ ասի կախիլ 'ի մէջ նոցա. և քանզի իսրայէլա-  
ցիք որք գերեալ էին 'ի բարելովն, նստեին առ գե-  
տովք 'ի մէջ ուռեաց, և կտակարանք նոցա մնային  
անդ անգործ, վասն այսորիկ ասէին :

|| Ա Էջ սուսեաց նոյտ՝ հախեցաւ զէտակարանս մէք : Այսի ա-  
սել. 'ի նստիլ մեր առ գետովք բարելացւոց և 'ի  
լալ մեր անդ 'ի մէջ ուռեաց, կտակարանք մեր ևս  
գըեթէ կային կախեալ զուռի ծառոց՝ այնոցիկ գե-  
տոց. որ է ասել. 'ի կալ մեր 'ի բարելովն՝ անգործ  
և անպտուղ մնային կտակարանք մեր. զի ոչ կարէաք  
կտակարել զայնոսիկ պաշտամունս, որք աւանդին  
յայն կտակարանս :

Պարէ վարդան՝ թէ իսրայէլացիք տարան զգիրս կտա-  
կարանաց, \* զի մի մոռասցին զյանդիմանիչ բանս՝

„ ո՞ր ՚ի նոսա, զո՞ր ցոեկը լովին գերեցան. և զի ինքեանք  
,, անպտուղք ՚ի զոհից և ՚ի պատարագաց էին՝ յայն  
,, սակա յանպտուղ ծառս կախեցին փոխանակ սենե-  
,, կացն՝ որ ՚ի սիօն։ :

Ո՞ւ աստ բառիւս է բառիւս իմանալ և  
զնուագարանս ըստ որում են զործիք երգելոյ զրանս  
կտակարանաց, կամ իմանալ զերգարանս, յօրս պա-  
րունակիեն բանք կտակարանաց: Ո՞ւ պէս և իմասցի՝  
միտ բանին հայի ՚ի ցուցանել զթաղձութի սրտի գե-  
րելոցն, որք զուրկ տեսանելով զինքեանս ՚ի հոգեռո-  
բական խրախութեանց սինոնի և տաճարին ան՝ ու ՚ի  
նուագարանս ցնծային՝ և ոչ ՚ի կտակարանս միիթա-  
րիեն, այլ յամենայնի և յամենայն ժամանակին:

Ըայց գիտելիք է ևս՝ զի սովորմէք ոչ ցուցանի՞ թէ իսրայէլացիք ՚ի գերութեանդ անդ ոչ երբէք ՚ի գործ ածեին զնուագարանս, կամ թէ ոչ երգեին ինչ, այլ թէ բարձեալ էր ՚ի նոցանէ ու բախութի որով ոչ կարեին զըերկրականս նուագել, այլ զտրտմալիս և զցաւայիս:

Հոգեռորապէս, ծառայք տն և ընտրեալք նորա անձ  
կութք կարօտանաց վերին սիսնի հեծելով՝ ի բաց  
լքեալ զաշխարհային ուրախութիս՝ լան յորժաման-  
գործ տեսանեն զկտակարանս տն. և տիրապին հե-  
ծեն վասն ոչ կարելց յաքսորանս յայս նուազել  
զերգս վերին սիսնի, թէ և յայլոց յորդորեսցին՝ ի  
նոյն. զորմէ խօսի մարգարէն՝ ի յաջորդ երկու հա-  
մարմն ասելով:

33

բելացիք փափաքելին լոել՝ ի նորանեւ զայնովիսի երդու  
և յորդորելին զնոսաւ երդել ինչ յայնցանեւ . յայ-

հայելով առեւ :

Ետ հաշուածեն գերեւ մէր շնչառ օրհնութեւ . գերեւածու  
մէր սուեղեն շնչու և առեն , կամի առել . յորժամ' ի  
բարելոն եաք ի գերութեւ , գերիւք մեր սյսինքն  
այնոքիկ բարելացիք , որք զնեցին զմզ 'ի գերեվա-  
րաց մերոց , ցանկանալով լսել զերգութեր մեր , հա-  
նելին ցմեզ . որպիսի են բանք օրհնութեւ ձերոյ , զա-  
րոց զարմանալիս լսեմք . ընդէլը ու երդելք որպիս  
երդելիք յերկը ձերում , զի և մեք լուիցուք և  
այլն . սոյնովես և գերեվարք մեր սյսինքն այնոքիկ  
այլն . սոյնովես և գերեվարք մեր սյսինքն այնոքիկ  
բարելացիք՝ որք վարեցին զմեզ 'ի սիսնեւ ի բարե-  
լոն , թախանձելին և ստիպելին զմեզ . և ամենելին  
առելին :

( ) հանցէս շնչու յօրհնութեւ մէջ : Այսինքն երդեցիք  
մեզ զերգութերութեցն զորանուագելիք 'ի սիսն ,  
և նովին երդով օրհնեցիք զմել , սյսինքն տուք մեզ  
նովաւ զօրհնութեն , կամ մասնակից արարեք և զմեզ  
այնմ օրհնութեւ :

Մմանք աստանօք զայսոսիկ բանս յայլ միտս առնուն ,  
իբր թէ գերիւք և գերեվարք ու եթէ վասն լսելց  
հարցանելին և ստիպելին զիսրայելացիս , այլ վասն  
ծաղը առնելոյ զնոսաւ , և զիծեցուցանելոյ զողիս նո-  
ցա . որպիս թէ ասելով առ նոսա . արդեօք որպիսի՛  
ծիծաղական ինչ են երդք ձեր . ընդէլը ու երդեք  
յանախորժ օրհնութեց ձերոց և այլն . և թէ վասն  
սյսր ծաղու ու երդելին ինչ նոքա . Այսց այս մեկնու-  
թեն ու թուի հաւանական , և ու համաձայն յաջորդ-  
բանին , ուր ու զծաղը բարելացւոց դնեն խափան  
երդելոյ , այլ զօտարութեն իւրեանց ասելով :

Խաւ շիւրտ օրհնուայուած զըհնութեն թն' յերին օտար : Այս  
բան օրպիս 'ի վերոյ ասացաք 'ու ցուցանեւ : թէ իս  
բայելացիք 'ի գերութեն իւրեանց ովինչ երդելին յօրհ-  
նութեն այլ . այլ թէ ու կամելին նուագել զայնս յա-  
կանջս գերւաց իւրեանց . զի այն առաւել և ու դառ-  
նացուցանելք զսիրանոցա . մանաւանդ զի երդք նոցա  
ածային գոլովա՞ անողատշաճ եր հեղուլ զնոսաւ առաջի  
ոլզոց , զի չէ օրեն տալ զսրբութեն շանց և ու արկա-

Հեւ զմարդարիտաս առաջի խոզաց . (մատ . Է . 6) :  
Աւստի և անվայել համարելով նոցա զայն առելին .  
զիարդ մարթ է մեզ յօտար երկրի աստ 'ի մէջ չեւ  
թանոսաց կալով՝ երգել յականիցս նոցա զերդս ան  
այ մերոյ . մանաւանդ զի երգ օտար երգի աստ , և

օտար պաշտէլիք պատուին :

Այլ ծանիթ , զի եթէ այս բան իմացեալ լինիցի իր-  
րե առ բարելացիս ասացեալ , բառդ էթիր օտար՝ առա-  
ջի դնին վասն ոչ վիրաւորելոյ զսիրաս զ երւաց . զի  
եթէ փոխանակ յերկիր օտար ասելոյ՝ առելին 'ի մէջ  
ձեր կամ 'ի մէջ չեթանոսացդ , այս բան կծէր զնո-  
սա . զի դառնայր յանարդուի նոցա՝ իրը անարժանս  
համարելով զնոսա : Իսկ յերկիր օտար ասելով՝ ոչ  
զանարժանութի նոցա , այլ զթշուառութիս իւրեանց  
յայտնէին . օրով յաւելու 'ի գութ շարժէին զնոսա ,  
քան 'ի գրգռութի : Այլ եթէ այս բան առ միմեանս  
ասացեալ համարեցի , ընդ բառիւս օտար՝ իմացեալ  
լինի և անարժանուի հեթանոսաց՝ 'ի լսել զնծային

երգս ըստ մեկնելոյ մեր այժմ 'ի վերոյ :

Հոգեորապէս , ընտրեալքն այ՝ որք քաղաքացիքն են  
վերին սինսի , գիտելով թէ ձմարիտ ուրախութիւն  
երգոց անդ միայն է , 'ի սուզ աքսորանաց կալով ա-  
սեն . զիարդ կարասցուք զերգս ուրախութէ երգել  
յերկիր օտար 'ի մէջ չեթանոսաց այսինքն 'ի մէջ  
այսլափ փորձութէց և տրտմութէց , 'ի մէջ այսքան  
ախտից և վտանգաց : Լւ սակայն երգ են ևս սոքա  
զերգս ան յերկիրի աստ ոչ զի են յօտարութէ՝ այլ  
զի փափաքին լինել օտար 'ի սինսէ , այլ 'ի նոյն ժա-  
մանել 'ի սինս . կամ զի շարժեցեն զփափաք սրտից  
իւրեանց առ 'ի դիմել 'ի ժառանգութի ուրախութէ  
այնը սինսի . և կամ զի մի իւիր թուլասցին , կամ մո-  
ռացօղ երեւսցին :

Այսոքիկ բանք հային և 'ի զգուշութի հոդւոյ և 'ի  
կասկածանս սրտի 'ի խորհին անդ մարդոյ՝ մի ար-  
դեօք ունայնաձեռն գտցի իրը ուսի անպատւդ , և կը  
պատրեսցի յըմակել յուղիսից անօրէնուե կենցազոյս ,  
և կամ զբանս ան 'ի սնոտիս վատնեսցէ . յոր միտս յա-  
ռաջը երեւալ զայն սարդիս չնորհալի ( 'ի մեկն . ը-  
ոլետ . ա . 19 . ձառ . ը . ) ասէ . \* մի յուռիսն կախես-

, զուք զկտակարանս մեր . վասն զի ծառ անպատճ .  
և ուռախն . մի առ գետմն բարելացւոց նստցուք . և  
մի զուղիս անօրենութե ըմսկեսցուք . մի երգեսցուք  
, զերգս տն յերկիր օտար , այսինքն յանիրաւ միտա  
,, և յաղտեղեալ հոգիս || :

Վ. յաղիսի զգուշաւոր ոգի ոչ գտանէ դադար յու-  
նայնութե կենցաղոյս , այլ տարփանօք բերի ՚ի լիու-  
թի երկնային երանութե . ՚ի նոյն հառաջէ , և զնոյն  
խոկայ , և երբեք ոչ մնուանայ . որպիսի եր և փա-  
փաքումն խորայելացւոց յերուսաղեմ քաղաքն՝ ըստ  
որում յայտ առնէ մարգարեն յաջորդ բանիւն ա-  
ռելով :

Ե. Յիշ նուացոյց զնել երաստացէմ . նուացի զիս աշ էմ :

Հ. Այսոյի լոյսու իմ ՚ի տիմս իմ , ին ոչ յեշեց զնել . ին  
ոչ նուի նուստիւցի զնել երաստացէմ , ոչինքն ուրա-  
կասին իմոյ :

\* Կան մոռացութե հայրենեաց համարեալ լինի՝ յո-  
տար երկրի կալով ուրախութի առնել քնարիւք և  
տաւղօք , և զուրախական երգս երգելով ցնծալ և  
պարել . որոյ վո՞ իսկ հարկ եղե ասել խորայելացւոց .  
\* զիարդ օրհնեսցուք զօրհնուիս տն յերկիր օտար || .  
զի այն իրը նշան մոռանալոց երեկը . կամելով ապա  
հաստատել նոցա թէ երբեք չիցեն մոռանալոց զե-  
րուսաղեմ , երդնուն՝ թէ և ոչ զնշան մոռացութե  
ցուցանելոց են՝ հարկանելով զքնարս կամնուագե-  
լով զուրախական երգս . ապա թէ ոչ ասեն՝ տկա-  
րասցի աջ մեր ՚ի հարկանելոյ զքնարս , և կցեսցի լե-  
զու մեր յերգելոյ զերգս : Հայսօսոիկ հայելով մարգա-  
րենն , և եղակի կարգելով զբան իւր , նախ ըստ ա-  
ռաջնոյն իսոսելով առէ :

Ե. Յիշ նուացոյց զնել երաստացէմ . նուացի զիս աշ էմ :  
Կամի առել . ոչ երբեք մոռացայց զբեղ քաղաքդ ե-  
րուսաղեմ , ապա թէ մոռացայց , և սկսայց ուրախա-  
նալ՝ հարկանելով զքնարս և զտուիզո՞ նուացի վ-  
աշ էմ . այսինքն ոչ ես ծառայեսցէ ինձ աջ ՚ի հար-  
կանել զքնարս , այլ որպիս թէ մոռացի զիս , և ոչ

Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ա Խ Շ Ա  
Հնազանգեսցի կամաց իմաց, և ոչ գործեսցէ ըստ  
հաջոյս իմ. որ է ասել. եթէ մոռացայց զքեզերու  
սաղէ, մ' անպիտանասցի աջ իմ՝ ի գործել. խոկ ներ  
քին դիտումն բանին է ցուցանել՝ թէ որպէս ոչ է  
հնար աջու ձեռին մոռանալ զնա՝ որոյ է, սոյնպէս  
անհնարին է խօրայէլացւոց մոռանալ զերուսաղէ, մ'  
որոյ էին : Արկնեալ ապա զերգումն իւր և 'ի վերայ  
լեզուին՝ ասէ :

**Ա**յնոցի լուս իմ՝ ի տիմ իմ, թէ ոչ յիշեցէ չեն: կամի  
ասել. եթէ ոչ յիշեցից զքեզերուսաղէ, այլ մոռա  
նալով զքեզերու ուրախուու զուարձացոյց, կյես  
ցի լեզու իմ՝ ի քիմ, և ոչ տացէ ինձ թոյլ երգել:  
Որդիմրք ոչ ցուցանել, թէ ոչ կամի երգել զօրհնուիս  
ան, այլ թէ ոչ երգեք կամի մոռանալ զերուսաղէ, մ'  
և երգել զայնպիսիս, որք իցեն նշան մոռացութէ.  
այլ միշտ յիշել զնա. որպէս թէ եղեալ էր, թէ ոչ յի  
շեցից զքեզերուսաղէ, երգով օրհնութէ, այլ հա  
ճեցայց զուարձանալ երգով ուրախութէ, համրացի  
թերան իմ յաւիտեան. որով ցուցանել՝ թէ ոչ յիմքը  
ուներ զուրախութի, և ոչ իւիք կամէր ուրախանալ,  
բայց միայն երուսաղէմաւ. և վասն նորա միայն կա  
րէր յայլ ուրախանալ, և զայն միայն ունելով սկիզբն  
ուրախուու իւրոյ՝ միմիթարիլ. վասն որոյ յարէ զկնի  
և ասէ :

Ուն ոչ նուի նոստեցից պեղ էրուսաղէմ, սինըն ռաբանա-  
թէ իմ: կամի ասել. համրացի թերան իմ յերգելոյ  
եթէ՝ ի նուագելս իմ ոչ եղից նախ զքեզ սկիզբն  
երգով ուրախութէ իմայ, որ է ասել. ի նուագելս  
իմ զերգով ուրախութէ զքեզ նախ յիշելով սկսոյց  
երգել. կամ զքեզ զնելով հիմն յերգով ուրախութէ,  
երգեցից վասն քո, և 'ի քեզ ուրախացայց. խոկ ե-  
թէ ասէ այսպէս ոչ արարից, համրացայց և անպի-  
տանացայց :

**Վ**ասն փոքր մի այլազգ ևս կարէ մեկնիլ. այս-  
ինքն եթէ համրացայց, եթէ զայլմէ երգեցից, կամ  
զայլ ինչ քան զերուսաղէ, մինդրեցից վասն ուրախա-  
նացայ. զնա ուրեմն նախ ինդրեցից, և ապա զայլո-  
ւ. և 'ի նա ևեթ միմիթարեցայց, և յամենայն ուրախու-  
թիս իմ նա լինիցի ինձ սկզբնական ուրախանալին

Ա Ա. Պ. ՇԼ. Հ.  
էմ, և յիշատակ նորա եղեցի յիս առաջինն իրբե-  
զըուիք բովանդակ ըերկրութե և հանգստեան իմոյ:  
Ասմթէ դու երուսաղէմ սկիզբն լիցիս ուրախուենս:  
յորժամ վերջ լինիցի եօվ անսամնամեայ գերութես:  
Նոգեօրապէս, այս բանք նկարագրեն զփափաք սըլ-  
տի ընտրելոցն ոյ, "ըք յամենայնի անմոռաց ունե-  
լով զերուսաղէմ մի վերին ՚ի նոյն հառաջեն և զնոյն  
ինդրեն ՚ի յաջողութե և ՚ի ձախորդուե, ՚ի նեղուե  
՚ի հանգստեան, ՚ի ննջել և ՚ի յանել, և ՚ի պատ-  
րաստի են կորուսանել զամենայն քան զցանկալին  
զայն իւրեանց մոռանալ, կամ ոչ նախադասել զիե-  
շատակ նորա քան զամենայն բերկրութի կենցաղցա-  
զի զնա և եթ ունին սկիզբն ուրախութե իւրեանց  
յամենայնի. և յամենայն գործո իւրեանց այս միայն  
է փափաք նոցա, իցէ թէ ժամանեցեն յերուսաղէմ  
յոյն. և լսիցեն ՚ի տնեւ, մուտ յերուսաղէմ յուրա-  
խութի տն քո. (մատ. իե. 21.) և ՚ի կատարածի  
ցնծալից բերկրուցին ՚ի բանն յայն զոր ասելոց է որ.  
\* եկայիք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատ-  
\* ըաստեալ ձեզ արքայունն ՚ի սկզբանէ աշխարհի. (մատ. իե. 34.)

Վիրտք այսպիսեաց հանապազ ՚ի վեր հային. թէ ե-  
՚ի մէջ ալեաց փորձութեց տագնապիցին: Հողամաղ-  
թուունն (ալլ. տօ ասացեալ), շինէ մերձ յափն ծովու  
զոյն զնդակածե. և կարծը, ՚ի վերուստ ունելով  
զծակ մի, և ՚ի ստորէ քար առկախեալ հիւսեալ թե-  
լիւ. ՚ի յանել ալեաց (թէ պէտե տատանեն զնայե-  
րեսս ջուրց, բայց ոչ կարեն չընել և ոչ ՚ի ներբա-  
մտանել, զի ելանէ նա ՚ի վերայ ալեացն. և ծակն  
միշտ ՚ի վեր հայի: Այնպիսի իմն է և սիրտ արդարոյ,  
ունելով զփափաք իւր միշտ ՚ի վեր յերկինս և պահե-  
լով զմիտան առ կախեալ զզ աստութեամբ. և ոչ տայ  
թոյլ մտանելոյ մոլութեց ՚ի ներբա, զայս փափաք  
սրտի ընտրելոց ան լըորդի և սոսկումն ՚ի վերայ ոյ-  
նոցիկ՝ որք մերժեալ լինելոց են յերուսաղէմէ անտի  
վասն մերժելոյ նոցա զարդարութի ընտրելոցն. զո-  
րոց և իսօսի մարդարեն ը անուամբ օրդւոցն եղով  
մայ և բարելացւոց՝ այժմէն գուշակելով զոր հան  
գերձեալ էին կրել յայնժամ. վասն որոյ ասէ,

Յ. Յ է շ ն ա մ ա լ ա զ ի ն ։ Ե ր ո ւ ս ա ղ ե մ ի ։ ո ր դ ի բ ն ։

Հ. Ո վ ա կ ա մ ա լ ա զ ի ն ։ ա մ ա կ ա յ ե մ ։ ա մ ա կ ա յ ե մ ։ մ ի ն լ ։ ի հ ի ն ։ հ ա ս ա յ ե մ ։

Դ. գ ա լ բ ա ր ե լ ա ց ւ ո ց ։ ի վ ե ր ա յ ե ր ո ւ ս ա ղ ե մ ի ։ ո ր դ ի բ ն ։  
Ե ղ ո վ մ ա յ ։ ո ր ի ի ն ո ր դ ի ք ե ս ա ւ ա յ , փ ո խ ս ա ն ա կ ց ա ւ ա-  
կ ի ց լ ի ն ե լ ո յ ի ս ր ա յ ե լ ա ց ւ ո ց և օ գ ն ե լ ո յ ն ո ց ա յ ի բ ը ե լ ։  
Ր ա ր ց , ձ ե ռ ա ն ա տ ու ե ղ ե ն թ շ ն ա մ ե ա ց ն ո ց ա ։ ա յ ս ի ն ք ն ր ա-  
բ ե լ ա ց ւ ո ց , և յ ո ր դ ո ր ե ի ն զ ն ո ս ա թ շ ո ւ ա ւ ա ց ո ւ ց ա ն ե լ ։  
զ ի ս ր ա յ ե լ ա ց ի ս և կ ո ր ծ ա ն ե լ զ ք ա ղ ա ք ն ո ց ա ։ ո ր պ է ս  
տ ե ս ա ն ի ա յ ս ։ ի մ ա ր գ ա ր ե լ ո ւ թ ե ա ր դ ի ո ւ ։ (ի հ ա մ ա ր ն ։  
1. և 6. և 10--14.) և ե ղ ե կ ։ (ի ե ւ 12--14.) զ ո ր մ է  
խ օ ս ի և ե ր ե մ ի ա (ժ ը ւ 6.) Օ գ ո ր ծ ս ս ո ց ա յ ի շ ե ց ո ւ-  
ց ա ն ե լ ո վ մ ա ր գ ա ր ե ի ն ա ռ ա ս ն ի ն ո յ ։ կ ա մ ի յ ո յ ա տ ա ն ե լ ,  
թ ե ւ ա յ ն ա մ ե ն ա մ ն ծ թ շ ո ւ ա ռ ո ւ թ ի ւ ն գ ե ր ո ւ թ ե ։ յ ո ր  
ա ն կ ա ն ի ս ր ա յ ե լ ա ց ի ք , ո չ զ ի ս է ր ն ո ց ա ։ ե թ ե ւ ե ղ ո վ-  
մ ա յ ե ց ի ք չ է ի ն լ ե ա լ ձ ե ռ ա ն ա տ ու բ ա ր ե լ ա ց ւ ո ց . բ ա յ ց ք ա ն-  
զ ի ն ո ր ա ս ո չ մ ի ա յ ն ե ղ ե ն ձ ե ռ ա ն ա տ ո ւ , ա յ լ ւ զ ր դ ո ւ ի ։  
վ ա ս ն ա յ ս ո ր ի կ շ ա ր ժ ե ց ի ն զ ն ա ։ ի վ ր է ժ ի ն ո ր ը ո ւ թ ե ։ ի վ  
վ ե ր ա յ ա ն ո ր է ն ո ւ թ ե ի ւ ր ե ա ն ց ։ Օ ա յ ս կ ա մ ե լ ո վ ց ո ւ-  
ց ա ն ե լ մ ա ր գ ա ր ե ի ն ։ ա ս է ։

Յ է շ ն ա մ ա լ ա զ ի ն ։ Ե ր ո ւ ս ա ղ ե մ ի ։ լ յ ս  
ա մ ե ի ն ։ ա մ ա կ ա յ ե մ ։ մ ի ն լ ։ ի հ ի ն ։ հ ա ս ա յ ե մ ։ յ ի շ ե լ ն  
ն ո յ թ ե պ է տ և հ ա ս ա ր ա կ օ ր է ն ը ս ա բ ի ն ա ռ-  
ե ա լ լ ի ն ի ։ ի ն ր զ ի ր ս , բ ա յ ց ե ր ր է մ ն և ը ս ա պ ա տ ժ ո յ  
։ ի գ ո ր ծ ա ծ ի ։ յ ա յ ս մ ի տ ա ռ ե ա լ զ յ ի շ ե լ ն ։ ս ո վ ի ն ո չ  
խ ն ո ր է մ ա ր գ ա ր է ն ։ զ ի ն ա ծ պ ա տ ժ ե ս ց է ։ զ ո ր դ ի ս ն ե-  
ղ ո վ մ ա յ , ա յ լ զ պ ա տ ժ ի ն ո ց ա յ ։ յ ա յ տ ա ր ա ր ա կ ա ն  
բ ա ն ի ք ո ւ շ ա կ է ։ մ ի ա ն գ ա մ ա յ ն և զ պ ա տ օ ւ թ ե ։ ո ր դ-  
ւ ո ց ։ ի ս ր ա յ ե լ ի կ ա մ ի փ ո ւ թ ա ց ա ն ե լ ։ ո ր պ է ս թ ե  
ե ղ ե ա լ է ր , զ ո ւ զ ի տ ե ս տ է ր ։ թ ե զ ի ն չ զ ո ր ծ ե ց ի ն ։ ի  
մ ե զ ե ղ ո մ ա յ ե ց ի ք ։ ի ժ ա մ ա ն ա կ ի ա ն ո դ ։ յ ո ր ժ ա մ զ ե ր ե-  
ց ի ն զ ն ա զ բ ա ր ե լ ա ց ի ք յ ե ր ո ւ ս ա ղ ե մ ի ։ զ ի ա ր դ զ ր գ ո ւ ի ն  
զ ն ո ս ա ։ ա ս է ի ն ։ մ ի ո ղ ո ր մ ի ք ա ն ձ ա ն ց ն ո ց ա ։ և մ ի  
ի ն ա յ ե լ ի ք ։ ի ք ա ղ ա ք ն ո ց ի ն , ա յ լ ք ա կ ե լ ո վ ք ա կ ե ց է ։ և  
մ ի ն չ ե ։ ի հ ի մ ի հ ա ս ո ւ ց է ։ լ յ ւ ա ր դ տ է ր ։ զ ո ւ ո ր ո չ  
ե ս թ ա ղ ո ց զ ն ո ս ա ա ն պ ա տ ի ժ ։ մ ի և զ մ ե լ թ ո ղ ց է ։

միաւ ՚ի պատիվ զերութե՛ն, ոյլ այց արա մել ըստ  
ողոքմութե՛քում, ՚Կարծուցեալ ասլա մարդարելին  
զբան իւզ առ բարելացիս ասէ,

Ե. Պահանջման բարեւացուց նշանակած էն. Երանէ ո՞յ հա-  
ռայ չհաստից առ առ առ մել հարուցիք :  
Դաստիք բարեւացուց կոչեւ զբարեւոն քաղաք կամ  
զժողովուրդն բնակեալ ՚ի բարեւոնք . քանզի ՚ի որ  
զիրս ՚ը և իցէ ժողովուրդ՝ որպէս և քաղաք՝ դուստր  
կոչեւ ազգին՝ կամ գաւառին : Առ զի ժողովուրդու  
սյս թշուառացոյց զժողովուրդն իօրայէլի՛ ինքն և ո  
մասնեցաւ ՚ի յետին թշուառութի՛ . քանզի եկեալ  
կիւրոսի ՚ի վերայ նորա եհար չարաւար , և մերկա-  
ցոյց զնա յամենայն փառաց նորա , և եարի ընդ իշխա-  
նութիւն պարսից . որպէս զբեն արտաքին պատմիւք .  
ընդ որս և զանիէլ . (Ե. 31.) ըստ որում և զուշ-  
կեալ եր եսայի . (Ճ. 1-19 : և Ճ. 1-7 : ) և  
երեմիա . (Ճ. 9-46 : ) Օայօսսիկ կամելով յայտ-  
նել մարդարին՝ առ :

Դաստիք բարեւուաց թշնամին : Կամի տաել . մվ  
թշուառական ժողովուրդ բարեւունի , դու որ այդ-  
պէս անողորմ գտար առ որդիսն իսրայէլի՝ միթէ-  
անպարտ վճարեսցէս . տես թէ քանի չարիք վրէ . ժ-  
ինդըութե հասցեն 'ի վերայ քո . և 'ի հասանել  
չարեաց՝ որչափ թշուառասցիս դու , այնչափ երանի  
տացի նմա որ թշուառացոյ զքեզ . և առ այս յարի  
և առ :

Հյանէ որ հստայց շնորհաւածն ու՝ զըզ դու եւ հստայեց։  
Ծառդ երանէ՝ ոչ ցուցանէ աստ զջմարիտ երանուի,  
այլ զբարեթաղցութի այնք՝ որ արացեց զայս, այն է  
կիւրոս. որպէս թէ առելք. այնչափ մեծ համարեալ  
լիցի հատուցումն քո սվ բարելոն, մինչև երանի տալ  
մեղնմա այսինքն կիւրոսի՝ որ զայն հատուցումն հա-  
տուցեց քեզ, ըստ որում դու հատուցեր մեղ. և ե-  
թէ առաւելուցու ևս նա ի հատուցաննելքեզ, առա-  
ւելուցու և յերանուեւ։ Ծառդ երանէ՝ կարէ առեալ  
լինել աստ արձակապէս. որպէս թէ եղեալ եր. երա-  
նի, զի հատոյց ած զհատուցումն քո. ըստ սմին մարթ  
է իմանալ զօր զնէ ՚ի յաջորդ համարն ասելով:

Ժ. Արտանի որ հալաւ զմանկունս չո , և էհար զժաբի :

Դ մարգարեանալ եսայեայ զվրեժինդրութե բարելացւոց ասացեալ եր , \* զորդիս նոցա ( այսինքն ըա „ բելացւոց ) առաջի նոցա սատակեսցեն || . և դարձեալ , թէ \* որդւոցն ձերոց մի ողորմեսցին , և 'ի ման , կունս ձեր մի խնայեսցէ ակն նոցա || . ( եսայ . ժկ . 16-19 : ) Եւ քանզի 'ի լրման այսր գուշակութե հասեալ լինէր վախճան գերութե իսրայէլացւոց , յայս հայելով ասէ մարգարէն :

Արտանի որ հալաւ զմանկունս չո , և էհար զժաբի : Այամի ասել . երանելի լիցուք՝ եթէ կատարեսցի . գուշակութե մարգարէութեն 'ի քեզ ով բարելոն , որպէս և կատարեցաւ իսկ . զի եկն 'ի վերայ քո կիւրոս , և կալեալ զմանկունս քո եհար զքարի . որով և նա ինքն իբրև բարեբախտ գովի 'ի մէնջ , և երանի :

Այս ոՃ՝ այսինքն է հարկանել զմանկունս զքարի՝ ոչ միշտ ցուցանէ զիրօք այնպէս լինելն , այլ յայտառնէ զանխնայ հարուած մանկանց : Իսկ մանկամքք իմացեալ լինիննախ՝ ժողովուրդք բարելացւոց , զորս եհար կիւրոս . երկրորդ՝ իմացեալ լինին տղայք որոց այսպէս հարուածիլ թէպէտ պարզապէս խօսելով չէ արժան , զի նոքա անմեղ գոլով ոչ անկանին ընդ այսպիսի պատժովք , սակայն յորժամ'ի վրեժինդրութե չարեաց լինիցի , կարէ արժան ևս ասիլ՝ հայելով ոչ յայն՝ որ լինի , այլ յայն՝ որոյ վասն լինի , մանաւանդ ուր հրաման արարչին ևս ազգեսցէ :

Այլաբանօրէն բանք այսոցիկ չորից տանց հային 'ի վրեժինդրութի թշնամեաց եկեղեցւոյ . զի բարելացւովք իմացեալ լինին հեթանոսք , իսկ եղովմայեցւովք հրեայք , որք 'ի դիմել հեթանոսաց 'ի վերայ ժողովրդեանն քո՞ի՝ գրգռիչ եղեն նոցա . որպէս և հանապազ գրգռեն զնոսա՝ քակելով քակել զերուսազմ այսինքն զեկեղեցի ոք , և 'ի հիմանց բառնալ , զի հրեայք ինքնին անձեռնհաս գոլով յայս հեթանոսաց լինին ձեռնուու և յորդորիչ :

Օ այս արարին և 'ի տէր մեր , զի ինքեանք ոչ կարելովսալանանել զնա խաչիւ , զհեթանոսս գրգռեցին ,  
Ժ.Ե.

և ետուն՝ի խաչ հանել զնա : Այսպէս ջանացան առնել և ընդ աշակերտս նորա . զի զյակոք և զպետրոս մատնեցին հերովդի . սոյնպէս և զպօղոս կամեցան պարտաւոր մահու ցուցանել 'ի հռովմ . ( տե՛ս և 'ի դործ . ժկ : )

Վ. Ա. սակայն հեթանոսք՝ որք յանգետս գործելով հատուցումն չար կամէին տալ քրիստոնէից , հատուցումն բարի ընկալան 'ի նոցանէ . վասն զի բանիւ նոցա թողեալ զմեռելութի պաշտաման կոոց՝ մեռան մեղացն , և կենդանացան արդարութե ըստ առաքելոյն ( հռովմ . կ. 2 : ) Եւ սոյն այս առաւելապէս պատահեցաւ մանկանց նոցա՝ այսինքն այնոցիկ որք պարզամիտքն էին 'ի մէջ նոցա . առ որս հայեցեալ երանի տամք այնոցիկ որք կալան զայնոսիկ մանկունս և հարին 'ի քար , այսինքն 'ի քո 'ի վէմն կենդանի :

Խսկ զազգն անադորոյն նուածեցոյց առանց ներելոյ նոցա և առանց թողլոյ զմեզս նոցին : Բարոյապէս , բաբելացւովք իմացեալ լինին դեք , և եղովմայեցւովք ախտք մարմնոյ . դեք գերեցին զմեզ , և մարմնոյ ախտք ձեռնտու եղեն նոցա : Վ. Ա. օծեալն ո՞ն հատոյց նոցա զհատուցումն՝ և կալեալ զմանկունս նոցա . այսինքն զչար խորհուրդս զորս ծնանին նոքա 'ի մեզ , եհար և հարկանէ զքարի , այսինքն զհաւատոյ , զյուսոյ , և զսիրոյ . և 'ի հարկանիլ նոցա այսպէս՝ ստիպին ինքնին փախչիլ աղաղակելով . \* փա „, խիցուք՝ զի տէր պատերազմի ընդ նոսա || . և 'ի փախչիլ նոցա՝ թօթափէ տէր զնոսա 'ի ծով . ( Ելից . ժկ . 25 . ) ո՞պ գոչէ մովսէս . \* տէր տայ պատերազմ „, ընդ ձեր , մի երկնչիք || . վասն զի \* պահէ տէր „, զերկիւղածս իւր 'ի փորձութէ , և փրկէ 'ի չա „, ըեաց || . ասէ սիրաք . ( Գլ . 1 : )

Վեք ևս կալեալ զայսպիսիս , ևս և զմանկունս , և առաւել ևս զնախծինս՝ հարցուք զվիմի , 'ի մտածելն անդ զզօրութի չարչարանաց կենդանի վիմին քոփի . որ է ասել . խորհելով զչարչարանս քոփի և զհեղումն արեան նորա վասն մեր՝ յաղթեսցուք ո՞ր և իցէ ախտից և իշխանի նոցին այսինքն սատանայի . Ը որում ասաց յովհաննէս զոքք , թէ \* նոքա յաղթեցին նմա

„արեամբ գառին, (այսինքն ապաւինելով՝ ի հե-  
„զումն արեան նորա), և բանիւ վկայութե նորա.  
„և ոչ հաճեցան ընդ վիշտան մինչև՝ ի մահ։ (յայտ  
ժը. 11:)

Ասացի նախ՝ զմանունս, ըստ որում մանկունս դնէ.  
որով նշանակին ախտք մանունք. իսկ որ յաղթէ մա-  
նունց՝ զօրանայ յաղթել և մեծաց. և որ տկարանայ  
՚ի մանունց՝ յաղթի ՚ի մեծաց. մանունք թէպէտե  
չերեխն, բայց ապականեն զվարս. զորոց (ասի. երգ.  
ը. 15) \*կալարուք մեզ զաղուեսունս փոքունս ապա-  
„կանիչս այգեաց։ այն փոքունք են, բայց մեծա-  
պէս մնասեն. փոքրիկ ծակ բացեալ յանօթ, թորի  
հիւթն որ ՚ի նմա։ Փոքրիկ իմն է նաւակալ ձուկն՝  
որպէս ասենն, այլ նահանջէ զնաւն յընթացից. փո-  
քրիկ իմն է խայթոց կարծի, և չարաչար կոկծեցու-  
ցանէ. փոքրիկ իմն է որդն, յանկանիլն ՚ի կերակուր  
զվուելի առնէ։ Ապա պարտ է ունել այսինքն կալ-  
նուլ զփոքրկունս մնասակարս, և սատակել զնոսա։  
Ասացի երկրորդ զնախծինս, որով նշանակի եթէ  
առաջինն յախտից, և եթէ սկզբնաւորութի նոցին։  
Եթէ զնախնին սպանցես, և եթէ զիւրաքանչւրոց  
զսկզբնաւորութի հարցես և խորտակեսցես, ազատիս  
՚ի բռնակալութէ զիւաց, ՚ի մեռանիլ նախծին զա-  
ւակաց եգիպտոսի՝ ազատեցան որդիքն իսրայելի։  
(Ելից. ժը. 29.) Եթէ դու տկարանսաս՝ ապաւինեա՛  
՚ի զօրութի վիմին, և ՚ի զօրութի գաւաղանի նորա-  
նը խաչին. նա հարցէ նովաւ. և ապրեցուսցէ զքեզ  
ևս և զօրացուսցէ, առ ոտս հարկանել զնոսա, և կո-  
խելով զնոսին վերանալ ելանել յիմանալին երուսա-  
լէմ, և անդ ցնծալ յաւիտեան։



## ՍԱՀՄ ՃՎ. ՃՎ:

**Ը**նորհակալութե առ ած վասն ողորմութե և շշմարտութե նորա, և հրաւիրումն թագաւորաց յօրհնութե այ. միանդամայն և ցոյց մեծութե և բարձրութեն այ. ընդ նմին և յուսագրութե ապաւինելոյ յած և ազատելոյ յամենայն վտանգից :

Ապահով ՚ի դաւելու :

**1** **Խ**ոստովան Եղեց ժեղ աէր՝ Բոլորով սրբիւ իմով. առաջե հրեշտակաց սաղմոս ասացից ժեղ։ 2. **Օ**չ լուսր զբանս Բերանոյ իմոյ. Երիեր պագեց ՚ի պամար պբ չո. և խոստովան Եղեց անուան չում վասն ողորմութե և ճշմարտութե 3. **Ո**ւծ արարեր յամենայնի զանուան պբ չո. յորում առուր հարդամ առ ժեղ, վաղվաղահի լուր ինչ. և բաղում արասցիս զօրութես յանչն իմ։ 4. **Խ**ոստովան Եղեցին առ ժեղ ամենայն Ռագաւորք Երիեր, զե լուսն զբանս Բերանոյ չո, և օրհնեացին զմանապարհու չո։ 5. **Ո**ւծ էն ժառա թե. Բարձր է աէր. զետոնարհու պեսանէ, և զբարձունս ՚ի հետասպանէ մանաչէ։ 6. **Ժ**իւ գնացից Է՞ ՚ի քջ նեղութեց, ինցուացիս զիս ՚ի Բարիութե Ռշնամույն։ 7. **Ջ**գեցեր զբեռն չո և ժրիեաց զիս աջ չո. և աէր հապուսցէ ընդ իմ։ 8. **Տ**ը ողորմութեն չո յաւետեան. զգործս Յեռաց ժոց մի անդէս առներ։

4. b p 'b p q p.

11-2560-72-7-2-10

**Թ** ԹԱՐԱՊԻ ԽԵՕԹՈ Դ ՀԱՅՈՐԴԻ  
օրինակոն դնի ՚ի վերնագրիդ յաւելուած  
անուանցս անգեայ և զաքարիայ , որ ոչ  
գտանի ոչ յերբ և ոչ ՚ի քաղդդ , ոչ ՚ի լատ և ոչ իսկ  
՚ի նախնի մեկնիչս յունաց . ռևսաի երեկի թէ ՚ի յետ  
նոց ունաց եղեալ իցէ այդ . յերբ դնի միայն ՚ի դա-  
փիթ . Վայ թէ երբ և յորմէ իցէ ասացեալ այս ասպ-  
մուս , և յինչ առթէ , այլեայլ կարծիք են . ունանք  
տան անգեայ կամ զաքարիայ՝ յօրինեալ յետ դարձի  
գերութեն՝ յորժամյամնայն կողմանց անդ որբացան  
որդիքն խօսայլի յերկրի իւրեանց .  
Վայք տան եղեկիայ արքայի՝ յետ խորտակման զօ-  
րացն սենեքերիմայ , յետ առողջանարոց ՚ի հիւանդու-  
թէ իւրմէ . Խակ այլք տան դաւթի , իրը թէ յետ  
ազատելց նորա ՚ի ձեռաց սառուղյ և ՚ի յարձակ-  
մանէ թշնամեաց ասացեալ իցէ զայս , յորժամյա-  
զաղոյաւ ՚ի թագաւորութէ իւրումն իւր և հրաւի-  
րէ զմի ըմակայ թագաւորս և զիշխանս իրըն զկիայս  
պրանչելեացն ոյ՝ ՚ի խօստովան լինել նմա . և այս  
կարծիք թուի հաւանական քան զայլս .  
Օ այս սաղմոս՝ սովորութի է եկեղեցւոյս հոյոց ա-  
սել յերեկոյի կիրակամտից ընդ մէլք . սաղմանին ,  
որ սկսանի . \* Վաս օրհնեցիք և այլն ։ զորոյ անմի-  
ջապէս զինի յարեմք զայն զայս նէ սաղմոս , վասն  
յիշատակեալ լինելց ՚ի սմա տաճարին ոյ , որպէս և  
անդ . ես և վասն խօստովանութէ փառացն ոյ՝ զոր  
՚ի կիրակամուտս հաշակեմք ՚ի պաշտամունս . Օ այս  
համառօտիւ ծանուցեալ մատիցուք ՚ի մեկնութի :

• 100 •

W b W b W b W b

Պ մատչիլ առա մարդ արեն ՚ի խոստովանութեն գունքութեն առաջի ոյ՝ խոստանայ ընծայել զնոյն իբրև զպատարագ ընդ ունելիք . և զի առ այսպիսի խոստովանութեն պահանջի և յորդոր ըոլորանուելը սրտի , և զգաստութեն մատց հանդերձ պատկառանօք , ՚ի մին հայելով զնէ՝ բոլորով սրտիւ , և ՚ի միւսն հայելով յաւելու առաջի հըեշտակաց . ուստի ըստ առաջնոյն առէ :

|| Եսաստածն եղէց անը ուրի բազմով սրբեա իմաւ. Վ. յանինքն  
մատուցից քեզ պատարագ օրշնութեա ոչ եթե, բե-  
րանով միայն, այլև սրտիւ, և այն ոչ եթե. մասամբ  
սրտիւ, այլըլուրութեա նորին: Աթով ցուցանեւ թէ ՚ի  
խոստպվան լինելիւր առ անձ՝ ոչ ուներ զսիրան յայս  
կամ յայն տարածեալ կամ յայլ ինչ հակամիտեալ,  
այլ միայն յանձ հաստատեալ և ՚ի նա բորբռքեալ, և  
իրըն բոց ուղղակի առ նա ցոլացեալ. ՚ի մէջ բերե-  
ապա և զայն՝ որ հայի ՚ի զգաստութիւն մատց՝ ա-  
սելով:

Ղազակի հրեւլսություն առնես առաջից տեղ։ Ղւաճնդութիւն  
էր՝ 'ի մէջ հըեւից՝ թէ՝ 'ի տաճարի տն կային բազմու-  
թէք հըեւտակաց՝ 'ի յարգութիւնի տապանակի տն, և  
'ի պահպանութիւն սպասուց նորին, 'ի նպաստաւորու-  
թիւն պաշտօնելից և 'ի մատուցումն աղօմէից ժողովը-  
դեանն առ ած։ Օսոյն աւանդեն և որ հարք վ՛ս  
եկեղեցեաց մերոց՝ մանաւանդ յաղօթել մեր՝ 'ի նո-  
սուա, և 'ի պաշտամունս մատուցանել։ Քայսովիսի ըն-  
թէրակայութիւն հըեւտակաց հայելով մարգարինն  
խոստանայ առաջի նոցա սազմու ասել տն որով ցու-  
զանել նախ։ թէ՝ 'ի սազմուսելն զայնպիսի բանս ունի

246 Ա է Կ ՞ Ա Ռ Ւ Տ Ե Ռ Ա  
ասել՝ որպիսի վայել էր զերապահնձ մեծութե լսո-  
ղացն այսինքն հըեւտակաց . և այն այնպիսի զգաս-  
տութք և պատկառանօք, որպիսի արժան էր ունել  
առաջի այնպիսի ոքանչելաւուք իշխանաց՝ որք համին  
ուշադիր լինել թէ զինչ է՝ զոր առե սազմոսովն :  
Չուցանէ երկրորդ՝ թէ ի սազմոսելն յօրինակ առ-  
նու զօրշնութիւն հըեւտակաց, և ըստ նոցին փափա-  
քի ուղղութք սազմոսել առ առ :

Վ ըդ յոյց է թէ՝ որ ունի զայսպիսի համարումն՝ ի  
սազմոսելն, և զնէ ՚ի մտի թէ ներկայացեալ է յայն-  
պիսի տաեան՝ յորում կան բազմութէք այսպիսի զե-  
րագոյն զօրութեց՝ որք լսեն զբանս նորա և ՚ի միտ  
առնուն զնոսին . ևս և գիտէ թէ տեսանեն նորա  
նաե զանկատարութիւն վարուց իւրոց և զտգեզութիւն  
շարժմանցն, այնպիսին առաւելապատիկ իմն զգաս-  
տութք և պատկառանօք ամփոփեալ պաշէ զանձն  
իւր ՚ի սազմոսերգութե . և ահա յայսպիսի հանգա-  
մանս ունելով մարգարեին զանձն իւր ՚ի սազմոսելն՝  
համարձակի ասել թէ առաջի հըեւտակաց սազմոս  
ասացից քեզ :

Ամանը ՚ի ձեռն հըեւտակաց իմանան աստ զբահա-  
նայս և զսարկաւագունու . ըստ որում քահանայք և  
սարկաւագունք հըեւտակը կոչին ուրեք ուրեք ՚ի  
դիրս . (ա. կօր ժամ. 10.) և ահա սոքիմք և տառ  
ջի սոցա խօստանաց գոհանալ զայ : Օ այս այսպէս  
եգեալ մարգարեին՝ մատուցանէ և զարիթն իսու-  
տովանութե հանգերձ այլով իմն խօստովանութք ,  
և ասէ :

Ը . **Օ** է ըստ զբանս բերանոյ ինոյ . երիբ պատիշ ՚ի սո-  
մանը ուր ու, և խօսումն էլլէց անուան ուսմ վասն  
ուսումնունք և ձշմորութիւն ուոյ :

Լ անը ոյ ոչ այլ ինչ ցուցանէ ասա՝ բայց եթէ հա-  
միլ նորա ընդ բանս ազօթից, և կատարել զինդ-  
րուածան որք պարանակին յաղօթսն անդ, որպէս  
այլուր ևս ասացեալ է մեր . յոր միտս խօսի և աստ  
յասելն :

Օ է ըստ զբանս բերանոյ ինոյ : Ի այս բան կրկնակի յա-  
ըք ՚ի նախընթացն . մի՛ իբրև պատճառ վատահանա-

լոյ, և մի ևս՝ իբրև պատճառ գոհանալոյ. ըստ առաջնոյն կամի ասել, ես ու կարելի վատահանալ՝ կալով առաջի հրեշտակաց սազմոն ասել քեզ, եթե ու զիակի թէ զիջանիս լսել աղօթից թշուառացելոյս, որպէս և լուար իսկ, որով և վատահանցուցեր զիս սաղմոսել:

Բայտ երկրորդին կամի ասել. որովհետեւ լուար աղօթից իմոց, և կատարեցեր զինդրուածս իմ, գոհացայց և ես զքէն՝ հռչակելով առաջի մարդ կան և առաջի հրեշտակաց զերախտիս բարերարութեւ և մարդասիրութեւ քո. Որովհելով ապա և զպատշաճուոր աեզի գոհանալոյն ասել:

Երեսուագիշ 'ի սամաց սէ ոչ : Որպէս 'ի վերոյ 'ի մշջ բերելով զնքեշտակս՝ եցոյց շնանդամնս սազմնասայն յարժանապատուութեւ լսողաց, սոյնովէս և աստ առաջի առնելով զտահարն կամի ցուցանել զնոյն 'ի սրբուե տաճարին. իբր թէ ասէր. մասնելով 'ի տաճար որ քո՝ զայնովիսի աղօթս մատուցից քեզ՝ զորպինի պահանջէ սրբութի աեզոյն հանդերձ երկրոպագութիւն:

Հասել մարդարեն զայյա բան՝ զիտէ յայտ առնել միանդամայն և զպատեհաւոր տրամադրութիւն մարմնոյ յազօթեն. զի երկիրպագաննելն արտաքսապէս առեւալ պատկանի 'ի զիրս մարմնոյ. նոյնովէս և մուտ տաճարին. Իսկ հայելով 'ի սպարտաւորութիւն բարեոք տրամադրութիւն հոգւոյ առաջի առնել իբր զնիւթ զողորմութիւնն ոյ և զնչմարտութիւնորա՝ ասելով:

Ես իստուածն էից առանձ ում կան ողբեաթեւ և ճշմարտութեւ ոչ : Ույսինքն մեծացուցից և հռչակեցից լանուն քո, նիւթ ունելով այսր մեծացուցման զողորմութիւնն և զնչմարտութիւն քո. իբր 'ի փառաւորելու իմ զանուն քո ասացից. մեծ է ողորմութիւն վեհան, և անսատելի է չնմարտութիւն բանից և խոստմանց նիք. զի զոր չնմարտութիւն խոստանայ, ողորմութիւն կատարէ. և զոր յողորմութիւն իւրմէ կամի, 'ի չնմարտութիւն իւրմէ ստիպի կատարել:

Այս բան ցուցանեւ յանձն խօսազին երկու ինչ. մի զողորմելի վիճակ, և մի ևս՝ զյուօսցողութիւն. ըստ ողորմելի գոլոյ զողորմութիւն ոյ առնու իւր սպանեն.

իսկ ըստ յուսացօղ լինելոյ՝ զշմարտութիւն բանիցն այ  
և խռատման նորա ձգէ յինքն ՚ի քաջալերութիւն, որ  
պէս թէ եղեալ էր . յոզորմելի իմում վիճակի տա  
ռապելով առաւենեցայ յոզորմութիւն քո, և յանդերծ  
վտանգ մտանելով յուսացայ ՚ի չշմարտութիւն քոյ. և  
քանզի գտի զոզորմութիւն, և տեսի զշմարտութիւն,  
վասն այդը ողորմութեն քոյ և չշմարտութիւն խռատո  
վան եղեց քեզ, և մեծացուցից զանուն քո. և զի  
նու ինքն ած ողորմութիւն և չշմարտութիւն ցուցանե  
լով մեծացոյց զանուն իւր, ՚ի նոյն հոյելով յարէ  
զինի և առէ :

Դ . **Ա** նձ որբեր յամենայնի զանուն նը ու . յորում ա  
ռար իորդում ու տեղ, վաղաշունի ընդ ինչ . և  
բաղամ արացես զօրութիւն յանցն իմ :

Մեծ առնել ումեք զանուն իւր է մեծամեծ գոր  
ծովք հաշակելի ցուցանել զնոյն ըստ հանգամանաց  
գործոյն . իբր զի եթէ գործն իցէ ողորմուե, անուն  
գործովին հաշակի ողորմած . եթէ արդարուե՝ ար  
դար, եթէ հաւատարմութեն՝ հաւատարիմ և չշմա  
րիտ և այլն . և զի ած յամենայնի մեծամեծ գործս  
արար և առնէ, նովին իսկ յամի մեծ ցուցանէ զանուն  
իւր . ՚ի սոյն ակնարկելով մարդարէին առէ :

**Ա** նձ որբեր յամենայնի զանուն նը ու : Եյսինքն յամե  
նայն իրս ըստ ամենայն կարգի մեծ և հաշակելի ցու  
ցեր զնոր անուն քո՝ մանաւանգ ըստ ողորմութիւն և  
ըստ չշմարտութիւն : Ծայս վատահացեալ՝ համարձակի  
ևս կարդալ առ նա . և ակն ունելով՝ թէ նաև առ  
ինքն մեծ երեւեցուցէ զանուն իւր լսելով ինքեան,  
յարէ զինի և առէ :

Ծայս առար իորդում ու տեղ, վաղաշունի ընդ ինչ :  
Եյսինքն յորում ժամանակի և իցէ եթէ դիմեցից  
առ քեզ և կարդացից զանուն քո, մի անտես արասցես  
զիս, այլ գթասցիս ՚ի վերայ իմ . և վազվաղակի տա  
ցես ինձ զոր ինդրեմ . իսկ թէ զինչ էր՝ զոր ինդրէր,  
և կամ ՚ի կատարել այ զինդրուած իւր՝ զոր  
պիսի ինչ ցուցաներ նման, յայտ առնէ առելով :

Եյս բաղամ արացես զօրութիւն յանցն իմ : Եառդ բաղամ  
երբակի կարէ նշանակել աստ . մի՝ ըստ յաձախուեն,

յոր միտս կամի ասել. ըստ բազում լինելոց յիս ակա-  
րութեց բազմացուցես յանձն իմ այսինքն՝ ի հոգեց  
իմ զգօրութիս, կամ ըստ բազում անդամ տկարանա-  
լոյ իմ՝ բազում անդամ զօրացուցես զիս. կամ ըստ  
բազմապատիկ ընդդիմութեց յարուցելոց՝ ի վերայ  
իմ՝ բազմապատիկ զօրութիւ հաստատեցես զիս:  
Երկրորդ՝ ըստ սաստկութեց, յոր միտս կամի ասել.  
ըստ առաւելութեց տկարութեց՝ իմոյ՝ առաւելուցուշ  
յիս զգօրութիս, կամ արացես զիս որպէս գնամ ես  
միշտ՝ ի տկարութեց՝ ի տկարութի, սոյնպէս գնացից  
ե՝ ի զօրութեց՝ ի զօրութի. կամ առնը ինձ որ զի ա-  
ռաւել լիցի յիս զօրութի յառաջանալոց՝ ի բարին՝ ը  
տկարութի դիմություն՝ ի չարն որով և զօրութի քո՝  
տկարութեց իմում կատարեցի. (Ը. Կոր. Ժ. 2. 9.)  
Երրորդ՝ ըստ ընդարձակութեց, յոր միտս կամի ասել.  
որպէս ընկճեն և անձկացուցանեն ընդդիմութիւնք  
զգօրութիւնս իմ, սոյնպէս ընդարձակեցի զնոսին  
չնորդք քոյ յիս: Եւ համառատիւ, կամի ասել. բա-  
զում իրաք զօրացն զհոգի իմ՝ ի վանել զւարն և՝ ի դի-  
մութի բարին:

Օ այս առևէ մարդարենու ոչ միայն վասն անձին իւրոց  
ի գիտաց իւրոց խօսելով, այլև վասն ազդին իսրայել-  
կ ի գիտաց նոցա կարգելով զբանն՝ առ ի գտանե-  
լոյ յայց զօգնութեա և զգորութե, և առ ի ցուցանելոյ  
առաջի պյուղ ազգաց և թագաւորութեց՝ թէ ընդ  
նոսաւ է ած, և առ նոսաւ է յայտնեալ զինքն՝ որպես  
զի և նոքա ծանիցեն զգորութե նորա, և խօստովան  
եղիցին թէ նաւ է ած Տշմարիտ, չայս ակնարկելով

፩. የ..... እንደ..... ይ..... ይ..... ይ..... ይ..... ይ..... ይ.....

Այսուտովան լինելոն նշանակէ ասս հաստատութ վկայ-  
էլ, թէ այս ինչ այսպէս է, և այն ինչ այնպէս :  
Օ այս ունին ասէ առնել և թագաւորք երկրի, 'ի  
վկայէլ նոցա զմեծութին ոյ և զուզութի ձմնա-  
տարհաց նորա: զորս նա ինքն ցուցեալէ և ցուցանէ:  
'ի պատգամն իւր և 'ի դորձս: Օ այս դիտելով իւր

յորդոր առաջի դնել մարդարեն զբանիւրե առեւ :  
 Ա թ ա ս տ ա վ ա լ ն է ն շ յ ի ն ա ս տ ա վ ա յ ն թ ա գ ա ս տ ր ք ե ր ի ն , զ ի  
 լ ո ւ ն ա ն զ ի ն ա ս տ ա վ ա յ ն ա ս տ ա վ ա յ ն հ ա յ ի յ յ ա յ ո ւ ս ի կ թ ա գ ա ւ ո ր օ ս ո ր է ի ն ՚ ի ս ա հ մ ա ն ս պ ա ս  
 զ ե ս տ ի ն ո յ և շ ո ւ ր ջ զ ն ո վ ա ւ . ո ր դ ա ս է լ ո ւ ա ն զ ո ր ս  
 մ ի ա ն գ ա մ խ ո ս տ ա ց ե ա լ ե ի ր ո ր դ ւ ո ց ն ի ս ր ա յ է լ ի , և  
 զ ո ր ս ս պ ա ս ն ա յ է ա լ ե ի ր ն ո ց ա և ա յ լ ո ց . և տ ե ս ի ն ե ս  
 բ ա զ ո ւ մ ա ն գ ա մ զ կ ա տ ա ր ո ւ մ խ ո ս տ ա յ է լ ո ց դ . ն ա զ ի  
 ա ս ի ն ե ւ զ փ ո ր ձ ս պ ա ս ն ա լ ե ա ց դ ք ո ց , և ո չ կ ա ր ե ն  
 ժ խ ո ւ ե լ . ո ւ ս ա ի ն ե ւ բ ո ւ ն ա գ ա տ ի ն վ կ ո յ է լ ե ւ խ ո ս տ ո վ ա ն  
 լ ի ն ե լ ' թ է գ ո ւ ե ս թ ա գ ա ւ ո ր ի ս ր ա յ է լ ի , և գ ո ւ մ ի ա յ ն  
 ի շ ի ե ս ՚ ի վ ե ր ա յ ա մ ե ն ա յ ն ի . յ ո ր մ է և ս ա ի պ ե ա լ լ ի ն ի ն  
 օ ր շ ն ե լ զ ն ա ն ա պ ա ր հ ս ք ո , ա յ ս ի ն ք ն մ ե ծ ա ց ո ւ ց ա ն ե լ զ զ ո  
 ր ո ւ թ է ք ո , և զ ն ս ի ս ի ա ր ի ն ա մ ու թ է ք ո , կ ա մ զ ո ղ ո ր մ ո ւ ի  
 ք ո , և զ ն չ մ ա ր տ ո ւ թ է ք ո :

Ե թ է բ ա ռ ի ւ դ ա մ ե ն ա յ ն ՚ ի մ ա ց ե ա լ լ ի յ ի ն թ ա գ ա ւ ո ր ը բ ա  
 ր ե լ ա ց ւ ո ց , ա յ ս բ ա ն ի ս ի ր է . հ ա յ ի է ՚ ի ն ա բ ո ւ գ ո դ ո ն ո ս ո ր .  
 ' ի կ ի ւ ր ո ս , ' ի գ ա ր ե հ , և յ ա ր տ ա շ ե ս , և յ ա յ լ ս , ո ր ք  
 լ ո ւ ե ա լ ' ի բ ե ր ա ն ո յ մ ա ր դ ա ր է ի ց , և ' ի մ ի տ ա ն ե ա լ ' ի  
 բ ա ն ի ց ն ո ց ա զ պ ա տ գ ա մ ն ՚ յ վ ա ն ս մ ե ծ ո ւ ե և զ ն մ ա ր  
 տ ո ւ թ է ն ո ր ա , և վ ա ս ն ա ր ձ ա կ ե լ ո յ զ ի ս ր ա յ է լ ա ց ի ս ' ի  
 զ ե ր ո ւ թ է , և տ ե ս ե ա լ ' թ է ա ն վ ը լ ո ւ պ է կ ա տ ա ր ե ց ա ն ՚ ն ո  
 ք ի ն , խ ո ս տ ո վ ա ն ե ղ ե ն ' թ է մ ե ծ է ա ծ . և օ ր շ ն ե ց ի ն  
 զ ն ա ն ա պ ա ր հ ս ՚ ն ո ր ա , ա յ ս ի ն ք ն զ ա ր ա ր ս ՚ ն ո ր ա :

Ի ս կ ե թ է բ ա ռ ի ւ դ ա մ ե ն ա յ ն ՚ ի մ ա ց ե ա լ լ ի ն ի յ ի ն ա ս տ  
 հ ա մ օ ր է ն թ ա գ ա ւ ո ր ը ե ր կ ր ի , և կ ա մ թ ա գ ա ւ ո ր ու թ ք  
 բ ո լ ո ր ա շ ի ս ա ր հ ի , բ ա յ դ լ ո ւ ա ն ՚ ա ռ ե ա լ լ ի ն ի յ ա պ ա ն ի  
 ժ ա մ ա ն ա կ ն ը ս տ ս ո վ ո ր ու թ է ո չ ո յ մ ա ր դ ա ր է ի ց ' ո ր ք  
 զ ա պ ա ս ն ի ն յ ա ն ց ե ա լ ն զ ն ե ն վ ա ս ն ս տ ո ւ գ ո ւ թ է լ ի ն ե  
 լ ե ա ց ն . և յ ա յ ս մ ի ս տ կ ա մ ի ա ս ե լ . ե կ ե ս յ է ժ ա մ ա ն ա կ ,  
 զ ի ' ի գ ա լ ք ո յ յ ա շ ի ս ա ր հ ' ի վ ր ե կ ո ւ թ է ա զ զ ի մ ա ր դ կ ա ն  
 լ ո ւ ի յ ի ն ա մ ե ն ա յ ն թ ա գ ա ւ ո ր ու թ ի ւ ն ք ե ր կ ր ի զ ա ն ս  
 բ ե ր ա ն ո յ ք ո , և ը ն կ ա լ ե ա լ զ ն ո յ ն օ ր շ ն ե ս ո ց ե ն զ ն ա ն ա  
 պ ա ր հ ս ք ո , ա յ ս ի ն ք ն հ ա մ ե լ ո վ ը ն դ հ ա ն ա պ ա ր հ ս ՚ զ ո ր ս  
 ց ո ւ ց ե ս ՚ ն ո ց ա ր ա ս ց ե ն զ կ ա մ ն ք ո , և օ ր շ ն ե ս ո ց ե ն  
 ո ւ մ ի ա յ ն զ ք ե զ ա յ լ ե զ ն ա ն ա պ ա ր հ ս ք ո , և ս և զ ո ն ո ր ի  
 ն ա կ ա ն գ ո ր ծ ո ղ ո ւ թ է ք ո : Ե թ օ ր պ է ս զ ի ց ո ւ ց ե ս  
 մ ա ր դ ա ր է ն ' թ է յ ի ր ա ւ ի ա ր ժ ա ն է ա մ ե ն ա յ ն թ ա գ ա  
 ւ ո ր ու թ է ց խ ո ս տ ո վ ա ն լ ի ն ե լ տ ն ե ս ի ս կ ի լ ն ա ս ,

Ա. Ա. Պ. ՌԱՅ. 251  
և փառաւորել զնա՞մ՝ ի մէջ բերել զմեծութի փառաց  
նորա և զբարձրութի մեծութե նորին և շտեսութի  
խնամոց նորա, ասելով։

Ե. Ա թ էն դաստ թն։ բարյը է տեր + պետարհն ուսու-  
նել. և պետարհն է հետապնէ մանալ։  
Փառքն ոյց յինքեան մտածեալ է նոյն խոկ վայելու-  
թի նորա կամ վայելութի կատարելութեց նորին։  
խոկ առ արտաքս մտածեալ է հրատարակութի նոյն  
մեծ վայելութեց նորա յամենայնի՝ զորս գործէ ՚ի  
տիեղերս. և զի մեծ է այս փառք ոյց յինքեան և առ  
արտաքս, վասն այսորիկ ասե։

Ա թ էն դաստ թն։ Ա եծութի փառացն ոյ մտածի  
ըստ երից. մի ըստ անհաս և ըստ անշափ լինելոյ.  
երկրորդ՝ ըստ անհեղ երեկելոյ. և երրորդ՝ ըստ զար-  
մանալիս գործելոյ. խոկ այս մեծութի ոչ է բաղդա-  
տական առ այլս հայելով՝ իբր թէ մեծագոյն ից։ Ք  
զայլո, ոյլ արձակ և անդրադդատ ըստ ամենայնի. որոյ  
վասն ոչ ասէ մեծագոյն են փառքն ոյց, ոյլ արձակա-  
պէս և դրական բառի զնէ, մեծ են փառք ան.  
խոկ յազնակի դնելն ՚ի մերօւմ թարգ՝ թէ պէտե է  
վասն անեղական լինելոյ բառիս փառք, բայց կարէ  
ևս իմացեալ լինելըստ բազմապատիկ լինելոյ յայտ-  
նութե փառացն ոյց։ Իշխ քանզի այն մեծութի նորա  
մտածի ՚ի բարձրութեն, զայն ևս ՚ի մէջ բերել մար-  
գարեն՝ հայելով՝ ՚ի խոնարհս. վասն որոյ ասե։

Բ. արյէ է ար. պետարհն ուսունել։ Ա ամի ասել. թէ պէտե  
բարձր է ամ և անհաս, բայց յայնւափ բարձրութե  
գոլով իբրեւ ՚ի մօտոյ տեսանե զայնսսիկ՝ որք ՚ի խորս  
խոնարհութե են, այսինքն որք տիբառէս խոնարհն  
են. զի և ինքն է խոնարհ ըստ մեղ խօսելով. յոր միտս  
ասէ նարեկ կացին. \* բարձր և խոնարհ օրհնաբանելի  
ու դոյութիւն։

Ա ստանօթ ուսանեն ոչ զնի սոսկ հայեցողաբար,  
ոյլ ազգոզապէս. ըստ որում ՚ի տեսանեն ոյց զիս-  
նարհս՝ համմի ընդ նոսա, և քաղցրութի հայի ՚ի նո-  
սա. զիթանի առ նոսա, և փարի զնորօք. խանդազ-  
տի ՚ի զերօյ նոցա, և որպէս ոիրելի հայր՝ յամենայ-  
նի զդութիւր անդակաս առնել. ՚ի նոցանե. Ա և

Հակառակն այսո՞ւ այլազգ հայի ՚ի վերաց հպարտաց .  
վասն որոյ յարէ զինի և ասէ :

իշ զբարյանուն ՚ի հետապնդէ ձևավլէ : Օ խոնարհաց  
ասաց տեսանէ , իսկ զհպարտաց դնէ ։ Ձևավլէ : և  
թէպէտ յանձ ձևավլէ և տեսանել նոյն են . բայց  
յաւելըմամբ բառիս ՚ի հեռաստանէ՝ որոշի ձևավլումն  
նորա ոչ լինելըստ տեսանելոյ և ըստ ազգելոյ , այլ  
ըստ ունելոյ զնոսա առարկայ իւրում վրէժինդըս-  
թեան :

Հւ ըստ այսմ բառդ՝ 'ի հետապնդէ՝ ցուցանէ՝ նախ զատելութին, որով ամէ ած զհպարտս, մինչեւ ոչ կամիլ հայիլ 'ի նոսա, բայց եթէ իբրև 'ի հեռաստանէ։ Այսկրորդ՝ ցուցանէ զմեծութի բարկութեն ոյց 'ի վերայ նոցա. իբր զի բարկութի զարթուցեալ է ած ընդգլէ մ նոցա, և որպէս թէ 'ի հեռաստանէ զլուխ շարժէ 'ի վերայ նոցա, առ 'ի շարալար կորուսանել զնոսա։ Այսկրորդ՝ ցուցանէ զանվրէսդ հատուցումն պատժոյ, որով հանդերձեալ է պատուհաննել զնոսա. որպէս թէ 'ի հեռաստանէ նշան առեալ իցէ հարկանել 'ի նոսա զնետ բարկութեան իւրոյ։ Սորրորդ՝ ցուցանէ զիսպառ մերժումն հպարտաց. իբր զի ած ըստ ամենայնի բացաթողեալ և ընկեցեալ է զնոյն յերեսաց իւրոց իբրև 'ի հեռաւոր տեղիս, բայց ոչ է մոռացեալ զնոյն, այլ հանալչ զնոյն իւր թը նամիս, և հայի 'ի նոսա ոչ 'ի փառաւորել, այլ յանարդել յաւիտեան 'ի քաղցրութէ իւրմէ։ Հնդկերորդ՝ ցուցանէ զանարդ համարումն անձանց հպարտաց. իբր թէ ած այնչափ անարդ համարի զնոսա, մինչեւ հազիւ հանալչել զնոսա՝ և իբր 'ի հեռաստանէ նշմարել՝ այսինքն նուռաստ իմն հանալչել, որ է արհամարհէլ զնոսին։ Այցերորդ՝ ցուցանէ յաւիտեանական մերժումն հպարտաց. և ըստ այսմ կամի ասել. ած 'ի հեռաստանէ՝ այսինքն 'ի յաւիտենից մերժեալ հանալչ զնոսա։

Խակ՝ ի կողմանէց հսկաթաց մտածեալ՝ այս բան ցուցանէց զյետին յիմարութենոցա, զի որչափ՝ ի բարձրութեն համարին զինքեանս, այնչափ՝ ի խօրութեան գտանին. և հեռափ գոլովլ յայ՝ ոչ ձանձաւէն զայն՝ յուրում են, այլ զայն՝ զոր կարծեն. զի յանարգութե

Ա Բ - Գ. Մ. ՃԱՅ. Են և 'ի բարձրութե կարծեն, և որչափ դօրանայ 'ի նոսա ոյս կարծիք բարձրութե, այնչափ ծանրանայ

'ի նոսա յետնութե անարգութե առաջի ոյ:

Վարդարէն գհպարտս կոչէ աստ բարձրունս, ոչ զի ունին ինչ բարձր, այլ զի չունին, և զինքեանս բարձր համարին. զի թէ ունէին ոչ համարէին, այլ լինէին. որով և ոյ նմանեալ անգ կոչէին, և յայնժամ ոչ եթէ մերժեալ լինէին յոյ, այլ իբրե նման նման սիրեցեալ լինէին 'ի նմանէ: Ի այս յոյ ունիլ նոցա ինչ բարձր, և 'ի կարծելն ունիլ սովին իսկ դատարկ մնացեալ մերժին. և իբրե զտիկ ուռուցեալ ընդ հարկանին անգ 'ի նետիցն ոյ 'ի հեռաստանէ՝ պայմին և 'ի չիք լուծանին: Եշ գարձեալ որովշետե որչափ բարձր տեսանի իմն, այնչափ փոքր նշմարի 'ի հեռաստանէ, յայս նմանութի հայելով որչափ բարձր տեսանի փափաքին հապարտք, այնչափ անարգ նշմարին յոյ և 'ի մարդկանէ: որպէս տեղուց զետեղին, այնչափ փոքրունք երեխն. զօրոյ զներհակն և տեսանել 'ի խօնարհո:

Հպարտն արժանի համարի զանձն մեծաց և բարձանց, և ած անարժան համարի զնա և փոքրունց և անարդաց: Խոնարհն անարժան համարի զանձն՝ և և փոքրունց. և ած արժանի առնէ զնա մեծաց: Հպարտն կամի 'ի բարձր բանս բերանայ մարդկան ծամիլ գովասանօք, և 'ի տաղունս նոցա շաղիլ մեծարնօք. իսկ խոնարհն ցանկայ կալ և շրջիլ առաջի ոյ և կենցաղիլ ընդ նմա. մին արհամարհի, և միւսն փառաւորի: Հպարտն ոչ կամի լինել այն ինչ զոր կամի ած, այլ ասիլ. իսկ խոնարհն կամի լինել, և ոչ ասիլ. մին դասի ը չւն, և միւսն ը էն: Հպարտն կամի զրարիս իւր ցուցանել ոյ. իսկ խոնարհն զըարիս իւր զմեղս և զանկատարութիս. մին անիծանի, և միւսն օրհնի: Հպարտն իբր անօթ իսեցեղին խօտանայ ընդդեմ ոյ. իսկ խոնարհն իբր սափոր խօնարհեցուցանէ զինքն առ աղքիւրն ողորմութեան. մին խօրտակի, և միւսն լիանայ: Հպարտն ուռուցեալ գովանիթէ, ոչ ընդունի և ոչ պահէ զանձրե նորհացն ոյ. իսկ խոնարհն և ծործոր լերանց և

ընդունի յի՞նքն զհոսանս ածային բարութե . քանզի  
և ած չ դնէ 'ի խորս զգանձս իւր || . ( առղ . լը . 6 . )  
Անդրանկութի ռութենի անարդի ( ծնն . խէմ . 4 . )  
և մասն բենիամնի հնգապատիկ առառելու . ( ծնն .  
իւդ . 3+ ) Առիւծ ոչ առնու վրէժ 'ի խոնարհցե-  
լոյն ( որպէս տեսաք աջօք ), այլ 'ի հպարտէ կամ 'ի  
դիմադրողէ . սոյնպէս և ած ոչ խոնդրէ վրէժ 'ի խո-  
նարհէ , այլ 'ի հպարտէ : Այս ահա վասն այսր ամե-  
նայնի ասէ՝ թէ ած քաղցրութե հայի 'ի խոնարհս ,  
և բարկութե 'ի հպարտս : Օ այս յայտնի տեսեալ  
մարդարեին՝ խոնարհցուցանէ զանձն , և խոնար-  
հութե դիմելով առ ած՝ պաղտատի , զի ըն խոնարհց  
ինամեալ և պաշտպանեալ լինիցի 'ի նեղուե . վասն  
որոյ ասէ :

Դ. **(1)** Աէ գնացէ ևս 'ի հջ նեղուենէ , ինցասցէ շիս 'ի  
բորիւենէ նշամառն :

Պհալ 'ի մէջ նեղուեթեց է լինել 'ի բազումնեղուիս  
կամ ունել յամենայն կողմանց զնեղութիս . որպէս  
զնալն 'ի մէջ ծառց է ունել յամենայն կողմանց  
զծառ . և զնալն 'ի մէջ ուխարաց է ունել յամե-  
նայն կողմանց զոխարս . և զի այսպիսի զնացք կա-  
րեն հասուցանել զմարդն 'ի մահ , կատկածելով  
մարդարեին ընդ այս , և ակնունելով դատանել յայ-  
ձեռնատուուի , և այնու զերծանիլ 'ի վասնդէ անտի ,

յուսացքական բանիւ խօսի և ասէ :

**(2)** Աէ գնացէ ևս 'ի հջ նեղուենէ , ինցասցէ շիս 'ի բոր-  
իւենէ նշամառն : Այսինքն 'ի պաշարիլ և 'ի շրիլ  
իմում 'ի նեղութիս , և 'ի հասանել թշնամեց բար-  
կութե 'ի վերայ իմ , միայն զքել արարի ինձ ապա-  
ւեն և ազատեցայ . և այժմ ահա զփորձ առեալ այսր ,  
ակն ունիմ 'զի զարձեալ կեցուսցես զիս , այսինքն  
ապրեցուսցես զիս 'ի վասնդէ մահու 'որ հասանէ  
ինձ 'ի նեղութէ անտի . և առաւել ես՝ ազատելով  
զիս 'ի բարկութե թշնամաց իմոց իբրեւ զախար 'ի  
դոյլոյ բերանոյ : Այս թէ զիսպդ փրկեաց , կամ  
զիարդ ունեց փրկել , յայտ առնէ 'ի յաջորդ համարն  
առելով :

Է. Հեղեց վեան ու և իրեաց վա ու և . և ու է  
հաստացէ ընդ էմ:

Զգել այ զձեռն չորեք կին կարէ ասիլ: Ո՞ի ՚ի ո՞ր-  
ծել մեծ ինչ: Երկրորդ՝ յազատել: որով և էթէ:  
յընկղմիլ ուրուք՝ այլ ոք կարկառեաց: առ նա զձեռն  
առ ՚ի ազատելց զնայընկղմանն անտի: Երրորդ՝ ՚ի  
հարկանել որպիս էթէ ՚ի գիմել ամբարշտի ՚ի վե-  
րոյ ուրուք, ընկեր նորա վերացուացէ զձեռն իւր ՚ի  
հարկանել զամբարիշն: Չորրորդ՝ միանդամայն ՚ի  
վանել և ՚ի փրկել, որպիս էթէ ՚ի մատնիլ մարդոյ  
՚ի ձեռն թշնամկաց՝ արձակեացէ ոք զձեռն իւր ՚ի  
թշնամիսն, և վանելով զնոսա վերծուացէ ձեռամբ  
զվանդեան: Երրեմն և վասն երգնուց լինի ձգել  
զձեռն: Վայ աստ ըստ չորրորդ օրինակին գնի՝ յա-  
ռելն:

Հեղեց վեան ու: Կամի ասել: ՚ի վասնդիլ իմում  
՚ի նեղութեց և ՚ի բարկութէ թշնամկաց՝ ձգեցեր  
զձեռն քո, այսինքն ցուցեր զջօրութէ քո ՚ի վանելոյ  
զթշնամիս իմ, և յազատելց զիս: Եւ առ ՚ի հաստա-  
տել թէ այն ձգումն ձեռին եր վասն աղատութէ:

յաւելու ասել:

Եւ իրեաց վա ու և : Հասելն՝ ձգեցեր՝ ոչ ասաց  
աջ քո, այլ ձեռն. իսկ յասելն փրկեաց՝ ՚ի մէջ բերէ  
զայն, վասն զի այն ձգումն եր վասն վանելոյ զթշնա-  
միսն, և այնու փրկելոյ զվանդեան: իսկ փրկելն  
ընծայի աջոյ: Եւ զի այսու փրկութը լիներ հատու-  
ցումն առնել, վասն որոյ յարէ զկնի և ասէ:

Եւ ուշ հաստացէ ընդ էմ: Վայ հատուցումն տիրա-  
ութէ հայի ՚ի թշնամիսն, իբր զի ՚ի կամիլ նոցա չա-  
րիս հատուցանել ած ՚ի գլուխու նոցա դարձոյց զնա:  
Խորհրդաբար՝ ՚ի գնալ ազգի մարդկան ՚ի մէջ բազ-  
մապատիր նեղութեց մեզաց և ՚ի վասնդիլ նոցա ՚ի  
բարկութէ հասարակաց թշնամոյն՝ ձգեաց զձեռն  
իւր, կամելով ազատել զնոսա. որոյ վասն առաքեաց  
զաջ իւր այսինքն զօրդի իւր. և նա վանելով զթշնա-  
մին և հատուցանելով զարարա մեր՝ փրկեաց զմեզ  
ոչ մերօվ ինչ արգեամբք, այլ իւրովն. ուստի զայս  
բան բերեալ նարեկացւոյն (՚ի մեկն և բզ ա. 7.)

256 Ա Ե Կ Ւ Ո Ւ Թ Ւ Ե  
գրէ , թէ վասն այսորիկ ասէ \* տէր հատուցանօղ  
“ ընդ իմ” . զի \*քո՞ հատոյց փոխանակ մեր՝ ոչ ’ի  
ո բարի գործոցն՝ զոր արարաք , այլ՝ յողորմութենէ  
“ իւրմէ ” : Դարձեալ նա ինքն որդին ոյ ձգելով  
զձեռն իւր ՚ի խաչին աջով իւրով փրկեաց զմել ’ի

ձախմէ , այսինքն ՚ի դատապարատութէ :

Շարոյապէս՝ ըստ յարմարական մեկնութեն՝ որ միան  
գամ վասն սիրոյ արքայութեն լրցէ զփափկութեն աս-  
տի կենաց և գնասցէ ՚ի մէջ նեղութենց , կեցուսցէ  
զնա տէր չնորհօք . և ձգելով զձեռն իւր վանեսցէ  
զթշնամին նորա սատանայ , և զորս միանգամ կրեաց  
վասն այնր ամենայնի հատուսցէ նմա զմեծամեծ բա-  
րիս : Խւ քանզի այս փրկութի՝ զոր յիշեաց մարգա-  
րէն , եր յողորմութէն ոյ , ՚ի մէջ բերէ և զայն ,  
մաղթելով՝ զի վասն ողորմութեն իւրոյ մի անտես  
արասցէ զինքն և զայլս . սմին իրի յարէ զինի և ասէ :

Ե. **Տէր ողբճառին ոս յաւիտեան . դժործո յեւաց ոչ ՚ի  
անուես առներ :**

Յաւիտեան ասի ողորմութին ոյ . մի՝ ըստ տեսղու-  
թե (զորմէ տե՞ս ՚ի սաղ . ձլէ . 11) Երկրորդ՝ ըստ  
անփոփոխութեն և ըստ անսահանջելի լինելոյ . իրը  
զի ոչինչ ընդդիմութեն կարէ փոխիլ յանողորմուի ,  
և ոչինչ իւիք նահանջի յաղթերանալոյ առատապէս  
՚ի կարօտեալս : Երրորդ՝ ըստ անսպառելի լինելոյ  
յամենայնի , իրը զի թէ և յաւիտեանս յաւիտենից  
անընդհատ հոսեալ լիներ , ոչինչ նուազէր , և ոչինչ  
առառելոյր . այլ միշտ մնայր յանբաւութեն իւրում .  
ըստ այսմառեալ լինի աստ յաւիտենականուի ողոր-  
մութեն ոյ՝ յասելն :

Տէր ողբճառին ոս յաւիտեան . դժործո յեւաց ոչ ՚ի ան-  
ուես առներ : Կամի ասել . որովհետեւ անսպառ է ողոր-  
մութի քո , և ոչ իւիք նահանջի , մի պակասեցուցա-  
ներ զայն յինէն և ՚ի ժողովրդենէ քումմէ , ևս և  
յամենայնէ՝ որք են գործք ձեռաւց քոց , այսինքն որք  
են ստեղծուածք քո : Եւ եթէ նոքա վասն տկարուեն  
և վասն անդիտութեն անփոյթ լինիցին ՚ի խնդրել  
զքեզ կամ յանցանիցեն ընդգեմքո , դու որ ողոր-  
մածք ես , մի անտես առներ զնոսա՝ այսինքն մի թո-

Ժ.Օ.

դուր 'ի մասնաւոր խնամոց քոյ , ապա թէ ոչ ամենէքին առհասարակ կորնչին . և ուր երեսոցի յայն ժամ ողորմութի քոյ : Խսկ եթէ անսպակաս արասցես զմասնաւոր խնամն քո՞ կեցցեն , և ծանիցեն , թէ զիարդ անչափ և անքննելի է ողորմութի քո 'ի լուու և 'ի կեցուցանել զամենայն կարօտեալս :

Իստ սմին առեալ ընթեռնու և մովսէս վարդապետ ( 'ի մեկն . ժամագրքի . երես . 206 . ասելով . ) \* ան և սպառ է ողորմութի քո . և ես զի ստեղծուած ձեւ ուաց քոյ եմ , արարածս արարցիդ միշտ կարօտ գու լով ողորմութեւ . վասն որոյ խնդրեմ ոչ առնել անտես . այլ կեցուցանել միշտ զկարօտեալս || :

Վայս բան մեկնի հայելով և 'ի խորհուրդ մարդեղութե որդւոյն այ . և ըստ այսմ կամի ասել . գու որ 'ի յաւիտենից ողորմութք քով սահմանեցեր՝ առաքել զմիածին որդիդ 'ի փրկել զմարդիկ՝ որք են գործք ձեռաց քոյ , մի անտես առներ վասն յաձաւ խելոյ նոցա 'ի մեղս . այլ առաքեամ զնա , և նովաւ փրկեամ զնոսա . զի կեցցեն , և օրհնեսոցեն զքեզ . և ասասցեն , յաւիտեան է ողորմութի քոյ : և մեծութի ողորմութե քո մնայ յաւիտեան :

Ինթեռնումք 'ի գիրս , թէ հրեշտակք 'ի միջնորդելն վասն մեր առ անծ , զայս բան սաղմնսի սիրուեն առաջի ողորմութեն նորա . զոր և յիշեն նարեկացին ( 'ի բանն ձառ . ասելով . ) \* յաւիտենականն կենդան նութք՝ փրկութեանն մեր աղօթեն ( հրեշտակք ) զայս բան ասելով . զգործս ձեռաց քոյ մի անտես առներ || . ( յոթ . ժդ . 15 . ) որով և փառաւորեն զնա և զողորմութի նորա յաւիտեան :



## ՍՐ. Գ. Ա. Ա. Ա. ՃԼ.:

Խոստովանութեն անվրեալ գիտութեն ոյ և նախատեսութեն նորա և ամենութեք ներկայութեն նորին միանդ ամսյն և ցոյց մեծարոյուե որց , և անարդութեն ամբարշտաց :

Դ հապարած . սաղմոս 'է դասին :

**S**եր քորչեցը զի՞ւ և ծանեար զի՞ւ . դու ծանեար զի՞ւ և շատեւ իմ : 2 Դ կու սաւեր զի՞ւ գործութեն իմ : 3 Դ կու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 4 Ո հու դու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 5 Ո հու երթուց ես յափայ զի՞ւ և շատեւ իմ : 6 Ո հու եւ սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 7 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 8 Ո հու և անդ յեւ ու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 9 Ո հու եւ սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 10 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 11 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 12 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 13 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 14 Օ անդուն իմ սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 15 Դ սաւեր մարքեան . 16 Ո հու յութեան եւ սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 17 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 18 Ո հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ : 19 Դ հու սաւեր զի՞ւ և շատեւ իմ :

$\Psi_1 \vdash \Gamma \vdash \Gamma, Q \vdash \Gamma$

1. *Leucosia* - *Leucosia* 2. *Leucosia*



Հասարակաց կարծիք է՝ թէ զայս սաղմոս ասաց դա-  
ւիթ . որպէս տեսանի 'ի վերնագիրս երբ" և լատ" . և  
ասոր", և այլն : Խակ թէ յինչ առթէ ասացեալ իցէ ,  
այլւեայլ են կարծիք . ոմանք՝ թէ զայս ասաց առթիւ-  
հալածանացն սաւուղայ կամ աբեսաղոմայ՝ 'ի վկայ-  
ել զանձնէ առաջի այ , թէ անսպարտ իցէ ինքն յայնմ  
ամենայնէ՝ զորս խօսէին թշնամիք իւր՝ մանաւանդ  
սէմէի . և թէ ինքն սիրէ զսիրելիսն այ , և ատէ զա-  
տելիս նորա :

Բայց հաւանականագոյն թուի ասելըստ այլոց՝ թէ  
զայս յօրինեալ իցէ դաւիթի յափշտակութէ հոգւոյ

3 12 40

## W b u 't a l s b b 't.

Պառող քաբիլել ըորեքին նշանակութ՝ 'ի գործ ածի մի՛ փոխանակ արկանելցոյ ՚ի փորձանս առ ՚ի վտան գել ։ Երկրորդ փոխանակի առնլց զնաշակ, զոր ուամ կօրէն առեմք (համը ունելու) երրորդ՝ փոխանակ լատելցոյ զիմն ՚ի բովս։ Չորրորդ՝ փոխանակ փորձիւ քննելց զիմն, որպէս յորժամ ոք բանիւ կամ գործով առնէ ինչ առ ՚ի տեղեկանալց որպիսութեն զոր կամ գիտել, կամ առ ՚ի անտարակոյս լինելցոյ զնանե։ Իստ առաջնոյն ած ոչ երեկոք փորձէ զմարդոն, և յայս միտ առել յակորոս. (մ. 13.) \* փորձէ նաև ոչ զոք։ Իստ երկրորդին ևս թէպէտ ոչ փորձէ՝ բայց փոխարեկութք ասի փորձէլ, յորժամ գործէ զայնպիսի ինչ զրոպիսի գործեն նաշակառութ այսինքն (համ ունենալու)։ յոր միտ ասաց մնալուս զորդոցն իսրայել՝ թէ փորձեաց զնոսա ած առ ջրովն մեռայ. (ելից. ժե. 25.) Իստ երրորդին փորձէ ած զընտրեալս իւր՝ զտելով զնոսա յամենայն արատոյ. յոր միտ ասի զարդարոց. (իմաստ. դ. 5.) \* ած փորձեաց զնոսա, և եղիտ իւր արժանիս. իրքեւ զոսկի ՚ի բովս քըն, նեաց զնոսա և այլն ։ և այս ոչ միայն ըստ այլայլ նեղութեց, այլ և ըստ պէսպէս յաջողութեց։ Իստ չորրորդին ասի փորձէլ հայելով առ այլս և առ իւրաքանչ

Վա այլս հայելով փորձելն այ է յայտնի ցուցանել  
այլոց զորակիսունի փորձեցելոյն . որպէս առնէ բըռուան՝  
յորժամ հարկանէ մատամք զանոթն՝ 'ի ցուցանել  
գնողին զօրպիսութի նորին . և յայս միտ ասի թէ  
\* փորձեաց ած զարբահամ . (ծնն . իշ . 11) Խակ  
հայելով առ ինքն՝ փորձելն այ է անվորդ գիտել և  
անսխալ ձանաւել . և ըստ այսօն բառդ Քորչել գնի  
աստ այնու ձարտասանական ձեռով որ կոչի փոխա  
նունութի , որով անուն պատճառին գնի փոխանակ  
անուան գործոյն . և զի փորձելն է պատճառ ստուգա  
գոյնս գիտելոյ բառդ Քորչել փոխանունութե ձեռով  
գնի փոխանակ ստուգագոյնս գիտելոյ . և ահա յայս

միտ առեալ լինի աստ այս բառ յասելն :

**Տէր Քորչեցեր շիս և ծանեաբ շիս :** Այս բան առաջի  
գնի իրը բնաբան բովանդակ սաղմոսիս . զի 'ի ցու-  
ցուն այսր վերածի այն ամենայն՝ զոր զրէ մարդա-  
րէն 'ի սաղմոսի աստ : Վայդ ասելով փորձեցեր՝ ոչ  
ցուցանէ թէ նորոգ փորձեաց , այլ թէ միշտ զի-  
տաց . որպէս թէ եղեալ էր . 'ի յաւիտենից գիտա-  
ցեր զիս այնպիսի ստուգութիք՝ որպիսի ստուգութիք  
մարթ էր գիտել եթէ փորձելով զիտեիր . որ է ա-  
սել . ըստ ամենայնի և ամենեին զիտացեր և զի-  
տես զիս :

**Եւ առ ՚ի հաստատել զայս՝ յաւելու ասել ծանեաբ**  
զիս . որպէս թէ ասեր . ես ոչ ձանաւեմ զանձն իմ ,  
և ոչ գիտեմ զոր գործեմ . դու ծանեար 'ի յաւիտե-  
նից , և ո և յամենայնի : Այլ աստ բայդ ծանեաբ՝ ոչ  
գնի ըստ հայեցազական ծանօթութե , այլ ըստ արա-  
բողական տեսութե , ըստ որում է էացուցիւ և զոյա-  
ցուցիւ : Օ այս եղեալ մարդարէին իրը 'ի հասարա-  
կի՝ մատչի ապա և 'ի մասնաւորս , և նախ 'ի գոր-  
ծողութիսն իջանելով առէ :

**Դաս ծանեաբ զատել էմ և պատել էմ :** Այս այս ոչ բա-  
նի՝ յո է նստիլ և յաւել , կամ ելոնել և մատնել  
յայսպիսի խօսակցութիս ցուցանէ զընթացս կենաց  
մարդոյ ըստ արտաքնոյն՝ որք կատարին նստելով և  
յառնելով , այսինքն պարապելով և գործելով , նոջե-  
լով և զարթնով , հանդէլով և աշխատելով և այլն .  
ըստ որում և աշխարհօրէն ասեմք . (առջ նորէլ ելլու

Մ Ե Կ Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն  
գիտեմ . ) և յայս միտ կամիր ասել . յաւիտենից Տա-  
նեար զամենայն գործողութիս կենաց իմոց ըստ յա-  
ջողութե և ըստ ձախորդութե , ըստ բարձրանալոյ և  
ըստ զիջանելոյ , ըստ սկսանելոյ և ըստ աւարտելոյ ,  
և որ ՚ի կարգի . իսօսելով ապա և զնելքին գործո-  
ղութեց , ասէ :

Դիմում առնելու, հանալու, տեսանելու, քննելու, փորձել և այլն, այս ամենայն առ առջև հայելով միապէս մտածին, և ամենեթին ցուցանեն զանվը, ու և զամենահայեաց գիտութին այ՝ եթէ հայեցողապէս յու գործեն ինչ առ արտաքս, և եթէ արաբողապէս ՚ի գործեն, Ռայա զոր ՚ի նախընթաց համարն եղ փորձեցեր և ծանեար, առա փոխանակ փորձելոյ գնէ քննեցեր, և փոխանակ հանալոյ դնէ ՚ի միտ առելը և տեսեր, յասելն:

Γιανγκή και ουδέποτε ορθίνωσε την πόλη της Βενετίας. Τον ίδιο χρόνο, οι Βενετοί αποτίναξαν την πόλη της Κάτω Βενετίας, την Αρχαΐτη, μεταφέροντας την πρωτεύουσα στην Αρχαΐτη. Οι Βενετοί έπιασαν να γίνουν η μεγαλύτερη πόλη στην Ευρώπη, αλλά δεν ήταν επαρκές. Η πόλη της Βενετίας ήταν μεγάλη, αλλά δεν ήταν η μεγαλύτερη πόλη στην Ευρώπη.

վամ. Ճնշի մանուկ՝ ՚ի տաններ, դաւթի յաղսիտ ամսուն, որ հմաց! զսոկերս քըմաց քոց և այրեցիւ, չնայու և յայտպիսիս հայելով, ասեն, զնէ, աստ մարդար! և զայս բան յանձն իւր առակելով:

Խսկ եթէ բատ ՚է հետապնձ՝ առեալ լինիցի իրը ածական խորհրդոց, միտ բանին լինի այս ծանեար զամենայն հեռաւոր խորհուրդս իմ, այսինքն զայն ամենայն խորհուրդս՝ որք չեւ էին մաեալ ՚ի ներքո յիս, այլ հային իրը և ՚ի հեռուստ. և զոր խօսի վխորհրդոց՝ զնոյն պարտ է իմանալ և զշարժմանց կամացն. և յայս խսկ յարէ զինի և ասէ:

Օ չափէն իմ և զվաճախ իմ դաս ռնեցնէ: Շ աւիդ կոչի նուրբ ձանապարհն՝ մանաւանդ այն որ գտանի յըն դարձակ ձանապարհի. և զի շարժմունք անձնիշ խոն կամաց են նուրբ ձանապարհ հոգւոց՝ ՚ի կամիլն զրարին կամ զւարն, վասն այսորիկ շաւիդ կուլ. և որովհետեւ վերահասութիւն նուրբ իրաց քննութիւն յայտնի, վասն այսորիկ փոխանակ ասելոյ ծանեար, դնէ քննեցեր, այսինքն անվոր. ոյ ձանաշնուն. զիսացեր, որպէս թէ քոյն անբաւ իմաստութիւն սաւակ աեւ էիր ՚ի քննել զայն և յիմանալ. Եւ զի ոյ դշէտ գայ ձանաւել և զվիճակ կենաց, յայն հայելով

յաւելու և զրառդ վաճառ յասելն:

Եւ զվաճախ իմ դաս ռնեցնէ: Շառիւդ վաճառ իմաց յեւ լինի աստ այն ինչ՝ որում վիճակի մարդ, կամ այն ինչ՝ զոր ստանայ մարդ իրեւ զսեփական ինչ, կամ զոր ունի իրը կամ զսահմանեալ ինչ տեղի՝ որ չափ մամբ գրաւեալ լինի, յոր միտ յեօթ՝ լարայինակ դնի ըստ վարդանայ: Վ. Ա. Մասնաւորապէս վիճակաւ իմացեալ լինի հանգամանք անձին. որով նշանակի նախ որպիսութիւն կենաց, երկրորդ՝ տեղողութիւնու ըստ, և երրորդ՝ կատարած նորին. առ որ ընթանայ մարդ ՚ի շատիզ խորհրդոց և կամաց իւրօց: Եւ յայս միտ կամի տսել, քննեցեր և ծանեար յաւիտենից, թէ յորում որպիսութիւն տեսելոց իցէ կեանք իմ, և ես ինքն յինչ վիճակելոց իցեմ: Եւ զի ձանաշումն այսոր հայի և ՚ի ձանաշումն ձանապարհաց՝ որք առաջնորդեն ՚ի սոյն, սմին իրի յարէ զկնի և ասէ:

Մ Ե Կ Շ Ա Խ Ո Ւ Թ Ե Լ Ե Կ Ե Շ  
Ե շ պ լ ե ն ա յ ն ճ ա ն ա պ ա ր հ ո ւ ի մ յ ա ս ա վ ա տ ո ւ թ ո յ ն ո ւ է ս է բ : Ճ ա ռ  
ն ա պ ա ր հ ո ւ թ ի մ ա ն ա ց ե ա լ լ ի ն ի ն գ ո ր ծ ո ղ ո ւ թ ի ք մ ա ր դ ո յ  
կ թ է բ ա ր ի ք և ե թ է չ ա ր ը , ե թ է օ գ տ ա կ ա ր ք և ե թ է  
ա ն ո գ ո ւ ա ք . ե թ է լ ի ք և ե թ է զ ա տ ա ր կ ք . զ ա յ ս ա մ ե ւ  
ն ա յ ն ա ս է մ ի ն չ ե լ ը ի մ գ ո ր ծ ե ա լ , դ ո ւ յ ա ս ա ջ ա զ ո յ ն  
ա ե ս ե ր , ս ո յ ն ս պ է ս և զ ա մ ե ն ա յ ն զ ր ա ն ս ի մ մ ի ն չ ե լ ի մ  
ա ս ա ց ե ա լ ի ց է . և ա ռ ա յ ս յ ա ր է և ա ս է :

Օ չ ո չ գ ո յ ն հ ա ն ա գ ո ւ թ է ի լ ե ն ա յ ն ի մ ա մ : Ճ ա ս տ ա ն օ ր բ ա ռ դ  
ն ի գ ո յ ի ի ր ը և ՚ի ց ո յ յ ա ս ա ց ե լ ո ց ն . ո ր ո լ է ս թ է ե գ  
ե ա լ լ . ը մ ա ր ի տ է՝ զ ո ր ա ս ա ց ի . զ ի և ո չ բ ա ն մ ի  
զ ա տ ա ն ի ՚ի լ ե զ ո ւ ի ի մ ն ւ մ՝ զ ո ր լ ի ց է ք ո ր զ ի տ ա ց ե ա լ  
յ ա ռ ա ջ ա զ ո յ ն . և ե թ է կ ա մ ի ց ի մ ն ե ն գ ո ւ թ ի ի ւ ի ք  
ո յ լ ա զ գ ց ո ւ ց ա ն ե լ ք ա ն զ ո ր է՝ ո չ կ ա ր ե մ . ո ր ո վ շ է տ ե  
ն ա կ զ ն ե ն գ ե լ ս ի մ ճ ա ն ա ւ ե ս : Ճ ա ս ա յ ս մ մ ե կ ն ո ւ թ է  
զ օ ր ո ւ թ ի կ ր ե ն ի ա ս տ բ ա ռ դ ծ ա ն ե ա ր , ո ր ո լ և շ ա ր ա ւ  
զ ր ո ւ թ ի ն պ ա ր զ ի ա յ ս ա լ է ս . ո չ գ ո յ ՚ի լ ե զ ո ւ ի ի մ ն ւ մ  
և ո չ ի ս կ ն ե ն գ ո ւ թ ի ի ն չ զ ո ր ո չ ծ ա ն ե ա ր յ ա ռ ա ջ ա  
զ ո յ ն . զ ի զ ա մ ե ն ա յ ն տ ե ս ա ն ե ս և զ ա մ ե ն ա յ ն ճ ա ն ա ւ ե ս  
՚ի յ ա ւ ի տ ե ն ի ց . ո ր ո վ շ է տ ե կ ո ւ ի ն ք ն ե ս ա ր ա ր օ դ բ ա  
ն ի ց և ճ ա ն ա ւ մ ա ն ց մ ե ր ո ց և ա մ ե ն ա յ ն ա ռ ն ե լ ո ւ թ է ց ,  
և գ ո յ ո ւ թ է ա ն ձ ա ն ց : Հ ա յ ս հ ա յ ե լ ո վ յ ա ր է զ ի ն ի և  
ա ս է :

Դ ի ս դ ո ւ ո է ծ ա ն ե ա ր զ յ ե տ ի ն ի մ , և զ ա ս ա վ ի ն ի  
դ ո ւ ո ւ ո ւ թ է զ ի ս . և ե թ է զ ի տ ե ն ո ւ թ է ՚ի լ ե  
բ ա յ ի ն ի :

Ճ ա յ ս բ ա ն ա ռ ա ս ա ջ ի զ ն ի ի բ ր ց ո ւ ց ո ւ մ հ ա ս տ ա տ ո ւ թ է  
ո յ ն ր ա մ ե ն ա յ ն ի զ ո ր ա ս ա ց ՚ի ն ա խ ը ն թ ա ց հ ա մ ա ր ս դ .  
զ ի ո ր ո վ շ է տ ե կ ե ա ն ք մ ա ր դ ո յ մ տ ա ծ ի յ ա ն ց ե ա լ ն , ՚ի  
ն ե ր կ ա յ ն և յ ա պ ա գ ա յ ն . զ ա յ ս ո ս ի կ ը ս տ ա մ ե ն ա յ ն ի զ ի  
տ ե լ ո վ ա յ ՝ զ ի ս է և զ ա յ ն ա մ ե ն ա յ ն ո ր ք լ ի ն ի ն յ ա մ ե  
ն ա յ ն կ ե ա ն ս մ ե ր , վ ա ս ն ո ր ո յ ա ս է ,

Ճ ա յ ս դ ո ւ ո է ծ ա ն ե ա ր զ յ ե տ ի ն ի մ , և զ ա ս ա վ ի ն ի : Ճ ա ս  
ո ի ւ ս յ ե ր ի մ ա ց ե ա լ լ ի ն ի ա պ ա գ ա յ ն , ը ս տ ո ր ո ւ մ  
յ ե տ ո յ և ք ա ն զ ն ե ր կ ա յ ն ե թ է գ ո ր ծ ի ց է և ե թ է վ ի  
ճ ա կ կ ե ն ա ց . ն ո յ ն պ է ս և բ ա ռ ի ւ ս զ ա ս ի ն ի մ ա ց ե ա լ  
լ ի ն ի ա ն ց ե ա լ ն , ը ս տ ո ր ո ւ մ յ ա ռ ա ջ է ք ա ն զ ն ե ր կ ա յ ն .  
Օ ա յ ս ա մ ե ն ա յ ն ա ս է ծ ա ն ե ա ր մ ի ն չ ե լ ե ա լ է ի ն ։ Ե ւ  
է թ է զ ս ս ա ճ ա ն ա ւ է ա ն ծ , ա պ ա և զ ն ե ր կ ա յ ն ո ր զ ո յ :

¶ մանք առաջնորդի խմանան զեւս յէղիպտոս! . և  
յէտնորդ զեւսն՝ իբրաբէլոնն. այլ այս ըստ յարմարա-  
կան մեկնուե գնի, ըստ որոյ հայր է և այլ բազույժ  
իառա սարմարել:

Պարձեալ առաջնութք կարեն նշանակիել մատաւորք  
զօրս անօրինէ ած . և յետնութք հանդերձեալքն ,  
զօրս զիստ . \* այս իսկ վայելը ական է , ոյ (առև . զերգ  
ով վարդապետ . ՚ի մեկն . և սայ . ) զօտաւորսն ար-  
ու վարութք վճարել , և զշանդերձեալսն չշմարտու-  
ու գարութք վճարել . ինքն գոլով ամենայնի արարիւ և  
պահպանիւ . որոյ վասն յարել զկնիւ և առև .

ուրհապանը՝ սրբ կամ յէլ ։ Եւ կա-  
յառ սունդեր չեն, և երեւ պէտք ու ի վէրայ էն ։ Պա-  
րարշագ ործութեն այց երկու ինչ մասձի ։ մի՛ ստեղ-  
ծօւնն իրին, և մի ևս՝ հանապազորդութեն ստեղ-  
մանն որ և ասի պահանութիւն։ վասն զի արարչունն  
ոյ ոչ է ըստ ձարտարութեն մարդկան, որք յետ առ-  
նելոյ ինչ զառնելութիւն իւրեանց ոչ շարունակեն։  
որովհետեւ առանց այնը ևս գործք նոյց ման, որ-  
ովէս 'ի շինել մարդոյ զտուն՝ ոչ շարունակե՛ զշինու-  
թին։ և պատշաճն է՝ զի ոչ են գոյացուցիւ և պահ-  
պանիւ նիւթոյն՝ յօրմէ շինեն։ Խսկ մնջ յետ առնելոյ  
ինչ շարունակե՛ զառնելութիւն իւր, առա թէ ոչ այն  
որ եզւ ինչ զառնայը յօշին։ Օի զորօրինակ 'ի  
հայիւ մարդոյ 'ի հայելին 'ի շարունակելու հՀայեցուած  
իւր միոյ էկրպարանք նորա 'ի հայելոց։ խսկ յոչ  
շարունակելու՝ անհետանայ, սոյնալու իմա և զոյց։  
Պատ առաջնոյն առէ, դու ստեղծեր զիս, որպէս թէ  
առներ ։ թէ պէտ և 'ի մարդկան։ ընծայեցայ յաշխարհ,  
բայց դու ես որ յոչնէ զոյացուցեր զիս ըստ մարմելոյ  
և ըստ հոգւոյ։ Խսկ ըստ երկրորդին առէ։ և եղիք  
զձեռն քո 'ի վերայ իմ։ այսինքն ձեռամք պահպա-  
նողական զօրութեն քո կոլար զիս յոշնութեն իմում,  
և նոուին առաջնորդեցիք ինձ 'ի զործս իմ։

քեաց՝ ի նմա զպատկեր իւր . և կմ այլով նմանութ  
ասացից իրեւ թէ ձեռն եղ՝ ՚ի նա իրը ՚ի գիր ար-  
քունի . և նոյն ձեռն է՝ որ գոյաւորէ և պահպանէ  
զամենայն յամենայնի . Արդ՝ եթէ զայսոսիկ առնէ  
ած , ապա և նանաւէ ևս՝ և գիտէ զամենայն :

Բարոյապէս . որպէս ճանաւէ՝ ած զառաջինն մեր և  
զետին , սոյնպէս արժան է և մեզ ճանաւէլ զայնս .  
առաջինն է՝ թէ ուստի գոյացաք . յետինն է թէ  
յինչ ունիմք վերջանալ . Այսու յետնով ուղղին  
կեանք մեր այսինքն մտածելով զկատարած մեր . զի  
գիտելով թէ անտարակոյս ունիմք աեսանել զայն  
զմեր կատարած , արթնանամք և զգաստանամք , և ս  
և ուղիղ ընթանամք . զեկ՝ ՚ի յետուստ ուղղէ զո՞-  
թացս մեծի նաւու . ձկունք և թուունք յետնովք  
իւրեանց այսինքն ձետովք իւրեանց կառավարեն  
զինքեանս . գրաստք ագեօք վանեն և հալածեն յին-  
քեանց զձանձն զնեղիս իւրեանց . այսպէս և մարդ  
յետնովն , այսինքն մտածութք յետնոց իւրաց . յո-  
բում որչափ յառաջանայ՝ այնչափ իմաստնանայ , և  
՚ի տեղեկութի ածայնոցն վերանայ , ևս և ՚ի ծանօ-  
թութի անհասանելի գիտութեն այ . զորմէ իսօսի  
մարդարէն ՚ի յաջորդ համարն ասելով :

Դ . Անչը եղև գիտութի ու յինչն . զբայցաւ , և ոչ  
հանդարդէ մաս :

Գիտութին այ պանչելի ասի ըստ բազում իրաց . մի  
ըստ գոյց յինքեան՝ ըստ որում է անսահման կատա-  
րելութի անպարագիր էուեն այ ՚ի ճանաւէլ զամե-  
նայն : Երկրորդ՝ ըստ եղանակին , զի է ըստ ամենայնի  
տեսօղ և ամենեին անփոփոխ : Երրորդ՝ ըստ առար-  
կային , և որպէս թուի՝ յայս միտ խօսի աստ մարդա-  
րէն : Եակ առարկայ գիտութեն այ յերիս կարգս վե-  
րածի . յառաջնումն թուի նոյն իսկ անսահման էու-  
թին այ , և անբաւ կատարելութի նորա . յերկրոր-  
դումն թուի գումարուի կարելեաց որք են անչուն .  
իսկ յերբորդումն թուի բովանդակութի այնը ամե-  
նայնի՝ որք եղեն , որք են , և որք լինելոց են մինչե-  
ցյաւիտեան : Արդ՝ գիտութին այ բերի յայս ամե-  
նայն ոչ ըստ այս ինչ կամ ըստ այն ինչ բանի , այլ ը

ամենայն բանի . զի զամենայն տեսանեւ որ ինչ է , ի նա՝ այսինքն զամենայն յատկութիւն , զամենայն գործու և զամենայն շարժմունս , եթէ 'ի հըեցտակս , եթէ 'ի մարդիկ , և եթէ յայլ յորեւ ից : արարածու ըստ ամենայն անհատականութեն և տարբերուեւ իւրեանց և ըստ ամենայն տեսողութեն . մինչեւ ոչ վրեպիլ և ոչ միոյ ներքին անրաժման շարժման կամ վայրկենական առնելութեն , զոր ոչ տեսցէ . և զի այս ամենայն է անբաւ և անպարագրելի , զիտութիւն ոյց զամենեսին բովանդակելով յանփոփոխ ներկայութեան իւրում՝ աօի և է սբանչելի . վասն որոյ ասէ :

**Ա** անչէլ է շնորհութիւն ոյց ինչն : Կամի ասել . զիտութիւն քո՞ զոր ունիս 'ի վերայ ամենայնի սբանչելի ինն է , և անհաս յինեն և յամենայն արարածոց :

**Ա** յս բան սբարզագոյն ևս մեկնի ' եթէ զրառադ առաջուք իրը ներգործաբար , որպէս թէ եգեալ էր . սբանչանամ տէր ընդ զիտութիւն քոր ունիս 'ի վերայ ամենայնի 'ի տեսանել և 'ի ձանաւելով բովանդակապէս զայսքան անբաւութիւնաց , և նոցին յատկապէս զայսքան անփոփոխ հայեցմամբ :

**Ա** յս սբանչացութիւն զոր դնէ մարդարեն ոչ է մտածելի 'ի կողմանէ ոյց , այլ 'ի կողմանէ ձանաւողին . իրը զի որ միանգամ ձանաւէ , թէ այնպիսի գերազ ոյն ինն է զիտութիւն ոյց սբանչանայ ընդ այն , որպէս և սբանչանայը մարդարեն . որոյ վասն եդ զբանդ յինքն , ըստ որում անհաս տեսանելը զայն յիւրմէ , և 'ի վերքան զկար ձանաւչման իւրոյ , յոր հայելով յաւելու ևս ասել :

**Օ** յօպայա , և ոչ հանդարդութէմ աճա : **Ա** յսինքն ' գերազ ոյն գտաւ և անհաս քան զշասողութիւն մտաց , և ոչ կարեմ ըմբռունել , կամ տանել :

**Ա** արթ է այսու զիտութիւն իմանալ զայն ' որ է 'ի մարդն 'ի զիտել նորա զխորհուրդ ոն ոյց , և 'ի ձանաւել նորա զբարեբարութիւն նորին , և 'ի հայեն յերկնային երանութիս , և 'ի նոյն սբանչանալ , և սիրով նորին բորբոքիլ : Հայս միտ խօսելով սարգիս շնորհալի ( 'ի մեկն ։ ոն . յովհ . թ . 17 . ձառ . դ . 'ի շնորհալի ) ասէ . \* լիք ոք երանելի քան զայն հազի . ոք յորդ . ) ասէ . \* լիք ոք երանելի քան զայն հազի . ոք ոյնմ ( բարութեն ) յանկութիւն բորբոքեսցի . ոք

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Լ Շ Ա  
,, այնմ սիրովն տուղթիցի . որ կարէ ասել ընդ մար  
,, գարէին . հրաշացաւ զիտութիւն քոյ յիս . զօրացաւ ,  
,, և ոչ կարէմ բերել զգութ սիրոյ քո . և երբ եկից  
,, երեկցայց երեսացդ ոյ || :

Ոմանք աստանօր հայելով՝ի բառդ յինէն՝ զնոյն զայն  
առնուն իբր առիթ սքանչանալց . իբր թէ ասել  
մարդարէին . յիս հայելով՝ յինէն ուսանիմ թէ քա  
նի սքանչելի է զիտութիւն կամ իմաստութիւն քո ,  
որով արարեր զիս . Այս մեկնուի հայի յայն , որով  
սքանչելի քարոզի նոյն իմաստութիւն ոյ ՚ի կարդէ  
անտի զոր եգեալ է յարարածո՞ւ եթէ յերկինս և ե-  
թէ յերկրի :

Ոմանք ընդ որս և վարդան այլազգ մեկնեն . իբր թէ  
սքանչանալ մարդարէին և զարմանալ՝ի կամիլն զի-  
տել զինքն . Եւ յու կարելն հասու լինել՝ թէ որպի-  
սի իցէ , զիարդ հոգի անմահ կապեալ իցէ յինքեան  
ընդ մահկանացու մարմնոյ , և այլն , անձառ ցուցեալ  
իցէ ինքեան և անհաս զիտել զայսոսիկ մինչեւ ոչ կա-  
րել հանդարտիլ այսինքն ոչ բաւականանալ՝ի զիտել  
Այլք ևս այլազգ կարդեն զբանն . իբր թէ ասէր .  
զիտուին՝ զոր ունիմ զքէն , սքանչելի ցուցաւ յինէն  
առ այլու . և այնչափ զօրաւոր ցուցաւ , մինչեւ լաւա-  
կանանալ ինձ յայտնել . Ոմանք ևս հայելով՝ի բառդ  
ժայլ իմն միտս վերածեն զայս բան . իբր թէ ա-  
սել . սքանչելի իմն է զիտելն զքէզ և զկատարելու-  
թիս քո , ևս և իմաստութիւն մեծ . ( իմաստ . վ. 16 : )  
Ուեծն խոսրով ( ՚ի մեկն . ժամագր . երես . 378 . )  
վերածէ զայս ՚ի զիտութիւն խորհրդոյ մարդեզութէ .  
իբր թէ սքանչելի իմն իցէ զիտելն զայս խորհուրդ .  
\* սքանչացաւ ասէ զիտութիւն քո յիս || , ՚ի քննել զինոր-  
հուրդոյ քոյ , զոր կատարեցեր ՚ի փրկութիւն ազգի  
մարդկան :

Այս բան ըստ աւանդելոյ ոմանց կարէ ասիլ և ՚ի  
դիմաց որդւոց մարդկան առ քո՞ւ . որոյ զիտութիւնն  
սքանչելի ցուցաւ . զի զիտելով նորա զամենայն՝ իբր  
ոչ զիտող երեկցուցաներ զինքն . և ուրեք ուրեք  
այնպէս վարէր՝ որպիւս թէ ոչ զիտիցէ . ըստ որոյ ա-  
սեն աւետարանիլք . \* յա իբրև զիտաց || . ( յովհան-  
նու . վ. 15 : ) Այլուր հարցանէր \* մւը եղիք || . ըդ-

ղաղաբոս . ( յով . ժմ . 34 . ) միթէ ու զիտեր . | Եւ  
ես հարցաներ . \* ունիք ինչ կերպակուր ասան || . ( զուկ .  
իլ . 41 . ) Որպիսի եղե և հարցանել ան ցադամ .  
\* ուր ես . ( ձնն . իլ . 9 . ) և այլուր \* իջեալ տեսից || .  
( ձնն . ժլ . 21 . ) Եւ այլուր՝ թէ \* այժմ զիտացի .  
( ձնն . իլ . 12 . )

Վ. Յ. որ սքանչելի ես ի՞ այն եղան՝ զի եցոյց ու զի-  
տել զօր կատարածի, ու զի ու զի խոլը, այլ զի ու զի-  
տաղ ցուցանելը զի՞նքն ըստ համարման. զորովինակ և  
յասել նորա առ մշակսն անիբաւութե. \* ու երբեք  
,, զիտի զձեզլ. (մատ. է. 23.) ու ցուցանել ու  
զիտել, այլ թե ու ճանաչելը զնոսա այնպիսի, որպակ-  
սի լինելոց էին. Օ այսմանե երկար զըե. ծործորե-  
ցին (՚ի մեկն. մատ. զւ. եղ. )

Օչանիք ես, զի որպէս և յայտ է՝ տըն մեր զայս բան  
ասաց ըստ որում մարդ. ուստի ոչ ասաց ես ոչ գի-  
տեմ, այլ թէ \* և ոչ որդիք. որով ոչ ցուցաներ թէ  
նաև ըստ որում մարդ ոչ գիտ! ը, այլ թէ մարդ-  
կային գիտութիւն իւր ոչ եր հաւասար գիտութիւն հօր.  
Եր արդարեւ համաձայն, այլ ոչ հաւասար, որպէս և  
մարդկային կամքն որ 'ի նմա' թէ պէտ ամենենին հո-  
մաձայն եր կամաց հօր, բայց ոչ հաւասար. ըստ  
որոյ ասաց. (դռւկ. իբ. 42.) \* ոչ իմ կամք այլ քոյդ  
ու լլցիք. և միթէ ոչ եղեւ կամք իւր. և սակայն վե-  
հպատակութիւն ցուցանելոյ և վասն պատուելոյ ՀՀայքն  
ասէ, ոչ իիզի իմ կամքս, այլ քոյդ.

Օ այս ասաց քո՛ և վասն յայտ առնելը՝ թէ ոչ պատ-  
շաճի ինքեան ըստ որում մարդ ասել՝ զիտեմ զօր կա-  
տարածի . զի այս պահեալ է, թ յիշխանուե հօրն՝ և ո  
և իւր ըստ որում է, թ առծ . ուստի և ըստ որում ոչ  
պահեալ յիշխանութե մարդ կութե՝ ասել, ոչ զի-  
տել, Պօղոս զիտել, թէ փըկելց է . բայց զիտե-  
լով ևս թէ այն է յիշխանութեն այ, ասել, թէ ոչ  
զիտեմ արգեօք կարիցեմ հասանել 'ի փրկութե .  
զամենայն ինչ արարի ասէ . \* այլ ոչ եթէ այսու ար-  
,, գարանամ, զի որ քննեն զիս՝ առը է . ( ա . կօր .  
դ . 4 : ) Այսիպէս զիտել, քո՛ զօրն . բայց հայելով 'ի  
հեղինակութի հօրն՝ ասել, ոչ զիտել: Խոստովանա-  
հայրն զիտէ զմել զս խոստովանորդ այն, բայց ասէ

Մ Ե Կ Ռ Ո Ւ Թ Ի Ե Ր  
ցհարցանօղն՝ ոչ գիտեմ. զի այն պահէալ է յիշխա-  
նութեն այ. և թէպէտ ՚ի նմա ևս է՝ բայց ոչ իբր ՚ի  
մարդ, այէ եթք ՚ի փոխանորդ այ. և որ հարցանէ,  
թէպէտե հանաւէ. զնա այնպիսի՝ այսինքն փոխանորդ  
այ, բայց ոչ կարէ ունիլ իրաւունս հարցանելոյ նմա  
իբր փոխանորդի այ յասել:

Հայտ առնելը դարձեալ այսու՝ թէ ինքն եկեալ գո-  
լով յաշխալ հիբր փրկեւ, վայել էր պաշտաման փրկեւ  
փրկել և ոչ թէ զօր կատարածի գիտել. զոր ըս այլ  
ում պաշտաման գիտեր ըստ որում դատաւոր. ուստի  
ասեր. \* զի ոչ առոքեաց ած զորդի իւր յաշխարհ,  
,, թէ գատեսցի զաշխարհ, այլ զի փրկեսցի աշխարհ  
,, նովաւ. (յովհ. դ. 17.) Եթէ առաքեսցի հրեշ-  
տակ յայ ազատել զոք, կամ հանել ՚ի բանտէ որպէս  
եզե առ պետքոս, ՚ի հարցանել ցնա ազատեցելոյն  
Երբ արդէօք ունիմ մեռանիլ, հրեշտակին ոչ պատ-  
շամի յայտնել, թէ և գիտիցէ. ուստի և կարէ ա-  
սել, զայդ ոչ ոք գիտէ:

Եշ ևս գեսպան առաքեալ յարբայէ առ իշխան ոք  
պարտաւորի իբրեւ գեսպան ծած կել զոր գիտէ իբրեւ  
ծառայ արքայի. ուստի և ՚ի ստիպին յայտնել, կա-  
րէ ասել զայդ ոչ գիտէ ոք, և ոչ գեսպանն. իբր  
թէ ասեր. ոչ վայել է գեսպանի զայդ գիտել իբրեւ  
գեսպան, և ոչ իսկ քեզ վայել է հարցանել ինձ զայդ՝  
որ եմ գեսպան:

Օ այսպիսի իմն անգիտութի ՚ի մէջ բերելով տն մե-  
րոյ սքանչելի եցոյց մեզ զզ իտութի իւր. որում  
ոչ կարացին մինչեւ ցայժմ հանդարտել մեկնիչք, այս-  
ինքն թէ ոչ կարացին ըստ ամենայնի հասու լինել:  
Օ այս սքանչացումն առաջի եղեալ մարդարեին, կա-  
մելով ապա ցուցանել զազդուութի և զանվրիպութի  
գիտութեն այ, զոր ունի յամենայնի, ՚ի մէջ բերէ և  
զամենուրեք ներկայութի նորա՝ ասելով:

Ե.  Եքնայց ես յագառ քամիչ, իմ յերեսաց առ ես  
յակենայց :

Այս բան և յաջորդք սորա ցուցանեն զինելն այ  
յամենայն տեղիս ըստ այլեայլ բանի. մի ըստ տէ-  
ըութեն՝ որով իշխե ՚ի վերայ ամենայնի, և առ այս

առեւ . յու երթայց ես յոդւոյ քումին , Երկրորդ՝ ըստ  
տեսութեա ըստ որում տեսանեւ զամենայն առաջի  
իւր . և առ այս ասեւ . յերեսաց քոց ես յու փախեայց ,  
Երրորդ՝ ըստ դոյացութեա ըստ որումներկայ է յա-  
մենայնի գոյացութեա իւրով . և առ այս ասեւ 'ի հա-  
մարն . 6. թե ելանեմ յերկինս և այլն , դու անդ  
ես : Ըորրորդ՝ ըստ նախախնամութեա զի ունելով 'ի  
ձեռին զամենայն , նախախնամէ զնոսա ըստ ընուե-  
նոցին , և կառավարք ըստ ամենայն շարժ մանց նոցա ,  
և առ այս ասեւ . ('ի համարն . 7. և 8.) \*թե առից  
,, զթես և բնակեցայց յեղերս ծովու և այլն , ձեռն  
,, քո առաջնորդ եսցէ ինձ և այլն ! : Հինգերորդ՝  
ըստ մասնաւոր բանի , որով է յիւրաքանչիւր և ս ըստ  
իւրեանց կարգի , առ որ կարէ վերածիլ այն զոր ասեւ  
'ի համարն 9. \*խաւար ուրեմն ծածկեաց զիս ... խա-

,, ւար նորա որպիս զլցոյ նորա :  
Ի՞այց գիտելի է՝ զի այս զանազանութիւնը լոր եղաք՝  
ոչ մտածի ՚ի կողմանէ, ոյ՝ ըստ օրում է, յինքեան,  
այլ ՚ի կողմանէ եղանակին որովասի լինել յամենայն  
տեղիս, իբր զի ՚ի կողմանէ ոյ՝ ուր է, տերութիւն  
տեսութիւնորա, անդ է և էութիւնորուն . իսկ ՚ի  
կողմանէ եղանակին՝ այլեայլ եղանակաւ մտածի լի-  
նել նորա յամենայն տեղիս, զի այլ իմն եղանակաւ  
ասի լինել ըստ տերութեան, և այլ իմն եղանակաւ  
ըստ տեսութիւն, այլ իմն եղանակաւ ըստ կառավա-  
րութիւն, և այլ իմն եղանակաւ ըստ բնակութեամ ըստ  
այլ ինչ կարգի . և յամենայն եղանակս յայսոսիկ կայ  
ներկայ գոյացապիս նոյն ինքն ամեն ամեն ու որպիս ս  
լցոն յօդս, կամ ջուրն ՚ի սպունդ, այլ գերագոյն  
իմն օրինակաւ, զի լցոն ՚ի լինելն յօդս, և ջուրն ՚ի  
սպունդ ոչ գոյացուցանէ զայնս, և ոչ պահէ զնոսա  
'ի գուլիւրեանց . իսկ ամեն ասի լինել յամենայն ՚ի  
առաջուցանելով և պահէլով զնոսա :

ՄԵԿԱՅԻ ՈՒ ԹԻԼԻՆ :

պայտաձևն ասէ, մարգարին :

**Յ**երեաց էս յուժոյ տումն : Հողւով իմացեալ լինի  
աստ նախ անսահման զօրութին ոյ, որով ունի ՚ի ձե-  
ռին զամենայն իբրեւ արարիւ և տէր ամենայնի . և  
զի այս զօրութին յամենայն տեղիս է, յու երթայց ասէ,  
ուր չգուցէ զօրութի քո, կամ թէ, ուր երթայց՝ զի  
կաբացից թաքիլ՚ի զօրութ քումմէ . որով ու զփախ-  
չին և զթաղչին կամի ցուցանել, այլ զլինելն զօրու-  
թեն ոյ, յամենայնի : Երկրորդ՝ հողւով իմացեալ  
լինի աստ կենդանացուցիւ աղջուունն ոյ, որով պա-  
հի, զամենայն ՚ի զու և ՚ի կեալ իւրեանց, ՚ի շարժիւ  
և յառնել . յոր միտ ասաց առաքեալն՝ թէ . \* նովու-  
,, կեսմք, և շարժիմք և եմք ! . ( գործ . ԺԷ . 28 . )  
և յայտ միտ կամի ասել . ու կարեմ զնալ կամ մնալ  
ուրեք՝ ուր կաբացից ունիլ առանց քո զուլ, զիեալ,  
և զշարժիլ . Երկրորդ՝ իմացեալ լինի նոյն իսկ հոգին  
որ՝ որ ընու զտիւղերս իւրովք բարեբարութիք .  
ըստ այսմ ( իմաստ . ո . 7 . ) \* Հողի ոն ելից զտիե-  
,, զերս ! . և յայտ միտ կամի ասել . ուր և երթայց,  
անդ է հոգի քո որ, և յամենայնի յայտնի ցուցանէ  
զարցերաբութի իւր : Սորբորդ՝ կարէ իմացեալ լի-  
նել ընդ հակառակն և հոգի բարկութեն ոյ, որպէս  
և իմանանբազումք . յոր միտ կամի ասել . ուր և փա-  
խեայց՝ ու կաբացից թաքիլ՚ի բարկութի քումմէ :

կյուելով ապա և զտեսութին ոյ՝ ասէ :

**Ե**թ համերեաց ոչ էս յու ժամեաց : Երեսօնն ոյ իմա-  
ցեալ լինի աստ նախ այն ինչ՝ որով յանդիման իւր  
տեսանէ ած զումենայն . որպիսի է ամենահայեաց և  
ամենանկատ իմացութի նորա . և յայտ միտ կամի ա-  
սել . միթէ կարեմ փախչիլ՚ի տեսութի քումմէ .  
ու ապաքին ուր և փախեայց, տեսանէ զիս ամենա-  
հայեաց ակն քոյ . զի ըստ առաքելըն . \* ամենայն ինչ  
,, մերկապարանոց կայ առաջի ալաց ՚նորա ! . ( Երր .  
Դ . 13 . ) Երկրորդ՝ երեսօք իմացեալ լինի աստ տես-  
ութին ոյ, որ յամենայնի ինսամէ զամենայն, զորմէ  
խօսի մարգարէն ՚ի մասնաւորի ՚ի համարն . 8 : Եր-  
րորդ՝ իմացեալ լինի և բարկութի ՚նորա . զորմէ ա-  
սացաք ՚ի վերոյ . Սորբորդ՝ խօրհրդաբար իմացեալ  
լինի որդին ոյ, որ ասի երես հօր . յորմէ չէ հնար

ԺԱ:

||մանք յարմարական իմն մեկնութե՞ք առաջի առնեն  
զայս բան՝ ի բերանոյ հաւատացեալ անձին առ յա-  
իբը թէ ասել. ուր հեռացայց՝ ի քաղցրութէ հոգւոյ  
քո յա. և առ ողիմեցից՝ եթէ ոչ առ քեզ. եթէ  
մեղաւոր ևս իցեմ՝ ի քեզ ապաւինիմ. և եթէ բար-  
կացեալ տեսանիցեմ զքեզ, ուր կարեմ փախցիւ յե-  
րեսաց քոց. Այսուելով ապա մարդարեին և զգ սացա-  
կան ներկայութէն ոյ՝ ասէ:

၃။ ပြန်လည်သော်လည်း၊ မြတ်လည်း၊ ပြန်လည်း

Առվին բանիւ ոչ դիտէ մարդարէն ցուցանել՝ թէ  
կամի ելանել յերկինս իբրև զէղիա, կամ իջանել՝ ի  
գժողոս իբրև զմեռեալս, առ ՚ի ազատ լինել՝ իներ-  
կայութէն այ. այլ թէ չիք տէղի՝ ուր չիցէ ան ներ-  
կայ գոյացութք իւրով. յշւ առ ցուցումն այսր ՚ի  
մէջ բերէ զերկինս և զգժողոս. որով և տայ իմանալ  
զամենայն տէղիս. զի ՚ի սոսա աւարտին համայն տէ-  
ղիք. քանզի յերկինս աւարտին իբրև ՚ի չըջանակ աշ-  
խարհի, կամ իբրև ՚ի բարձրութի. և ՚ի գժողոս ա-  
ւարտին իբրև ՚ի մէտ աշխարհի, կամ իբրև ՚ի խորու-  
թի. և զի արտաքոյ սոցա ոչ գոյ այլ տէղի, վասն  
ուսու պառակ ե ենթ միէն աստ ասելով:

**¶** Հայ եւնաեմ՝ յերինս, ուստ անդ էս. և թի իշանեմ՝ ի բը-  
ծախս, և անդ հօդ էս. կամի ասել. ուր և երթայց՝  
անդ ես գու տել. եթէ ելանիցեմ՝ ի ծայրագոյն  
քարձրութի աշխարհիս՝ այսինքն յերկինս, ոչ կարեմ  
ասել թէ աստ ոչ գոյ անծ, զի անդ ես. ապա թէ  
իջանիցեմ՝ ի մետ աշխարհի՝ ի գժոխիս՝ որ ըստ ամե-  
նանի Ծեսի է յերկնից. անդ ես ներկայ ես գու:

սայսը հառը է, յարկուրց, ասդ առ առ գոյն մարդաբեկն  
Վ ստանօթ արժան է քննել, զի յասել մարդաբեկն  
յերկինս, գնէ անդ ես . իսկ յասելն 'ի գժօխս' ոչ  
գնէ անդ ես, այլ անդ մօտ ես . որով ոչ ցուցանե՛  
թէ անդ ոչ իցէ, այլ թէ օրպիսի հաճութք է յեր-  
կինս, այնպիսի հաճութք ոչ է 'ի գժօխս' . զի յեր-  
կինս է 'ի ցուցանել զփառս մեծ վայելութե իւրոյ .  
իսկ 'ի գժօխս' 'ի ցուցանել զլրէժ բարկութեն . և  
զի մծ իրը ակամայ ըերի 'ի ինդրել զլրէժ, վասն

որոյ ոչ իրը կալով, այլ իրը մօտ կալով՝ ասի լինել  
՚ի դժոխս։ Խւ սակայն ըստ զոյցութեն այնպէս  
մօտ է ՚ի դժոխս, որպէս յերկինս ուստի իդնատիոս  
վարդապէտ (՚ի մեկն զուկ ժշ. 23.) այսպէս ըն-  
թեանու։ \*և թէ ՚ի դժոխս իջանեմ, և որպէս յեր-  
,, կինս՝ անդ մօտ ես։

Այլ գտան ոմանք՝ որք անվայել համարելով լինել  
այ ՚ի դժոխս, թիւրեցին զմիտս այսր բանի ասելով  
թէ ած ոչ է ՚ի դժոխս, այլ միայն մօտ կայ դժոխսց։  
Խայց այս կարծիք ոչ միայն է հերետիկոսական,  
այլև յիմարական։ զի ուր ոչ գոյ ած՝ ոչնչութիւն է։  
իսկ դժոխքն ոչ է ոչնչութիւն, այլ տեղի ինչ տան-  
չանաց։ Խակ զոր անվայել տաեն, այս ես է յիմարա-  
կան զրոյց։ զի ած ոչ է անդ իրրե կրօղ, այլ իրրե  
արարոց։ Խակ այս ոչնչու անվայելութիւն ՚ի մէջ բերե-  
և ոչ արատ ինչ փառացն այ, որպէս ոչնչու անվայել  
չութիւն է հոգւոյն լինելն յանարդ մատունս մարմնոյ  
յեզնգունս, ՚ի հերս, և այլն։ և կամ ձառագոյթից  
արեւու լինելն յազտազահն տեղւոջ։ Ոյնպէս իմա և  
զինելոյն այ յանարդ տեղւոջ՝ ևս և ՚ի դժոխս, բայց  
գերագոյն իմ եղանակաւ, և ոչ ըստ նիւթական  
նմանութե այսոցիկ օրինակաց։

Լ ուսաւորին մեր ՚ի յաձախապատում զիրսն . ( Ձառ.  
Ժը . ) դժոխովք իմանայ աստ զգերեզմանսն, յորս  
առէ պահէ ած զմարմինս մեռելոցն ՚ի յօյս յարուե .  
և բանք նորա են այս . \* դժոխս առէ զգերեզմանսն  
, ապականիւ . ուր այ իննամովքն պահին մարմինքն  
նմանութե այսոցիկ օրինակաց։

Խարոյապէս սորբիմք ցուցանի բարեկինսամ տեսլութիւն  
այ ՚ի վերայ ծառայից իւրոց եթէ ՚ի յաջողութենս՝ որ  
օրինակի յերկինս, և եթէ ՚ի ծանը ձախորդութիւն  
որ առակի ՚ի դժոխս . և եթէ յանտարբերս՝ որ այ-  
լաբանի յեզերս ծովու . յոր միտ առէ բարսեղ վար-  
դապէտ . ( ՚ի մեկն մարկ . գլ . ժը . ) \* թէ իջանեմ  
,, ՚ի դժոխս ( վշտաց ) և անդ մօտ ես՝ զիս ՚ի յետա  
,, դարձուցանելոյ . և յեզր ծովու կենաց՝ դտի զբեզլ  
հայելով առա մարգարին և ՚ի չորրորդ եղանակ  
ներկայութեն այ՝ առէ։

Է. Ուստի առաջ պահանջման է ընդ առաջարկութեաց , և բնակչութեաց յեղեցք ծավալ :

Ը. Առաջն և առաջ յեղան ու առաջարկեաց էնք . և աջ ու ընդուցի վա :

Կախախնամութին ոյց ըստ առանգելոյ որ գրոց և ըստ ցուցանելոյ բնական լուսոյ ձգի յամենայն տեր զիս , և յամենայն իրս , ըստ ամենայն գոլոյ նոցա . և զի ուր է նախախնամութին ոյց , անդ է և ած , չեւ տերի թէ չէ հնար լինիլ տեղուց իրեք ուր ու իցէ ած ի ձեռն նախախնամութէ իւրոյ . յայս ակնարկելով առեւ :

Ուստի առաջ պահանջման է ընդ առաջարկութեաց , և բնակչութեաց յեղեցք ծավալ . Առաջն և առաջ յեղան ու առաջարկեաց էնք . և աջ ու ընդուցի վա : Ասմի ասել . թէ հնար լիներ ինձ առանուլ զթես , և այսորդիւք թէ եռովք ընդ յառնելո իմ յառաւօտութուիլ 'ի ծագաց երկրի մինչեւ 'ի ծագս նորին , և բնակիլ յեղերս ծովու 'ուր առարտին սահմանք երկրի , ոչ եղիցի ինձ հնար՝ մնալ առանց նախախնամութէ քոյ : Հեւ կամ դարձեալ , եթէ հնար լիներ ինձ հանգոյն ծագման առաւօտութրը թէ ազ հասանել 'ի ծագ աշխարհիս , ոչ կարե 'ի չեռի կալ 'ի նախախնամութէ քումմէ , զի և անդ ձեռն քո՞ այսինքն նախախնամնազական զօրութէ քո առաջնորդեացէ ինձ . և աջ քո այսինքն ամենակարօղ զօրութէ քո ընկալցի զիս :

Ուր առաջնորդելու և ընկալուն ըստ կրկին մոտաց դնին . մի՛ ըստ ածելոյ յեղերս անդ ծովու . որպէս թէ ասեր . ձեռն քո՞ է 'որ առաջնորդէ ինձ յեղերս ծովու , և աջ քո՞ է 'որ կալեալ ածէ զիս անդը : Երկրորդ ըստ ինամելոյ , որպէս թէ ասեր . 'ի բնակիլո իմ յեղերս ծովու 'ձեռն քո նախախնամէ և առաջ նորդէ ինձ յամենայն շարժմունս իմ : և աջ քո պահ զիս 'ի գոլ և 'ի կեալ իմում : որ է ասել . ուր և երթամ , քե գնամ և քե կեամ , քե եմ և քե շարժմ : Օ այս ամենազօր աջ ան ցանկայը նարեկացին ունիլ իւր առաջնորդ . վասն որոյ պազատելով ասեր . ('ի բանն . լու . ) \* կարկառեալ 'ի վերայ իմ զամենա .

,, մերձ աջ քո և զօրացն զիս || :

Ոմանք բառիւս առաւող՝ իմանան ըստ զարևելս .  
ըստ որումյելս արեւ ծագի առաւոտ . իսկ եզերօք  
իմանան զարեմուտս , ընդ նմին զհիւսիս և զհարաւ  
'ի ծովեղերեայս . և ըստ այսմ կամի ասել . յոր կողմն  
աշխարհի և ընթացայց , յամենայնի տեսից զզօրուին  
ձեռին քո :

Ոմանք ևս բառիւդ առաւող՝ "որ յեթը" դնի շախառ , ը  
թարգ" արաք" և եթեով" իմանան զտեսակ մի ար-  
ծուոյ , որ յունարէն կոչի Ֆլենէթո . և ըստ այսմ կա-  
մի ասել . եթե թռուցեալ թեօք արծուոյ գնացից  
յեղերս աշխարհի , ձեռն քո առաջնորդէ ինձ են :  
Եյս մեկնութի թեպէտ և չէ խոտելի , բայց առա-  
ջինն է ուղղագոյն և հարազատագոյն . իսկ դիտումն  
բանին յամենայնի հայի յայս՝ թէ չիք հնար ծածկիլ  
յերեսացն ոյ . զի յամենայն տեղիս ներկայ է . և  
թէ չիք տեղի՝ որ որոշիցէ զմեզ յոյ՝ բաց 'ի մեղաց :  
Ուստի իգնատիոս վարդապետ յառաջ բերեալ զայսո-  
սիկ բանս ( 'ի մեկն . զուկ . ժէ . 13 . ) գրէ այսպէս :  
\* թէ ելանեմյերկինս , անդ ես ասէ , և թէ 'ի դը-  
,, ժոխս իջանեմ , և անդ մերձ ես . և թէ թեօք  
,, թռուցեալ՝ յեղերս ծովու անկանիցիմ , և անդ  
,, ձեռն քո տիրէ ինձ . վասն որոյ չիք տեղի՝ որ որո-  
,, չէ զմեզ յոյ՝ բաց 'ի մեղաց . ըստ այնմ ( եսայ .  
,, ծթ . 2 . ) մեղք ձեր որոշեն 'ի մէջ ձեր և ոյ || :  
Օ այս գիտելով մեր պարտիմք զգուշանալ՝ զի մի ինչ  
արասցուք յանպատեհից 'ի ներկայութենորա . և ոչ  
իսկ բանիւ և ոչ ևս խորհրդով . զի յամենայնի մերձ  
է , և ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աշաց  
նորա : Օ որ ոչ համարձակիմք գործել առաջի մարդ-  
կան՝ մի գործեսցուք առաջի ոյ : Եւ թեպէտ մեք  
ոչ տեսանեմք զնա մերձ առ մեզ , բայց նա տեսանէ  
զմեզ : Եթէ կոյր ոք կայր առաջի արքայի՝ արդարեւ  
ոչ տեսաներ զնա , բայց քանզի արքայ տեսաներ զնա՝  
'ի տեսուի նորա պատկառեր , և ոչ իշխէր ընդդէմ  
ինչ առնել կամ խօսիլ :

Ենտիգոնոս արքայ լուեալ զբամբասանս զոր առնեին  
զինուորք նորա զնմանէ արտաքոյ վրանին , եհան ըզ  
գլուխ իւը 'ի վրանին և ասէ . եթէ կամիք բամբա-

սել զարքայ՝ հեռացիք աստի՝ զի մի լուիցէ . և զայս  
լուեալ նոցա ահաբեկ եղեն : Եթէ կամիս և դու  
խօսիլ ինչ զանպատեհս , և գործել զըար , հեռացիք  
յայ , և գիտ զայնպիսի տեղի ուր չիցէ ած , և անդ  
գործեա զոր ինչ և կամիս . բայց ոչ գտանես զայն-  
պիսի տեղի . զի ուր և գնասցես , ընդ քեզ և 'ի քեզ  
է ած . որպէս թռչունք ուր և են , ուր և գնան  
յօդս են . սոյնալես և մեք ուր և գնամք՝ յած եմք .  
որպէս սպունգ 'ի խորս ծովու ուր և է՝ 'ի ջուրս  
տոգորեալ է :

Որպէս է հոգին 'ի մարմնի , և լոյսն յօդս . այսպէս  
և ած 'ի մեզ և յամենայնի . և է իբր հոգի հոգւոյ ,  
և սիրտ սրտի , և կեանք կենաց . յամենայնի նովաւ  
եմք , նովաւ կեամք , և նովաւ շարժիմք որպէս ա-  
սացաք . 'ի կալ նորա 'ի մեզ՝ կեամք , 'ի գոլ նորա  
'ի մեզ՝ գոմք . 'ի հայիլ նորա առ մեզ՝ շարժիմք և  
եմք : Որպէս ըստ ասելոյ մեր՝ 'ի համարն Յ . 'ի հայիլ  
մարդոյ 'ի հայելին ցորչափ հայի՝ երեկի և կայպատ-  
կեր նորա 'ի հայելոջ , և ըստ շարժելոյ նորա շար-  
ժի պատկեր նորին , սոյնպէս 'ի հայել և 'ի լինել այ  
'ի մեզ՝ եմք և կեամք և շարժիմք : Ուր և ընթա-  
նամք , 'ի նմա շարժիմք , նովաւ գնամք , և զօրութք  
նորա գործեմք : Եթէ առցուք թևս և թռիցուք ,  
նովաւ առնումք և նովաւ թռանիմք . և յամենայնի  
ձեռն նորա կալեալ ունի զմեզ , և առաջնորդէ 'մեզ :  
Հոգեորապէս , թեօք նշանակի աստ ոգի մարգա-  
րէուն . և բարոյապէս՝ բարձրութի կամ արագութի  
մտաց . սոքիմքք ասէ յու և թռեայց՝ յամենայնի ընդ  
առաջ լինի ինձ տեսչութի քո , ևս և յեզերս ծովու  
այսինքն 'ի ծագս ո՛ր և իցէ խորհրդոյ :

Այս բան ըստ յարմարական մեկնութե կարէ հայիլ  
յայն զոր յառաջ բերէ պօղոս 'ի բանիցն մովսէսի  
յասելն . ( Հռովմ . Ձ . 6 . ) \* մի ասիցես 'ի սրտի  
,, քում . ով ելանիցէ յերկինս՝ այսինքն է զքութու-  
,, ցանել , կամ ով իջանիցէ յանդունդս՝ այսինքն է  
,, զքութ հանել 'ի մեռելոց || . ոչ է հարկ ասէ զայսպի-  
սիս որոնել առ 'ի դտանել զքութ , այլ միայն հաւա-  
տալ սրտիւ , և խոստովանիլ բանիւ այնմ ամենայնի ,  
որ զօրութք աջոյ նորա յայտնեցաւ մեզ իբր շիթ մի

Մ Ե Կ Ն Ո Խ Թ Ւ Ն  
 'ի ծովլ՝ անբաւ իմաստութե նորա . յորում չիք մասն  
 խաւարի : Հյայսմ իմաստութե լուսաւորեալ մտաց  
 մարդոյ՝ տեսանէ զանց յամենայնի ներկայ , և ամեր-  
 նայնի տեսօղ . և իմանայ ևս թէ ոչ ինչ ծած կի ՚ի  
 նմանէ , և ոչ իսկ ՚ի խաւարի . յոր ակնարկելով  
 մարդարեին՝ յարե զկնի , և առէ :

**Ե** Ա սայի հասար սորէն արդէօս ծածիւաց զիս . իսմ  
 գիշեր գոհանակ լսուոյ գագիսնեն ինոյ :  
 Խաւարն թէ պէտե ոչինչ գործէ , զի չէ ինչ , բայց  
 ոյս մի ինչ յատուկ է նմա , զի որպէս անտես է  
 ինքն , սոյնակես անտես առնէ և զորս են յինքեան .  
 արդ քանզի զորս եղ մարդարեն՝ ՚ի վերոյ վասն թաք-  
 չելոյ յերեսացն այ , չէին ըստ ինքեան պատճառ ան-  
 տես լինելոյ՝ աստ ՚ի մէջ բերե զիմաւարն իբրև զայն  
 ինչ՝ որ ըստ ինքեան անտես է և անտես առնէ . զի  
 այսու ևս ցուցցէ՝ թէ չէ հնար անտես լինել կամ  
 ծածկիլ՝ ՚ի ներկայութեն այ . վասն որոյ առէ :  
**Ե** Ա սայի հասար սորէն արդէօս ծածիւաց զիս : Իսմի ա-  
 սել . տեսեալ թէ ոչ իւիք ծածկիմ յայ , ասացի՝ կա-  
 ցից ուրեմն ՚ի խաւարի ուր ոչինչ երեսի , զի թերես  
 նա ծածկեսցէ զիս . բայց այն ևս ոչ կարաց ծածկել .  
 և առ առաւել հաստատելոյ զբան իւր՝ ՚ի մէջ բերե  
 և զիսօրութի խաւարի , այսինքն զզիշերն ասելով :  
 Ա ամ գիշեր գոհանակ լսուոյ գագիսնեն ինոյ : **Ա** յս բան  
 երրակի մեկնի , մի ըստ ինքեան՝ իբր հարցումն , յոր  
 միտ կամի ասել . և թէ ըսւնիցիմ բնաւ ինչ լոյս՝ այլ  
 փոխանակ լուսոյ իցէ խաւար զիշերոյ փափկութե ,  
 արդեօք ծածկիցիմ այսու յերեսացն այ . այսու պա-  
 տասխանէ : ՚ի յաջորդ համարն՝ թէ չէ հնար :

**Ա** յրիրորդ մեկնի ստորասարար՝ իբր բացատրութի նա-  
 խընթաց հատուածոյն . յոր միտ կամի ասել . և թէ  
 լոյսն փափկացուցիչ աչաց իմոց փոխանակ ՚ի խաւար ,  
 որով և փոխանակ լուսոյ լինիցի ինձ զիշեր , այսու  
 ևս ոչ ծածկեցայց յերեսացն այ : **Ա** և այսմ բառդ  
 գագիսնեն՝ դնի իբր յատկացուցիչ լուսոյ , ըստ որում  
 լոյսն է փափկացուցիչ աչաց : Իսկ բառդ ծածիւլ՝ որ  
 դնի աստ ՚ի կատարեալն՝ իմացեալ լինի յապառնին ,  
 որպէս տեսանի յերբ՝ և յայլս . բայց քանզի Ֆմարիտ

Ե՞ւ զոր ասէ՛ մարդարեն, վասն այսուղին ի կատարեալու  
զնին ի մերումն:

Հըրբորդ մեկնի իրք պատասխանի նոյն նախընթաց  
հատուածոյն . յոր միտ կամի ասել . արդեօք ծածկէ  
զիս խաւար , ոչ զի թէ և զիշեր իցէ , նոյն զիշերն  
է փրփանակ լուսոյ յաւս այց , այսինքն իրք պայժառ  
լցու և առաջի այց , յորում և տեսանէ զամենայն փափ-  
կութիս իմ . Եւ ըստ այսմ բառդ քահայութէ՝ ոչ զնի  
իրք յատկացուցիս լուսոյ , այլ իրք յատկացուցիս զի-  
շերոյ . որպէս թէ եղեալ եր . ոչ իւլք բնաւ ծածկէ  
զիս յաւացն այ զիշեր փափկացուցիւ՝ որ փրփանակէ  
զլցու տունջեան . Իսկ պատճառ փափկութի զնելոյն  
է , զի սովոր Են որդիք մարդ կան 'ի զիշերի փափկա-  
նալ . \* զի որք ննջեն 'ի զիշերի ննջեն , և որք ար-  
քենան 'ի զիշերի արքենան . ( ա . թեսադ . է . 7 )  
Իսկ սմանք փրփարերմամբ մեկնեն զայս բան իրք 'ի  
բարոյական միտս . որպէս թէ եղեալ եր . միթէ  
խաւար նեղութե և կամ զիշեր տիրութեան ծած-  
կեցէ այսինքն ընկղմեցէ կամ յուսահատկցուցէ  
զիս , ոչ երբէք . այլ նոյն իսկ նեղութի և տրտմութի  
եղիցին ինձ լցու փափկութե , այսինքն հանգիստ և

|| արդան զայլ իմ մեկնութիւն բերէ յայլմէ, և այն  
և ըարսյական յասելն . \* խաւար մթին շուրջ էր  
,, զինե զթշուառականաւս . և ես ոչ դիտեի, զի  
,, լցու զփափկութին կարծէի || : Եւ յաւելու թէ  
սիւմաքսս թարգմանե . \* և զիշեր լուսաւոր շուրջ  
,, է զինե . իբր որդւոցն իսրայէլի սեամին հրոյ || :  
Ըրդ քանզի մարդարէն իբր հարցմամբ եղ զբանն,  
յարէ զինի զսպատախնանին՝ ասելով :

3. ] **תְּבִשָּׁר** 'הַ שְׂנִיא אֶל בְּנֵי-עֲמָקָם. לֹא תְּבִשָּׁר  
תְּבִשָּׁר כְּלָמָד בְּגַדְגָּד. לֹא בְּנֵי-עֲמָקָם אֲמָתָּה  
לְבִשָּׁר:

առ մեզ հայելով զհակառակն այսր է տեսանել .  
իբր զի ոչ լցու անմատոյց և ոչ խաւար խոր կարէ  
ծածկել զմեզ յաջացն այ . ոչ տիւ և ոչ գիշեր :

Հայս հայելով գնէ մարդարէն զայս բան : Այր ար-  
ժան է զիտել , զի խաւարին է պակասիլ 'ի լուսոյ .  
և զի 'ի պակասութէ լուսոյ անտես լինին իբր , յայս  
հայելով բառդ եւստրէն 'ի գործ ածի երթեմն փո-  
խանակ անտես լինելոյ կամ փոխանակ աներեւութա-  
նալոյ . և ըստ այսմ ոչ խաւարին առեալ լինի փո-  
խանակ ոչ անտես լինելոյ , կամ փոխանակ ոչ երեւ-

լոյ խաւար . յոր միտ դնի աստ այս բառ յասելն :  
Խաւարն 'ի չէն ոչ եւստրեսոյ : Կամի ասել . այն որ  
խաւար ասի , մեզ է խաւար , և ոչ քեզ . զի որ առ  
մեզ խաւար է այսինքն անտես , առ քեզ ոչ երեւի  
խաւար , կամ 'ի քեն ոչ տեսանի իբրեւ խաւար այս-  
ինքն աներեւոյթ , այլ իբրեւ լցու . նոյնպէս է և զի-  
շերն . վասն որոյ յարէ զկնի ասելով :

Եշ գիշեն որդէս ոի լուսաւոր եղից : Այսինքն զի-  
շերն որ առ մեզ է խոր խաւար , առաջի այ է իբրեւ  
զտիւ լուսաւոր . զոր և կրկին հաստատէ յաջորդ բա-  
նիւն ասելով :

Եշ եւստր նորա որդէս պըյո նորա : Բառդ նորա որ եր-  
կիցս կրկնի յայս բան , յառաջնումն յարաբերէ զգի-  
շերն , և յերկրորդումն յարաբերէ զտիւ . որպէս թէ  
եղեալ էր . խաւար նորա այսինքն զիշերոյ 'ի իբրեւ  
լցու նը տունջեան առաջի այ : Եւ կամ դարձեալ  
եթէ խաւար զիշերոյ իցէ , և եթէ լցու տունջեան  
նոյն է առաջի տեսութեն այ , զի որպէս 'ի լուսաւո-  
րութէ , նոյնպէս և 'ի խաւարի միապէս տեսանէ :

Որքիմք ոչ կամի ցուցանել մարդարէն , թէ խաւարն  
է ինչ , և թէ ած զխաւարն իբրեւ զլոյս ունի կամ  
իբրեւ զլոյս ձանաւէ . այլ թէ ոչ խաւար և ոչ գիշեր  
կարեն ծածկել զմեզ և զգործս մեր յաւացն այ . զի  
ըստ գրեցելոցդ այնպէս տեսանէ անձն զմեզ և զգործս  
մեր 'ի խաւարի և 'ի զիշերի , որպէս տեսանէ 'ի լու-  
սաւորութէ և 'ի տունջեան . զի ուինչ խաւար կարէ  
արգել լինել լուսոյ տեսութէ նորա . վասն զի որպէս  
'ի ներկայութէ արեւու ոչ ազգէ յերեսս նորա խա-  
ւար ինչ . սոյնպէս և 'ի ներկայութեն այ ոչ կարէ

Օածկամալ լցու, պատուի և է կ մարկ։  
Հայս իսկ ամէ բարսեղ վարդապետ։ (ի մեկն ։ մարկ։  
զւ և ժկա ։) քայ զիշերայն յարեաւ, \* զի ուսցնեք եթե  
,, մեզ է զիշերն զիշեր։ իսկ ոյց ը մի համարեալ է  
,, տիւն և զիշերն, ըստ այնմթի, խաւարն քեզ չէ խա-  
,, ւար։ և զիշերն իբրև զտիւ լուսաւորի։ և խա-  
,, ւարն՝ ոյց որպիս լցու է։ և դարձեալ զիտէ որ  
,, իսր ՚ի խաւարի։ և լցու ընդ նման է։

„կայ ՚ի խաւարի. և լցո լոյտ ու նշանակ ի մաս ապա քարոյապի, և խաւարաւ նշանակին նեղութիք տառապա-  
նաց. զի նեղութիք առ նեղեալսն խաւար երեխն. իսկ ՚ի ծագել առ նոսա լուսոյ ածային մամիթմարուե՝  
ոչ ես խաւար: Դարձեալ նեղութիք առ չարսն դի-  
շեր թուին. իսկ արդ արոց տիւ լուսաւօր. ո՞յց յօ-  
րինակ՝ որ լցոն էր իսրայէլացոց՝ խաւար թանձրա-  
մած գտաւ եզիպացւոց. (Ելից. ժդ. 20. իմաստ-  
ժը. 1-4.) Այսուպէս և հուր հնոցին լցո եղե երից  
մանկանցն և պահէաց զնոսա, և խաւար բարելաց-  
ւոց, և ծոխեաց զնոսա. (Պան. կ. 48. 49.) Ի. Ա. Այսուպիկ բարոյական մեկնութիք ըստ յարմարութե-  
միայն զնին. իսկ գիտումն մարդարէին որպիս ասա-  
ցաք՝ է ցուցանել թէ ոչինչ ծածկի յոյ, թէ և իցէ  
՚ի խորս տարբացեալ. առ որ օրինակ ևս բերէ զտե-  
սանել նորա նաև զնելրին մասունս մարմանոյ զծած-  
կեալս արտաքնովք, ևս և զգացեալս յարդանդի  
մօրն, ըստուժ նա ինքն ած է գոյացուցիչ և պահ-  
պանիչ նոցին և խնամիւ. սմին իրի յարէ զկնի և  
առէ:

Առանձին է առնուլ ինչ իւր սեփական, կամ ունիւր զիմն իրքեւ զիւր. յոր միտ ՚ի ծնանիւ նախամօրն՝ սկզբան անդ զարդի տասց. \* ստացայ մարդ նով. (ծնն. Դ. 1.) ըստ սմբատ տու, և իմաստութին. \* առ! ը ստացաւ զիս ՚ի սկզբն հանազարհաց իւրոց. (առակ. Ը. 22:)

Արդ քանզի ՚ի գոյացուցանել ո՞յ զմարդն յորովայ-  
նի մօր՝ ունի զնա իբրև զիւր տրարած , որպէս և  
զայլ ամենայն էս , վասն այսորիկ մարդարեն փոխա-  
նակ ասելոյ գոյացուցանել կամ ստեղծել դնեւ ստա-  
նալ . և զի սկզբնաւորութիւն յղութեա մարդոյ լինի ՚ի  
սրտէ , կամըստ աւանդելոյ բարունեայն հրէից կա-  
տարելապէս առեալ՝ յերիկամանց , փոխանակ դնելոյ  
զիս , դնէ զերիկամաննս իմ :

Խոկ երիկամունքն է այն ներքին մասն կենդանւոյ՝  
որ պատեալ կայ ձարպային իւղով առ ստորին մա-  
սամբ որովայնի ( որ և այլազգօրէն պէտքէի ասի : )  
Խու քանզի ըստ բնազննից ՚ի նմա տիրէ յօժարութիւն  
ցանկութե իբրև յաթոռ կամ իբրև ՚ի գործարան  
սերման՝ ՚ի որ գիրս ուրեք ուրեք երիկամունք կոչին  
և ներքին ցանկութիւք , ևս և գաղտնի յօժարութիւն  
սրտի ըստ ոձոյ ձարտասաննից՝ որով անուն պարու-  
նակողին դնի փոխանակ անուան պարունակեցելոյն .  
ըստ այսոցիկ տեսութեանց խօսելով մարդարեն  
առ :

**Դ**աս սպազար զերիկամունս էմ . և ընկալունէ  
հոր իմոյ : Խթէ երիկամամբք իմացեալ լինիցի աստ  
այն ներքին մասն կենդանւոյն զոր եղաք , ( այն է  
պէտքէն ) միտ բանին լինի այս , մինչդեռ յարդանդի  
մօր էի ՚ի ներքին խաւարի անդ՝ գու տէր տէսանեիր  
և խնամէիր զիս , ևս և զերիկամունս իմ՝ այսինքն  
զներքին մասունս իմ . վասն զի դու ինքն ստեղծեր  
և յօրինեցեր զիս յարդանդի սկսեալ յերիկամանց  
իմոց . և դու ինքն ոչ թողեր զիս , ոյլ ընկալար յո-  
րովայնէ մօր իմոյ . որ է ասել . խնամելով պահեցեր  
զիս մինչեւ ՚ի ժամանակ ծննդեան իմոյ :

Խու ըստ բառդ որովայն՝ որ շնի ՚ի բացառականն  
ունի զգօրութիւն ներգոյականնի , որպէս թէ եղեալ  
էր . մինչդեռ յօրովայնի էի . որպէս է և այն զոր առէ  
առաքեալն . \* որոշեաց զիս յօրովայնէ մօր իմոյ .  
( ա . գաղ . 15 . ) որով նշանակի ասել , մինչ յորո-  
վայնի էի : Խոկ եթէ բացառականապէս առցի , նշա-  
նակէ ասել . մինչեւ ելեալ էի յօրովայնէ և կամ  
թէ յետ խնամելոյ զիս յօրովայնի ՚ի լոյս ընծայեցեր  
զիս յօրովայնէ անտի :

Եթե երիկամամբք աստանօր իմացեալ լինիցի ներքին յօժարութիւն սրտի՝ որպէս եղաք ՚ի վերոյ, միտքանին լինի այս, թե տեսանե կամ զիտէ ած զամեռայն շարժմունս սրտի մինչև ծնեալ ից մարդ յունայն շարժմունս սրտի մինչև ծնեալ ից մարդ յուրավայնէ մօք իւրոյ. զի ինըն է առաջին պատճառ շարժմանց սրտի, և ըստ անհասանելի նախախնամութե իւրոյ, զորս կամի ընդունի յարովայնի, մօք և տունէ իւր, և զորս ոչ կամի՝ ոչ ընդունի, որպէս յայտնի տեսանի ՚ի յակոբ և յեսաւ, զի \* մինչև ծնեալ, ինչն է մինչև քարի ինչ կամ չար գործեալ իին, ... ասացաւ ... զյակոր սիրեցի և զեսաւ ատեցի. (Հռովմ. թ. 11-13:) Քյայսլիսի նախախնամութիւնը յայսպիսի ամենայայեաց տեսութիւնորա ակնարկելով մարդարեին՝ աչքեղ իմ ըմբռնելը զնաւ սրբանեկին, վասն որոյ և օրհնելով զնաւ ասէ:

Վ. Հեղ ասի իմ վասն ունելը յի՞նքեան զայնապիսի ինչ՝  
որ աչ արկան։ յայլու և այս աչ լինի կամ ըստ եր-  
կիւղի, և կամ ըստ պատկառանաց։ եթէ հայիցի ՚ի  
զօրութի պատժողական կմ ՚ի վրէ ժինդը բութի ար-  
դարութե կամ ՚ի սաստկութի սպառնալեաց կամ  
յորպիսութի նուածութե անձին և այն, լինի ըստ  
երկիւղի։ և ըստ այսմ միայն մտած եւլ զիրն՝ աչեղ  
ասի, և ոչ սքանչելի։ որպիսի են յարձակունք որոտ-  
մանց, և խռովութիւն ալեաց ծովու։ և այն։ Խոկ  
եթէ հայիցի ՚ի մեծութի վայելութե, ՚ի գերազան-  
ցութի կատարելութե, ՚ի բարձրութի փառաց, ՚ի  
կարողութի վեհանձնութե, յառաւելուի իմաստու-  
թե, ՚ի տարածութի տեսլութե, յանսխալութի կա-  
ռավարութե, ՚ի զօրութի սքանչելագործութե և՛,  
լինի ըստ պատկառանաց։ որոյ շնչետ զայ և սքանչա-  
նալ եթէ անհատ իցէ նա՝ յորմէ լինի պատկառիւ  
որով և ասի սքանչելի։ Վ. ԲԴ. հայելով ՚ի կարդ բանի  
սաղմնուիս՝ մարդարեն սաստանօր ըստ այսմ բանի կոչ-  
զած աշեղ և սքանչելի։ և խռոտվան լինի առելով,

Առաստվածն է շնչար ու պահանջման է եւ : Վայսինքն օրհնեցից և գովկեցից զքեզ՝ տեսանելով թէ քանի աշեղ ես և սքանչելի՝ ի նախաբինամելդ զամենայն ամենաշայեաց տեսչութեա և ամենակալ զօրութեա . և զի զայս ձանաչեր մարդարեն ՚ի գործոցն այ , վայ  
յաւելու ասել :

Առանջման էն գործս ու , և անյն էմ սիրեաց : Լամի ասել . թէ քանի մեծ են գործք քո տէր . յորս ու շի մաօք հայեցեալ սքանչանամ , և հոգի իմ յափշտակի ՚ի սիրել զայնս յոյժ՝ ոչ զի են գործք , ոյլ զի են այնպիսի սքանչելի գործք՝ յորս փայլէ իմաստութիւն քո , ամենակարողութիւն քո , ամենատես նախաբինամութիւն քո և ամենազեղ բարութիւն քո : Խւս և այնպիսի գործք՝ որքյանդիման առնեն զաքանչելի կատարելութիւն քո :

Վայսիւք գործովք՝ հայելով ՚ի նախընթաց համարն կարէ ՚ի մասնաւորի նշանակիլ և սքանչելի յօրինուած նկարակերտուե մարդոյ յարդանդի մօրն ( ը նմին և այլոց կենդանեաց ) . քանզի անհաս իմն է մասց մերոց՝ թէ զիարդ լինիցի կերպարանումն սրտի և երիկամանց , թլաց և երակաց , աճառաց և ոսկերաց , մնոյ և արեան , և այն . թուզ զհիանալի զօրութիւնս զգ այսութեց և զկարգս նոցա :

Յաւելու վարդան՝ թէ աստանօր գործովք իմացեալ լինի և այն խնամք այ՝ զոր ցուցանէ ՚ի փորձանս պեսպէս վշտաց՝ ՚ի ծագել անդ զլոյս իւր , և զփըր կութիւն . յոր միտ յարէ \* անձն իմ սիրեաց յոյժ , նեղութեա փորձիլ իբր զսկի ՚ի բռվս , և իբրեւ զորդի ՚ի խրատու համբերութե :

Հայց դիտումն մարդարեն է ցուցանել՝ թէ առ ձարտարապետն է ամենայնի՝ տեսանէ զամենայն և իննամէ զամենայն . և չիք ինչ՝ որ իցէ արտաքոյ տեսութեա և իննամոց նորա , առ որ կամելով իբրեւ օրինակ ինչ բերել՝ յարէ զկնի և ասէ :

Ժդ . Ալ բագեառ սիր էմ ՚ի ուն զը ոբարեր ՚ի ծածակ . և իոր զըրանեն ինչ ընդ սորբինս երիբ : Վաղի մատուցանելով մարդարեն զոսկը իւր որ

ծածկեալ կայ ընդ մորթով տայ իւրանսալ և զայլ  
ամենայն ծածկեալս 'ի մարդն. 'ի ցուցանել թէ և  
ու մին յայնցանել թագ չի յաւացն ոյ, և այն նաեւ  
մինդեռ յարդանդի մօր է մարդս. վասն որոյ ասէ:

Աւագեաս ասէր իմ տէն՝ զոր աբարեը՝ 'ի ծածռէ՛ : Վայս  
ինքն, որչափ ոսկը կայ յիս ծածկեալ լը մորթով, ամեն  
յայտնի է առաջի քո, և ոչ մին յայնց թագուցեալ  
է 'ի քէն, ևս և 'ի կալն անդ 'ի ծածռէկ յարդանդի  
մօր, զի դու ինքն արարեը զայնս 'ի տեղւո՞ջ անդ  
իբրև 'ի ծածռէկ վայրի, կամ իբրև 'ի խորս երկրի ·  
և առ այս յարթե՛ :

Այս էար զօրութեն իմոյ ընդ սորութեն երիբ։ Այս զօրութեն ասելով իմանայ զայն ամենայն, որով կարե կեալ մարդ, որպիսի են զօրութենք մարմար, զօրութենք զգայութեց և զօրութենք հոգւայն։ այս ամենայն ասեներգոյացաւ յիս 'ի նախամինամութե՛քումմէ յարգանդի մօր իմոյ, որպիս 'ի ստորինս երկրի, այսինքն որպիս 'ի խորս երկրի. զի զորօրինակ 'ի խորս անդ երկրի գոյանան հանք՝ իւրեանց զանալան յատկութենք տարբերեալք, սոյնպիս գոյաւորին և մարդիկ յարգանդի մօրն իւրեանց այլեայլ զօրութենք զարդարեալք. ևս և անվորեալ թուովլք ոսկերաց, ջղաց, երակաց, և այլն։

Վարթէ և ստորնովվը երկրի իմանալ և զմարմինն հո-  
ղեղէն, ըստ որում հողն և ստորին ինչ՝ ի տարերս  
երկրի. և ըստ այսմ կամի ասել. արարեր՝ զի կարո-  
ղութի բանական հոգւոյսից կապեալ ընդ հողեղէն  
մարմինոյ :

Բայց հայելով՝ ի նախընթաց հատուածդ՝ կարեմք  
ստորնովք երկրի իմանալ զգերեզմանս. յոր միտ կա-  
մի ասել. որպէս ի յղանալ իմում յարգանդի՝ տե-  
սանեիր զիս, սոյնպէս և յիշանել իմում՝ ի գերեզ-  
ման՝ անդ ևս ունիս տեսանել զիս:

Խակ եթէ (սրբկա հաւանականագոյն թռւի) նմա-  
նութեա առեալ լինիցի այս բան, այսինքն նմանեցու-  
ցանեւով զորովայնն գերեւ զմանի, միտ բանին լինի  
այս ՚ի յղանալ իմում յաջանեցի՝ զօրութիւնք իմ  
կային անդ իբրև ՚ի գերեւ զմանի առանց զգալոյ ինչ.

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Խ Ե Լ 'Ն  
և դու տէր յայնպիսի տեղոջ խնամէիր զիս, և նա.  
խատես լինիր այնմ ամենայնի՞ զորս չե էի գործել.  
և առ այս յարե զկնի մարդարեն և ասէ :

**Օ** անգործս իմ ուստի աչք ու . և 'ի գիրս ու ամենն .  
■ ■ ■ տեսն գըեցն :

Ա յօք այ իմացեալ լինի ձանալումն նորա, կամ միտք  
նորա, կամ տեսութի նորին՝ ըստ կրկին բանի, այս-  
ինքն ըստ հայեցողական և ըստ արարողական զօրու-  
թե՛ ըստ որում ձանալումն այ ոչ միայն տեսանէ ,  
այլև տեսանելով առնէ : Իստ այսմ կրկին բանի  
տեսութե՛ յոդնակի բառիւ վարի մարդարեն՝ դնելով  
աչք , 'ի ցուցանել՝ թէ ձանալումն այ ոչ միայն է տե-  
սող, այլև 'ի տեսութե՛ անդ արարող չե ևս եղելոց .

վասն որոյ ասէ :

**Օ** անգործս իմ ուստի աչք ու . և այլն : Իշառդ անգործ՝  
բաշում ինչ կարէ նշանակել . բայց աստ մարթ է  
առնուլ ըստ կրկին նշանակութե՛ . մի՛ ըստ այնմ՝ որով  
'ի մէջ բերին գործք չե ևս գործեալք , այլ յապա-  
գայն գործելիք . և յայս միտ կամի ասել . մինչեւ  
լեալ էր իմ՝ տեսին աչք քո զայն ամենայն գործս՝  
զորս հանդերձեալ էի գործել . նոյնպէս և զորս ես  
ոչ ձանալի , այն ամենայն ներկայ էին քեզ յաւի-  
տենից , և գրեալ էին 'ի գիրս քո՝ այսինքն որոշակի  
սահմանեալ էին , որ 'ի նոցանե իցե բարի և վար-  
ձուց արժանի , և որ ոչ բարի և 'ի պատիժ պարտա-  
որելի :

Իստ այսմ նշանակութե՛ այս բան պարզի այսպէս .  
զու գործեցեալսն յինէն՝ յառաջագ ոյն տեսեր և գրե-  
ցեր . յայս միտ իմանան և որ հարք . ընդ որս և չնոր-  
հալին գրէ 'ի թօւղթն՝ որ առ միջագետս՝ յասելն .  
\* մարդ հայի յերեսս մարդոյ . իսկ ած 'ի սիրտս . և  
,, ոչ միայն զեղեալսն , այլև զանդործս իմ տեսին  
,, աչք քո ասէ || : Եւ նարեկացին խօսելով առ ած  
ասէ ('ի բանն . ի .) \* որ փրկութիդ ես անձանց , և  
,, տեսող ոչ գործեցելոց || : Օ այս որոշագ ոյն ևս  
գրէ գրիգոր սկեռացի ('ի հրահանգան երես . 496 .)  
ասելով . \* ոչ զորտին խորհուրդն միայն տեսանէ ած ,  
,, այլև զայն՝ որ ատկաւին ոչ խորհեալ է և ոչ գոր-

„ ծեալ . ըստ այսմ զանգ ործս իմ տեսին աչք քո .  
 „ և ու միայն տեսանեւ զանգ ործսն , այլև դրեալ  
 „ պահէ . ըստ որում ասէ , և 'ի զիբս քո ամենեքին  
 „ գրեցան . արդ զայնպիսի տեսող՝ պարտ է ամե-  
 „ նայն ուժեք ինքեան մերձաւոր համարիլ . և յայն  
 „ ժամուն մեզանէլ : ՚ լարեկացին ( 'ի բանն . դ . )  
 ըստ համարման ես առնու զայս բան . իբր զի զոր մեք  
 ու համարիմք ինչ , ած որոշակի հանաւէ . ուստի ա-  
 սէ . \* իսկ զհամայնից թիւ նա միայն զօրէ իմանալ ,  
 „ որ զառ 'ի մէնջ չէ ութին գրեալ՝ իբր զի ութիւն  
 „ գործոց տեսանեւ : ՚ յանցիկ հետեւցուցանեւ սար-  
 դիս շնորհալի ( 'ի մէկն . առ . պետ . դ . չ . ձառ . թ . )  
 ասելով . \* եթէ զանգ ործսն տեսանեւ ըստ մարդա-  
 „ ր . ութեանն , ապա որչափ ես առաւել զգործե-  
 „ , ցեալոն : ”

Երկրորդ՝ բառիւս անդուծ՝ նշանակին գործք անկա-  
 տարք կամ անկերպարանք և անհարթք : Եւ ըստ  
 այսմ միտ բանին փոխի յայլ ինչ՝ հայելով 'ի նախըն-  
 թաց համարն . զի կամի ասել . մինչդեռ յարդանդի  
 մօր իմոյ էի , և չե էին կերպարանեւ մասունք մարմ-  
 նոյ և զօրութիք իմ , աչք քո տեսին զայն ամենայն ,  
 և արարին զի կերպարանեսցին կատարելապիս ըստ  
 գաղափարին՝ որ է 'ի միտս քո . և առ այս գնչ զայն  
 թէ 'ի զիբս քո գրեցան ամենեքին , այսինքն 'ի դա-  
 զափարսն զորս ունիս 'ի միտս՝ նկարեալ կային այն  
 ամենայն կատարելութիք , որովք ունեիր կերպարա-  
 նել զիս և զառոր մասունս անձին իմոյ :

Ուստամք իմն 'ի սոյն տեսութիւնքածէ զայս բան և  
 երջանիկ վարդարեան մեր իգնատիսու . ( 'ի մէկն .  
 զուկ . զւ . ժող . շ . ) յասելն . \* մինչ 'ի կատարած զա-  
 „ մենայն ինչ զմեր տեսանեւ ( արարին ) և նախ քան  
 „ զդալն մեր ծննդեամբ յերկիբ ըստ դաւթայ ասե-  
 „ լոյն . անկերպարան տեսին զիս աչք քո , հանդերձ  
 „ , ընդ այնոսիկ , որ գրեալ են 'ի զիբս քո :

Ուարթ է զբառդ անդուծ՝ առնուել և ներգործարար՝  
 այսինքն փոխանակ ու գործողի . և ըստ այսմ կոսմի  
 ասել . տեսեր զամենայն զօրութիս իմ և զդգայութիս  
 ու միայն 'ի կարելնոցա գործել , այլև յուն կարելն .  
 որպէս , և լինի 'ի մեռանիլն իմ և 'ի իշաղին 'ի զերել :

Մ Ե Կ Ւ Ո Ւ Թ Ւ Ե Ն  
մանի . ուր հարկ է նոցա կալ ամենեին անգործ՝ և  
անկերպարան , ըստ որում 'ի դիրս և 'ի հրամանս  
քո սահմանեցան այսպէս լինել : Այս ամենայն զոր  
ասաց մարդարեն՝ յայտնի է այնոցիկ որբ ունին զգի-  
տութի ոյ , կամ զուղիղ ձանաշումն ՚ի բնական կար-  
գի . իսկ որբ ոչ տան տեղի այսպիսի դիտութե և  
ձանաշման՝ ոչ կարելով ըմբռնել մոլորին՝ ՚ի բազումն.  
՚ի սոսա հայելով՝ ասէ :

**ԺԵ.** ՚ Ա պուե նոլորեցան . և ոչ ոչ եր որ առաջնորդէն  
նոյս :

՚ Դ գիշերի մոլորիլ չե այնչափ մեղադրելի . իսկ ՚ի  
լոյս տունջեան մոլորիլ արժանի է մեղադրութե .  
զի մոլորեալն կամ գիտէ զձանապարհն և կամ ոչ .  
եթէ գիտէ՝ ստգտանի վասն մոլորելոյ . իսկ եթէ  
ոչ գիտէ , գարձեալ ստգտանի , զի պարտի առաջ-  
նորդիլ յայլոց . ապա թէ ոչ կամիցի առաջնորդիլ ՚ի  
մոլորիլն՝ իւր համարի յանցանքն , որով և լինի մեղա-  
դրելի . և զի ամսպարիշտք այսպէս մոլորին , վասն այ-  
սորիկ ասէ :

՚ Ա պուե նոլորեցան , և ոչ ոչ եր որ առաջնորդէր նոյս : ՚ Ա  
ռիւս տի՝ նշանակի յայտնուին ոյ , ևս և լոյս մոտաց՝  
որ համեմատի տունջեան . զայս լոյս թէ պէտե ամե-  
նեցուն տուեալ է ած , բայց ամբարիշտք մերժելով  
զայն՝ ոչ զնան ուղիղ ընդ ձանապարհ կենաց , այլ  
իբրև կոյրք անլոյս մոլորին : ՚ Եւ ոչ ոք եր ասէ՝ որ  
առաջնորդէր նոցա . ոչ զի ոչ գոյր , այլ զի ոչ կամե-  
ցան , և ոչ կամին առաջնորդիլ յումեքէ . վասն որոյ  
և միշտ միան մոլորեալ մինչև հասցեն յեզր մոլորու-  
թե իւրեանց՝ ՚ի գժոխս :

Օ այս բան մարթ է մեկնել և ՚ի հասարակի ՚ի վե-  
րայ ամենայն մարդկան՝ եթէ չարք իցեն և եթէ  
բարիք . յոր միտ կամի ասել . մարդիկ թէ և ՚ի լոյս  
իմաստութե գնայցեն՝ յիմիք իմիք մոլորին , մանա-  
ւանդ եթէ ոչ առաջնորդեսցին յայլոց . իսկ դու տէր  
յամենայնի անմոլար գնաս :

՚ Ա . հրեայս ևս հայի այս բան . զի ունելով առ իւր-  
եանս զամենապայծառ տիւն զորդին ոյ՝ մոլորեցան .  
և ոչ ոք ՚ի մարդարեից առաջնորդեաց նոցա . այս-

Ժ.Բ.

ինքն թէ և ոչ ուրուք մարդարէի պատգամ ազդեց  
ինչ ՚ի նոսա : ՚Կարձեալ ունելով նոցա զայս ածա-  
շունչ զբոց՝ կային իբր ՚ի տունջեան . և սակայն կա-  
մովին մալորեցան . և զի ոչ կամեցան և ոչ կամին ա-  
ռաջնորդիլ հշմարտութք՝ ոչ երեւեցաւ ՚ի նոսա մար-  
դարէ ոք՝ որ առաջնորդ եսցէ նոցա : ՚Ճառաջ քան  
գարէ ոք՝ որ առաջնորդ եսցէ նոցա . ՚Ճառաջ քան  
զգալ մեսիայի յառնեին մարդարէք և առաջնորդէին  
նոցա . իսկ յետ մալորելոյ նոցա չարաւար՝ աւելի քան  
զհազար և ութ հարիւր ամք են , ոչ յարեաւ ՚ի նոսա  
ժարդարէ ոք , որպիսի բնաւ չըր լեալ ՚ի նոսա . ընդ

որ և ինքեանը յիմարեալ են և խեղդեալ։  
Վ ստանօր աւարտի առաջին մասն սաղմոսիս, և սկսա-  
նի երկրորդ մասն։ յառաջնումն խօսեցաւ մարգարեն  
զնախագիտութէն այ և զամենուրեք ներկայութէ  
նորա։ իսկ յերկրորդումն խօսի զգերազանցութէ սի-  
բելեաց նորին և զանարգութէ ատելեացն։ և նախ  
զսիրելեաց նորա խօսելով ասէ։

၁၃၇။ မြန်မာရေး လုပ်သိမ်းဆောင်ရွက်မှုများ နဲ့ မြန်မာ  
ဗုဒ္ဓဘာသီ ပုဂ္ဂိုလ်များ

բազում ինչ է՝ 'ի բարեկամն ոյ որ արժանի առնել  
զնոսա մեծարանաց, այսինքն մեծապատիւ յարդութե-  
առաջինն է օրբարար շնորհքն, որ է հաղորդութե-  
ածեղին բնութեն, որով և տպաւորի 'ի հոգին նմա-  
նութի ինչ ոյ՝ ըստ որում է յինքեան. որով և մարդո-  
ասի բարեկամ ոյ և որդի ոյ՝ Արկորդուն է կատա-  
րելութի ամեային պարգևաց՝ որք կապակցեալ են ը-  
սրբարար շնորհաց: Արկորդուն է ունակութի պիտապէս  
առաքինութեց՝ եթէ հեղելոց և եթէ ստացելոց:  
Չորրորդն է փայլութի այսոցիկ կատարելութեց այս-  
ինքն շնորհաց, և պարգևաց, և առաքինութեց, կամ  
ներդորժութիւնք սոցա ելեալք եթէ առ 'ի ներքո,  
որով բարձրանան առաջի ոյ, և եթէ առ արտաքս-  
որով պանծալի և յարդելի լինին առաջի մարդկան,  
ոչ անուամբ՝ այլ արդեամք. ըստ որոյ առել վանական  
վարդուութ ( 'ի մեկն . յար. գլ. աղ. . ) \* արդարն աղ-  
,, դի՝ պարծի, այլ գեղեցիկ վարուք անձին իւրոյ  
,, փառաւորի: Հինգերորդն է նոյն խել բարեկամ  
կուին ոյ, որ բաւական է առնել զմարդուն մեծար-

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Լ Կ Ն  
գոյ . զի թէ բարեկամք երկրաւոր թագաւորի մեծաւ  
բանաց լինին արժանի , քանի ևս բարեկամք երկնաւ  
որը թագաւորի : Հայոսուիկ հայելով ասէ :

**Ա**նչ յոյժ հշտար, էղն բարեխաճ ու ած : Ըստինքն ամեւ  
նայն իրօք պանծալի և յարդելի եղեն ինձ այնոքիկ՝  
որք են սիրելիք և բարեկամք քոյ . քանզի լիապէս  
մոխացեալ են այնպիսի կատարելութիք՝ որովք լի-  
նին արժանի ամենայն մեծարանաց . և եթէ չունեին  
ևս զայնպիսի կատարելութիս , միայն բարեկամ լի-  
նիլն նոցա քեզ՝ շատ էր առնել զնոսա պատուականս  
և մեծապատիւս : Խօսելով ապա և զգերազանցուէ  
արժանաւորութեց և զօրութեց նոցա՝ ասէ :

**Ա**յս յոյժ զբայան էշեան նոցա : Տառս էշեան՝ որ դնի  
՚ի թանձրացեալն , իմացեալ լինի փոխանակ վերացե-  
լոյ այսինքն փոխանակ իշխանութեց . որով նշանակին  
արժանաւորութիք որց , յորս երեկն զօրացեալք ՚ի  
գործել զբարիս , և ՚ի վանել զւարիս , յընթանալ  
զնանապարհո նոյ , և ՚ի ժամանել յիշխանութի թա-  
գաւորութեն նորա յարբայութի երկնից :

**Ա**սկ եթէ բառդ էշեան՝ առեալ լիցի ՚ի թանձրա-  
ցեալն , այս բան կարէ հայել յայնպիսի բարեկամն  
նոյ , որք տիրացան բազմաց , որպիսի եղեն դաւիթ ,  
եղեկիս , յովսիս և այլն . որոց իշխանք զօրացան յոյժ :

**Ա**մամ թէ ինքեանք գոլով իշխանք բարեկամացն նոյ՝  
զօրաւոր ցուցան յոյժ :

**Ա**մարէ այս բան հայել և յիւրաքանչիւր արդարս , որոց  
իշխանք այսինքն հըեշտակք՝ ասին զօրաւորք յոյժ . և  
ըստ այսմ բայդ զօրացան՝ դնի փոխանակ բառիս զօ-  
րաւորք եղեն , կամ թէ՝ զօրաւորք են :

**Օ**բառդ էշեան ը վարդանայ՝ սիւմաքութարգմա-  
նե բառադիւցն . յոր միտ կամի ասել . այն մեծարու-  
եղեն բարեկամքն նոյ . և եթէ տառապեցան ևս , բայց  
զօրացան յոյժ :

**Դ**ամնիք , զի ըստ իրաւանց խօսելով ոչ կարէ լինիլ  
ոք տիրապէս բարեկամ թագաւորի , թէպէտե բա-  
րեկամ կոչեսցի . զի բարեկամութին ըստ սահմանի  
իւրում ՚ի հաւասարս է . եթէ երկրաւոր թագաւորի  
այսպէս՝ քանի ևս երկնաւորին : Խսկ ՚ի խսնարհիլ նոյ  
և ՚ի հաւասարիլ մեզ՝ այնու արար զմեզ իւր բարե-

կամս . \* ոչ ևս կոչեմ զձեզ ծառայս , այլ բարեկամն .  
(յովշ . ժե . 15 .) Հայս հաւասարութիւն հայելով , և  
՚ի չնորհս այսր հաւասարութեւ ակնարկելով՝ նաև ա-  
ռաջինքն եթէ նահապետք և եթէ մարդարեք , եթէ  
պաշտօնեայք տն և եթէ այլ ու և իցէ արդարք՝ կո-  
չեցան բարեկամք ոյ :

Ուղին այսու՝ որով հաւասարեցաւ ած ընդ մարդ-  
կան ոչ միայն բարեկամն արար զնոսա , այլև զտոհմ-  
նոցա մեծարու արար և ազնուացոյց . այլ վայ այսմ-  
որդւոյ՝ որ զազնուութիւն տոհմին տգեզացուցանիցէ :  
Օգոյշ լիցուք լինել նախատինք ազնուութեւ այսր  
տոհմի : Հայեսցուք ՚ի բարեկամն տն այսինքն ՚ի որս  
նորա . ՚ի պատիւս նոցին ինայեսցուք , և ՚ի փառաց  
նոցա ազնուացուք . յայս իսկ սահմանեցան տօնա-  
խմբութիք նոցա . զի տեսեալ մեր զնոսա զօրացեալս  
և մեծարեալս՝ ծանասցուք հետեւիւ նոցա : Եշ զի մի  
կարծեսցուք թէ սակաւք իցեն նոքա՝ ասէ մարդարեն :

Ժէ . **Ճ**առեցի նոսո՞ւ և տն զառաղ բաղմացան . զար-  
նեայ՝ և որդ ընդ տեղ էմ :

Բազում լինել բարեկամացն ոյ մտածելի է ոչ միայն  
ըստ աստի կենաց , այլև ըստ հանդերձելոյն . և ըստ  
այսմ գումար ամենայնի նոցա միանդամայն առեալ՝  
առաւելեալ գտանի յոյժ յոյժ քան զհասողուի մեր .  
զի թէ մարթ եղե զաւակայն աբրահամու առաւե-  
լուլ քան զաւազ ծովու՝ քանի ևս զաւակաց տն՝ որք  
են և բարեկամք նորա . Խակ թուելն զնոսա ոչ է  
իմանալի ըստ մի առ մի ՚ի թիւ արկանելոյ՝ այլ ըստ  
զարմացմամբ հետազոտելոյ թէ որչափ իցեն . և զի  
առաւելուն նոքա քան զափի , զայս կամելով մարդա-  
րենին յայտնել՝ օրինակաւ իմն խօսի և ասէ :

**Ջ**առեցի նոսո՞ւ և տն զառաղ բաղմացան : Ի յահնիքն , այն-  
չափ բազում եղեն և բազում են բարեկամք քո , մինչ  
զի եթէ հնար լիներ ինձ ՚ի թիւ արկանել զնոսա՝  
գտանի աւելի քան զաւազ տիեզել բացս :

Այս բան ոչ հակառակի այնմ , զոր ասէ որբն . \* բա-  
ն , զումք են կոչեցեալք , և սակաւք են ընտրեալք .  
(մատ . ի . 16 .) և թէ պանձուկ է գուռն և նեղ ճա-  
, նապարհն որ տանի ՚ի կեանս . և սակաւք են որք

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ 'Ն

, գտանեն զնալ . (մատ . Է . 14.) Օ յս բանք ու  
հային ըստ ինքեան 'ի սակաւութիւն ընտրելոցն , այլ  
հային 'ի համեմատութիւն անարդելոցն՝ որք առաւե-  
լուն քան զնոսա . իբր զի առաւել են անարդեալքն  
քան ընտրեալքն :

Բայց ոմանք (ընդ որս և վարդան) հշիւ առեալ  
զբաղադ բազմաւալ տարածեն առ անարդեալսն . իբր  
թէ 'ի թուել մարդարեին զբարեկամն ոյ և զատե-  
լիսնորա , ետես՝ զի քան զաւազ բազմացան ատելիքն :

Օ յս եղեալ յարէ զինի և առեւ :  
Օ պրեեայ և արդ ընդ տէլ էմ , չայս բան (հայելով  
յառաջին մասն սաղմասին) բարդ պարհապահ ը երից  
կարէ իմացեալ լինել . մի՛ ըստ զարթնլոյ 'ի քնոյ ո-  
րովայնի . յոր միտ կամի ասել . դու խնամեցեր զիս  
յորովայնի մօր իմոյ՝ յորում կայի անզգայ իբր 'ի  
քուն , որպէս թէ էի 'ի ստորինս երկրի . և յորժամ  
զարթեայ , այսինքն յորժամ ծնայ , ընդ քեզ գտայ .  
և ըստ այսմ բառդ և արդ նշանակէ և այժմ . որով  
կամի ասել . այժմ ևս 'ի ծնանիլս՝ ընդ քեզ եմ , զի  
քեզ եմ , քեզ կեամ , և քեզ շարժիմ :

Երկրորդ՝ իմացեալ լինի ըստ զարթնլոյ 'ի քնոյ գե-  
րեզմանի , յոր միտ կամի ասել . որպէս 'ի մասնելս  
իմ 'ի գերեզման , ուր է քուն մահու՝ տեսանես  
զիս , սոյնպէս և 'ի զարթնուլս իմ 'ի գերեզմանէ ,  
այսինքն 'ի յառնելս իմ 'ի գերեզմանէ , ընդունիս  
զիս . և ես միշտ ընդ քեզ եղից : Խակ թէ զայս իբրե-  
ներկայ խօսելով առաջի դնէ , վասն այն է՝ զի դիտէ  
ցուցանել թէ 'ի կեանս և 'ի մահու կայ ընդ ձե-  
ռամբն ոյ . ապա թէ ու դառնայր յոշնութիւ :

Երրորդ՝ իմացեալ լինի ըստ զարթնլոյ 'ի զայա-  
կան քնոյ , յոր միտ կամի ասել . 'ի քուն լինելս իմ  
անզգայ գոլով ոչ ճանաչեմ թէ ընդ քեզ եմ , բայց  
ահա յորժամ զարթեայ զգաստ գոլով ճանաչեմ թէ  
ընդ քեզ եմ , այսինքն 'ի քեզ կեամ , և առաջի քո  
եմ , քեզ պահիմ 'ի գորս իմ , և միշտ 'ի ներկայութե-

քո կամ:

Այլ զայս ճանաչելս ոչ է պարտ առնուլ յամենայնի  
ըստ ներգործութիւն , այլև ըստ ունակութիւն . որով  
ցուցանի 'թէ ճանաչումն ներկայութեն ոյ՝ զարթու-

յելոյն է, և ու 'ի քուն եզելոյն : 'Խարձեալ՝ սյս բան  
ըստ զարթնելոյ 'ի քնոյ զգայութե իմացեալ՝ ցուցա-  
նե, ևս՝ թէ մարդս յամենայնի կայ, 'ի ներկայութե և  
'ի պահպանութեն ոյ, 'եթէ, 'ի քուն լինելն, և եթէ  
'ի զարթնուլն :

Խորհրդաբար, մարդկայինս բնութիւն յետ զբկելոց՝ ի  
սկզբնական արդարութե՛ կայը իրքե ՚ի քուն թանձ-  
րութե՛ . իսկ յորժամ գթացաւ ՚ինա ած, զարթեաւ-  
ե գտաւ միաւորեալ ընդ ածութե՛ . վասն որոյ և ա-  
սաց, աչա զարթեայ, և այժմ ընդ քեզ եմ. զոր և  
իւրաքանչյւրոք կարէ զոչելով ասել առ որդին այ՝  
ոչ ըստ անհատ բնութեն՝ զոր ունի յինքեան, այլ  
ըստ տեսակաբարը բնութեն, զոր անհատաբար միա-  
ւորեաց ընդ իւր որդին այ:

Гюарդյապէս՝ մորթէ և զայլ երկու մեկնութիւն ևս  
տալ այսմ բանի՝ հայելով՝ ի բոլոր ընթաց սազմո-  
սիս։ Առաջինն հայի յայն զոր ասաց մարդարէն զա-  
մենահայեաց տեսութէն ոյ, և զներկայութէ նորա,  
նոյնպէս և զգերազանցութէ որբց. զի զայս ամենայն  
յայտ է թէ չէ հնար իմանալ մարդոյ՝ յորժամ կայ  
թմրեալ. իսկ յորժամ զարթնու՝ այսինքն յորժամ  
զգաստութէ մտածէ, յայնժամ ՚ի միտ առնու՝ թէ  
ձշմարտիւ ընդ ոյ է, այսինքն ՚ի ներկայութէ նորա  
է և նոյնակեայ։

Դարձեալ՝ յորժամ՝ ի քուն մեղաց և ախտից ընկըզ  
մեալ իցէ մարդ՝ ոչ է ընդ այ, և ձանաշէ ևս թէ ան-  
հաջոյ է այ. իսկ ՚ի յառակն ՚ի մեղաց՝ տեսեալ  
զինքն ընդ այ՝ գուշ. զարթեայ, և արդ ընդ քեզ  
եմ. Խըկըորդն է այս՝ զի մարդարեն ցորչափ ար-  
թուն կայր՝ միշտ խորհ՛ը. թէ կայ այ կամ առաջի  
այ. և եթէ սակաւ մի ՚ի քուն լինելը՝ ընդ զարթ-  
նուն ՚ի քնոյ վերստին ՚ի նոյն խորհ՛օւրդ բերեալ  
զնոյն մտածէր. վասն որոյ և ասէր, զարթեայ և  
արդ ընդ քեզ եմ. Օ այս կարես առնել և դու-  
մանաւանդ թէ պարտական ես առնելոյ. ընդ զարթ-  
նուլց բաց զապտուհան հոգւոյդ առ արեգակն ար-  
դարուե, և ասա. զարթեայ, և արդ ընդ քեզ եմ:  
Խւ սակայն փակեալ ևս յերեկոյի զնոյն զայն պա-  
տուհան ընդդէմ խաւարին խորհ՛օրդոց:

Ղամբէ՛՛. 'Ե նախընթաց համարն եղ թե բազմութք իշխանաց իմացեալ լինին բազմութիք հրեշտակաց ըստ բարի խորհրդոցն՝ զորս ազդ են նոքա ՚ի մեջ, և զի այսպէս եղ անդ, աստ զզարթնոււ հօգւոյն ես գնել լեալ ՚ի յորդորմանել բարի խորհրդոց անտի հրեշտակաց. որով ասե զարթուցեալ հօգին ՚ի յիմա- րութէ և ՚ի թմրութէ մեղաց գուշէ առ ած, ընդ քեզ եմ հաւատով և յուսով:

իւ քանդի մարգարեն զայս բան յարե զինի առելցն  
թուեցի , յայլ իմն միտս ևս կարե հայեցուցանել  
զայն . որպէս թէ ասացեալ էր . թուեցի զորս քո ,  
և տեսի զի բազում են յոյժ մի քան զմի մեծարու .  
բայց զամենեսեան ևս գտի սահմանաւորս եթէ , 'ի  
փառս իւրեանց և եթէ 'ի թիւսն . զարթեայ ապա ,  
և 'ի միտս եկեալ . տեսի զի մի միայն գու ես յանսահ-  
մանս կատարեալ , և յամենայնի ներկայ . իշտ ըստ  
այսմ կիրակոս արևելցի 'ի մի թիւ համեմատէ զանձ՝  
հայելով 'ի թիւս նրգ . ('ի մեկն . հարիւր . եւազր .  
տ . 1 .) քանդի մի թիւն և սկիզբն ամենայն թուոց ,  
և զամենայն թիւս նա դոյացուցանե . և ինքն ան ,  
փոփոխ կայ . ինուեալ ապա մարգարեն զայլ՝ զա-  
մենայն ետես դոյացեալ յոյ . և յինքն եկեալ զնա  
միայն եղիտ մի միայն անբաժանելի էակ անփոփոխ .  
վասն որոյ 'ի նայարեցաւ և ասաց . ոչ եմ ընդ նոսա՝  
այլ ըստ նոցա 'ի քէն եմ և ընդ քեզ , ան սրտի իմայ  
բաժին իմ ած յաւիտեան : Վըդ յետ զայսոսիկ առա-  
ջի առնելոյ մարգարեն եթէ զորս և եթէ զայլ՝  
խօսի այժմ և զատելեաց տն այսինքն զմեզաւորաց ,  
և առէ :

• (1) **אָתָּה** אֱלֹהִים אֶל-עַמּוֹתֶךָ וְעַמּוֹתֶךָ אָתָּה אֱלֹהִים אֶל-עַמּוֹתֶךָ :

||ըրան ցանկալի և յարգելի եցոյց ինքեան մարդարկն զնուած ողի, և կամեցաւ ունիլ մտսնակցութիւն ընդհանա, այնքան ատելի և խորշելի ցուցանել զթչնամիս նորա և զմանակցին ընդհանա. և զկօրսուենէ նոցախօսելով ու կամի բնաւ տեսանել զնոսա յանդիման

**Օ**ւր, այլ Տեսի յիւրմէ. վասն որոյ ասէ:

իրը թարմատար՝ զօրութենի ինն՝ ի մէջ բերելով ըղ-  
բառդ որոշեած. յոր միտ կամի ասել. որովհետեւ մե-  
ղաւորք արժանի են մահու, դու առ իրաւամբք սպա-  
նանես զնոսա ժամանակաւոր և յաւիտենական մա-  
հուամբ, ուստի և ոչ մնայ ինձ իւիք մասնակցիլ ը սա՞-  
այլ ըստ ամենայնի հեռի մնալ՝ ի նոցան.՝ իրեւ ՚ի  
թշնամեաց քոց. ուստի և առ նոսա դարձուցեալ  
գրան իւր ասէ:

Արք արեան է բաց եղբառաւ յինէն։ Վաք արեան ասելով  
ոչ միայն իմանայ զայնոսիկ, որք իրօք սպանողքն են,  
և կամ հեղուն զարիւն այլոց, այլեւ որք մեղօք սպա-  
նանեն զոդիս իւրեանց, կամ անօրին բամբասանօք  
յարեան թաթաւեն զանուն այլոց կամ չար օրինա-  
կաւ տան այլոց մեղանէլ և մեռանիլ 'ի հոդիս։ և  
կամ որք ատելութք և անզգամութք վարին ընդ  
այլոց զի \* ամենայն որ ատէ զեղայր իւր՝ մարդաս-  
,, պան է։ ( ա . յովհ . դ . 25 . ) և կամ դարձեալ  
իմանայ զայնոսիկ որք արժանի են արեան՝ այսինքն  
մահու . Վա այսովիսիս խօսելով ատէ . 'ի բաց եղե-  
րուք յինէն, որպէս թէ ատէր . ոչ կամիմ ունիլ ընդ  
ձեզ մասն և բաժին, զի ատեցեալք էք յաց, և կայք  
ընդ բարկութք նորա առ 'ի մատնիլ 'ի սատակութիւն

Հայլ թարգմանութիւն հայելով բառս ԱՅ՝ դնի իբր  
թէական. յոր միտ առնու և վարդան և մեկնե այս.  
պէս. \* եթէ սպանանես զմելաւորս ըստ օրինաց՝  
,, արք արիւնապարտք 'ի բաց եղիցին յինէն ||. 'Ի մէջ  
բերելով ապա մարդարէին և զանզամութիւն հակա.  
ռակութէ այսպիսեաց՝ ասէ:

1. ॥ त्रिविनामिति त्रिविनामिति, त्रिविनामिति

Վայս բան դնի իրը և պատմառ այնում զոր ասաց առ-  
ած . \* սպանանես զմեզաւորս || . զորս և 'ի բաց մեր-  
ժեաց յիւրմէ , վասն զի է ին հակառակողք ևս և նաև  
իսանձօդք ժողովրդեան նորա , բատ որոյ ասէ :

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն  
կառակութիս բերին, և 'ի նախանձ բորբոքին. և  
փոյթ նոցա այս է՝ զի խաղաղ նուածեցեն և ցրուեռ  
ցեն զմել, և առնուցուն զքաղաքս քո, այսինքն զքա-  
ղաքս մեր, որք են քո, զի դու ժառանգեցուցեր  
զնոսա մեզ. բայց 'ի նանիր ջանան, զի դու որ արա-  
բեր զմելքել ժողովուրդ, և ետուր մել զքաղաքսն  
զայնոսիկ, կարօղ ես պահել, և զհակառակօղն կո-  
րուսանել:

Անդ հակառակն ես մեկնի այս բան. որպէս թէ հա-  
կառակութի նոցա ից՝ վասն ժառանգելոյ արդարոց  
զքաղաքս այց, յոր միտ կամի ասել. 'ի բաց եզերուք  
յին, ով արեան որք հակառակէիք և նախան-  
ձ. իք ընդ մեզ, և ասէիք, 'ի նանիր առնուն և ժա-  
ռանգ են սորքա զքաղաքս: Խւ ըստ այսմ թէ պէտ փո-  
խանակ զերանուանս ո՞ւ զնելի եր հէ, կամ զքառդ'  
այլց, բայց քանզի մարդարէն առ ած կարգելով ըշ-  
բան խօսի՝ գնե քո. ըստ որում այ էին այն քաղաքք:  
Այն այս կարէ: Հայիլ և յաւնին ամպարշտաց զքա-  
ղաքսն այց. որպէս թէ եգեալ եր. 'ի նանիր և յայինչ  
պէտս ունին ամպարիշտք զքաղաքս քո, նա զի լի  
առնեն զայնս խռովվութք:

Այսրհրդարար այս բան հայի 'ի հակառակութի և 'ի  
նախանձ հըլից և չէթանոսաց, ևս և չէրետիկոսաց  
և այլոց թշնամեաց թագաւորութեն եկեղեցւոյ, 'ի  
ջանալ նոցա խռովվէլ զեկեղեցի քնի, կամ 'ի կամիլ  
նոցա առնուլ զքաղաքս, այսինքն խախտել զմասնա-  
ւոր եկեղեցիս 'ի հաւատոց, և 'ի բարի վարուց, կամ  
'ի նախանձիլ նոցա ընդ այն՝ զի հաւատացեալքն  
հանգերձեալ են առնուլ և ժառանգել զերկնոյին  
քաղաքն: Խւ զայս յայն սակս առնեն՝ զի ոչ հաւա-  
տան՝ թէ ած խռոտացեալ է տալ զայն քաղաք սիրե-  
լեաց իւրոց 'ի ժառանգութի յաւիտենական. զի և  
նախանձ նց կուրացուցանէ զնոսա չհաւատալ այսմ:  
Բարոյագլու, տաղաւան նշանակի աստ խաղաղութիւն  
քաղաքի, կամ տան, կամ մենաստանի, ևս և խա-  
ղաղութի հօգւոյն. զորս խռովվէն հպարտք՝ 'ի հա-  
կառակութի և 'ի նախանձ բերելով. երբեմն բանա-  
կաթւ լինելով, և երբեմն քսութի դործելով 'ի կոր-  
ծանումն այլոց. առ այսպիսիս հայելով առաքելոյն

Ա Ա Ա Ա Տ Ց Լ Յ .  
առև . \* մի բանակոփե լինիւլ յուինը պէտօ 'ի կործա  
,, նումն խողաց || . ( թ . տիմ . թ . 14 . և 24 . ) վասն  
որոյ և իմաստունն առև . \* հրաժարեա 'ի հակառա-  
,, կութեց , և նուազես զնեզս || . ( սիրաք . իշ . 10 . )  
Արտին երթեմն ոմանը 'ի խնջոյս անսպարսաւելին ու-  
րախութե . մին 'ի նոցանէ բանս ինչ արկաննէ 'ի մէջ .  
միւսն հակառակի և զդէմ առնու . այլ ոմն 'ի կոզմն  
սորա , և այլ ոմն 'ի կոզմն նորա , և բաժանի բազմու-  
թին 'ի նախանձ , և կործանի խաղաղութին խնջոյիցն  
'ի նանիր . փոխանակ զն պարս եր միոյն զիջանիւլ միւ-  
սոյն , և վայելել 'ի խաղաղուե ամենեցուն . Եկըռ-  
ուիլ հովուացն արբահամու և զովտայ , շիջոյց արբա-  
համ զուրբոքումն հակառակութե , ոչ թէ զիւրն կա-  
մելով այլ 'ի կամս զովտայ յանձնելով . \* ոչ աւագիկ  
,, ասէ երկիրդ ամենայն առաջի քո է . և այլն || .  
( ծնն . ժդ . 9 . ) Արդ հայեցեալ մարգարեին 'ի հա-  
կառակուի և 'ի նախանձ թշնամեաց նոն , և յատել  
նոցա զայլս , շարժի և ինքն յատելուն նոցա և առէ ,

Ե . **O** առելուս ու թէ առեց . և 'ի վրայ նշանեաց ուց  
յաշոյաւ :

Ի՞ն . **Ա** առելունի հապարեալ առեցի վնաս , և եղին նիյ  
լունակի :

Հատուկ է սիրելեաց ատել զայն 'ոք ատէ զսիրելին .  
ապա քանզի ծայրագոյն սիրով սիրելը մարգարեն  
զանահման զիւր բարին զած , վասն որոյ և ատի-  
պիւր ատել զատելիս նորա 'այսինքն զատեցողս նո-  
րա . իսկ այս ատելութին ոչ է մոտածելի ըս անձանց ,  
այլ ըստ ատելի լինելոյ նոցին . իբրդի ատելութիւնն  
որով ատէ ոք զանձն շար՝ պարտի եզերիլ ոչ յանձն ,  
այլ 'ի չորութի անձին . վասն զի ոչ ունիմք իշխա-  
նութի 'ի վերայ անձին ' ատել զայն ' զի այս հայի 'ի  
բան վրէժինդրուե , ոք ոյ եեթ պահի , և ոչ մեզ .  
Հայց քանզի յատել ուրուք զարութի անձին ' ատե-  
լութի նորա նիւթապէս բերի և յանձն նորին , զի ոչ  
'ի վերացեալն ' այլ 'ի թանձրացեալն ատէ զարուի  
անձինն , վասն որոյ և մարգարեն 'ի խօսին զայսպի-  
սեաց ' սովոր է 'ի մէջ բերել զանձինս , և սակայն

լ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ւ Կ Շ  
որպէս առաջաք ու ըստ անձանց, այլ ըստ չարութեանց  
նց իմանալով զբանն . յայս միտ խօսելով ասէ .  
**Օ** սուելս ու ուշ սուեցի . և 'ի Արայ Խնամեաց ուց ճաշ-  
շաց : Վաելեաք իմացեալ լինին աստ ամբարիչառք՝ որք  
հակառակ կալով նց այնու լինին և ատեցօղք այ ,  
և թշնամիք նորա . Օ այսպիսիս ասէ ատեցի , և 'ի  
վերայ այսպիսեաց տիրութեալ մաշեցայ , 'ի խորհիլս  
իմ թէ զիարդ պարտական գոլով սոցա սիրել զոծ ,  
և առներ զհամօյս նորին , 'ի բաց թողեալ զուրնորա՝  
գործ թշնամինց ցուցանեն առ նա : Եւ զի ցուցել՝  
թէ այս ատելութի զոր յիշեաց ու եր արտաքուստ  
միայն , կամ վեր 'ի վերոյ , յարէ զկնի և ասէ :  
**Վ** աւել-նի խոռորդաւ սուել չասա , և եղին ինչ խնամիք :  
Բառս խոռորդաւ ու ցուցանե աստ զխսառութի ատե-  
լութեն , այլ զբարեկարգութի նորին . յոր միտ կա-  
տարեալ ասի ատելութեն ըստ երկաց . մ' յորժամ  
ու բերի յատեցեալն մոլեցին կրիւք , այլ ունելով  
ինչ համեմատութի ընդ կատարելութի այնր ատե-  
լութէ՝ որով ասէ ան զթշնամիս իւր , ևս և եղա-  
սկաւորելով յազգուռութէ սիրոյն այ , չըսյ միտ  
խօսելով յովհաննու իմաստասիրի (յերես . 3 . ) ա-  
սէ . \* յաղագս նորին ( սիրոյ ) ահաւասիկ ատեամբ  
, զատէիմ նորա , զկատարելաբ զյոյնն զնոսին ատես-  
, ցուք զատելութի : Երկրորդ՝ յորժամ սաստիկ  
որով միակշրպ առէ , և ու իւիք նուազի . այսպիսի  
ատելութ ասէ ատեցի զթշնամիս քո՝ ու ըստ անձանց  
նոցին :

|| Ար արքան է գիտել, զի մարզարէն 'ի յիշելն զա-  
տէլիս և զթշնամիս, ու առէ իմ, այլքո. զի ոչ ունէր  
իրաւունս առելց զատեցզազ իւր, և զթշնամիս ան-  
ձին իւրոյ, այլ զատեցզազ այ և զթշնամիս նորա ըստ  
չարօնթենոցին. յորմէ և եղեն նորա թշնամիք նո-  
րա. որոյ վասն յաւելու առեւ:

Եւ եղին թէ Աշումք։ Այս բան կը կնակի յարի ՚ի նախընթացն։ Թի՝ իբր ներդործաբար, յոր միտ կումք առել։ յատելո իմ զնոսա վան լինելոյ թշնամի այ, ոյուն բորբոքեցան նոքա թշնամանալ և ընդ իս։ Եթե կրորդ՝ իբր կը առողաբար ը համարման։ յոր միտ

կամի ասել, գոլով նոցա թշնամի այս այնու համար բեռ եղեն և ինձ թշնամի վասն որոյ և ես ատեցի զնոսա ըստ թշնամութեն՝ զօր ունեին նոքա առ ած : Եւ ըստ այսմ բառդ և ունի աստ զջօրուի բառիդ որպէս թէ ատէր որովհետեւ ապստամբեալքն ՚ի քէն համարեցան և ինձ թշնամի, ատելութի կատարեալ ատեցի զնոսա : Աամելով ապա ազատ միալ յարատոյ որ և իցէ ատելութէ, ես և յառեւ նորին՝ ազաւէ զած և ասէ :

Ի՞ Փ որձաւ չիս աձ՝ և ծանիք շնէրս իմ, մնեաւ չի՞ և ծանիք շնուիլս իմ. և ուն ին իցէն անօքնութիւն ՚ի ճանաղարհս իմ. և սանութիւն ինչ ՚ի ճանաղարհս ժայտ տիտենիշ :

Դ սկզբան սաղմնուիս ասաց . \* փորձեցեր զիս և ծա ՚նեար զիս, գու ծանեար զնստել իմ և զյառնել ՚իմ : Դ միտ առեր զիսորհուրդո իմ ՚ի հեռաստաւ ՚նէ, զշաւիզո և զփինակս իմ գու քննեցեր և զամեր ՚նայն հանապարհս իմ յառաջագոյն տեսեր : Իսկ աստ խնդրէ՝ զի փորձեցէ և ծանիցէ, քննեցէ և տեսցէ . որով ոչ կամի ցուցանել թէ ած նորոգ պարտի փորձել և զիտել, ապա թէ ոչ ոչ ասէր յառաջն փորձեցեր, և այլն . այլ թէ ը զիտելոյն արասցէ, և մի ՚ի բաց թողցէ զինքն . ուստի սովին յաւետ ՚ի վախնան փորձելոյն քան ՚ի փորձելն հայի . իբր ոչ զփորձելն և զքննելն խնդրէ, այլ զգործ փորձելոյ և քննելոյ, որ է մաքրել, սրբել, և կատարել : Յայս միտ խոսելով ասէ :

Փ որձաւ չիս աձ՝ և ծանիք շնէրս իմ, մնեաւ չի՞ և ծանիք շնուիլս իմ : Աամի ասել . զօր առնեսդ՝ արսն ազաւէմ, փորձեաւ զիս որպէս և համոյ է քեզ, և ծանիթ ճըշմարտութեամբ զօրս կան ՚ի սրտի իմում . մատն զիս զթութք ՚ի քննութիւն, և ՚ի միտ առ զընթացս կենաց իմոց, ոչ առ ՚ի պատժել, կամ ՚ի հատուցանել ըստ անկարգութէ գործոց իմոց, այլ ՚ի յուղզել : Վ այս կարէ հայիլ և ՚ի փորձ կատարելութէ . ըստ որոյ յասելն աստ . \* ծանիթ զսիրտ իմ ՚, սովին խըն դրէ տպաւորել ՚ի սրտի իւրում զտիսդ կատարելութէ, և մի թողուլ զայն անփորձ . յոր միտ ասէր եսայի :

(մ. 22.) \* արծաթ ձեր անփորձ ։ որով ու միայն  
նշանակի անընտիրն լինել, այլև աննշան, կմասանց  
ունելոյ զտիզ արքայական նշանի ։ ոնդ մեկնել գեորդ  
վարդապետ ։ և ըստ այսմ կամի ասել ։ տպաւորեան  
յիս զնշան պատկերի քո, և այնու ծանիր զիրտ իմ ։  
և եթէ տեսցես յիս զնշան ինչ անօրէնութե՛ սրբեան  
յինէն, ուղղեա զսիրտ իմ ։ և առ այս յարէ ։

Տէս նե իշխն մերքնութիւն ՚ի ճանապարհու իմ, և առաջնոր-  
դէա ինչ ՚ի ճանապարհու ու յատիտենից ։ Այսինքն ՚ի քըն-  
նելոյ քո զիս՝ անս թէ կայ արդեօք յլնթաց կենաց  
իմոց այնպիսի ինչ որ իցէ գործ անօրէնութե՛, կամ  
ոտարուակեալ ինչ ունակութիւն չարութե՛ որ տանի  
՚ի կորուստն յաւիտենից ։ եթէ տեսցես յիս զայսպի-  
սի ինչ, ՚ի բաց արա զայն յինէն ։ և զոր պակասաւոր  
տեսմնես՝ ուղղեա ։ և հեռացուցեալ զիս ՚ի մոլար  
ձանապարհէ՝ առաջնորդեա ինձ ՚ի համայս քո, որք  
են ձանապարհք ածիւք ՚ի կեանսն յաւիտենից ։

Վ. սիցէ որ թերես արդարք ու ինդրեն փորձիլ, և  
զիարդ մարդարեն փորձիլ ինդրէ յայ ։ Պատասխա-  
նեմ ։ արդարք ու եթէ ու ինդրեն փորձիլ, այլ ՚ի  
փորձիլն ու վտանգիլ ։ որոյ վասն յաղաւել մեր զած  
ասեմք ։ \* մի տանիր զմեզ ՚ի փորձութիւն ։ այսինքն  
թէ մի թռողուր զմեզ վտանգիլ ՚ի փորձութէ ։ կամ  
կործանիլ ՚ի փորձութիւն միջի ։ Վ. որ և տրն յորդո-  
րեաց զառաքեալսն ասելով ։ \* արթուն կացէք և ա-  
ռ զօթս արարէք զի մի անկանիցիք ՚ի փորձութիւն ։  
( մատ. իշ. 41. ) որպէս եղել յովուեփոյ, շուշանայ,  
և այլոց բազմաց զի յազաւինիւնոցայ յած ու տարաւ  
զնոսա թը ՚ի փորձութիւն ։ այլ ապրեցոյց զնոսա, և  
առաջնորդեաց ևս ՚ի ձանապարհս իւր յաւիտենից ։

У Г. Г. УДОВИЧЕВА

Վաշանք առ ամ վասն ազատելոյ ՚ի մարդոյ չարէ  
և յորոգայթէ ամբարշտաց և ՚ի չար շրթ անց նոցա.  
և ես ակնկալութիւն առ ամ, ՚ի հատուցանել զհա-  
տուցանն նոցին, և յառնել իրաւունս աղքատի :

• 1. ፳፻፲፭ . ዘመን . ተ .

1. **Ա** ուշեցած չեմ այս ի և մարդու ըստեն ամենուն  
2. ի գործած չեմ : 2. լուրջնեցած պահօքնեան-նի ի ամբող  
3. ի սրբած անգ ։ այս ամենայի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 3. Ամե  
ցած չեմ ։ ի ամենայի պահօքաւուցած արդի չեմ ։ և Ամենա ի ամենուն  
4. Ոլորած չեմ այս ի յետ անուածք ։ և ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 5.  
մարդու ըստեն ի սրբած անգ ։ 5. լուրջնեցած կուտանել պահօքաւուցած ի պա  
տերազմ ։ ամբողութեան պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 6. լ առ 34 տարին ա  
բարձրացած ամբողութեան պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 7. Ամենա ի ամբող  
ութեան ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 8. Տեր այս պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ հաւանա  
կ ազգական պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 9. ՈՒ մասնաւու չեմ այս ի  
գլուխ ի մասու պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ այս լուրջնեցած կամ ի պա  
տերազմ ։ 10. Օ յ ի ք է բայ բարձրացած ։ և ի սրբած անգ ։ ի պա  
տերազմ ։ ի պահօքաւուցած ։ կամ ամբող պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 11. Ամե  
նա լուրջնեցած ի սրբած ծածկաւուցած չեմ ։ և ի պահօքաւուցած չեմ ։ ի պա  
տերազմ ։ ի պահօքաւուցած կամ և ի պահօքաւուցած չեմ ։ 12. Ուրիշ պահօքաւուց  
արշակացած ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 13. Օ ամենա ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 14. Ամենա ի պահօքաւուց  
արշակացած ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ և ի պահօքաւուցած ի պատերազմ ։ 15.

## ՎԵՐԵՐԱ ԳԻՒՐԻ.

Դ հայութ սաղման է բանին :



**Պ**ԱՅՐԵՐԱ ԳԻՒՐԻ ԶԻՐ ԲԵՂ ԱՄԲ  
քան զօր պայուր ասացեալ է մեր տես ՚ի  
ներածութեն . ( գլ . թ . ) Խակ թէ յինչ  
առթէ և յումմէ իցէ ասացեալ այս սաղման ոչ է  
յայտ . սմանք յեղեկիա արքայ վերածելով զոյն ա-  
ռիթ այսմ դնեն զյառնեն սենեքերիմայ ՚ի վերայ  
հրէ աստանի . այլք վերածեն ՚ի ժամանակ գերուեն  
բարելացւոց :

Խակ հասարակաց կարծիք է՝ թէ զայս ասաց դաւիթ  
հայելով ՚ի հալածանս սաւուզայ և զօրաց նշ . որոց  
հալածումն նկարագրէր զհալածիլ եկեղեցւոյ ՚ի հե-  
թանոսաց և ՚ի հերետիկոսաց . զայս միտ ունիմք  
մեկնել և մեք զայս սաղման , զոր նաև իւրաքանչիւր  
մարդ կարէ հպեցուցանել յինքն հայելով ՚ի թըւ-  
նամիս անձին իւրոյ , մանաւանդ ՚ի դես :

Հովհան իմաստասէր գրէ ՚ի կարգս պաշտամանց ե-  
կեղեցւոյ ( երես . 316 . ) թէ զայս \* զչլթ . սաղման  
,, ՚ի դէմն նախահօրն աղօթէ ( եկեղեցի ) || , ապրե-  
ցուցանել զինքն և զննունդս իւր ՚ի պատրանաց բան-  
սարկուին և ՚ի բռնակալութէ նորա : Առ ապա յա-  
րէ վասն երից սաղմասացս , որը են չլթ . չին . և  
միան . թէ սոքօք ինդրէ եկեղեցի յերից ան-ային ան-  
ձանց զիբրկութի . \* երիւք սաղմասիւքս առէ հայցէ  
,, եկեղեցի յերից միութեն զփրկիլն || :

## Բ Ե Կ Ե

ա . Ա յ բ ե ց / շ ի ս ՛ ի ն ա բ ո յ լ ը լ ո ր է . յ ա ն ն է ա ն ի բ ո ւ ն է  
կ ր ի ն ա ւ շ ի ս :

## Մ Ե Կ Ե Ո Ւ Ը Ժ Ե Լ Ե Կ Ե

**Յ**անկալի է մարդկան ունել զաներկեան կեանս՝  
յամենայնի անկասկած . բայց չարութիւն մարդկան  
խանգարումն արկեալ 'ի միջի՝ վեր 'ի վայր առնէ զա-  
մենայն , և կասկածաւոր կացուցանէ զայտպիսի բա-  
րերջանիկ վիճակ , մինչեւ ոչ ումեք յապահավի ունել  
ոչ զինքն և ոչ զիւրան , ոչ զտացուածու և ոչ զհամ-  
բաւ , մանաւանդ ուրանոր յաձախին նենդուուրք և  
ամբարիշաք՝ և որք 'ի նոցա համարի իցեն . զի նեն-  
գաւորք արտաքուստ բարի ցուցանելով զինքեանս՝  
առ 'ի ներքուստ չարի խորամանկեն . և ամբարիշաք  
յայտնապէս անիբաւելով վնասս և զրկանս հասու-  
ցանեն . կէսք բաղցրութ բանից թակարդեն , և կէսք  
դաւանութիւն լեզուի թունաւորեն . և այլք այլովք  
բազմապատիկ օրինակօք 'ի բազում իրս վտանգեն :

Օ այսը ամենայնի տուդանօք անձին զփորձ առեալ  
մարդարէին հեծէր , և տուայտելով մաշէր . և ոչ  
ուստեք դաւանելով ապահովութիւն առ անձ զիմէր .  
որովէս տեսանի 'ի սազմոսս նը , մանաւանդ 'ի սմին ,  
ուր զտանապատիկ հանդամանս ամբարշտաց խռովէ-  
լաց մարդկան առաջի գնելով ազաւէ զնծ , զի նո-  
ինքն աներկեան արացցէ զանձն իւր , սկիզբն արա-

րեալ ապա աղաւանաց իւրոց տուե :

**Ա**յ բ ե ց / շ ի ս ՛ ի ն ա բ ո յ լ ը լ ո ր է . յ ա ն ն է ա ն ի բ ո ւ ն է կ ր ի ն ա ւ շ ի ս :

Ի սառիւս նարդ լոր՝ իմացեալ լինի առա այնպիսի  
ոք , որ 'ի ներքոյ լի դոլով չարութիւն և նենդութիւն  
արտաքուստ ոչ երեկցուցանէ զինքն այնպիսի , այլ-  
իքը բարի . իսկ բառիւս անիբաւ՝ իմացեալ՝ լինի այն-  
պիսի այլը՝ որ յայտնի անիբաւի՝ ոչ առ օտար ոք , այլ  
առ ընկերն :

Վրդ ինդրէ՛ մարդարէ՞ն յոյշ՝ ազատել վիճքն յայսպի-  
ռեաց աստի . 'ի չար մարդոյ աղբեցուցանել , և յա-  
նիրաւէ փրկել . Եւ թէպէտ ապրեցուցանելն և փըր-  
կելն . 'ի նոյն միաբանին , բայց քանդի ապրեցա-  
նելն . 'ի մէջ բերէ և զջանս հնարից ազատելոյ , հո-  
յելով . 'ի չար մարդ այսինքն . 'ի նենգաւորն՝ դնէ ապ-  
րեցն զիս . 'ի մարդոյ չար . որպէս թէ ասէր . ցոյց  
ազաւեմ զպաշտպանողական համրս քո , և այնու ա-  
զատեալ զիս . 'ի նենգութէ չար մարդոյ :

Խակ հայելով . 'ի յայտնի անիրաւողն դնէ՝ փրկեալ  
զիս յառնէ անիրաւէ , որպէս թէ ասէր . 'ի տեսա-  
նել քո զանիրաւիլ մարդոյ առ իս , դու ինքնին պաշտ-  
պանեալ , և ազատեալ զիս . Եւ քանդի առաւելապէս  
առն մարդոյ է յայտնի անիրաւիլն , նմին իրի . 'ի խօ-  
սիլն զանիրաւէ՝ ոչ դնէ զհասարակ բառդ հարդ՝ որ-  
պէս դնէ յառաջնում հատուածի , այլ այր , յասելն  
յառնէ անիրաւէ :

Ոմանք չար մարդով իմանան առտ զատանայ , որ յա-  
ւետարանի կոչի \* այր թշնամի . ( մատ . ժկ . 28 . )  
և ոմանք զարիտոփէլ . նոյնպէս և անիրաւ մարդով  
իմանան զաւուղ կամ զարեսազոմ : Վայլ այս մէ ինչ  
անգէպ , զի նաև սոքա չար գոլով և անիրաւ՝ սոքին  
ևս կարեն իմացեալ լինել , ընդ որս և այլք ամենե-  
քին՝ որք չարքն են և անիրաւ յինքեանս և առ այլս .  
զորոց զապիրատագոյն ներգործուիսն . 'ի թիւ արկա-  
նելով մարդարէին՝ կարգաւ . 'ի մէջ բերէ . 'ի յաջորդ  
համարսդ , և նախ ասէ :

Է . **Ա**պրհեցան զանօրինառնէ . 'ի սրբա իւրիանց . զար ամ-  
եալն զառըստեցան . 'ի զառերապմ :

Խորհիլ զանօրէնութէի . 'ի սրտի է հետամուտ լինել  
'ի ներքս՝ գտանել զյարմար միջնորդո կամ առիթո՝  
առ . 'ի չար հասուցանել ումեք՝ եթէ ըստ հոգւոյ և  
եթէ ըստ մարմայ . և զի զոյն առնեին թշնամիք  
գտաթի՝ զորս կոչեաց չարս և անիրաւս , 'ի սոսին  
հայելով ասէ :

**Ա**պրհեցան զանօրինառնէ . 'ի սրբա իւրիանց : Խամի ասէլ .  
ամես ամը զինչ առնեն թշնամիք իմ . չարիս խորհին  
զինէն առ . 'ի կորուսանել զիս . և զիսըդ կարացից  
Ժիթ :

ինքնին ապրեցուցանել զանձն իմ՝ ի հարից նոցա-  
դու ապրեցն զիս աղաւեմ. և զի զոր խորչին գտա-  
նել հանապազ՝ ի նոյն պատրաստին՝ ի գործ զնել  
մանց զոր ըստել զինի և առէ:

Օ չը ամենայն պատրաստեցան՝ ի պատերազմ։ Այսիդ առել-  
է թէ, թշնամիք իմ միայն խորհրդովք կամ սպառնա-  
լոր վնարդին զարիս իւրեանց, չը ինչ. զի այն  
կամ յինքեանս մնայր, և կամ ի թափոյ զիջանիք-  
բայց տեսանեմ զի նորա ըստ խորհրդոց իւրեանց  
սպատրաստեցան նաև, ի պատերազմ, այսինքն զամե-  
նայն ինչ, ի կարգի եղին առ, ի պատերազմի ընդ  
իս, որ է առել. ի գործ եղին զար խորհրդոց իւ-  
րեանց առ, ի հալածել, վանել և կորուսանել զիս.  
և զայս ոչ եթէ մի օր կամ միանգամ միայն, ոյլ լո՞  
ամենայն. որով ցուցանէ, թէ ոչ միայն ոչ կային յետա-  
ի պատրաստելց, այլև նորոգին զպատրաստութիւ-  
իւրեանց. և եթէ տեսանենին՝ թէ ի պատրաստութէ  
իւրեանց կայ այնպիսի ինչ՝ որ խափան լինի յաջողու-  
թէ պատերազմի հալածման իւրեանց, փոխին զայն  
յայլ իմն պատրաստութիւն։ Իշտ զի զայս հալածումն  
առ որ պատրաստին հանգերձեալ էին կատարել  
բանիւ և գործով, մարդարեն խօսելով նախ զա-  
պատրաստութէ։

¶. **U**מִתְגַּלְלֵי כָּלֶבֶת־יְהוָה אֲמֹרֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְעַל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל.

Օ վաստ շարութեան լեզուի նմանեցուցանել վաստ  
թռւնից օձի և իժիք զի որպէս թայնք նոցու մանա-  
ւանդ իժից ՚ի փոքր խայթուածոյ նոցին ապածի ՚ի  
ներքո համայն , և սպանանել ես , սոյնովէս և բանց  
չար լեզուի որպիսի են բամբասանք , զրպարտութիք ,  
քսութիք , սուս վկայութիք , նախատինք և այլն .  
ընդ մի և եթ տեղի մնաւ գտեալ սովորանեն զմարդն  
ըստ այլեայլ բանի , այսինքն կամ ըստ համբաւոյն ,  
կամ ըստ հանգստեան , և կամ ըստ կենաց եթի  
հոգւոյ և եթէ մարդուոյ + վասն որոյ և նախնի բա-  
նաստե զգը զայր լեզուս այսովիսեաց թռւնալոր խայ-  
թռւածոյ օձի նմանեցուցանելն , որպէս առնէ և

Արեցին զնուաստ է բըեանց սրպես զշի : | Եզու օձին մինչըն  
է սրացացեալ՝ կարծ է յինթեան , և ծայր նորա բա-  
ժանեալ է յերկուս . և յորժամ սրէ կամ սրացուցա-  
նել , երկայնի . նոյնպէս և ծայր նորա յերկուս սրա-  
ցեալ՝ երկայն ձկուի ՚ի դուրս . մինչև երեխի՝ թէ  
ունիցի զերկուս լեզուս : Ի յս սրացեալ լեզու օձին  
լինի նմա գործի զանազան գործողութեց , երբեմն  
սպառնալեաց ՚ի բարկանան , և երբեմն աղաւանաց  
՚ի վատագիլն . երբեմն ըմպելոյ ՚ի ծարաւին , և եր-  
բեմն առնլոյ զիմն ՚ի բերան և կլանելոյ ՚ի քաղցնուցն .  
վասն զի յորժամ գտանե օձն սրս ինչ կամ ուտելի  
ինչ՝ երկորումք ծայրիք լեզուի ձգէ առ ինքն , և  
խած անելով ՚ի ներքոյ չքթանց՝ կակլացուցանէ զայն  
և նովին ծայրիք քարշէ ՚ի վայր : Ի շւ ՚ի խածանելն  
զոք ատամամքը՝ որբ են ՚ի ներքոյ չքթանց նորա , ընդ  
թուզուլ զնա յատամանցն՝ վարէ զծայրս լեզուին ՚ի  
ծակտին՝ իբր խայթելով . և լորձունք նորա՝ որբ  
ելանեն յատամանց և ՚ի ծայրից լեզուի նորա՝ թու-  
նաւորեն զիայթեան :

Այնպէս առնեն ասէ և չարք . սրեն զելեզուս իւ-  
րեանց յերկուս ծայրս այսինքն կամ ՚ի գաղտ բամ-  
բասանս և կամ ՚ի յայտնի թշնամանս , բամբասանոք  
թունաւորել զհամբաւ մարդոյ , և թշնամանոք զիբուտ  
նորա . և կամ ևս միուն խարել և միւսուն վասել՝  
թափելով ՚ի նա զթայն չարութե իւրեանց : Ի շւ զի  
չարագոյն է թոյն իժից՝ զայն ՚ի մասնաւորի ՚ի մէջ  
բերելով ասէ :

Ի շւ նոյն իժից ՚ի ներքոյ չքթանց նայս : Խամի ասել . որ-  
պէս իժք ՚ի խածանելն թափեն զթոյն ՚ի մարմինն ,  
այսպէս առնեն և բանք բերանց չար մարդ կան .  
վասն զի խօսին լեզուաւ իւրեանց՝ բանք նոցա  
որբ ելանեն ընդ չքթունս նոցին , զորս միանգամ խա-  
ծանեն և խայթեն՝ չարաչար թունաւորեն : Ի շւ զոր  
օրինակ իժն զմի մասն մարմնոյ խայթելով զամե-  
նայն մարմինն ապականէ , սոյնպէս և չարք ՚ի բամ-  
բասելն թէպէտ և զմի ինչ խայթեն ՚ի մարդն , բայց  
ողջոյն զմարդն եղծանեն . զորօրինակ ՚ի վկայել ու-  
գուք՝ թէ այս ոք ստասաց է , թէպէտ և զմի ինչ ՚ի

պակասութեցն խածանէ, բայց ապականէ զանուն  
նորա և անարդ կացուցանէ զնա :

Վ ստանօր բառդ 'ի ներս՝ ցուցանէ և զնենգուհի թու-  
նաշուրթն բերանոյ . իբրզի երբեմն զայնպիսի բանս  
խօսի՝ որ թէպէտ յինքեան ոչ երեխ լոր, բայց թա-  
քուցեալ կայ 'ի նման այնպիսի չարութի, որ գրեթէ-  
մեռուցանէ : Խնայն իմի 'ի սկզբան պատճառէ 'ի  
մարմին նուազ իմն հեշտալիք քորս . որոյ վասն ներ-  
քինք մարդոյ և սիրտ լայնին, և չարաչար ձգեն յին-  
քեանս զթոյնն . նաև խայթուած նորա ոչ սաստիկ  
ցաւեցուցանէ , բայց մահացուցիլ է . ոյնպէս և և  
լեզու նենգաւոր բամբասողաց . վասն որոյ և թոյնս  
իմից կոչէ զբամբասանս նոցա : Զիբութա ասացեալ  
խոտն թէպէտ և թունաւոր է, բայց թեթե և զիւ-  
րաբժշկելի . և սակայն իթէ զինեաւ որ եկեր զայն  
անբժշկելի լինի . սոյնպէս և բամբասանք զինեաւ  
քաղցրութք արբուցեալ չարադրուս ներդ ործ : Այ-  
քաղցրութք բանից և նրբութք բամբասէ՝ նմանն է  
կարմի՝ որ նուրբ խայթոյիւ զօր 'ի յետուստ կըլ: յա-  
դի իւր՝ չարաչար խայթէ . և եթէ բարեկարաց ոք  
իցէ՝ իբրեւ մեզու թունաւորէ . չարք հանձ են, ոչ  
թունաւորէն, թէլ և բզեզն : Կատրակ է լեզու մար-  
դոյ՝ եթէ ընդ երակ արեան 'ի խորս միւեսցի, այսինքն  
եթէ խորին բանիւք բամբասեցէ , հստանէ և զե-  
րակ սրտին՝ որ է ընդ երակաւ արեան . որոյ զհետ  
գայ մահ անուան : Ամանք գովասանօք բամբասէն .  
իբր զի սկսանին գովել, և ազաւ չարաչար խայթել .  
որպէս առնեն նետաձիգք . զի 'ի լարել զաղեզն՝  
զնետն առ ինքեանս քարշեն , զի ուժ զին արձակեա-  
ցեն : Այսովէս ևս ոմանք գովասանօք առ ինքեանս  
ձգեն զրանս 'ի վերայ բամբասեցն . բարի ոմն է ա-  
սեն , և այլն . և ազաւ չարաչար արձակեն զնետ բա-  
նիցն , ասելով . բայց զայս ինչ այսպէս արար , և զայն  
ինչ այսպէս . և միով բանիւ եզծանեն զամենայն գո-  
վասանութիս իւրեանց , և ապականեն զանուն բամ-

բասեցելոյն :

Ամին հանգօյն և 'ի նախատելն թէպէտե զմի ինչ  
տակն ընդ գէմ ընկերին , բայց առ 'ի մահ վիրաւորէն  
զնա , և զրազմամեայ բարեկամունին միով խայթուա-

ծով թունաւորեն : Դ ա տեսանել մեր յայլը զայսպիսի  
անկարգութիւն պարտիմք խըատիւ, և զեղու մեր  
զուսպ ունիւ . զի մի զոր բազում աշխատանգք ստա-  
ցար մեզ բարեկամո՞ 'ի միում ժամն կորուսցուք  
կամ'ի թշնամութիւ դարձուսցուք : Այս որբ թեթե  
համարելով զբանս իւրեանց՝ ոչ զգուշանան , բայց  
որչափ և թեթե իցեն , երբեմի իբրև զնետ թա-  
փանցեն . եթե թեթե է բանդ՝ ապա թեթեապես  
կարէիր լուել . Վ ա ս թերես , լսօղն տանի՞ զի է բա-  
րեմիտ . զու զի նայիս 'ի տանիւնորա , 'ի քեզ նայես  
և 'ի բան քո : Վ ա պինութիւ այլոց ընդէլը մոլի առ-  
նե զքեզ . զուցէ յասելդ՝ նա իցէ 'ի դաժան արա-  
մադրութեն , և յայնժամ վառեսցի իբրև զվառօդ 'ի  
բանից քոց : Դու 'ի վերայ քո սափեա զոր ասես .  
եթե ոյլ ոք քեզ առեր՝ զինչ զգայիր . \* զընկերիդ  
,, յանձնէ ծանիր !! . ( առև սիրաք . լու . 18 : ) Երբեմն  
նրբարանութիւ խայթես զիրտ եղարդ՝ քան յայտնի  
և պարզ բանիւ . իսկ այս եղանակ առաւել տպաւորի  
'ի նմա վասն նրբութեն . և դու 'ի տեսանելդ զուսր-  
հանաս , զի զայնպիսիս խօսեցար . բայց եղայրդ մե-  
ռաւ :

Վ ա յ ա պիսի արարք վատթարագոյն և չարագոյն յուցա-  
նեն զմարդիկ քան զօս և քան զիժս , և քան զայլ  
վասակար կենդանիս : Աւ յայսամանէ յուցանիթէ 'ի  
զուր բարբանջեն ոմանք յասելն անդ թէ զի պիտոյ  
էր ստեղծել զայսասիկ կենդանիս , զի թէ չը պիտոյ  
ստեղծել զսոսա ապա ևս առաւել չը պիտոյ ստեղծել  
զմարդիկ . որովհետեւ չարագոյն գտանին քան զսոսա .  
մանաւանդ զի չարաշար վասեն ոչ միայն գործովք ,  
այլ և շրթամբք , ևս և ոչ միայն մարմնոյ այլեւ հոգ-  
ւոյ , զորպիսիս ոչ առնեն օձք և իժք , և այլ սողունք  
և ժժմունք , լու :

Խ ն ո զ զայն՝ զի սոքա բազում անդամ օգուտ ևս ըն-  
ծայէն մարգոյ : Վ ա րդիկ ևս այն ընծայէն , բայց  
առաւել է այն յորում վասեն՝ քան յորում օգտեն .  
կամելով ապա մարգարէին զերծ մնալ 'ի ձեռաց նո-  
ցին՝ կրկին աղաւէ զած , և ասէ :

Դ . **Պ**ահեմ զիս ար ՚ի յեւաց մեշտորի . և ՚ի մարդոյ լու-  
րէ իրին զիս :

Առաջին հատուած այօթ համարոյ հայի յերկրորդ  
հատուած առաջին համարոյն . բայց զոր անդ եղ  
փրկեալ , աստ դնէ պահեալ . իսկ երկրորդ հատուած  
սորոս հայի յառաջին հատուած նորին . բայց զոր անդ  
եղ ապրեցն , աստ դնէ փրկեալ : Երապիսի փոխիսու-  
թք բարից կամի սաստկացուցանել զգօրութի ազա-  
շանաց իւրոց , որով փափաքի թափանձել զամծ՝ մի  
անտես առնել զինքն , այլ անսոլ , և պատսպաքել .

զայս դիտելով՝ ասէ :

Պահեմ զիս ար ՚ի յեւաց մեշտորի . և ՚ի մարդոյ լուրէ իւը-  
ին զիս : Եստանօր ձեռօք մեզաւորի նշանակին ուժգ-  
նութիք կամ բոնութիք գործոց նորին որով վնասէ  
այլոց . և զի յայսպիսիս պաշարեալ ետես զինքն մար-  
դարէն՝ աղաւէ զամծ ասելով , պահեան զիս ամծ իմ ոչ  
միայն ՚ի չար չրթանց մեզաւորի , այլեւ ՚ի ձեռաց նը  
այսինքն ՚ի վնասուց նորին . նոյնուրեա ասէ և ՚ի մար-  
դոց չարէ և նենդաւորէ փրկեալ և ապրեցն զիս :  
Կասելով ազա և զհնարից նոցին ասէ :

Ե . **Ա**յսրհեցան խոժանել զինացս իմ . Ասդարձին ամբարդա-  
ռանք զըսդայն ինչ :

Այսնամիք մեր կրկնակի կարեն վնասել մեզ . մի՛ խա-  
փանելով զընթացս մեր առ ՚ի բարին՝ զոր մեր կա-  
միմք և նորա ոչ կամին . երկրորդ՝ արկանելով զմեզ  
՚ի չարն՝ զոր նորա կամին և մեր ոչ կամիմք . վասն  
առաջնոյն . ասէ :

Այսրհեցան խոժանել զինացս իմ . Վնացիւք իմացեալ  
լինի աստ ընթացք կենաց առ բարին , կամ ջանք  
գործելոյ զբարիս , կամ գործք բարեաց արարեալ  
վասն անձին և վասն այլոց , ևս և փոյթք ժամանե-  
լոյ առ յաւիտենական կեանս , և կմ պարզապես բա-  
րի կեանք յինքեան մատածեալ , և բարի ջանք վասն  
բարեայ այլոց : Օ այսպիսի դնացս իմ ասէ՝ յորում  
յաջողլէր ինձ ընթանալ ՚ի բարին՝ թշնամիք իմ կա-  
մեցան խափանել , այսինքն առնել զի մի յաջողեացի  
որպես արարին իշխանք բարելացւոց ընդ դանիլ՝ ՚ի

խափանել նոցա զկալ նորա յաղօթս յաւուրն երիցս  
ըստ յիշելոյն վարդանայ : Հայելով և յերկրորդ հը-  
նարս նոցա ասէ :

Ուագուշին ամբարտառներ զբրուժայն ինչ : Օորս 'ի վերոյ  
կոչեաց չարս և անիրաւս , թունալեզուս և մեղա-  
ւորս , զնոսին ամբարտաւանս անուանէ . զի լցել էին  
ամբարտաւանութք . և 'ի տեսանելն զյաջողութիւն  
ընթացից արդարոյն՝ տապէին և խեղդէին յամբար-  
տաւանուէ անտի , և զայրանային , և գուն գործէին  
խափանել զընթացս նորա , և 'ի չարաչար անարգու-  
թի շաղախել զանուն նորա . բայց ոչ կարելով յայտ-  
նապէս առնել զայս , որոգայթ կազմեցին նմա 'ի  
ծածուկ , որպէս զի ըմբռնեսցի 'ի չարն և կորիցէ .  
այլ թէ զիարդ կազմեցին զայս որոգայթ՝ յայտ առ-  
նէ ասելով :

**Է.** արս հգեցին որոգայթ սպէց իմոց . շուրջ շշաւոտ իմուշ  
երին ինչ գայթականութեն :

Խ արն որ է բարակ չուան , պէսպէս օրինակաւ կազ-  
մի յորոգայթ . մի՛ խեղդկապ առնելով . այսինքն իւ-  
մէկ ընելով՝ որպէս առնեն թոշնոց 'ի վերոյ ձեան :  
Երկրորդ՝ ուղղագիծ ձգելով 'ի ճանապարհի ը ծած-  
կութք հողոյ . որոյ 'ի քարշիլն կործանի մարդն՝ որ  
պատահի այնմ : Երրորդ՝ հիւսմամբ՝ իբրև զարդ երե-  
եցուցանելով հանգոյն ուռկանի՝ որ պաշարէ ըզ-  
մարդն : Վրդ քանզի սյալիսի որոգայթք վտանգա-  
ւոր են յոյժ վասն ոչ երեւելոյ , բերին յօրինակ այն-  
պիսի գաղտնի հնարից , զոր նենգութք մեքենայեն  
թշնամիք առ 'ի ըմբռնել զմարդն կամ կործանել :

Հայս հայելով ասէ մարդարէն :

Ա պէս հգեցին որոգայթ սպէց իմոց : Այս ասացուած եթէ  
իմասցի իբր բացատրութի նախընթաց բանին՝ ցու-  
ցանէ թէ այն որոգայթ զոր թագուցին ամբարտա-  
ւանք՝ եր արարեալ 'ի լարից , այսինքն 'ի նուրբ մտա-  
ծութեց նոցա : Խոկ եթէ իմասցի իբրև որոշ բան ,  
յայտ առնէ , թէ յետ թագուցանելոյ նոցա զորո-  
գայթ մէծ՝ տեսեալ թէ ոչ կարեն որսալ զարդարն ,  
կազմեցին որոգայթ 'ի նուրբ թելից՝ առ 'ի կարելոյ  
նոցա դիւրաւ որսալ :

Ոչ ասէ ձգեցին ինձ, այլ ոտից իմոց . \* Եւ շինք  
,, են ոտք՝ քան թէ այն՝ որ բառնայ և տանի . որ է  
,, յետին և անարդ յամենայն անդամն մարմնոյն || .  
( ասէ բարսեղ վարդապետ . 'ի մեկն . մարկ . գլ .  
ժո : ) թշնամիք անձինն արդարոյ կամէին ձգել 'ի  
նա զորոգայթն , բայց ոչ համարձակեալ 'ի նոյն՝ յա-  
նարդ ինչ իրս նորա եղին զայն՝ խորամանկ նրբութ  
և կեղծուպատիր նենգութք , առ ՚ի խոտորացուցա-  
նել զնա յուղղութէ ճանապարհի , և կործանել 'ի  
չարիս . զոր և այլով իմն բանիւ առաջի առնէ մար-  
դարեն և ասէ :

**Ը** ուրջ շշաւոտ իմով երին ինչ գայթակութ : **Ը** աւղօք  
իմացեալ լինի աստ ուղիղ և ընտիր ճանապարհ կե-  
նաց . արդ թէպէտ և ոչ կարեն թշնամիք յայսպիսի  
ճանապարհի դնել արդարոց գայթակղութի , զի որ-  
պէս այլուր վկայէ սաղմոսերդուն , \* ոչ գոյ 'ի նոսա  
,, գայթակղութի || . ( սաղ . ՃԺ . 165 . ) բայց կա-  
րեն զնել շուրջ զայսպիսի ճանապարհաւ 'ի ծածուկ ,  
և ջանք նոցա է՝ փոքր մի հանել զմարդն 'ի դուրս ,  
զի յելանելն անդ ըմբռնեսցի 'ի գայթակղութի :  
Խոկ գայթակղութք իմացեալ լինի աստ որոգայթ  
գայթակղութէ , կամ այն ինչ՝ որ տայ մարդոյ ըմ-  
բռնիւ և կործանիւ . զի այս բառ դնի աստ փոխա-  
նունութէ ձեռվ որով անուն գործոյն դնի փոխանակ  
անուան պատճառին . և զի գայթակղութին է գործ  
գայթակղեցուցիչ որոգայթի , դնի աստ փոխանակ  
այնպիսի որոգայթի՝ որ գայթակղեցուցանէ՝ այսինքն  
կործանէ զմարդ 'ի չարն :

**Բ** արոյապէս , ըստ վանական վարդապետի . ('ի  
մեկն . յոբ . գլ . ժը .) այս ամենայն հայի 'ի հնարս  
սատանայի , որ զամենայն չարիս ընդ պատրուակաւ  
բարւոյ որոգայթէ առաջի մարդկան . զի յինչ և իցէ  
չար գործողութիս՝ յորս կամի արկանել զմարդն , ա-  
ռաջի առնէ զբարին , և ծածկէ զչարն . տայ անձնա-  
սիրին և մարմնասիրին խորհիւ զօգուտն կամ զհեշ-  
տութին , և ոչ զտուգանսն՝ որք զհետ գան այնմ .  
նկարէ առաջի աչաց վավաշոտին զդեղեցկուի կնոջ  
կամ զզդածումն հեշտութէ , և ծածկէ զտգեղուին  
մեղաց և զգարշութիւն գործոյն . ցուցանէ ագահին

զշահ գրամոց, և ծածկէ զզրկիլն 'ի մեծութէ արքայութէ. ցուցանէ հպարտին զբարձրութի գերագոյն աստիճանի, և ծածկէ զվտանդ մեծի կործանմանն և զանհանգստութի սրտի. յամենայնի ցուցանէ զառերեսյթ քաղցրութի մեղացն, և ծածկէ զիրական դառնութի պատժոցն. և միովն արկանէ 'ի միւսն: Յուցանէ կրօնաւորի զօգուտ կենցաղավարելոյ ընդաշխարհականս. և ծածկէ զպակասիլնորա 'ի հոգեսորբարեաց. ցուցանէ նմա ունիլ իրաւունս յայս ինչ, և ծածկէ զանիրաւութի խորհրդոցն. լարս ձգէ զփառու և զմեծարանս սրբութէ, և արկանէ յորոգայթ անզերծանելի: Եցոյց եւայի զնծանալն, և թաքոյց 'ի նմանէ զմահանալն. ոչ յորդորեաց զնա 'ի մեղս, այլ յառիթն մեղաց. և յըմբունիլնորա յառթի՝ ըմբըռնեալ գտաւ 'ի մեղս:

**Ա.** Ե հանապազորդեան ջանք նորա. յոր և պարանին բազումք, ևս և հսկայք, արք մեծութէց, սամփսոն և սողոմոն, այլովքն հանդերձ. եթէ սոքավտանդեցան, գաճաճք զիարդ ապրեսցին: Իւայց որք խոնարհքն են սրտիւք, և յուսացեալ են յած և դիմեն առ նա աղօթիւք՝ զիւրաւ զերծանին յայսպիսի որոգայթից նորա. որպէս առներ և մարդարէն յապաւինիլ իւրում յած. ըստ որում յայտ առնէ և յաջորդ բանիւդ ասելով:

**Է.** **Ա**սայի՛ դր ած իմ ես դու. ունին դեր դր չայնի աղօթից իմոց:

**Ա.** յս ասելս երբ լեալ իցէ՝ ոչ որոշէ մարդարէն. սակայն հայելով 'ի յաջորդ համարն և որ զկնի, երեկ լեալ 'ի ժամանակի որոգայթադրութէ թշնամեաց. որպէս զի մի անիցի 'ի նոյն. յորպիսի ժամանակի պարտաւորիմք և մեք կարդալ առ ած աղօթիւք. յոյը սակս իսկ յորդորէր որ զաշակերտս իւր 'ի ժամանակ վտանգի փորձութէ նոցա, ասելով. \* յաղօթս „ կացէք՝ զի մի մաջիք 'ի փորձութի ||. ( մարկ. ժդ. 38: ) Յայսպիսի ժամանակի աստ և կարդալ մարդարէն առ ած՝ զոր բայիւդ ասել յայտ առնէ և ասէ:

**Ա**սայի՛ դր ած իմ ես դու. ունին դեր դր չայնի աղօթից իմոց:

կամի ասել. 'ի ժամանակի փորձութե՛ յորում զհետ  
իմ սինդեալ էին թշնամիք իմ՝ ոչ յայլ ոք ապաւինե-  
ցայ. այլ կարդացի առ ած, և ասացի, դու միայն  
ես ած իմ, դու արարիչ իմ, դու փրկիչ իմ՝ որ ա-  
զատեցեր զիս յամենայն վտանգէ, և ես ոչ զայլ ոք  
ծանեայ ած և որ. վասն որոյ և առ քեզ միայն դի-  
մեցի աղօթիւք. և արդ աղաչեմ լուր զձայն աղօթից  
իմոց, զի թէ լուիցես՝ կատարեսցես զոր ինդըեմ.  
և լինիցիս ինձ ձեռնտու և զօրացուցիչ, պաշտպան  
և ապաւէն փրկութե՛ : 'Ի սոյն ակնարկելով շարու-  
նակէ մարդարէն զաղօթս իւր և ասէ :

Ե. **S**էր առ զօրութե՛ ժըհութե՛ իմոյ. հովանէ գլեռոյ իմոյ  
յաւուր պատերազմի :

Ա՞ծ ասի լինել զօրութի փրկութե՛ մարդոյ կըկին  
օրինակաւ. մի՛ յորժամ զօրացուցանէ զնա՝ զի կա-  
րասցէ նա վանելով զթշնամին՝ փրկել զանձն ՚ի ձե-  
ռաց նորա. որպէս արար ընդ դաւիթ ընդդէմ գո-  
ղիադու, ընդ յուդիթ ընդդէմ հողեփեռնեայ և  
այլն : Երկրորդ՝ յորժամ առանց զօրացուցանելու ըգ-  
մարդն՝ ինքնին իւրով զօրութե՛ յաջողէ նմա զփըր-  
կութի, այսինքն առնէ՝ զի փրկեսցի : Ըստ այսոցիկ  
կոչէ մարդարէն զած զօրութի փրկութե՛ իւրոյ ասե-  
լով :

**S**էր առ զօրութե՛ ժըհութե՛ իմոյ : Արկնումն բառիս աէր  
որոյ փոխան յեթը՝ դնի էէհօջա ապօնայ՝ այս է տը ած,  
ցուցանէ զառաւելութի վստահութե՛ սրտի առ ած.  
իսկ այս վստահութի հիմնի ՚ի ճանաչել մարդոյ զած՝  
թէ է որ իւր, և զօրացուցիչ. և յայս միտս կամի ա-  
սել. վասն այսորիկ վստահացայ դիմել առ քեզ, զի  
դու գոլով տէր և ած ամենայնի, լինիցիս ինձ զօ-  
րութի փրկութե՛, որպէս և եղեր բազում անդամ,  
և ՚ի վտանգիւ իմում պահեցեր զիս. և առ այս յարէ  
զկնի և ասէ :

Հովանէ գլեռոյ իմոյ յաւուր պատերազմի : Օգործս թշնա-  
մեաց իւրոց՝ զհակառակիւ նոցա, և զորոգայթադիրն  
լինել և այլն՝ պատերազմ կոչէ . և զայսպիսի պա-  
տերազմունս զօրութե՛ իմն տապոյ արեգական նմա-  
նեցուցանէ կամ տարափոյ, կամ կարկտի, և այլն,

և զպաշտպանութին ոյ հովանաւորուել համեմատէ ,  
որով և զած կոչէ հովանի գլխոյ . որպէս թէ ասէք .  
'ի յանախել տապոյ և անձրես այսինքն չարութել և  
անօրէնուել թշնամեաց 'ի վերայ իմ , և յու գտանել  
ինձ տեղի ապաւինի գու ինքն եղեր հովանի գլխոյ  
իմոյ , զի մի ինչ ներգործեսցէ ինձ չարութին նոցա :  
Իսկ պատճառ զգլուին 'ի մէջ բերելոյ՝ յասելն , հո-  
վանի գլխոյ իմոյ , ըստ երկուց մտածի . մի՝ զի մար-  
դիկ 'ի նեղիլն 'ի տապոյ կամ յանձրեոյ՝ առաւել  
գլխոյ խնդրեն գտանել հովանի քան բոլոր անձին .  
և երկրորդ՝ զի ընդ գլխով իմացեալ լինի և բոլոր  
անձն :

Իսկ բարոյապէս՝ հովանի լինելն ոյ 'ի վերայ գլխոյ  
մարդոյ է պահպանել զոգին , կամ զանձնիշխան  
կամ իբրև զգլուին հոգւոյն , զի մի վտանգեսցի 'ի  
պատերազմի փորձութեց թշնամեացն՝ այսինքն դի-  
ւաց , որք առաւել ցանկան զգլուին վեասել ք զայլ  
անդամն հոգւոյն : Քայս իսկ կրկին աղալէ մարդա-  
րէն զած և ասէ :

**Յ.** Ա մատներ զիս թը 'ի շահեռելի եղանակաց , ոյտ  
նորհեցան վասն էմ . Ա ընդ կայ հարիմաներ զիս :  
**Դ.** ասի մատնել զմարդն 'ի ձեռս մեղաւորաց ըստ  
ցանկութե սրտից նոցա , յորժամ թոյլ տայ նոցա  
կատարել 'ի նա զշար կամ իւրեանց . և այս՝ վասն  
այլեայլ վախճանի . մի՝ 'ի պատիժ մեղաց առ 'ի զգաս-  
տութիւն . որպէս թոյլ ետ օտար ազգաց դիմել 'ի  
վերայ իսրայէլացւոց և նուաձել զնոսա 'ի պատիժ  
մեղաց նոցա , զի զգաստասցին . ուստի ասէ զիրն .  
('ի դատ . թ . 14.) \* և մատնեաց զնոսա որ 'ի ձեռս  
, աւարառուացն , և աւերեցին զնոսա : Երկրորդ  
դարձեալ 'ի պատիժ մեղաց , բայց ոչ առ 'ի զգաս-  
տութի , այլ առ 'ի կորուստ . որպէս թոյլ ետ ոծ  
հռովմայեցւոց դալ 'ի վերայ հրէից , և եղծանել  
զնոսա իսպառ . ըստ որում գրի 'ի պատմութիս կոր-  
ծանմանն երուսաղէմի և աւերման տաճարին : Եր-  
րորդ՝ 'ի ցոյց հանդիսի առաքինութե արդարոցն ,  
որպէս թոյլ ետ սատանայի դիմել 'ի վերայ յորայ , և  
դործել 'ի նա ըստ ցանկութե սրտի իւրոյ . ուստի

և ասուց ցնա ամք . \* ահա մատնեմ զնա քեզ . բայց  
յաւել ևս թէ . մի սպանցես զնա . (յոթ . թ . 6 .)  
**Չորրորդ՝** 'ի կը թութիւ և 'ի հոգեօր շահ , որպէս  
բազւմ անգամ թոյլ տայ ամք չարաց նեղել զարդարս  
վասն օգտի նոցին . զի արդարք նեղելով 'ի չարաց  
կը թին յառաքինութիս , զտին 'ի պակասութեց , և  
շահին զհոգեօր բարիս : Հինգերորդ՝ առ 'ի ստա-  
ցումն մեծի պասկի , որպէս եղեւ յառաքեալս և 'ի  
մարդարես , 'ի մարտիրոսս և 'ի խոստովանօզ : || ե-  
ցերորդ՝ 'ի կատարումն գաղտնի իմն խորհրդոյ՝ զոր  
ինքն ամք միայն գիտե : Ըստացանե զորն արդեօք իմա-  
նայ աստ մարդարեն՝ յասելն , մի մատներ զիս առ ՚ի  
ցանկութիւ մեզաւորաց՝ մեզ ոչ է որոշելի :

Ա. Ա. Դ գ ի ս ե լ ի է զ ի ՚ ի մ ա տ ն ի լ մ ա ր դ ո յ ՚ ո ր և ի ց է օ ր ի ն ա կ ա ւ ՚ ի ձ ե ռ ս մ ե ղ ա ւ ո ր ի ՚ մ ա ր թ է զ մ ա ա ծ ե լ կ ը կ ի ն կ ա մ ա ց կ ա ս տ ա ր ու մ ն ։ մ ի ն է լ ր ու մ ն ա մ ե ն ս ա բ ա ր ի կ ա մ ա ց ն ա յ , զ ի յ ա յ տ է թ է ա ռ ա ն ց կ ա մ ա ց ն ո ր ա ո չ մ ա տ ն ի մ ա ր դ ՚ ի ձ ե ռ ս մ ե ղ ա ւ ո ր ի ՚ ի ս կ մ ի ւ մ ն է զ ե ղ ծ ո ւ մ ն շ ա ր կ ա մ ա ց մ ե ղ ա ւ ո ր ի ՚ զ ո ր մ ա ր դ ա ր է ն կ ո չ շ ց ա ն կ ո ւ թ ի մ ե ղ ա ւ ո ր ա ց : ՞ ա ռ ա ջ ի ն ն հ ա յ ե լ ո վ ք ա ջ ա լ ե ր ի հ ա զ ի ն , զ ի ս ե լ ո վ թ է յ ա մ ե ն ս ա ք ա ղ ց ը ա ղ ե ր է ա ն ա տ ի ո չ բ ղ խ է ի ն չ դ ա ռ ն : Խ ա կ յ ե ր կ ի ր ո ր դ ն հ ա յ ե լ ո վ ս ո ս կ ա յ ՚ զ ի ս ե լ ո վ ը ն դ հ ա կ ա ռ ա կ ն թ է յ ա մ ե ն ս ա դ ա ռ ն ա կ ա ն է ո չ բ ղ խ է ի ն չ ա ն ո յ շ . բ ա յ ց ե թ է ա ն ՚ ի ք ա ղ ց ը ո ւ թ ի փ օ խ ե ս ց է : ՞ ա յ ա ս ո ւ ի կ ա շ ա ա կ ն ս ա ր կ ե լ ո վ մ ա ր դ ի ն ս ա ր է ի ն , ա ղ ա չ է զ ո ն ծ և ա ս է :

Այս խորհեցան վասն էմ : Կամի ասել . բազում ինչ խորհեցան վասն իմ մեղաւորք . եթէ մատնես զիս 'ի ձեռս նոցա , զոր խորհեցանն՝ կատարեացեն յիս . սմին իրի աղաչմ զբեզ՝ մի մատներ զիս 'ի ձեռս նոցա , այլ խնայեա յիս . զի քո եմ , և մի իրը զօտար ոք 'ի բաց թողուր զիս : Հայս հայելով յարէ զկնի և ասէ :

Ո՞ւ շնորհաներ չիս : Ի՞նդ վայր հարկանելն է իրը զանալիտան ինչ 'ի բաց թողուր ( զորմէ տես 'ի սաղ . լ. 28 . ) յոր միտս կամի ասել . որովհետեւ քոյ եմ ես որ , և 'ի քեզ եմ ապաւինեալ մի 'ի բաց լքաներ զիս իրը զանարդ և զանալիտան , թոյլ տալով ինձ մատնիլ 'ի ցանկուի անօրէն խորհրդոց մեղաւորացն :

Վրդ թեպէտ և թոյլ տայ ած երբեմն ծառայից իւրոց չարչարիլ 'ի մեղաւորաց ևս և 'ի դիւաց , և յայլ ազգի ազգի նեղուեց , բայց ոչ ընդ վայր հարկանէ զնոսա , ըստ այնմ . ( սաղ . լ. 28 . ) \* և ոչ ը վայր ։ հարկանէ զորս իւր . այն թոյլ տայ վշտաց՝ բայց ըստ չափու , և ոչ առաւելքան զոր կարեմք . ը այնմ . ( ա . կոր . ժ . 13 . ) \* հաւատարիմէ ած՝ որ ոչ արկ . ։ ցէ զձեզ 'ի փորձութիւ առաւելքան զկար ձեր . ։ Այնչափ չափէ և կշուե թժիշկն զդառնութիւ դեղոց ըստ տկարութե հիւանդին , որչափ ած . և եթէ առաւելուցու գառնուին՝ մեղմացուցանէ զայն , կամ զօրացուցանէ զկրօղն . ուստի յետ ասելոյ առաքելոյն զնախագրեալսդ՝ յարէ զկնի . \* այլ արասցէ ընդ փոր . ։ ձութեն և զելս՝ զի համբերել կարասնիք . ։ ըստ բարձրանալոյ ելից տայ զելս . այսինքն թէ ըստ ելանէլոյ փորձութե 'ի վեր , տայ և զելս աղատութե և համբերութե . կամ ըստ զայրանալոյ նեղուե ցուցանէ զզօրութիւ փրկութե .

Եթէ յամեցուցէ՝ մի վշտանար և մի զայրանար , մի երկեայիր և մի երկնչիր . ինքն գիտէ զժամանակն : Շնուտն գիտէ՝ թէ որքան ժամանակ պիտոյ է անօթոյն մնալ 'ի հնոցի , ած ոչ գիտիցէ : Վրչափ ժամանակ եթող զյովսէփ 'ի բանտի՝ զի փառօք հանցէ . \* և բարձր արար զիս 'ի դրանց մահուլ . ( սաղ . ժ . 15 . ) ։ Ես զի ոչ միայն աղատէ , այլև բարձր առնէ և ս

փառօք։ Եթրեւ լուսւ յո՛ թէ զազարոս հիւանդացեալ է, զտեղի եառ, և զաւուրս երկուս եթող զնա։ (յովհ. ժամ. 41) իւողու և զքեղ տծ առ ժամանակ մի՝ ի հիւանդութէ, ևս և յանչնարին տրտմութե իբրեւ ի գերեզմանի. գոյ և յարուցանու, զի փառաւոր ցուցցի յարութի քո։ \* Իւյց թէ անագան, նեսցի՝ համբեր նմա, զի գալով գայցե, և ոչ անագանեսցի։ (ամբակ. թ. 31)

Եթէ երկար թուեսցի գալուստ նորա՝ այդ ոչ է՝ ի կարի անագանելց նորա՝ այլ՝ ի պակասութէ երկայնմտութե քո։ Առողջ մարդոյ ոչ այնչափ անագան թուի ծագումն առաւօտու. հարց ցհիւանդն, զիարդ երկար թուի նմա զիշերն. տակաւին անագանի արդեօք ասէ առաւօտ. գոյ լոյսն և հասանէ առաւօտն և միխթարէ. գոյ արդարեւ առ քեղ լոյսն տծային և քաջալերէ զքեղ. այլ երբեմն յամէ՝ զի դիմեսցես առնա։ Քալէկոծիլոյ ննջէ՝ զի զարթուցես զնա. (մատ. ը. 231) Այ առնէ անտես, և ոչ ը վայր հարկանէ ըս առաջիկայ բնաբանիդ. և ոչ տայ թոյլ ընկղմիլ. սաստէ ծովու և հանդարտեցուցանէ. նուաձէ զնեղիչս քո և սաստէ, և ոչ թողու նոցաբարձրանալ և առնել զոր կամին. ըստ որոյ և մարդարէն մաղթէ ասելով։

J. **Օ** չ կ երբէս բարյըսոցին. և իսրհուրդն նոյս կ ճիշտարեսցին. կտեման իսրարածն նոյս կտառու շընանց իւրեանց ծածինցէ ընուս։

Իւրձրանալն ի մէջ բերէ զնշանակութի վերագոյն լինելոյ, որ կարէ լինել ըստ այլեայլ բանի. մի՝ ըստ բարձրութե տեղւոյ կամ բնակութե և այլն. երկրորդ՝ ըստ գերազանցութե պատուոյ կամ մեծութե կամ իշխանութե կամ իմսստութե և այլն. երբորդ՝ ըստ յաղթող լինելոյ կամ զօրանալոյ և այլն. չորրորդ՝ ըստ մեծամտելոյ մարդոյն յինքեան կամ ըստ պարձելոյ արտաքոյ, և այլն. իշլ յայտ է թէ աստ ոչ խօսի մարդարէն ըստ առաջնոյն և ոչ ըստ երկրորդին, այլ ըստ երբորդին և ըստ չորրորդին, յասելն։

**Օ** չ կ երբէս բարյըսոցին. և իսրհուրդն նոյս կ իսրա-

բեստին : Իւառդ Ք ԵՐԵՒՏ ԹԵՎԼԵՏԵՆ Նշանակէ մի բնաւ  
ամենակին , բայց դնի աստ փոխանակ բառիս գուշէ  
ԵՐԵՒՏ , կամ Ք ԳՈՒՇԷ . ըստ որումյայտ է յայլ Թարգ-  
մանութեց . որպէս թէ եղեալ էր . աղաչեմ զքեզ  
նոր , մի ընդ վայր հարկաներ զիս , գուցէ մեղաւորք  
անպատսպար գտեալ զիս յաղթեսցեն ինձ , և պար-  
ծեսցին 'ի կատարել նոցա յիս զչար խորհուրդս իւ-  
րեանց , և յայս սակս յաւելու աղաչել , զի մի կատա-  
րեսցին խորհուրդք նոցա : Այլ թէ զի՞նչ պատիժ  
ողատուհասի ունեին կրել նոքա , յայտ առնէ ասելով :  
Ա ախճան հագարածէ նոցա՝ և վաստան լրեանց իւրեանց ծած-  
իւցէ զնոսա : Իւառս հախճան նշանակէ 'ի սմին բանի  
զայն ինչ՝ յոր վերջանայ կամ աւարտի իմն . որպէս  
շրջանակին է այն ինչ , յոր աւարտին ամենայն  
գիծք ձգեալք 'ի կետէ , և կեղրօնն է այն ինչ՝ յոր  
աւարտի շարժումն դիմողին 'ի նոյն . զոր օրինակ և  
գլուխն է այն ինչ՝ յոր աւարտի հասակ մարդոյ . և  
օթեանն է այն ինչ՝ յոր աւարտի ընթացք ուղեորին :  
Խոնզ զմահն , յոր աւարտի կեանք մարդոյ : Խոկ բառդ  
հագարած՝ առեալլինի աստ 'ի թանձրացեալն փոխա-  
նակ այնը՝ որ է 'ի կատար ածելի , որպիսի են գոր-  
ծողութեք , հնարք , և այլն . և ըստ այսմ բառիւդ  
հագարած՝ պարտ է իմանալ աստ զչար հնարս մեղաւո-  
րաց՝ զորս նիւթեն ընդդէմ արդարոց , և ջանան 'ի  
կատար ածել . յոր միտս կամի ասել . այն ինչ՝ յոր ա-  
ւարտի ջանացողութիւնոցա՝ ծածկեսցէ ոչ եթէ զար-  
դարն , այլ զնոսա . ուր ծածկեսցէ դնելով ցուցանէ  
թէ այն վնաս՝ յոր դիմէ հնարք նոցա , պաշարեսցէ  
զնոսա ոչ ըստ մասին ինչ , այլ ըստ բոլորին . իբր  
թէ ասէր . յամենայն կողմանց և ըստ ամենայնի պա-  
շարեսցէ զնոսա :

**Յայս վերածէ զնոյն և վարդան . և յաւելու ասել .**  
\* այլ Թարգման ասէ . ժողով գլխոյ նոցա . իբր թէ  
,, որ ինչ ( հնարք ) ժողովեալ է 'ի գլուխս նց ( այս  
,, ինքն ) 'ի խելս և 'ի յիշողութիս նոցա վասն իմ՝  
,, դարձի առ նոսա || :

**Խոկ եթէ բառիւս հագարած՝ իմացեալ լիցի վերջ ո՞ր  
և իցէ իրի , և տիրապէս վերջն կենաց , միտ բանին լի-  
նի այս . 'ի հասանել վախճանի նոցա՝ վերջ լիցի նո-**

յա, ևս և վերջ կենաց նոցա . զի որպէս ասէ բար-  
սեղ վարդապետ . ( 'ի մեկն . մարկ . գլ . ժկ . ) \* իւ  
,, ըաքանչիւր ( մարդոյ ) վախճան իւրոյ կենաց կա-  
,, տարած է : Իւայց այս մեկնուի համարի իբր յար-  
մարական . իսկ առաջինն իբր բնական , և կարգի բա-  
նին համաձայն : Եւ քանզի զոր հնարեն մեղաւորք,  
զնոյն և շրթամբք խօսին երթեմն , վասն որոյ յաւելու  
մարդարեն և զայն 'ի մէջ բերել՝ ասելով :

Ասսակի շրեանց եւբեանց ծածկեացէ զնոսա : Իւառդ կաս-  
տակ՝ ոչ դնի աստ իբր նշանակօղ՝ այլ իբր նշանակել,  
զի ոչ դնի փոխանակ բանից շրթանց վաստակողաց ,  
այսինքն աշխատողաց , այլ փոխանակ նոցին իսկ աշ-  
խատութեց կամ չար հնարից մեղաւորաց՝ որք նշանա-  
կեալ լինին բառիւս կաստակ . և զի շրթամբք ևս ար-  
տաբերին , ասին վաստակ շրթանց՝ այսինքն աշխա-  
տութիք կամ չար հնարք բանիւք շրթանց արտաբե-  
րեալք և յայտնեալք :

Եւ ըստ այսմ՝ սոյն այս յաւելուած նոյնանայ ընդ  
նախընթացին . որով և երկոքին բանքս լինին իբր քա-  
ցայայտիչք միմեանց , որպէս թէ եղեալ էր . չա-  
րաչար աշխատութի կամ ջան մեղաւորաց՝ զոր հնա-  
րին ըդէմ արդարոց , և արտաբերեն ևս շրթամբք ,  
'ի վախճանի ծածկեացէ զնոսա՝ այսինքն դարձցի 'ի  
գլուխ նոցա , և ըստ ամենայնի նուածեացէ և ձմլես-  
ցէ զնոսա : Կամ թէ վախճան և կատարած նոցա  
լիցի այս , զի վաստակ շրթանց նոցա ծածկեացէ ըզ-  
նոսա :

Իսկ պատճառ մթութե այսր բանի է նախ այն , զի  
ոչ դնի շաղկապ ինչ 'ի միջի . զոր եթէ դիցուք , բանն  
պարզի այսպէս . վախճան կատարածի նոցա , նոյնպէս  
և վաստակ շրթանց նոցա ծածկեացէ զնոսա : Երկ-  
ըորդ պատճառ մթութեն է այն , զի երկու անուանց  
յայլեայլ դիտողաց՝ մի բայ դնի . զոր եթէ կամի-  
ցիմք պարզել , մարթ է առաջի դնել այսպէս . աւարտն  
կատարելի աշխատութի նոցա , դարձցի առ նոսա .  
և նոյն իսկ չար աշխատութի նոցա , զոր շրթամբք  
ևս յայտնեն՝ պաշարեացէ և ծածկեացէ զնոս իսպառ :  
Իւարոյապէս , 'ի հասանել մեղաւորաց 'ի վախճան  
կենաց՝ վաստակ շրթանց նոցա ծածկեացէ զնոսա .

սյսինքն այն բանք զորս ասեն՝ թէ 'ի վախճանի ապաշխարեմք՝ յամօթ արասցեն զնոսա. զի որ անփոյթ լինի ապաշխարել, և զապաշխարութի իւր ձգէ 'ի կատարած կենաց, անփոյթ լինի և 'ի կատարածի ըստ այլեայլ պատճառաց. մի՝ զի եթէ յորժամ առողջ էր և կարօղ՝ ոչ կարաց, որչափ ևս յորժամ տկար է և 'ի ցաւս տրորեալ. մանաւանդ զի 'ի նեղիւ մարդոյ հիւանդութք՝ ոչինչ խորհի քը զոր զգայ: Վահն փութացուցանէ. մեղքն զարհուրեցուցանէ. ընտանիք շփոթեցուցանեն. և այլ ազգի ազգի դիպուածք և խորհուրդք անձկացուցանեն. և զիարդ կարիցէ մարդ զգաստութք ապաշխարել: Երկրորդ՝ զի ոչ գտանէ զշնորհսն՝ այ, զոր արհամարհեաց. \* վայ որ արհամարհես, միթէ և դու ոչ արհամար,, հեսցիս ||. (Եսայ. իդ. 16:) Տես զի մեծամեծք սպասեն դարձի քում, նու ինքն ած և երկնային զօրութիք. զի ևս յապաղես. փութամինչդեռ առողջ ես, դուցէ փակեսցին ճանապարհք: Երրորդ՝ զի խաւար պատէ յայնժամ. քանզի գիշեր է մահ. ոչ է ժամանակ ապաշխարելոյ, այլ մեռանելոյ: Եթէ դիշերայն հասցես յօթեան, պակասի քեզ բազում ինչ. որպէս ասի յառակս. ապա եթէ դու 'ի դիշեր մահու կամիցիս հասանել յապաշխարութի՝ ոչ գտցես՝ զոր խնդրես: Չորրորդ՝ զի ծանրացեալ են մեղք և բազմացեալ. այժմ թեթև է՝ և սակաւ, այժմէն ձեռն արկ ապաշխարելոյ: Եթէ չքաւոր ոք կարիցէ սակաւուք վճարել զպարտս իւր վասն վաղագոյն հատուցանելոյն, յիմար է՝ եթէ թոյլ տացէ աճել պարտուցն վասն յապաղելոյն. \* մի ասիցես, երթ և վա, „ զիւ տաց քեզ ||. (առակ. կ. 28:) Խսկ արդ 'ի յամել ապաշխարութե աճէ, մեղքն, ապա սլարտ է փութալ 'ի ջնջել. և մի 'ի վաղիւ արկանել, և մանաւանդ 'ի կատարած կենաց, ասելով, ունիմ ժամանակ, 'ի հասանել մահու ապաշխարեցից. զի այս վաստակ շրթանց ծածկեսցէ յայնժամ զայնպիսին. և նա ինքն ած թափեսցէ 'ի վերայ նորա վրարկութիւնը. և զայս յայտ առնէ մարդարէն նմանաբանութք իմն, խօսելով առ ած, և ասէ:

ԺԹ. լիշես 'ի վէրայ նոցա հայծակունս հրոյ. և հոր-  
ծանեսցես զնոստ. 'ի պատապանաց մի հարասցէն  
իւալ:

Կայծակամբք հրոյ նշանակին հրեղէն շանթք արձա-  
կեալ յամպոց, ևս և կայծք խարուկաց, որովք օրի-  
նակին պատիժք ածային բարկութե՛ զորս առաքէ-  
ած առ մեղաւորս 'ի հատուցումն անօրէն գործոց  
նոցա հնարելոց ընդդէմ արդարոց. և կամըստ վա-  
նական վարդապետի ( 'ի մեկն . յոթ . գլ . առ . ) նշա-  
նակին դեք անկեալք իբրև զփայլատակունս յերկիր.  
և զի անվրէպ և անխափան պատահելոց է այս, սմին  
իրի և մարդարէն իբր անստելի և աննահանջելի  
կանխագուշակութ իմն խօսի զայսմանէ ասելով:  
լիշես 'ի վէրայ նոցա հայծակունս հրոյ : Կամի ասել. 'ի  
խորհիլ մեղաւորաց չարիս հասուցանել արդարոց, և  
կամ 'ի չարչարել անդ նոցա զարդարս, 'ի կատարիլ  
ժամու չարեաց նոցա արկցես 'ի նոսա զկայծակունս  
հրոյ, այսինքն հեղցես 'ի նոսա զպատիժս բարկուե-  
քո, կամտացես նոցա ոչ զայն միայն՝ զոր նոքա խոր-  
հեցան և արարին, այլև զոր արդար վրէժխնդրուե-  
քո արժանի դատեցաւ տալ նոցա 'ի պատիժ նոցին,  
որպէս արարել ընդ սոդոմայեցիսն, և ընդ սենեքե-  
րիմեանսն և ընդ այլս բազումն : Եւ զի ցուցցէ մար-  
դարէն՝ թէ առանց գթութեան հանդերձեալ է ած-  
առնել զայս՝ ոչ ասէ արձակեսցես, այլ արկցես, այս-  
ինքն անխնայ հեղցես 'ի նոսա զպատիժս. և առ ցու-  
ցանելոյ զսաստկութի պատժոյն՝ յարէ զկնի և ասէ :  
Եւ հործանեսցես զնոստ : Կամի ասել. արկանելով 'ի  
վերայ մեղաւորաց զպատիժս՝ կործանեսցես զնոսա  
յայնպիսի թշուառութի՝ յորմէ ոչ կարիցեն կանգ-  
նիլ. և յայս սակս յարէ զկնի և ասէ :

Դ պատապանաց մի հարասցէն իւալ: լ. յսինքն 'ի նեղու-  
թեց անտի պատժոց՝ յորս ունիս կործանել զնոսա՝  
մի կարասցեն զերծուցանել զկեանս իւրեանց. այլ  
'ի նոսին մնալով՝ 'ի նոսին մեռցին՝ բայց առանց մե-  
ռանելոյ. և այս լինի, յորժամ 'ի մահացուցիչ տան-  
ջանս ունիցի ոք զկեանս չարագոյնս քան զմահ, որ-  
պիսի է սարսափելի վիճակ յաւիտենական դատա-

Մ Ե Կ Շ Ա Խ Թ Ֆ Ե Կ Շ  
պարտութե . զոր գիտէ աստ մարդարէն առաջի առ-  
նել , հոյելով միանգամայն և ՚ի պատիժու աստի կե-  
նաց , զոր կը են մեզաւորք , ընդ որս և արք լեզուա-  
գարք . զորոց խօսի ՚ի յաջորդ համարն , և ասէ :

**Ճ**ի . **Վ**որդոյ ֆշուանոյ կ յաջողեցի ՚ի վերայ երիշ .  
շոյ հշուար՝ լորիս իւր որուացին ՚ի իւրուար :  
Բառոդ լշուանին՝ նշանակի , զշատախօսն՝ ոչ ըստ բար-  
ոյ մասին այլ ըստ անկարգութե . և այս երրակի .  
մի՛ ըստ շաղփաղփութե , ըստ բաջաղանաց , ըստ ան-  
պատշաճ բերման բանից , ըստ վայրապար զրու-  
ցաց , ըստ ձանձրացուցիչ աւելորդախօսութեց լու :  
Երկրորդ ըստ խարերայութե , ըստ խորամանկութե ,  
ըստ սառութե , ըստ երկերեսութե , ըստ քսութե ,  
և այլն : Երրորդ՝ ըստ չարաչար բամբասանաց ըստ  
նախատանաց , ըստ հայհոյանաց , ըստ անիծանաց ,  
և այլն : Վրդ որք միանգամ յայնպիսիս ՚ի գործ ա-  
ծեն լեզուս իւրեանց՝ լեզուագարք կոչին , և երբեմն  
լեզուանիք ասին , այսինքն այնպիսիք՝ որոց կեանք  
տռուեալ են լեզուի իւրեանց , և են գերի լեզուի .  
իսկ թե զի՞ն վասա լինիցի սոցա ՚ի լեզուէ անտի՝ հա-  
մառօտիւ իմն յայտ առնէ մարդարէն ասելով :

**Վ**որդոյ ֆշուանոյ կ յաջողեցի ՚ի վերայ երիշ : Վ. յա-  
նիքն՝ որ լեզուագար իցէ՝ որով օրինակաւ և իցէ ,  
այնպիսին ոչ ունիցի յաջողութիւն կամաց իւրոց կամ  
փափաքանաց որտի . և պատճառն է , զի որով լեզու-  
մարդոյ և յատուկ՝ լեզուաւ վարիլ և լեզուաւ յայտ-  
նել այլոց զայս ինչ և զայն , յորժամ լեզուագարի՝  
խանգարէ զայն զօր ասէ . իսկ այս խանգարումն ՚ի  
յայտնին՝ լինի առիթ արհամարհեալ և անարգեալ  
լինելց իսոսովին իւրեւ խորչելոյ , կմ տռիթ անուան-  
արկ լինելոյ իւրեւ խարերայի կամ իւրեւ չարաբա-  
րոյի և այլն . և այսու ստանայ զայլու՝ ատեցօզս ան-  
ձին իւրոյ , կմ խորչոզ յիւրմէ . և մնայ անձեռնուու  
յօդնականութէ նոցա : Իւ զի յաջողութիւ գործոց  
ըստ քաղաքական կենաց կախի զայլոց՝ յոչ նպաստա-  
ւորիլ այնպիսւոյն յայլոց՝ ոչ լինի նմա յաջողել . և ե-  
թէ երբեմն յաջողեցի , որպէս և աւեսանեմք ՚ի բա-  
զումն՝ գիպուած է . ուստի կամ սակաւ տեւէ . և

կամ եթէ երկար տեղոցէ, յեւ ամաչու նորա ունայ նասցի ոչ միայն ըստ հանգերձելոյն, այլև ըստ առտի կենաց . զի ե ՚ի վերայ երկրի ու յառաջանայցէ յա ջողովիւնյիշատակի նորա իրքեւ բարւոյ , այլ երբե այնպիսւոյ , որպիսի եր :

Վարդ որովհետեւ այսպիսիքս հասարակօրեն չարք են , և հնարիչք չարեաց , նոյն իսկ չարիք նց ևս խափան լինին յաջողովովե նոցին և առիթք բազում ձախողութեց , մանաւանդ թէ պատճառ կորստեան . սմին իրի յարե զինի մարդարեն վասն նոցա , և վասն ու ե իցէ մեղաւորի՝ ասելով :

Օ այդ հշանա՞ր՝ շրէս իւր պասացին ՚ի իսրաւու : Կամի անել զոր ինչ չարիս գործէ մեղաւորն՝ եթէ ոչ չեւ ացուացէ զայնոսիկ յանձնէ իւրմէ , նոյն չարիք նորա արկանեն զնա ՚ի կորուստ . զի կամ տան նմայ յանպատեհութիւն , և այնու կորնչիւն , որպիս եղեւ ադսնիայ . ( դ . թագ . թ . 13--25 . ) կամ տան չհամարիւն ինչ ե ՚ի մոռացօնս արկանել , և մատնիւն ՚ի մաշ . որպիս եղեւ սեմեայ . ( դ . թագ . թ . 37--46 . ) կամ տան շփոթիւն , և յայլ ինչ ըմբռնիւն . որպիս եղեւ արեստ զուայ . ( դ . թագ . ժշ . 9--15 . ) կամ տան մնուրիւն ՚ի բանս , և իսօսիւն ՚ի կորուստ անձանց . որպիս եղեւ տան այնմիկ ամազղեկացեայ՝ որ տաց թէ սպանի զաւուզ . ( դ . թագ . ան . 10--15 . ) կամ տան տագնաւ պիւն ՚ի իւղձնէ և յամօթայ , և զիւրովի գնալ . որպիս եղեւ սաւուզայ . ( ան . թագ . լար . 3--5 . ) կամ տան յուսահատիւն և անձնասպան լինիւն , որպիս եղեւ աբետորելայ . ( դ . թագ . ժէ . 23 . ) կամ տան յայտնութք չարութեն պարտաւորիւն ՚ի մաշ , որպիս եղեւ յօվաբայ . ( դ . թագ . թ . 23--34 . ) զորօրինակ լինի և մարդասպանից , և զողոց և այլն : Կամ տան գըգաիւն այլոց ՚ի վերայ նորա ՚ի վրեժինգրութիւ . որպիս եղեւ ամնայ . ( դ . թագ . ժդ . 28 . ) Վաստ սոյին պակի և այլ ես որ և իցէ օրինակաւ՝ չար գործք կամ չարութիւք մեղաւորաց , մատնեն զնոսս ՚ի կորուստ : Բայց քանզի այսպիսի անցք պատահին նոցու ոչ յորժամ կարծեն , այլ երբ թէ յայլակարծուց՝ յորժամ ոչ այնպիս լինիւն համարին , վասն այսորիկ ոչ առե մարդարէն , մատնեսցին ՚ի կորուստ . այլ թէ նոցին

որսասցեն . որպէս թէ առէր . նոյն չարիք մեղաւորի իրը որսորդք զգուշութք զհետ պնդեալ նոցա՝ յանկարծելի ժամնւ մատնեսցեն 'ի կորուստ . որ է առել . լինիցին պատճառ կորնչելոյ նոցա . և այս կամ ըստ կենաց , և կամ ըստ այլ իրաց :

Այն այս առաւել 'ի գէպ գայ այնոցիկ՝ որք 'ի կամիլն չասուցանել այլոց՝ ինքեանց հասանեն նոյն չարիք . որպէս եղեւ համանայ ( եսթեր . դ . 4 . և է . 9 : ) ՚ Բանզի պատահի երբեմն՝ զի 'ի փոխիւ հանգամանաց անձինն , այն չարն՝ զոր մեղաւորն կամ մէր հասուցանել նմա՝ հասանէ ինքեան :

Վ'ո քեզ օրինակ զայս դիպուած , որ պատահեցաւ 'ի կողմանս պանկալայու . այր ոմն 'ի ձանապարհորդել իւրում ընդ գետն գանգէս՝ ելեալ 'ի ցամոք եհատ զփայտ , և ցելոց առ ափամբ գետոյն , ուր կայր 'ի մէջ ջրոյ կոկորդիլոս մի բերանաբաց , զոր ոչ տեսանէր այրն . իսկ առիւծ մի ելեալ յանտառէ՝ անմուռնչ և մեղմով սկսաւ մերձենալ առ այրն յափշտակել զնա . և 'ի նմին պահու՝ յորում այրն այն կորանայր ուժգին 'ի վայր 'ի ձեղքել զփայտն՝ ուտեաւ . միանգամայն և առիւծն 'ի վերայ նը . բայց 'ի թափոյ յարձակմանն և 'ի կորանալոյ առն՝ զանցեաւ զնովաւ , և անկաւ 'ի միւս կողմն 'ի բերան կոկորդիլոսին և կորեաւ . ուր ահա չարիք առիւծուն՝ օրսացին զնա 'ի կորուստ :

Ըստ այսմ պատահի բազում անգամ և մեղաւորաց , որք 'ի կամիլն չասուցանել արդարոց՝ մանաւանդ տկարաց , այնպէս փոփոխէ անձ զհանգամանս իրացն , զի տկարք զերծանին 'ի չարեայ անտի , և մեղաւորք մատնին 'ի նոյնս . և զի զայս առնէ անձ արդարութք և իրաւամբք , զսոյն զայս խոստովլան լինելով մարգարէին՝ յարէ զինի և ասէ :

Ճ՛կ . **Օ**ւանեայ , զի առնէս թը զշաբասունն աշխարի . և շիւաւանն գնանի :

Արկնակի առնէ անձ զդատաստանս աղքատի յաստի կեանս . մի՝ զի 'ի տեսանել զանմեղութի նորա յայն ինչ՝ յորում հարստահարի 'ի մեղաւորաց՝ դատաստան առնէ զնմանէ անպարտ լինիլ . որպէս բազում ան-

դամ արար ընդ դաւիթ : Երկրորդ՝ զի տեսեալ  
շարստահարիլ աղքատին՝ թէպէտե թոյլ տայ ,  
բայց յետոյ աղատէ զնա . և երբեմն փառօք ևս բարձ  
բացուցանէ . և զարիսն՝ որով հարստահարիւր , դար-  
ձուցանէ 'ի հարստահարօղն :

Այնպէս առնէ և տնանկի , ցուցանելով սմա զիրա-  
ւոնս կրկին օրինակաւ . մի' զի 'ի տեսանելն զմեզա-  
ւորս անիրաւութէ բերիլ առ տնանկն կամ զրկել  
զնա և այն , արժան դատի կալ 'ի կողմն նորա և  
պաշտպանել զնա . և երկրորդ՝ 'ի տեսանելն զանիրա-  
ւութէ մեղաւորաց ընդդէմ տնանկին՝ զնոյն զայն  
իբրև զտուն արկանէ 'ի պարանոց նոցա , առ 'ի մատ-  
նել զնոսա 'ի չարիս կամ 'ի կորուստ : Եւ զի զայս  
ամենայն յայտնի տեսեալ էր մարդարէն բազում ան-  
դամ յանձն իւր և յայլ , վասն այսորիկ վատահու-  
թէ ասէ :

( ) Հանեայ չէ առնէս թը շապաստանս աշխատի . և չէրա-  
ւունս գնանէ : Այսինքն ստուգիւ զիտացի 'ի բա-  
զում փորձոյ անձինս , և 'ի տեսութէ այլոց բազմաց ,  
ևս և յօրինաց քոց՝ զի ոչ թողուս զաղքատն իսուառ  
'ի ձեռս մեղաւորաց , այլ իննամ ունելով 'ի վերայ  
նորա 'ի տեսանելով զնա հարստահարեալ 'ի մեղաւո-  
րաց՝ պաշտպան լինիսնմա . սոյնպէս առնես և տնան-  
կին , և ինդքես վրէժս 'ի հալածչաց նորա :

Խոկ բառիւքս աղջտաք և դնանէ ոչ է պարտ իմանալ  
սոսկ զանստացուածս , այլ զայնս՝ որք ոչ կարեն ան-  
ձամք զանձինս զերծուցանել 'ի հալածչաց իւրեանց ,  
և չունին զոք ինքեանց պաշտպան՝ բայց միոյն զած .  
որոյ վասն և ած տիրապէս զգուշանայ 'ի վերայ նո-  
ցա , իբրև 'ի վերայ այնոցիկ՝ որք իւրքն են :

Խորհրդաբար՝ 'ի ձեռն աղքատի և տնանկի իմա-  
ցեալ լինի աղքատացեալ և տնանկացեալ բնութիւն  
մարդկային որում արար ած զգատաստան , և եցոյց  
զիրաւունս . և զի զայս ծանեաւ մարդարէն հոգւով՝  
վասն այսորիկ ասէ ծանեայ , և այլն . Օ այս եղեալ  
մարդարէին , 'ի գոհութէ աւարտէ զբան իւր , և ասէ :

ԺԴ. Արդարության գոհասցին զանուանէ ժումիլ. և բնակեացին ռաշից առաջի երեսաց չոյ :

Արդարովք և ուղղովք կարեն իմացեալ լինիլ աստ նոքա՝ զօրս 'ի նախընթաց համարն կոչեաց աղքատս և տնանկս . որք վասն պաշտպանեալ լինելոյ յոյ՝ գոհանան զնմանէ . բայց պատշաճ ևս է արդարովք և ուղղովք իմանալ աստ 'ի հասարակի զու և իցե արդարս և ուղիղս սրտիւք , որոց անկ է օրհնել զոծ և գոհանան զնմանէ . ուստի և անորոշակի խօսի մարդարեն՝ ասելով :

Արդարտ գոհասցին զանուանէ ժումիլ : Այսինքն , տեսեալ արդարոց զբարերարութիւնս այ և զինամս նորա 'ի վերայ արարածոց՝ ուրախ լիցին և գոհասցին զնմանէ . և զի 'ի գոհանալն զոյ՝ յիշեն զանուննորա , փոխանակ ասելոյ գոհասցին զքեն՝ ասէ գոհասցին զանուանէ քումմէ , որ է ասել . 'ի բերան առեալ զանուն քո՝ գոհութի և փառաբանութի մատուսցեն քեզ : Եւ քանզի այսպիսիքս ունելով զուղղութիւն սրտի աներկեան ցնծութք կան առաջի նորա , յայս հայելով յարե զկնի և ասէ :

Եւ բնակեացին ռաշից առաջի երեսաց չոյ : Բնակիլ առաջի երեսացն այ չորեքկին կարե լինիլ . մի՝ ըստ այնմ՝ ըստ որոյ մարթ է արժանապէս յանդիման լինիլ նմա 'ի տաճարի նորա , և անդ օրհնել զոծ . և այս յայտ է թէ ուղղոց վայել է : Երկրորդ՝ ըստ այնմ՝ ըստ որոյ հնար է ունել զանձն 'ի ներկայութեն այ , և առաջի մեծ վայել չութեն նորա կալով բերկրիլ 'ի նա , և անդ որբանալ յանձին՝ չունելով տանջանս խղճի 'ի վերայ չար գործոց . և կամլի լինիլ աչօք մտածութեց առաջի այ ըստ այնոցիկ չորից կենդանեաց՝ զորոց ասէ յովհաննես 'ի յայտնութեն . ( դ . 6 . ) թէ \*լի „ էին աչօք ” : Երրորդ՝ ըստ այնմ՝ ըստ որոյ արժան է խաղաղութք վայելել 'ի նախախնամութեն այ , և 'ի բազմապատիկ բարերարութիս նորա : Եւ չորրորդ՝ ըստ այնմ՝ ըստ որոյ ակնկալեալ լինի գեմ յանդիման տեսութք վայելել զերեսս նորա , և զմայլիլ յաւիտեան , որ խօստացեալ է ուղղոց սրտիւք . և երեկ թէ այս է յատուկ իմացուած առաջի եղեալ

բանիս՝ զի բնակիլ առաջի երեսաց՝ է տեսանել զե-  
րեսս և կալ գեմյանդիման . և զի որ տեսանէ զե-  
րեսս այ՝ նովին տեսանէ և զած, նոքա՝ որք ուղիղք  
են սրտիւք, կամ՝ ոքք սրտիւք, տեսանելով զերեսս  
այ՝ այնու տեսցեն զած . ըստ այնմ. ( մատ . Ե . 8 )  
\* երանի այնոցիկ՝ որք ոքք են սրտիւք՝ զի նոքա զած  
,, տեսցեն || , ևս և բնակեսցեն յանդիման նորա 'ի  
տան նորուն յաւիտեան :



## ՍԱԴԻ ՈՒ ՃԱԹ:

Պաղատանք առ ած վասն ընդունելի լինելոյ աղօթից  
իբրև զխունկ, և համբարձման ձեռաց իբրև զպա-  
տարագ երեկոյի, և վասն ընդունելոյ զօդնականու-  
թի առ 'ի զուսպ ունելոյ զյարձակումն լեզուի, և  
վասն զերծ լինելոյ 'ի կցորդութիւն ամպարշտաց, և  
հաղորդ գտանելոյ արդարոց . յայտ առնելով միան-  
գամայն և զչարիսն՝ որք հասանեն նոցին իսկ ամարշ-  
տաց :

## Աղջոս 'ի դաւիլ :

**1** *Տ*էր հարդացի առ ժեշ՝ և լուր ինչ, նայեա 'ի չայն ա-  
շունեց իմոց՝ 'ի հարդալ իմում առ ժեշ : 2 Ուշել եղե-  
ցին աղօնտ իմ որդիկ խունի առաջի չո թր . համբարձուն չե-  
տաց իմոց պատարագ երեիոյի : 3 'Պ'էր աէր՝ պահապան բերա-  
նոյ իմոց . և դուռն ամուր շրմանց իմոց . չի մ' խոպոբեսցի  
սիրո իմ բանիւ չարութե : 4 Պատճառել զպարճառ մշաց  
ընդ մարդու, որ գործեն զանօրնութիւն . և ոչ եղեց նորու ընդ-  
րելեցաց նոյա : 5 Խրառեսցի չիս արդարն ոշորմութե՝ և յան-  
դիման արտացէ . իւշ մշառորէ մ' օծոյէ զգըւին իմ, և աղօնտ  
իմ 'ի համո նոյա : 6 Արգելան մերչ առ վեհին դադառորդնո-  
յա . լունեցին բանից իմոց՝ և տաղըրացին : 7 Արդիւն նանչըու-  
թիւն, չի ստուալ է 'ի վշրայ երիւէ . շրմեսցին ոսկերէ  
նոյա մեջ 'ի դժուս : 8 Առ ժեշ թր՝ թր՝ են աշ իմ . 'ի  
ժեշ յուսացայ . մ' հաներ շհոգի յինէն : 9 Պահեա չիս յոր-

Գայլէ՝ որ Ասգուշտ էնք, 'ի Գայլագլութէ Գործողին շահովէնութէ։ 10 Անհնին 'ի շանցս նորա մշտորտ, մայն էմ էս՝ մինչև անցից։

## ՎԵՐՆԵՐ ԳԻՅ.

Ապղմոս 'ի դաւելւ։



**Յ**ԵՐԱՄՈՒՋԵԼԵՎՈՎԻ ԱՎԵՐ ՄՐՈՍ  
մեր, նոյնպէս և 'ի քանի մի տպագրեալս  
յաւելեալ լինի 'ի վերնագրի աստ և  
բառդ 'ի հագարած։ և 'ի միում բառս ալչըւեա։ բայց  
քանզի ոչ գտանի այդ ոչ յայլ ձեռագիրս և ոչ յերը<sup>ն</sup>  
և ոչ 'ի թարգմանութիս եօթ<sup>ն</sup> և լատ<sup>ն</sup>։ վասն որոյ  
պարտ է 'ի բաց թողուլիքը և աւելորդ։

Օ այս սաղմոս ոմանք տան եզեկեայ արքայի հայե-  
լով 'ի սպառնալիս սեննաքերիմայ։ այլք վերածեն 'ի  
ժամանակ գերութեն բաքելացւոց։ իսկ հասարակաց  
կարծիք է թէ զայս ասաց դաւիթ հայելով 'ի ժամա-  
նակս հալածանացն սաւուղայ, 'ի խնդրել նորա յայ  
պաշտպանել զինքն, և տալ տանիլ համբերութը հա-  
լածանացնորա։ և մի անկանիլ 'ի տրտունջ ընդդէմ  
նորին կամ ընդդէմ այլոց, աղաչելով և ևս զի ան-  
կցորդ պահեսցէ զինքն յընտրելոց նոցա, և պատժոց  
նոցին։

Եւ քանզի 'ի սաղմոսի աստ 'ի համարն։ 3. յիշի պա-  
տարագ երեկոյի, այս սաղմոս կոչի յոմանց երե-  
կոյեան։ որոյ աղագաւ և 'ի ժամերկութ մերում  
յերեկոյն ասի այս՝ յարելով 'ի նախընթաց սաղմոսն  
հանդերձ յաջորդ սաղմոսիւ, առ 'ի խնդրել մեզ յայ  
ընդունիլ զաղօթս մեր, և պահել զմեզ 'ի խաւարային  
փորձութեց և 'ի գիշերային վտանգաց։

## Բ Ե Ւ :

Թ. **Տ**էր հարդաշի առ ժեղ՝ և ընտ ինչ. նայեա' ՚է չայն  
աշօնեց եմոց ՚է հարդալ եմում առ ժեղ:

## Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ի Ւ :

**Վ**արդալ առ նա նշանակէ սրտի մտօք աղաղակել  
առ նա. և եթէ այս լինիցի կոչմամբ անուան նորա  
ասի կարդալ զնա, այսինքն է ասել, նա իմ, կամ նա  
չհմարիտ, կամ նա իսրայէլի, կամ տէր և այն:  
Օ երկոսին ևս առնէ աստ մարդարէն՝ նախ կարդայ  
զած յասելն կոչականապէս տէր. և ապա ցուցանէ  
աղաղակել առ նա՝ յասելն յայտնապէս՝ կարդացի առ  
քեզ. իսկ այս կարդալս թէպէտ և ըստ իւրում նշանա-  
կութե՛ ՚ի մէջ բերէ զարտաքին ինչ ձայն, բայց ոչ  
է պարտ իմանալ սոսկ ըստ արտաքին կոչման, այլ  
յաւէտ ըստ ներքնոյն. որով նշանակի բոլորով սրտիւ  
ապաւինիլ յած՝ առ ՚ի գտանել ՚ի նմանէ զպաշտ-  
պանութե՛ ՚ի չարէ կամ զօդնականութե՛ ՚ի բարին:  
Վ սացի բոլորով սրտիւ. քանզի որպէս առ արտաքին  
աղաղակումն պահանջի բոլոր ուժգնութիւն ձայնի,  
սոյնպէս և առ ներքինն ինդրի բոլոր զօրութե՛ սըր-  
տի: Վ յսպիսեաւ ահա ներքին աղաղակաւ դիմէ աստ  
մարդարէն առ նա և ասէ:

**Տ**էր հարդաշի առ ժեղ՝ և ընտ ինչ: Տէր ասելով յայտ  
առնէ՝ թէ ոչ կարդայ իբրև օտար անձն առ օտար  
ոք, այլ իբրև ծառայ առ որ իւր. առ քեզ ասէ ա-  
ղաղակեցի բոլորով սրտիւ՝ և ոչ առ այլս. և արդ դու  
որ լսես զամենայն և տեսանես զամենայն, լուր  
ինձ աղաչեմ: Ոչ ասէ լուր աղաղակի իմում, այլ  
ինձ. որով յայտ առնէ՝ թէ ինդրէ հայիլ ոչ ՚ի պա-  
կասութե՛ աղաղակի իւրոյ, այլ ՚ի կարօտութե՛ ան-  
ձինն. բայց քանզի վստահի ևս թէ աղաղակ իւր ոչ  
է ընդդէմ հաճոյից նորա, այլ է իբր ընդունելի ա-  
ղօթք յայտարար այնը իւրոյ կարօտութե՛ զայն ևս

ՄԵԿՆԱԽԹԻՒՆ  
յառաջ մատուցանէ, և ասէ :

Եայէա 'է չայն աղօնէց իմոց 'ե հարդալ իմում առ ժեզ : Վայ  
նայիլս՝ ըստ որում աստ դնի, յերկու ինչ կարէ ակն-  
արկել. մի՝ յուղղել զաղօթմն. և մի ևս՝ յընդունիլ  
և 'ի կատարել. ըստ առաջնոյն կամի ասել. յորժամ  
աղաղակեցից առ քեզ, դու ինքն ուղղեա՛ զաղաղակ  
իմ, և մի մերժեր իբրև զթիւր և զպակասաւոր. իսկ  
ըստ երկրորդին՝ այս բան իբր հետեւութե՛ յարի 'ի  
նախընթացն, որպէս թէ եղեալ էր. լուր ինձ և ըն-  
կալ զաղաշանս իմ այժմ և առ յապայն ևս՝ յորժամ  
կարդացից առ քեզ : Եւ առ առաւելընդունելութե՛  
աղաշանաց իւրոց յաւելու ասել:

Է. **||**-շեշ եշեցին աղօնէտ իմ որդէս իսունի առաջէ չո դր.  
համբարչուն չեւաց իմոց՝ պատարագ երեկոյի :  
Վայ բան սաղմոսիս յամենայն երեկոյս ասի 'ի մեսե-  
դիս առաջի կենդանարար նրյ խաչին, ընդունելի  
առնել սովաւ զբանաւոր պատարագս մեր . ուստի  
գրէ յովհան խմաստասէր 'ի բանսն՝ որ 'ի մեսեդիս .  
երես . 335 . \* մեսեդին կայ ասէ առաջի խաչին, և  
,, ուղղեալ աղօթք՝ խնկոցն նման . որով զուարձա-  
,, նայ եկեղեցի . զի թէ (աղօթքն) բանական պա-  
,, տարագ ասի 'ի պօղոսէ, ապա 'ի սաղմոսաց ոմն  
,, նաշիչ, ոմն իւղ, ոմն գինի, ոմն խունկ գեղեցիկ,  
,, որպէս խնկարկու հաշտարարն և սաղմոսն ցուցա-  
,, նէ զհամբարձումն ձեռաց պատարագ || :

Վեր ուղիղ լինիլ աղօթից՝ զոր առաջի առնէ մար-  
դարէն, ոչ նշանակէ աստ ունել սոսկ զկատարելունի  
աղօթից, զի այս ենթադրի . այլ ուղղութք ելանել  
աղօթից առ նծ այսինքն ախորժելի լինիլ նմա և հա-  
ճոյական իբրև զբուրումն անուշահոտ խնկոց . յոյը  
սակս և զխունկն յաւելու ասելով :

**||**-շեշ եշեցին աղօնէտ իմ որդէս իսունի առաջէ չո դէր :  
'ի սմին բանի բառդ առաջէ՝ եթէ յարեսցի յանունդ  
աղօնէտ, միտ բանին լինի այս . աղօթք իմ՝ զոր մա-  
տուցանեմ քեզ, այնպէս քաղցրասցին և ընդունելի  
լիցին առաջի քո, որպէս քաղցրանայ հոտոտելեաց  
անուշահոտութե՛ խնկոց : Իսկ եթէ այս բառ յարես-  
ցի յանունդ իսունի՝ միտ բանին լինի այս . այնպէս

ընդունելի լիցին քեզ տէր աղօթքիմ, որպէս ընդունելի էր խունկն՝ որ մատուցանիւր առաջի քո յառաւոտու և յերեկոյի։ Այս յետին խմացուած հարազա.

տագոյն երեկի հայելով՝ ի յաջորդ հատուածն։

Այլ թէ զի՞նչ էր և որպիսի այն խունկ՝ որ մատուցանիւր առաջի նոյ յառաւոտու և յերեկոյի, աւանդի ՚ի զիրս ելից։ (Ե. 34-36.) ուր հրամայէ նուվուիսի առնուլ զըրս տեսակս խնկոց հաւասարաշափ, ստաշին, եղունգն. քաղբան անոյշ, և կնդրուկ երեւլի. և խառնեալ զնոսա ընդ միմեանս՝ առնել յայնց խունկ եփեալ մաքուր ամենեին, և ապա աղալ զայն մանր, և դնել յանդիման խորանին վկայուե՛։ Այս խունկ մատուցանիւր ՚ի տեղւոջն՝ որ կոչիւր սրբուի, ուր էր ոսկի սեղան խնկոց առաջի ներքին վարդուրին, որ բաժանէր զտելին զայն ՚ի տեղւոջէ՝ որ ասիւր սրբութի սրբութեց. և այս էր գործ քահանայից. (Երը. թ. 7. Ելից. Ե. 8:)

Այս մատուցումնս առաւելապէս վասն այսորիկ հաճոյ և ընդունելի լինէր նոյ, զի էր տիպ և ցուցակ կենդանի աղօթից՝ որ մատուցանիւր նոյ ՚ի դիմաց եկեղեցւոյ իբրև խունկ անուշից՝ զանգեալ չորեքումք, այսինքն հաւատով զոր նշանակէ ստաշին. յուսով՝ զոր նշանակէ քաղբանն. սիրով՝ զոր նշանակէ կնդրուկն. և խոնարհուք՝ զոր նշանակէ եղունգն, աղացեալք բեկմամք սրտի, և նուիրեալք ՚ի վերայ ոսկեղէն սեղանոյ հոգւոյն՝ բուրվառաւ կամաց, և բորբոքեալք հրով ջերմեռանդութե։

Դ վերայ այսր խառնման խնկոց գրի ՚ի լուծ. նար. ՚ի բանն ժառ. այսպէս. \* չորս ազգ խունկ խառնեալ, աղային ՚ի սպաս խորանին, այսինքն կնդրուկ, քաղբան, ծակոտկէն, ժեռաւորի. նմանապէս և մարդ չորիւք առաքինութք, որ է խոհեմութի, արիուի, ողջախոհութի, և արդարութի, խառնի ընդ երեք առաքինութիս նաձային. որ է հաւատն, յոյսն և սէրն. և յորժամ այսպիսեօք մատչի ոք, աղաչել զած, քան զտմենայն անուշսհոտ խունկս առաւել հաճոյ և պարարումն է նոյ։ Հայսոսիկ հայելով նարեկացւոյն ՚ի բանն. նո. և զսոյն զայս համեմատելով նուիրման անարժան աղօթից, ասէ։

332 Ա Ե Կ Ի Ն Ո Ւ Թ Խ Ե Վ Ե  
\* Եր 'ի գնելս իմ ընդ քեզ գատ խառնեալ աղեր  
,, սիւ հզօր, մի իրրե զհամբարձումն ձեռաց ամսպարշ  
,, տելոյն յակորու լու բողոքելոյն էսայեայ, և իրրե  
,, զանիրաւուի բարելոնի տաղակալի քեզ երեւեսցի,  
,, զոր առակ եօթանասներորդի երկրորդի սաղմու  
,, սին ազդէ . այլ իրրե զբուրեալ խունկն հաճյա-  
,, կան 'ի խորանին սելովայ, զոր դաւիթ կանգնեալ  
,, նորոգեաց տապանակին հանգստեան 'ի գերութէ  
,, դարձելոյ || . ( ք . թագ . դ . 17 : )

Վ յս մատուցումն խնկանուեր աղօթից կատարելա-  
պէս առնոյր զարժանաւորութէ 'ի հնումն 'ի ձեռն  
մատուցման մեծի քահանայապետին, որով նշանա-  
կիւր օծեալն ած՝ այն է յա քն որ մեր . զի թէ 'ի  
հնումն և եթէ 'ի նորումն՝ նորա ձեռամբ միայն  
իրրե հշմարիտ քահանայապետի հաճյական նուի-  
րիւր և նուիրի որ և իցէ աղօթք և մատուցմանք պա-  
տարագաց . 'ի հնումն՝ հոյելով յապագայ արժանա-  
ւորութէ նորա՝ որ սահմանեալն էր լինել . իսկ 'ի  
նորումն՝ հոյելով 'ի լրացեալ արդիւնս նորին . յոյր  
սակս իսկ բազում անգամ 'ի վերջ աղօթից մերոց  
յարեմք . \* 'ի քոյ յա 'ի որ մեր || :

Վ հա ըստ այսոցիկ հանգամանաց խնդրէ մարդարեն  
ուղիղ 'ի վեր ելանել աղօթից իւրոց . Վ պա եթէ  
պակասեսցին աղօթք մեր յայսպիսի հանգամանաց,  
պակասին և յընդունելութենէ . վասն զի եթէ պա-  
կասեսցի իւիք 'ի հաւատոց կամ 'ի յուսոյ, անկա-  
տար է . եթէ պակասեսցի 'ի հրոյ, այսինքն 'ի սիրոյ  
կամ 'ի բորբոքմանէ ջերմեանցուե՛ ոչ բուրէ զհոտ  
իւր . եթէ պակասեսցի սեղան հոգւոյն կմ բուրվառ  
դիտաւորութե՛, և միայն մարմառ կամ բերանով մա-  
տուսցի, անպիտան համարի . եթէ պակասեսցի 'ի  
զգաստութէ ժողովման մասց՝ ոչ ուղիղ 'ի վեր ելա-  
նէ՝ այլ ցրուի աստ և անդ հողման շփոթուե մասց .  
հուսկ յետոյ որ մեծն է՝ եթէ պակասեսցի 'ի մաս-  
նակցութէ արժանաւորութե՛ ոնն մերոյ՝ ամենեին ու-  
նայն է և սնոտի . Օ այս ամենայն դիտեալ մարդա-  
րէին՝ կամելով ապա առաւել ևս թափանձելի առնել  
զբան իւր՝ կրկնէ զնոյն այլովք բառիւք, և ասէ :  
Համբարյան յեւոյ ինո՞ դարսուստ եւենոյի : Համբարձ.

Ա Ա Դ Ա Տ Տ Ա Խ Ա Խ  
մամբ ձեռաց նշանակի աստ աղօթքն մատուցեալ՝ 'ի  
վեր ունելով զձեռս . ըստ որում սովորութիւն է մանա-  
ւանդ յարեելս 'ի վեր համբառալով զձեռս աղօ-  
թել . յոր միտսյորդոր եղեւ մարդարեն ('ի սաղ . չէք .  
շ.) ասելով . \*'ի գիշերի համբարձէք զձեռս ձեր  
,, (յաղօթս) 'ի սրբութիւն , և օրհնեցիք զմբը || . յայս  
յորդորէ և առաքեալն ասելով . (ա . տիմ . թ . 8 .)  
\* կամիմ զի արք կայցեն յաղօթս յամենայն տեղիս .  
,, բառնայցեն զոր ձեռս 'ի վեր առանց բարկութե-  
,, և երկմտութեկ || . 'Կ սոյն յորդորէ զմեզ և քարոզն  
առաւտեան . և զոյն առաջի առնել աղօթքն երե-  
կորի . յորոց վերայ ասէ մեծն խոսրով ('ի մեկն . ժա-  
մագը . երես . 334 .) \* քանզի աղօտելը մարդարեն  
,, զհամբարձումն ձեռաց լինել պատարագ երեկիոյի ,  
,, (սմին իրի) համբառամբ և մեք փոխանակ պա-  
,, տարագի զձեռս առ անկարօտդ տծ , բովանդակ  
,, զմեզ պատրաստելով պատարագ կենդանի . (ըստ  
որում և ասեմք 'ի քարոզիս , ամենեքին համբառ-  
,, նալով զձեռս մեք փառաւորեմք զքեզ տծ մեր) || .  
Օ սոյն և յերեկոյի աղօթսն ասեմք , ընկալ զաղա-  
չանս մեք զհամբարձումն ձեռաց մերոց և զբանս աղօ-  
թից , սրբելով զերեկոյի պատարագս մեր 'ի հոտ ա-  
նուից . (զորմէ գըլէ երես . 338 .)

որ կից է ընդ նմա , ըստ այսմ և աստ անուն գործութեամբարձման ձեռաց դնի փոխանակ անունն այնը իր՝ որ կից է ընդ նմա , ըստ այսմ և աստ անուն գործութեամբարձման ձեռաց դնի փոխանակ անունն աղօթից՝ որ կից է ընդ այնմ : Ալստի և բառիւս համբարձուն յեւաց ուղղակի նշանակի աստ այն աղօթից՝ բարձուն յեւաց ուղղակի նշանակի աստ այն աղօթից :

\* սրբեացնւք զմեռս շխառնակելով՝ հրաժարելիսն .  
,, զի ընդ յափ յազօթ ս ամբառնայց եմք . և լինիցի մեզ  
,, այն ըստ մարգարեին որատարագ երեկորի իրըն  
,, զիսունկ անուշահոտ կացեալ առաջի ոյլ || .

Խսկ պատճառ յիշելոց մարգարեին զհամբարձումն ձեռաց՝ բազմապատիկ կարե մասածիլ . մի զի յարգոյ ցուցցե զազօթ սն . վասն զի յաւելումն աշխատութե ձեռաց ՚ի գործ ինչ յայտ առնկ յաւելուլ և զյարգ այնը գործոյ , նաև զի նոյն իսկ ձեռն յարգուհ ցոյց է՝ առ ՚ի լրումն գործոյն . և ՚ի նշանայօր՝ ասեմք , թէ ած ձեռամբ իւրով ստեղծ զմարդն . որով ցուցանել կամիմք զյարգոյ լինել մարդոյ քան զայլ մարմնաւոր ստեղծուածս . ըստ որոյ որպէս և տեսանեմք՝ ՚ի վաստակս ձեռաց յանձնեաց ած զկատարումն մեծամեծ գործոյ . յայտ իսկ որպէս ասէ գեորգ վարդապետ ՚ի մեկն . եսայի . \* զմեռս համբուրեմք զքահանույից և ոչ զգլուխ . զի ձեռացն հաւատացան մեծամետ . ծացն սպասաւորուիք , զի նորօք ծնանի հոգեոր ծնունդն . յորոց վերայ գնէին զմեռս առաքեալքն՝ ընդունեին զհոգի ոք || . նա և յաշխարհականն յարգոյ են ձեռք . զի ոչ միայն տան համբուրել զայնս , այլև նորօք վարին յողջունելն և ՚ի հրամայելն :

Երկրորդ՝ զի ցուցցե թէ իբրե ընծայ և պատարագ ձեռամբ մատուցանէ զազօթ սն առ ած , հանդերձանօք անուշութե ինկոց : Հոր միտս մազթէ նարեկացին ՚ի բանն . դ . ասելով . \* եթէ ձեռն մաքուր ինն . կով հանդերձեալ առ քեզ համբարձի , հասեալ միացեալ ընդ իմա ձայնի և աղաւանացն աղերս յա . ուաջ մատուցեալ :

Երրորդ՝ զի ցուցցե թէ յազօթելն ՚ի վեր ամբարձեալ ունի զինքն և զգործս իւր՝ ըստ որում ձեռաօք իրը մասամք նշանակի բոլոր անձն , և իբր գործեօք նշանակի գործքն :

Չորրորդ՝ զի ցուցցե թէ աղօթքն յաւետ պարտի լինիլ համբարձմամք մտայ՝ որ է ձեռք հոգւոյն քան բարձրացուցմամք ձայնի : Հոր միտս ասէ եզնակ կողքացի ՚ի խրատան . արդարե չլաւագոյն է զմեռս համ . բանալ առ ած յորժամ աղօթեցի մարդ . բայց առաւել կարեօր է ( ամբառնալ ) զմիտսն || : Հօրի .

Հինգերորդ՝ զի ցուցցի թէ, խալակցութէ ան մատուցանէ զազօթսն. ըստ որում՝ ի համբառնալ մարդոյ զձեռս իւր յաղօթսն՝ յանդիման առնել զձե խաչի. յոր միտս ասել բարսեղ վարդակետ ( 'ի մեկն. մարկ գլ. ժէ. ) \* ձագք ի ձե խաչի թռչնին յերկինս. նաև մարդ յորժամ աղօթէ՝ զկերպ խաչի ունի ( թռչնի առ անծ ) . Արդ մալթէ և պաղատի մարդարեն, զի այսպիսի լինելով աղօթից իւրոց՝ ընդունելի լինի.

ցի այ իբրև զպատարագ երեկ կոյի ։  
Խոկ այսու երեկ կոյէան պատարագ աւս իմացեալ լինի  
նախ նուիրումն իննկոց ։ զորմէ խօսեցաք ՚ի վերց ։  
զի ոչ միայն յառաւօտու ։ այլև յերեկ կոյի մատուցա-  
նիւր այն ։ յոր միտս կամի ասել ։ աղօթք իմ զոր մա-  
տուցանեմք եղ ։ համբարձմամբ ձեռացս լինիցի իբրև  
զպատարագ իննկոց ։ որ մատչի յերեկ կոյի առաջի քո ։  
տես և ՚ի վերց յառաջնում հատուածի զի ոնպին

Արեկը որ հաւանականագ զյն ևս է, իմացեալ  
լինի զոհն երեկոյեան գառին. քանզի որպէս աւան-  
դի ի սր դիբս. ( Ելից. իթ. 41. և Յուոց. իթ. 8.  
և դ. Բագ. ժշ. 15. և ի. և զը. թ. 4. և 5. )  
յիւրաքանչիւր աւուր երկու տարեօր անարատ զ-  
ունք զոհեալ լինէին առաջի ման. մին ընդ առաւու-  
ս և միւսն ընդ երեկոյս. ընդ որում մատուցեալ լինէր  
նաշին թրմեալ իւղով մզելով, ևս և զինի. որպէս  
և տեսանի ի նշանակեալ տեղիով. ( և զետ. դ.  
15. ) Հայս միտս առեալ կամբ առել. որպէս հաճոյ  
և ընդունելի է առ քեզ զոհ գառինն մատուցելով  
յերեկոյի, սոյնպէս հաճոյ լիցին քեզ աղօթք իմ.  
Օ այս զոհ գառին պատրագ անուանէ, և զաղօթք  
իւր հանգոյն նմին իբրև զուտարագ ընծայել փա-

փաքի . զոր և այլուր պատարագ օրհնութե կուլ .  
վասն զի որպէս զըէ ծործորեցին ( 'ի մեկն . մատ .  
գլ . ե . ) \* պատարագ ոչ միայն զողակե զն է կար .  
ո ծել որպէս 'ի հինն , և կամ 'ի նորս զմարմնոյ և  
զարեան տն մերոյ ընծայութն , այլե զաղօթ մն . ը  
ո այսմ պատարագ օրհնութե փառաւոր առնե . և  
թե համբարձութն ձեռաց իմոց պատարագ երե .  
կոյի ! : { որոյ վերայ ասէ բարսեղ վարդապէտ . ( 'ի  
մեկն . մարկ . գլ . ֆ . ) \* եթէ զմեռսդ չկարես տու .  
րածել , տարածեա զմիսոդ 'ի վեր քան զերկինս  
, իբրե զպատարագ երեկոյի ! : Աշ 'ի գլ . ժշ . յայտ  
առնե թէ այս ընծայութի յաջողի 'ի ձեռն խոնար .  
հութե աղօթից . յասելն . \* հոսովք բարեգործուե  
ո և կակլութք , այսինքն խոնարհութք աղօթից  
իբրե անոյշ իւզովք ընծայաբերք լիցուք այ . մինչ  
զի կարասուք ընդ դաւթի տակ . ուղիղ եղիցին  
, աղօթք իմ որպէս խունկք առաջի քո տր , համ .  
բարձութն ձեռաց իմոց՝ պատարագ երեկոյի . զի  
որքան առանց զզման լուսոյն աղօթեմք , ը վայր  
, և , և չողտիմք ! :

Խոկ թէ ընդէր զերեկոյին ասէ մարդարեն , մարթ .  
է զայլեայլ պատճառս 'ի մէջ բերել ըստ այլեայլ  
մասց : Իստ նկարագրին՝ ասի յոմանց՝ թէ վասն զի  
զայս սազմոս ընդ երեկս երգեաց մարդարեն , սմին  
իրի մաղթէ համոյ ընծայել ըստ երեկոյեան պատա .  
րագի : { Յոմանց ևս ասի՝ թէ վասն զի զայս սազմոս  
մասց մարդարեն վասն երգելց 'ի տաճարի յերե .  
կոյեան պաշտաման . որոյ աղագաւ աղաւէ , զի և այս  
աղօթք լինիցի պատարագ երեկոյի հանգոյն երե .  
կոյեան զոհի : { Յուելու վարդան թէ վասն զի զայս  
մասց դաւիթ 'ի հալածման , որ օրինակի յերեկոյ :  
Իստ բարոյական իմաստից՝ ասի յոմանց , թէ որով .  
չետե անդ որբութք և անզբաղութք մատուցանիւր  
երեկոյեան պատարագն , վասն այսորիկ և մարդարեն  
ինդքէ յայ , զի և աղօթք իւր իբրե այնպիսի ընկա .  
լեալ լինիցի 'ի նմանէ : { Յայլոց ևս ասի՝ թէ երե .  
կոյեան պատարագն գոլով վերջին պատարագ առուրն  
ինդքէ մարդարեն՝ զի աղօթք իւր ընդունելի լիցի  
այ իբրե ծայրագոյն պատարագ :

Ոստ այլարանական խորհրդոյն՝ որ առանո՞ք իրը  
նպաստեկ գիտի, ոյցն այս հայի ՚ի գեմա քոփ բազում  
օրինակաւ, մի՛ զի քոյ յերեկոյանալ կմ' ի լրանալ ժու.  
մանակի եկեալ յաշխարչ պատարագ եաց զանձն վո  
փրկութե մերոյ : Երկրորդ՝ զի յերեկոյանալ զատկի  
աւուրն պատարագ մասուցաւ ՚ի վերայ խաչին . եր  
բորդ՝ զի զոր միանգամ կը եաց ՚ի կեանա իւր, որ հու  
մեմատի ցերեկի զայցն լրացոյց ՚ի մաշու՝ որ հանե  
մատի երեկոյի . առ որս հայելով յերեկոյի մասոյց  
զանարին զայցն ամենահրաշ պատարագ ՚ի վերեա  
տան : Չորրորդ՝ զի որպէս ասի՞ քոյ երկիցս մասոյց  
զինքն պատարագ հօր. մի՛ ՚ի տղայութե ՚ի քառա  
նօրեայ աւուր ՚ի տաճարի . և այս կոչի առառ ստեան,  
զի յառաւ օտու կենաց նորու եղեւ . ըստ որում հասակ  
տղայութե յառաւ օրինակի . և մի ևս՝ ՚ի լրացեալ  
հասակի ՚ի վերայ խաչին . և այս կոչի երեկոյան,  
զի եղեւ իւր յերեկոյի կենաց . յորում և բովանդա  
կեցաւ լրութե փրկագ ործութեն :

Հայսոսիկ հայելով՝ կը կասկի առաջի զնի այս բան .  
մի՛ ՚ի գիմաց եկեղեցւոյ առ հայր ուղղելով . յոր  
միտ կամի առել . հայեաց ՚ի պատարագն՝ զոր մասոյց  
քեզ յերեկոյի միածին որդի քո տարածելով զձեռօ  
իւր ՚ի վերայ խաչին . և վասն այնո պատարագի հայ  
եաց և ՚ի պատարագս մեր՝ այսինքն յաղօթս՝ զոր  
համբարձմանք ձեռաց մասուցանեմք քեզ . և զայցն  
զայց մեր համբարձում ձեռաց մասնաւորեա համբարձ  
ման ձեռաց նորին , ևս և աղօթիցն՝ զորս մասոյց  
նա քեզ եթէ վասն մեր և եթէ վասն խաչահանուաց  
իւրոց : Աւատի առէ յովհան խմաստաւլը ՚ի կարգս  
պաշտամանց եկեղեցւոյ . (երես. 3:6.) \* Հացցէ (ե-  
,, կեղեցի) պատարագ երեկոյի զհամբարձումն ձե-  
,, ռ ացն լինել , և խունկ ընդունելի զաղօթման . յի-  
,, շել զհամբարձունալ ձեռացն մնն , և ՚ի հօրէ խնդրել  
,, զթողութե խաչահանուացն . զոր (յիշելով) պար-

, տիմք առնել և մեք ||:

Երկրորդ՝ առաջի զնի ՚ի գիմաց քոփ՝ յառել նորս  
առ հայր . ընդունելի լիցին քեզ աղօթք իմ՝ զոր մա  
տուցանեմ վասն աղզի մարդկան . և առաւել ես ըն-  
դունելի լիցի քեզ համբարձումն ձեռաց իմաց տարա-

338      Մ Ե Կ Յ Ռ Խ Թ Ի Ւ Ն  
ծեցելոց՝ի վերայ խաշին . որով մատուցանեմ զանձն  
իմ քեզ պատարագ՝յերեկոյի զատկիս ,  
Այս ամենայն որպէս և տեսանի՝ հայի նախ ՚ի մաղ-  
թանս ընդունելուն ազօթից , զոր այսպիսի վայելուն  
բանիւք՝ ՚ի մէջ մատոյց մարգարեն յերկոսին հա-  
մարսդ . հայի երկրորդ՝ ՚ի գերազանցութեն ազօթից  
ըստ երկուց , այսինքն ըստ համայ լինելոյ առաջի  
նոյ , և ըստ հարկաւոր գոլոյ և օգտակար լինելոյ .  
Համայ լինիլ ազօթից յայտնի տեսանի ՚ի տեսլեանն  
յովհաննու . յասել նորա (՚ի գլ. Շ. 3.) \* հրեշտակ  
ու եկն եկաց առ սեղանն . և ուներ խնկանց ոսկի .  
և առաւ նմա խունկ բազում . զի մատուցել զա-  
զոթս ամենայն որց՝ ՚ի վերայ ոսկեղէն սեղանոյ ա-  
և , ռաջի աթռույն . և ել ծուխ խնկոցն ազօթք նրցն  
ու , ՚ի ձեռաց հրեշտակացն առաջի նոյ : Եւ (՚ի գլ. Ե.  
8.) առէ . \* չորք կենդանիին և քասանելորք երիցունքն  
ու անկանեին առաջի գառինն . և ունեին իւրաքան-  
ու , լիւր քնար և բուրցվառ ոսկի լի խնկով որ է ազօթք  
որպցն :

Դ Ս Ս Ի Բ Ա զ օ թ ք ն չ ո ր ե ք կ ի ն ա ս ի լ ի ն ի լ խ ո ւ ն կ . ն ա խ ՝  
խունկ՝ յոսկեղէն խնկանցի , այսինքն՝ ՚ի մաքուր ուր-  
տիւ երկրորդ՝ խունկ՝ ոսկի բուրցվառաւ խնկելի , այս-  
ինքն ճշմարիտ խոնարհուք . երրորդ՝ խունկ բազում ,  
այսինքն՝ ՚ի բազում անուշահոտ իրաց բազադքեալ ,  
՚ի խոնարհութէ , ՚ի զգաստութէ , ՚ի մաքրութէ և  
՚ի ջերմեռանգութէ . չորրորդ խունկ՝ ՚ի ձեռն հրեշ-  
տակաց մատուցանելի , այսինքն այնպիսի և այնչափ  
մաքուր , մինչև հրեշտակաց պատկանիլ ընծայել  
զայն առաջի նոյ . որպէս տեսանի յաղօթսն տորիթայ-  
(ժք . 12.) զոր ռափայել հրեշտակ առեալ մատոյց  
նոյ . Օ սոյն առնեն և յաղօթս մեր . զի կան առ մեօք ,  
և լուեալ զբանս ազօթից մերոց՝ կանինեն ընծայել  
նոյ իրքե իշխանոք (սաղ . կէ . 26.) Հայը սակա ցան-  
կայը մարգարեն առաջի հրեշտակաց ազօթել առ-  
ած . ըստ այնմ (սաղ . մէ . 1.) \* առաջի հրեշտա-  
կաց սաղմաս սաացից քեզ :

Հ ա ղ օ թ ե լ մ ե ր՝ գ ր ե թ է լ ս ե ն հ ր ե շ տ ա կ ք՝ ՚ի լ ս ե լ թ է  
զ ի ա ր դ խ ո ս ի մ ք ը ն դ նոյ , և ո ր ո վ լ ե զ ո ւ ա ւ , օ ր ս ի ս ի  
վ ա ր մ ա մ ք . ք ա ն զ ի գ ի տ ե ն՝ թ է տ կ ա ր ե մ ք , ն ո ւ ա ս տ

և անկիրթ խօսելոյ ընդ ամենակալ թագաւորի . որ  
պէս 'ի տեսանել շրջակայից արքայի զիւսիլ աղքատի  
ընդ նմա՝ միտ գնեն՝ թէ զի՞նչ և զիարդ խօսի : Վա  
և 'ի տեսանել հրեշտակաց զիւսիլ մեր խոնարհութ  
և զգաստութք, լուեալ հաճութք և հաւանեալ  
գթատիրութք առ ժամայն մատուցանեն զայն այ  
իբր խունկ անուշից ընծայելով, նաև (ըստ մեզ խօ-  
սելով) իբր թարգման լինելով, և կամ 'ի գիր ան-  
ցուցանելով. այլ երանի թէ սոկեզրով լիներ այն :  
Չաղօթել կրօնաւորաց արյն բեռնարդոսի, ետես՝ զի  
'ի բերանոյ ոմանց բոց ելաներ յերկինս, ոմանց ըստ  
աղօտ, ոմանց ծուխ, և ոմանց այլ ինչ. զառաջինս  
հրեշտակը մատուցանեին այ . իսկ յայլոց զերեսս  
դարձուցանեին : Խտես դարձեալ զի յաղօթել նոցա  
հրեշտակը գրեին զաղօթս նոցին, զոմանց սոկեզրով,  
զոմանց արծաթօվ, զոմանց մելանաւ, զոմանց ջրօվ,  
և զոմանց ոչինչ . ընդ առաջինս ցնծային, ընդ այ-  
լոցն արտմեալ յօրդոր լինեին զգաստանալ : Վազօթն  
նոյն էր, կերպն այլեայլ . առաջնոցն յարդոյ, այլոցն  
անհաճոյ :

Եթէ ըստ առաջնոցն բերիցիմք և մեք, զուարթա-  
զին ընդունին հրեշտակը զաղօթս մեր, և իբրեւ ըդ-  
բուրումն անուշից մատուցանեն այ, նորա զմերն, և  
մեք ընդ նոսա . որով լինի մեզ յաղօթսն անդ հրեշ-  
տականալ, և հանգոյն երանելեաց միաձայն բերկ-  
րիլ յոն . և այսու 'ի մարմի դոլով կաստարեմք զայն՝  
զոր յերկինս ունիմք առնել, և զոր առնեն իսկ այժմ  
որք և հրեշտակը այ : Եւ որ մեծն է՝ հանդերձ նո-  
քօք խօսակից և կենցաղակից լինելով ընդ հաստին  
երկնի և երկրի, երանակսն իմն վիշտակի հազըրդ  
գտանիմք . զի որ կենցաղի ը ազնուականս՝ ազնուա-  
նայ, որ վարի ընդ իմաստունս՝ իմաստնանայ, որ խօ-  
սակցի ը պատուականս՝ պատուականանայ, և զուար-  
հանայ . քանի ևս որ աղօթիւք մատուցեալ առ ան-  
հուն բարին՝ կենցաղիցի ընդ նմա . որով և կենցաղա-  
մարուի նորա ու միայն փոքր փոքր ազնուանայ, այլ  
և ամայնանայ . ըստ որոյ ասաց մարդարեն . \* մատիք  
,, առ տը, և առէք զոյս (տծութեն) . (սաղ. լք.  
6.) եթէ յամին միանգամ լիներ մեզ մատչիլ յայ-

Մէ կ' ն ՛ ն ՛ ն ՛ ն ՛ ն ՛ ն  
պիսի կենակցութի՝ փառք մեծ էր, որչափ ևս փառք  
ից մեզ, զի յամենայն ժամու կարեմք առնել զսոյն:  
Եթէ թագաւոր ոք հրաման տայր՝ զի յամսեանն  
միանգամ կարող լիցի այս ոք խօսիլ ընդ ինքեան, և  
ինդրել զոր կամի, չնորհք էր այն նմա, և ժամն փա  
փաքելի. այլ մեզ միշտ տուեալ է խօսիլ որչափ և  
կամիցիմք:

Խոկ հարկաւոր և օգտակար լինել աղօթիցն յայտ ան-  
տի է՝ զի գիբբ յամենայնի ՚ի նոյն յորդորեն զմեզ.  
նաև նոյն ինքն որն բազում բանիւք և բազում ա-  
ռակօք յայն խրախուսէ. որպէս տեսանի ՚ի ոք աւե-  
տարանի. և պատճառն է, զի աղօթքն է միջնորդ  
գտանելոց զամենայն, յամենայն՝ ՚ի պիտոյս մեր. ՝ Առ  
իմն է աղօթք, և հոգի մեր տունկ, իսկ չնորհն աղ-  
թիւր ջրոյ: Խողովակ է, և հոգին անօթ, իսկ պարզեք  
հոգւոյն որյ ջուր: Ասկի շղթայ յերկնից կախեալ՝ ՚ի  
ձգել մեր զայն՝ նա ձգէ զմեզ յերկինս: Ասնդուղք  
ընդ ոք իջանեն առ մեզ ածային այցելութիւնը, և  
մեզ լինի ելանել յերկինս: Քանալի դրանցն երկնոյ-  
նոց, բանալի անսահման գանձուց, բանալի վերին  
երանութե: ՚Իռուն ողօրմութե միշտ բաց, ընդ ոք  
համարձակ մտանեմք առ ած: ՚ Եկ անխորտակելի  
ուղղիւ բարելաւութեան վարույ: Աւղեցոյց ձանա-  
պարհին կենաց: Հայելի զգաստութե: յորում երեկի  
հանգամանք հոգւոյն: ՝ ունչ իմն է հոգեորական,  
առանց որոյ չէ հնար կեալ ըստ հոգւոյ: Կերակուր  
է ամենաձայշակ ՚ի մնունդ սրբուե և յամունն մար-  
րութե: ՚ Երմութի է ներքին (որպէս ջերմութե  
ստամոքսի) առանց որոյ ոչ մարսի ինչ: ՚ Ղօթիւք  
մարսին դժուարամարսելիք, և դառնան յօդ տակար  
ոդիս, և ՚ի հիւթս կարեսոր: ՚ Իեզ է ամենայն հի-  
ւանգութե: սղեղանի վիրաց հոգւոյ: ՚ Փարփին է  
և գինի անսպակ ՚ի զօրացուցանել և ՚ի զուարթա-  
ցուցանել: Օ էն է զինուորացս ՚ի հոգեոր պատե-  
րազմի, ևս և ՚ի մարմաւորի: ՚ Ա ահան ընդդէմ նե-  
տից բանսարկուին և զրահ անդձելիք. մերկ եմք ա-  
ռանց նորա: Պարփապ անսպակի, և աշտարակ անմատ-  
չելի: ՚ Անքն ինքեան պատսպարիէ և զօրացուցիէ. ՚ի  
թուլանալ մեր յաղօթիւք ինդրեմք զօրա-

նալ, և զօրանամք։ Չեռք է, որ ամենայն անդամոց ծառայի՛, նաև ինքեւն։ ըստ որում ձեռք ձեռաց ծառայի՛ն, ձեռն զձեռն լուանայ, և ձեռն զձեռն ջերմացուցանկ շիմումք։

(Օ հուսկն ասացից, հարկաւոր գործիք է առ ամենայն։ և միշտ 'ի ձեռս մեր է։ (Օ այսմանէ երկար և գեղեցիկ խօսի մեծն խոսրով (՚ի մեկն։ ժամագը բրես։ 114-127։) Ի յապիսի գոլով զօրութե աղօթից՝ արժան է մեզ ջանալ ոչ միայն աղօթել, այլև բարւոք աղօթել, և աղօթիք ևս խնդրել յայ՝ զի աղօթք մեր ուղիղ եղեցին և ուղղութե ելցեն առաջի նորա իբրեւ խունկ հանյական։

Ի յլ թէ զիարդ մարթ իցէ մեզ զայս առնել՝ զերիս կանոնս տան հոգեռոր հարք, ընդ որս և եղնակ կողքացի 'ի խրամսն։ առաջինն է ճանաչել՝ թէ յազօթելն կամք առաջի այց, և ընդ նմա խօսիմք։ երկրորդն է գիտել՝ թէ զինչ խօսիմք և զինչ խնդրեմք։ երրորդն՝ որ նախապահանջի՝ այն է՝ զի ժողովեսցուք ՚ի մեզ զիսորհուրդ ու մեր։ և զայսոսիկ երիս կանոնս համառատէ երանելին յայս կարճ բան ասելով։ \*յոր ։ ժամ աղօթես՝ ծանիր թէ ընդ ում խօսիս։ կամ ։ զինչ խնդրես։ և զիսորհուրդ քո 'ի քեզ հաւաքեալ։ Վրդ յետ խօսելոյ մարդարելին զընդունելուէ աղօթից՝ մատցի ապա 'ի բռն բանս աղօթից։ և առաջի դնէ զազդի ազգի խնդրուածու տո 'ի բարոյական ուղղութի վարուց, և նախ խնդրելով զպահպանուի բերանոյ՝ ասէ։

Հ. ♫ Աէր աէր պահողան բերանոյ ինոյ։ և դռանն ամուր շընունց ինոյ։ զի իստորեսոյէ սիրո իմ բանիւ լորութե։

Մարդս գոլով իբրեւ փոքրիկ քաղաք կամ կատարեալ իմն պալատ՝ դուռն ունի իւր զրերանն։ որոյ փեղիք են երկու շրթունք, և նիգք ատամունքն։ արդ շոր օրինակ 'ի վերայ դրան քաղաքի թէ և փակեալ իցէ՝ դնին հաւատարիմ պահպանք, զի որոց օրէն իցէ ելանել կամ մասնել՝ բացցեն և թողցեն, և որոց ոչ մի բացցեն և մի թողցեն, սոյնպէս հարկ է դնել պահպանս և բերանոյ, զի որոց բանից օրէն իցէ

ելանել՝ ի դուրս՝ թողեն, և որոց չիցէ օրէն՝ մի  
թողեն, այսինքն զոր արժան իցէ՝ թոյլ տացեն խօ-  
սիլ, և որոց չիցէ արժան մի՝ թոյլ տացեն այնց, այլ  
բացուցեն, ի միտ առեալ թէ կոյ \* ժամանակ  
ո լոելոյ և ժամանակ խօսելոյ ||. (ժող. կ. 7:) | յւ  
քանզի նմանութիւնն իմն խօսելով և իցէ պահապան  
բերանոյ՝ զոր մարդիկ իւրեանց հանձարով հնարին  
գնել, տկար են, և ի գալ առթին փոխանակ վարե-  
լոյ զաշտօն իւրեանց՝ ի քուն մտանեն, զայս գիտե-  
լով մարդարեին ինդրէ յոյ, զի նա ինքն կացուցէ  
պահապանս զգաստու. սմին իրի աղաւէ և ասէ:

Այս ուր պահապան բերանց իմոյ. ( և դառնա ամուր շը-  
թանց իմոյ ) : Լամի ասել. ապաքէն գու ինքն եղեր  
առ յիս զբերան իմ իրբե զգուռն քաղսքի՝ զի ելցեն  
ընդ այն բանք բարիք. և սակայն եթէ ոչ կացէ  
պահապան ի վերայ նորա՝ ելանեն և բանք չարք. և  
զի տկար եմ ես, և չեմ անձամբ բաւական պահպա-  
նելոյ զայն, և կամ պահապանս կարգելոյ՝ գու ինք-  
նին կացու այնմ զայնպիսի պահապան, որ զգուշա-  
ցի ի նոյն. զի մի խօսելով իմ զարիս ընդդէմ այլոց՝  
մեղայց, և կմ արտաքս զեզով զանպատշաճ, ըդը-  
տայց, և անարդ գտայց. և բանզի՝ ի զուր և պահա-  
պան գնել դրան՝ եթէ չկայցեն փեղկք կամ փակք,  
զայն և ս ինդրէ ասելով:

Լյա դառնա ամուր շըթանց իմոյ: || Ար բառիւս դառնա  
իմացեալ լինին փակք, կամ փեղկք: Լյւ թէպէտնո-  
քին իսկ շրթունք են երկու փեղկք դրան բերանոյ,  
բայց բանզի զատարար խօսի զնոցանէ մարդարէն,  
վասն այսորիկ առէ գնել զուռն կամ փեղկ ի վերայ  
շրթանց, որ է ասել. զշրթունս իմ իրբե զփեղկս  
դրան ամրացն, զի մի ելցէ ընդ այն անպատեհ ինչ:  
Փոխարերաբար, գրամբ իմացեալ լինի առաքինութիւն  
ըստ օրինի խօսելոյ. յոր միտ կամի ասել. արա զի  
շրթունք իմ լինիցին բաց և իցէ բանի, այլ  
այնմ որ իցէ պատեհ, և փակ այնմ՝ որ ոչ իցէ պա-  
տեհ:

Այս բան կարէ համարեալ լինիլ և իրը պատախանի  
հարցման առաջին հատուածոյն. իրը զի յասելն և դիր  
,, առ պահապան բերանոյ իմոյ ||. եթէ հարցանիցեա

զի՞նչ և ո՞ր պահապահ իցլէ այն, պատասխանէ . \* դռնո՞ւ  
,, ամենը շրթանց || :

Աւ խնդրէ պարիսապ և ու որմն , այլ՝ դռւռն , զի ըստ  
պիտելցյն բացցի՝ ելանել . և ըստ ժամկւն փակեսցի  
չելանել . Դայց զամկւրն խնդրէ , զի մի ՚ի բռնութէ  
բանից խորտակեսցի . \* ու տացէ պահապան բերանոյ  
,, իմոյ ( ասէ իմաստունն ) և կնիք հաւատարիմ ՚ի  
,, վերայ շրթանց իմոյ , զի մի անկայց ՚ի նոցանէ .  
,, և լեզու իմ մի կորուսցէ զիս || . ( սիրաք . իր . 33 : )  
Դարձեալ ըստ բարոյական տեսուե , գուռն խնդրէ  
և ոչ փականս . զի համարձակ բացցի ՚ի ժամ խոստա-  
վանութէ առաջի քահանայի առ . ՚ի թափել զմեզս ,  
և փակեսցի ՚ի ջատագովութէ մեղաց . ամբաստա-  
նութին յախարհական ատենի պարտաւորէ , և ջա-  
տագովութին արդարուցանէ . իսկ յատենի խոստա-  
վանութէ , ամբաստանութին արդարացուցանէ ,  
ջատագովութին պարտաւորէ :

Ալ յիշ՝ աստ մարգարեն զլեզուն, այլ միայն զրեցանն և զշրթունս. զի ած՚ի կերպարանեն զլեզուն՝ արդէն եղեալ էր նմին զերկուս պահապանս առ. ՚ի մեծադոյն զգուշութե՛, որք են նորին խսկ ատամունք և շրթունք՝ որով լրանայ բերանն. և զի առանց պահպանութեն սոցա ոչ պահպանի լեզուն, սմին իրեքուը բերանոյն խնդրէ պահպանս յամրութե՛ շրթանց՝ ընդ որս և ատամանց. որով նաև լեզուին խնդրէ պահպանոչ նիւթական, որպիսի են շրթունք և ատամունք, այլ տեսական. որպիս թէ ասէր, այսքիկ պահպանք չեն բաւական. յաւել ՚ի վերոյ սոցա և զայլ պահպան հաւատարիմ:

Խոկ այս պահապան ու այլ ինչ է՝ բոյց եթև նոյն խոկ պահպանին բերանոյ ՚ի ձեռն պէսովէս նպաստից ածային պարզեց . որպիսի են նպաստը պարզեց խորհրդոյ և զգաստութե , զօրութե , և երկիրդի և այլն , զի ած ՚ի ձեռն այսպիսի պարզեց տայ մեզ ըստ պատշաճի խօսել . ՚ի ձեռն խորհրդոյ ընտըել զայն՝ զոր արժան է ասել . ՚ի ձեռն զգաստութե զգուշանալ յայն՝ զորմէ պարտ է խօսել . ապա թէ ու ըսել . ՚ի ձեռն զօրութե ողի առնուլ յայն՝ որով և որով վասն հարկ է բանալ զըերան . ՚ի ձեռն եր-

Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Յ Ւ Ւ Ն  
կիւղի՝ յետս կալ յայնմանէ՝ զոր չէ պատեհ ՚ի բե.  
բան առնուլ և այլն՝ որ ՚ի կարգի.

Եւ զայս ամենայն ՚ի մի բառ բովանդակէ սարգիս  
չնորհալի (՚ի մեկն . ի . պետ . դ . 18 . Խառ . դ . )  
այն է. բառս ճշորութ . յասէլն առ ած . \* զի՞ր դուռն  
,, ամուր շրթանց մերձց զջմարտութիգ քո , զի մի  
,, երբ! ք բացցուք զաս առանց հանցից կամաց քոց .  
մի ՚ի նենգութիս և մի ՚ի թշնամնա : Աստի յաւե-  
լու . (՚ի ա . պետ . դ . 11 . Խառ . է .) իրը յորդորումն  
ասելով . \* գնել (պարտ է.) դուռն ամուր շրթանց . զի  
,, մի երբ! ք բացցի ՚ի նենգութիս : Իստ սմին պարտ  
է իմանալ և դրամբք շրթանց . զի յայտ է թէ պար-  
դեք հօգւոյն ՚ոյք՝ որք տուեալ լինին հօգւոյն՝ լի-  
նին ուղղի մտաց և սրտի առ ՚ի կառավարութ շր-  
թանց և բոլը բերանոյ , և ոչ տան խոտորիլ ՚ի չարն .  
Ա յ թանիք կան՝ որոյ բերանը ոչ փականս ունին , և  
ոչ պահապանս . որոյ վասն բանք նոցա զեղեալ լինին  
՚ի տարադէսո և յանդէսո : Դ տարադէսո , յոչ պա-  
հելն զգատշամ ժամ խօսելոյ : Հանդէսո , յոչ վա-  
րելն զգատշամ եղանակ խօսելոյ : Իստ առաջնոյն  
բանան յայնպիսի ժամու՝ յորում չէ պարտ խօսիլ .  
Ըստ երկրորդին բանան յայնպիսի իրս՝ զորոց չէ ար-  
ժան խօսիլ . զի կամ սնոտի են և կամ զաղիրք .  
Ա յ լ գիտելի է , զի ՚ի լեզուի են երկու երակք . մին  
գնայ ՚ի սիրտ և միւան յուղեղ գլխոյն . և երկորին  
ևս նպաստեն միմեանց . և ըստ սյում բանն՝ որ էլու-  
նէ ՚ի սրտէ՝ կանոնաւորելի է յուղոյ այսինքն՝ ՚ի  
մտաց . ապա թէ ոչ՝ յիմարուե զբոյցք մինին . \* սիրտ  
,, յիմարաց ՚ի բերան նոցա , և բերան իմաստնոց  
,, սիրտ նոցա . (սիրտք . իա . 29 .) Ա ասն զի բերան  
իմաստուն լեզուն ունի հպատակ սրտի հօգւոյն .  
իսկ յիմարն զսիրտն ունի հպատակ լեզուին : Իմաս-  
տունն նսխ կարգ աւորէ զբանն , և ապա արտասանէ .  
նախ խարտէ և սրբէ , և յետոյ ասէ . ըստ որում  
ասի . \* եկեսոյէ բանն նախ ՚ի խարտոցն և ապա ՚ի լե-  
ռ զուն : Ի անց ծամելոյ ոչ կլանես զհաց , ապա և  
առանց ծամելոյ մի հաներ ՚ի բաց . Երկիցս ծամեա  
Երկիցս խարտոցեա , և միանգամ խօսեա . Օ գու-  
շութք բանաս զբակդ և կշռով առա . սոյնպէս բաց

և զբերանդ . ապա թէ ոչ՝ ըռայլ բանից լինիս . լէ՛ը  
ուիշտ 'ի խօսիլ , և ուշադիք 'ի լսել . \* եղիցի ամե-  
նայն մարդ երագ առ 'ի լսել , և ծանր առ 'ի խօ-  
սիլ . (յակ . առ . 19 : ) Խակ դու թերեա ընդ հա-  
կառակն երազ ես և յաջախես 'ի խօսիլ , և զմրիս  
և թմրիս 'ի լսել . վասն որոյ ոչ գտանի 'ի քեզ ոչ  
վայելլութիւ արտաքին բանից և ոչ ջերմութիւ ներ-  
քին զօրութեց հոգւոյ : ՚ թանիլ և 'ի փակիլ յա-  
ձախ գրան բազանեաց՝ ցրտութիւ տիրէ 'ի բաղանիս .  
դիր ապա փակ դրանդ : Եթէ արկղ ինչ չունի փա-  
կանս՝ համարիմք թէ չկայ 'ի նմա պատուական ինչ .

զի իրք աղնիւք փականօք պահին :

Եկանջաց ոչ եդ ած դրունս և փականս . ապա թէ  
ոչ ոչ լսել . բերանոյ կրկին փականք՝ ցըթունք և ա-  
տամունք առ 'ի մեծագոյն զգուշութիւ 'ի խօսիլ՝ ոչ  
միայն ըստ պատշաճի , այլև ըստ ժամանակի . զի  
բանք ըստ առթիւ և ըստ ժամանակի ասացեալք՝ հա-  
մարին իրը դոհար ակունք 'ի վերայ պատուական ոռ-  
կոյ . \* ոսկի խնձոր ընդ սարդիսն յեռեալ՝ նոյնպէս  
ո խօսիլ զրան 'ի ժամանակի իրում : ( առակ . ին .  
11 : ) Խակ զայս առնել իմաստնոյ է . \* այր իմաստուն  
,, լու մինչեւ 'ի ժամանակն . իսկ անզցամին և անմիտն  
,, ոչ պահի զժամանակ . ( սիրաք . ին . 7 : ) Ո ասն  
որոյ . \* 'ի մէջ խօսից ասէ մի անկցիս խօսիլ . ( սի-  
րաք . ժամ . 8 : ) այլ կաց մինչեւ աւարտեսցէ որ խօսին ,  
և ապա դու սկսեա խօսիլ . և 'ի խօսիլդ յարմարեա  
բան ընդ բանի . և մի յանդէոլս 'ի մէջ բերեր զբանս  
քո . զի թէ և գեղեցիկ իցեն բանիքդ , եթէ ոչ յար-  
մարեսցին՝ անարդին . զի որպէս ասէ իմաստունն .  
\* 'ի բերան անմտին անարդի առակն . զի ոչ ասէ զայն  
,, 'ի ժամանակի իրում : ( սիրաք . ին . 22 : ) Հայս  
ամենայն հայելով մարդարեին՝ իրաւամքը իննդըէ  
պահպանութիւ բերանոյ և ամրութիւ ցըթանց առ անխո-  
տոր մնալց որտին . որոյ վասն յարէ զկնի , և ասէ :  
Օչ է իսոսորեսցէ սիրտ իմ բանիս չորսութեն : Եւյս ըան  
կըկնակի յարի 'ի նախընթացն . մի՝ իրըև յայտարար  
օդ տի պահպանութիւ բերանոյ , յոր միտ կտմի ասել ,  
պահպանութիւ բերանոյ իմց յոյժ օդ տակար լինի .  
Եթէ 'ի ձեռն չնորհաց քոյց յաջողեսցի այն . զի այ-

նու ոչ ևս խոտորեսցի սիրտ իմ կամ հողի իմ յուղ-  
շութէ , յօժարելով 'ի բան ինչ չար , կամ յիր ինչ  
անպատեհ : Այսիրոդ՝ որ 'ի նոյն գլխի՝ իրը հետեւու-  
թի պահպանութեն բերանոյ . յոր միտ կամի ասել .  
դիր աղաջեմ պահպան բերանոյ իմոյ 'ի ձեռն  
պարզեաց քոց , զի մի սիրտ իմ անպահպան տե-  
սեալ զբերան իմ՝ խոտորեսցի՝ այսինքն խեղաթիւր  
յօժարութեն բերցի 'ի բանս չարութեն , կամ յօժա-  
րեսցի խոսիլ աներկիւղ զբանս չարս , կամ ջանասցի  
խոտորնակի բանիւք սքօղել զարն : Իստ որոյ վա-  
նական վարդապետ . ('ի մեկն . յոր . գլ . ժկ .) ըզ-  
բառդ մի խոտորեսցի՝ ընթեռնու՝ մի խոսեսցի . և  
գըւե այսպէս . \* որպէս լաւ է խոսիլ զբարիս , նոյնով  
,, լուելն 'ի չարեաց ... (ըստ այնու) դիր աղաջա-  
,, պան բերանոյ իմոյ . և մի խոսեսցի սիրտ իմ ընդ  
,, այնոսիկ՝ որք պատճառեն զպատճառս մեղաց || .  
Ղորոց խոսի մարդարէն 'ի յաջորդ համարն ասե-  
լով :

Դ . **Պ**ատճառել զպատճառս եղաց չնդ նորդս , որ գոր-  
ծն շահորենաննէ . և ոչ ենց իշրդ չնորդելոց  
նոյս :

Պատճառել զպատճառս է զանհիմն կամ զսուտ պատ-  
ճառս յառաջ բերել , և այս՝ կամ առ 'ի պարտաւո-  
րել զսյլս որպէս արարին տիրասպան հըւայք 'ի պար-  
տաւորել զքն 'ի մահ խաչի կամ առ 'ի ջատագովել  
զանձն որպէս արարին նախաստեղծքն . կամ առ 'ի  
պատրուակել զյանցանս , որպէս արար սաւուզ առ  
սամնել . ըստ որում առնեն և նորա որք կամին բա-  
րեմարդիկ երեկիլ . որոց 'ի գործելն զյանցանս ինչ  
կամելով ծածկել զայն՝ պէսպէս բանս 'ի մէջ բերեն .  
և երբեմն 'ի վերայ այլոց ևս արկանեն զւարն : Իստ  
ախտ որ էջ 'ի մեզ 'ի նախահօրէ մերմէ , առաւելաւ  
բազմօք , և եղեւ իբր բնուի . զոր և պախարակելով  
իմն 'ի մէջ բերէ մարդարէն յասելն :

Պատճառել զպատճառս եղաց . Իստ բան յարի 'ի նա-  
խընթացն իբր հետեւումն , որպէս տեսանի յերբ " և  
յայլ ամենայն թարգ " . յոր միտ կամի ասել . պահեա-  
նը զբերան իմ , զի մի և սիրտ իմ խոտորեսցի խոսիլ

զար , և պատմառել զպատմառու մեղաց , այսինքն  
յիմարական բանինք պատըռակել զմեղս իմ առաջի  
քո . որպէս առնեն արք անօրէնք :

Վրժան է աստ քննել զի որպէս ասէ եղնիկ կողբա-  
ցի . ( գլ . ժշ . ) \* թէ պէտե զզ ործ չարագ ործութէն  
,, գործեն մարդիկ . ( բայց ) շանուն չարագ ործութէն  
,, յանձն ոչ կամին առնուլ . որոյ վասն պատմառեն  
զպատմառու : Խւ այսմ հետեւեցուցանի : առելով . \* և  
,, աստի յայտ է՝ թէ բարեաց ցանկացաղ է բնութէն  
,, մարդկան , և ոչ չարեաց ! . և սակայն կամակար  
ի նոյն մոլեգնին . յորոց անմասն կամելով մարդա-  
րէին ցուցանել զինքն՝ յարէ զինի , և ասէ :

Ի՞նտ նորդու որ գործեն շանօրէնունէ , և ոչ եղէ իշրջ ընդ-  
քնչաց նոյն : Վայ բան՝ եթէ յարեսցի 'ի նախըն-  
թացն իրրե ինսդիր նորա կամ իրրե հատուած նո-  
րին , մեկնի այսպէս . մի լիցի ինձ պատմառել զպատ-  
մառու մեղաց , և այնու իննիլ հազորդ և հաւասար  
ընդ մարդուն ընդ այնոսիկ , որք գործեն զանօրէնու-  
թէ . զի և ոչ ընտրելեաց նոցա կամիմ կցորդիլ . ուր  
զրաոդ չնտ նորդու՝ յարէ վարդան 'ի բայդ պատմա-  
ռել . ըստ որում պատմառել զպատմառու առ մարդ  
լինի և ոչ առ ած , այլ այս անդէպ գայ , Խակ եթէ  
իրրե առանձինն առցի այս բան , որ ուղղողոյն և ո  
թուի , մեկնի այսպէս . ոչ եղէց կցորդ ընդ մարդու  
ընդ այնոսիկ որք գործեն զանօրէնութէ , և ոչ իսկ  
ընդ ընտրեալս նոցա :

Խակ ընտրելեօք կամ ընտրելով իմացեալ լինին  
այնպիսի անձինք կամ այնպիսի իրք որք երևին ըն-  
տիր և փառաւոր , կամ մեծ և երևելի . ընդ այսպի-  
սիս ասէ եթէ անձինք ամբարիշոք իցեն , և եթէ  
իրք նոցա , ոչ իւիք եղէց կցորդ . որպէս թէ ասէր .  
ոչ միայն ոչ եղէց կցորդ մեղաւորաց և մեղաց նոցա ,  
այլև ոչ ընտիր և լու երևելոց 'ի մէջ նոցա . զի սո-  
քա չար և ո են քան զնոսա . իսկ կցորդ լինիլ և չար  
ոչ է բարի , այլ չար . զի որպէս գրէ բարսեղ վարդու-  
պէտ . ('ի մեկն . մարկ . գլ . թշ . ) \* չիք վնասակար

,, քան զւարացն հազորդակցութէն :

Հարմարական մեկնութէն ընտրելեօք նշանակի նախ  
ոյն սուտ պատմառանք , զորս ընտրեն չարք 'ի պատ-

Հառել զպատճառս. այսպիսի ընտրեալ պատճառաց  
նոցա առէ ոչ եղէց հաւան, և ոչ իւրի կցորդ. 'Աշ-  
նակին երկրորդ ընտրողութիք' այսինքն այն որոշա-  
զութիք, որովք հաստատեն ամբարիշտք առնել զայս  
և զայն՝ այսպիսի ընտրողութիք նոցա առէ ոչ եղէց  
իւրի մասնակից, և ոչ յօժարեցաց խորհրդակցի ը-  
նոսա. 'Աշնակին երրորդ գեք՝ զորս ընտրեն չարք,  
ըստ որում գրէ վանական վարդապետ. ('ի մեկն.  
յո՞ր. դլ. ժկ.) \*ընտրեալ է նոցա (առէ այսինքն  
ո չարաց) սատանայ և գեք և զօրականք իւր.։ Աս-  
մելով ապա մարդարեին յայտնել թէ որպէս ատեկլի  
է ինքեան մասնակից լինիլ ընդ չարս, սոյնպէս փա-  
փաքելի է հաղորդակից գտանիլ ընդ արդարս, առ  
ի խրատիլ 'ի նոցունց' յարէ զինի, և առէ ։

**F.** **U**րաստեղյա շին արդարն ազգամասնել և յահարիման ա-  
բանութեա ։ Տաշ մէջարք կ օծու պաշլուս իմ ։ Ե ա-  
զնու իմ ի վայր նորս ։ Ա առաջ ա

Սբառեցէ զիս որդարն ողջմանէ , և յանդինն պատճէ :  
Կլտամրիլ խիստ բանիւք ծանր է . բայց քաննզի ար-  
դարն 'ի կշտամրելն՝ ողջորմութէ վարի , յայն հոյե-  
լով ցանկամ առէ կշտամրիլ յարդարոյ և խրատիլ 'ի  
նմանէ . և 'ի յանցանելը իմ յանդիմանիլ : Դեղ  
գառն է արդարե խրատ , բայց ապաքինէ :  
Եթէ ունիս հիւանդութի 'ի հոգիե՛ ցոյց ձարտար  
բժշկի . և նա այց քեզ դեղ խրատու , զոր 'ի դործ

¶ ८७. ३०.  
६७ एवं प्राप्ति का अधिकारी ने उनकी विवरणों का लिखा है।

Վացի ձարտար բժշկի զի ու ամենայն բժիշկ կարէ  
բժշկել զամենայն . ուստի ասէ իմաստունն . \* մի ա-  
,, մենայն մարդոյ յայտներ զնորհութու քո . (սիրաք.  
Է. 22.) և դարձեալ ասէ . (գլ. Է. 6.) \* բազում եղիք-  
ցին քեզ խաղաղաբարք . և խորհրդակից մի ՚ի հա-  
պատագ .

„ զարաց ” :  
Եթե առանց յայտնելոյ քո զհիւանդութիվ՝ յանդի-  
մանեսցիս յարդարոյ, մի դժուարիք, այլ ընկած սի-  
րով. խարան է յանդիմանութի, որ թեպետ և կիզե-  
սակայն բժշկի :

լով ապաքինել տկարացուցան, ի  
Բայց են ումանք՝ որք անխստիր են՝ ի յանդիմանել և  
խիստ։ Օ ինքեանս ուղղել ոչ կամին, զայլս ջանան  
ուղղել յանդիմանելով. ոչ զի փոյթ է նոցա զուղղուն  
այլոց. այլ զի յանդիմանելով վնասա՝ ինքեանք ան-  
յանդիմանելի ցուցցին. Օ այսպիսեաց յանդիմանու-  
թի ոչ ինգրի մարդարեն, այլ զարդարոյ, զի դժու-  
թը ու ինքուն նորա լայս և իմաստութիւն։

350      Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն,  
նապէս առաջի գնելով զյանցանս իմ՝ ցուցցէ զիս-  
տորին իմ յուղութէ, և առաջնորդեսցէ յուղու-  
թէ, քան թէ ամբարիշան քաղցրութէ և կակղութէ  
բանից շողոքորթեսցէ զիս. և առ այս յարէ.

Դաշ հեղառութէ դժուղութէ իմ: Դողով այլաբանի աստ  
շողոքորթութէ, կամ մարդելուզութէ, կամ սուտա-  
կասպասութէ, և այլ այսպիսի կեղծուպատիր բեր-  
մունք և բանք, որովք սովոր են ամբարիշառք օճանել  
զայլս, ու զի փայլուն ցուցցեն, այլ զի կակղացուա-  
ցեն, որպէս զի գիւրաւ կարացցեն ներդործել 'ի նո-  
սա զբանս իւրեանց առ 'ի քամելց և ծծելց ինչ 'ի  
նոցանէ:

Եշ քանզի սովորութէ յարեելս՝ զի յորժամ ոք օճա-  
նէ զայլս՝ 'ի գլուխն մերձեցուցանէ զօծումն, սմին  
իրի զգլուխն ևեթ յիշէ: մի օծցէ ասէ զգլուխ իմ,  
որով ըստ հառին նշանակի ոչ կամին ընդունիլ 'ի մե-  
ղաւորաց զպատրողական շողոքորթութին. իսկ ըստ  
փոխարերութեն նշանակի անդործունեայ լինիլ շո-  
ղոքորթութեն մեղաւորաց, որպէս թէ ասեր. բանք  
շողոքորթութեն մեղաւորի մի ազգեսցէ 'ի գլուխ իմ՝  
այսինքն 'ի միտս իմ որ է գլուխ հոգւոյն. և կամ 'ի  
հոգի իմ՝ որ վասն գերագունութեն համարի իբրև  
գլուխ 'ի մարմին:

Օսոյն զայս ոմանք ըստ բառիցն առեալ՝ ասեն, թէ  
որովհետեւ չէ արժան՝ զի իւղ մեղաւորի օծցէ զգլուխ  
արդարոյ, ընդէր քո թոյլ ետ մարիսամու օճանել ըզ  
գլուխ իւր. ( Այսմ պատասխանի տայ ծործորեցին.  
( 'ի մեկն. մատ. գլ. իշ.) թէ մարիսամ մագդաղե-  
նացին յորժամ 'ի մեղս էր՝ ու էօծ զգլուխն քնի,  
այլ զոտան. որպէս գրէ զուկաս. իսկ յօրժամ որբե-  
ցաւ՝ էօծ զգլուխն 'ի բեթանիա. որպէս գրեն մատ-  
թէոս, մարկոս և յովհաննէս :

Կարեկացին ( 'ի բանն. լիք. ) զայս օծումն մարիս  
մու և այլոց ինկազմեցից օրինակ առեալ մաղթա-  
նաց աղաւէ զած ըստ նմին ընդունիլ, և մի ըստ օծ-  
ման իւղոյ մեղաւորաց մերժել. ուստի ասէ. \* զյար-  
\*, մարտութէ պաշտաման բանիս ... կցորդելով ընդ  
\*, ինկազմեստիցն զուգամասնապէս խառնեսցես 'ի  
ո յանուշութէ կազմութէ իւղոյն մարիսամու կնոջ

„ բարեպաշտի . յոր հաւասարեալ . . . պարարեցիս  
„ մեծապէս իմավո բանիւ նուաստիւ , ընկալեալ յան-  
„ հաս և 'ի բարեբանեալց գլուխ բարձրելոյդ՝ անկըչ  
„ տամբելի 'ի բամբասանաց ազգմուսին թէ մի օճցէ  
„ զատերե սատօց դադաթան իւղ մեզաւորի : Օ այ-  
սոսին եռեալ մարգարեին , յարէ զինի , և ասէ :

Ընդ արդարութեան

Ասկ եթէ բառդ նոր՝ հայիցի ՚ի մեջաւորն, որպէս  
համարին այլք առ հասարակ, միտ բանին լինի այս-  
ու միայն ոչ կամիմ կցորդի իւիք ընդ մեջաւորին,  
այլև աղօթք իմ զոր մատուցանեմ առ ած է ՚ի կամ  
նորա, այսինքն ընդգեմ չար կամաց նորա, կամ ընդ-  
գեմ ամբարշտութեցն, յորս հաստատեալ է կամք  
նորա: Կամ այլազգ ես. աղօթք մ առ ած ՚ի կամն  
նորա, այսինքն կամելովս զբարին նորա, զի կարիցէ-  
դառնալ նա՝ և կեալ. ըստ որպէս որպէս ասէ վար-  
դան, սիւմաքոս թարգ մանէ և աղօթք արտաքոյ չար-  
,, եաց նոցա||, իբր թէ ասել ըստ վարդանայ. \* զի  
,, լիցին թշնամիք իմ արտաքոյ չարեաց||: Կամ դար-  
ձեալ, աղօթք մ առ ած վասն օգտի կամաց մեջաւո-  
րին. իբր զի զար կամն մեջաւորին նոււաձնեցէ: ած,  
որպէս զի զգաստացի: Այսուելով ապա և զի վիճանաց՝  
յարէ զկնի և առէ:

፩. በተደረገው ማኅን ይችላል እና ተመዝግበው ነው - ሆኖም የሚከተሉት ፕሮጀክት ተመዝግበዋል፡፡

Դաժուարամեկնելի են այս ասացուածքը . և ու է  
յայտ թէ յինչ հային . այլ որևափ ինչ հնար է խոր.

352 Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ե Ւ Ն  
Տիւ գեցոք առաջի, քննեալըստ կարի զշըրուէն բա-  
նին՝ զոր ասէ:

Ա պահելոն մէջ առ կէին դաստիութ նոցա. և այն: Այն  
այս բան եթէ: պատմաբանաբար առցի՝ հայի 'ի սո-  
ւուզ, և յիշխանս նորա, որը մերձ 'ի տեղին կոչե-  
ցեալ վէմ՝ արգելան 'ի լուսելոյ դաւթի. որպէս գրի  
(ա. թագ. իդ. 25--18:1) առ որս խօսեցաւ դաւիթ՝  
լսել բանից իւրոց և քաղցրանալ: Եւ ըստ այսի  
առեալ՝ զոյն զոյս իրը օրինակ բերէ դաւիթ՝ 'ի ցու-  
ցանել թէ իշխանք մեղաւորաց ոչ կարեն առնել զա-  
մենայն զոր կամին ըստ չարութե իւրեանց, այլ բա-  
զում անդամ՝ արգելեալ լինին, և 'ի չարն՝ զոր այլոց  
հասուցանել կամին, ինքեանք գլորին. այլ եթէ ա-  
սէ այսպիսիք լսէին բանից և խրատուց իմոց՝ քաղց-  
րանային:

Այն այս կարէ հայել և 'ի մովսէս և յահարօն. որք  
էին դատաւորք իսրայէլացւոց. և 'ի հարկանելն անդ  
զվէմն տկարացան. վասն որոյ և առ նմին արգելան  
'ի մտանելոյ յերկիրն աւետեաց. և ինքն մովսէս որ  
վասն դառնուե ժողովրդեանն կրեաց զայս պատիժ.  
ասաց վասն նոցա. իցէ թէ լուիցեն բանից իմոց, և  
քաղցրասցին:

Փոխարերաբար՝ սոյն այս այլով իմն նմանութե հայի  
'ի թշնամիսն դաւթի և յիշխանս նոցա. յոր միտ զո-  
րոգայթ նոցա նմանեցուցանէ վիմի եղելոյ 'ի ծովու.  
զի որպէս նաւէք յոչ տեսանել զվէմն 'ի խորս ծովու,  
յանցանելն առ նովաւ՝ արգելեալ լինին՝ կամ խորե-  
լով, և կամ խորտակելով, սոյնովէս և թշնամիք դաւ-  
թի ոչ տեսանելով զորոգայթն՝ զոր ինքեանք թա-  
գուցին նմա, արգելան 'ի նմին, և փոխանակ նորա  
ինքեանք վասեցան: Ա. լուիցեն ասէ բանից և  
խրատուց իմոց, և բարի լինիցի նոցա:

Եթէ այս բան առցի իրը սպանակուն, յօյնժամ  
բայդ որդէլոն՝ գնի փոխանակ ապառնւոյ, այսինքն  
փոխանակ ասելոյ արգելցին, և կամ ըստ բանի մի  
ձեռագրաց ընկլցին կամ ընկղմնոցին. և ըստ այսմ  
կրկնակի մեկնի այս բան, մի՝ ըստ ոչ օգտելոյ 'ի վի-  
մէ, յոր միտ կամի ասել. ամբարիշտ իշխանք թէ. և  
առ վէմս ապաստան լինիցին՝ ոչ կարացեն ապրել

Ի՞ն

Ա Ա Վ Մ ։ Ճիւ ։ այլ մերձ՝ ի նոսին արդ ելեալ և կաշկանդեալ կորիւցեն, կմբ դարձեալ թէեւ ՚ի բարձր քարտայուի կացցեն, ՚ի քարաժայուէ անտի գահավ՛ժ կործանեսցին և առ նովաւ ՚ի խորս ձօրոց ընկեղմեսցին ։ և այս է բան փոխաբերական, որով կամի ասել, թէ թէեւ յիշխանութիւն կամ՝ ի մեծութիւն կամ՝ ի բազմութիւն յւրեանց ապաւինեսցին իրբեւ ՚ի վլ՛մա՝ ոչինչ օգտեացին, այլ պատժեալ յայ՝ կորիցեն ։

Երկրորդ՝ մեկնի ըստ չարաշար պատուհասից՝ զորունին կը ել այսպիսիքս ։ յոր միտ կամի ասել, իշխանք մեղաւորաց յառաջնորդել իւրեանց չարաշար՝ չարաշար պատուհասեսցին, զի ՚ի բարձանց կործանեալ զվիմի հարցին ։ որով ոչ կամի ցուցանել մարդարեն թէ ամենեքին այսպէս հանգերձեալ են կորնւել, այլ թէ խիստ և սաստիկ լինելոց է պատիժ կործանման նոցա ։ Իւ զի այսպիսի օրինակաւ հարկանելն զքարի ցուցանել զիստուի պատժոցն՝ զայն միայն յիշ ։ աստ ։ Վայ կամելով ևս մատուցանել առ նոսա հնարս առ ՚ի զերծ լինել նոցա յայսպիսի պատուհասից, զբան խրատուց իւրոց առաջի գնեւ ։ սոքա առէ թէպէտ և յայսպիսի սարիս ունին մատնիլ, բայց կարեն ևս զերծանիլ ։ միայն թէ լուիցեն բանից խրատու իմոյ ։ և այնու ՚ի բաց թողեալ զցառնութիւն ամբարշտութէ իւրեանց՝ քաղցրացցին, այօինքն բարեկեաց լինիցին, և այս չէ ինչ առէ ծանր, զի եթէ լսէին՝ տեսանելին թէ քանի քաղցունք են բանք իմ ։ յոր միտ ՚ի ստէմոս ինչ մեր գնի լուիցեն բանից իմոց՝ զի քաղցունք են ։

Վայ այս բառ կարէ և յայլս հայել ։ յոր միտ կամի ասել, եթէ սոքա ոչ լուիցեն բանից իմոց՝ քաղցունք լուիցեն, և կեցցեն ։

Հարմաքական մեկնութիւն այս բան հայի ՚ի մնացս և ՚ի գետս քաղցէացւոց, որը արգելան առ վիմին, իբը զի ոչ կարացին իմանալ զվիմն զօր ետես նաբուգու գնանսոսը յերազի ։ որ և առանց ձեռին մարդոց հատաւ և փջրեաց զարձանն ահադին ։ Վայ դանիել միայն իմացաւ և յայտնեաց, որոց բանիցն լուան իշ խանք, և քաղցըցան, այսինքն հաւանեցան ։

Բարոյապէտ միտք և կամք՝ որը են դատաւորք ՚ի  
Զ

354 Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ի Բ Ի Ե Կ  
մարդն , յանկարգտանալն՝ արդելեալ լինին առ վիմին  
այսինքն արդելեալ լինին յիմանալոյ և 'ի կամելց զօ-  
դուտիւրեանց , որ է իբր վէմնոցին , յորմէ և կարեն  
շինել զտանար բնակուել յերկինս սորա . եթէ լուի-  
ցեն բանից աւետարանին՝ քաղցրացին , և բարեկար-  
դեսցին :

Ա յ լ ա բ ա ն օ ր է ն վիմով նշանակի աստ քո . առ որով  
արդելան քահանայապետը հըեից , ընսոին և դպիրք  
և փարիսեցիք . այսինքն (թէ արդելեալ և զեն յիմանա-  
լոյ զնա , և զժամանակ գալստեան նորա . ( հոռմ-  
թ . 32 : ) Ա յ լ որք քաղցրաբարոյմն էին՝ լուան բա-  
նից նորա , և հաւատացին 'ի նա : Խակ թէ զի՞ն հան.  
դերձեալ էր պատահել նոցա՝ յայտ առնէ մարդարէն  
ասելով :

Ե . **Ը**րդէս նաևյրունէ հողոյ , ոչ սէնեալ է 'ի վըրայ երի-  
քն . յըռուեցին սոէնքը նոցա մէջ էր դժուա :

Բառան նաևյրունէ՝ որ դնի 'ի վերացեալն՝ առեալ լի-  
նի աստ իբր ածական , և նշանակէ թանձր հող՝ այս-  
ինքն խատացեալ և կարծրացեալ հող , որ 'ի բրելն  
բահիք , և կամ յարօրաղը բելն՝ սփռեալ լինի՝ այս-  
ինքն ցրուելով կամ հաղպաղելով տարածի 'ի վերայ  
երկրի յայսկօյս և յայնիկօյս . այսմ նմանեցուցանէ : մար-  
դարէնրո զցմն սոկերաց նոցա՝ զրոց խօսի աստ՝ ա-  
սելով :

Ա րդէս նաևյրունէ հոցոյ , ոչ սէնեալ է 'ի վըրայ երիքն .  
յըռուեցին սոէնքը նոցա մէջ էր դժուա : Ա յ լ ա բ ա ն բացա-  
տրի երկրումըք՝ միմեանցներհակ մեկնութք : Ա ռ ա-  
ջինն հոյիք 'ի պատիժ մեղասորաց , յոր միտ կամի ա-  
սել . որպէս մասունք թանձր և խիտ հողայ յարօրա-  
գը բելն ցրուին և տարածին յերկսս երկրի , սոյնովէս  
և սոկերք մեղպասորաց 'ի բարկութէն ոյց ցրուեցին  
մերձ 'ի դժուա : Ա ւր եթէ սոկերօք՝ իմացեալ լինի-  
ցին բուն սոկերք , բառիւս դժուան իմացեալ լինին գե-  
րեզմանք . և բառ այսմ ցրուիլ սոկերաց նոցա մերձ  
'ի դժուիս՝ նշանակէ զարաւոր տատակումն մեղասո-  
րաց , որով և սոկերք նոցա իջցեն և փտեսցին 'ի  
գերեզմանս , և ամանց ևս արտաքոյ մնացեն առանց  
գերեզմանի , թէև մերձ լինիցին այնմ խակ եթէ

բառիւս ուներտ՝ նշանակեցին զօրութէք մարդոյ՝ որպէս սովորութէն է որ գրոց յայս միտ առնուլ զոս կերս, յայնմամբ բառս դժոխք՝ նշանակէ՛ զանդարձետս անդնդոց. և ըստ այսմ ցրուիլ ոսկերացն նշանակէ՛ ունայնանալ զօր և թէ մեզաւորաց, և մերձ լինիլ անկսնելոյ նոցա ՚ի սանդարձամետս։ Այսմ մեկնութէ կարեն նպաստել և թարգմանութէք արար. և եթեսպզ. յօրս ըստ մերումս զնի այս բան։

Երբերորդ մեկնութէն հայի ՚ի տառապանս արդարոց. յոր միտ կամի ասել. որպէս կոչար թանձր հողոյ ՚ի բրին՝ աստ և անդ ցրուին և սփոթն, այսպէս և ուկերք արդարոց հալածեալք ՚ի մեզաւորաց ցրուեցան և մերձեցան ՚ի գժոխս։ Այս եթէ ոսկերոք որպէս տառացք այժմ՝ իմացեալ լինիցին բռն ոսկերք՝ միտ բանին հայի ՚ի տառագրութէ արդարոց և ՚ի ցրումն նոցա յայլեալ տեղիս, առեալ զմասն փոխանակ բռլորին, այսինքն զոսկերս արդարոց փոխանակ նոցին խսկ արդարոց. հայի և ՚ի ցրումն նոցա յայնպիսի վայրս յօրս լինի նոցա մեռանիլ և ոսկերաց նոցին ցրուիլ և մասլ անթազ։ Իսկ եթէ ոսկերօք իմացեալ լինիցին զօրութէք, միտ բանին հայի ՚ի տկարանալ զօրութէ արդարոց՝ ՚ի բազմապատիկ բահից այսինքն նեղութէց, մինչև մերձենալ ՚ի գժոխս այսինքն ՚ի գերեզման՝ կամ ՚ի մահ, և կամ մերձենալ յայնպիսի վիշտու որ գըրեթէ նման է վլտաց գժոխս։ Այսմ մեկնութէ նպաստեն այլ թարգմանութէք՝ մանաւանդ բնագիրն երբայեցոց։

Վարթ է յաւելուլ աստ և զերբորդ մեկնութէն ինչ թէպէտ և ու այնչափ ըստ նկարագրին՝ որչոփ ըստ հոգեորին, և այս հայելով՝ ՚ի բանն յայն՝ զօր ասաց մարգարէն՝ ՚ի նախընթաց համարն, այն է, լուիցեն մեզաւորք բանից իմաց և բազզացացին. յոթ միտ կամ մասել այն իմ բանք ներդ ործեցեն ՚ի նոսա առ ՚ի փըրել զնիբոտ նոցա, որպէս փըրել բահ զթանձրութէ հողոյ, և ոսկերք նոցա և այսինքն խստութէ սրտից նոցա ցրուեցին մերձ ՚ի գժոխս, այսինքն այսպէս կակլասցին՝ որպէս թէ մեռեալ իցեն, և ածեալ ՚ի գերեզման։

Ամանք զայս յէտին բան, այսինքն և ցրուեցին

356 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ֆ Ւ Ւ Ն  
ոսկերք նոյա մերձ՝ ի դժոխս, տրոհեն յառաջնոյն,  
և յարեն՝ ի յաջորդ համարն, որպէս թէ ասացեալ  
լիներ. ոսկերք արդարոց ցըռւեցան, կամ թէ զօ-  
րութիւնը նոյա վաստակեցան, վասն որոյ և զաւ-  
եկանա առ ըեզ համբարձին,

իւրեանց առ քող շատ ուրեմն է ։ (իւ մեկն  
քարոյապես, ըստ որում գրե ծործորեցին ։ իւ մեկն  
մատ գլ իտ ։) իւ պատուհանեւ ան զթանձր կամն  
և զըսր գործո որ սփռեալ է ։ իւ վերայ երկրասիրաց՝  
խորհուրդը նոցա ցրուին մերձ ։ իւ գժոխային մատ-  
մունս ։

Յարմարական մելքոսութիւն՝ այս բան առաջի դնի այս  
պէտք ու որպէս թարձր հող սփռեալ և տարածեալ է ՚ի  
վերայ երկու և այսպէս և ոսկերք նոցա ըստ վիճակի  
նոցին սփռեսցին կի սփռեցան, մինչ մերձձենալ նո-

ցա՞ ի՞ գծոնս ըստ վերջին լուց՝  
Հայս վայր հասուցեալ մարդարէին զբան իւը՝ յանձ  
տպակինելով առէ :

א. יְהִי רָחֵל וְתַבְעֵד תְּבִעֵד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

Դ վերոյ ասաց , առ քեզ ամէր կարգացի , որով յայտ  
արար , թէ : 'ի բոլոր սրտեւ ապաւինեալ եր առ ոծ .  
իսկ աստ դնէ հայիւ առ որ , որով դարձեալ զնոյն  
յայտնէ . բայց քանիզի ապաւինութին՝ որ լինի կար-  
դալով վերաբերի 'ի բան բերանոյ , իսկ ապաւինու-  
թին՝ որ լինի հայելով վերաբերի 'ի տեսուի աշաց ,  
կամելով որոշակի զնեւել և զայս՝ առէ :

Ու հաներ շնորհի յիշեն : Ի՞սկ բան ու զգակի յարի յերկ-  
ըորդ մեկնութի նախընթաց համարոյն , ուր յայտ-  
արար զանհնարին նեղութիւն արդարոց՝ ընդ որս և  
զիթառ իւր՝ մինչև մերձակնալ՝ ի մահ . ուստի և ազա-  
տէ ազատել զինքն յայնպիսի վշտաց . ի քեզ զ ասէ յու-  
սցացայ ի նեղութեա իմում . մի հաներ ազատէմ զհա-  
գի յինէն , օրսէս թէ ասէք . ի բազում նեղութեա  
ոչ մասց յիս զօրութիւն . և ահա ելանէ հոգիս ի մար-  
մայս . այլ դու նոր պահէքաւ և մի թողուր՝ զի ելցէ . յի-  
նէն հոգի իմ . որ է ասէլ . մի թողլ ար ինձ մեռա-  
նիւ բայտմնեղութեա :

լու զայս ասէ մարգարեն՝ ոչ զի երկնելքը՝ 'ի մահուանէ, այլ զի փափաքելք կեալ և ևս՝ առ՝ 'ի մեծագոյն ինչ ծառացութիւն մատուցանել ոչ՝ որպիս փափաքելք և եղեկիա արքայ. (Եսայ. լ. 20.) Լու գարձեալ կասկածելք՝ 'ի վտանգէ որ կարելը հասանել հօգւոյն՝ 'ի նեղուէ չարաց, զորմէ խօսի՝ 'ի յաջորդ համարն ։ Խորհրդաբար, բառիւս հոգի՝ կարել իմացեալ լինիլ աստ հօգի ոնդպաշտուե կամ հօգի մարգարենթէ, կամ հօգի ոոր, յոր միտ կամի ասել. զօրացն զիս՝ 'ի նեղութես իմում, և մի թոյլ տացես ինձ կորուանել զհամբերութիւն իմ, և այնու կորուանել նաև զհօգի ոոր, չչետ զայսօսիկ առաջի գնեւլց մարգարելին գառնայ խօսիլ զարութէ ամբարշտաց. և կամ մելով զերծ լինել 'ի հսարից նոցա աղաւէ զնծ և ասէ :

¶. ❷ - 44- 73- յըսկային - որ ն-դուշա ինչ . ՚է գոյ-  
ն-մուսա-ը գործունելու առօքեան-ը .

Արոգայթիւ իմացեալ լինի աստ չարարուեստ հնարք  
մեզաւորաց ևս և դիւաց, որով հնարին որսաւ զար-  
դարմն՝ ի չար կամս իւրեանց՝ առ. 'ի վնաս հոգւոց նո-  
ցա կամ մարմնոց նոցին. Եւ զի դժուարին է մար-  
դոյ մանաւանդ թէ անհնարին ինքնին առանձին կա-  
բել յամենայնէ պահպանել զանձն, յայն սակա և  
մարդարեն առ. ած ապաւինի, և 'ի նմանէ ինդըէ  
սահապանին. սմին իրի ասէ:

բաւեստ գիւտս մեղաւորաց՝ պահեա զիս 'ի հնարից նոցա , զորս իթրե զորովայթ թագուցանեն ընթացից կենաց իմոց . ապա թէ ոչ կործանիմ 'ի նոյն և կորնչիմ . իւ առ սաստիացուցանելոյ մորդարեին զաղաշանս իւր յաւելու , և ասէ :

Դ գայնափառնեն գործողին զնորդենաթէ : Այս բառ պատգ գայն լուսաթէ զնի փոխանակ զայթակղեցուցի , որպիսի են չար օրինակք , պատրոզական բանք , առերեսոյթ բարիք 'ի ներքուստ վասողք , և այլ սոցին նման գայթակղեցուցիւ իրք՝ զորս առնեն գործողքն անօրենութէ , այսինքն անօրէնք և ամբարիչորք , մանաւանդ զլուխ նոցա սատանայ :

Բ առ գ ի գայնափառնեն կարէ հայիլ և յորոգայթն զոր յիշեցոց , որպիս թէ ասէր , պահեա զիս յորոգայթէ անտի՝ զոր թագուցին ինձ գործօղք անօրդենուեն առ 'ի գայթակղեցուցիւ որոգայթէ գործօղին զանօրինութի . յոր անին անկանիլ մեղաւորք . առ որս հայելով յարէ զինի և ասէ :

Ե . **Ա**նիշն 'ի ցանց նորս հեղատոք . մայն էմ էս՝ մինչ անցէ :

Չ անցն է գործի որսալոյ՝ վանդակակերպ հիւսեալ 'ի բարակ չուանոյ , որպիսի է և ուռկանն . յոր միտ և վարմն կոչի երթեմն ցանց , որով նշանակի ուռկանահեռ թակարթ որսալոյ զմուլունս . արդ զոր 'ի վերոյ որոգայթ և գայթակղութի կոչեաց մորդարին՝ առաջ ցանց կոչէ զնոյն յասելու :

**Ա**նիշն 'ի ցանց նորս հեղատոք : Ո՞ւ զաւորօք իմացեալ լինին աստ նոքա՝ որք սիրեն զմեզս , կամ ո՛ և իցէ չարագ ործք , իսկ գերանունս նորա՝ առ երիս կարէ հայիլ . մի՝ յայն՝ զոր 'ի նախընթաց համարն կոչեաց գործօղ անօրէնութէ , որով նշանակի չարամիտ ամբարիչան , որ ոչ միայն անձին իւրում , այլև այլոց վասել ջանայ . 'ի ցանցս որք ասէ՝ մի անկցին արդարք այլ գաղանաբարոյք և բարձրամիտք , և չարագ ործք՝ որք յօժ արին գնալ զմետ կամաց նորա հայի և ի սատանայ՝ յորոյ 'ի ցանցս անկանին և ըմբռնին մնլիք : Երկրորդ՝ ըստ մեկնութեան բարունեաց բազմաց և

ըստ թարգ՝ սիւմաքոսի՝ կարէ հայիլ՝ ՚ի նոյն իսկ ՚ի  
մեղառս կամ յորոգայթ և նոցա յոր միտ կամի ա-  
սել. անկցին մեղառք ՚ի ցանց իւրեանց՝ զոր եղին  
առաջի այլոց, կամ անկցին՝ ՚ի նոյն որոգայթ՝ զոր  
ինձ լաբեցին:

Երբորդ՝ ըստ մեկնութեան ոմանց որց հարց՝ կարէ  
հայիլ՝ ի պատուհաս կամ յարդելս, յորս ըմբռնէ  
ած զմղաւորս, և յայս միտ կամի առել.՝ ի լարել  
մեղաւորաց զորոգայթ առաջի իմ, անկցին ինքեանք  
'ի ցանցա ոց, այսինքն ըմբռնեացին յանկարծելի պա-  
տռ հաս կամ յանակնունելի արդելս՝ զոր առարես-  
ցէ առ նոսա ած: Եւ այս իմացուած չէ ինչ օտար  
'ի մոտաց ոք գրոց, զի և յայս միտ խօսելով ած բե-  
րանով ովկեայ (Է. 12.) առէ. \* արկից ի վերայ  
,, նոցա զգարմ իմ, և իբրեւ զթալունս երկնից իջու-  
,, ցից զնոսա: Եւ սակայն որովհետեւ բառդ արա-  
գնի աստ իբր յարաբերական, կարդ շարադրութեն  
ու տայ յարաբերել զած, այլ զայլին: Աւսի և այս  
մեկնութիւնների լինիւ արտաքյ կարդի բանին: Վ. Ա.  
թէ յըմբռնիւ ոյլոց յորոգայթ՝ զիարդ լինելոց եր-  
մարդարելին զերծանիլ յայտ առնէ ասելով:

|| Ի այս եմ և մենք անցի : Երբ ակի մեկնի այս բան ,  
մի այսպիս . 'ի լարել մեզաւորաց առաջի իմ զցանցա'  
թէ պէտ և միայնակ եմ եօ' անօդնական և անպաշտ  
պան 'ի մարդկանէ , տակայն օգնեցէ ինձ ոոծ՝ մինչեւ  
անցից անվտանգ , և ոչ անկայց 'ի ցանցս նոցա , որ  
պէտ և եղեն իսկ բազում անգամ նմին ինքեան դաւ-

թի 'ի լարել սաւուղեանց զցանցս առաջի նորս :  
Խըկըորդ մեկնի այսպէս . որովհետեւ ոչ եմ ես մաս-  
նակից մեղաւորաց , այլ միայն եմ այսինքն մեկուսա-  
ցեալ եմ 'ի նոցանէ ( որպէս և այլ արդարք ) , ոչ ևս  
անկայց իբրև զնոսա ՚ի ցանցս . և վասն այսորիկ  
ջանացայց միշտ հետի կալ 'ի նոցանէ , մինչև անցից  
անվտանգ՝ 'ի ցանցիցն յայնցանէ , կամ որ 'ի նոյն  
հայի՝ եղէց յաշխարհի աստ միայնակ՝ այսինքն հեռի  
'ի գործոց մեղաւորաց , մինչև անցից զցանցիւք լա-  
րաց , և ժամանեցից յանվտանգ ելի կեանս , այսինքն

յարքայութիւն մեկնի այսպիս - անկցին մեղաւորք 'ի ցանցա

իւրեանց, և մի կարասցեն ելանել. և եթե ես ևս  
անկայց, օգնեսցէ ինձ շնորհըն այ՝ մինչեւ անցից  
այսինքն ազատեցայց անտի, և ես միայն ոչ մնացից 'ի  
նմա իրբեւ զնոսա: Հյերից մեկնութեց աստի՝ առա-  
ջինն երեխ հարազատագոյն. և համաձայն երբ՛. ուր  
գնի է սեւոտ անօին: այս է միայնակ (եմ) ես:

Օ այս բան ոմանք վերածեն 'ի գեմա քնի՝ ընդ ան-  
ցանել նորա միայն զամենայն ցանցիւք հնարից սա-  
տանայի, և 'ի միայնակ յաղթել նորա զօրուեղ դժո-  
խոց և իշխանութեան մահու: Խւ ըստ այսից մե-  
զաւորօք իմացեալ լինին որդիք մարդկան ծնեալք  
'ի մեղս. զի յանկանիլ նոցա 'ի ձեռս սատանայի՝ քա-  
նոցն մեր եկեալ ազատեաց զնոսա 'ի ձեռաց նորա:  
Խսկ այլք՝ մեզաւորօք իմանան աստ զառաքեալսն 'ի  
գոյթակղիլ նոցա 'ի գիշերի մատնուե, որով և ան-  
կան 'ի ցանցս այսինքն 'ի մեղս, զոր լարեաց նոցա  
յայնժամ սատանայ. խսկ նորն մեր միացեալ իրբեւ  
միայնակ է անց ընդ չարշարանս, և զերծոյց զնոսա և  
զամենայն որդիս մարդկան՝ առ 'ի վերածել զնոսա

յանքոյթ խաղաղութե յաւիտենական կենաց:  
Ծարոյապես, ցանցիւք իմացեալ լինին որ և իցէ ա-  
ռիթ մեզաց, յորս անկանին անզգոցք. խսկ որք ըդ-  
գուշանան և փախչին 'ի նոցունց, նորա միայն անվը-  
տանգ անցանեն և ապրին: Ամին իրի չոգեոր խրա-  
տատուք առաւել քան զամենայն՝ յառթից զգուշա-  
ցուցանեն, մանաւանդ որք վտանգաւորքն են. զի  
յայսպիսի առիթս մեծագոյն հրաշք է ոչ անկանիլ 'ի

մեղս՝ քան զմեռեալս յարուցանել:

Ա էմն հաւատոյ՝ որ պատրաստ եր 'ի մեռանիլ քան  
ոչ անկանիլ, 'ի մնալն 'ի մէջ առթի՝ չարաչար ան-  
կաւ. շփոթեցաւ և ուրացաւ. և 'ի յամելն 'ի նոյն՝  
կրկին ևս չար քան զառաջինն խորտակեցաւ: Փիլիպ-  
պոս առաքեալ (որպէս կարծի ըս որում վկայէ կղե-  
մէս ազլ քսանդրացի) լուեալ զմահ հօր իւրոյ՝ 'ի խղճէ  
պարտաւորեցաւ գնալ և թաղել զնա. վասն որոյ  
հրաման խնդրեաց 'ի քու. խսկ քո՞ ոչ ետ նմա թոյլ  
գնալ. (մատ. շ. 21.) հրաման այ եր պատռել  
զհայրն. այլ քա ասաց ցնա. \*թող զմեռեալս թաղել  
» զմեռեալս իւրեանց լ. ընդէլը արդեօք. պատաս.

## Ա Ա Դ Մ Տ Խ Ա Խ

իսանեն մեկնիւք , թէ 'ի գնալն ըմբռնիւր 'ի ցանցս  
ոչ ևս դառնալոյ առ քո . զի 'ի խառնին ը մեռեալս  
այսինքն ընդ մեղաւորս և չե անհաւատս՝ կապիւր  
ընդ նոսա , և ընդ նոսին մեռանելը . վասն զի յայտ է  
թէ յորժամ մարդ կենդանի՝ կապի ընդ մեռեալ  
մարդոյ՝ ինքն ևս մեռանի . ( ղուկ . թ . 16 . ) Վար  
մարդէս՝ ի մեռեալ մարդոյ զզուին մարդիկ , և փու-  
ռոպէս՝ ի մեռեալ մարդոյ զզուին մարդիկ , և փու-  
ռան ծածկել զնա ընդ հողով կամ 'ի գերեզմանի ,  
սոյնպէս պարտ է զզուիլ յառթից մեղաց , և փախ-  
չիլ 'ի նոցունց :

Երիտասարդք ոմանք ինդը ցին 'ի ծերոյ զբանս կե-  
նաց . և նա առէ , գրեցէք զոր առեմ . \* յառթէ փա-  
,, իսիր || . և 'ի գրել նոցա զայս՝ առէ գրեցէք . \* փա-  
,, իսիր յառթէ || . և յորժամ գրեցին զայս՝ առէ ցնո-  
սո գարձեալ . գրեցէք \* յառթէ փախիր || : Վառ  
ցնա , այժմ գրեցաք զայդ . իսկ ծերն դարձեալ ցնոյն  
կրկնէր . \* յառթէ փախիր , փախիր յառթէ || . զի  
առանց այսը չե հնար մարդոյ կալ առանց մեղաց .  
Ըստկոր նահապէտ ոչ ննջեաց 'ի քաղաքն լոմաւուս  
որ թարգ մանի խոտորումն , այլ առ նովա 'ի բացի 'ի  
վերայ քարի . զի քաղաքն այն լի էր առթիւ մեղաց .  
յորս կարեն ըմբռնիլ . իսկ զտեղին՝ ուր ննջեաց՝ կո-  
չեաց տուն ոյ ( ծնն . իշ . 12-20 . ) զի տեղին արտա-  
քոյ առթի մեղաց իրը տուն ոյ է :

Գլխաւոր առիթ և ցանց չարին է տեսուի կանանց  
և կենակցութի ընդ նոսա . մի միայն տեսութի նո-  
ցա հեղձոյց զայըն ըստ սրտին ոյ զզաւիթ . և կե-  
նակցութի նոցա վըրեաց զսիւնն իմաստութէ զողո-  
մնն . Ավն ոչ է 'ի հողոյ . աւազ է , 'ի մերձենալդ  
խրի նաւ քո ծանրաբեռնեալ առարինութիք . աւազ  
ծածկեաց զբազումս , և հեղձոյց , և կին զարս առա-  
քինիս . \* Դ մէջ կանանց մի յամենար ( առէ իմաս-  
տունն ) . քանզի 'ի հանդերձից զոյանայ ցեց , և  
,, 'ի կողութէ անիրաւութի առն . ( սիրուք . իշ . 13 . )  
Եւ դարձեալ առէ . \* 'ի կողութէ է եղեալ սկիզբն մե-  
ջաց , և նովին ամենեքին մեռանին . ( սիրուք . իշ .  
33 . ) Վ. Դ 'ի ջրոյ գոյանայ , 'ի մերձին 'ի ջուր հա-  
լի , որպէս դրի 'ի վարս հարանց , Վ. ի մերձենար ,  
մի հուսլ լինիր . մի առեր , աղջական իմ է . զի մար-

Մ ԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

մին ոչ ճանացէ զաղգականութի. մարմին լուցկի է  
(այսինքն իտու, ) և կինն հուր. զիարդ հնար է՝ թէ  
լուցկին մերձեսցի 'ի հուր, և ոչ վառեսցի. մի ա-  
ռածնանար ընդ հրոյ ապա թէ ոչ այրիս. առ այս  
օրինակ որըն մեր հազիւ երբեք առանձինն խօսեր  
ընդ կնոջ. որոյ վասն իբրև տեսին առաքեալքն՝ թէ  
խօսի ըստ սամարուհւոյն առանձինն՝ զարմացան, զի  
չեին տեսեալ զիսօսիլ նորա այնպէս. յայս իսկ ոչ ետ  
թոյլ մագդաղենացւոյն մերձենալառ ինքն յառանձ-  
նուե, առ 'ի խրատելոյ զմեզ: Ինքն միայն էր սրբու-  
թի սրբոց, մեք անօթ աղտեղութե. չեր նմա հնար  
աղտեղիլ, մեզ դիւրին ամենեին. նա ոչ կարեր ըմ-  
բռնիլ, մեք 'ի հպիլն ըմբռնիմք, և կորնչիմք. ապա  
զգուշասցուք, և զերծցուք. որչափ զգուշանամք՝  
այնչափ ապահովանամք իւ եթէ փոյթ ևս ունի-  
ցիմք, զառիթսն մեղաց դարձուցանեմք 'ի գործիս  
առաքինութեց. աչքն առիթ եղեն դաւթի 'ի մե-  
ղանչել. և յապաշխարելն արար զայնս անօթս արտա-  
սուաց: Այսնպէս և զայլ արտաքին առիթս կարեմք  
մեք ևս 'ի բարին դարձուցանել. որով և արժանի  
լինիմք նպաստից հոգւոյն սրբոյ. և նովառ զօրա-  
ցեալ ցնծալից ժամանեմք 'ի յանդորրութի յաւիտե-  
նական:



## Ս Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Տարածումն պաղատանաց առաջի ոյ առ 'ի գտանել  
զաղատուի 'ի վտանգէ և 'ի ձեռաց հալածչաց, խոս-  
տանալով գոհանալ զնմանէ յազատելն անդ:

Խմասդութի 'է դաւիլ. աղօնէ 'է ծամանակէ չե եր նա յայ-  
ցէ անդ:

**1.** **Դ**այնիւ իմով ես առ որ իարդացի. քայնիւ իմով զոր  
աղաչեցի: 2. **Ա**յս-եցեց առաջէ որ զաղօնս իմ, և  
չեղալիս իմ առաջէ նորա պատեցեց: 3. **Ե**նորաշէ լունէն

4-Գ-Դ իմոյ, Ճ-Ո- քը ծանեաբ շշա-էլու իմ. 'Ե շանապարհ  
յոյ և գնայտ, Ա-Կ-Գ-Շ-Ա- ինչ որ-Գ-Վ-Ր- : 4 Հ-այէտ յաջմ' Գ-Ե-  
անէտ, և ոչ ոչ մանաշէր շես. Հ-րէտա- յինէն Ք-ակուստա իմ.  
և Ի-Հ Գ-ա- կանդրօղ անչին իմոյ : 5 Լ-Հ-ա- կանէնէտ առ Ք-էլ քը  
և ասացէ, Ճ-Ո- Ե- յայ և Բ-ա-ժ-էն իմ յերիչին Հ-ընդ ան-աց :  
6 Ա-ա-յէտ քը յաշօն իմ, շե Ե- յա կառնաբհ Ելէ յորժ. ա-պ-է-ն-ի  
շե 'Ե հ-ա-լ-ա-մ-չ-ա- իմոյ, շե հ-չ-օ-ր Ելէն առն շե : 7 Տ-Ե հ-ա-ն  
'Ե Բ-ա-ն-պ-է պ-ա-նչին իմ. Գ-ո-հ-ա-ն-ա-մ պ-ա-ն-ո-ա-ն-է չ-ո-ւ-մ-դ- : 8 Ի-ն-չ  
ա-պ-ա-ս-ն ա-բ-դ-ա-բ- մ-ն-չ- հ-ա-կ-ո-ս-ս-ն-է ի-ն-չ :

# ԱՅԵՐ ԵՎ ՎԱԳԻՐ.

¶ יְהוָה אֱלֹהִים־בְּכֶם 'ת תַּמְלִיכֵנִי . וְגֹדֵלָה 'ת תַּמְלִיכֵנִי כִּי תַּעֲשֵׂה  
כִּי תַּעֲשֵׂה :

|| Զ ԳՏԵՇԵ ԵՄԵՆԵՒԻՒՆ ՚  
սաղմոսս մեր միաձայնութե ՚ի վերնա-  
գրեդ ։ յերկուս զնի ։ \* սաղմոս ՚ի դա-  
,, ւիթ ։ ՚ի միում ։ \* սաղմոս ՚ի դաւիթ ՚ի ժա-  
,, նակի զի էր նա յայրի անդ ։ և յայլում \* իմաս-  
,, տութե ՚ի դաւիթ վասն ժամանակի զի էր յայրի  
,, անդ ։ ՚ի միում ևս \* ՚ի կատարած սաղմոս ՚ի դա-  
,, ւիթ ։ յայլում \* իմաստութե ՚ի դաւիթ ։ և ՚ի  
միում ։ \* իմաստութե ՚ի դաւիթի , աղօթք ՚ի ժամանա-  
,, կի և այլն ։ ՚ի միում ևս \* իմաստութե ՚ի դա-  
,, ւիթ աղօթք ՚ի ժամանակի զի էր նա յայրի անդ ։  
և յայլում ։ \* իմաստութե ՚ի դաւիթ ՚ի ժամանակի  
,, զի էր նա յայրի անդ ։ ՚ ասկ յերիս և ՚ի սաղ ։ վարդ-  
դնի ըստ գրելոյ մեր ։ \* իմաստութե ՚ի դաւիթ ։ ա-  
,, ղօթք ՚ի ժամանակի զի էր նա յայրի անդ ։ և զի  
այս համաձայն է թարգ" ։ եօթ" ։ և լատ" ։ զայս ընտ-  
րելագոյն համարեցաք և զսոյն եղաք ։ նա զի և եր-  
րայականին համաձայն գտանեմք ։ ուր գրի (՚ի Ճիւր ։)  
այսպէս ։ \* իմաստութե ՚ի դաւիթ ՚ի լինիլն յայրի ,  
,, աղօթք ։

Այս այս վերնագիր յայտ առնէ զհեղինակե զժա-

մանակ, ևս և զառիթ յօրինելոյ սաղմասիս : Ի յէ զոք  
առէ՝ \* էր նա յայրի անդ . . պարտ է քննել, զի դա-  
ւիթ երկիցս դաւա յայրի 'ի ժամանակս հալած մանն  
սաւուզայ . մի յայրին սղողամայ որ և կոչի անձաւ,  
ուր վոանդ մեծ էր նմա յամել անդ . վայ միայն  
յած ապաւինեցաւ, և յապաւինիլն 'ի նա' առաքեցաւ  
առ նա գագ մարգարի, որոյ բանիւն ել նա յայր-  
անտի և գնաց 'ի քաղաքն սարիթ . ( տես . տ . Եւագ .  
իր - 1-5 : )

ՂԵՐԿՈՐԴ՝ ՚ի մեծի այլին գ ազդայ կամ ենգաղդայ,  
ուր եմնատ և սառուղ յանգել տն՝ ՚ի կատարել զգէտս  
կարեաց որովայնի ՚ի խորշս ինչ այլին . (տես՝ ՚ի առաջ քաղը . ինք . 1-9+) ՚ԱՅԼ թէ զո՞ր արդեօք յերկուց  
աստի պարտ ից . իմանալ ասա՛ վէ՛ չ ՚ի մեկնիս .  
ոմանց յառաջինն վերածեն , և բազումք ես յերկ-  
րորդն : Խսկ մեք ոչ կարելով որոշումն տալ՝ ՚ի հասա-  
րակի առաջի դնել մք զմեկնութի բանիցն . ըստ որոյ  
և վերնագիր սաղմոսիդ բացատրի այսպէս . այս սաղ-  
մոս ասացեալ է՝ ՚ի գաւթայ իբր աղօթք ապահնե-  
լով յած առ՝ ՚ի ազատիւ ՚ի վտանգէ անտի՝ յորում  
էր՝ ՚ի յայրի ՚ի հալածին՝ ՚ի սաւուզայ . իսկ վասն  
բառիդ իմաստութի , տես՝ ՚ի սաշ . լա . ՚ի վերնագը ՚ի  
կ ՚ի ներած . զլ . ժ :

• 10 •

2. Հայութ ի մաս է առ ապա ի արքայութ յայնիւ ի մաս զարդ

## W b u 'b u b o b b b b

**Պ**Նէպէտ և հասարակաց է յանկանիլն 'ի յետին վը-  
տանգ կենաց՝ առ ած աղաղակել, սակայն յամենայ-  
նի զսոյն առնել յատուեկ իմն երեխ դաւթի, օրպէտ  
է տեսանել 'ի սաղմօսնորա, յորս յաջախ յիշատակի  
կարդալ նորա առ ած յոր և իցէ վտանգս և 'ի նե-  
ղութիս, եթէ 'ի հասարակականս և եթէ 'ի ծա-

**Q**այնիւ է հմա և ու պը կորդացի ։ Վ. յսինքն՝ յըմբռնիւ  
իմում՝ ի նեղութի ծանը և՝ ի վտանգ մեծ՝ ու ու-  
պաւինեցայ ՚ի մարդ ոք, այլ յանձ, աղաղակելով  
առ նա՞ ու այնպիսի ձայնիւ՝ որ ից սոսկ քերանոյա-  
ռոտար՝ ի հոգւոյս, այլ այնպիսի ձայնիւ՝ որ է յատուկ  
հոգւոյս ։ և յայս իսկ յաւելու դնել զրառդ իման, զի  
որ միայն քերանով աղաղակէ՛, և ոչ իսկ լամուտ լինի  
՚ի միտոս, և ոչ զգածի ՚ի կամս, այն ձայն իբրև օտա-  
րի է ։ իսկ որ իմանալով և՝ ՚ի հոգւոյ անտի բդիսելով  
աղաղակէ՛ այն է իւր՝ իբրև զձայն բանականի ։ և  
համարի իբրև զձայն կենդ անի պաղատանաց և աղա-

անոց, զոր և կը կնելով հստատ. յա

Համար ասել. մի կարուք է  
Հայեա ինչ պաշտետ. Վասի ասել. մի կարուք է  
սոսկ գողումն ձայնի եթ աղաղակելս իմ առ ած, այլ  
ցաւադին պաղպատանք, որով աղաւեցի զնու. Վ. Ա. թէ  
զիարդ եթ հանգամանք այս աղաւանաց կամ զիարդ  
եթ լինելի ցաւցանէ. ի յաջորդ համարն ասելով.

Սիսելին է բանալով զիրն, կամ բաժանելով զիմս  
տարածել, որպես որ բանալով զիտաւն տարածէ, զայն  
ի գետի կամ ՚ի վերաց ուղղանոց, և կամ որ զդէղ  
հողոյ կամ զիոյտ գրամբ և այլ այսպիսի իրաց տա-  
րածեցեր իշխ ըստ այսմ ասելն սփռել զազօթս ա-  
ռաջի նյ՝ յայտ առնել, թէ չէ սրարտ զազօթս իրը  
զիոյտ ինչ բանից անբաց և անորոշ առաջի նյ գնել,  
այլ բանալ զայն և տարածել. և այս յայնժամ լինի  
յորժամ որ յազօթելն զներքին զօրուի բանիցն զըրս  
ամ բերանով յատակ իմանոյ. և զամենայն անսենց  
և անպատճակ գնել առաջի նյ իսնաբհութը, որ  
ոկտ թէ բայց ալ էր զամենոյն՝ զոր ունելը ՚ի սրաի

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Խ Ե Կ ,  
յաղօթելն : Վ Հ Ա պէս խոստանայ առնել և մարդա-  
րէն յասելն :

Ա վ ա ե ց ի շ ա ս շ ի ն դ ն կ ա ղ ջ ի ն ի մ : Կ ա մ ի ա ս ե լ . յ ա ղ օ-  
թ ե լ ս ի մ բ ա ց ի ց զ ա յ ո յ ն , և ն ո վ ա ւ բ ա ց ի ց զ ա մ ե ն ա յ ն  
զ ի բ ր տ ի մ ա ռ ա ջ ի ն ո ր պ է ս ե լ , և ո չ թ ա ղ ի ց ի ն է  
ի ր ք ծ ա լ ե ա լ :

Հ ա յ ե լ ո վ 'ի յ ա ջ ո ր դ հ ա տ ո ւ ա ծ դ ' մ ա ր թ է և ա ս ե լ թ է  
բ ա ռ դ ա ղ օ ն ի դ ն ի ա ս տ խ ե լ ա մ ժ ո ւ թ է ձ ե ռ ո վ փ ո խ ա-  
ն ա կ ա յ ն ր ' ո ր յ ա յ ա ն ե ա լ լ ի ն ի ա ղ օ թ ի ւ ք + ա յ ս ի ն ր ն փ ո .  
խ ա ն ա կ յ օ ժ ա ր ու թ է ս ր տ ի , կ ա մ փ ո խ ա ն ա կ ա տ ա-  
ռ ա ն ա ց հ ո գ ւ ո յ ն , զ ո ր ս խ ո ս տ ա ն ա յ բ ա ն ա լ ա ս ա ջ ի ն ո յ :  
Վ Հ ա ն ա լ ս ո չ է վ ա ս ն ա յ ս ո ր ի կ ' զ ի ն ո ծ կ ա ր օ տ ի  
տ ե ս ա ն ե լ , ա յ լ զ ի մ ե ք կ ա ր օ տ ի մ ե ք ց ո ւ ց ա ն ե լ , և ն ա  
ի ն ք ն կ ա մ ի զ ի ց ո ւ ց ո ւ ք ն մ ա զ ա յ ն զ մ ե ր կ ա ր օ տ ո ւ ի .  
զ ի ո ր ո վ շ ե տ ե խ ն դ ր ե մ ե ք լ ի ո ւ լ զ ա յ ն , պ ա ր ա տ ի մ ե ք ն ա խ  
հ ե զ ո ւ լ ա ռ ա ջ ի ն ո յ ' ա յ ս ի ն ք ն յ ա յ ա ն ե լ , թ է յ ա յ ս ի ն է  
և յ ա յ ն ի ն է ա ռ ա լ ա պ ի մ ե ք , զ ո ր և յ ա ն դ ի մ ա ն ա ռ ն ե լ կ ա-

մ ե լ ո վ մ ա ր դ ա ր է ի ն ' յ ա ր է զ ի ն ի և ա ս է :

Ե ւ զ ե ղ ա ն ե ի ն մ ա ս շ ի ն ա ր ս զ ա յ ե ց ի : Վ Հ ա ն է  
ի ր ը բ ա ց ա տ ր ու թ ի ն ա խ ր ե ն թ ա ց հ ա տ ո ւ ա ծ ո յ ն . ո ր պ է ս  
թ է ե ղ ե ա լ է ր . 'ի ս փ ո ւ ե լ ս ի մ զ ա ղ օ թ ս ա ռ ա ջ ի ն ո յ :  
զ ա մ ե ն ա յ ն ն ե զ ո ւ թ ի ս ի մ պ ա տ մ ե ց ի ց ն մ ա զ ա յ ի ն ք ն  
յ ա յ ա ն ի ա ս ա ց ի ց ն մ ա , ո ր պ է ս թ է պ ա տ մ է ի յ ա կ ա ն ն ո  
ն ո ր ա . և զ ո ր ս կ ր ե մ յ ա ն ն ի մ , և յ ո ր ս հ ա մ բ ե ր ե մ  
վ ա ս ն ն ո ր ա ' մ ա տ ո ւ ց ի ց ն մ ա ի բ ր ե լ զ ո ւ լ է ր պ ա տ ա ր ա .

գ ա ց :

Հ ո վ շ ա ն ի մ ա ս տ ա ս է ր 'ի կ ա ր դ ս պ ա շ տ ա մ ա ն ց ե կ ե ղ ե-  
ց ո յ , ե ր ե ս . 3 1 6 . զ ա փ ո ւ ե լ ն ' հ ե զ ո ւ լ ը ն ի մ ե ռ ն ա ռ ա տ .  
և հ ա յ ե լ ո վ 'ի յ ա ջ ո ր դ հ ա մ ա ր ն մ ե կ ն է ա յ ս պ է ս \* հ ե-  
,, զ ո ւ մ ա ռ ա ջ ի ն ո ն զ ա ղ օ թ ս 'ի ն ո ւ ա զ ի լ հ ո գ ւ ո յ ն պ ա ր դ -  
,, և ա ց լ . ի ր ը զ ի ո ր պ է ս 'ի ն ո ւ ա զ ի լ ա ն ձ ի ն ' հ ե զ ա ն ի  
մ ա ր դ և ա ն կ ա ն ի ե ս , ս ո յ ն պ է ս 'ի պ ա կ ա ս ի լ պ ա ր դ ե ա ց  
հ ո գ ւ ո յ ն ո յ լ ' հ ո գ ի ն տ կ ա ր ա ց ե ա լ պ ա ր ա տ ի հ ե զ ո ւ լ զ ի ն ք ն  
ա ռ ա ջ ի ն ո յ , և 'ի ն ա ա ն կ ա ն ի լ ա յ ս ի ն ք ն ա ռ . ն ա ա պ ա  
+ ի ն ի լ ա ղ օ թ ի ւ ք :

Ի ա կ թ է շ է շ ը զ ո ր 'ի ն ա խ ր ե ն թ ա ց հ ա մ ա ր ն յ ա ն ց ե ա լ  
մ ա մ ա ն ա կ ի ե ղ մ ա ր դ ա ր է ն ' ա ս ե լ ո վ կ ա ր դ ա ց ի , և ա-  
ղ ա լ ե ց ի , ա ս տ յ ա պ ա ն ի ժ ա մ ա ն ա կ ի ս ո ս ի յ ա ս է լ ' ս ը փ-  
ո ւ ց ի ց և պ ա տ մ ե ց ի ց + ծ ա ն ի ր զ ի 'ի կ ա ր դ ա լ ն ո ր ա

առ անդ , ըստ որոյ ասաց՝ կարդացի և աղաւեցի , 'ի կարդալն անդ իբրև թէ խորհեցաւ և զե զանակ կարդալոյն , և եդ 'ի մտի սփռելով զաղօթ սն կատարել զայն . վասն օրոյ ասաց , սփռեցից՝ և պատմեցից . և յաղագս այսը ապառնի եդ : Ո' արթէ և սաել , թէ զապառնին փոխանակ անցելց առաջի առնել , որպես և յայլ տեղիս :

Եայս բան ցուցանի ևս թէ ՚ի սփռել մեր զաղօթս առաջի ան պարախմբ բարեկարդել զամենայն շարժուածս սրտից մերոց , և ուղղել զբերմունս կրից ըստ բարեհաճուեն այլ . զի աղօթքն է իբր ներդաշնակաւորութիւն ( կամ ասացից համաձայնեցուցութիւն ) աղեաց քնարի , այսինքն կրից սրտի ընդ ածային կամաց և ընդ բանականութէն . եթէ բարւոք ներդաշնակաւորեցին սոքա , բարւոք հնչէ քնարդ , այսինքն սիրտդ յաղօթելն անդ . իսկ եթէ ու բարւոք տրամադրեացին սք՝ յոռի հնչէ : Իսամիս յաղօթելոյ բազզը բանալ նուածելով և բարեկարդելով զկիրսդ աղօթ թէալ , եթէ ու քաղցրանաս յաղօթս , մի տրամնջեր՝ թէ ոչ համեղանամ . այլ տրամնջեալ զկրիցդ՝ զոր կենդ անի ուահելով աղօթ ես : Քար բարւոք կոփեալ և կոկեալ դիւրաւ զետեղի ՚ի տեղով իւրում . և սիրտ մաքրեալ ՚ի կրից յաղօթս . ապա թէ ու յաղօթսն անդ բազում կռանահարութիւն լինին : Ուրեմն ՚ի սփռել քում զաղօթս՝ սփռեալ և զկիրսդ , և պատմելով զտառապանս կրիցդ , նորոգեալ զքեզ . պատմեալ և զնել զութիսդ՝ զորս կրես , և զվասնդիլ անձինդ յայնս՝ յորս տագնապիս , որպես առնել և մարդարեն , զոր և առաջի դնէ ՚ի յաջորդսդ՝ առելով :

Դ. Ա նուազիլ յինէն հոգառ ինոյ . բառ Շը ծանեսոր շը սկ ին իմ . ՚ի մանաղորդ յոր և գոյոյի , Բագայան բնէ որոգային :

Ա ուաղիլն է նուազիլ մարդոյ ՚ի յուժոյ կենսակոն ոգեաց . և ըստ այսմ նուազիլ հոգւոյն կարէ լինիլ վասն հնգից պատմառաց . մի որ մեծն է՝ վասն հալելոյ հոգւոյն ՚ի սիրոյ : Որ կրորդ՝ որ չարն է՝ վասն մեղաց՝ որով հոգին զրկեալ ՚ի չնորհաց՝ այնպիսի լինի յինքեան՝ որպիսի լինի թալիացեալ մարմինն :

(թէկ ոչ զգ այցէ զայն) Խըրկրորդ՝ վասն խաւարելոյ մտաց և խստանալոյ կամաց և ցամսպելոյ 'ի հոգեռոր միմիթարութեց: Չորրորդ՝ վասն արտաքին մեծամեծ նեղութեց կամ վասն ծանր հիւանդութեց, որովք 'ի նուազիլ մարմնոյն՝ երեխ նուազիլ և հոգին: Հինգերորդ՝ վասն պղտորելոյ կարողութեց հոգւոյն՝ որ հասարակօրեն պատճառի 'ի կրից, մասնաւանդ 'ի մեծէ երկիւղէ, կամ յանհնարին հոգոց կամ 'ի սաստիկ նեղորտութէ և այլն: Բայ այսմ հինգերորդ օրինակի դինի աստ բառս հասողիլ, յանելն:

**Ի** հասողիլ յինէն հռդայ իմոյ. դու ուեր ծանեսը շշատին իմ: կամի ասել. 'ի պաշարիլ իմում 'ի վտանգ մեծ՝ 'ի ժամանակս հալած անացն սաւու զայ և այլոց, երկիւղ անհնարին կալաւ զիս. որով և հոգի իմ սկսաւ նուազիլ և թալկանալ. և եղե մերձ 'ի թողուլ զմարմին իմ, և մեկնիլ յինէն. այլ ես յայտմ նուազման դիմեցի առ քեզ աղօթիք. զի դու նոր ծանեար դշտ ւիզս իմ, այսինքն զիտացեր և զիտես 'թէ շաւիդք իմ զոր ես կալայ առ սաւու զ և առ այլ թշնամիս իմ՝ ոչ պարտառուին զիս մատնիլ 'ի ձեռս նոցա զի ես ուինչ արարի ընդ գէմ նոցա:

Վարթ է զայս յետին բան սցընազգ ևս շարայարել ընդ նախընթացին իբր մազթողական. որպէս թէ եղեալ էր. 'ի նուազիլ հոգւոյ իմոյ աղազակեցի առ քեզ և ասացի. դու նոր որ ծանեար զշաւիզս իմ, զերծն զիս 'ի վտանգէ աստի. իսկ եթէ դու ոչ կամիցիս զերծուցանել, առաւել ևս մեծանայ վտանգն իմ, և ես 'ի նոյն կորնչիմ:

**Ե**թէ նուազիլ իմասցի աստ ըստ սիրոյ, որպէս իման նան ոմանք և վարդան, կամի ասել. դու նոր զիտես՝ զի յառաւելութէ սիրոյ քո թալկացաւ հոգի իմ, և սկսաւ մեկնիլ յինէն. յայսպիսի սիրոյ մղեալ կալայ զայնպիսի շաւիզս զորս դու ծանեար, այսինքն զորս դու ծանաչ: իբ ոչ լինիլ օտարս, այլ ուղիզս և քեզ համոյականս, բայց վտանգի դիպայ. և առ այս յարէ և առէ:

'Ե ձեռպարհ յար և քայլէ բարտացաւ ինչ որպայն: Իմ մի ասել. համեցայ դնալ ըստ համոյս քոյ, և ընտ-

բեցի ինձ Խանապարհ ուղիղ, յոր և ցանկայի գնալ գնայի և Խանապարհաւ արդարութեա առ ընկերու իմ և առ թշնամիս բայց յայսմ Խանապարհի թագուց ցաւ ինձ որոդայիթ կորստեան. որ է ասել. եհաս ինձ ան կարծելի վասնու, մինչեւ մերձ լինիթ ինձ անկանիլ նոյն և կորնչիլ:

Гълъбът ще се измъчи, ако се опита да си спечели сърдечната му обичайка. Тя е във възможността да се измъчи и да се умори, но тя не е във възможността да се умори и да се измъчи. Тя е във възможността да се измъчи и да се умори, но тя не е във възможността да се измъчи и да се умори.

Հայէկէն են որոգայթք շուրջ զբարեօք, զվագացու-  
տութիւն, զորկրամուլութիւն, զատելութիւն, զսուութիւն,  
զբարկութիւն, զդողութիւն, և այլն. յորս ըմբռնին չարք,  
խոկ յաջմէն են որոգայթ շուրջ զբարեօք, այն և  
որոգայթն անափառութեւ, և ամբարտաւանութեւ,  
շուրջ զաջօթիւք, զպահօք, զողորմութիւն, և այլն:  
Դաս որոգայթ վտանգաւոր է, և բարիք ըմբռնին ի  
սմա: Այս որոգայթ վերած են բազումք զբան առա-  
ջիկայ բնաբանին. ըստ և մեծն խոսրով. (՚ի մեկն.  
ժամագր. երես. 73.) յասելն. \* սադմոսանուագն  
,, և ՚ի ձանապարհն իսկ (առաքինութեւ) որոգայթ  
, եգեալ ցուցանէ. ՚ի ձանապարհ յոր և գնայի ասէ  
, եգաւ ինձ որոգայթ ։ Եւ երես. 75. ասէ. \* ՚ի  
, միւսն եկես սցուք (այսինքն ՚ի բարիք կարծեցեալ հա-  
նապարհն այն է ձանապարհ առաքինութեւ) զոր  
, դաւիթ ասաց որոգայթ ։ եգեալ ՚ի ձանապարհն,  
այսինքն յաջօթն, և ՚ի պահն, և յողորմութիւն  
և յայլ բարեգործութիւն ամբարտաւանիւ կմը սնա.

370 Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ի Ե Շ Ն  
,, պարծիր, կամ այլոց դեր՝ ՚ի վերսոյ ելանել. որով և  
,, փարիսեցին սնավատակ եղել. և տուառ օրինակ  
զդուչութեն և զգաստութեն.

[Ժառանք տեսեալ՝ թէ մին յընկերաց իւրեանց ըմբ-  
թը անեցաւ յորոգայթ՝ ոչ մերձենան, այլ փախչին յո-  
րոգայթէ անտի. ՚ որու որոգայթադիրն է՝ այլազգ-  
կարդ. զրոգայթն և այնպիսեաւ իւրիք ծածկէ՝ որով  
բնարին որպէն և ըմբռնին. սոյնպէս վարի և սատա-  
նոյ, յայլ ինն կերպարանն ափոխելով զրոգայթն, և  
որ ափորժելին է որսոյն զայն առաջի առնելով. մինչեւ  
մերձեսցիս աներկիւդ և ըմբռնեսցիս. Խթրե ձկնորս  
խայծիւ պատէ զկարթն. գու մի հայիր ՚ի խայծն,  
այլ զննեռն զկարթն. յորում է չար դիտումն սատա-  
նոյի. և զայն դիտելով զդուշացիք. \* չէ մը ինն ան-  
,, տեղեակ խորհրդոց նորա. ( ՞ . կոր . ՞ . 111 )

Խն ռմանք ՚ի գողոց, որք ըրջին ՚ի հանդերձո երեե-  
լիս մինչեւ խարեսցեն, և գողասցին. սոյնպէս առնե-  
և սատանայ. քանզի չկերպարանի ՚ի հըեւտակ լուսոյ. ( գաղ. ժամ. 14. ) մինչեւ գողասցի զմիտադ, զու կա-  
րեն յայսմ, մահադեղ մատուցան.՝ բայց ոչ յայսնի,  
այլ անուշիւ իւրիք գաղեալ. յառնուլով ոչ իմանաս.  
այլ յետոյ վշտանաս և թշուառանաս. Խարիճ է,  
զթոյն իւր յետ իւր կրէ. խայթեսցիս, յետոյ իմաս-  
ցիս. Խթէ կամիս զերծ մնալ ՚ի հնարից նորա, մի  
տար նմա ժամանակ որոգայթ լարելոյ. զբաղեան ՚ի  
կարեոր գործս. յետս կաց ՚ի դատարկութէ. \* սու-

, ասնայ միշտ զբաղեալ գտցէ զքեզ. միշտ ՚ի ճա-  
նապարհի առաքինութեն տեսցէ զքեզ. միշտ իրը ՚ի  
զինեալ հայիցի ՚ի քեզ. Ծանսիր ևս՝ զի սատանայ՝ ոք  
հակառակն թարգ մանի, ոչ զարի ընդ քեզ հակառա-  
կութք, այլ շողոմելով և համազելով պատուելով և  
փայփայելով, և զիրաւունս քո ջատագովելի ցուցա-  
նելով, մինչեւ արկցէ զքեզ ՚ի վարմն իւր Օննէ ըզ-  
սիրտ քո, հայի և ՚ի ճանապարհ քո. և ըստ այսմ  
պատրաստէ զօրոգայթ իւր. Խւ ըստ այսմ մարթ է  
զնախդիրդ ՚ի առնուլ աստ փոխանակ նախադրուես  
շտ. որպէս թէ եղեալ եր, ըստ ճանապարհին յոր  
գնայի թագոյց ինձ չարն որոգայթ կորստեան. զոյս-  
ոլիսի պաշարման և որոգայթադրութեն պարախմբ տ-

ուաջի առնել ոյ զկարօտութի մեր և զանոպաշտպանն  
լինել. ըստ որում առներ և մարգարեն ասելով :

Դ . այէն յաջի տեսանել. և ոչ ոչ ձանալեր դէս .  
ինքնու յինէն փոխառող էմ. և ոչ գուստ ինդրօն  
անյին ինչ :

Վ. յս ասացուածք յայտ առնեն զանօգնական մնալ  
անձին դաւթի 'ի պաշարման անդ իւրում և զու կա-  
րել նորա ապրեցուցանել զինքն 'ի պաշարողաց ոչ  
անձամբ անձին և ոչ օգնութք օտարին. քանզի ամե-  
նայն ուստեղ ըջափակեալ գոլով յոր կողմն և հա-  
յեր միայն զթշնամիս իւր տեսաներ, և 'ի ծանօթից  
ու զոք գտաներ. վասն որոյ ասէ :

Դ . այէն յաջի տեսանել. և ոչ ոչ ձանալեր դէս : { յայտ  
բան զօրութք իմացեալ լինի շաղկապդ և 'ի մէջ հա-  
յելոյն և տեսանելոյն , որպէս յայտ է յերե". և յայլ  
թարգ". ըստ որոց և յերկուս ձեռագիրս մեր ներ-  
գործութեղեալ է : { յայց մարթ է ասել, թէ բայդ  
տեսանել կարե նաև իբր ինդիր յարիլ 'ի հային . որով  
և միտ բանին լինի այս . յորժամ պաշարեալ է 'ի յայ-  
րի անդ 'ի թշնամեաց իմոց շուրջանակի՝ յայսկոյս և  
յայնկոյս ողորմագին հայեի տեսանել այսինքն գտա-  
նել հնարս ազատութե , ևս և տեսանել զոք 'ի ծա-  
նօթից իմոց , զի մարթացայց ձեռնտուութք նորա  
զերծանիլ . բայց ոչ ձանալեր զիս , այսինքն ոչ ոք  
գտաւ անդ որ իցէ ծանօթ 'այսինքն բարեկամ անձին  
իմոյ , այլ որք կայինն ամենեքին թշնամիք իմ էին .

Վ. ստանօր յասել մարգարելին 'հայեի յաջմէ' ոչ 'ի բաց  
առնու զհային յահեկէ . բայց որովհետեւ աջն վերտ-  
ծի 'ի յաջողութի և 'ի նապաստ օգնականութե , իսկ  
ձախին 'ի ձախորդութի և յընդդիմութի , սիմն իրի  
զաջն միայն յիշէ . կամելով ցուցանել , թէ այն հայե-  
ցուած իւր եր վասն օգնութի գտանելոյ : | շւ սա-  
կայն ոչ գտեալ զայն՝ ստիպեցաւ փախցիլ . բայց և  
այն ոչ յաջողեցաւ . սիմն իրի յարէ զինի և ասէ :  
կիրեաս յինէն փոխառող էմ, և ոչ գուստ ինդրօն անյին ինչ :  
կորնիլ փախստեան ցուցանէ ամենեին ոչ կարելն  
փախցիլ . և յայս միտ ասէ երեմիա . ժէ . 35 . \* և կո-  
ո ըիցէ փախուստ 'ի հովուաց || . և ամնվս . թ . 14 .

372 Մ Ե Կ Կ Ա Ֆ Ի Թ Լ Ի Ն  
\* և կորիցե փախուստ յընթացողէն . որ է ասել .  
անկարելի լիցի փախուիլ . Ո ստ այսմ գնի և աստ կորն-  
ցին փախստեան , որպէս լծէ ասացեալ էր . որոնեցի  
զօք ինձ ծանօթ և ոչ գտի . որոնեցի ապա և զփա-  
խուստ , և ոչ զայն գտի , և ոչ իսկ զշետտ նորա տե-  
սի . զի իրըն թէ կորուսեալ էր , և նշմարանք նորին  
անհետացեալ : Ճ այսպիսի վտանգի գոլով իմ ասե-  
ոչ ոք գտաւ ինդրօղ անձին իմոյ , այսինքն ոչ ոք յաղ-  
գականաց և 'ի բարեկամաց իմոց բնակելոց 'ի հե-  
ռաւոր տեղիս ինդրեաց գտանել զիս՝ կամ որոնել  
և նպաստ ինչ մատուցանել . վասն որոյ չմաց ինձ  
այլ յոյս աղատութեան , բայց եթէ ապաւինիլ յաճ  
միայն :

Ա յս առաջիկայ բնարան կարէ ողջոյն ը հակառակն  
ևս մեկնիլ . յոր միտ կամի ասել . 'ի պաշտպանել  
զիս ոյ մեկնեցան յինէն թշնամիք իմ . հայէի յայս  
կայս և յայն կոյս , և ոչ տեսանեի զօք յայնցանե՝ որ  
ծանիցէ զիս և զշետ լիցի 'ի կորուսանել զանձն իմ-  
մինչեւ ոչ ևս լինիլ ինձ կարօտ փախստեան . և եթէ  
կասկածէի թէ գուցէ գտանիցի ոք 'ի թաքստեան  
ինդրօղ անձին իմոյ , այսինքն որ ինդրիցէ որոսալ  
զիս , կամ սպանանել , բայց ոչ գտաւ այնպիսի ոք .  
'ի վերայ այսր ևս յամենայնի դիմեցից առ ո՞ծ , և ա-  
ղաղակեցից առ նա . և զի զայս արար կամակար մտօք  
սմին իրի ասել :

Ե . **Պ** աշունեցի ոռ տեղ թը և ասայի , դռ ես յայս և  
բաժն իմ յերին ինդանեաց :

Օ որ 'ի սկզբան 'ի համարն . 1 . եղ . \* ձայնիւ իմով  
,, ևս առ ո՞ր կարդացի , ձայնիւ իմով զո՞ր աղաւեցի .  
զնոյն գրեթէ կրկնէ աստ . և որպէս անդանոր 'ի  
համարն Յ . յայտ արար զո՞ր յաղաղակելն ասաց , աստ  
ևս յայտ առնէ՝ թէ զինչ յաւել յաղաղակ իւր սմին  
իրի ասել :

Վ աշունեցի ոռ տեղ թէ և ասայի դռ ես յայս և այլն :  
Վ այսինքն 'ի վտանգիլս իմ , և յանօգնականս գտա-  
նիւ՝ բոլորով սրտիւ գուեցի առ քեզ , և 'ի գուելս  
իմ ասացի , գու ես աղատեցուցիւ յոյս իմ և ոչ այլ  
ոք . որ է ասել . 'ի քեզ եմ յուսացեալ և ոչ 'ի մարդ-

և կամ յայլ ինչ : Հայսպիսի վտանգի դուռվ երանեւ և այն դաւթի՝ համարէք զինքն կալ իբր յերկիր մեռե . լոց . իսկ զայլն որք կային 'ի հըւաստանի՝ և ո և յայլ տեղիս յապահովի՝ համարէք կալ նոցա յերկիր կենդանեաց . ապա փափաքելով և զինքն տեսանեւ յայնափիսի տեղիս յարէ զինի , և ասէ :

Եւ բ-ժի՞ ի՞ յերին ինդանեաց : Կամի ասել . դու որ բաժին իմ ես՝ ազատեալ զիս 'ի վտանգէ աստի . և լեր ինձ դարձեալ բաժին յերկրին կենդանեաց՝ այս ինքն յերկիր հայրենեաց իմոց՝ որ է 'ի հըւաստանի : Վ. յլ վասն երկրին կենդանեաց տես 'ի սաղ . իշ . 13. և ձժդ . 9 : Իսկ վասն բառիդ բ-ժի՞ , տես 'ի սաղ . ձժդ . 57 . և 'ի սաղ . ժէ . 5 :

Վ. յլ եթէ բառդ եթի՞ ինդանեաց՝ նշանակեսցէ ասա զիմանալի երկիրն այսինքն զարքայութին երկնից , միտ բանին լինի այս . եթէ ոչ կարելով զերծանիւ 'ի վտանգէ աստի՝ լիցի ինձ մեռանիւ՝ յոյս իմ 'ի քեզ և ժառանգել զքեզ յաբայութ իբրեւ զբաժին ամենացանկալի երանութե :

Վ. յս փափաք մարդարէին թէպէ տե երեխ ընձիւ զեալ յերկիւղէ՝ բայց արմատն էր փափաք և ծարաւ առ ժառանգութի ոյց . որպէս յայտ է 'ի սաղ . իսա . շ . յօր միտ գրէ զրիդոր սկեռացի ('ի հըւահանգն . երես . 481 .) \* ըստ փափաքման ծարաւոյ 'ի ջուրը , (ասէ) բաղձայր յանդիման լինել երեսացն ոյց , և , յաւելոյր , ու ես յայս և բաժին իմ յերկրին կենա , դանեաց : Հայելով և յառաջիկայ վտանգս պաղատէր առ անձ՝ ապրեցուցանել զինքն . սմին իբր թախանձելով ասէ :

Հ. Այէն որ յազնեն իմ . ոչ ես նոնարդ եղէ յայծ . ող ընդունակ իմ , ոչ ես հալսելու իմոց , ոչ հոգ եցն ուն զիս :

Վ. յս նայելս՝ զոր մարդարէն մերձեցուցանեւ առ ա զօթս , ոչ է իմանալի ըստ վերաբերելոյ 'ի բանան՝ որք ասին յաշոթս , ոյլ ըստ վերաբերելոյ յիրսն՝ որք բացատրին 'ի բանս ազօթից , այն է իւր իսպառ խո նարհին և թշնամեաց իւրօց բարձրանախ , զորս և բացայայտ առաջի դնէ ասելով :

կայելած պը յաղընս իմ, զի ես խոհաբհ եղեւ յոյժ . աղբեցա  
շիս 'ի հալածընց իմոց , զի հզը եղեւն տոն զիս : Արամի ա-  
սել . նայեամ տեր աղաչեմ' (թէ որքան խոնարհ եղեւ  
այսինքն որքան նոռաձեցայ 'ի հալածընց իմոց . նա-  
յեա ևս թէ որքան բարձրացան նոքա և զօրացան  
քան զիս . զի գտին զիս 'ի ձեռս իւրեանց , և զայս  
տեսանելով՝ խնայեա՛ յիս , և ապրեցով զիս 'ի ձեռաց  
նոցա , և աղատեա՛ 'ի վտանգէ աստի այրիս 'ուր իրը  
'ի բանտի արդելեալ տուայտիմ . և չիք ինձ յոյս ա-  
զատութե՛ բայց եթէ դու ինքն այց արարեալ զեր-  
ծուցես զիս :

Վարոյապէս , զօրութի առաջիկայ բնաբանիս մաս-  
նաւորապէս կարէ հայել յայնոսիկ դես՝ որք խափան  
լինին աղօթելոյ և սաղմանելոյ : Գիտեն դեք զօ-  
գուտ աղօթիցն , և թէ բարիք մեր յալօթից են ,  
վասն որոյ և ամենայն ջանիւք ջանան խանգարել զա-  
զօթս մեր , ընդ նմին և զաղմաներգութիս . պղո-  
րեն զմիտս , շփոթեն զինորհօւրդս , ածեն քուն յաւս-  
երբեմն և մսոտեօք աղմկեն . գրգուեն զայլ՝ խօսս  
'ի մէջ արկանել , տան բեկանել զանօթ ինչ , յարու-  
ցանեն զփուլութիս , և որչափ ձեռնհաս իցեն՝ գուն  
գործեն անմասն հանել զմեզ յօդտութէ աղօթից ,  
մինչեւ կարասցեն յուսաբեկս առնել և յաղթել ։ Հո-  
դեփեանեսօ շկարացեալ առնուլ զբետիղուա քաղաք՝  
ետ խցանել զաղբիւրս ջուրց 'որք գնային 'ի քաղաք  
անդր . մինչեւ նոռաղիլ քաղաքացւոց և 'ի յուսոյ ևս  
հատանիլ . (յուդիթ . է . 11 . և 25 : ) Սոյնպէս և  
դեքյու կարելս տիրել մեզ՝ փութան խցանել զաղ-  
բիւրս աղօթից 'ընդ որ իջանեն առ մեզ ջուրք չնոր-  
հաց . հնարս հնարին զմնէ իւիք պղտորելոյ : Դ հար-  
կանիլ կոչնակի , և կամ 'ի ձայնել հրաւիրակի և 'ի  
ժողովնել աղօթողաց կմժամասացից 'ժողովն և դեք  
'ի խոռովիլ ։ Տես ապա թէ որքան մեծ է զօրութի  
աղօթից , որոյ աղագաւ զայսպիսիս գործեն դեք :  
Եթէ ոչ հանացէ ին զօդուա աղօթիցն՝ անփոյթ լի-  
նելին 'ի շփոթելոյ : Ասկայն որպէս նոքա ջանան զա-  
զօթս խափանել , նոյնպէս և մեք զօրասցուք աղօ-  
թիւք զնու վանել . և զարձուսցուք ամօթով յետս .

Ա Ա Ղ Ա Մ Շ Յ Ա Ա : Ա Ա Ղ Ա Մ Շ Յ Ա Ա :

և 'ի խստանալ նոցա 'ի հալածել՝ աղաղակեսցուք ըլ  
մարդարէին, նայեա ո՞ր յազօթս իմ, և 'ի հալածչաց  
իմոց ապրեցն զիս : Քայսամ ամենայնէ, և յայլ ես  
ազգի ազգի վասնգաց շարաց կամելով մարդարէին  
աղատ գտանիլ, զիմէ դարձեալ առ ած, և առ:

Է. **Տէր հան 'ի բանուէ զանցն իմ.** Գոհանամ զանուանէ  
+ ուսմէլ :

Բառիւս բան՝ ըստ Զառին նշանակի աստ այրն կամ  
անձաւն այն, յորում փակեալ կայր դաւիթ . որպէս  
դնի 'ի վերնադրի աղմոսիս, իսկ ըստ փոխարերա-  
կան մտաց իմացեալ լինի անզերծանելի վասնգ մա-  
հու կամ վիճակ նեզութեց գումարելոց 'ի միասին .  
'ի սոսին հայելով ասե :

**Տէր հան 'ի բանուէ զանցն իմ.** Գոհանամ զանուանէ + ուսմէլ :

Վախինքն՝ դու որ ո՞րդ ես ամենայնի և զիս ստացար  
քեզ ծառայ, հան զիս աղպակմ՝ և զերծն անշնաս 'ի  
բանտէ աստի խաւարային այրիս 'յոր կամ պաշարեալ  
'ի թշնամեաց իմոց, կամ հան զիս 'ի վասնգէ աստի  
մեծէ, և յանշնարին նեղութես 'յորում կամ իբրեւ 'ի  
բանտի + և ես գոհացայց զքէն, հուշակելով զփառա-  
ւորեալ անուն քո և զհզօր զօրութի քո :

Օ այս ասեր մարդարէն և 'ի բերանոյն աղամայ և  
որդւոց նորա եղելոց ընդ նմա 'ի դժոխս, այսինքն  
'ի լիմպոսն, ո՞ր հան զիս և զորս են ընդ իս 'ի բան-  
տէ աստի դժոխոց, և առ զամենեսին զմեզ առ քեզ .

և մեք գոհացաւք զանուանէ քումմէ յաւիտեան :  
Հոդ և որպակէս՝ բանտիւ իմացեալ լինի մարմինն՝ յո-  
րում մարդելեալ կայ հոգին . խնդրէ ապա մարդարէն  
ելանել անտի՝ և հասանել յերկինս + և սնդ գոհա-  
նալ զնյ, օրպէս փափաթէր և պօղոս ասելով . \* ով  
,, ասլրեցուցէ զիս 'ի մարմնոյ աստի մահու . (Հո.ովլմ.  
է. 24.) և ցանկայր ելանել 'ի մարմնոյ . (փիլ. ան.  
23.) որպ վասն ասեր թէ \* առաւել ևս հաձեալ  
,, եմք ելանել 'ի մարմնոյ աստի և մտանել առ ո՞ծ .

(ը. կոթ. Ե. 8.)

Դարձեալ բարոյապէս առեալ՝ բանտիւ իմացեալ լի-  
նի աշխարհս այս՝ ևս և աշխարհական վիճակ, յորմէ  
ցանկան հրաժարիլ բազումք և մտանել 'ի կրօնաւո-

376 ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ  
բական կեանս՝ առ ՚ի անզբաղապէս գոհանալ զայ,   
և նմա միայնոյ ծառայելով՝ հասանել ՚ի ժառանգու-  
թի արքայութեն:

Դարձեալ բանտիւ իմացեալ լինի սովորութի չար,   
կամ անառակ կեանք. յորմէ ազատիւ խնդրէ մարդ.   
ըստ որոյ ասէ ծործորեցին. (՚ի մեկն. մատ. գլ. ե.)  
մեղք \* դաշիճ եղեալք արկանիցեն զհոգին ՚ի բանտ  
,, նսեմութեն ՚ի մէջ անառակ կենացն. յորոց հայցէր  
,, դաւիթ ազատիւ ասելովն. հան ՚ի բանակ զանձն  
,, իմ ||:

Հովհան իմաստասէր ՚ի կարգս եկեղեցական պաշտա-  
մանց՝ բանտիւ իմանայ զարս. և ընթեռնու այսպէս.  
\* հան ՚ի բանտէ զանձն իմ, զհոգիս ՚ի չարաց ||: Ա-  
մելով ապա մարդարէին փութացուցանել զո՞ծ ՚ի կա-  
տարումն ազալանաց իւրոց՝ կնքէ զբան իւր, և ասէ :

|| Անչ սպասեն արդարք. մինչև հապուսցես ինչ :

Ուղղվարդք իսրայէլի, մանաւանդ որք էին ՚ի նոսա-  
արդարք, զիտելով թէ դաւիթը ընտրեալ է յոյ լի-  
նել թագաւոր իսրայէլի, որպէս յայտնի տեսանի ՚ի  
բանս յովնաթանայ. (ա. թագ. իդ. 17.) և ՚ի բանս  
սաւուզայ. (ա. թագ. իդ. 21.) և ՚ի բանս աթի-  
գեայ. (ա. թագ. իե. 26-31.) զիտելով դարձեալ՝  
թէ արհամարէցաւ օտառուղ յոյ, փափաքէին, թէ  
երբ տեսցեն զթագաւորել դաւիթի ՚ի վերայ ազ-  
դին: Օ այս և նա ինքն դաւիթ զիտելով՝ ակն ու-  
նէր ազատիւ ՚ի ձեռաց սաւուզայ և յայլոց թշնամեաց,  
մինչեւ տացէ նմա որ զայն թագաւորութի. ՚ի սոյն  
հայելով ասէ :

|| Անչ սպասեն արդարք. մինչև հապուսցես ինչ : Այսինքն  
որք միանգամ արդարամիտքն են ՚ի ժողովրդեան  
քում, սպասեն ինձ՝ թէ երբ թագաւորեցից ՚ի վե-  
րայ իսրայէլի՝ և ուղղեցից զամենայն ըստ համայից  
քոց. և ես միամ յայսմ ակնկալուն՝ մինչեւ հատու-  
ցես ինձ, այսինքն միամ մինչեւ յայն ժամանակ՝ յո-  
րում զոր խոստացար ինձ՝ կատարեսցես ՚ի թագա-  
ւորեցուցանելով զիս ՚ի վերայ ազգին,  
Խակ պատճառ յառաջ բերելոյ մարդարէին զայս բան՝

է զօրաւոր տռնել զթախանձանս իւր վասն զերծա-  
նելոյ ՚ի հալածաց իւրոց . որպէս թէ եղեալ էր .  
տեսանես ո՞ր զի արդարք ինձ սպասեն թագաւորել  
՚ի վերայ իւրեանց . արդ եթէ ոչ ազատեսցես զիս ՚ի  
վտանգէ աստի կորնչիմ ես , և ընդունայն լինի ակն-  
կալութի արդարոց . ապա գոնէ վասն նոցա ապրե-  
ցն զիս :

Վ. յլազդ ևս կարէ մեկնիլ այս բան . որով սպասելն  
արդարոց յայտ առնէ ակնունել նց տեսանել զազա-  
տին դաւթի և ուրախանալընդ նա . կամ յայտ առ-  
նէ դիտել արդարոց թէ զինչ վարձս հատուցանէ ած-  
ծառայի իւրում դաւթի՝ ՚ի կրել նորա զայնչափ նե-  
ղուիս վասն անուան իւրոյ . որով և ինքեանց լինէր  
քաջալերիլ . զոր միտ կամի ասել . ցոյց առիս զայցե-  
լութի քո . զի տեսեալ արդարոց՝ թէ ոչ թողուս զիս  
զծառայ քո՝ այլ ինամես և բարիս հատուցանես , քա-  
ջալերեսցին և ուրախասցին ընդիս վասն ազատութէ-  
իմոյ , և ՚ի միասին փառաւորեսցեն զքեզ . զայս միտ  
ասի ՚ի սաղ . ( Ճ՛Ը . 74 . ) \* երկիւղածք քո տեսցեն  
,, զիս , և ուրախ եղիցին և այլն . ըստ որոյ նարե-  
կացին ընթեռնու . ( կտ . 2 . ) \* ինձ սպասեսցեն ար-  
,, դարք քո , մինչև հատուսցես ինձ . զայս ոճ բա-  
նի հային և բանք սաղ . ( լժ . 4 . ծտ . 8 . կտ . 9 .  
ՃՄ . 16 . ) և այլն :

Վ. յլ այս բան ուղղակի ևս ասի ՚ի դիմաց ան մերց  
առ հայր՝ քանզի արդարք՝ որք արդելեալ կային ՚ի  
դժոխս , սպասեին գալստեան նորա , մինչև հատու-  
ցաւ նմա , որով և ինքեանց հատուցաւ . ըստ որում  
ո՞րն մեր յետ չարչարանաց և յետ մեռանելոյ յորժամ  
այց արար նոցա՝ ետո զնոսին , և նոքիմքք եմուտ ՚ի  
փառս իւր . կաւ ըստ այսմ խօսելով առ հայր ասէ .  
աւասիկ արդարք սպասեն ինձ մինչև հատուսցես ինձ  
զամենայն զփառս իմ:

զայս միտ կարէ այս բան ասիլ և ՚ի բերանոյ մար-  
դարէին , զի ՚ի հատուցանել նմի այ զվարձս յարբայ-  
ուել հատոյց միանգամայն և այլոց արդարոց , որով  
հետեւ ՚ի միասին եղել նոցա ժառանգել զայն , ուս-  
տի և իրաւամքք կարէր մարդարէն ասել ինձ սպա-  
սեն արդարք՝ մինչև հատուսցես ինձ :

Հայս հայի և բանն պօղոսի՝ զոր առեւ . ( եբբ . Ժ մ . 39 . ) թէ արդարք հնոյ կտակին ոչ ընկալան զաւետիսն՝ մինչև սկսաւ հատուցանիլ նորոյս . \* այ վասն „ մեր լաւագոյն համարեալ զի մի առանց մեր կար , տարեսցին . Աւը երն ցուցանէ զժողովուրդ նորոյս կտակի . ըստ որում լաւ համարեցաւ ած՝ զի մի առանց փառաւորելոյ նորոյս հինն փառաւորեսցի : Օ որ օրինակ յասել պօղոսի , թէ \* մեք՝ որք կենդանիքս եմք մասցեալք 'ի դալստեան ոն ոչ ժամանեմք ննջեցելոցն ... ( այլ ) նորօք հանդերձ յատ , փշտակեսցուք ամպովլք ընդ առաջ ոն յօդս . ( մ . թես . Դ . 14-16 . ) յայս բան են ցուցանէ ոչ զմեզ՝ որք կամք այժմ , այլ զայնոսիկ՝ որ 'ի դալստեան ոն տակաւին չեն մեռեալ . և որպէս մեռելըն յարուցեալ ընդառաջ ելանեն ոն , նոյնպէս և կենդանիքն առանդեալ զհոգիսն՝ ընդ նոսին յառնեն , և ելանեն ընդ առաջ նորա : Ոյնպէս և յասելն զի մի առանց մեր և այլն . երն ոչ ցուցանէ զմեզ՝ որք կամք այժմ , այլ զայնոսիկ՝ որք 'ի սկսանել նորոյ ժողովորդեան փոխեցան և փոխին ընդ հնոյն յերկինս . որպիսի եղեն զառաջինն անմեղ մանկունքն . զորոց զբէ ծործորեցին . ( 'ի մեկն . մաստ . գլ . Ժ ը . 2 . ) թէ \* մանկունքն բեմզեկմի յարքայութեն են , ոչ զի 'ի նահատակին դնացին յարքայութի , այլ յետոյ :

Եւ թէպէտ դնի 'ի շարականի՝ թէ 'ի կոտորիլ նոցա \* դասեցան 'ի դասս վերին զուարթնոց , բայց այդ ասի վասն լինելի ձշմարտութե . ասկա թէ ոչ նորա յայնժամ առեալ եղեն 'ի գոգն արքահամու . որպէս ասի 'ի նմին շարականի . Ճ ան , թէ \* որդին միածին , . . . զանձինս նը մանկանցն ենթագրեաց 'ի գոգն արքահամու : Եւ առ բարւոք իմանալոյ զասացեալոդ՝ ծանիք . զի 'ի գիրս , ուրեք ուրեք առաջի դնին բանիք ինչ իբրև եղեալք , և առ լինելիսն հային , որպէս յասելն . \* մանուկ ծնաւ մեզ և այլն . ( եսայ . թ . 6 . ) որ յայտ է թէ լինելի եր . բայց իբրև եղեւ դնի : Եւ յասելն . \* քա 'ի մէջ մեր յայնեցաւ . որ „ էնն ած աստ բազմեցաւ : այս ևս յայտ է թէ լինելի է . զի ցայն բան գեռ չե բազմեալ քո 'ի սեզանի . բայց վասն լինելի ձշմարտուե դնի իբր եղեալ :

Այսպէս ուրեք ուրեք առաջի գնին բանք ինչ իբրև  
լինելիք, և առ եղեալն հային, որպէս յասելն դաւ-  
թի. (սաղ. կը. 1.) \*կեցն զիս ած, զի հասին ջուրք  
,, յանձն իմ. այս իբր լինելի դնի, և առ եղեալն  
հայի. զի յասել դաւթի զայս՝ կեցուցեալ էր զնա  
ած 'ի ջուրց անտի: Խւ յասելն \*ողորմեալ ինձ 'ի  
,, միւսանդամ քո գալստեանդ. այս ողորմիլ իբր  
լինելի դնի, և առ եղեալն հայի. զի արդէն ողոր-  
մեալ է. և 'ի միւսանդամ գալստեան ոչ եթէ նո-  
րոդ ողորմելց իցէ, այլ 'ի հանդէս է ածելց զո-  
ղորմիլն. զի 'ի հանդէրձեալն ոչ դոյ թողութի գտա-  
նել և ողորմութե հասանել, այլ արդարութի դա-  
տիլ, և ըստ գործօցն պասկիլ. իսկ զոր ինդրէ, յաս-  
տի կեանս հայի. որպէս թէ եղեալ էր, աստին ողոր-  
մեալ ինձ, զի 'ի միւսանդամ գալստեանդ՝ երեւեցայց  
ողորմեալ. աստ յիշեալ, զի յայնժամ գտից զիս յիշելն  
Դ. վերջ սաղմոսիս արժան է գիտել, զի այս սաղմոս  
ծայրէ 'ի ծայր ևս կարէ ասիլ 'ի գիտաց քսի հայե-  
լով յաւուրս չարչարանաց իւրոց. և զի այլուր  
եղեալ եմք զայսպիսիս՝ անտի կարէ իւրաքանչիւր  
ընթերցող ինքնին յարմարեցուցանել զոյն:

Դարձեալ սոյն այս ասի և 'ի դիմաց իւրաքանչյրը  
արդարոյ յանկանիլն 'ի վտանգ մեծ՝ աղայէլով զո՞ր  
փրկել զի՞նքն , և այնու փրկութիւնը ուրախ առնել  
զծաւայս իւր , և հատուցանել ամենեցուն զվարձն  
բարեաց յաւիտեան :

Օ վերջին հատուած այսօր համարոյ , վարդան թարդ-  
մանէ ըստ սիւմաքոսի այսպէս . \* զանուն քո պա-  
,, կեսցեն արդարք . և այս ասէ լինի \* 'ի կոչելն  
,, (նոցու) զնա դժած , ողորմոծ , քաղցր , մեծ , և  
,, այն . որով պատկեն զանունն այ և փառաւորեն .  
,, նաև ոք կենօք զանուն քրիստոնէութեն պատկեն  
,, արդարք . (ըստ այնմ) տեսցեն զգործս ձեր բա-  
,, րիս և փառաւորեսցեն զհայր ձեր որ յերկինս .  
որոյ վարձքն հատուցանի 'ի հանդերձելումն յուրա-  
խութիւնից յաւիտենից :



## ՍՐ. Գ. Մ Ա Ա . Ճ Խ Բ Ա

Պաղատանք առ ած՝ ի բերանոյ դաւթի և իւրաքանչիւր արդարոյ եղելոյ յանշնարին նեղութիս հալածանաց, աղաւելով զողորմութին այ՝ զի մի ՚ի դատաստան մօսանելով՝ գարձուսցէ զերեսս իւր ՚ի նմանէ. այլ ցուցցէ նման զնանապարհ փրկութե, և ուսուսցէ առնել զհաճոյս իւր. և զերծուսցէ զնա ՚ի ձեռաց թշնամեաց:

Ասումս ՚ի դասին, ՚ի ժամանակի զի հուշեր չն սբեսողմ  
որդի նորա:

**S**եր լուր աղօնեց իմոց. մանին ուր ենդրութեաց իմոց  
մշմարդութե ուն: 2 | կոր ինչ արդարութե ուն, և  
մի մասներ ՚ի դատաստան ընդ ծառապէ ուն: զի մէ որդութեաց  
առաջ ու ամենայն իներանի: 3 հուշեր են նշանին զնին  
իմ. ինաւորհ արար յերին զնեան իմ. նորոյց զի ՚ի ետարի  
որդես եւեալ յասիտենց: 4 Հորինքայտ յի հոգի իմ. և  
սիրո իմ խոսելիցաւ յի: 5 զի եւնցի պատրամ զնամզին:  
խորհեցայ յամենայ ՚ի գործ ու. յարարած յեւաց ուց խոր-  
հեցայ, և համբարձի ու առ զի զնեան իմ: 6 Ունց իմ որդես  
երին ծարսաւ և ու տեղ կողմանին լուր ինչ որ, զի նու-  
ռաց յինքն հոգի իմ: 7 || կ դարձացաներ զնեսու ու յինքն-  
նմանիցմ այսոցի, որ իշխան ՚ի գործ: 8 | սելք ար ինչ  
պատրամ զնամզանին ու. զի ես ՚ի տեղ որ յաստայոյ:  
9 զորց ինչ ճանապարհ յոց քնացեց. զի ու տեղ որ համ-  
բարձի զնին իմ: 10 Փրեն զի ՚ի նշանեաց իմոց որ. զի  
զնել աղաւն ինչ արարի: 11 || սա ինչ աղաւն զնամ ու.  
զի դու ու ած իմ: 12 Հոգի ու բարձ պատրամ զնամզանին  
յերին ուղիղ: 13 | սա աղաւն ու որ ինցուցեն զի,  
արդարութե ուղ հանցես ՚ի նեղութե զնին իմ: 14 Ուղրմա-  
թե ուղ սպառութեցես զնամզանին իմ. ինքուցես զնենայն նեղին  
անյին իմոյ. զի ես ծառայ ու իմ:

وَبِهِمْ بَلَى

ԴԵՐԵՎԱՆԻ ՄԵՐ ԸՆԹԱՅԻՆ  
յաւելեալլինի և բառո՞ի հաստածութեած. բայց  
այդ յաւելորդո դնի. զի ոչ գտանի յլն-  
տիր ձեռագիրս, և ոչ յայլ թարգ": Տերկուու և ս  
դնի սոսկ \* սաղմոս ի դաւիթ". որպէս է և յերբ'. և  
ի քաղց". յորս ոչ է տեսանել զայն յաւելուածս.  
այսինքն է \* ի ժամանակի՝ զի հալածէր զնա արիստ-  
ու զոմ որդի նորա". գտանին և օրինակը ինչ եօթա-  
նասնից, յորս թէպէտ և դնի այդ բան, սակայն ոչ  
յիշի բառդ սիւսով: Ի՞այց քանզի յայլ քաղում օրի-  
նակս գտանի այն, որպէտս և ի լատ". և ի մերումն  
ըստ վերոյ գըելոց, մեք ևս ըստ այնմ եղաք:  
Օ այս սաղմոս սմանք վերածեն առ գերութին բա-  
րելացւոց, իբր նախագուշակութիւն երդեալ՝ ի դաւ-  
թայ. այլք Տետևելով վերնագրի ասորւոց, վերածեն  
ի գործ պատերազմին, զոր արար դաւիթ ընդդեմ  
եղովմայեցւոց: Ի՞ազումք ևս միայարելով զայս սաղ-  
մոս ընդ նախընթացին՝ վերածեն ի ժամանակ հա-  
լածմանն սաւուզայ: Խոկ հասարակաց կարծիք է այն,  
որ աւանդի ի վերնագրիդ, այսինքն թէ զայս սաղ-  
մոս ասաց դաւիթ հայելով՝ ի ժամանակն յայն յո-  
րում հալածեալ եղեւ յարեսազմայ որդւոյ իւրմէ, և  
դեգերէր ի թշուառութէ. որպիսի է և սաղ. դ. և

Վայս սաղմօս և մին 'ի գերազանց սաղմօսաց , զորս  
էրգեն և կեղեցիք 'ի պաշտամունս իւրեանց . և է  
սա իրը համահաւաքումն ամենայն մաղթանաց , աւան-  
դեալ մեզ 'ի հոգւոյն որյ բերանով դաւթի՝ նուա-  
գեալ զաա 'ի հալածանս և 'ի նեղութեա մեր , զորս  
գել զաա 'ի հալածանս և 'ի դիւաց և 'ի բռնութէ ախ-  
կոքմք 'ի մարգեանէ և 'ի դիւաց և 'ի բռնութէ ախ-

Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Տ Թ Ի Լ Ե Ռ  
տից, գուելով առ ած ընդ մարդարեկն ,  
Այսմ սաղմասի պատշաճի տիրապէս այն բան՝ զոր ա-  
սէ նարեկացին . ( 'ի բանն . դ . ) \* եթէ ՚ի տիրա-  
,, նաց ինչ ձանձըութէ ոք նուաղեսցի կանգնեսցի  
,, վերստին հաստարանաւս այսու հասաւանաց՝ 'ի  
,, քեզ յուսացեալ .

### Բ Ե Կ Շ

Ա . **Տ**եր լւր աշօնեց իմաց . և անին դիր ինդրուածաց իմաց  
ճշմարտութէ տու :

### Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Տ Թ Ի Լ Ե Ռ

**Ա**կսուած սաղմասիս թէպէտ և ունի ինչ նմանուի  
ընդ սկզբնաւորութիս քանի մի այլոց սաղմոսաց՝ մա-  
նաւսնդ ընդ ձան . սաղմասին , բայց միանգամայն ՚ի  
մէջ բերէ և զառաւելութի խոնարհութէ ընդ վստա-  
հութէ սրտի յեղանակ պազատելոյն , յասելն :

**Տ**եր լւր աշօնեց իմաց : Քառաջ քան զաղօթան մատու-  
ցանել աղաջէ լսել . որով և յայտ առնէ զիսոնարհութիս  
սրտի իւրոյ . անարժան եմ ասէ զնել առաջի քո զա-  
ղօթս և զիսոնարժուածս իմ . այլ եթէ համեսցիս ան-  
տես սունել զանարժանութս իմայլ և լսել աղօթիցս ,  
վստահիմ և ես զբանս իմ ասել . համեաց ուրեմն  
որ՝ լսել աղօթիցս . և զի այս համութիւն ցուցանի  
յունկն գնելոյ իրը ՚ի նշանէ՝ վասն որոյ յաւելու ա-  
սել :

**Ա**նին դիր ինդրուածաց իմաց . այսինքն զոր աղօթիք  
ունիմ ինդրել այնմ ունկն զիր ՚ի լսել . զի թէ  
ունկն զնես՝ լսես , և եթէ լսես՝ անտարակոյս կա-  
տարես . և զայս ինդրէ ոչ եթէ վստահանալով ՚ի  
կատարելութի աղօթից իւրոց՝ այլ ՚ի ճշմարտութն  
ոյ . վասն որոյ ասէ :

**Ճ**շմարտութէ տու : կամի ասել . յաղօթս և ՚ի ինդ-  
րուածս իմ բազում պակասութիք գտանին նաև այն-  
պիսի բանք՝ որք թէպէտ և ինձ բարի կամ ճշմա-

րիտ թուին , բայց գուցէ ընդդեմ են քումի հանաւը ման . վասն որոյ մի ըս անկատարութեն քանիցս , այլ ըստ հշմարտութեն քո լուր ինձ . որ է ասել . զորպիսի աղօթս արժանաւոր հանաւէ հշմարտութեն քո՝ այն պիսի համարեա և զանարժան աղօթս իմ , և այնու հշմարտութեն լուր . ապա եթէ կայցէ ՚ի նոսին ան պատշաճութեն ինչ կամ արատ պակասութեն ընդ որ ոչ համիս , մի յայն հայեր , այլ յայն որ պատշաճն է և հշմարիտ :

Բառիւդ հշմարթէ ի իմանալ աստ նաեւ ըդ հաւատարմութեն այ . և ըստ այսմ կրկնակի մեկնի այս բան . մի հայելով ՚ի խոստումն այ եղեալ առ դաւիթ , յոր միտ կամի ասել . դու առ խոստացար ինձ թագաւորել ՚ի վերայ իսրայէլի մինչեւ ՚ի մահ . այլ ես աչա մերժեալ ՚ի թագաւորութես՝ դեգերիմ յանապատս յերեսաց հալածաց իմոց . և արդ տէր , դու որ հաւատարիմ ես ՚ի խոստմանս քո՝ այդու հաւատարմութեն քով կատարեա զոր խոստացար . և լուր լով զինդըռուածս իմ աղատեա զիս ՚ի հալածանաց աստի :

Եշէրորդ՝ մեկնի հայելով ՚ի հշմարիտ խոստումն թռ զութե մեղաց . յոր միտ կամի ասել . թէպէտ և արժանի եմ հալածանաց և նախատանաց և ամենայն թշուառութեց , զի մեղայ քեզ , բայց ասլաւինեալ ՚ի հշմարտութեն խոստման քո՝ դիմեմ առ քեզ , և ինդը քեմ զթողութեն մեղաց իմոց . զի դու որ հշմարտութեն խոստացար թողուլ զմեղս նոցա որբ դիմեն առ քեզ , ակնունիմ թէ թողցես և ինձ ըստ հշմարտութեն խոստ մանդ . Օ այս եղեալ հայի և յարդարութին այ . և զահի հարեալ աղաւէ զնա և ասէ :

Է . Հայ ինչ որդարութիւն տալ . և մի հոգենէ ՚ի դատարան ընդ ծառայէ տամ . զի ոչ որդարանու պատճեն ու անդամնի իւնապանի :

Օ որ միանդամ կրեաց գաւիթ . ՚ի հալածմանն արեւ սաղումայ , հայելով ՚ի մեղս իւր՝ թէպէտ և արժանի համարէր զինքն այնմ , և զնոյն զայն դներ լինիլ դործ արդարութեն այ , բայց քանզի միանդամայն և ակնունէր տեսանել և զողորմութեն նորա ընդ արդարու-

թէ նորին, յայն ակնարկելով ասէ :  
 Առ ինչ արդարութէ ուն : Աստանօր բառդ արդարութէն՝ ոչ այնշափ հայի 'ի բայց ըստ, որշափ յիրն՝ զոր ցանկայ մարդարեն լսելի առնել . յոր միտ կամի ասել . յիրաւի արդարութի քո պահանջէ պատուհասել զիս և մատնել 'ի մեծամեծ տանջանս քան զորս կրեմ, այլ աղաւեմ զքեզ համարձակեցն զիս խօսիլ ևս ընդ քեզ . և 'ի խօսիլ իմում լուր ինձ քաղցրութի զոր ունիմ ասել խոնարհութի . ապաքէն դու ինքն յայտնեցեր ինձ բերանով նաթանայ՝ թէ թողեր զմեզս իմ . միանգամայն և սպառնացար ածել զպատիմ պատուհասի 'ի վերայ իմ 'ի տանե իմմէ , զոր և արդարութի կատարեցեր . և արդ նոր՝ դու որ համեցար թողուլ զմեզս իմ ողորմութի , համեաց թողուլ և զպատիմ արդարութի : Խո ըստ այսմ դնելով ըդբառդ արդարութէ՝ սովին զիտէ ասել . որպէս թողեր զմեզս իմ, սոյնպէս թող և նահանջեա զպահանջումն արդարութէ քո . և արա սկիզբն ողորմութէ և զըթութէ :

Մարթէ աստանօր ըստ մեկնելոյ բազմաց բառիւդ արդարութէ՝ իմանալ զողորմածութին այ կամ զգթասիրութի նորա, զի ած յետ պատժելոյ արդարութի զմեզաւորս՝ շարժեալ յողորմութէ՝ դադարի, իբրև թէ վճարեալ համարելով արդարութէ իւրում, և կամ բաւականացէ ալ . յայս միտ առեալ՝ կամի ասել . լուր ինձ նոր ողորմութի քով, բաւականացուցանելով զարդարութի քո . կամ լուր ինձ աղաւեմ և արդարդատելով զայսքան պատիմս՝ վերջ տուր այնմ, և ազատեա զիս . և մի ըստ պահանջման արդարութեան քոյ խպառ պարտաւորեսցես զիս . և առ այս յարէ և ասէ :

Խո մի հոգներ 'ի դադասորն ընդ ծառայի ունմ : Յոր յաւելու յակօր մ'ծը . ('ի ձաւն . է .) զբառդ սսի յասելն . \*մի մտաներ սոսի ընդ ծառայի քում . զի ոչ արդարանայ առաջի քո ամենայն մնեղի . այլ միտ բանին նոյն է . և կամի ասել . եթէ 'ի ձեռս առեալ զիրաւունս արդարութէ քո՝ սկսանիցիս մանրամասն քննել՝ զոր միանգամ գործեալ է իմ, և դատաստան առնել, թէ այս ինչ զոր արարեր՝ այսմ պատժոյ է

արժանի, և այն ինչ այնմ պատճեոյ և այլն. և ապօ<sup>յ</sup> յերեսս իմ հարկանել և ասել. դու ծառայ իմ էիր, և զիարդ համարձակեցար զայտպիսիս գործել և այլն, այսմ յանդիմանութեան ամեննեին չունիմ ինչ պատճասխանել. զի ձմբարտիւ այնտես է. այլ արդ աղաւեմ զքեշ՝ մի այդպիսիս արդարութ վարիր ըլիս, և կամ իրը ոսոիս յառներ ընդգեմ իմ. այլ իննայեա յիս իրըե ՚ի քոյդ, ոչ իրըե ՚ի սիալօղ, այլ իրըե ՚ի ծառայօդ, զի ծառայ քո եմ:

Հաւելլով զվիճակ ծառայ լնելցն՝ զօրութե՛ք իմ  
առայ իմանալ՝ թէ; ած ՚ի մտանելն ՚ի քննութե՛ք յիշես-  
ցէ զշանդ ամանս ծառայի. ընդ որ տհամեալ ցուցա-  
նեն տեարք զանձինս իւրեանց. զի ամենեքին՝ որք  
ծառայս ունին՝ համարակօր! և տժգոչ են զնոցանե. +  
սակայն ներեն, և ոչ մերժեն. գանեն, և ոչ սպա-  
նանեն. երես գարձուցանեն առ ժամ ինչ, այլ ոչ  
խսպառ. Ի ստ սոյին համարեա առէ և զիս. և մի  
յաւիտեսն բարկանար ՚ի վերայ իմ. ապա թէ առէ  
կամիցիս պնդել զդատաստան քո, և միշտ քննել, ոչ  
իւրիք կարեմ արդարացուցանել զիս, ոչ ես՝ և ոչ այլ

Օ յ ու արդարանոց առաջի ու ամենայն հենդանի : Այսի ա-  
սել . 'ի դատելով անաշառ արդարութե և առանց ողոր-  
մութեա ով յորդոց մարդկան կարիցէ երեխի ա-  
ռաջի քառարդար . ոչ ոք , թէ և յամենեցունց վկայես-  
ցի՞ թէ արդար իցէ . զի նաև արդարութեաց խառն-  
գոլով 'ի բազմադիմի պահասութեաց՝ պիզծ է առաջի  
քո , վասն զի \* իբրև զհանդերձս ապահարից ( է )  
, ամենայն արդարութեա մեր ( առաջի ոյ ) + ( եսայ .  
կդ . 6 : )

Հաւելլով մարդարի ին զբառդ առաջի ու Տշմարտել  
կամի զասայեալսն . զի մարդիկ թէ պէտև առաջի այ-  
լոց կամ 'ի խիզմա իւրեանց և յինքեանս կարեն ար-  
դարանալ , բայց ոչ առաջի այ , եթէ անալառութք  
կամիցի նա քննել և դատել : Ծոր հայելով յօրայ ա-  
մէր . ( թ . 2 . ) \* զիարդ լինիցի մարդ արդար առա-  
,, ցի նան . զի եթէ կամիցի դատել ընդ նմա , ոչ լուի .  
,, ցէ նմա . զի մի բան հազար բանի պատասխանի ոչ  
,, տագէ . || . իբր թէ ամէր . բան քննութեն այ ունի

զգօրութիւն հաղար բանի . և զիարդ մարդ միովլ բանիւ  
կարիցէ տալ այնմ պատասխանի , և արդարանալ,  
թէ . և արդար դիտասցէ զինքն :

Աւտի վանական վարդապետ . ( 'ի մեկն . յոթ . գլ .  
թ . ) զայս բան յառաջը երեղիլ զըլ այսպէս . \* մի մը .  
,, տաներ ՚ի դատաստան ոսուխ . զի ոչ արդարանայ  
,, առաջի քո ամենայն մնեղի . . . . զի մի բանս հա  
,, զարաց պատասխանի ոչ տայ . բազում և անթիւ են  
,, բանքն ոյց վասն մեր իւրաբանցիւր առ ՚ի յօդնուի .  
,, ( եթէ ) ասիցէ ոք սզրումութիւն ետու , պատասխանի  
,, ըսիցէ յայ , յիմոց մնատակարարեցիւր , և ոչ եթէ  
,, զըո ինչ ունեիր . ( եթէ ) ասիցէ ոք՝ կրուեցայ ը  
,, ամստան , լսէ յայ , ես ամենեին ոք ստեղծի զքեզ .  
,, ախտ կամօք ձեր եմուտ ՚ի ներքս . այսպէս և ամե .  
,, նայնի տայ պատասխանի . վասն որոյ աղաւեն որք  
,, մի մատանել ՚ի դատաստան || :

Աւ ինչ օգտել յայնժամ յանունն քսի մարդարէանալ  
և յանունն նորա գես հանել . այլ առաւել ևս յանդի .  
մանէ . զի այս ոչ է յարդեանց իւրեանց . այլ յա .  
նուանէն քսի : Աւտի խօսելով ծործորեցին ՚ի վերայ  
այսր . ( 'ի մեկն . մատ . գլ . թ . ) գրէ այսպէս . \* ոչ յա .  
,, նուն քո մարդարէացաք . և յանունն քո գես հանաք .  
,, այս ասէ կարի դատապարտէ զնոսա , և ոչ եթէ  
,, փրկէ . քանզի յինքեանց գործոց ոչ ունին ծանօթա  
,, նալ ՚ի նորա անուանէն տան զնշանսն || :

Վատի յայսմանէ սարսէին որք . որպէս և սարդիս  
չնորհալի . ( որ ՚ի մեկն . ան . պէտ . դ . 19 . հառ . ը . )  
ասէ . \* թերես և ընդ իս ոչ մատանէր արդարութ 'ի  
,, դատաստան , և ոչ զտոկսիս այսլավի մեղաց պա .  
,, հանջէր յինէն || :

Վապէն երանելի առաքեալն օրողոս արդար տեսա  
նէր զինքն , և գիտէր իսկ արդար լինել . բայց ոչ  
վստահանայ արդար դատել զանձն առաջի այ . \* ոչնչէ  
,, ( ասէ ) գիտեմ անձին իմոյ , այլ ոչ եթէ , այսու ար  
,, դարանամ . զի որ քննէն զիս որը է . ( ան . կորն .  
դ . 4 . ) գուցէ ասէ տեսցէ յիս զայն ինչ , զոր ես ոչ  
տեսանեմ : Վապէալքն ոչնչէ գիտէին անձանց վասն  
մատնութեն քսի . բայց յասէւ նորա 'թէ մի ոնն 'ի  
ձէնջ մատնելոց է զիս , զահի հարան , գուցէ առաջի

քննութեն այ այլազգ ինչ երեխցի : Խեռող զայն՝ զի  
արդարութե մարդոյ որը ափ և իցէ՝ համեմատութե  
անստեղծ և անսահման կատարելութե արդարութեն  
այ ոչ ինչ երեխ . որպէս լոյս ճշագի յանդիման ճա-  
ռագայթից արեգական :

Հասել աստ մարգարելին \*ոչ արդարանայ առաջի քո  
,, ամենայն կենդանին , բառդ ամենայն՝ պարագրէ զա-  
մենայն . զի ոչ կամի ասել , թէ ոչ ամենայն՝ այլ ոմանք  
արդարանան , այլ թէ ոչ ոք արդարանայ , այլ ամենե-  
քին անպատճասանի մնան . Օ այսոսիկ եղեալ մար-  
դարելին յառաջ մատուի սփոռել զբանս ազօթից իւրոց  
առաջի մնան , և պատմել զոր միանգամ կրեաց 'ի հա-  
լածաց իւրոց և յանձկութենէ հոգւոյն . վասն որոյ  
ասէ :

Պ . Հաւծեաց նշանին զանին իմ , խոնարհ որոր յերինը  
զինան իմ . Կառոյց զիս 'ի խոսքի որդես մշտեալ  
յաստենից :

Հալածումն զոր կրեաց դաւիթյորդւոյ իւրմէ՝ կրկին  
վտանգեցոյց զնա . մի՝ ըստ արտաքին իրաց , այսինքն  
ըստ զրկելոյ 'ի թագաւորութէ , 'ի փառաց , 'ի քա-  
ղաքէ և այլն . և մի ևս՝ ըստներբնոյն , այսինքն ըստ  
կրկելոյ նորայինքեան զվիշտս ծանունս և մահաբերա՝  
ըստ առաջնոյն ասէ :

Հաւծեաց նշանին զանին իմ . խոնարհ որոր յերինը զինան  
իմ . Վասինքն թէ որդի իմ թշնամացեալ ընդիս՝ հա-  
լածեաց զիս 'ի թագաւորութէ և 'ի քաղաքէ իմմէ .  
որով և խոնարհ արար յերկիր զկեանս իմ . այսինքն  
նուաստացոյց զթագաւորական կեանս իմ , և իջոյց  
զայն մինւե յերկիր , և իրբե թէ 'ի հող դարձոյց  
զնոյն . որ է ասել՝ ունայնացոյց կմ ունչացոյց զփառա  
թագաւորութե իմոյ , և դարձեցոյց առաջի ամենե-  
ցուն : Եշ ոչ այսափ միայն՝ այլև մերձեցոյց զիս 'ի  
մահ , որ է երկրորդ վտանգն՝ զոր նմանաբանութե  
իմն առաջի դնէ , և ասէ :

Եշ Կառոյց զիս 'ի խոսքի որդես մշտեալ յաստենից :  
Բառդ խոսք՝ զնի աստ ձեռվ իւլամատութե որով  
որպէս աստցաք այլուր՝ ըստ ճարտասանից անուն պա-  
րունակեցելոյն դնի փոխանակ անուան պարունակու-

զին . ուստի և անունս խաւար՝ զնի աստ փոխանակ գերեզմանի պարունակողի զխաւար , կամ որ նոյն է փոխանակ խաւարը տեղոյ գերեզմանի , և կամ փոխանակ անդնդոց երկրի՝ ուր է ամենեին խաւար և մութն . և յայս միտ կամի ասել . հալածին իմ այնպէս չարաշար վարեցաւ ընդիս , մինչեւ նստուցանել զիս ՚ի խաւար գերեզմանի , այսինքն առնել զիս նման այնոցիկ՝ որք իջանեն ՚ի գերեզման , կամ հանգոյն նոցա՝ որք նստին ՚ի խաւարի անդնդոց երկրի ,

որպիսի են մեռեալքն յաւիտենից :

Օ այս ասէ և երեմիա յոզքս իւր . ( Ղ . 6 . ) \* ջանաւ , նստոյց զիս ՚ի խաւարի իբրև զմեռեալ յաւ , և իտենից : Ուր բառդ յաւէտէնից ցուցանէ զանդարձ լինելն մեռելոց . զիս որ մեռանին ոչ ևս դառնայ ՚ի կեանս յայս յաւիտեան . ուստի և ասի մեռեալ յաւ սիտենից . այլ թէ յառնելոց ից՛ յետոյ՝ այն հայի յայլ կեանս :

Համառօտիւ առեալ՝ այս բան ցուցանէ զանարդիլն դաւթի և զիսոնարձիլ նորա ՚ի փառաց , և զմատնիլ նորին յանչնարին վիշտս , և զվանդիլ կենաց նորա մերձ ՚ի մահ :

Հարժմարական մեկնութք՝ այս բան ասի ՚ի բերանոյ գերելոցն ՚ի բարիլոն , յորումնուաճեալ եղեն իբրև զանարդեալսն զայնոսիկ՝ որք ՚ի մեռանիլն ոչ ունին հասանել ՚ի յաւիտենական կեանս :

Հոգեորապէս՝ այս բան հայի ՚ի վիճակ մարդկայինս բնութեան , որ ծըմարտիւ ունէր ասել , հալածեաց զանձն իմ թշնամին սատանայ , և ՚ի փառաց սկզբնական արդարուե խոնարհեցոյց զիս յերկիր անիծեալ . և յանմահական գոլոյ արար մաշկանացու . որով և իջոյց զկեանս իմ յերկիր այսինքն ՚ի հող . և նստոյց զիս ՚ի խաւար սարսափելի՝ գերելով զիս ՚ի ծառայութի ինքեան , և առնելով զիս մեռեալ յաւիտեան : Եւ այս յիրաւի՝ զի ոչ ևս մնաց յոյս նորոգութէ և կենդանութէ , բայց եթէ ՚ի չնորհացն քոի :

Վարթէ է խաւարաւ իմանալ և ՚ի հասարակի զկենցալս զայս , յոր նստոյց մեղքն ադամայ՝ զնա և զորդիս նորա . որոց կեանք նմանին գիշերոյ ըստ խաւարային ընթացից . որպէս ցուցանեն բանք նըյն պո-

դոսի . ուստի առէ մեծն խօսրով . ( 'ի մեկն . ժամագրք  
երես . 151 . ) \* բոլոր զաստի կենցաղս խաւար կոչեաց  
,, առաքեալն յասելն , գիշերն մերժեցաւ , և տիւն  
,, մերձեցու . . . զոր և մարդարէն ասէ . խոնարհ ա-  
,, բար յերկիր զկեանս իմ , և նստոյց զիս 'ի խաւա-  
,, ըի || :

Դ մասնաւորի առեալ՝ այս բան հայի 'ի գեմո իւրա-  
քանչիւր մեղաւորի , որ կամբցի ապաշխարել . քան-  
զի այսպիսիս չշմարտիւ կարէ ասել . հալածեաց զիս  
մարմին իմ կամ փորձութի մեղաց իբրև թշնամի , և  
խոնարհ ցոյց զկեանս իմ յերկիր , այսինքն 'ի սէր  
երկրաւորաց , կամխոնարհ և անսարդ կացոյց զիս ա-  
ռաջի այ և հրեշտակաց իբրև զհող . և խաւարեցոյց  
խպառ զհոդի իմ . և արար զիս մեռեալըստ հոգւոյ՝  
հանգոյն այնոցիկ՝ որք մեռեալ են ըստ մարմնոյ , զոր-  
պիսի կիրս կրեաց և սա ինքն դոււիթ 'ի մեղանչելն  
և 'ի մնան 'ի նմին իբրև 'ի խաւարի՝ զամփս ինն  
հանգոյն այլոց մեղաւորաց , որք համարին առաջի  
այ մեռեալ յաւիսենից . Առ զի այսը ամենայնի զշետ  
եկն տաղտկութի հոգւոյ՝ և խոռովութի սրտի , սմին  
իրի յարէ զկնի և ասէ :

Դ . **Զ** անյըստ յիս հոգէ էմ . և սէրդ էմ խոռովության յիս :

Իստ կրկին թշուառութեց՝ զորս նմանաբանութին  
իմն յայտ արար մարդարէն 'ի վերոյ՝ կրկին հետեւու-  
թիս դնէ . հայելով յառաջնն ասէ :

**Զ** անյըստ յիս հոգէ էմ : Այս ձանձրանալս ցուցանի-  
հոգովք սրտի տաղտկանալ կամ ըստ եօթ . և լատ .  
անձկանալ և մաշիլ , և կամ ըստ երբայականին նուա-  
զիլ զի գրի անդ վենիւսորէք , այսինքն և նուաղեցաւ .  
որով նշանակի յառաւելուէ նուասանալոյն և յեր-  
կարութի տատանմանն այնչափ տուայտիլ , մինչև  
նուաղիլ այսինքն նուաղիլ 'ի կենդանական ոդւոց .  
զորմէ տես 'ի սաղ . ( Ճնան . 3 : )

Օ այս ձանձրութի կամ նուաղութի՝ հոգւոյն տայ  
մարդարէն . զի լոր կրեաց 'ի հալածմանն աքեսա-  
զումայ՝ մեծ և անհնարին նախատինք էին նմա , զոր  
առաւելըմբանէ հոգին՝ քթի մարմինն . վասն որոյ

390 Ա Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ 'Ն  
ասէ՛ ձանձրացաւ և տաղտկացաւ և նուաղեցաւ յիս  
հոդի իմ։ Հայելով ապա և յերկրորդն այսինքն՝ ՚ի  
վտանգ կենաց՝ զխռովիլն ՚ի մէջ բերէ և ասէ։  
Եշ սէրտ իւ խռովեցաւ յիս։ Լամի ասել. ՚ի տեսանելս  
իմ զիս ՚ի հալածման անդ ՚ի յետին վտանգ կորու-  
սանելց զկեանս իմ՝ որով զրեթէ. նմանեցայ մեռե-  
լոց, սարսափ անհնարին պաշարեաց զիս. և սիրտ իմ  
խռովեցաւ, այսինքն վրդովեցաւ և տագնապեցաւ.  
և պատճառն է, զի ՚ի պաշարիլ ումեք յերկիւղ մեծ  
կամ՝ ՚ի հոգ սաստիկ՝ արիւնն դիմէ՛ ՚ի ներքս ՚ի սիրտն,  
որպէս թէ փախւելով յերեսաց թշնամեց, որով և  
չարաշար վրդովի սիրտն և խռովին, զորալիսի կըեաց  
և սիրտ դաւթի։

Օ այս կրեաց և ադամ այլով օրինակաւ ՚ի տարա-  
զրիլն իւր յանմահական կենաց. և խորհրդաբար  
նաև բոլոր մարդկայինս բնութի՝ ձանձրացեալ ՚ի հո-  
գիս յերկարութէ տարագ բուե և խռովեալ ՚ի սրտի  
՚ի բռնութէ մեղաց։

Ծարոյապէ՛ս, այս բան հայի նախ ՚ի ձանձրութի՝ հո-  
գեոր, մանաւանդ ՚ի ժամ աղօթից և խոկմանց.  
որոյ յերկարիլն խռովի սիրտն. և այս պատճառի ՚ի  
մարդն ՚ի հնարից սատանայի, և առաւել և ա ՚ի տկա-  
րութէ բնուե. այլ պարտ է զօրանալ տերամբ ընդ-  
դէմ սատանայի և արիւնանալ ընդդէմ բնութէ. Ի՞նդ-  
դէմ սատանայի չանսալով նմա, և վանելով զնա.  
ընդդէմ բնութէ՝ քաջալերելով. և եթէ խոպառ տի-  
բեսցէ ՚ի բնութէ ձանձրութի աղօթիցն և խոկմանց՝  
մարթ է խորհրդով խոստովանահօրն դարձուցանել  
զւյնս յայլ տարաղ. Որպէս որ ոչ առնու համ յայսմ  
կերակրոյ փոխէ յայլ տեսակ, զի մի խոպառ զզուե-  
լով անսուաղ մնասց!։

Երկրորդ՝ այս բան հայի ՚ի սկզբնաւորութի դարձի  
մեղաւորին. որոյ տեսեալ զտաղտկալի կեանս իւր,  
և ձանձրացեալ ՚ի խիղչ մտաց իւրոց յոգւոց ելանէ.՝  
և երկուցեալ ՚ի յաւիտենական դատապարտութենէ՝  
սկսանի խռովիլ ՚ի սրտի. տիսրի ընդ այն՝ թէ զիարդ  
կորցյա զոր ունէր յանձային չնորհաց. և տաժանի ը-  
այն՝ թէ զիարդ սաասցի. որպէս պատահի այնոցիկ  
վաճառականաց՝ որք տեսանեն զինքեանս թօթափենս

՚ի ստացուածոց . բայց որպէս ս նոքա առ ՚ի նորոգ շահ-  
հիլ նորոգ աշխատին , սոյնպէս և մեղաւոր անձն ՚ի  
նորոգ շահիլ զնորդչո ան . իսկ եթէ տեղի տուեալ  
ձանձրութեան և տատամնութե երկար մնասցէ ՚ի .  
տիրութե իւրում , վտանգի ՚ի յուսահատութի .  
Եթէ գագարումն հողմոյ երկար տեւեոցէ ՚ի ծովու  
վտանգել կարէ զնաւորդս . զի ՚ի յառնել հակառակ  
հողմոյ , կամ պարտին գառնալ յետս , և կամ սովո-  
մահ լինել , զի յերկարութե գագարման սպառին կե-  
րակուրք . սոյնպէս յերկարիլ ձանձրութե ՚ի սիրտ  
մեղաւորի՝ սպառին հոգեոր կերտկուրք . որով լինի  
նմա վտանգ յուսահատելոյ , և ՚ի մեծագոյն չարիս  
դառնալոյ : Վայլ եթէ յիշելով զաւուրս անմեղութե  
իւրոյ և առաւել ևս զբազմապատիկ բարերարութիս  
ոյ , զիմեոցէ յողորմութի նորա՝ զօրանայ ապաշխա-  
րել և ՚ի գործ փրկութե անձին ձեռնարկել . զօրմէ  
իսոսի մարդարեն ՚ի յաջորդ համարն յանձն իւր նկա-  
րելով զոյն՝ յասելն :

Ե . **Յ**էշեց շատարն շառաշխին , նորհեցայ յամենայն ՚ի  
գործս ու յարաբածս չեւաց ուշ նորհեցայ , և  
համբարչի ու ժեղ պիտու իմ :

Հիշատակութի աւուրց անցելոց կարէ լինել պատ-  
ճառ կըկին շարժման հոգեոյ . նախ եթէ այն աւուրք  
լեալ իցեն թշուառութե՝ յինքեանս մտածեալ շար-  
ժեն ՚ի տրտմութի , կամ ՚ի նեղորտութի . իսկ յոր-  
ժամ համեմատութք առաջիկայ յաջողուե մտածին  
կարեն ըստ պատահման շարժել յուրախութի կամ  
՚ի քաջալերուի վասն զերծ տեսանելոյ մարդոյ զանձն  
՚ի թշուառութէ անտի :

Երկրորդ՝ ընդ հակառակին եթէ այն աւուրք իցեն  
յաջողութե՝ յինքեանս մտածեալք շարժեն յուրա-  
խութի կամ ՚ի քաջալերութի . իսկ յորժամ մտածին  
բաղդատութք առաջիկայ թշուառութե՛ կարեն ըստ  
պատահման շարժել ՚ի տրտմութի կամ ՚ի որտնե-  
ղութի և կամ ՚ի զայրացումն վասն զրկեալ տեսա-  
նելոյ մարդոյ զանձն յայնպիսի յաջողութի . Վայ-  
թէպէտ ըստ ամենայնի ըստ այսոցիկ կարէ իմացեալ  
լինել աստ յիշատակուի աւուրց անցելոց , բայց հայ-

392 Ա Ե Կ Ե Ո Ւ Թ Ե Լ Ե Ն  
Է Ը Վ Ի Կ ա ր դ բ ա ն ի ն՝ ը ս տ ք ա ջ ա լ ե ր ու թ է պ ա ր տ է  
ի մ ա ն ա լ զ ա յ ն՝ յ ա ս ե լ ն :

Ո չ ե ց է շ ա ս ո ւ թ ա ն ։ Ա ւ ո ւ ը բ ք ա ռ ա ջ ն ո վ ք  
ի մ ա ց ե ա լ լ ի ն ի ն ա ս տ ա յ ն ժ ա մ ա ն ա կ ք՝ յ ո ր ս ա մ ծ բ ա զ գ-  
մ ա պ ա տ ի կ օ ր ի ն ա կ ա ւ ե ց ո յ զ զ յ ե լ ո ւ թ է ի ւ ր ա ռ ա ն ա-  
խ ա հ ա ր ս և ա ռ բ ո լ ո ր ա զ գ ն ի ս ր ա յ է լ ի կ ր կ ի ն օ ր ի ն ա-  
կ ա ւ . մ ի ա զ գ ի ա զ գ ի բ ա ր ե ր ա ր ու թ է ք ՚ ի խ ն ա մ ե լ ն  
զ ն ո ս ա հ ա յ ր ա բ ա ր . և ե ր կ ր ո ր դ՝ հ զ օ ր պ ա շ տ պ ա ն ո ւ ր՝  
՚ ի փ ր կ ե լ ն զ ն ո ս ա յ ա յ լ ե ա յ լ վ տ ա ն դ ի ց : Օ ա յ ս ո ս ի կ ա-  
ւ ո ւ ր ս յ ի շ ե լ ո վ դ ա ւ թ ի ի ո ս ի ն ա խ զ բ ա ր ե ր ա ր ու թ է ց ն  
ո յ ե ա ս է :

Խ ո ր հ ե ց ա յ ա յ ն ՚ է գ ո ր ծ ս ։ Ա յ ս ի ն ք ն՝ ՚ ի յ ի շ ե լ ս  
ի մ զ ա ւ ո ւ ր ս ա ն ց ե ա լ ժ ա մ ա ն ա կ ա յ զ՝ լ ի մ ա ւ ա ծ ի զ ա մ ե-  
ն ո յ ն զ ո ր ծ ս բ ա ր ե ր ա ր ու թ է ք ո յ՝ զ ո ր ս ց ո ւ ց ե ր ա ռ ա-  
ռ ա ջ ի ն ս ն ։ խ օ ս ե լ ո վ ա պ ա և զ պ ա շ տ պ ա ն ո ւ թ է ն ա ս է :

Հ ա ր ա ր ծ ս յ ե ա ս ա յ ա յ ն ։ Ա յ ս ի ն ք ն՝ ՚ ի մ ի տ ա ռ ի  
և զ օ ր ս ա բ ա ր ե ր ը ն դ հ ա ր ս մ ե ր , զ ա ր մ ա ն ա կ ի պ ա շ տ-  
պ ա ն ո ւ թ է ք ո վ ։ ո ր ո վ ք ի բ ր ձ ե ռ օ ք փ ր կ ե ց ե ր զ ն ո ս ա  
՚ ի ն ե լ ո ւ թ է ն ո ց ա , կ ա մ մ ե ծ ա մ ե ծ ն շ ա ն ո ք և ս ր ա ն շ ե-  
լ ե գ ք՝ զ ո ր ս զ ո ր ծ ե ց ե ր ձ ե ռ օ ք ա մ ե ն ա կ ա ր ո ւ թ է ք ո ,  
և ն ո ք ի մ ե ք ա զ ա տ ե ց ե ր զ ժ ո ղ ո վ լ ո ւ ր դ ք ո ՚ ի ն ե զ ա ց ի-  
ր ե ա ն ց : Օ ա յ ս ա մ ե ն ա յ ն յ ի շ ե լ ո վ և ՚ ի մ ի տ ա ռ ն լ ո վ  
մ ա ր գ ա ր է ի ն՝ ք ա ջ ա լ ե ր է ր յ ա ն ե ն ի ւ ր՝ ա մ բ ա ռ ն ա լ ը է  
ձ ե ռ ս ա ռ ա ռ ա մ ծ ։ վ ա ս ն ո ր ո յ ա ս է :

Ե ւ հ ա մ բ ա ր ի տ ո ւ թ է ։ Ա յ ս ո մ բ ա ն ի , ո ր-  
պ է ս ա ս ա յ ա ք ՚ ի ս ա շ լ կ ը ր ։ 5 . և շ ի ս . 2 . և ա յ ն ։  
ց ո ւ ց ա ն է ա մ բ ա ռ ն ա լ ո վ զ ձ ե ռ ս ՚ ի վ ե ր՝ ա զ օ թ ե լ ա ռ  
ա մ ծ , և ՚ ի ն ա ա պ ա ի ն ե լ ո վ ի ն դ ր ե լ ի ն ւ ՚ ի ն մ ա ն է :

Հ ա յ ս բ ե ր ա յ ա ս է , յ ո ր ժ ա մ յ ի շ ե ց ի շ ա ւ ո ւ ր ս ա ռ ա ջ ի ն ս .  
զ ի տ ե ս ե ա լ թ է ա մ ծ ո չ ե թ ո վ զ ձ ա ռ ա յ ս ի ւ ր ՚ ի ձ ե-  
ռ ա ց՝ զ ո ր օ ր ի ն ա կ զ ն ո յ , զ ա ր բ ա հ ա մ , և ա յ ն ն , ա յ լ օ գ-  
ն ե ա ց և պ ա շ տ պ ա ն ե ղ ե ն ո ց ա , ա ս տ ի յ ա յ ա մ ա ն է յ ո յ ս  
ա ռ ե ա լ դ ի մ ե ց ի ա ռ ն ա մ ի ա յ ն և ո չ ա ռ ա յ լ ո ք , և հ ա մ  
բ ա ռ ն ա լ ո վ զ ձ ե ռ ս ի մ ա զ ա լ ե ց ի զ ն ա ՚ զ ի և յ ի ս ց ո ւ ց-  
ց է զ պ ա շ տ պ ա ն ո ւ թ է ի ւ ր , ք ա ն զ ի և ե ս ծ ա ռ ա յ ն ո ր ա  
ե մ . ի ս կ թ է զ ի ա ր դ ի ն դ ր ե ա ց զ ա յ ս , և ո ր պ ի ս ի բ ա-  
ն ի ւ , յ ա յ ս ա ռ ն է ՚ ի յ ա ջ ո ր դ հ ա մ ա ր ն :

Դ ո յ ն և մ ե լ ա ր ժ ա ն է ը ե ր ի լ , ի բ ը զ ի յ ի շ ե լ ո վ զ ո ր ս  
մ ի ա ն դ ա մ ա ր ա ր մ ե լ ա մ ծ , ո չ մ ի ա յ ն ե ր ա խ ա գ ե տ լ լ :

Ա Ե Ն Դ Ա Ր Յ Շ Տ Խ Ե Բ : 393  
 նիւ տու նա , այլ և ՚ի չար գործոց հեռի կալով՝ ՚ի  
 բարի գործս ձեռն արկանեւ . տու որ յորդոր լինելով  
 սարգիս չնորհալի առաջիկայ բանիւդ . (՚ի մեկն . յակ .  
 առ . 27 . հառ . ե .) ասէ . \* արդ հայեսցնեք ՚ի գործս  
 ,, ան սթափեալք յարեցութէ , և զգործս ձեռաց  
 ,, նորա ՚ի միտ առցուք || :

Վ Ե Մ քան երկրորդական մեկնութք կարէ ևս մեկ-  
 նիւ այսպէս . յիշեցի զաւուրս անցեալս ՚ի սկզբանէ-  
 աշխարհի մինչեւ ցայսօր , և խորհեցայ զորս միանգամ  
 արարեր ազգի մարդկան՝ եթէ ՚ի կարգի բնութէ-  
 և եթէ ՚ի կարգի չնորհաց . և յամենայնի տեսի զմեծ  
 ողորմութիւն քոյ և զարանէլի խնամս քո . հայեցայ  
 ապա և յայլ ամենայն արարածս ձեռաց քոց յեր-  
 կինս և յերկրի , և յամենայնի տեսի զամենաբաղցը  
 նախախնամուի քո . և զայսոսիկ տեսանելով միսիթա-  
 րեցայ , ևս և քաջալերեցայ՝ գիմել առ քեզ , զի և  
 առիս ցուցցես զողորմուի քո , և խնամեցես զիս՝ որ-  
 պէս և կամիս ըստ հաճութէ քում :

Վ Ա Ր Թ է աստ աւուրբք առաջնովք իմանալ և զայն  
 աւուրս՝ յորս նա ինքն դաւիթ եկաց ՚ի բարեյաջողու-  
 թէ , և յորս եգիտ պաշտպանութիւնյ . զի զայսոսիկ  
 յիշելով կարեր ՚ի միոյ կողմանէ տիրիւ և սդալ տ-  
 սելով , յորնւմ վիճակի եի , և այժմ յոր թշուառու-  
 թի մասնեցայ . զիարդ եզե ինձ այսպէս թշուառ-  
 նալ և այլն . կարեր և յայլմէ կողմանէ քաջալերիւ  
 ասէլով . դու որ ցուցեր առ իս զայնպիսի և զայն-  
 քան գործս ինամոց քոց ակն ունիմ թէ և այժմ  
 ցուցցես ինձ զնոյն :

Լ Խ Ո Ր Հ Յ Ռ Դ Ա Բ Ա Ր Ըստ գրելս չնորհալոյն ՚ի թողթն  
 առ միբայլ պատրիարք յունաց ՚ի կոստանդինուպո-  
 լիս . (երես . 149 .) այս քան ասի ՚ի դաւթայ իբր  
 ՚ի զիմաց ադամայ , զի յետ արտաքսելս նորա ՚ի  
 դրախտեն՝ յիշելը զաւուրս զառաջինսն յորս վայելեր  
 ՚ի դրախտի . խորհուր և զոր արար ած ընդ նա և  
 վասն նորա . խորհուր զայսոսիկ և լայր , և չունելով  
 այլ ուստեղ յոյս միսիթարուե՝ համբառնայր զիեանս  
 իւր առ ած՝ տեսանել զնա ոչ գատապարտիչ՝ այլ տ-  
 զատեցուցիւ . ըստ որում յայտնեաց նմա ած թէ դա-  
 լոց է առ նա , և զի ենլոց է զբնուի նորա ՚ի ծած-

կել զյանցանս՝ որով մերկացաւ նա՝ ի շնորհաց։  
 Բարոյապէս + սովին յորդորիմք և մեր ըստ բարոյա-  
 կան կարդ ի՝ մատցիլ՝ ի խոկմունս հռդեօր իրաց կամ  
 'ի մտաւորական աղօթս + զի թէ, դաւիթ յայնչափ  
 զբաղմունս գոլով հանապազ այսմ պարապէր, մեք  
 ընդէ՛ր ոչ կարասցուք առնել, պատճառելով զարտա-  
 քին զրաղմունս։ Օքաղմունք ոչ են զրտիւ, այլ  
 զմարմնով, ազատ է սիրտ մեք + մնւտ ի սիրտ քո,  
 մնւտ յառանձնութիւնույ, մնւտ ՚ի ներքս ՚ի մը-  
 տածութիս, և անդորրասցիս։ Օքաղմունք առաւել  
 ևս մղեն զմեզ ՚ի խոկմունս՝ առ ՚ի հանդիսա գտա-  
 նելոյ։ Այս տապի յարեւու՝ մտեալ յանտառ զովանայ։  
 Ճանապարհորդն ՚ի վաստակիլն՝ փոքր մի զկայ առ-  
 նու, և ըմպէ սակաւ մի ջուր կամ զինի. որով թէ-  
 պէտե յամէ՝ բայց զօրանայ յընթանալ։ Այսպէս և  
 մեզ պարտ է ՚ի ձանապարհորդութե մերում ՚ի տա-  
 պիլն հովանալ փոքր մի. և ՚ի վաստակիլն ըմպէլ եր-  
 բեմն զհոգեօրական մտած մնւնս և ելուզանել զբոր-  
 րոքմունս սրտի և զհառաջանս + ոչ կաթիլ մի, այլ  
 բաժակ լի. իբր զի ՚ի խորհիլ մեր զհոգեօր ինչ մի  
 շատասցուք սակաւուք, և մի վեր ՚ի վերոյ անցցուք,  
 այլ հանդարտութե ՚ի միտ առցուք զճշմարտուիսն։  
 Մեղուն ՚ի գտանելն զնիւթ մեղու ոչ թողու, այլ  
 ժողովի որչափ և կարէ։

՚Ի խորհիլ մեր զսքաւելիսն ոյ, և զայլ զօր և իցէ-  
 նիւթ բարի, ան ևս խորհի զմէնջ, և խօսի ը մեզ.  
 եթէ ոչ խօսեսցի՝ շատ է մեզ խորհիլն նորա։ ՚Ի մը-  
 տանել ծառայից առաջի թագաւորի՝ ոչ միշտ խօսի  
 ընդ նոսա թագաւորն, բայց աեսանէ զնոսա. մեզ  
 շատ է այս՝ զի ՚ի մտածուիս և յազօթ ստեսանէ զմեզ  
 առծ. միայն թէ մի տեսցէ ՚ի մեզ՝ զոր ոչն համի։  
 Կացցուք յանդիման նորա, և նա իբրեւ արեգակն  
 տեսեալ զմեզ՝ լուսաւորէ, և ջերմանցուցանէ։ Այ-  
 բանեսցուք սերմն բարի մտած ութեց յագարակի նո-  
 րա, և նա բուսուցանէ. բայց պարտիմք սպասել և  
 երկայնամբաւ լինիլ։ ՚Ի սերմանել մարդոյ սերմն ինչ  
 նոյնժամայն ոչ բուսանի, այլ ՚ի ժամու իւրում, յո-  
 րում ամէ և մեծանայ։  
 ՚Ի խորհիլդ և ՚ի խոկալդ՝ եթէ, չզու աս զբարի զգ ած-

մունս սըտի , և զյօժարութի կամաց 'ի գործելև 'ի  
համբերել մի լքանիր . դու արա զօր կարես , և ջեր-  
մացի սիրո քո , որով և բարձրասցի յօժարութի քո  
'ի հաճոյս կամացն այ : Վահի թէ սնդիկ եղեալ 'ի  
բարի 'ի մշջ բազանեաց , 'ի ջեռանութն 'ի վեր ամբառ-  
նայ . այնալ : ս մածուի բարի եղեալ 'ի խորհութու  
մոաց առ սակաւ սակաւ ջերմացեալ՝ վերացուցանէ  
զհոգին 'ի գործել զհաճոյսն այ . սմին իրի յետ ասե-  
լոյ մարդարեին , խորհեցայ , հետեւ յցուցանէ թէ  
համբարձի առ քեզ զձեռս իմ , այսինքն զօրացոյ 'ի  
գործել . ըստ որում գործելն օրինակի 'ի համբար-  
ձումն ձեռաց : Վայր զհետ դայ և փափառումն առ  
ած , և զայս յայտ առնէ մարդարեն 'ի յաջորդ համարն  
նմանաբանութիւնն իմն տաելով :

Հ . **Ա** յն էմ որպիս երեւ ծարաւէ և առ ևնդ . վաղման-  
ութիւնը ինչ թէ . ան հասակը այ յնին հոգի էմ .  
Ծարաւն բազում ուրեք 'ի սր զիրս բերի 'ի նմա-  
նութիւն փափաքանաց . իսկ փափաքն յերկուց կարե-  
ծագիլ . մի 'ի լիութէ փափաքեցելոյն , և մի ևս 'ի  
պակասուէ փափաքողին , կամ յերկուց ևս միանդա-  
մայն . 'ի լիութէ փափաքեցելոյն ծագի 'յորժամ փա-  
փաքելին վասն լիութէ իրիք կատարելութէ առար-  
կայ լինի սիրոյ և ըլձի կամ տարփանաց . և յայս միտ  
առեալ լինի ծարաւն . ('ի սաղ . իսու . շ .) ուր ասե-  
մարդարեն . \* ծարաւի է անձն իմ առ քեզ անձ նո .  
իսկ 'ի պակասութէ փափաքողին ծագի , յորժամ  
փափաքոյն պակասեալ յայնմանէ որում կարօտի ,  
փափաքի այնալիսումն որ կարօղ է լիուլ զոյակասութ  
իւր , կամ թէ զրկեալ 'ի բարութ իմբքէ 'դիմէ առ  
այնախիսի ինչ յօրում զառաւելն գտանելցանկոյ :  
Պատճառ այսր ծարաւոյ կամ փափաքման այն է ,  
զի մարդն գոլով ատեզձեալ 'ի պատկեր այ , և չե-  
ժառանդեալ զնոյն ձկտի առ նա 'ի ընէ ամենայն  
զօրութիւն իւր առ սկզբնատիպ իւր , և իւրեւ առ մի  
միայն լիացուցիւ իւրոյ պակասուէ , թէպէտ և ու-  
բացայայտ ձանաչէ : Եւ ահա զոյն զայս չկարելով  
մարդարեին այլով իւրիք բացատրել յօրինակ բերե-  
ջարդարեին երկրի , և աս :

Այս իմ որպէս երիեր ծարտուի է առ քեզ։ Կամի ասել։  
որպէս երկիրս պակասեալ և ցամաքեալ՝ ի խոնաւու-  
թէ՝ ըստնական բերման ծարաւի և յօժարի յանձրե-  
և ՚ի ջուր, սոյնպէս և ՚ի դեգերիլ իմում յայսպիսի  
ծանր հալածանս՝ պակասեալ հոգւոյս յամենայն միսի-  
թարութէ՝ քեզ փափաքի և իբրև ծարաւի առ քեզ  
դիմէ, ակնունելով լիանալ ՚ի միսիթարուէ քումիչ,  
մանաւանդ թէ զառաւելն ևս ընդունիլ։ Օ այս ե-  
գեալ փութացուցանէ կատարել զիսնդիր իւր և ասէ։  
|| առնետին լուր ինչ թը։ || աղվաղակի ասելով յայտ  
առնէ՝ թէ յանհնարինս սաստիացեալ էր կարօտուին  
՚ի հոգի նորա։ ուր եթէ փոքր մի ևս յամեցուցանէր  
անձ զայցելութի իւր՝ հասանէր նմա մաշ։ վասն որոյ  
ասէ վաղվաղակի անսան ինձ, և լցո՞ զկարօտուի իմ։  
ապա թէ ոչ ելանէ հոգիս ՚ի մարմնոյս։ և առ այս  
յարէ և ասէ։

Օ յ նուառնեաց յինէն հոգի իմ։ Այսինքն սկսաւ պակա-  
սիլ և մեկնիլ յինէն հոգի իմ, և ահա հասանէ ինձ  
մաշ։

Այս բան ասի և ՚ի դիմաց իւրսքանչիւր ապաշխա-  
թողի, որոյ հոգին զրկեալ ՚ի շնորհաց՝ լինի իբրև եր-  
կիր ցամաքեալ։ և զորօրինակ այսպիսի երկիր պա-  
կասեալ ՚ի խոնաւութէ ջուրց կորուսանէ զհաստա-  
տութի մասանց իւրոց, վասն զի փոշիացեալ ցրուի,  
և մնայ տգեղ, ոչ ունելով զզարդ խոտոց, և ոչ զգե-  
ղեցկութի ծաղկանց, և ոչ ես բերէ զպտուղբարի,  
սոյնպէս և հոգի մարդոյ պակասեալ ՚ի շնորհաց ոչ  
մնայ հաստատուն, այլ տատանի որպէս փոշի՝ զոր հո-  
սէ հազմն։ և մնայ տգեղացեալ, ոչ ունելով զզարդ  
վիճակի արդարութէ, ոչ զգեղեցկուի անձային իմաս-  
տութէ, և ոչ զպտուղբարի զործոց։

Խսկ ՚ի զգալ նորա զայս ամենայն ՚ի նախաժաման  
շնորհացն այ՝ իբրև երկիր ծարաւի դիմէ առ անձ,  
և գոչ առ նա, թէ ոչ ևս կարեմ տանիլ ցամաքու-  
թէս և գարշահոտութէ մեղացս։ վաղվաղակի լուր  
ինձ ար, արբո՞ ցցամաքութի իմ և լուա՞ զիս ջրով  
սրբարար շնորհացդ։ և մի գարշիր յինէն, գուցէ  
երբ՛ք մեկնեսցի հոգիս ՚ի մարմնոյս։

¶ Երադոյն իմն օրինակաւ յայսպիսի Տարաւ բերի և  
սիրտ արդարոյ առ ած՝ 'ի սաստկութե՛ սիրոյ. զորմէ-  
տե՛ս ('ի սաղ. խո՞ . շ. ) Եւ քանզի յառաւելու այսը-  
ծարաւոյ յո՞ւ և իցէ անձին, և յո՞ւ կարելն զովանալ-  
տանջի հոգին. և 'ի տիրութե՛ մաշի, մանաւանդ 'ի  
զգալն անդ՝ թե որ արարն զնա՞ ոչ հայի հաշտ երե-  
սօք առ նա, զայս կամելով մարդ արելին տռաջի առ-  
նել՝ յարել զի՞նի, և ասէ:

Է. Ա բայութեան գործադրութեան մասին . Ն մասին է այս պատճեանը ,  
որ ի պատճեան է ի գործադրութեան :

Երեսօք իմացեալ լինի աստ ցոյց հաշտուն այ կամ  
նշան ինամոց քաղցրութե և զթուենորա. զի որով  
չետե այսպիսի ցոյց մարդասիրութե յերեսս երեսի,  
սմին իրի և մարդարեն զերեսս ՚ի մշջըերերէ և ասէ.

Այս դաշտավաներ զերեսս ու յիշնեն : Խամի ասել . մի իրք  
անհաշտ ցուցաներ զերեսս քո . կամ որ նոյն է՝ մի  
զանաբ եթե ցուցանել յիս զինամն քաղցրութե և  
զթուե քո . որպես թէ տաղտկանալով յինչն դար-  
ձուցեալ իցես զերեսս քո , զորօինակ առնեն մար-  
դիկ 'ի տաղտկալ իւրեանց յումքը . այլ նայեա յիս  
քաղցրութիւն , և ցոյց զայցելութիւն քո գթութիւն : Խակ  
թէ զինը զիետ գայր՝ եթէ դարձուցաներ ած զերեսս  
իւր 'ի նմանե , յայտ առնե ասելով :

լ. սելք արա ինչ առաւազուա զողորմութէս տու շի ես ՚ի  
տէղ ուեց յաւացայ :

Դ հայոնծիլ դաւթի յերեսաց աբեսազոմայ ելել յե-  
րուսաղէմէ եկն եհաս իւրովքն ՚ի ուաբովթ , այս-  
ինքն յանապատն՝ որ եր յայս կոյս յորդանանու , հող  
՚ի գլուխ և արտասուս յաւս . և եր նա անդ ՚ի վտան-  
դի մեծի . զի ըստ խորհրդոյ աբիտորելայ հասաներ  
զինի նորա աբեսազոմ . (թ . թագ . ժէ . ժկ . և ժէ : )

Ե զդ արար դաւթի քուսի արաքացի միջնորդութք  
սադովկայ և աբիադարայ քահանայից և ասէ . \* մի  
,, ագանիցիս յայս գիշեր յըռաբովթ անապատին՝ այլ  
,, փաւթաջիր անցանել (ընդ յորդանան .) գուցէ  
,, կլանից (աբիսազոմ) զարքայ և զամենայն ժողո-  
,, վուրդն որ ընդ նմա . (թ . թագ . ժէ . 16 : )

Օ այս լուեալ դաւթի՝ դրեթէ յուսաբեկ եղեւ , և  
խռովեալ շփոթեցաւ . և ապա ո՞պ գրի . (թ . թագ .  
ժէ . 22 : ) \* յարեաւ ինքն՝ և ամենայն ժողովուրդն  
,, որ ընդ նմա . և անցին (գիշերայն) ընդ յորդանան  
,, մինչեւ ՚ի լուսանալ առաւօտուն : իւր քանզի տադ-  
նապ անհնարին պաշարեաց զոդի նորա յանցանելն  
անդ՝ հատեալ զյոյս իւր ՚ի հնարից մարդկան , դի-  
մեաց յողորմութին այ . զոր և ակնուներ տեսանել  
՚ի ծագել առաւօտու՝ և ազատիլ ՚ի վտանդէ անտի  
կորսատեան . { այս գիպուած ակնարկի առաջիկայ  
ինդրուածդ՝ յասելն :

Ս ելք արա ինչ առաւազուա զողորմութէս տու շի ես ՚ի տէղ  
ուեց յաւացայ : Բառս առաւազուա թէպէտ և իրը ժա-  
մանակական մակրայ գնի աստ , բայց լը նշանակութը  
անուան , որով և միտ բանին լինի այս . փութա ցու-  
ցանելինձ զօղորմութի քո , և արա զի ՚ի փարատիլ  
գիշերայս . և ՚ի ծագել առաւօտու՝ ծագեսցի ողոր-  
մութի քոյ առիս , և առ ժողովուրդս քո :

Խոկ թէ ընդէր փոխանակ ասելոյ ծագեալ կամ ց'յց ,  
ասէ լսելի արա . թուի թէ այս է պատճառն , զի  
ցանկայր զգալ ՚ի հոգի իւր զձայն հաշտուե և ողոր-  
մութեն այ . և զի առ այս յաւետ պատշաճի լսելի  
առնել՝ քան ցուցանել , մին իրի փոխանակ դնելոյ  
ց'յց՝ գնէ լսելի արա , առաջի գնելով զյուսալ իւր

'ի նաև և ոչ յայլ ոք յասեն. զի ես 'ի քեզ առ յուսացայ: Եր կամ գարձեալ լսել դնէ ակն ունելով թէ: 'ի ծագել առաւօտու հասցեն առ նա աւետաւօրք փրկութէ:

Փոխաբերաբար բառդ պատճ՝ դնի փոխանակ փութոյ կամ վաղվաղման. յոր միտ կամի ասել. փութանակի 'ի սկսանիլ աւուրս ց'յց ինձ զողորմութի քո, և մի յամեցուցանեը զայն, որպէս թէ յերեկոյն ձգելով այսինքն յապացելով. և զի փութանակի հասանեցնուածն ձայնի, սմին իրի գրեթէ ձայնի նմանեցուցանելով զայցելութիւն ողորմութեանն այ, ինդրէ լսելի առնել զայն:

Հոգեսորապէս, առաւօտու նշանակի լցս շնորհացն այ, որ յաջորդէ գիշերոյ մեղաց 'ի հաշտիլ մարդոցն ընդ այ, յոր միտ կամի ասել. ձանձրացաւ յիս հոգի իմ յերկարութէ գիշերիս՝ այսինքն մեղացս. սկըսցի արդ տիւն շնորհաց ողորմութիւն քով. որով լուացց 'ի սրտի իմում զայն հաշտութէ և փրկութէ քո՝ յասելոց ցիս \*փրկութի քո ես եմ. (սաղ. լու. շ. 2.) Եր 'ի յարելն զինի. \* զի ես 'ի քեզ առ յուսացայ, սովորն զշնորհս յուսոյն այ, այսինքն զպարդես յուսալոյ յած դնէ պատճառ շնորհաց տունջեան այսինքն թողութէ. զի որովհետև 'ի ձեռն շնորհաց լինի ճշմարտապէս յուսալ յած, նոյն շնորհքն յուսոյ տրամադրէ զհօգին լինիլ յարմար ընդունելութէ շնորհաց տունջեան՝ այսինքն շնորհաց թողութեան մեղաց, և փարատման խաւարի տղիտուել և մոլորութէ, կամ անձկութէ և մոլութէ:

Ա. յս առաւօտու շնորհ և ողորմութի լսելի լինի նոցա, որք փոյթք են լսել զպատգամն այ. որոյ վասն յորդոր լինի սարգիս շնորհալի. ('ի մեկն. թ. պետք. թ. շառ. կ. յորդ.) ասելով. \*արագ բացցուք ոլսելիս 'ի լուր պատգամայն քնի. զի լսելի լինիցի մեր առաւօտու ողորմութին այ: Եր քանզի 'ի յաջողիլ այսը՝ զհետ գայ զգաստանալ մարդոյ, և զգուշանալ 'ի դնացս անմոլար ճանապարհի, 'ի նոյն գարձուցանէ մարդարէն զբան իւր 'ի յաջորդ հագարն:

Այս այս բան ասի և 'ի բերանոյ մարդ կայինս բնու-

106 Ու Ե Ա Շ Ո Ւ Թ Ե Խ Ե Շ  
թե . ըստ որոյ՝ ի ձեռն առաւօտու նշանակի դալուստն  
քնի՝ եթէ առաջինն , և եթէ երկրորդն , յորս փա-  
փաքէր և փափաքի մարդ տեսանել զողորմութին  
ոյ , և լսել զցանկալի բարբառն ասացեալ առ ար-  
գարսն . եկայք օրչնեալք հօր իսպոյ :

Ա յ ժ բան եթէ ըստ պարզ բառիցն առեալ լիցի՝ ա-  
ռաջի դնի իրրե առաւօտեան աղօթք , ի խնդրել առ  
յայ՝ զի ՚ի ծագել առաւօտու ծագեսցէ ՚ի մեզ զո-  
ղորմութի իւր ըստ պեսպիս պիտոյից հոգեոր լն-  
թացից՝ ևս և մարմնաւոր կենաց , ու միայն ուղղիւ  
՚ի թիւրութեց , այլև ընդ ուղիղն գնալ յառաջիկոյ  
աւուրն , և որ համոյ է այ՝ ՚ի սոյն ընթանալ : Հայ-  
սոսիկ հայեցեալ մարդարէին խնդրէ յայ ցուցանել  
ինքեան հանապարհ արժանի գնալոյ . վասն որոյ ասէ :

Ձ . Յ ա յ ի ն ի ձ ա ն ա պ ա ր հ ։ յ ո ր գ ն ա ց ի ց . զ ի ս ս տ տ ե լ ո վ ա ր է յ ի պ ա ն յ ն ի մ ։  
Դ ս ա զ . ի ն դ . չ . ա ս ա ց . \* զ ա ն ա պ ա ր հ ս ք ո տ ե ր  
,, ց ո յ ց ի ն ձ ։ ի ս կ ա ս տ ա ռ ա ն ց գ ն ե լ ո յ զ բ ա ռ դ ։ ՚  
մ ի ա յ ն ձ ա ն ա պ ա ր հ ի ն դ ր է . ո ր ո ց տ ա ր բ ե ր ո ւ թ ի ն մ ա ս-  
ծ ի յ ա յ ս մ , զ ի ա ն դ ձ ա ն ա պ ա ր հ ա ւ ի մ ա յ ե ա լ լ ի ն է ր հ ա-  
մ ո ւ ր ն ա յ ա ւ ա ն դ ե ա լ յ օ ր է ն ս ն ո ր ա . ի ս կ ա ս տ ի մ ա-  
յ ե ա լ լ ի ն ի գ ո ր ծ ք մ ա ր դ ո յ ը ս տ հ ա մ ո ւ թ է ն ա յ , ը ս տ  
ո ր ո ւ մ բ ա ռ դ գ ա ն ա պ ա ր հ ՝ բ ա զ ո ւ մ ա ն դ ա մ գ ն ի փ ո խ ա-  
ն ա կ գ ո ր ծ ո ց . յ ա յ ս մ ի տ խ օ ս ե լ ո վ ա ս է :

Յ ա յ ի ն ի ձ ա ն ա պ ա ր հ ։ յ ո ր գ ն ա ց ի ց : կ ա մ ի ա ս ե լ . խ ա ւ ա ր  
պ ա շ ա ր ե ա լ է զ ի ս . ո չ գ ի տ ե մ , ը ն դ ո ր տ ա ր տ ի ց է ի ն ձ  
գ ն ա լ , և զ ի ն չ ա ր ժ ա ն ի ց է ա ռ ն ե լ . վ ա ս ն ո ր ո յ ա ղ ա-  
շ ե մ լ ո ւ ս ա ւ ո ր ե ա զ ի ս , և փ ա ր ա ս տ ե ց ն զ ի ս ա ւ ա ր ի մ .  
զ ի տ ե ս ի ց ձ ա ն ա պ ա ր հ գ ն ա լ ո յ յ ա յ ն ո ր հ ա մ ո յ է ք ե զ :  
կ ա մ ի հ ա մ ա ռ ո ւ տ ի ւ և ս . ց ո յ ց ի ն ձ զ ի ն չ գ ո ր ծ ե ց ի ց՝ զ ի  
կ ա ր ա ց ի ց կ ե ա լ , և ա ն ի ս ո ւ տ ո ր ը ն թ ա ն ա լ : Ա ռ ա ջ ի գ ն է  
ա ս պ ա և զ յ ո յ ս ի ւ ր ա ս ե լ ո վ :

Օ յ ս ս տ տ ե լ ո վ ա ր է յ ի պ ա ն յ ն ի մ : Ա յ ս ո ճ բ ա ն ի  
ց ու ց ա ն է ն ա խ ա պ ա ւ ի ն ի լ յ ա ծ . յ ո ր մ ի տ ա ս ա ց մ ա ր-  
գ ա ր է ն (՚ի ս ա զ . ի ն դ . 1 . ) \* ա ռ ք ե զ տ ր հ ա մ բ ա ր ձ ի  
,, զ ա ն ձ ն ի մ . ա ծ ի մ ՚ի ք ե զ յ ո ւ ս ա ց ա յ ։ ը ս տ ա յ ս մ  
ա ռ ե ա լ կ ա մ ի ա ս ե լ . ո ր ո վ չ ե տ ե ՚ի ք ե զ ա պ ա ւ ի ն ե ց ա յ  
և ո չ յ ի ս , և ո չ յ ա յ լ ո ք , ա ղ ա շ ե մ ց ո յ ց ի ն ձ ձ ա ն ա

ի ս :

պարհ՝ յուցանե՛ փափաքիլ յայն՝ առ որ ասի ամ-

բառնալ զանձն . և յայս միտ կամի ասել . փափաք ան-  
ձին իմայ առ քեզ միայն բերի , վասն որոյ աղաւեմ  
ցոյց ինձ ճանապարհ՝ ընդ որ գնալով կարացից ժա-  
մանել առ քեզ :

Երրորդ՝ յուցանե՛ զհրաժարել հոգւոյն յամենայնե՛ ,  
և յարիլ միայն յայն՝ առ որ ասի լինել համբարձումն  
տնձին . և յայս միտ կամի ասել . ահա վերացուցի և  
հրաժարեցուցի զհօգի իմ յամենայն կենցաղակա-  
նացս , և առ քեզ միայն ուղղեցի . և արդ դու ինքն  
լեր ինձ առաջնորդ . և որք խափան լինին ինձ յառ  
քեզ գալոյ՝ վանեա՛ ի բաց :

Վալին յայտ առնե՛ ևս մարդարեն՝ թէ 'ի յուցանել  
ոյ ճանապարհ բարի՝ պարտ է մեզ 'ի նոյն ընթա-  
նալ . և ոչ յարիլ յերկըաւորս . յոր միտ մեկնէ կի-  
րակոս եզնկացի ( 'ի մնաց' . հարիւր' . եւագը . 29 . )  
զբան ոն զոր ասէ , 'ի ճանապարհի ողջոյն մի տայ-  
ցէք . \* 'ի ճանապարհ առաքինութե՛ վաստակոց՝ ասէ՝  
,, երկըաւորաց ողջոյն մի տայք , և մի զբաղիք . զի  
,, ոչ կարեք ծառայել ոյ և մանոնայի : Ա ծ թէպէտե  
յուցանէ մեզ ճանապարհ ուղիղ , բայց մեզ ևս հարկ  
է . համբառնալ զանձն , այսինքն զօրսնալ 'ի գնալ .  
Վայլին թէպէտ ուսուցանե՛ մանկան գնալ . նաև կա-  
լեալ զմեռաց նորին քայլեցուցանէ , բայց մանուկն  
ևս պարտի շարժել զոտսն . ասվա թէ՝ ոչ՝ ու լինի քայ-  
լել : Ասկերին յուցանէ աշակերտին զարչեստ իւր .  
բայց ոչ կարէ աշակերտն ուսանիլ՝ եթէ , և ինքն ոչ  
գործեսցէ : Այսպէս պարտ է առնել և մեզ . զի թէ-  
պէտ և ամենայն ինչ յայ է ( առակ . թ . 6 . իմաստ .  
ը . 1 . ) բայց կամի ահ՝ զի մեք ևս համբարձուք զան-  
ձինս մեր յայն՝ զօր յուցանէ : Ա յ լ եթէ իւրիք հա-  
ցէ մեզ վոանդիլ կամ վնասիլ 'ի թշնամեաց՝ ապաւի-  
նեսցուք յանձ ըստ մարդարեին , և ընդ նմին գուես :

Ֆ. ♪ Պէտա զէս 'ի նշանեաց իմաց ուեր . զէ զէլ սովորե-  
նիք որորէ :

Վարդարեն՝ պաշատին առ ած լոել ինքեան , և  
9 Ե.Օ.

402 Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ե Լ Ե  
'ի պատմելն զնեղութիւն իւր՝ ոչ խնդրեաց բացայսյատ  
բառիւք՝ աղատել զի՞նքն ՚ի ձեռաց թշնամեաց իւրոց.  
զի ուներ բազում ինչ ևս առել, և յետոյ զնոյն խնդ-  
րել, որպէս և առնէ ՚ի վերջ սաղմոսիս • բայց տե-  
սեալ զթշնամիսն զայնօսիկ զվաճանդիւս անձին իւրոյ՝  
աստ ևս միջանկեալ բանիւ աճապարէ խնդրել զնոյն,  
վամն որոյ ասէ:

**Փ**ըսէա զէս ՚ի նշանեաց իմաց ուն զէս զնել աղատեն ինչ  
արորէ: Կամի ասել. հոյեաց ար թէ զիարդ անողորմ  
և անխնայ հալածեն զիս թշնամիք իմ. իսկ ևս ակար  
և անպատսպար գոլով զիարդ կարացից ազրեցուցա-  
նել զիս ՚ի ձեռաց նոցա • ապա գուռ որ ամենայնի կա-  
րօդդ ես՝ դու ինքն փրկեա զիս, տեսեալ թէ ես ոչ  
զայլ ոք, այլ զքեզ միայն արարի ինձ ապաւեն փրկու-  
թէ. և աշաւասիկ պատրաստ եմ առնել զամենայն  
զոր կամիս. բայց քանզի կարօտ էր ուսանելոյ զայն,  
զոր կամէր ած, վասն որոյ աղաւէ և ասէ:

Ժա.  Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ե Լ Ե Ա մ ա մ ս ա , զ է դ ո ս ե ս ա ծ ի մ :

Ա Ծ թէպէտ և յայտնեալ է զկամս իւր ՚ի ձեռն օրի-  
նաց, ևս և ՚ի ձեռն տպաւորութե բնական լուսոյ  
եթէ ըյանձնառելեաց և եթէ ըստ հրաժարելեաց,  
բայց խաւարութե մասաց և վրդովութե կամաց, նոյնող  
և շարժմունք պէսպէս կրից, և հալածմունք թշնա-  
մեաց այլափոխեն զհոդին, մինչեւ կամ ոչ տեսանել  
նմա զայն՝ զոր յայտնի ցուցեալ է ած, և կամ թէ և  
տեսանիցէ՝ ոչ կարէ որոշել թէ զիարդ պարտ իցէ  
առնել զայն, մանաւանդ ՚ի մասնաւոր դիսուածո,  
յորս պաշարեալ հոգւոյն յազգի ազգի խորհրդոց՝  
անձկանայ յինքեան, և իբրեւ թէ ոցինչ տեսանել, և  
ոչ իսկ գտան: զելս հակելոյ յայս կամ յայն: Հայս-  
պիսի անձկուինս ըմբռնեալ և երանելոյն դաւթի՝  
ոչ կարելով առնելինչ զիմէ առ ած. և պազատելով  
խնդրէ և ասէ:

Ա Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ե Լ Ե Ա մ ա մ ս ա , \* Ա ի շ ա զ զ ուսանին խնդրե-  
,, (ասէ մոզօնս վարդապէտ. ՚ի մեկն • փառք ՚ի բար-  
,, ձունսին. երես. 207.) զի անյագ է բնութի մարդ-  
,, կան ըստ սողոմնին. ոչ յագեսցի ասէ ակն տեսա.

, նելով, և ոչ ունին լսելով. և թէ ՚ի զգալիս այս-  
,, պէս, որտափ ևս առաւել յիմաննալին || .

Վարդ այս ուսուցանելս ոչ է ըստ զգալի ձայնի կամ  
ըստ արտաքին յայտնութեն. այլ ըստ ներքին լուսա-  
ւորութեն. յօր միտ կամի առել. ցանկամ ողբ առնել  
զկամն քո, այլ տկարանամ, զի խաւար պատեալ է  
զմիտոս իմ, և ոչ թողու տեսանել զոր կամիս դու.  
նոյնպէս և անձկուի կալեալ է զկամն իմ, և ոչ թո-  
ղու առնել, թէ և կարիցեմ տեսանել. վասն որոյ  
ազաշեմ լուսաւորեալ զմիտոս իմ, և ընդարձակեալ ըլ-  
կամն իմ. որպէս զի ոչ միայն կարայից տեսանել զհա-

ճոյս կամաց քոց, այլև կատարել զայն :

Օ այս բան սազմոսիս հանդերձ նախընթացիւն յա-  
ռաջ բերեալ մովակ. ս վարդապետ ՚ի վերոյիշեալ տեղ-  
առջ. ( երես. 206 . ) զրէ այսպէս . \* ողբ իմ զքեզ  
,, ապաւեն ինձ արարի . ուսու ինձ առնել զկամն քո.  
,, զի դու ես ոծ իմ ... զքեզ՝ ասէ արարի ապաւեն,  
,, և ոչ զայլ ոք . վասն որոյ պարտիս ինսամարկել  
,, միշտ : Եւ ապաւեն կոչի՝ որ տեղի աստատանի է  
,, սարտուցելոցն, և կարօզ է. ՚ի թշնամեացն փրկել.  
,, վասն որոյ ամեներին զիմեն առ նա . այսպէս և ես  
,, ասէ զքեզ միայն ինձ ապաւեն արարի . և ինդըրեմ  
,, զի ուսուցես ինձ զերծանիլ ՚ի հնարից բանսար.  
,, կուին և հետեւիլ միշտ կամաց ոնդ իմոց և ոյ .  
քանզի զնա միայն հանաչերի իւր ողբ և ոծ . որոյ վասն

յարէ զկնի և ասէ :

Օ ի դու ես ոծ իմ : Կամի ասել. ոչ յիս հայելով զայս  
ինդըրեմ, այլ ՚ի քեզ ապաւինելով ազերսեմ . զի  
որովհետեւ ոծ իմ ես դու, պարտական եմ առնել  
զկամն քո, և ոչ զիմ. և զի ոչ կարեմ՝ ինդըրեմ, ոչ  
յայլոց, այլ ՚ի քեզ. զի այլք չեն իմ ոծ . ուստի ե-  
ւէ փոյթ նոցա զինեն : Եւ քանզի այս ինդիր մար-  
դարեին կատարիւր ՚ի տուշտութեն շնորհաց հոգւոյն  
նրյ, և յառաջնորդութեն նորա, սմին իրի պաղատի  
և ասէ :

Ժը .  ոգէ ու բորէ սսանորդեայէ ինչ յեցին սունել :

Յայտ է թէ որ միանգամ ՚ի տարակուսանս տագնա.

Մ Ե Կ Ն, Ո Ւ Թ Ի Ե Ն,  
պի, ոչ կարելով գտանել ճանապարհ հասանելոյ յայն  
որում փափաքի, առաջնորդ խնդրէ անձին . որպէս  
պատահի այնմ, որ կորուսեալ զՃանապարհն՝ մալո-  
րեալ ցըլի յանձանոթ և 'ի գժուարակօխ տեղիս  
Հայսպիսի իմն տագնատ տեսանելով և դաւթի զանձն  
իւր 'ի հալածման անդ արեսաղօմյ՝ խնդրէ յոյ ա-  
ռաջնորդիւ 'ի բարի հոգւոյ նորին՝ ասելով :

Հագի ու բարի առաջնորդեսցէ ինչ եւբիւ առշիւ : Այս  
բան ցորեքին մեկութե կարէ առաջի դնիլ . նախ  
առաջին եթէ սոյն այս ըստ ինքեան մտածեսցի,  
հսկող իմոցեալ լինի նա ինքն հոգին որ, որ բարի  
ասի ոչ միայն վասն այսորիկ՝ զի և յինքեան այնպիսի,  
այլև վասն այսորիկ՝ զի 'ի նմանե են ամենայն բարիք  
իբրև յաղըերէ բարութե . ևս և վասն այսորիկ՝ զի  
յամենայնի առ բարին ուղղէ զամենայն, և ոչ երբէք  
առ շարն . և գարձեալ վասն քաղցրութե և միսիթա-  
րութեն՝ զոր հաղորդէ այնոցիկ, յորս բնակի : Այս  
այս հոգի քո բարի ասե՛ և ոչ իմ հոգիս և ոչ ողի  
օտար՝ առաջնորդեսցէ ինձ յերկիր ուղիղ, զի նմա և  
առաջնորդել 'ի նոյն, (յովհ. ժկ. 26, ժկ. 13.)  
Բատ այսմ մեկուել բառդ երբիւ՝ նշանակէ զերկիրն  
կենդանեաց, այսինքն զարքայութե երկնից, որ ա-  
մի ուղիղ՝ ոչ եթէ բաղդատութ իւիք, այլ ընքեան  
և առարկապէս, և վախճանաբար . ըստ ինքեան՝ զի  
է տեղի ուղղել և պատրաստեալ յոյ : Առարկապէս՝  
զի առ այն ուղղին և բերին ամենայն փափաքմունք  
սրտից մերոց իբրև առ կեդրոն : Ա ախճանաբար,  
զի 'ի հասանիլ մարդոյ անդր՝ ըն ամենայնի գտանի  
ուղղել . իշլ յայս միտ կամի ասել . տաղտկամ կալ  
յաշնարհի աստ՝ զի ամենայն ինչ թիւրութե և ան-  
կարդութե լցեալ և կեանք իմ կրիւք և մեղք ա-  
պականեալ . վասն որոյ և փափաքիմ ելանել աստի,  
և ժամանել յարքայութե քո . այլ զի ինքնին ոչ կա-  
րեմ, հոգի քո որ և բարի առաջնորդեսցէ ինձ և  
ածցէ զիս 'ի նոյն :

Երկրորդ՝ եթէ այս բան հայիցի 'ի նախընթաց հա-  
մարն, բառդ հագի նշանակէ զնորհս հոգւոյն որյ,  
կամ զնպաստս օգնականութե նորա . զի որովհետե-  
ըստ ճարտասանից անուն պատճառին դնի երբեմն

փոխանակ անուան գործոյն, կարեւ ապա և անուն հա-  
գւոյն ողբ դնիլ փոխանակ շնորհաց՝ որ է յատուկ գործ  
նորա, իւ յայս միտ բառս երեւ՝ փոխաբերմամբ  
նշանակէ զհաստատոն վիճակ ուղիղ կենաց. զի եր-  
կիրս հաստատագոյն գոլովք քամն զայլ տարերս՝ կարեւ  
բերիլ 'ի նմանութեն հաստատոն վիճակի, յոր միտ  
կամի ասել. շնորհք հոգւոյդ ողբ լիցի ինձ ուսուցիչ  
և առաջնորդ գտանելոյ զհաստատութեն ուղղութեն  
վարուց և զգաստութեն կենաց, կարեւ երկրաւ նշա-  
նակիլ աստ և եղբն ուղիղ ճանապարհիս այն է հա-  
ճոյքն այ. յոր գնամք առաջնորդութեն շնորհաց հո-  
գւոյն ողբ:

Երբորդ՝ եթէ այս բան հայիցի սոսկ 'ի տարագըռու-  
թի անձին գտութի, որ գիտաւ նման 'ի հալածման նո-  
րա, բառդ հոգէ նշանակի զօգնականութին այ, կամ  
զկարողութի նորա, ևս և զաննահանջելի հրաման  
նորա կամ զիշխանութի նորին. յոր միտ բազում ու-  
րեք 'ի գործ ածի այս բառ. իւ յայս միտ կամի ա-  
սել. տեսանես ողբ, զի օտարացայ 'ի քաղաքէ և 'ի  
թագաւորութէ իմմէ, և մոլորեալ շրջիմ յանապա-  
տի, և եմ 'ի վտանգի կորստեան, և ոչ կարեմ դառ-  
նալ 'ի տեղի իմ. միայն ամենակարօղ զօրութի քո կո-  
րէ օգնել ինձ և ազատել զիս աստի, և առաջնորդել  
ինձ 'ի տեղի իմ, որ է 'ի հրեաստան՝ այն որ ասի եր-  
կիր ուղիղ, ըստ որում ամենայն ինչ ուղղեալ և կար-  
գեալ էր 'ի նման:

Ըորբորդ՝ եթէ այս բան հայիցի 'ի յապազումն դար-  
ձի, կամ 'ի կասկած ոչ ևս դառնալոյ դաւթի, ևս և  
ու իցել մարդոյ 'ի տեղի իւր, բառդ հոգէ նմանութ-  
դնի աստ ձեռյ փոխառութեն փոխանակ հողմոյ,  
և հողմն փոխանակ ողորմութեն. յոր միտ կամի ասել.  
յագսորանս իմ աստ իբրեւ 'ի ծովու տատանեալ տա-  
րութերիմ հանգ ոյն անդեկ նաւու. այլ շնչեսցէ հողմն  
քո բարեն 'ի հողմն ողորմութեն, և տարցի զիս 'ի տեղի  
իմ, ուր նորոգ եսցին կեանք իմ:

Ոմանք աստանօր զքան նախընթաց համարոյն վերածե-  
լով 'ի կատարումն մտաց՝ որ լինի ուսուցմամբն այ,  
զբան այսր համարոյ վերածեն 'ի կատարումն կա-  
մաց՝ որ լինի առաջնորդութեն շարժիւ շնորհաց հոգ-

ՄԵԿՆԱՌԻ ԹՐԻ ՄԵԿՆԱՌԻ  
ւոյն . ըստ առաջնորդն ձանալել զբարին , և ըստ եր-  
կրորդին առնել զայն , և այնու մնալ կատարելապիս  
կենդանի ըստ հոգւոյ : Եշ զի զայսոսիկ խնդրելով  
մարդարեին՝ սոքիմքը իննդրեր և զազատութիւնի վր-  
տանգէ կենաց , և 'ի նեղութեց , զսոյն բացայոյտ  
ևս առաջի դնէ . և թախանձելով աղալէ զնծ և  
ասէ :

**ԺԴ.** Առն անուան չո տեր՝ ինցուսցես զիս , արդարութ-  
էան հանցես 'ի նեղութեց զայն իմ :

**Վ. ՀԱ** սահ բանի՝ այսինքն է՝ վասն անուան քո կամ  
յանուն քո՝ այլևայլ իմացուածով 'ի մէջ բերի ըստ  
այլևայլ պատշաճողութեան տեղոյն . երբեմն 'ի ցուցա-  
նել զզօրութին ոյ , երբեմն զմեծուի նորա , երբեմն  
զբարձրութիւնորին և այլն . բայց հասարակօրէն դնի  
'ի ցուցանել զբառաւորութիւնորան նորա , յոր միտ  
դնի և աստ յասելն :

**Ա** առն անուան չո տեր ինցուսցես զիս : Կամի ասել . յա-  
ղալելս իմ առ քեզ ազատել զիս 'ի թշուառուէ իմ-  
մէ՝ մի հոյիցիս յանարդութիւն և յանարժանութիւն իմ,  
այլ հոյեսցիս 'ի փառս քո և 'ի պատիւ անուան քո ,  
և վասն փառաւորելոյ զանուն քո կեցուսցես զիս ,  
այսինքն փրկեսցես զիս 'ի վտանգէ աստի կորստեան  
կենաց , կամ ազատեսցես զիս 'ի նեղութէ աստի  
իմմէ՝ յորում կեանք իմ 'ի վտանգի է կորստեան ,  
կամ մերձ է 'ի կորնչիլ . և առ առաւել ևս թախան-  
ձելոյ 'ի սոյն՝ յարէ զինի և ասէ :

**Վ. ՀԵՐԵՐՈՒԹԵ** առն հանցես 'ի նեղութեց զայն իմ : Ի՞նչորդ  
արդարութիւն՝ այնու նշանակութիւն դնի աստ որով  
մեկնեցաք 'ի համարն չ . յոր միտ կամի ասել . այն  
առ՝ կիտեմ զի արդարութ և իրաւամբք մատնեցեր  
զիս 'ի նեղութիւն յոյս՝ զի անօրինեցայ առ քեզ .  
բայց արդ ազալեմ զքեզ՝ առ 'ի ձեռս և զողորմու-  
թի քո . և նովին ողորմութիւն բաւականացն և զիջն  
զպահանջումն արդարութեան քո . և այնու արդարու-  
թիւն շատացելով և զիջելով հան 'ի նեղութէ զանձն  
իմ՝ յասելոյ զիս . բաւական է :

**Ա. Ա** ասէ՝ զերծն , կամ ազատեա կամ փրկեա , այլ  
հան . (որպիս և 'ի սաղ . չ . 21 .) որով ցուցանէ զին .

ծութեն նեղութեն, յոր իբրև թէ ընկեցմալ էր և  
ծածկեալ. և յայս խոկ 'ի կողմանէ տկարութէ իւրայ  
մտածելով համարեք բաւականացուցանել զպահա-  
ջումն արդարութեն ոյ. թէպէտ և 'ի կողմանէ հո-  
ւասարութէ արգարութեն չէք այնպէս:

ւասարության արդյական վերածել  
Վարթէ և աստանօր զբառգ սրբառնենին վերածել  
'ի վրեժինդղութիւն թշնամեացն գաւթիւն քանզի թիւն  
պէտ և նա արդարութիւն կրեթ զնեղութիւնն ի ձե-  
ռաց թշնամեաց իւրոց բայց թշնամիք նորա անիբար-  
ւութիւն հասուցանելին նման զայն ուստի և յանիբար-  
ւութիւնցա հայելով մարթելոր նման աղաւել զայն  
և ասել աղաւեմ զքել նոր զի որով արդարութիւն  
մատնեցեր զիս 'ի նեղութիւնս նովին արդարու-  
թիւն հայեաց և 'ի նեղեցս իմ և վրեժինդիր լեալ  
անիբաւութիւնցա գարձուն ի նոսա զարդարութիւն  
քո և առ իս զողորմութիւն որպես զի նորա խրատեա-  
քո և ես ապրեցայց Օսոյն զայս կամելով բա-  
ցին և ես ապրեցայց յարե զկնի և ասել

Ղայլ բանք ու են 'ի յոգւոյ վըէժինդրութե՛, որորէս  
թէ ցանկալ մարգարէ՛ին կորսառեան և սատակման  
թշնամեաց իւրոց, այլ են գուշակութիք յայտնիչք  
պատճոց՝ զորս տալոց էր նոցա ած, և այնու ազատ  
տելոց էր զինքն 'ի ձեռաց նոցա. և այս յայտ անտի  
է, զի 'ի հալածել նոցա զնա՝ աղաւէր զզօրավարս  
իւր՝ ինայել 'ի նոսա, մանաւանդ 'ի գլխաւոր հալա-  
ծիւ իւր յաբեսազոմ. որպէս գրի. (Ք. Թագ. Ժը-  
շ. ) Ղայլ ու այնչափ 'ի պատճիւթ նոցա որչափ յազա-  
տութիւր հայելով ասեւ:

488 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Տ Ւ Ն,  
ողորմութ ցուցանելով առ իս՝ զնոսա սատակեսցես .  
որ է ասել . հանգերձեալ ես սատակել զնոսա , և  
զամենայն նեղիս անձին իմայ կորուսանել յաւուր  
վրեժինդրութենոցա , և կամ՝ ի ժամանակի աստ .  
որով և ունիս կեցուցանել զիս՝ ոչ իբրև զօտար ոք ,  
որպիսի են թշնամիք իմ , այլ իբրև զընտանի . զի ես  
ծառալ քոն եմ :

Օ այս ասացաք՝ վերածելով զողորմութին այ, ի փրկու-  
թի անձին դաւթի. բայց մարթ է վերածել և առ-  
թշնամիս նորա. և ըստ այսմ կամի ասել. հանդեր-  
ձեալ ես այս սատակել զթշնամիս իմ, բայց խնդրեմ  
զի ողորմութք բով արացես զայս. այսինքն ցուցա-  
նելով նոցա նախ զողորմութի, և կամ ինսոյելով ի  
նոսա. Մարթ է ողորմութք իմանալ և զարդարու-  
թին այ. ըստ որոյ խնդրէ, զի ըստ արդար իրաւանց  
ցուցցէ առ նոսա զգիք ժանդրութի իւր:

Վ. յսոքիկ բանք զորս ցարդ առաջի եղաք, ասին և  
'ի դիմաց իւրաքանչիւր մարդոյ՝ որ իցէ՝ 'ի հալածանս  
և 'ի նեղութիւս՝ յերեսաց ամբարշտաց, կամ զիւաց,  
և կամ ազգի ազգի փորձութեց, խնդրելով յոյց ա-  
զատել, և կեցուցանել, և յամենայնեւ զերծ կացու-  
ցանելով վերածել 'ի խաղաղութիւն և յերանութիւն  
ւիտենական :



У В. Г. ВОВЧАНОВСКОМ

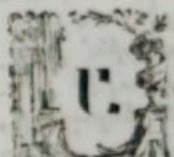
ԸստՀակալութիւնի առ ած վասն օգնականութեան  
դժեւց ՚ի նմանէ, և վասն նուանութե թշնամնաց.  
միանգամայն և յոյտարարութիւն ոռւտ երթանկութե  
նոցա որբ լցեալ են ժամանակաւոր բարեօք:

U- $\gamma$  fns 't  $\gamma$ - $\gamma$ -fns.  $\gamma$ - $\gamma$ -fns.

3 || ምክበሱንት መሰኑ ብቻ ማለፈ  
፪፭፻፯ ዓ.ም. በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው.  
፫፭፻፯ ዓ.ም. በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው.  
፫፭፻፯ ዓ.ም. በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 4 || የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 5 ሪፖርት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 6 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 7 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 8 የዚህ የተመዘገበ  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 9 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 10 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 11 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 12 የዚህ የተመዘገበ  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 13 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 14 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 15 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው. 16 የዚህ አስተያየት  
የዚህ አስተያየት ሲሆን በዚህ ሁኔታ ስጋጥና ተደርሱ ነው.

U, b P 'b U, P + P.

1)  $\omega_2^{\text{max}} \approx 1.5 \text{ rad/sec}$  at  $\omega = 0$



**Ա**ՅԵՒՐՅՈՒՆ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԴՐԵ  
այս վերնագիր 'ի ձեռագիրս մեր և 'ի  
տպագրեալու . 'ի միում և 'ի վարդանոյն  
դնի սոսկ \* 'ի դաւիթ առ գողիաթ . 'ի միում և ս  
սոսկ \* սաղմոս 'ի դաւիթ . յայլում յաւել մամբ իւիք  
\* 'ի կատարած սաղմոս 'ի դաւիթ առ գողիաթ . և  
'ի միում մեկնաբար . \* 'ի կատարած սաղմոս 'ի դա-

410 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ւ  
,, ւիթ՝ յորժամեհար նազ գողիաթ հսկայն այլազգի թ-  
յերիս ձեռագիրս դնի . \* 'ի կատարած առաջոս ՚ի դա-  
,, ւիթ । . 'ի քանի մի տպագրեալս դնի ըստ լատ"-  
\* սաղմոս դաւթի ընդդէմ գողիաթու . : Վայլ քանզի  
'ի թարգ" եօթ" յընտիր օրինակս և առ բազում նախ-  
նի մեկնիս , և 'ի հինգ ձեռագիրս մեր ըստ նախա-  
կարգելցու դնի , վասն որոյ և մեք ուղղադոյն համա-  
րելով զայն , այնպէս եդաք . այսինքն և \* սաղմոս ՚ի  
,, դաւթիթ՝ առ գողիաթ ։ :

Վայլ գիտելի և՝ զի յերբ" և 'ի քաղց" ոչ գտանի այդ-  
յաւելուած այսինքն և առ գողիտեն , այլ միայն բառս  
՚ի դատին . և ըստ վկայելոյ ոմանց՝ նաև յօրինակս  
ինչ եօթ" ոչ գտանիւր այդ յառաջն : Վայց բազումք  
ևս պնդեն՝ թէ յեօթանասնից եղաւ այն , և յաւե-  
լուն՝ թէ գուցե յօրինակս ինչ յետոյ պակասեցաւ -  
և որք յայս կարծիս են՝ զայս սաղմոս վերածեն ՚ի  
ժամանակ յաղթութեն դաւթի , զօր արար նա ընդ-  
դէմ գողիաթու . որում նպաստէ և մեկնաբանութին  
քաղցէական , զի թէպէտ ոչ գոյ 'ի վերնագրի անդ  
այս բառ , բայց հեղինակն տայ հայիլ 'ի յաղթութին  
յայն . որով և զբանն և համարդոյն , ուր ասի 'ի սրոյ  
չարէ՝ ընթեռնու ՚ի սրոյ գողիաթու . : Վասամք իմն  
՚ի սոյն հայի և վերնագիրն ասորւոց . որ զայս սաշ-  
մոս վերածէ ՚ի յաղթութին զօր արար դաւթիթ ընդ-  
դէմ ասափայ՝ այն է զէեմի եղբայր գողիաթու . թէ-  
պէտ և ածաշաւնչն զայն յաղթութիւն տայ եղեանա-  
նու . ( առ մնաց . ի . 5 . ) ուր յաւելու վարդան ասել  
ոմանց , թէ վեց հսկայազունք ընտրեցան 'ի դէթ-  
յետ կորստեան գողիաթու . և կորեան 'ի դաւթէ  
իբրև զգողիաթ . \* նմին իրի , ասէ , յառաջ տանելով  
,, զբանն նոր օրհնուի տայ ոյյ ) :

Խակ որք զայդ բառ յայլոց մուծեալ համարին՝ յայլ  
կարծիս բերին . ոմանք թէ զայս ասոց դաւթիթ յուր-  
ժամ օծաւ թագաւոր 'ի վերայ ամենայն իսրայէլի ,  
և խաղաղացաւ 'ի թագաւորութե իւրում . ոմանք  
թէ յետ յաղթելոյ փղտացւոց : Վազումք ևս վերա-  
ծեն զայ 'ի յաղթութեն եղեալ ընդդէմ արեսազո-  
մայ և միաբանելոցն ը նմա , ևս և ընդդէմ սէք'եայ  
որդւոյ բաքորայ . ( բ . թագ . ի . 4--22 : ) Վայլ վեր-

ածեն՝ ի յաղթութիւն մակաբասյեցւոց ընդդեմ անտիքեանց ։ բայցումք ևս՝ ի յաղթութիւն յայն՝ զորհամարին արարեալ զօրաբարելի և յեսուայ ընդդեմ գողաց ։ զորմէ բանք լինին՝ ի մարգարեւութեւ եղեւի ։

|| արդան վերածէ ՚ի ժամանակ դարձի գերութեան  
բարելացոց ՚ի հակառակի շրջակայ թշնամեացն յա-  
ռութ եղասայ և նեկեմեայ որք հուսկ յետոյ նուա-

ձեցան, և երբայեցիք յաղթող հանդիսացան :  
Հայամ ամենայնի այս մի ինչ ցուցանի՝ թէ, այս սաղմոս ասացեալ իցէ՝ 'ի գաւթայ . և այն՝ հայելով՝ ի յաղթութի ինչ մեծ, իրեւ չնորհակալուն ոռու առ ած ,  
ուստի և մեր շուրջ զհասարակ յաղթութին դաւթի  
ունիմք մեկնել զսա . և քանզի այն յաղթուիք, զըսա  
արար դաւիթ ընդդէմ թշնամեաց, եթէ գողիաթուու  
և եթէ այլոց, նկարագրեին զյաղթութին զոր արար  
քն ընդդէմ սաստանայի և ընդդէմ մահու, 'ի նոսին  
հայելով բանք սաղմոսիս այլարամնօրէն վերածին 'ի  
քն և 'ի յաղթութին նորա :

Վայս սաղմոս բազում՝ իրաք՝ 'ի բազում՝ ասացուածն  
ունի նմանութիւն մեծ ընդ ժէ սաղմոսին. և է գրե-  
թէ համառօտութիւն նորա յաւելմամբ և յաղաւմամբ  
իւիք, որով երեխ թէ որպէս զայն ասաց դուիթ 'ի  
խաղաղին յարտաքին թշնամեաց, սոյնպէս և զաս  
ասաց 'ի խաղաղին ՚ի ներքին թշնամեաց, 'ի մէջ  
բերելով համառօտիւ իբր քաղուածոյ բազում ինչ 'ի  
սաղմոսէ անտի, որպէս տեսցի 'ի մեկնութէ. Ուարթ  
է ևս ասել՝ թէ գուցէ զայս համառօտութիւն հաւա-  
քեցին 'ի սաղմոսէ անտի դարձեալքն 'ի գերութէ,  
և յարմարեցուցին ինքեանց:

## Բ. Ա. 'Ե'

մ. ( Հնեաւլ թը սծ իմ. որ ռուսց պիտու իմ 'ի պարէ բոշմ, և զմագունս իմ 'ի ճակատամարդ :

## ՄԵԿԻ ՈՒԹԻՒՆ

Արովչետե մեծ իմն եղել յանձն դաւթի քան յայլս զօրանալ հոգւով 'ի մարտ, և յաղթել թշնամեաց, զնոյն զայն նիւթ առեալ չնորհակալութեան՝ նովին սկիզբն առնել քանից իւրոց և առէ :

( Հնեաւլ թը սծ իմ. որ ռուսց պիտու իմ 'ի պարէ բոշմ, և զմագունս իմ 'ի ճակատամարդ : Խամի ասել գոհանամ զայ իմմէ և օրհնեմ զնս, զի ետ ինձ զօրութի քա ջութ պատերազմելոյ . և զօրացոյց զձեռս իմ և զմա տունս՝ անվրէպ յաղթելոյ : Այլ արժան է քննել, զի ու ասէ մարգարէն զօրացոյց զձեռն իմ և զմա տունս, այլ ռւսոյց վասն զի ու եթէ սոսկ զօրութի պատերազմէք, այլեւ իմաստութ . զօրութ նորա երեխ 'ի գործս նորին, և իմաստութի նորա երեխ 'ի տա րազ գործոյն . թող զօրս եցոյց 'ի քանսն : Խակ այս իմաստութի նորա եր ձանաչել թէ ինքն ավ գործէ զամենայն, և նովաւ առաջնորդի 'ի մարտ . զոր և յայտնի կարես տեսանել 'ի ճակատամարտի անդ՝ զոր արար ընդդէմ գողիաթու . զի ու զզօրութի իւր մեծ ինչ համարելով, այլ զայ զօրութին յաղթօզ ձանա չելով, ել ընդդէմ նորա, և միացուցեալ զանստեղծ զօրութին այ ընդ իւրում ստեղծական զօրութեան՝ միով քարիւ կործանեաց զեռնախրսիտ գաղանն զայն զգողիաթ . ( տես . ա . թագ. ժէ . 32-52 : )

Խակ այն զոր յաւելու ասել և զմատունս իմ՝ յայտ առնել զառաւելութի յաջողութեն քաջութեն . վասն զի ու միայն ձեռաց արհեստ այս մատանց շարժումն յաջողէ զմարտն . որպէս յայտ է առ նոսա՛ որք վարժ էն 'ի մարտ . սոյնպէս և յաւելուած քառիս ճակա տամարտ՝ ցուցանի՛ թէ ու միայն 'ի հասարակ մարտի

ՍԱՀ. Մ. ՃիւԴ. զօրաւոր գտաւ նա, այլէ 'ի մեծամեծ պատերազ-  
մունս, յորս բանակք ընդ բանակի հարկանին: Վ. ՅԱ-  
ՔԱՆ այլով իմ շարադրութեք և նմանութեք աւանդի  
'ի սաղ. ժէ. 'ի համարսն. 32. 33. և 34. տես  
անդ:

Ի արոյագիւս այսու բանիւ նկարագրի յաղթուի մար-  
դց 'ի հոգեռական պատերազմի ընդդեմ ախտից  
և դիւաց եթէ տկար իցէ և եթէ զօրաւոր. զի ո՞ր  
յայ ուսեալ և 'ի նմանն զօրացեալ մատի 'ի մարտ  
հոգեռոր, այնչափ դիւրաւ յաղթէ մեծին, որչափ փո-  
քուն. այլ առ այս պիտոյ և ըստ առաքելոյն առնուլ  
զվահանն հաւատոյ, և զուսեր հոգւոյն, և զզրահն  
արդարութե. (եփես. կ. 16.) ևս և զուսումն ձե-  
ռաց 'ի խաչակնքել զդէ. մատամք. զոր և իրօք  
ուսոյց տրն մեր տարածմամբ բազկաց 'ի խաչին:

Եթէ ըստ սմին վառեսցիս և դու՝ զօրասցիս 'ի յաղ-  
թել, և ուսցիս պատերազմիլ. և իցի քեզ իբր սո-  
վորութիւն պանծալի. յայս իսկ և ած թոյլ տայ դալ  
փորձութեց, և ախտից յառնել, զի պատերազմելով  
ընդ նսաս՝ լիցուք վարժ, և 'ի վարժութե արթուն:  
Եթող ած զյերուսացին 'ի մէջ իսրայէլի, զի մար-  
զեսցին 'ի մարտ, և 'ի մարզին զօրասցին: Կաւիթ  
ոչ կամէր և ոչ իսկ կարէր սուը առնուլ յելանելն  
անդ ընդդեմ դոդիսիթու. բայց իբրև սովորեցաւ,  
սրով անցոյց զիեանս իւր 'ի պատերազմիլ անդադար:  
Եթէ և դու արիասցիս, սովորեսցիս՝ և յաղթեսցես:  
Վ. ՅԼ եթէ ոչ յաղթեսցես՝ սովորութիւն ոչ տայ քեզ  
յաղթիլ. զի պարտ և պատերազմիլ ոչ միշտ 'ի յաղ-  
թել, այլէ ոչ երբէք յաղթիլ. ուստի ասաց իմաստուն  
ոմն (սենեքաս.) \* մարտեա ընդ մոլութե ոչ 'ի յաղ-  
թել, այլ 'ի ոչ յաղթիլ: Վայց յաղթեսես՝ զի ու-  
նիս քեզ ապաւէն և օգնական զած. ըստ որոյ յարէ  
զինի մարզարէն և ասէ:

Է.  Առքանութիւն և ազատին իմ. օգնական իմ և իւնիւն  
իմ. ազատին իմ, և ես յառամ 'ի նու:

Կ ապաշտպանութե զոր ած ցուցանն մարդոյ 'ի պա-  
տերազմի՝ ըստ կարգի կանին իմասմք ողջորմութեն  
ոյ, ապա ապաւէն լինիլ նորա 'ի պահել, յետոյ օդ-

414 Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Ե 'Շ,  
նել սորուն ՚ի յաղթել, և ապա մնալիսա հանել ՚ի  
մորտէ, և յետ ամենայնի՝ յապահովի կացուցանել.  
և զի զայս ամենայն եցոյց ած դաւթի ՚ի մաքսու,  
վասն օրոյ տաւ:

Ուստի իմ և ողբանին իմ օգնական իմ և գրիլ իմ ա-  
պատեն իմ, և չո յուսամ ՚ի նա: կամի ասել, ՚ի պատե-  
րազմիլ իմում ընդ թշնամիս իմ՝ ած եղե ինձ ողոր-  
մութի, որ է ասել. եցոյց ինձ ած զողորմութի իւթ  
որով և եղե ինձ ապաւեն և պահպանիչ անձին իմոյ,  
որպէս զի անվորապ և աննուաձելի մնացից. և ոչ այս-  
չափ միքայն՝ այլի օգնեաց ինձ յաղթել թշնամոյն. և  
՚ի վասնդել իմում նա ինքն եղե ինձ փրկիւ: Այս  
յետ յաղթութեն եցոյց զինքն լինիլ ապաւեն իմ.  
ուր բառդ սպատէն՝ ոչ գնի այնու նշանակութի՝ ո-  
րով գնի յառաջնումն, այլ փոքր մի ընդարձակութի՝  
այսինքն փոխանակ այնր՝ որ զնետ գայ ապաւեն լի-  
նելոյ՝ այսինքն փոխանակ ապահովացուցի, որոյ փո-  
խան յերբ՝ գնի ասպար իմ և յայլս սրաշտպան. յոր  
միտ կամի ասել. յետ պատերազմելոյ իմ անվնաս ը-  
թշնամիս՝ ապահովս արար զիս առ՝ կալ անկասկած և  
աներկիւղ, եղեալ ՚ի նա զյոյս իմ. վասն օրոյ յա-  
ւելու ասել:

Այս ես յուսամ ՚ի նա: Այս յուսալն ոչ միայն հայի  
յապահնին, այլև յանցեալն և ՚ի ներկայն. օրպէս  
թէ եղեալ էր. յուսացայ ՚ի նա, և զօրացայ. վասն  
օրոյ յուսամ և զօրանամ նովաւ. ևս և յուսացայց  
և զօրացայց ՚ի վանել զթշնամիս իմ: Օ այսցանէ տես  
(՚ի սաղ. ժէ. համար. 1. 2. և 3.) յորս փոքր մի  
այլով կարգաւ և այլով բառիւ գնի այս բան: Արդ  
քանզի զինի յաղթուեցն՝ զորս արար դաւիթ, հնա-  
զանդեցոյց նմա ած զժողովուրդս, և բարձրացայց  
զնա, սմին իրի յարե զինի և ասէ:

Ք. Ուսուշանդ ունե զժողովուրդս զնա ինե. աէր՝ ունե  
նարդ՝ զի յարանեցար դու նմա. իմ սրբի նարդոյ՝  
նէ համարիս ինչ զնա:

Սորիցս տեսանի ՚ի առ գիրս հնազանդիլ ժողովուրդեան  
խօրայէլի ՚ի ներքոյ ձեռին դաւիթի, մի ըստ մասնա-  
առի, որ եղե յետ յաղթութեն գողիաթօւ. ըստ

Տեր աւ է բարե՛ չ յայտնեցաք դու հմա : Ասելովն արձաւ  
կապէս ուե՛ ցուցանե զինին ոոյ յանբաւ բարձրու-  
թե ըստ անսահման իշխանութե , և ըստ սմենակա-  
րող զօրութեան . իսկ ասելովն ովէ է մարդ՝ ցուցանէ  
զմարդն 'ի յատակս նուաստուե և յետին անարդու-  
թեան . իւ զայս այսպէս տեսանելով մարդ արեին  
յափշտակի 'ի զարմացումն , զիալրդ ասե՞ որ յանհաս  
մեծութե ես՝ հանեցար յայտնիլ մարդոյ , այսինքն  
պէսպէս իրօք յայտնել զբեզ նմա , և ծառսյիլ 'ի  
նմանէ . միթէ կայցէ՞ մարդ՝ որ ունիցի ինչ արժանա-  
ւորութի՞ ի բնութէ . ոչ ապաքի՞ն հող է և մոխիքը  
ինքն և նա յորմէ ծնաւ . և յայս սակս յաւելու  
ասել :

անարդ իմն է մարդ , և որդի անարդ մարդոյ . և զիարդ համարիս զնա իրրել զպատռւական ինչ . Օ այսուիկ դնելով մարդարէն հայի և յանձն իւր , և դիտէ ասել . այսպիսի գոլովիմ՝ զիարդ համեցար համարիլ զիս մեծ ինչ , և կարդել գլուխ ժողովրդեան . ոչ ապաքն և ես մարդ եմ անարդ և որդի մարդոյ :

Օսոյն զայս բան առ զօրաբարիլ և առ ագամ վերածելով վարդանայ գրէ այսպէս . \* ով է մարդ՝ ադամ , և որդի նը զօրաբարիլ զի յայտնեցար և ծանուցար նոցա . և ոչ թէ նորա զքեղ ծանեան . զի զայտ գամ պատռւեցեր պատկերաւ , և զիս թագաւ և

,, փառաւորելով առաջի գարեհի :

Այս բան հայի և 'ի զարմացումն ՚ի վերայ այնչափ մեծամեծ բարերարութեցն ՚ոյ՝ զորս եցոյց առ ազգութարդկան՝ մանաւանդ ՚ի վերայ այնը մեծի բարերարութե . որով նա ինքն եկն առ որդիս մարդկան , և յայտնեցաւ նոցա առեալ զբնութին նոցին , և այնուեցոյց թէ մեծ իմն համարի զնոսա : Վայ համարումնս է՝ որ զարմացոյց և զյովը յասել նորա . (է . 17 .) \*

\* զի՞նչ է մարդ . զի թէ կայր ինչ ՚ի մարդն՝ մեծ համարելի առաջի ՚ոյ , չէր ինչ . բայց քանզի չիք այսպիսի ինչ , համարումն նորին ածէ ՚ի զարմացումն : Ուստի վանական վարդապետ . ('ի մեկն . յոթ . գլ է .) յառաջ բերեալ զայս բան մարդարին զըլ այսպէս . \* զի՞նչ է մարդ՝ զի յայտնեցար նմա , կամ որդի մարդոյ՝ թէ համարիս ինչ զնա . և թէ զայս զմարդ . կանէ ասէ , ՚ի կարգի աստ եցոյց . մարդ ընդունայ , նութէ նմանեաց , և աւուրք նորա որպէս հովանի անցին . եթէ ընդէլը զայսքան տկարս այնքան , մեծացուցանէ՝ անդիտանալով զարմացմամբ հարցա . նեն արդարքն զնծ . զի կամին մեզ ուսուցանել ու զմեծ սէրն՝ զոր ունի առ մեզ . որպէս յաջորդաւն ու պատմէ դաւիթ . այնքան է սէր նորա , մինչ ու զերկինս խոնարհեցուցանել . ինքն առ մեզ գայ , բանն մարմին եղեալ . զի ՚ի ձեռն մերոյ ազգական ցութէ զօրացուցանէ զմեր տկարութիս : Այս թէ յիբրսի չիք ՚ի մարդն մեծ ինչ համարելի յաջս ՚ոյ՝ ցուցանէ մարդարին յաջորդ բանիւն ասելով :

Վ Ա Ա Մ Տ Տ Խ Ե . և առաջ նոր արդեւոց . և առաջ նոր արդեւոց . հավաքնի անցին :

Կանը բութի և ունայնութի թէպէտ 'ի նոյն վերածին , բայց տիրապէս խօսելով նանը բութի նշանակեցայն սիսի ունայնութի յորում չիք ինչ լաւութիւն , այլ պակասութի փաղանշանող յոռութէ , այսինքն այն սիսի դատարկութի որ յաւետ արժանի է լցեալ լինելոյ յոռութիք քան լաւութիք : Վայսիսւոյ իմն համեմատել մարդարեն զմարդն , և ասե :

Վ Ա Ա Մ Տ Տ Խ Ե . Կամի ասել . մարդս թէպէտ և է ինչ , բայց յինքեան մտածեալ է նման նան բութէ , կամնանիր իրի . զի է իրեւ անօթ դատարկ ընդունակ ամենայն յոռութէ , և գարշութէ և ապա կանութէ :

Վաս վարդանայ՝ միւմաքս փոխանակ նանը բութէ շնզեակ թարդմանէ . 'ի ցուցանել թէ որպէս շոզիք յնդին և ունայնունան , սոյնպէս և կեանք մարդոյ , Պարէ գարձեալ վարդան . թէ \* զնանիըն ումանք իսուս ասեն դիւրանց . և յաւելու ( իրը առակ ) թէ թագաւորք հառվայեցւոց ունեին զսերմն այսրխուսոյ . և 'ի նստիլն իսեղան զանեին 'ի վերայ հողա առաջի իւրեանց . և առ ժամանյն բուսաներ և ծաղկեր և տայր զսերմն , և յաւարտիլ սեղանոյ չորանայը 'ի ցուցանել զվաղանցիկ լինել կենաց մարդոյ . զոր նմանութիք իմն առաջի առնե մարդարեն և ասե :

Վ Ա Ա Մ Տ Տ Խ Ե . հավաքնի անցին : Հովանին դնի ասս փոխանակ ստուերի , որ է պակասութի լուսոյ . զորմէ տես ( 'ի սազ . ձան . 10.) որով ցուցանի ' թէ զորորինակ վաղվաղակի անցանէ ստուերն , և բառնի և ոչ երեխ տեղի նորա , սոյնպէս և աւուրք կենաց մարդոյ :

Վասացի 'ի վերայ . մարդ յինքեան մտածեալ , այսինքն առանց շնորհացն ոյ առեալ և իրեւ ինչ մի արարեալ յունել . զի ըստ այսմ մտածման յարմարին նման այս բանք ըստ նանը բութէ և ըստ անցաւորութէ . ըստ որում է եղծական , և զորութ նորա նանիր . որպէս ասե նարեկացին ( 'ի բանն . ձան : )

Վակ եթէ մտածեացի ըստ գաղափարին և ըստ վախ .  
9 Ել :

Մ Ե Ւ Ռ Ո Ւ Թ Ե Ւ Ն

Ճանիին , ոչ է նու նանրութի , և ոչ աւոքք նորա հո-  
վանի . զի ըս գաղափարին՝ ստեղծեալ է նու 'ի պատ-  
կեր ոյ իրը և անօթ ընդունակ շնորհաց և իրը և  
օթեան ոծութե՝ որով և վերասեալ ինի 'ի հաւա-  
սարութի ինչ երկնային զուարթնոց . սոյնովէս և ըստ  
վախճանին մտածեալ , աւոքք նորա թեպէտ և ըստ  
աստի կենաց վաղվազ անցանեն , բայց ըստ հանդեր-  
ձելցին մնան յաւիտեան . որովհետեւ մարդո ըստ ան-  
մահութե հոգւոյն կարգեալ է յոյ՝ ժամանել 'ի ժա-  
ռանգութի յաւիտենական կենաց :

Օ այսոսիկ մտածելով արժան է մեզ խոնարհիլ միան-  
գամայն և վստահիլ . ըստ առաջին տեսութ խոնար-  
հիլ իրը և անարդ ստեղծուած և իրը անօթ դատարկ -  
իսկ ըստ երկրորդ տեսութե՝ վստահիլ առ ոծ՝ և  
պահել զանձինս մեր յո՛ և իցէ յոռութէ մեղաց , ճա-  
նաչելով զյարդ անձանց մերոց , և դնելով 'ի միտս՝  
թէ եմք համարեալ ինչ յաւս ոյ , որ այսլափ մեծա-  
ցոց զմեզ , և հաւասարորդս արար զմեզ հրեշտա-  
կաց . և որ մեծն է , այնչափ պատուական համարե-  
ցաւ զմեզ՝ մինչև 'ի տեսանելն զմեզ կորուսեալ , խո-  
նարհեցաւ յերկնից , և էաւ զբնութիս մեր , և ետ  
զանձն իւր 'ի փրկանս : Օ սոյն զայս լոելեայն իմն  
յայտ առնէ մարդարեն 'ի յաջորդ համարն ըս խորհր-  
դական մեկնութե՝ 'ի դնելն առաջի զիջումն նորին  
յերկնից յասելն :

Ե . **S**էր եռարհեց զնքինս և էջ . Արյեա 'ի լորին և  
ծիւսոյն :

Երդ նախ մարդ արէն՝ թէ ոծ ուսոյց ինքեան պատե-  
րազմիլ . և յետոյ եղ թէ կացոյց զինքն գլուխ ժո-  
ղովրդեան . հայեցեալ ատու 'ի նանրութի մարդոյ և  
'ի նուազութիւն աւուրց նորա՝ զարմացմամբ ասաց ,  
զիարդ մեծ իմն համարի ոծ զայսպիսիս : Օ այսոսիկ  
եղեալ՝ դարձուցանէ զաւս իւր առ նոսա , ընդ որոց  
պարտ էր պատերազմիլ . բայց տեսեալ զբոնութի և  
զրազմութ նոցա , ոչ ևս ապաւինի յայն զոր ուսաւ ,  
այլ յայն յորմէ ուսաւ . և խնդրէ 'ի նմանէ ոչ զու-  
սումն պատերազմի , այլ զյատուկ պաշտպանուի նո-  
րա . և զի այսմ յարմար պեսանէ զցույանելն ոյ զա-

Ս Ա Դ Ա Մ . ՇինԴ .  
Հեղ գործու զորպիսիս եցոյց 'ի լեառն սինա յահ և  
յերկիւ թշնամեաց . ( Ելից . Ժ Ժ . 16-18 . ) յոյն  
հայելով և զայս գիտելով կարգէ զբան իւր և ասէ :

**Տ**էր խնաբնեց զերինս և էջ . Բը չէա ՚ի լերինս և ծիս .  
յն . Վայս այն և զօր ասաց մարգարէն . ( ՚ի սաղ . ժէ .  
՚ի համարն . 10 . և ՚ի համարն . 9 . և 8 . ) զորոյ  
զմեկնութին տեսանդ : Ինյոյց տարբերութի և ՚ի դիտ .  
ման որպէս տեսանի ՚ի վերոցգրեալսդ : իրը զի անդ  
զայլ ինչ դիտելով ասաց զայս . իսկ աստ զայլ ինչ դի .  
տէ : Վայդ դիտեր ցուցանել զզօրութին ոյ . իսկ աստ  
դիտէ գտանել զպաշտպանութի նորա . յոր միտ կա .  
մի ասել . որպէս յանապատի անդ խոնարհեցուցեր  
զերկինս , և իջեր ՚ի լեառն սինա ահեղ փայլատակ .  
մամբք , որով և լեառն այն իրբե թէ հալէր և ծիսէ  
լինէր , և ժողովուրդ քո զահի հարեալ սոսկայը ,  
սոյնուիս և այժմ խոնարհեցն զերկինս և լ.ջ . այսինքն  
ցոյց և այժմ զքեզ իրբե յերկնից իջեալ . և նովին  
ցոյց զահեղութի քո՝ որով օրինակաւ և համիս . որ .  
պէս զի զահի հարցին թշնամիք իմ , և ինձ դիւրին  
լիցի վանել զնոսա . զի թէ պէտ և ուսուցեր զձեռս  
իմ ՚ի պատերազմ առ ՚ի վանելոյ զնոսա , բայց ՚ի  
բռնանալ և ՚ի զօրանալ նոցին՝ կարօտիմ մասնաւոր  
օգնութէ քո՝ ՚ի ձեռն մեծամեծ նշանաց : Այս ըստ  
այսմ կարեն լերամբք նշանակիլ աստ թշնամիքն , յորս  
եթէ մերձեցուսցէ ան զզօրութիւր՝ այրին և ծիսին ,  
այսինքն իրբե զծուի ցրուին և կորնչին :

**Վ**այս բան հայելով մասնաւորապէս ՚ի համարն . 3 .  
ուր ասաց մարգարէն . ոտք ով և մարդ՝ զի յայտնեցար  
նմա , կարէ այլազդ և մեկնիլ , և միտ բանին լինի  
այս . ով թէ զիհարդ մեծ իմն համարեցար դու զմարդն ,  
և իրը մեծ ինչ պատուեցեր զնա . և ստկայն բաղումք  
ոչ իմանալով զայս համարումն քո՝ փոխանակ զգաւ .  
տանալոյ և բարի լինելոյ՝ յիմարեցան , և վատթա .  
րացան . վասն որոյ և արժանի եղեն ոչ ևս քաղցրու .  
թէ՝ այլ պատուհասիւք խրատելոյ ՚ի քէն . ուրեմն  
խրատեալ զնա այնպիսեօք որովք երկիցեն . խոնար .  
հեցն զերկինս այսինքն պատուելով զամսօ երկնից ,  
արձակեա՝ ՚ի նոսա զկայժակունս , և լ.ջ , այսինքն ցոյց

420      Մ Ե Կ ՚Ն, Ո Ւ Թ Ի Ւ ՚Ն,  
զ ք ե զ այնպէս՝ որպէս թէ իջեալ իցես յերկնից, զոր-  
օրինակ ցուցեր ՚ի լւեառն սինա։  
Շաբայան լը ըսմէք նշանակին աստ նախ հպարտք և  
ազագ, և այլն, յորս ՚ի մերձենալ բարկուեն ով  
կամ խրատու նորա՝ սկսանին ծիփիլ. յապականուի  
դառնալ. և իբրև զժուի կորնչիլ, և կամ սկսանին  
ծուխս տրտնջանաց ծիել ընդ սինա և ընդ բերան  
իւրեանց։

Հյակոնորդ՝ նշանակին այն օքին՝ որք համբերողք երեխին, որք և յիբաւի համբերեն, ոչ զի են համբերողք, այլ զի այլք ոչ տան զառիթ. առաքինութեն սոցա յայլը է, և համբերութք այլոց համբերողք երեխին. Եթէ առիթ տայցեն՝ բուրեն զգարշ հոտ անհամբերութեն. \* մերձեա՞ի լերինս և ծինեցին. Տիկոմ անշարժ ու բուրեն. 'ի խառնին գարշ հոտ հոնէ; և զգուանս իւր յայտնին. | Հւարդ քանզի այսակի սիբս քարիք երեխին և 'ի շարիս բերին, ատելի առնեն վինթեանս առաջի այ և մարդկան. և շարժեն զանձ 'ի վրեւ ժինքքութեն առ. 'ի պատու հասելոյ վինքեանս. զորմէ խօսի մարդարեն 'ի յաջորդ համարն և ասէ:

¶ Պայլստանին պայլստանին ու և կառավար դաստա  
- ստանին ընկերութեան ու գրառեան դաստա  
Արօվկէտե փայլատակունք երկիր զ արկանեն ՚ի մարդն,  
զայն ՚ի մէջ բերե մարդարէն յերկիրւղ թշնամեաց  
իւրոց ևս և այլոց ամբարշտաց, յար յարէ և զկայ-  
ծակունս, զորս և նետոս կոչէ, զի թէ փայլատա-  
կամք ու զգաստասցին՝ ՚ի կայծականց անտի վսնես-  
ցին. վասն որոյ ասէ:

Փայլաբանին ուղարկուելու օր, և եւսպան հասաւ . . . .  
շնութեան և լըքուն շնութեան մասն : Այս այն է՝ զոր այլով  
բանիւ եղ մարդարեն ('ի սաղ. ժէ . 'ի համարեն . 15.  
ևս և 13.) 'ի ցուցանել նորա անդ թէ զի՞նչ արար  
ած 'ի հանելն զորդիսն խօրայէլի յեգիստառու : Հայն  
հայելով և իրը օրինակ զնոյն 'ի մէջ բերելով ինդ-  
րէ զի զնոյն ցուցցէ և առ թշնամիս իւր . որով և  
կամի ասել . զարհութեցն զթշնամիս իմ և զամբա-  
րիշտո փայլատակամբք կմ այլովք զարհութեցուցիչ

պատժովք . և եթէ նորիմբք ոչ նուածեսցին , արձակեամ ՚ի նոսա զկայծուկունս քո , կմ զայլ խստագ ոյն պատուհասս իբրև զնեատս , որով ցրուեսցին այսինքն յետս կացցեն յայնմանէ՝ յոր միարանեալ էին , որ է ասել , զադարեսցին ՚ի չարեաց :

Կարեր մարգարեն զայլ օրինակս ՚ի մէջ բերել , բայց վա երից զսոյն բերէ . մի՝ ըստ ասելոյ մեր այժմ , վասն երկիւղայի լինելոյ փայլատականց և կայծականց , երկրորդ՝ վասն արագ հասանելոյ նոցա . և երրորդ վասն յերկնից իջանելոյ՝ և ոչ ՚ի հսարից մարդկան : Դւ սոքիմբք դիտէ յայտ առնել և զայն թէ ինքն զայնպիսի պաշտպան ունի անձին իւրում , ընդդէմ

որոյ ոչինչ մարդկային զօրութէ կարէ յառնել :

Խորհրդաբար , այսոքիկ բանք զնին իբրև աղաւանք ՚ի դիմաց մարդկային բնութեա առ որդին ոյ ՚ի պաշտին առ նա և յասել խոնարհեցն զերկինս և էջ , այսինքն արա՞ զի երկինք որ է աթոռ քո ՚ի բարձրութե լիցի աթոռ քո նաև ՚ի խոնարհութե . և ըստ բառդ էջ է իբր բացատրուի բառիս՝ խոնարհեցն չերինս : Խակ լերամերք կարեն նշանակիլ կրկին հակառեալ իրք . նախ մարդարք , զի յիջանել որդւոյն ոյ և ՚ի մերձենալ նորա ՚ի նա , պատգամք նոցա ծիրեցին , այսինքն ցուցին թէ ահա երեին և կատարին : Երկրորդ , ըստ հակառակին նշանակին թշնամիք նոն մերոյ՝ այսինքն հըեւայք և հէթանոօք , և առաւել ևս դեք . զի ՚ի մերձենալ նորա ՚ի նոսա իբրև ՚ի լերինս բարձրացեալ հօգարտութե և իշխանութէ ծխեցին զամենայն չարիս . ընդդէմ որոց փայլատակեա ասէ զփայլատակունս քո՝ որով նշանակին նետք վլէժինդրութեն ոյ , կամ գործք բարկութե նորա . սոքիմբք հար ասէ զնոսա և ցրուեա : Խակ ըստ հոգեռարին նշանակին առաքեալքն , զորս իբրև զփայլատակունս փայլատակեաց յիշխանս խաւարի . և ցրուեաց զզօրութին նոցա և զնարս նոցին : Ռայոքիկ պաշտամիք հայելով ՚ի հասարակ թշնամիս , ոչ այնչափ վասն կորստեան նոցա դնին առաջի՝ որչափ վասն պատութե անձին . և զայս բացայայտ կամելով ցուցանել մարդարեին՝ յարէ զկնի , և ասէ :

է. Ա առեւա զինու ու ՚է բարձանց, և դրիւա զիս ՚է ըստ բաղմաց, և ՚է յեռաց որդոց օրաբաց։ Զեռամբ իմացեալ լինի աստ գործ ձեռին այսինքն պաշտպանութի ամենակալ զօրուն նորա ըստ կրկին ներգործութեն. մի ՚ի վանել զթշնամիս, և մի ևս՝ ՚ի փրկել. Ռայց զարմանք է, զի նստի խնդրեաց յնց իջանել. և յաւել թէ փայլատակեալ և այլն. իսկ աստ զնէ առաքել զձեռն. սովին ցուցանէ, թէ որով հետեւ անպարագրելի և անբովանդակելի է անձ, նոյն է ասել առ նա իջանել և առաքել զձեռն. { Յայսոսիկ

Հայելով աղաչէ և ասէ :

Ա առեւա զինու ու ՚է բարձանց, և դրիւա զիս ՚է ըստ բաղմաց։ Ռայս բան հայի յայն՝ զոր եդ մարդարեն. (՚ի սաղ. ժէ. 18.) բայց զայն եդ իբր չնորհակալութի վասն եղելոց իրացն ասելով. \* առաքեաց ՚ի ու բարձոնց, և ընկալաւ զիս, ընկալաւ զիս ՚ի ջուրց ու բազմաց։ իսկ աստ զնէ իբրեւ խնդիր, որով պաղատի առ անձ. որպէս թէ ասիցէ. զորօրինակ յայն ժամ արարեր, սոյնպէս արա և այժմ, փրկելով զիս ՚ի ջուրց բազմաց. իսկ ջրովք նշանակին կամ յաճախութիք նեղութեց. որպէս է տեսանել. (՚ի սաղ. ժիդ. 3. և եսայ. իւլ. 2. և այլն.) և կամ բազմութի թշնամեաց. յոր միտ զյարձակիլ արքային ասորեստանեայց բազմութիք ՚ի վերայ իսրայէլի նմանեցուցանէ եսայի յորդ ջուրց. ( եսայ. իւլ. 7.) Եւ քանզի բազումք ՚ի թշնամեաց անտի էին որդիք օտարաց, յայն սակս յաւելու ասել։

Եւ ՚է յեռաց որդոց օրաբաց։ Ռայս հայի յայն՝ զոր եդ մարդարեն. (՚ի սաղ. ժէ. 46.) և այսու դիտէ աղաչէլ զի ըստ վերոյգբելցիք՝ որպէս յայնժամ աղատեաց զինքն ՚ի ձեռաց որդւոց օտարաց, սոյնպէս և այժմ աղատեսցէ։ Իսկ որդւովք օտարաց իմացել լինին կամ նօքա որք էին իսրայէլացիք, և օտարանալով ՚ի գաւթայ եղեն օտարք և իբրեւ որդիք օտարաց, և կամ աղցք օտարք, որպիսի էին այլազգիք, ընդ որովք նշանակին և զեք, ևս հերեւտիկոսք։

Խորհրդաբար յասելն աստ առաքեալ զձեռն քո, ձեռամբ նշանակի հողին աբ. զի որդին այլաբանի ՚ի

423

բաղուկ . իսկ հոգին որ երբեմն 'ի մատն . ( զուկ -  
ժամ . 28 . մատ . ժը . 28 . ) և երբեմն 'ի ձեռն . ը-  
այսմ . ( եզէկ . լէ . 1 . ) \* եղե 'ի վերայ իմ ձեռն  
,, տն . այսինքն հոգի տն . արդ յետ որոյ որդին  
այ խնաբը հեցայց զերկինս և էջ՝ 'ի համբառնոյն անդ  
առաքեաց զձեռն իւր , այսինքն զհոգին որ . և ան-  
դորրացայց զեկեզեցի 'ի ջուրց խոսվուեց , և 'ի հնո-  
րից դիւաց : Ա. Յ. թէ զինչ խօսեին և զինչ առնեին  
այն թշնամիք՝ զորս յիշեաց մարգարեն՝ յայտ առնե-  
ասելով :

Ե. Այս բերանս իւրեանց խօսեցան զնանբառնեն . և աջ նոյն  
աջ է ծըլայ :

Տառդ նանբառնեն՝ յընդարձակ միտս գնի աստ փոխա-  
նակ նանիր բանի , այսինքն փոխանակ այնպիսի բանի  
որ արտաքուստ երեի բարի , այլ 'ի ներքուստ դա-  
տարկ է 'ի բարութէ և լի նենգութէ , որպէս յոր-  
ժամ ոք ստութէ խոստանայ բարի առնել՝ և ոչ առ-  
նէ . մանաւանդ թէ երբեմն փոխանակ բարւոյ չարիս  
գործէ : Ա. յապիսի իմն համարելով մարգարեին զբանս  
բերանոյ թշնամեաց իւրոց՝ ասէ :

Այս բերանս իւրեանց խօսեցան զնանբառնեն : Կամի ասել .  
թշնամիք իմ այնպիսիք ոմանք են , որոց բերանք ու-  
եթէ զօրինս քո կամ զչմարտութի խօսին , այլ զա-  
նօրինութի և զտութի . և եթէ յուցցեն խօսիլ  
բարի ինչ , ոչ է հաւատալի , զի բարի երեեալ բանք  
նոցա ունայն են 'ի բարութէ , և կարգին առ չարն .  
խօսելով ազա և զգործոց նոցա ասէ :

Դա աջ նոյն աջ է ծըլայ : Ա. ջով իմացեալ լինի աստ  
ձեռն , որով նշանակի և գործն . և զի յաջողութէ  
գործեն ամբարիշոք զգործս մեզաց՝ վասն այսորիկ  
աջ գնէ . և կամի ասել . ձեռք նոցա յաջող են ոչ 'ի  
գործել զարդարութի , այլ զմեզս . իսկ առ գործս  
արդարութէ անյաջող . զի գրեթէ ձախով մերձենան  
յայնս , այսինքն գժուարաւ . օրպիսի են և այն քրիս-  
տոնեայք՝ որք առ արտաքին գործս և առ մարմա-  
ռոր շահս աջով մերձին , այսինքն յօժարութը . իսկ  
առ ներքին գործս օրինացն այ , և առ հոգեորական  
շահս՝ ձախով , այսինքն դժուարութը և ակամայ ,

424 ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ  
կամ վեր 'ի վերոյ . սրպիսի են և այն կրօնաւորք և  
արեղայք որք առ իւրեանց գործս փոյթ են , իսկ առ  
գործս հասարակաց և առ պաշտամունս այ գաղց են  
և հեղդ և կամ վեր 'ի վերոյ գործօղ . և այսունաև  
բերանք նոցա 'ի կատարելն զժամերգութիս յեկեղեց  
ւո՞յ խօսին զնանըութի . զի զոր ասեն արտաքուստ  
բարի է , բայց ինքեանք 'ի ներքուստ գատարկ 'ի բա-  
րութի . այսինքն 'ի զժամտութի . մոտաց և 'ի ջերմու-  
թենէ կամաց : Օ այս ամենայն եղեալ մարդաբէն  
մատչը յօրհնութի այ , և ասէ :

Եթ . Ա ծ յօրհնութենոր օրհնեցի չեն , պատառչաւ սաղ-  
նուարանաւ սաղմոս սաղցի տեղ :  
Օքան օրհնութեն զոր 'ի սկզբան սազմոսիս եղ ա-  
սելով \* օրհնեալ տր անձ իմ , զնոյն զայն իբր պար-  
զելով և ընդարձակելով և նորոգութի իմն գեղեց-  
կացուցանելով մատուցանէ առ անձ և ասէ :  
Ա ծ յօրհնութենոր օրհնեցի չեն : Ա ստանօր բառդ նոր  
եթէ վերածիցի 'ի նիւթ յօրինման օրհնութե , միտ  
բանին լինի այս . տեսանելով զնորոգ փրկութի քո՝  
զոր ցուցեր առ իս , նորոգ յօրինեցից զօրհնութի չոր-  
հակալութե , կամ նորոգեցից զայն օրհնութի իմ  
զոր յօրինեցի յառաջն . (այն է սաղ . ժէ . ) և այնու  
օրհնութի օրհնեցից զքեզ : Խակ եթէ վերածիցի  
յառիթն օրհնելոյ , միտ բանին լինի այս . դարձեալ  
միւսանգամ գոհացայց զքեն , զի դարձեալ ետուը  
ինձ նիւթ գոհանալոյ զքեն՝ վերստին փրկելով զիս :  
Ա յլ եթէ վերածիցի 'ի հանգամանս օրհնութե , միտ  
բանին լինի այս . օրհնեցից զքեզ նորոգեալ հոգւով .  
տես զայտմանէ և 'ի սաղ . լը . 3 . լթ . 4 . և այն :  
Ա յլ զի ցուցցէ մարդաբէն զմեծութի յօժ արութե  
սրտի իւրօյ յօրհնութիս այ զժործի օրհնութեն ևս  
յառաջ մատուցանէ և ասէ :

Տանաղչաւ սաղմուարանաւ սաղմոս սաղցի տեղ : Ա յսինքն  
երգեցից զաղմոսս 'հարկանելով զայնպիսի նուագա-  
րանս՝ օր ունիցի զտասն աղիս . օրով ցուցանի լիու-  
թի և կատարելութի օրհնութե 'ի նուագել : Օ այս-  
մանէ ( տես 'ի սաղ . լը . 2 . զմ . 3 . ) յօժ յաւելու  
վարդան 'ի մաքսիմոսէ . թէ , կըկին կարողութի հոգ .

Ս Ա Զ Ա Մ . Ճ Խ Դ : 425  
ւոյն ունին հինդ . հինդ զօրութեն . որով հոգին լի-  
նի իբր տասնաղի քնար . կառոյցը այսոցիկ աղեաց  
կամ լարից բանն է ասէ . և միտքն կնդնդոց . որով  
յօրինեալ լինի նուագ օրհնուե քաղցր՝ և հաճոյ այ .  
Օ այս եղեալ մարդարեին՝ ի մէջ բերէ և զառիթ  
այսպիսի օրհնութե ասելով :

Ճ .  ուստե վարչական թագավորաց մերոց . որ իրեւնին իշե  
զնամին ծառայ իւր ՚ի սրոց լորե :

Ո՞ւրդարեն հայեցեալ շուրջանակի ՚ի թշնամիս իւր  
և ՚ի թշնամիս ազգին խորայէլի , ևս և ՚ի յառնել  
երբեմն ընտանի թշնամեաց՝ յայտնի տեսաներ և ըզ-  
փրկուի այ ՚ի վերայ ամենայնի . յորմէ և արդ վստա-  
հութի առեալ ասէ :

Ո՞ւստե վարչական թագավորաց մերոց , օյայս բան բառդ  
է , եթէ առցի գրականապէս փոխսնակ յարաբերա-  
կան գերանուանս որ , միտ բանին լինի այս . օրհ-  
նեցից զած որ տալոց է զփրկութի թագաւորաց մե-  
րոց : Իւր այս թուի ուղիղ , ըստ որում է տեսանել  
յերբ . և յայլ թարդ . յորս գնի \* տուօղ զփրկութի  
,, թագաւորաց մերոց || . կամ ըստ լատ . \* որ տաս  
,, զփրկութի թագաւորաց մերոց || : Իսկ եթէ առցի  
հարցականապէս , միտ բանին լինի այս՝ ՚ի յառնել  
թշնամեաց ՚ի վերայ թագաւորաց մերոց նստելոց յա-  
թոռ իշխանութեն խորայէլի , ՚ փրկելոց իցէ զնոսա  
և նոքոք զազդն զայն . այսմ տայ պատասխանի և  
ասէ :

Ո՞ր իրեւնին իշե զառակի ծառայ իւր ՚ի սրոց լորե : Կամի  
ասել . անձ՝ որ փրկելոց է զիս զդաւիթ ծառայ  
իւր ՚ի սրոյ շարէ , որպէս և փրկեաց բաղում ան-  
գամ , մանաւանդ ՚ի սրոյ գողիաթու , նա ինքն տացէ  
փրկութի և այլոց թագաւորաց մերոց յաջորդելոց  
զկնի իմ : Օ այս ասէ մարդարեն նախ ՚ի խոնարհու-  
թե սրտի իւրոյ , որով ոչ կամի վերադասել զինքն  
քան զայլս , որք յաջորդելոց էին զկնի իւր , այլ մա-  
նաւանդ նուաստացուցանէ ևս . որպէս թթէ եղեալ  
էր . անձ որ փրկեաց և փրկելոց է զիս զնուաստ ծա-  
ռայ իւր քանի առաւել ևս փրկելոց է զայնոսիկ թա-  
գաւորս՝ որք յաջորդելոց են ինձ : Երկրորդ ՚ի մե-

426

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ա  
Ճութէ յուսոյ իւրոյ որով ակնունէր՝ թէ միշտ սլաշտ-  
պանելոց է ած զազգն իսրայէլի և զթագաւորս նո-  
րա՝ որպէս եղել յաւուրս իւր։ Օ այսմանէ տե՛ս և 'ի  
սաղ։ ԺԷ. 51. Արդ թէպէտ և յայսպիսի վստահու-  
թիւն հաստատեալ դաւթի՝ համարձակեցաւ ասել  
զայդ, բայց քանզի ճանաչէր ևս թէ ած՝ որ կամի  
փրկել կամի ևս զի փրկեալքն խնդրեսցեն 'ի նմանէ  
զփրկելն, սմին իրի և ինքն զնոյն խնդրելով յարէ  
զկնի և ասէ։

Ճ. Փրկեալ զիս՝ և աղբեցն զիս 'ի չեռաց որդեռուց  
բայց։

Ճ. Ուր բերանտ իւրեանց խօսեցան զնանընթելի։ և աջ  
նոյս աջ է մեշտ։  
Օ այսպիսիս ասաց և 'ի վերոյ. ( 'ի համարն. 7. և  
8.) տե՛ս յայնս. այլ զի կամէր զօրաւոր և ընդունելի  
առնել զաղաշանս իւր՝ վասն այսորիկ կրկնէ ասելով։

Փրկեալ զիս՝ և աղբեցն զիս 'ի չեռաց որդեռուց օպարաց։  
Այսինքն՝ փրկեալ զիս՝ մի առ անգամ մի միայն, այլ  
միշտ։ Աւ 'ի տեսանելդ զորդիս օտարաց յայլ հնարս  
ձեռնարկել ցոյց և յայնժամ զամենահնար խնամն  
պաշտպանութե քո, և ազատեալ զիս 'ի ձեռաց նո-  
ցա. զայս եղեալ՝ 'ի մէջ բերէ և զորպիսութի բանից  
և գործոց թշնամեացն, և ասէ։

Ուր բերանտ իւրեանց խօսեցան զնանընթելի։ և աջ նոյս աջ  
է մեշտ։ Այսինքն բերանք թշնամեաց իմոց այնպիսի  
են՝ յորոց 'ի բացեալ լինելն՝ ոչ ելանէ ինչ բարութի,  
այլ նանըութի, զի են դատարկ իբրև զտիկս ուռու-  
ցեալս. սոյնպէս և 'ի միիլ նոցա 'ի գործ՝ աջ նոցա  
'ի մեղս բերին։ Օ այս եղեալ մարգարեին և հայե-  
ցեալ յառօրեայ յաջողութի այսպիսեաց և 'ի ժամա-  
նակաւոր բարօրութի նոցա և որդւոց նոցին, յարէ  
զկնի և ասէ։

**ԺԴ.** **Ո**րոց ուստերք է-բեանց որպէս նորագուռնէ հասպա-  
պուռ էն 'ի մանկութէ է-բեանց . դստերք նոյս  
շաբարեալ պաճուճէալ 'ի նմանութէ պաճարէ :

**ԺԴ.** **Վ**եմարանչ նոյս լի էն' և բշխեն 'ի միւանս .  
մեաշինչ նոյս բաղմածինչ էն և բաղմանան 'ի գնացո  
է-բեանց . և անդեայք նոյս պարաբրք էն :

**ԺԴ.** **Ո**չ գոյ իրամագուռնէ շանիոյ նոյս . և ոչ աղաղակ 'ի  
հրապարակ նոյս :

'Ե բարութիս կենցաղոյս երջանկութի համարեալ լի-  
նի բարելաւութի ուստերաց , վայելըութի դստերաց ,  
լիութի շտեմարանաց , բազմութի խաշանց և անդեայց  
պարարտաց , արգասաւորութի այգեաց , և որ մեծն  
է խաղաղութիւն 'ի տան , և 'ի քաղաքի : Այսո-  
քիկ երքյայտ է թէ կարեն տուեալ լինիւ բարեաց  
և չարաց , այսինքն ածապաշտից և ամբարշտաց . ուս-  
տի և յինքեանս առեալ չեն այնպիսի բարի՝ որոց ու-  
նողք լինիցին բարի կամ երջանիկ . զի կարեն լինել  
չար և թշուառ , որպիսի են ամբարիշտք . և ընդ հա-  
կառակն որք չունին կարեն լինել բարի և երջանիկ  
որպիսի են բազում ածապաշտք զուրկքյայսպիսեաց :  
Ուստի և մարգարեն 'ի վերջոյ վճիռ հատանէ՝ թէ  
ոչ որք զոյսպիսի վայելեն՝ նոքա երջանիկք իցեն ,  
այլ որք զոնք պաշտեն : Այց քանզի զայսպիսիս՝ եր-  
ջանիկութի մեծ համարին աշխարհասերք , որպիսի էին  
և թշնամիք դաւթի՝ ըստ համարման նոցա իբրև մեծ  
ինչ զիւրաքանչիւրսն առաջի դնէ , և նախ վասն բա-  
րերարութե ուստերաց խօսելով ասէ :

**Ո**րոց ուստերք է-բեանց որպէս նորագուռնէ հասպա-  
պուռ էն 'ի մանկութէ է-բեանց : Այսինքն արու զաւակք նոցա ոչ  
մնացեն անարգ և անպիտան իբրև ազազուն տունկս ,  
այլ 'ի մանկութէ իսկ սկսանիցին իբրև զնորատունկ  
ծառս ( կամ ըստ սաղ . ձիթ . զ . իբրև զնորատունկ  
ձիթենիս . ) հաստատիլ յարմատս՝ այս է 'ի զօրուն ,  
և 'ի յաջողութե . մինչեւ յոյս մեծ տալ մեծանալոյ  
նոցա :

Իսկ պատճառ նորատունկ կոչելոյն է՝ զի նորատունկ

ծառք վայելուչ երեխն, և 'ի գտանել զյարմար տեղի՝ զուարթագին աձեն և զօրանան, և երկարեն 'ի տեսողութե՛ իւրաքանչիւր ըստ իւրում բնաւորուե՛.

խօսելով ապա և զվայելութե՛ դստերաց՝ ասե՛:

**Դ**ասպէց նոյա զարդարէալ՝ և պաճուճէալ 'ի նմանութե՛ գաճարէի: Այսինքն դստերք նոցա գեղեցկութք մարմնոյ զարդարեալ և արտաքին պՃնութք պաճուճանաց փայլեալ վայելուչ երեխն, և յամենայն կողմանց բարեձեք. որպէս թէ էին նման հոյակապ տաճարի.

յորոց վերայ ոչ է պարտ հոգ ունիլ՝ թէ արդեօք գտանիցին փեսայք խնդրողք նոցին, որպէս հոգ մեծ ունին այն ծնօղք՝ որոց դստերք տգեղք են և անարդք:

**Օ**այս եղեալ խօսի ապա և զլիութե՛ շտեմարանացն ասելով:

**Կ** պէմարանչ նոյա լի էն և բշիւն 'ի միանս: Այսինքն համբարանոցք նոցա այնչափ լցեալ են ազգի ազգի բարեօք, ցորենովք, ձիթովք, և այլն, մինչեւ ոչ ևս կարեն տանիլ՝ մանաւանդ նորոգ եկեալ արդեանց, այլ հարկ է զի բղխեսցեն 'ի միմեանս, այսինքն հարկ է՝ զի հանցին 'ի միոյն, և զետեղեսցին 'ի միւսն, և կամ նոր շտեմարանք շինեսցին, և 'ի նոսին ժողովեսցին. ապա թէ ոչ կամ խառնին ընդ միմեանս, և կամ բորբոսին և փտին. (զուկ. ժք: ) Յաւելեալ 'ի սոյն մարդարէին և զքաղմութե՛ խաշանցն՝ ասե՛:

Խաշինչ նոյա բազմածինչ չն՝ և բազմանան 'ի գնացս իւրեանց, և անդեայտ նոյա պարարտն էն: Այսինքն ոչխարք և այծք նոցա ոչ են ամսւլք, այլ անվրէպ ծնանին ըստ ժամանակին, որով և բաղմանան 'ի գնացս իւրեանց, այսինքն բազում երեխն 'ի գնալն իւրեանց, կամ բազմացեալք յինքեանս նոր հօտ լինին՝ որք զատելք յառաջնոցն ուրոյն 'ի նոցանէ գնան: Այսնպէս և անդեայք նց այսինքն կովք և եղինք նոցա ոչ միայն բաղմանան, այլև մեծանան և պարարտանան յոյժ: Օայս եղեալ 'ի մէջ բերէ և զարդասաւորութե՛ այգեաց՝ ասելով:

**Ա**ւ գոյ իւրամագութե՛ յանիոյ նոյա: Աամի ասել. այգիք նոցա լցեալ են բարեօք՝ և ոչ ոք խրամատէ զցանկ նոցին՝ առ 'ի յափշտակել զպտուղս նոցա: Ամանք հայե-

լով յերը". զայս բան վերածեն յայնպիսի ցանկ , որով պատին գոմք խաշանց և անդէոց . յոր միտ սոյն այս ասացուած ոչ դնի 'ի ցոյց այլոյ իրեք առաւելութեն բարեաց , այլ 'ի ցոյց անվտանգ և անվնաս մնալոյ խաշանց և անդէոց : Իսկ այլք վերածեն զայս յապահովութի բնակութեն քաղաքաց և տանց , իբր թէ ասել . թէ և 'ի խոռոց կմ' 'ի մացառաց շինեալ իցեն որմունք քաղաքաց և տանց նոցա՝ ոչ խրամատին . զի նախախնամութին ոյ իբր ցանկ պատէ զնուա . որով և կաննոքա յապահովի և 'ի խաղաղութեն զորմէ 'ի մասնաւորի խօսելով ասէ :

Եւ ոչ աղաղակ 'ե հրապարակս նոցա : Այսինքն , ոչ թըշ նամիք ինչ յառնեն 'ի վերայ նոցա , և ոչ աւազակք յարձակին 'ի քաղաքս նոցա , ոչ ապստամբութի ժողովրդեան , և ոչ խեռութի ընտանեաց , այլ յամենայնի խաղաղութի է 'ի նոսա . զի թէ 'ի հրապարակս նոցա չիք խռովութիւն , որչափ ևս 'ի տունս նոցին :

Այս ամենայն բարեմասնութիք ցանկալի են ամենեցուն՝ ոչ միայն աշխարհասիրաց , այլև ածապաշտից և երկիւղածաց , զի են կենցաղական երջանկութիք . և որք բարւոք վարին այսպիսեօքս , լինին սոքին արտաքին նպաստք ներքին երջանկութե : Եւ սակայն եթէ իցեն յամբարիշտս , են ունայնութիք , և արտաքին ինչ նպաստք տուեալք յայ՝ ոչ 'ի չարաչար վարել , այլ 'ի լիանալ և 'ի զգաստանալ , և 'ի բարին 'ի կիր արկանելով փութալ 'ի փրկութի հոգւոյ . ապա թէ ոչ այն միայն լինի նոցա բաժին իւրեանց :

Այսոքիկ բանք կարեն և յայլս վերաբերիլ . զի եթէ համարեալ լիցի , թէ այս սաղմոս ասացաւ հայելով 'ի հալածանս աբեսաղոմեանց , 'ի դէմս նոցա վերածին . յոր միտ իբր զարմացմամք դնին սոքին . որպէս թէ ասացեալ եր . ապաքէն 'ի թագաւորել իմում 'ի վերայ նոցա ոչինչ պակասութի եր 'ի նոսա , այլ ամենայն ինչ բարի և 'ի բարին յաջողեալ . զինչ ապա դրդեաց զնոսա յառնել 'ի վերայ իմ , և այլն : Այս առաջին մեկնութին թուի հարազատ : Այլ ծանիր ևս , զի դիտումն մարդարէին ոչ է ցուցանել , թէ սյոսպէս լինի , կմ այսպէս եղեւ , այլ թէ , թէ և այս-

430 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ե Ն  
պէս լինիցի, այսոքիւք ոչ լինի մարդն երանեալ . ուստի  
և 'ի սոյն հայելով հարցանէ , և պատասխանէ ասելով :

Ժ Հ . Ա Ռ Ե Ր Ա Ն Ե Ր Ե Շ Ժ Ժ Ո Ղ Ա Վ Ր Ե Ր Ե Ա Ն՝ որոյ այս այսպէս է . նո  
երանէ ժողովրդեան , որոյ ուր ոծ է նոյն :  
Խուժանն ժողովրդեան ռամփիկը և գուեհիկը երանեն  
զմարդ այնպիսի՝ որ ունի զմեծութիւն և զլիուն այնը  
ամենայնի՝ զորս եղաք 'ի վերօյ . ոչ գիտելով թէ  
ստուեր իմն են սոքա և երազ զարթուցելոց համե-  
մատութ հանգերձելոցն : Ուստի ասէ սարգիս շնոր-  
հալի . ('ի մեկն . առ . յովհ . ք . 6 . ձառ . ք . յորդ . )  
\* ստուեր է այս ամենայն և երազ զինչ և իցէ առ  
ոյ յուսալեօքն . որում ակն ունիմք ոչ բնութք և  
ոչ ժամանակաւ . եթէ բարիկ իցեն՝ չեն բարիկ ,  
և եթէ կարիք ոչ ինչ այնպէս անհնարինք . զի  
ծանր են յոյժ : Ի յսպիսի համարելով և մարդարին  
ոչ երանէ զայնպիսիս՝ այլ որ ունի զնած . վասն որոյ  
ասէ :

Ա Ր Ե Ր Ա Ն Ե Ր Ե Շ Ժ Ժ Ո Ղ Ա Վ Ր Ե Ր Ե Ա Ն՝ որոյ այս այսպէս է . նո երանէ<sup>1</sup>  
ժողովրդեան , որոյ ուր ոծ է նոյն : Ի յսինքն միթէ երա-  
նելի համարեցայց զայնպիսի ժողովուրդ , որում յու-  
ջողեալ է այս ամենայն զորս ասացի , նա՝ երանի ժո-  
ղովրդեան և այլն . ուր բառդ նա՝ զնի փոխանակ  
բառիս՝ այլ մանաւանդ . որպէս թէ ասէր . ոչ երա-  
նեմ զյզփացեալս երկրաւորօք , այլ մանաւանդ երա-  
նեմ զայնպիսի ժողովուրդ՝ որոյ ուր ոծ է նոյա՝ այս  
ինքն հշմարիտն ուծ՝ է ած նոյա . որ է ասել երանի  
ժողովրդեանն այնմիկ՝ որ ոչ է ժողովուրդ սուտ ոծաց  
և ոչ ծառայ մեծութեց և լիութեց , այլ ժողովուրդ  
հշմարիտն ոյ , և ծառայ նորա . որով և է երանելի  
թէպէտ և պակասեալ դժցի 'ի մեծութենէ սնտի՝  
զորս ունին այլք , զի այն մեծութիք թէ և բարի իցեն ,  
ոչ առնեն զմարդն բարի , և ոչ երջանկացուցանեն  
զնա , այլ մանաւանդ 'ի վարիլն չարաչար՝ չարացու-  
ցանեն և թշուառացուցանեն . իսկ որք ունին զնած  
զարդիւրն ամենայն բարեաց , երջանկանան նովսւ 'ի  
վերայ երկրի , և 'ի վախճանի հասեալ յերկինս՝ եր-  
ջանկանան 'ի նմա անանց երանութ յաւիտեանս յա-  
ւիտենից :

## Ա Ա Դ Ա Ր Ա Յ Ա Ր Ա Յ

Վաղարանութեա առ ամս վասն բարձրութե նորա և  
մեծութե, սրբութե և ծամարտութե, զօրութե և  
արքայութե, ևս և վասն գլութե և բաղզըրութե  
զոր ցուցանէ յարարածս իւր:

(Օբհանութիւն ու դասիւն:

1. **Ա**պրի առնեմ զնել ած իմ, և թագաւոր իմ. և օրհ-  
նեմ զնեան ու յասիստան՝ և յասիստան յասիս-  
տան: 2. **Օ**օրհանողակ օրհնեցից զնել. և գուցից զնեան  
ու, յասիստան և յասիստան յասիստան: 3. **Ո**ւեծ է ար՝ և  
օրհնել է յայժ. և կեցանեն նորա և գոյ չափ: 4. **Ո**ւգոյ  
և աղջոյ՝ գուցուցն պարզ ու. և զջորութիւն ու պատմեցին:  
5. **Օ**վեծ կարելանեն իւսուց սրբութեան ու իւսեցին. և  
զատելին ու պատմեցին: 6. **Օ**զջորութիւն ահի ու պատմեցին.  
և զիշեանեն ու պատմեցին: 7. **Օ**յէշառէ բազում աղջ-  
ըսութեն ու բշխեցին. և արդարութիւն ու զնեացին: 8. **Վ**արծ  
աղջոյն է աեր, երկայնակո և բազումուրիմ: 9. **Բ**աշցը է  
ար ու ամենաստան, և գնանելի նորա 'ի վիրայ ամենայ արա-  
բածոց իւրց: 10. **Լ**իսասովան եղիցին ու աել ար՝ ամենայ  
գործն ու. և ըբս ու օրհնեցին զնել: 11. **Օ**յասու արքայու-  
թե ու պատմեցին, և զջորութիւն ու պատմեցին: 12. **Ռ**ահ-  
ցւ արդարոց նորդիան զջորութիւն ու. և զիշեան վեծ կայնւու-  
թե արքայութիւն ու: 13. **Վ**րայաւութիւն ու պատմայութիւն ամենայ  
յասիստանից. և տերութիւն ու աղջոյ միշտ յայշ: 14. **Հ**ա-  
ստարէմ է ար յամենայ 'ի բան իւր, և արդար է յամենայ  
'ի գործն իւր: 15. **Հ**աստարէ ար զամենայ գոյնադիւն-  
և իւսկան զամենայ գործն: 16. **Վ**այ ամենայ է աել  
յաման, և դա ուս իւրօնուր նորա 'ի ժաման: 17. **Բ**ահաս  
զնեան ու, և լուսունա զամենայ տալցորութիւն իւմաս ունի:  
18. **Վ**րայէ է աեր յամենայ ճամադարհու իւր. և ըբ է յամե-  
նայ 'ի գործն իւր: 19. **Ո**ւեծ է ար ու ամենաստան, ար  
իւրդու ու նու. ու ամենաստան 'որ իւրդու ու նու մշմարդութիւն:

432

Ո Ե Կ Ն Ա Խ Թ Ի Ե Ւ Ն  
 20 Օ յամ է բիւլոծոց էնըց սահե թը . աղօնից նոյս լու  
 և ինցունուն է պնոս : 21 Գլուհէ ուր զամենեստոն ոյս սիրեն  
 լու . և զամենյն մշատոր սարուի թը : 22 Օ յօնունիւն  
 թն խուեցի բերան իմ . օրդինոյէ ամենայն իննունի զամեն  
 լու նորս յաւերեան , և յաւերեան յաւերեան :

## Ա Ե Բ Ն Ե Ռ Գ Գ Ի Բ .

Օ յամունի ՚ է բաւելու :

**Պ** Ե Ա Մ Պ Ա Ս Օ Ր Ե Ր Ա Բ Ի Տ Գ Ե Լ Յ  
 վերնագիր ՚ ի սաղմոսս մեր : Յերկուս դնի .  
 \* սաղմոս ՚ ի դաւիթ : և ՚ ի միում \* ՚  
 „ կատարած սաղմոս ՚ ի դաւիթ : Յայլերկուս \* ՚  
 „ կատարած սաղմոս ՚ ի դաւիթ օրհնութեց . յեր-  
 կուս ևս յաւելեալ լինի բառս ՚ ուրան՝ յասելն \* օրհ-  
 „ նութեց նորա : Յայլում դնի . \* ՚ ի կատարած  
 „ օրհնութի օրհնութեց : Յերկուս ևս որպես և ՚  
 վարդանայն \* օրհնութեց սաղմոս ՚ ի դաւիթ : յակ-  
 յերիս գնի ըստ գնելոյ մեր \* օրհնութի ՚ ի դաւիթ .  
 և զի այս է համաձայն եօթ” և լստ”, առաւել զսա  
 քան զայլս պարտ է ուղղագոյն համարիլ .  
**Վ** յս սաղմոս կոչի օրհնութի կամ ըստ երբ” թեհելս  
 զի որինւ բանք են ՚ ի սմա՝ բովանդակեն կարգին յօրհ-  
 նել և ՚ ի գովել զած ըստ բաղմասպատիկ կատարելու-  
 թեց նորա և ըստ հաղորդութե բարեաց .  
**Մ** յլ թէ սրչափ ՚ ի յարգի իցէ սա ՚ ի մէջ այնց սաղ-  
 մոսաց՝ որք ասին օրհնութիք , ՚ ի լիութէ և յառա-  
 տութէ բանիցն յայտնի երեկի , մինչեւ համարձակիլ ա-  
 սել բարունեացն հրեից ՚ ի թալմուտս իւրեանց , թէ  
 որ միանգամ յաւուրն երիցս երգէ զսա մտադիւր  
 սրտիւ , մեծի երանութէ ունի ժամանել ՚ ի հանդեր-  
 ձեալն :

Այս սաղմոս յօրինեալ է ՚ ի վերայ երբայտկան  
 այբուբենից . բայց յերբայտկանն պակասի յընթացից  
 տառդ նուն , որ սխալմամբ իմն անկեալ է ՚ ի կարգե-

Է :

Վայլթէ երբ և որով առթիւ յօրինեալ ից՝ այս սաղ-  
մու չէ յայտ։ Ոմանք դնեն ՚ի դարձի գերութեն բա-  
րելացոց, ըայց այս կարծիք ոչ երեկի ընդունելի։  
Վայլթ ասեն՝ թէ ՚ի թագաւորեն անդ դաւթի եր-  
գեաց զայս, կամ ՚ի կանգնելն զխորան տն։ այս ևս  
չերեկի ստոյդ։ Որպէս և դիցի, յամենայնի նոյն օրհ-  
նութիւն և նոյն միտ բանին։

Վասնդի յոմանց՝ թէ՝ ՚ի նախնութեմ ուրեք ուրեք յե-  
կեղեցիս քրիստոնէից՝ որք մկրտէինն՝ յելանելն՝ ՚ի ջրոյ  
երգեին զսա՝ առ ՚ի օրհնելոյ զանձ՝ և նովին օրհնու-  
թը մերձենալոյ ՚ի խորհուրդ մարմնոյ և արեան տն։  
Վ. Ա. մերս եկեղեցի առնու զսա՝ ՚ի բերան յամենայն  
աւուր ՚ի վանորայս՝ յառնութն զնաշու կերակուր ՚ի  
սկզբան, վասն չնորհակալ լինելոյ զբարերարութեցն  
ոյ. և տիրապես վասն յիշատակելոյ զտալ նորա զը-  
թասիրաբար կերակուր ամենայնի. Օ այսոսիկ եղ-  
եալ մատիցուք ՚ի մեկնութէ։

F. U. 'U.

iii. - Եկեղ. Քարտի առնելով զանց ած է մ, և թագավոր է մ.  
և օքնելով զանուան ու յատիստան՝ և յան-  
դիմու յաներենց :

## W b h 'b a b s b b 'b

434      ՄԵԿԻ, ՈՒԹԻՒՆԻ,   
 'ի սազմիսի աստ . չունիմ ասէ արժանի ինչ քեզ ըն-  
 ծայելը՝ բայց միայն օրհնել և գովել զեթ . Օսոյն  
 շարժ իբր սկիզբն դնելով ասէ :

զայս բըր սղիզմ գնելով ասէ :  
Պարք ուսնեմ զշեղ ած իմ, և նստառը իմ : Կամի ասել .  
քեզ ած իմ և թագաւոր իմ, նուիրելով զայս իմ  
օրհնութիւն և զփառաբանութիւն՝ զարձրութիւն քո ցան-  
կամ հուչակել : զի որ բարձրեալդ ես յամենայնի,  
բարձրեալ ծանիցիս յամենայն արարածոց :

Ասելով ած՝ զիրաւունս արարչութեն այ գտանի,  
և յաւելով զրաւդ էմ՝ յայտ առնե զսեր իւր ծայրա-  
գոյն՝ զրի առներ առ նա, ևս և ցանկայր՝ զի որպէս  
ինքն՝ իւր ձանալը զած, ած ևս՝ իւր ձանալից զնա:  
Ոյսալու և ասելով նախառ՝ զիրաւունս իշխանու-  
թեն այ խոստովանի, և յաւելով զրաւդ էմ՝ յայտ  
առնե զիննարհութիւն իւր, զի ոչ համարի զինքն իւր  
ինքնիշխան թագաւոր, որպէս համարեցան բաղումք,  
այլ ՚ի ներքոյ իշխանութե երկնաւոր թագաւորի.  
յայտ առնե դարձեալ և զիփառս թագաւորութեն  
այ ՚ի ցուցանելն, թէ նա ՚որ թագաւորէ ՚ի վե-  
րայ իւր և ՚ի վերայ ամենայն թագաւորաց. և չի՞  
՚ի վեր քան զնա կամ հաւասար նմա թագաւոր ոք:  
Եւ զի այս փափաք մարգարէին որով ցանկայր բարձր  
առնել զած, թէ իւր յանեզը ժամանակ, վասն այ-  
սորիկ յաւելու ասել:

Հայ օրենքի պահուած ու յախտէան և յախտէան յախտէան  
Խսկըան եղ զեթ, իսկ ասա դնէ զանուն քո. զայն  
առնէ և ՚ի յաջորդ համարն, վուերկուց. մի՛ զի որովէ  
չէտե անունն նշանակէ զիրն, ոչ ՚ի քննութիւնի իրին  
համարձակի, այլ յօրհնութ այնք օրով նշանակի էու  
թին. ըստ այսմ մտաց մեկնեալ գերդ վարդապե-  
տի ՚ի մեկն. եւայ. ասէ ՚ի բերանոյ մարդարէին.  
\* զանուն քո օրհնեցից, և ոչ եթէ զետութիւնէ-  
,, ցից. և այս օրհնութիւնն ընծայի նմա ասէ վասն մե-  
ծամեծ բարերարութեցն. \* փոխանակ ամենայն բա-  
,, բեացն (ասէ զբոս ընկալաք) զօրհնութիւն մատո-  
ւածն էու. \*

Երկրորդ՝ զե որովհեան առ ՚ի ցուցանել զանձ բարձր հարկ է ՚ի մշջ բերել զանուն ինչ նշանակող ոյ, և օրհնութեան ցուցանել զարձրութի նշանակեց լոյն;

սմին իրի զանուն գրէ , և խոստանայ օրհնել զայն ,  
ոչ միայն յաւիտեան , այլև յաւիտեանս յաւիտենից +  
Այս ասացուած եթէ հայիցի յաստի կեանս , ցուցա-  
նէ զմշտնջենաւորել օրհնութե մինչեւ 'ի կատարած  
աշխարհի ոով թէ եգեալ էր . օրհնեմ զքեղ այժմ , որ  
է մի յաւիտեան , և առ յասպայն՝ օրէ այլիմն յաւիտ-  
եան յաջորդող երկու յաւիտենից այսինքն այսմ և ան-  
ցէլըն . և զայս ոչ եթէ անձամբ ուներ առնել , այլ  
'ի ձեռն օրհնուե սաղմոսաց՝ զորս հանդերձեալ էր  
թողուլ զինի իւր : Այս թերեւս կամի ասել . այսչափ  
է փափաք իմ օրհնելը զած՝ մինչեւ ցանկալ ինձ յա-  
ւիտեան և յաւիտեանս յաւիտենից զայն առնել :

Խոկ եթէ այս ասացուած հայիցի միանդամայն յաս-  
տիս և 'ի հանդերձեալ կեանս՝ միտ բանին պարզա-  
գոյն առաջի դնի այսպէս . օրհնեցից զանուն քո հա-  
նապազ յաստի կեանս՝ օրէ յաւիտեան մի , և 'ի հան-  
դերձեալն՝ որ տեւէ յաւիտեանս յաւիտենից , զի է  
յաւիտենականութիւ յաւիտենականութէ : Օ այս-  
մանէ տես և 'ի համարն . 22 :

'Ի սոյն միտոս երեխ իմանալ և նարեկացւոյն 'ի բանն .  
թ . յասելն . \* օրհնեալ և փառաւորեալ յերիս յաւի-  
տեանս և անդր քան զպայման սահմանի իմանա-  
,, լեացն , յաւիտեանս յաւիտենից || :

Ուեծն խոսրով 'ի մեկն . ժամագր . մեկնել կամելով  
զբառդ յաւիտեան և զկրկնումն նորա , գրէ այսպէս .  
յաւիտեանս ասելն ասէ \* նախ կայ ասել է , և վոյա-  
ւիտենից յաւիտենին (ծանիր) զի կոչի մի յաւիտեան  
,, յառաջ քան զարարածս . և կոչի այլ յաւիտեան 'ի  
,, սկզբանցն արարածոց մինչեւ 'ի գալուստն քնի ցերկ-  
,, բորդ . դարձեալ ասի յաւիտեան օր 'ի գալստենէն .  
,, քնի 'անսպառ և անհամն , որ ոչ ունի կատարումն .  
,, և զի սկզբանն յաւիտեան կոչի 'ուսցիս 'ի մարդա-  
,, բէն յասելն ցած . յաւիտենից մինչեւ յաւիտեանս  
,, գու էս . (յոր միտ ասի գրունք 'ի յաւիտենից ,  
,, այսինքն 'ի սկզբանց ) : Այսպիսի և այսչափ տեսա-  
ղութք փափաքի մարգարէն օրհնել զած և զանուն  
նորա . և զայս փափաք իւր կամելով առաւել և ս  
յայտնի ցուցանել , մանաւանդ մեծ երեւցուցանել ,  
կրկնէ զբան իւր , և աս :

**Օ**քը հանապաղ օրհնեցից չեղ . և գովեցից շահուան չա , յա-  
սկածան՝ և յասկածան յասկածնից : Այսինքն ոչ մի օր և  
ոչ մի տարի , այլ յամենայն աւուրս կենաց իմաց օրհ-  
նեցից զքեզ՝ եթէ՝ յաւուրս յաջողութեն և եթէ յա-  
ւուրս ձախորդուեն , եթէ՝ 'ի զիշերի և եթէ՝ 'ի առու-  
ջեան , եթէ յայսմ հասակի յորում եմ , և եթէ՝ 'ի  
ծերութեն . և յիշելով զանուն քո՝ զովեցից զքեզ՝ յա-  
ւիտեան և յաւիտեանս յաւիտենից : Ոյսն այս կարէ  
հայիլ և յօրհնութի հանգերձելոյն , ուր հանապաղ

օր է , և ոչ երբեք զիշեր :

Երկրորդական մեկնութ օրհնել զանունն այ և զան-  
նշանակի որ առնել զնա . իսկ \*որ առնել զան-  
,, կարօտն նբութե ( ասէ սարգիս չնորհալի 'ի մեկն .  
,, ապետ . դ . 14 . ձառ . է . ) ոչ այլ ինչ է , եթէ-  
,, ոչ զպատուիրանս նորա լի և անթերի կատարել .  
և յաւելու ասել . գրեալ է \*որ առնիցէք զան . այս-  
,, ինքն արդարացուցանիցէք զըանս նորա || : Արդ զայ-  
սոսիկ եղեալ մարգ արէին իբրև զյաւաջարանութի  
սկսանի զնառ իւր . և ասէ :

**Դ . Հ ե ւ .** **Ա**նձ է ուել և օրհնեալ է յած . և դժուենա-  
բա ոչ գոյ լու :

Բառոս Ած՝ տիրապես ընծայի այնոցիկ՝ որք են քա-  
նակաւորք . իսկ յորս չիք քանակութի , որպիսի են  
հրեշտակը և նա ինքն ած , համեմատութք և իբր  
փոխարերմամբ ընծայի . որով նշանակի առաւելեալ  
գոլնոցայնմ՝ յորում ասին մեծ : Եւ զի 'ի քանա-  
կաւորս մեծ ասի իմն ըստ չորից տարածուեց , այս-  
ինքն ըստ լայնութեն կամ ըստ երկայնութեն , ըստ  
բարձրութեն կամ ըստ խորութեն , ըստ այսոցիկ չորե-  
ցունցս մարթ է համեմատութք իմն ըմբանել յանձ  
զմեծուի նորա . ըստ այսմ . ( եփես . դ . 16 . ) \* տա-  
,, ցէ ձեզ ( աւել ) ըստ մեծութեն փառաց հւրոց հաս-  
,, տատիւ զօրութք 'ի ձեռն հոգւոյն իւրոյ ... զի  
,, կարօղ լինիջիք հասանել ( այսինքն բմբռնել ) ընդ  
,, ամենայն որս ( թէ ) զինչ է լայնութի և երկայնու-  
թի , բարձրութի և խորութի ( յած ) || : Քայսպիսի  
պայման մեծութեն այ հայելով ասէ :

Վեծ է ար՝ և որդիւաւ է յայժ. և մէջութե նորա ու գոյն է: Օ յօկութի մեծութեն այ յերիս վերածել առաքեալն, յասելն. (Հռովմ. ա. 20.) \* Օ ի աներեցիթ նը արաբածովք իմացել տեսանին, այսինքն է մշտնջենաւորութիւն զօրութիւն և ածութիւն նորա: և որովհետեւ ասէ այսլափ մեծ է ած՝ որք միանքամու գտանեն զնա, \* ու գտանիցեն ամենսին տալ „պատախանիի”: Ասայի զիսկութի մեծութե, զի այն չորեցին չափմաւնք զորս յիշեցաք, ու վերածին յիսկութի մեծութե, այլ ՚ի յատկութինորին. որպէս տեսցի այժմ: Արդ նախ մեծ ասի ած յիւրում ածութե՝ յէութէ և յինքնութե՝ ու չափմամք, այլ անչափութե. և այս կարէ փոխարերութիւն մտածիլ ըստ չորից նախակարգեալ չափմանց. ըստ լայնութե՝ զի է անողարագը ելի, և անբովանդակելի. ըստ երկայնութե՝ զի է անսահման և անհուն. ըստ բարձրութե՝ զի է անհաս և անմատչելի. ըստ խորութե՝ զի է անքննին և անչետազօտելի:

Վեծ ասի երկրորդ ՚ի զօրութե այսինքն յամենակարողութե, յիշխանութե, ՚ի թագաւորութե, ՚ի նախարարութե և այն, ըստ այդոցիկ չորից եղանակացդ. ըստ լայնութե՝ զի պարագը զամենայն. ըստ բարձրութե՝ զի իշխել ընդ ամենայն. ըստ խորութե՝ զի թափանց յամենայն:

Վեծ ասի երրորդ ՚ի յաւիտենականութե կամ ՚ի մշտնջենաւորութե՝ գարձեալ ըստ չորից, ըստ խորութե՝ զի ոչ ունի սկիզբն, ըստ երկայնութե՝ զի ունի կատարած. ըստ լայնութե՝ զի բովանդակէ զամենայն տեղութիւ. ըստ բարձրութե, զի անցանել զամենայն բարձրութե ու և իցէ տեղութե:

Բատ այսոցիկ հաստատելով մարդարէին զմեծութիւն այ, ասէ՝ թէ չիք այնմ չափ, կամ ըստ երր՛ պայման. և վասն այսորիկ օրհնեալ է ասէ յայժ, այսինքն օրհնեալ է յինքեան յամսահմանու ըստ ածութե. օրհնեալ է և յամենայն տեղութիւս ըստ յաւիտենականութե. օրհնեալ է և յամենայն արաբածոց ըն զօրութե. Օ այս էդեալ հրաւիրէ ապա զամենեսին օրհնել զնա ՚ի գործընորա և պատմել զմեծութիւնորուն. և նախ ասէ:

የት በዚህ ስምምነት እና የሚከተሉት ማረጋገጫዎች ተመርሱ ይችላል፡፡

Այստեղաւ մարդ արէն՝ ՚ի յառաջաբանութեա սաղմա-  
սիս օրհնել և գովել զած . և ՚ի սկսանին անդ օրհ-  
նել՝ ՚ի մէջ երեք զանցափ մեծութի նորա . և առ-  
սեալ թէ չէ բաւական օրհնելոյ զնա՝ առաջի մատո-  
ցանէ զամենայն ազգս մարդ կան . զի միաբանեալ ընդ-  
նմա՝ ՚ի միասին օրհնեսցեն . վասն որոյ ասէ :

Ա սահմանը օրչառացած կամ որդի առ ու աղքատ և աղքատ գովազեն զարծու ու կամի ասել ու այս ազգ միայն կամ այն, այլ ամենայն ազգք՝ որք են, և որք գ ալոց են, օրհնեսցեն զքեկ զ. իսկ թէ զիարդ՝ կարդ գնե օրհնելցյն. և նախ յայս հատուած՝ ի գործան մատցի և ասէ. գովեսցեն զգործս քո, այսինքն թէ գովասանական բանիւք սքանչելի ցուցցեն զգործս քո. կամ ըստ ասոր. ազգ ընդ ազգի խօսելով կամ ներկայ ազգ ապագայ ազգի պատմելով ըզգործոց քոց՝ գովեսցեն զայնս. ու զի են գործք ինչ, այլ զի են գործք այ և յայտ առնեն զգօրութինորա. մանաւանդ այն գործք, որով փրկեաց զարարածու; Եւ զայս յայն սակա գնե, զի ի գովութէ գործոց զոսի և գործոզն. Օչետ այսը գասե զգովութի զօրուեն այ, որով արար զամենայն գործս. վասն որոյ ասէ:

Եւ ո լուսաւենք ու պատեսանքն ։ Բառիւս զօրութի՛ ըստ  
որում յոգնակի դնի ՚ի մեզ՝ կարե՞ն նշանակիլ սքանչե-  
լի գործք ոյց, բայց հայելով յէրբ և յայլ թարգ՝ յորս  
դնի եղակի, նշանակի զարարչական զօրութի՛ն ոյց .  
և յոգնակի դնելն ՚ի մեզ է վասն ցուցանելոյ զառա-  
ւելութի՛ ինչ նորա ՚ի գործելն զբազումն . և վասն  
այսորիկ իսկ ոչ ասէ հաշակեսցեն կմի խօսեսցին, այլ  
պատմեսցեն . որով ցուցանի՝ թէ պարտ է բազմա-  
պատիկ բանիւք իբր պատմութի՛ք խօսիլ զնմանեւ և  
հաշակել ։ Օ այս եգեալ մարդարկին յափշտակի ՚ի  
նոյն իսկ ՚ի վայելութի՛ ածութեն, և ՚ի դովութի՛  
այնը բերելով ասէ :

Ե. Հ. Օ հեծ կայութեան քառաց սըբառն ու խօսեացին ,  
և զատանշելին ու պատմեացին :

Ա պյելութին է վեհափառութիւն կամ չքեղութիւն կա-  
տարելութեանձին կամ գեղեցկութեանորին . և զի  
կատարելութիւն կամ գեղեցկութիւնորաւէ անսահ-  
ման , չքեղութիւնորին բացատրի բառիւս մեծ վայել-  
չութիւն , յոր եթէ յաւելեալ լիցի և անունս փառք ,  
նորին 'ի մէջ բերի և անհասանելի փառաւորութիւն  
նորա , ևս և անմատչելի աչեղութիւն մեծութեանորին :  
Օ սոյն զայս կամելով մարդարեին մասամբ իմն բա-  
ցատրել յորհնութեայսմիկ ասեւ :

Օ հեծ կայելութեան քառաց սըբառն ու խօսեացին : Ա յո-  
ինքն , ազգք և ազինք 'ի գովելն զքեզ խօսեացին  
զմեծ վայելութիւնք 'որ լի է փառօք և ամենելին 'որ  
և ըստ այսմ անունս քառաց դնի 'ի ցուցանել զիս-  
ռաւորութիւն մեծ վայելութեան ոյց յանձափի և յանսահ-  
ման կատարելուին նորա . և խորհրդարար զձնունդն  
հօր , այն է որդի : Ոյնակ' և անունս սըբառն ' դնի  
'ի ցուցանել զորբութիւնորին այսինքն զինիլու անձա-  
յին կատարելութեաց ամենելին անարատ՝ անսատուեց  
և աննիազ . և խորհրդարար ' զիսդին 'որ :

Խակ բայս խօսեացին ' ոչ ցուցանել թէ մարդիկ 'ի խօ-  
սիլն զմեծ վայելութենեն ոյց կարօդ իցեն բանիք  
բացատրել զայն . այլ թէ զմեծութիւն և զանհասու-  
թիւ այնը խօսելով ցուցցեն յանբաւս բարձրացեալ  
և փառաւորեալ : Եւ զի զայս կարեն առնել 'ի մէջ  
բերելով զսքանչելիս նորա , ըստ որում 'ի սքանչելի  
զործոց կարե ցուցանիլ մեծութիւն սքանչելագործից ,

յայս սակս յարե զինի և ասեւ :

Ա շա զատանշելու ու պատմեացին : Ա բանչելեօք թէ պէտե-  
իմացեալ լինին աստ հրաշագործութիք ոյց , բայց մարթ-  
է ևս իմանալ զն և իցէ գործս նորա , զի ամենելքին  
սքանչելի են . զայսոսիկ ասեւ պատմելով ալլը և  
ազգք ' գովեսցեն զմեծութիւնք :

Ա մանք աստ մեծ վայելութիւն իմանան զվայելութեան  
սքանչելի գործոցն ոյց . ըստ որում վայելութիւնոցա  
յանդիման առնէ զմեծ վայելութիւնորա , բայց այս  
ոչ թուի հաւանական , զի գիտումն մարդարեին հայի

440 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Է Ն ,  
՚ի գովութիւն ներքին մեծ վայելութեն այց՝ և զայս եղ-  
եալ . ՚ի մէջ բերէ ապա պատմել և զսքանչելիս նորա  
՚ի գովութիւն մեծ վայելութեն նորուն . յոր յաւելեալ  
և զհուշակումն զօրութեն և մեծութեն գործոց նորին,  
ասէ :

Հ. Հաւ . **Օ** չըրունէ ահէ ու սասացէն , և պէծունէն ու  
պարմէցէն :

Ո՞եծ վայելութիւն այց թէպէտ և յամենայն գործոց  
յայտնի ցուցանի , բայց առաւել ևս յերկուց՝ այսինքն  
՚ի շօրութէ ահաւոր գործողութեց և ՚ի մեծութէ  
մասնաւոր իրաց . յորոց ստիպին մարդիկ՝ ևս և ան-  
հաւապք՝ ճանաչել զած և օրհնել զնա . վասն որոյ  
և մարգարեն խրախուսէ՝ զի զայսափիսիս ՚ի մէջ բերե-  
լով ազդաց՝ գովեսցեն զած . ևնախ խօսելով զառաջ-  
նոյն ասէ :

Օ չըրունէ ահէ ու սասացէն : Ի առս ահ՝ գնի աստ փո-  
խանակ ահացուցիչ և սարսափեցուցիչ գործոց . որ-  
պիսի եղեւ ՚ի սկզբան առ նոյիւ ընդհանուր ջրհե-  
ղեղն . և ապա հրենկեց Ծնջումն հինգ քաղաքաց ,  
այսինքն սոդ ովմայ , գոմնրայ և այլն , ևս և այն նշանք  
որք եղեն յեկիպտոս . սոյնպէտ և պատառումն երկրի  
՚ի կլանելն զդադան և զարիրոնն : Դարձեալ և ահեղ  
գործք երեեալք ՚ի բնութեն , որպիսի են թօժափ-  
մունք կայծականց , բռնուկիք փոթորկաց , շարժմունք  
երկրի և այլն : Օ այսապիսի գործոց զզօրուի ճառե-  
լով ազդաց՝ ցուցցեն ասէ զամենազօր զօրութիւն այց ,  
և այնու գովեսցեն զնա : Խօսելով ապա և զմեծու-  
թէ մասնաւոր իրաց ասէ :

Ես պէծունէն ու պարմէցէն : Ո՞եծութքը ոչ նշանա-  
կի աստ տիրապէտ ներքին մեծութիւն այց՝ զորմէ խօ-  
սեցաք ՚ի համարն . Յ . այլ արտաքինն , այսինքն այ-  
նորիկ մեծամեծ գործք և իրք՝ զորս արարեալ է ած ,  
որպիսի են այն մեծամեծ սքանչելիք նորա զորս եցոյց  
առ որդիսն իսրայէլի . նմանապէտ և ՚ի բնութեն իրաց  
որպիսի է մեծութիւն ծովու , մեծութիւն լերանց , մե-  
ծութիւն ամանց կենդանեաց և այն . և որ առաւելին  
է՝ մեծութիւն աստեղաց և մեծութիւն բովանդակ երկ-  
նից : Օ այսոսիկ մեծութիւն , այսինքն զայսոսիկ մե-

ծամեծ իրս ասէ, պատմելով՝ ցուցցեն մեծ զգօրութին ոյ:

Վասարի տիրապէս, զի մարթ է ըստ այլոց ոմանց այս սու մեծութիւն իմանալ երկրորդաբար զմեծութիւն զօրութեն ոյ՝ զոր եղ յառաջն. յոր միտ կամի ասել. զզօրութիւն աչեղ գործոցն ոյ պատմելով՝ ցուցցեն այնու և զմեծութիւն այնը զօրութեն: Վայս մեկնութիւն ես է ուղիղ, և մտաց բանին համաձայն. բայց առաջինն թուի լինիլ հարազատագոյն: Կամելով ապա մարդարեին և յայլոց գործոց մեծացուցանել զգովութին ոյ՝ յաւելու և ասէ:

Է. պայն. **Օ** յիշասաէ բաղնամ տաղբռանեն ու բնվանցեն: ■ արդարութիւն ու յնծասցեն:

Որպէս բերան մարդոյ 'ի ճաշակելն զքաղցրահամբ ինչ բուրէ հոտ անցը իրը յիշատակ այնը, այսպէս և հոգի մարդոյ 'ի վայելելն զքաղցրութին բղխէ զյիշատակ այնը քաղցրութեն: Վապա թէ ոք բնկալւալ զքաղցրութին ոյ՝ ոչ բղխեցէ զյիշատակ նորանա ոչ է վայելող այնը քաղցրութեն՝ այլ կլանօղ:

Կակ բղխելն զյիշատակ՝ է բանիւք բերանոյ յիշել այսինքն խօսիլ թէ այսպէս և այսպէս արար ած. ուստի նոյն է յիշելն զայս ինչ կամ զայն՝ և բղխելն զյիշատակ նորին. բայց քանզի բղխելն է լիացելոց, հայեցեալ մարդարեին՝ թէ ամենեքին առ հասարակ լցեալ և լիացեալ են քաղցրութին ոյ, բղխել գնէ ասելու:

**Օ** յիշասաէ բաղնամ տաղբռանեն ու բնվանցեն: Վաղցրութիւն իմացեալ լինի աստ գործ քաղցրութիւն ոյ, այսինքն է բազմադիմի բարերարութիւն ոյ՝ զորս արար և առնէ առ ազգս մարդկան. և զի քաղցրութիւն առնէ ըստ որում վիայէ և իմաստունն. ը. 1. վասն այսորիկ քաղցրութիւն կուէ զայնս, և այն բազում յոյժ, մինչեւ լիանալ տմենեցուն, և 'ի լիուէ անտի յորդել և բղխել զյիշատակ նոցին, այսինքն է զարմանալով յիշատակել և ասել, քանի և քանի բարիս եցոյց մեզ ած, և քանիս ևս ցուցանէ անդադար՝ եթէ լը կարգի բնութեն, և եթէ ըստ կարգի շնորհաց: Եւ զի ըստ քաղցրութիւն ոյ՝ տեսանի և արդարութիւնորա,

Եւս արդարութենք, ու ցնծացնեն։ Ըստարութե՛ք իմացեալ  
լինի աստ գործ արդարութե՞նց՝ ի պաշտպանելն զգա-  
ռայս իւր, և ՚ի պատժելն զամբարիշատ։ Օ այսպիսիս  
տեսեալ տու ազգաց՝ ուրախ լիցին, և ցնծալով ասաս-  
ցեն՝ արդար է նոր, որով և գովեսցեն զած յարդա-  
րութե՞նորա։ Ծայց քանզի առաւել փայլէ առ մար-  
դիկ ողորմութին այ և զթութե՞նորա քան արդա-  
րութե՞նորին վասն այսորիկ յաւելու ասել։

Հ. Խել. ♫ Անձ ողբած է թը , երիայնադր և բաշտ-  
սպավ:

Օ որ եդ՝ ի վերոյ թէ ազգք և աղինք զիշշատակ  
բազում քաղցրութեն ոյ բզիսեցեն, զնոյն ստիպի և  
ինքն առնել. մանաւանդ զի առաւել գոլով լցեալ  
ինքն այնու քաղցրութը՝ առաւել քան զնոսա զեղու  
զայն. և զի դիտումն իւր այս էր՝ զի այլք բզիսելով  
զիշշատակ քաղցրութեն ոյ ցուցցեն թէ քանի քաղցր  
է նա ինքն ամծ, բարի և զթած, զնոյն զայն այլքայլ  
Օ բարիւք առաջի զնէ. և նախ ասէ :

¶ Ա լ ա ծ ո ղ ը ր մ ա ծ է պ է բ , ե ր ի յ ա ն ա մ ի ո ւ բ ա զ ը ս ա մ ո ղ ո ր մ : Ա . յ ո .  
ի ն ք ն՝ ա ծ ո ր տ ը է ա մ ե ն ա յ ն ի ի ր բ ե . հ ա յ ր գ թ ա յ ի թ  
վ ե ր ա յ ա մ ե ն ե ց ու ն և խ ն ա մ տ ա ն ի , զ ի գ թ ա ծ է ա ս է .  
և ՚ի տ ե ս ա ն ե լ ն զ ն ս ս ա ՚ի կ ա ր օ տ ո ւ թ է , ո ղ ո ր մ ի ն ո ց ա ,  
և բ ա ն ա յ զ կ ա ր օ տ ո ւ ՚ի ն ո ց ա զ ի ո ղ ո ր մ ա ծ է . և ե թ է  
տ ե ս ց է զ ն ս ս ա մ ո լ ո ր ե ա լ ս և ա ր ժ ա ն ի պ ա տ ժ ո յ , ո չ ա ր  
ժ ա մ ա յ ն պ ա տ ժ է , ա յ լ ս պ ա ս է դ ա ր ձ ի ն ո ց ա , զ ի ե ր  
կ ա յ ն ա մ ի ո ւ է . և զ ա յ ս ա մ ե ն ա յ ն ա ռ ո ն է ո չ ա ռ ա ն դ ա մ  
մ ի մ ի ա յ ն ո ղ ո ր մ ե լ ո վ , ա յ լ բ ա զ ու մ ա ն դ ա մ և բ ա զ ու մ  
ի ր օ ք . զ ի բ ա զ ու մ ո ղ ո ր մ է : Օ ա յ ս մ ա ն է տ ե ս ՚ի ս ա ր .  
ձ է . 14 . և ձ բ . 8 : Ե ւ զ ի ՚ի ց ու ց ա ն ե լ ն ո յ զ ա յ ս .  
պ ի ս ի գ թ ու թ ի և ո ղ ո ր մ ո ւ թ ի յ ա յ ա ն ի լ ի ն ի և ք ա զ ց  
ը ո ւ թ ի ն ո ր ա , յ ա յ ն ս ա կ ս յ ա ր է զ ի ն ի և ա ս է :

Բ. բեր. Պաշտ է ուր առ մինեսան. և գլուխի  
հայր է գլուխ մինեսանց իւրց:

Վայուսը պարզապես եղ . \*քաղցր է . մը || . սալ . լդ .  
շ . և զթ . 5 . և այլուր . ճժը . 68 . թէ . \*քաղցր ես  
,, դու մը || . և այլուր ես . ձե . 5 . թէ . \*դու տեր

„Քաղցր և ուղիղ ես։ Խոկ աստ առ ամենեսին առ։

բածելով զբաղցրութիւնը ստու

Պատշաճ է դեր առ ամենուն ան: Այսի ասել ամծ քաղցր  
գոլով յինքեան յանբաւս՝ ոչ առ այս ոք կամ առ այն  
և եթ ցուցանե զինքն քաղցր, այլ առ ամենուն ոյք և  
իցեն, որչափ և իցեն՝ թէ տափաւոր և թէ անթիւ,  
թէ բարի և թէ չար, թէ հզօր և թէ տկար: Իսկ  
թէ են՝ որք տեսանելով և ձաշակելով դքաղցր մինիւ  
նորա ոչ զգան, այն ոչ վասն այսորիկ է՝ զի ամ ոչ  
ցուցանե նոցա զինքն քաղցր, այլ վասն այսորիկ՝ զի  
քիմքնոցա դասն են կամ անձաշակ վասն ըմբռնեալ  
պուր ի հիւանդութէ հզօրւոյ:

Եւ յայտմ առաւել ևս երեխ քաղցրութին ոյ՝ զի փո-  
խանակ մերժելը զայնպիսիս՝ դեղ դարմանի մատու-  
ցանե նոցա՝ առ ՚ի բժշկութի, և ոչ երելք պակասի  
՚ի կողմանե իւրմէ ցուցանել նոցա բարիս. զի ոչ  
հայի յանարժանութի նոցա, այլ ՚ի կարօտութի նո-  
ցին. իսկ եթէ նոքա ոչ կամիցին՝ ոչ բանադատէ զնո-  
սա, զի մի աղաւաղեսցէ զանձնիշխանութի նոցին,  
որ ևս է գործ մեծի քաղցրութե.

Հայս քաղցրութիւն նորա արժան է ապաւինիլ այնու-  
յիկ՝ որք պաշարին 'ի դառն հոգոց, և յանզերծանե-  
լի վտանգից, և աղաւել՝ զի համեսցի և տու ինքն  
զեղութ. ըստ որում առնետ երանելին այն 'ի պապա-  
տիւն առ ած 'ի բանն ին, ասելով. \* նոյեաց 'ի յան-  
,, զերծ վտանգից ըջապերութիւն միայնդ քաղցր առ  
,, ամենեսին. Օ այսը քաղցրութեւ ներգործութիւն  
կամելով մարդարէին յարգոյ ևս ցուցանել՝ կոչ զայն  
գթութիւն յասելն.

Եւ գլուխէ նորա 'ի վերայ ամենայն արարածոց է-ըստ : Ամ-  
մի առել . զ [ժութին ոյ հանդերձ քաղցրութ զեղեալ  
է և զեղու 'ի վերայ ամենայն արարածոց նորա , մա-  
նաւանդ 'ի վերայ բանաւորաց , եթէ հըեւոյք իցեն և  
եթէ հեթանոսք , և առաւել ևս 'ի վերայ երկիւ-  
դածաց , որպէս և տեսանել 'ի սաղ . Ճ. 11 . և

שְׁמַע

Г.І.Л. և ուշ դիր բարեռք, զի գթութին այլ՝ որպես և սեր նորսա՝ այնպէս թերի առ արդարս, և ոչ առ արդարս, և առ ընտական արարածս, որպէս թերի

սէր հօր առ որդիս , առ գերիս , և առ անդեայս :  
Վայ առ ամենեսին բերի , այլ ոչ յամենեսին զնոյն  
զօրութիւն ունի . ի վերայ ամենեցուն զեղանի , այլ  
ոչ միօրինակ , և ոչ նովին չափու . որպէս տեսանի  
ի յարացոյցդ ( այսինքն ի սէր հօրն առ որդիս , առ  
ծառայս և առ անդեայս : )

**Ա**ստանօր ոմանք բառիւս 'է վերայ' իմանան 'ի վերոյ, որպէս թէ եղեալ էր. գծութի ոյ ՚ի վեր է քան զամենայն, և յամենայնի գերազանց. Ի՞այց այս մեկնութի ոչ թուի լինիլ համաձայն հարազատ իմացուածոյ այսը բանի, այլ իբր յարմարական. Օ այսոսիկ եղեալ մարդարէին դարձեալ մատցի, 'ի բանս օրչնութե և գոչնութե ասելով:

Հ. իսու. Այսպահան էլեկտր առ ժեղ անը ամենայն գործք  
ու . Ե սք ու օրինակացն զնեն :

լոստովան լինիլն դնի աստ փոխանակ օրհնելոյ և  
դովելոյ զած . և ըստ այսմ գործք այ կրկնակի ասին  
խոստովան լինիլ առ ած . մի՛ ըստ որում արարածք  
ամենայն տեսեալ լինելով յանդիման առնեն մեղ  
զգոյութի և զամենակարողութին այ՝ և զիմաստութ  
նորա . որով և տան մեզ օրհնել զած և գոհանալ  
զնմանէ . յոր միտ ասի ՚ի սաղ . ժը . 1 . \* երկինք պատ  
,, մեն զփառս այ և այն . զի ամենայն գործք ան-  
ձայն բարբառով պատմեն զփառս ձարտարապետի իւ-  
բեանց . Երկրորդ՝ ՚ի մասնաւորի , ըստ որում բանա-  
ւոր արարածք բանիւ բերանոյ և կամ մտօք ՚ի մեջ  
բերելով զկատարելութիս այ և զբարերարութիւնս  
նորա՝ գոհանան զնմանէ և օրհնեն զնա : Իստ առաջ-  
նոյն դնէ մարդարէն խոստովան լինիլ . իսկ ըստ երկ-  
որորին փոխէ զբառգ և դնէ օրհնել՝ ասելով :

Ասուալան եղացին առ ճեղ պը՝ ամենայն գործ առ և սբէ  
առ օրհնեցին զեկու. Այսինքն ամենայն արարածք՝ զորս  
դու ինքն ստեղծեր, իւրեանց ընութեքը և կաստարե-  
լութեքը յայտնի ցուցանելով զամենակալ զօրուեի քո,  
և զամենաքաղցը գեթութիւն քո՝ խոստովան լինիցին՝  
այսինքն անձայն բարբառով մեծ և սքանչելի երեւ-  
ցուցեն զքեզ. յորմէ և բանաւորք ամենայն, և մա-  
նաւանդ արք քո օրհն եսցեն զքեզ: ||| բ զըսմն ՚ի մէջ

բերելով յայտնի ցուցանի՝ թէ թէպէտե ամենեցուն  
է օքչուել զած, բայց որց միայն է արժանապես օքչ  
նել. խոկթէ յորհել, և կամ զի՞նչ ՚ի մէջ բերելով  
պարս էր նոցա օքչուել յայտ առնետ ասելով:

*J.M. Smith.* — O fūnus w̄t̄w̄j̄n̄t̄ s̄n̄ w̄m̄w̄t̄n̄, l̄n̄ s̄n̄w̄t̄.  
[L̄t̄ s̄n̄ w̄t̄w̄l̄t̄n̄.]

Արքայութեն այ իմացեալ լինի աստ թագ աւորութենորա . իսկ փառք թագ աւորութեն այ կը կնակի մտածի . մի յինքեան , և այն է փառաւորութեն ածուն յինքնի շխան տերութեն , և մի ևս՝ առ արտաքս՝ ըստ որումնա ինքն իշխե և թագ աւորէ ՚ի վերայ ամենայն արարածոց . զայսմանէ ահա խօսի աստ յասեն :

**(** յառա- արդայութեն ու ասացին, և պատրի-  
կեցին: Այսինքն՝ ի գովելն զքեզ արարածոց և յօրհ-  
նելն զքեզ որց սքանչելի ցուցեն զփառս թագաւո-  
րուել քո, և յանքաւս մեծ քան զամենայն թագաւո-  
րաց որբ թագաւորեն՝ ի վերայ երկրի. և քարոզեսցին  
թէ թագաւորուին այ ոչ է ը թագաւորուեն նոցա,  
այլ գերազանց յոյժ յոյժ, և ամենեին այլ ըստ ամե-  
նայն բանի: Ճշ ոնկ զի քարոզք երեւեսցի այս՝ մարթ-  
է՝ ի մշջ բերել զբաղդատութիւն ինչ ըստ այլեայլ  
իրաց որբ երեխն՝ ի թագաւորս երկրի. մի՛ զի տկար  
են նոքա, և զօրութին նոցա է՝ ի խորտակելի զէնս,  
և կամ յեղծանելի ոյժս հպատակաց. իսկ զօրութին  
ալ է ամենակարօղ:

Այս է ասանավանը՝  
Երկրորդ՝ զի Բաղաւորք երկրի քանի և մեծ և հզօր  
իցեն, սակաւուց իշխեն, և սակաւ տեղեաց. իսկ ած  
իշխե ամենայն արարածոց և յամենայն տեղիս յեր-  
կինս և յերկրի, ի խորս ծովու և յանդունդս գժոխոց  
և այլն.

կը ըստ առաջնորդ երկրի՝ կախին զհպատակաց  
իւրեանց . զի թէ ոչ էին նորա, ոչ էին և սոքա թա-  
գառորդ . մանաւանդ զի առանց նորա ովինչ կարեն-  
առնել . իսկ ած անկախ է ամենեին, և այլք ամենե-  
քին կախին զնման։

Քըսա կալորդ Հովհաննես Առաքելյանը կատարեց համարակաց իւղական գործությունը՝ պահանջեց առաջնաշնորհ և մեծագույն պարագաները՝ առաջնաշնորհ և մեծագույն պարագաները՝ առաջնաշնորհ և մեծագույն պարագաները՝

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ ՞Ն  
նաև առեալ՝ ի նոցանէ զտուրս հարկաց և մաքսից  
և այլն . իսկ առծ ոչ թէ առնու , այլ տայ , զի ոչ իմիք  
կարօտի . և եթէ կամիցի , զանբաւս ևս գոյացուցա-  
նել յոշնէ :

Հինգերորդ՝ զի նոքա աշխատին և ծառայեն հպա-  
տակաց . իսկ ած ոչ ումեք ծառայէ , այլ ամենեցուն  
իշխն . և ամենեքին ծառայեն նմա :

Վ Ե ց Ե ր ո ր դ՝ զի նոքա հանապազ՝ ի հոգս մաշին՝ գու-  
ցէ վատանգեցին յիշխանութէ կամ մերժեցին յա-  
թոռոյ . իսկ ած ոչ ունի ինչ հոգ , և ոչ իսկ կարէ  
հոգալ կամ կասկածիլ , այլ ինքնաբաւ զօրութը թա-  
գաւորէ , յաներկեան խաղաղութէ :

Խ օ մ ն ե ր ո ր դ՝ զի նոքա առ ժամանակ մի և եթ թա-  
գաւորէն , իսկ ած յաւիտեան :

Ո ւ թ Ե ր ո ր դ՝ զի բազումք՝ ի նոցանէ պատրանօք վա-  
րին ընդ հպատակս , կամ անիրաւութ , կամ անդը-  
թութք , և այլն . իսկ ած յամենայնի ձևարտութք  
վարի , յամենայնի արդարութք , յամենայնի գթութք ,  
և ողորմութք և այլն :

Օ այսմամենայնէ այլով իմն կարգաւ խօսի մարգա-  
րէն՝ ի յաջորդ բանսդ . զառաջնոյն խօսի՝ ի յետա-  
գայ հատուածդ , ՚ի մէջ մատուցանելով զօրութին  
ոյ , զերկրորդէն խօսի՝ ի հետեւալ համարն՝ առաջի  
դնելով զբանդ հեծոյւլութէ . զերրորդէն խօսի՝ ի  
համարն . 15 . ասելով հաստատէ ած զզայթակղելու-  
թա . զորրորդէն խօսի՝ ի համարն 16 . և 17 . առաջի  
առնելով զառատաձեռնութ նորա . զինգերորդէն  
խօսի՝ ի համարն 13 . յիշելով զզօրութին ոյ . զվե-  
ցերորդէն խօսի՝ ի համարն 19 . և յօրս զինի . զեօթ-  
ներորդէն խօսի՝ ի համարն . 13 . ՚ի մէջ բերելով  
զյաւիտենականութին նորին : Իսկ զութերորդէն  
խօսի՝ ի համարն 14 . առաջի առնելով զհաւատարիմն  
լինիլնորա , և արգար , և այլն : Վ ա ր դ ը առաջնոյն  
խօսելով ասէ :

Վ ա ր դ ը ա ր դ է ս պ ա ր մ է շ է ն ։ Շ ա ռ գ չ ը բ ա լ ի է ե թ է վե-  
րածիցի՝ ՚ի գործս եղեալս զօրութին ոյ , այս բան  
մեկնի ըստ մեկնութ 4 . համարոյն . տես անդ . Իսկ  
եթէ վերածիցի յամենակարօղութին ոյ , մեկնի այս-  
պէս . պատմեսցէն ամենեքին զանբաւ զօրութի ամե-

նակարողութե քո, Հայումիտյաղնակի դնելն զբաղ  
զբառութից ցուցանեցանքս տարածել այնը զօրութե,  
և կարել զանքաւս գործել, Արդ՝ քանզի եղ մար-  
դարեն զբառող պատմել և ասել, 'ի դոսին հայելով  
չետեղցանեց և ասել:

Ժը. Լիդու. **Դ**ահուցել արդար մարդիան զարութեն չ։  
Եւ պատմեն մեծ վայելութե արդայանեն չ։

Վարդիկ առ հասարակ թէ պէտե 'ի տեսութե արա-  
րածոց կարեն ձանաւչել թէ մեծ է զօրութեն այ, որ  
արար զայս ամենայն, բայց զի տկար է միտք նոցա,  
ընդ ազօտ ըմբռնեն զայս, ևս և սխալմամբ և մո-  
լորութեր. վասն որոյ և կարօտին լսել և ուսանիլ  
զայնպիսիս՝ որովք ընդ ազօտ ձանաւչումն նոցա պայ-  
ծառասցի, և մոլորութի մտացն ուղղեացի, Հայու-  
թոկ և ած պէսպէս իրօք յայտնեաց զինքն և զզօրուի  
իւր որդւոցն իսրայէլի, և նորիմբք սյլոց ազգաց-  
իրը զի 'ի պատմել սոցա զոյց և վկասարելուեց նորա  
և յօրհնելն զնա, նորա ևս կարեին ձանաւչել. 'ի սոյն  
ակնարկելով ասել :

**Դ**ահուցել արդար մարդիան զարութեն չ։ Եւ պատմե-  
ն լութե արդայանեն չ։ Կամի ասել. 'որք քո պատմես-  
ցեն զզօրուիս քո՝ առ 'ի փառաւորել զքեզ ինքեամբք  
և այլովք, տալով և նոցա ձանաւչել զզօրուիս քո, և  
զսքանչելի վէհափառութի թագաւորութեն քո, և  
սյնու զովել զքեզ և մշծացուցանել. տես և 'ի հա-  
մարն. 5. Ա. Ա. զի որդիք մարդկան ժամանակաւոր  
գոլով զամենայն ինչ ժամանակաւ չափեն, կամելով  
ցուցանել մարդարեին՝ թէ չէ պարտ զայնպիսի ինչ  
կարծիս ունիլ զթագաւորութեն այ և զտերութեն  
նորա՝ յարե զկնի և ասել :

Ժը. Դմ. **Ա**րքայանթի չ արքայանթի ամենայն յանիուե-  
նից. Եւ ուրանթի չ աղքէ մինչեւ յանչ.

Արպէս ասացաք 'ի համարն. 11. արքայանթն այ իման-  
ցեալ լինի աստ թագաւորութի նորա՝ եթէ յինքեան  
մտածեալ, և եթէ առ արտօքս. յինքեան մտածեալ  
էալիս է յաւիտենական. իսկ առ արարածս մտա-  
ծեալ ըստ տիրելոյն է յաւիտենական, ու զի ու լի-

Մ Ե Կ Ա Ռ Ե Թ Ե Խ Ե Ն  
ներ այնպիսի եթե ոչ լինէին տիրելիք , այլ զի յամե-  
նակարողութե իւրում պարագրեալ ունելով զամե-  
նայն՝ 'ի յաւիտենականութե անդ փաղանշանեալ լի-  
նի 'ի նոցունց իբրեւ 'ի ներկայ տիրելեաց :

Եշ այս թէպէտ դժուարաւ ըմբռնի 'ի մէնջ վասն  
տկարութե երեակայութե մերոյ , բայց և առանց  
ըմբռնելոյ բաւական է մեզ այսչափ ինչ ձանալել ,  
թէ թագաւորութին ոյ դոլով լինքեան յաւիտենա-  
կան տիրեւ և ամենայնի զորս առնեւ 'ի ժամանակի  
դոլով ինքն յիւրում անկետ և անփոփոխ յաւիտենա-  
կանութե : Օ այս կամելով հաստատել մարդարեին՝  
ասեւ :

**Ա**յսպայտենի բա արդայանեն ամենայն յաւիտենից : Կամի ա-  
սել . ծանիցեն որդիք մարդկան՝ թէ արքայութի քո  
այսինքն թագաւորութի քո ոչ է ըստ թագաւորուե  
մարդկան առժամանակեայ , այլ է թագաւորութիւն  
յաւիտենական : Եշ ըստ այսմ քառդ յաւիտենից , նշա-  
նակեւ աստ յաւիտենական 'ի տեղի ածականի : Եշ  
եթե դիցի փոխանակ բառիս դար կամ ուղղանենիւն  
և այլն , նշանակեւ յաւիտենս յաւիտենից . զի յաւել  
լով 'ի նոյն զբաղդ ամենայն՝ այդ բառ տայ նշանակել  
զընդարձակութի ամենայն դարուց և ամենայն տեռ-  
դութեց ընդ ամենայն յաւիտեանս : Եշ զի որպէս  
թագաւորութին ոյ՝ սոյնպէս և տէրութի նորա է  
յաւիտեան՝ սմին իրի յաւելու ասել :

Եշ ուրանեն նոյն աղջէ մինչև յաջ : Ծխագաւորք երկ-  
րի թէպէտ և ունին զտէրութի 'ի վերայ հպատա-  
կաց , այլ այն մտածի 'ի հասարակի և ոչ 'ի մասնա-  
ւորի , բայց եթե հայիցի 'ի շահ կամ 'ի վնաս հասա-  
րակութե . զորօրինակ թագաւորն գերմանիոյ թէ-  
պէտ և ունի զտէրութի 'ի վերայ ժողովրդեան 'ի հա-  
սարակի , բայց ոչ է մասնաւոր տէր այսմ անձին կամ  
այնմ , և ոչ այսմ կամ այնմ ստացուածոյ սորա և նո-  
րա , զի իւրաքանչիւրոք տէր է անձին իւրոյ և ընչից  
իւրօց . և որպէս կամի՝ վարի եթե յանձն իւր և ե-  
թէ յինչու . իսկ եթե հայիցի 'ի բան հասարակութե  
ը շահու կամ ըստ վնասու , զայն առանձնական տէ-  
րութի նորա կարէ յինքն առնուլ թագաւորն , և ը-  
այնմ վարել զանձն նորա յայս ինչ գործ կամ յայն

ինչ պատիժ, նոյնպէս և զատացուածս նորին բայց  
ու ի յաւիտեան, այլ առ ժամանակ մի. իսկ տէ. բու-  
թին այ է ամենուին բացարձակ. որով և տիրէ ամե-  
նոյնի ըստ ամենայնի մինչև ցորոշումն ամենայն շարժ-  
մանց և հանգ ամանաց նորին. (Եթ. Դ. 12.) Վըդ  
քանզի առաջի եղ մարգարեն զէագաւորութին այ,  
կամկըսվ ես ցուցանելթէ այն թագաւորութի նորա  
տիրէ ըստ ամենայնի՝ և յամենայն յաւիտեանս, յաւե-  
լու ասել. տէ. բութի նորա ազգէ յազգ.

լու ասել. տէրութիր սովա ալւ, յ-ը  
Վ.յս ո՞չ ը առման երբ "նշանակէ յաւիտեան , կամ  
ըստ բառիցն առեալ "նշանակէ զարէ ՚ի զար . որով  
ցուցանի տիրել ոյ յամենայն ազգս ըստ ամենայնի  
յամենայն յաւիտեանս՝ ցորչափ կան ազգք . Վ.յլ  
զյաւիտենականութէ տէրութեն ոյ՝ տես զոր ասա-  
ցաք և ՚ի համարն . 11 . զյաւիտենականութէ թա-  
գաւորութենորա : Օ այսոսիկ եղեալ մարդարկին՝  
խօսի ապա և զհաւատարմութէ բանիցն ոյ , և զար-  
գարութէ գործոց նորա և ասէ :

ՃՇԴ . ՀԱՅԻՆ . ՀԱՅՈՒՅՔԻՄ է ԹԵՐ յամենայն ՚ի ԲԱԽՍ Լ-ը .  
Լ-ը ՌԴ է յամենայն ՚ի ԳՈՐԾԱ Լ-ը .  
ԾԱՌԱ հաւատաբէմ նշանակէ զայն՝ որում հաւատ է տա-  
լի . այսինքն որում արժան է հաւատալ ըստ երից .  
մի՞ զի ոչ ստե՞ , այսինքն ոչ խօսի զայնպիսիս՝ որ իցէ  
սուտ . երկրորդ՝ զի ոչ խարե՞՝ այսինքն ոչ ասէ , և ոչ  
առնէ զայնպիսի ինչ՝ որ թեև ձշմարիտ իցէ՝ ըստց  
կարգ իցի ՚ի խարեւ . երրորդ՝ զի ոչ ժխտե՞ , այսինքն  
զոր խոստանայ , ոչ հրաժարի կատարեւ . այլ որպիս ս  
խոստացաւ . կատարե՞ . և վասն այսորիկ արժան է հա-  
ւատս ընծայեւ այնպիսումն . Եւ քանզի յամենայն  
անուն է պատճիսի է ամծ . վասն արսորիկ ասէ :

բանս իւր այսպիսի է ած , վասն այսորեկ առ .  
Համարիմ է որ յամենայն 'է բան իւր : Այսինքն յա-  
մենայն բան՝ զորս խօսեցաւ և խօսի ած առ ծառայս  
իւր , կամ առ այլս բերանով ծառայից իւրոց , հաւա-  
տարիմ է՝ զի ոչ գոյ 'ի նոսա և ոչ իսկ կարե լինիլ՝  
ոչ ստութի , և ոչ խարելութի , և ոչ զլացողութի և ս  
և անայլայլէլի է մինչև ասել . \* գիւրին իցէ երկնից  
,, և երկրի անցանելքան յօրինացն միոյ նշանայիւցի  
,, անկանիլ . ( զուկ . ժկ . 17 . ) և թէ \* երկինք և

450 Ա Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ե ՞Ն  
,, երկիր անցցեն , և բանք իմ մի անցցեն . ( մատ .  
իշ . 35.) Եւ որպէս հաւատարիմէ ած ՚ի բանս իւր ,  
այնպէս արդար է և ՚ի գործս . վասն որոյ յաւելու  
ասել :

Եւ սրբութ է յամենայն ՚ի գործս իւր Վըդար ասի նա՝  
որ տայ իւրաքանչիւրոց զիւրն կմ զիւր պատշաճն .  
արդ թէ պէտ ու ոք բաց յայ ունի զայնալիսի ինչ որ  
իցէ յատուեկ իւր և ու ոյ , բայց կրկն օրինակաւ  
կարէ ասիլ իւր . մի համեմատութք , ըստ որում  
այսօմ ումեք ըստ պատշաճի տուեալ է այս ինչ և այ-  
լում ըստ պատշաճի այն ինչ . ուստի համեմատութք  
սորա և նորա՝ այս ինչ սորա ասի ըստ պատշաճի , և  
այն ինչ նորա : Երկրորդ՝ սեփականութք , ըստ որում  
այն ինչ որ տուեալ է յայ այսօմ կամ այնմ , համարել  
լինի նմա իրը սեփականեալ ինչ . ուստի և ՚ի տաճն  
ոյ զայս ինչ սմա և զայն ինչ նմա՝ տայ իրը զսորայն  
սմա և զնորայն նմա . և այսու ասի թէ տայ և յաջու-  
ղէ իւրաքանչիւր ումեք զիւրն կմ զիւր պատշաճն ,  
որով և ասի արդար ՚ի գործս իւր , այսինքն արդա-  
րութք տուող և գործօղ յամենայնի զամենայն :

Վ. յլ զի բառս արդար՝ կարէ առեալ լինիւլ ըստ հակա-  
դրելոյ բառիս անբառ , մարթէ փոքր մի այլազդ ևս  
իմանալ զայս բան . իրը թէ եղեալ էր . ած ու ումեք  
անիրաւի , կամ ու զաք զրկէ , այլ յամենայնի արդար  
գտանի և իրաւ . Վ. յս բան ՚ի մասնաւորի առեալ  
կարէ իմացեալ լինիւլ և զայնց գործոց , որովք պատ-  
ժէ ած զանցաւօրս , և վարձատրէ զարդարս . կամ  
զայնց գործոց՝ որովք փրկէ զըրկեալն ՚ի զրկողէ :

Վ. յլ աստ գիտելի է , զի այս համար որ ըստ կարգի  
ոյցուրենից սկսանելոց էր տառիւս նոան և բառիւս  
նէնան ոյսինքն հաւատարիմ , ու գտանի յերը , և ՚ի  
քաղց և ու յօրինակս սիւմաք և ակիւղ : Վայց որ-  
պէս ասացաք ՚ի սկզբան սազմոսիս , վրիմմամբ ՚ի  
բաց թողեալ է այդ յերբայականեն , զի անաւեղի իմն  
երեխ թէ մարդ արէն յընթանալն ընդ կարդ այբու-  
րենից զանց արարեալ իցէ զամբողջութք սազմոնին  
թողլով ՚ի բաց զիմ և թէ տառ . Եւ որդարե եթէ  
չէր եղեալ այն ՚ի մարդարէն ու համարձակէն  
եօթ և տսորիք և այլ թարգ մանիչք յաւելու լայն

Ա Խ Գ. Մ. ՃԽԴԻ 451  
աստ : Վըդ քանզի եղ մարգարէն թէ արդար է անձ  
յամենայն՝ ի գործ սիւր, ՚ի մէջ բերէ այժմ և զիւնամա  
արդարութեն նորա, զոր ունի առ վտանգեալսն, և  
ասէ :

ԺԵ . ամէկ . աստատէ թը զամենայն գայթակնեալս . և  
ինգնէ զամենայն գլբեալս :

Ծառիւս գայթակնեալ ոչ նշանակի նա՝ որ կործանեալն  
է, այլ որ մերձ է ՚ի կործանիլ, և կարօտի՝ ոչ եթէ  
կանգնելոյ, այլ հաստատելոյ, զի մի կործանեսցի .  
վասն որոյ ոչ ասէ կանգնել, այլ հաստատել . իսկ  
բառիւս գլբեալ նշանակի նա՝ որ է ՚ի կործանման, այլ  
ոչ իսպան կործանել, որ և մտածի իբրև ՚ի մէջ գայ-  
թակղման և կործանման . և կարօտի ոչ եթէ հաս-  
տատելոյ, այլ կանգնելոյ՝ զի մի ըստ ամենայնի կոր-  
ծանեսցի, և անկեալ մնասցէ . վասն որոյ ոչ ասէ  
հաստատել այլ կանգնել . և զի զերկոսին ևս առնէ  
անձ՝ վասն այսորիկ ասէ :

Հաստատէ ուր զամենայն գայթակնեալս . և ինգնէ զամենայն  
գլբեալս : Վ. յախնքն այնչափ է իննամքն ոյց ՚ի վերայ  
ազգի մարդկան՝ զի ՚ի տեսանելն՝ թէ կան ՚ի գոյ-  
թակղման՝ այսինքն ՚ի վտանգի կործանելոյ՝ պահէ  
զնոսա հաստատուն՝ զի մի անկցին . իսկ ՚ի տեսանելն  
զնոսա գլորեալս, ձեռն կարկառէ նոցա, և ՚ի վեր  
առնու . և զայս պարտ է իմանալ առաւել և հոգե-  
որին քան ըստ մարմնաւորին . որպէս արար ը դա-  
ւիթ, ընդ պետքոս, և ընդ այլս բազումն :

Վ. յլ քանզի ընդ հանրապէս դնէ մարգարէն յասելն՝  
զամենայն վտանգեալս պահէ անձ և զամենայն գլո-  
րեալս կանգնէ, յայսմանէ կարէ ոք առարկել՝ թէ  
զիարդ ապա բազումք որք գլորին և կործանին՝ մնան  
՚ի կործանման անդ՝ եթէ ըստ հոգւոյ և եթէ ըստ  
մարմնոյ : Վ. յսմ համառատ պատասխանի այս է . ամե-  
նեքին որք միանգամ ՚ի վտանգի են անկանելոյ՝ և  
ոչ անկանին, այս վասն այսորիկ է՝ զի անձ օդնէ նո-  
ցա, և պահէ զի մի անկցին . սոյնպէս և ամենեքին  
որք միանգամ անկեալն են և կանգնին, այս վասն  
այսորիկ է՝ զի անձ կանգնէ զնոսա : Իսկ որք անկա-  
նին, և որք յանկմանէն ոչ կանգնին՝ այս է՝ կամ ՚ի

452 ԱՐԵ Կ Շ Ո Ւ Խ Թ Ֆ Ե Ռ Շ  
պակասաւորութէ և կամ 'ի շարութենէ նոցա , և  
ոչ 'ի պակասութէ օգնութեն այ կամ բարութեան  
նորա , որ յամենայնի անպակաս է առ ամենեսին՝  
որպէս և յայտ է ամենեցուն՝ վկայութեամբ խղճի  
մտաց իւրեանց . զի որք վտանգին մերձ 'ի գլորիւ , 'ի  
վտանգի անդ զգան՝ թէ ած իւրով պաշտպանութք  
հասանէ նոցա յօդնութի 'ի հաստատել , զի մի անկ-  
ցին . սոյնպէս և որք անկեալ իցեն և կործանեալ ,  
զգան՝ թէ ած ձեռնտուութիւրով ժամանէ նոցա ,  
զի կանգնեսցին . և քանզի յամենայնի և առ ամենե-  
սին այսպէս վարի ած , չշմարտիւ ասի՝ թէ \* հաս-  
,, տատէ : ար զամենայն գայթակղեալս և կանգնէ  
ո զամենայն գլորեալս : Վ պա թէ մարդու ոչ անսաս-  
ցէ ազդարարութեն այ և գլորեսցի , կամ մերժելով  
զձեռնտուութին այ ոչ կանգնեսցի , իւր համարեսցի  
յանցանքն կործանելոյ կամ կործանեալ մնալոյ ,  
որպէս եղե 'ի սաւուզ , 'ի յուդա և յայլս բազումս :  
Վ յս ինամք այ թէպէտե ըստ մարմնոյ և ս իմացեալ  
լինին , ըստ որպէս ասացաք՝ առաւել ըստ հոգւոյ  
եր իմանալի . խօսի ապա և զայնց ինամոց որք առա-  
ւել ըստ մարմնոյ իմացեալ լինին քան ըստ հոգւոյ :  
Վ Ա Հ Գ ի տելի է՝ զի այս ինամք զորմէ խօսեցաք թէ  
հայի 'ի պահպանութի հոգւոյ , մտածի ըստ ոչ կոր-  
ծանելոյ և ըստ ոչ կորմնելոյ . սոյնպէս և այն ինամք  
զորմէ ունի խօսիլ մարդարէն՝ հայի 'ի պահպանութի  
մարմնոյ ըստ ոչ նուազելոյ և ըստ ոչ պակասելոյ խօ-  
սառ . և զի այս պահպանութի լինի սննդեամբ և լիու-  
թք բարեաց , վասն այսորիկ ասէ :

Ժ Ա Հ Ա Յ Ն . Ա Հ Ա Յ Ն Ե Ր Ա Յ Ն Ի Ա Յ Ն Ե Ր Ա Յ Ն Ի Ա Յ Ն  
գոտ ի երախոր նոցո ՚ի ժաման .

Վ Ա Յ Ն որ է երկելի մասն մարդոյ՝ գնի աստ փոխա-  
նակ ըոլորին , այսինքն փոխանակ մարդոյ ըստ ձեռյ  
թելամութեն , որով ըստ մարտասանից անուն մա-  
սին գնի փոխանակ անուան բոլորին . և պատճառ  
այսպէս գնելոյն աստ այն է՝ զի մարդիկ հասարակօ-  
րէն 'ի յուսամբ յած առ 'ի ընդունիլ 'ի նմանէ զալի-  
տոյս մանաւ անդ զկերասկուր՝ համբառան զալս իւ-  
րէ անց . 'ի վեր առ ած ըստ որոյ ասէ նարեկացին .

( 'ի բանն : լը . ) \* ոռո քեզ հայի ամենայն ակն տեսու .  
,, զի ածդգ ամենայնի . յայս հայելով փոխանակ ասե .  
լոյ ամենէքին 'ի քեզ յուսան , ասէ :

**Ա** մէս ամէնէցուն 'ի սէշ յուսան ուեր . և դու դաս ի բահուն  
նայ՝ ի ժամու : **Ա** յսինքն ամենէքին առ քեզ համբառ .  
նալով զայս իւրեանց զհոգւոյ ես և զմարմնոյ յօւսան  
ընդունիլ 'ի քէն զկերակուր իւրեանց . և դու որ ա-  
բարեր զամենայն , և ամենէցուն ցուցանես զինամն ,  
ոչ զոք առնես անտես , այլ ամենէցուն լիապէս տաս  
զայն կերակուր նոցա 'ի ժամու :

**Ա** յս թէպէտ չարք ոչ յուսան , նոյնպէս և անբանք  
չկարեն , բայց բնական բէրումն կարեաց նոցա լու-  
լեայն գուշ : առ ածդ . և նա ինքն ածդ՝ որ տակաւին  
պահէ զնոսա , գիտելով թէ ոչ ոք է՝ որ նու զպէտս  
նոցա՝ տայ զկերակուր նոցա և զովիտոյս նոցին :

**Ա** յս տալս կրկնակի կարէ իմացեալ լինիլ . միջապէտ  
և անմիջապէս . միջապէտ 'ի ձեռն երկրորդ պատճա-  
ռաց , այսինքն 'ի ձեռն հողոյ , անձրեոյ , արեու , և  
այն . ես և 'ի ձեռն մարդոյ . զի որովհետեւ սօրինըք  
պատրաստէ ած իւրաքանչիւրոց զկերակուր նոցա ,  
սօրիմըք ասի տալ : **Ա** նմիջապէտ ըստ որում ինքն է՝  
որ տայ 'ի բաշխելն իւրաքանչիւրոց անմիջական նա-  
խախնամութք իւրով 'ի ժամու զկարեոր պիտոյս ու-  
տելոյ և ըմպէլոյ :

**Ի** սկ 'ի ժամու տալն՝ 'ի կողմանէ տառղին մասնեալ  
չորեքին կարէ իմացեալ լինիլ . մի՝ յորժմ հարկ քաղ-  
ցուն պահանջէ , և ոչ մոլութին չեշտացուցիլ : **Լ** ըկ-  
րորդ՝ յորժամ ժամանակի ինդրէ , և ոչ թէ յամե-  
նայն ժամու : **Լ** ըրորդ՝ յորժամ արժան իցէ տալ ,  
քանզի կարէ լինիլ թէ շիցէ արժան տալ յայնժամ :  
**Չ** որրորդ՝ յորժամ պատշաճ է յաւետ զայս ինչ տալ  
քան զայն , զի ոչ յամենայն ժամանակի նոյն ինչ է .  
ընծայելի : **Ի** սկ որք միանգամ առանց հարկի . և ար-  
տաքոյ ժամանակի , կամ անարժանութք և յանողատ-  
շամս ուտեն , թէպէտեւ ածդ տայ նոցա զայն , բայց նո-  
քա ոչ առնուն յոյ , այլ իբր յինքեանց , ոչ 'ի ժամու՝  
այլ 'ի տարաժամու :

**Ա** յս զայս պարտ է իմանալ զնոցանէ որք 'ի զէղիութիս  
անցուցանեն զկեանս իւրեանց , և յաւելորդս բէրին ,

որով և վտանգեն զանձինս ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ . առ որս հայելով ասէ գեորգ վարդապետ ( 'ի մեկն . եսայ . ) \* վասն այսորիկ տուան կերակուրք . „ զի կերակրիցիմք . և ոչ զի կերակրովք զոգի և „ զմարմին կորուսանիցեմք || : Խսկ որք 'ի պատճառս կարեւոր զբօսանաց՝ վասն փոքր մի հանգիստ տալոյ մարմնոյ արտաքոյ ելանեն հասարակ կարգի , ուրախանալ կամելով 'ի փառս ո՞յ , այն չե ինչ ստգտանելի . զի է 'ի ժամու ըստ ուղիղ զետաւորութե , և ըստ պատշաճաւոր հանգամանաց : Արդ եղեալ մարգարեինթէ տայ ած կերակուր ամենեցուն , 'ի մէջ բերէ այժմ և զեղանակ տալոյն ասելով :

**ՃԵ . ՔԷ .** **Պ**ահաս զիեռն ո՞ . և յշուցանես զամենեսան  
տաշըրութե համօտ ո՞վ :

Խւրաքանչիւր բառք այսր համարոյ յայտնի ցուցանեն  
թէ քանի առատ է ած 'ի տալ ամենեցուն զկարեւոր  
պիտոյս իւրեանց . զի նախ ասէ :

**Պ**ահաս զիեռն ո՞ : Խամի ասել . ոչ ամփոփեալ ձեռօք ,  
և ոչ ձիշդ մատուցմամբ , այլ բացեալ ձեռօք առա-  
տապէս տաս : Այս նմանաբանութի կարէ ցուցանել  
և զդիւրաւ տալն ո՞յ զբարիս իւր . զի դիւրին իմն է  
բանալ զձեռն և տարածել զմատունս , և տալ զոր 'ի  
նմա : Այ զի ձախարակեայ ևս են ձեռք նորա . (Երգ .  
Ե . 14 .) ինքնին և առատ հոսին պարզեք նորին . և  
յոյս միտ կամի ասել . բաւական է բանալդ զձեռն  
քո առ 'ի տալ , և առ 'ի դարմանել :

**Յ**աւելով զբառդ ո՞՝ յայտ առնէ 'թէ ած իւրովի և  
իւր իւրով ձեռամբ մատակարարէ զբարիս , իսկ 'ի  
պատուհասելն՝ ձեռամբ այլոց վարի . որպէս տեսանի  
այս յառակն յայն . յորում ո՞ր քանքարացն ինքնին ետ  
ումեմն տասն քանքար , ումեմն հինգ , և ումեմն մի  
իսկ 'ի պատժել զքանքարաթագոյցն՝ 'ի ձեռն այլոց  
վարեցաւ . ուստի ասէ ծործորեցին 'ի մեկնութեան  
այսր առակի . (մատ . իԵ .) \* 'ի բարեացն տուրս  
„ առանց միջնորդի վարեցաւ . իսկ զվրէժինդրուին  
„ այլոց հրամայէ սպասաւորաց (առելք 'ի դմանէ  
„ զքանքարդ ) || : Այ զի 'ի մատակարարութե բա-  
րեաց՝ լիութե վարի ած , վասն այսորիկ յաւելու

մարգարեն և ասէ :

Եւ լուսանես : Այսինքն՝ ՚ի տալդ զբարիս արարածոց  
քոյ՝ ոչ թողուս զնոսայիմիք մասին կարօտ, այլ զա-  
մենայն կարօտութիւնոցա լցուցանես, և առաւել-  
ես . և այս՝ առ ամենեսին, վասն որոյ դարձեալ յա-  
ւելու և ասէ :

Օ ամենեսէան : Կամի ասել. ՚ի լցուցանելդ զնոսա այս-  
ինքն զարարածո քոյ՝ ոչ ՚ի բաց առնուս զոք, և ոչ  
իսկ զանարգ կենդանիս, այլ զամենեսին առհասա-  
բակ առատապէս խնամես . ոչ ճշդելով այսմ և ոչ  
այնմ ժխտելով՝ այլ հաւասար յամենեսեան ըստ իւ-  
րաքանչիւր կարգի : Ուստի ասէ սարգիս շնորհալի  
(՚ի մեկն . տ . պետ . ե . շառ . ժամ .) \* համապա-  
, տուաբար բանայ զձեռն իւր . և լցուցանէ զամե-  
, նեսեան պարգևոք քաղցրութե կամաց իւրոց ||, զի  
ոչ եթէ ակամայ, այլ յօժարութք տայ . ըստ որոյ  
ասէ :

Վաշշրութիւն էամօք ժող : Ուր բառդ աշշրութիւնշանակէ  
զյօժարակամութիւն կամ զհաճութիւն բարի կամաց .  
որպէս յայտ է յերայականէն . յոր միտ կամի ասել.  
ոչ իրը բռնադատեալ յումեքէ կամստիպեալ ՚ի հար-  
կաւորութիւն, այլ ՚ի բարեյօժարութիւն քաղցր կամաց  
քոց տաս ամենեցուն զսկիտոյս իւրեանց, և նոքիմքք  
լնուս զամենայն . կամ որ նոյն է քաղցր կամօք առա-  
տաձեռնես յամենեսին զամենայն՝ որ կարեսօր է նո-  
ցա . ՚ի սոյն միտս բացատրէ և մեկնէ խոսրով զայտ  
բան . (՚ի մեկն . ժամագր . երես . 382 .) յասելն .  
\* բանայ զձեռն . և կերակրէ զամենեսեան քաղցր կա-  
, մօք իւրովք || . զի արարիչ գոլով ամենեցուն՝ առ  
ամենեսին ցուցանէ զքաղցր կամս իւր : Ուստի գըէ  
դարձեալ նոյն մեծն խոսրով . (երես . 81 .) ասելով .  
\* ըստ սաղմոսողին բանալ հարկիս զամենաբաւական  
, ձեռսդ և լցուցանէս զամենեսեան ՚ի կամացդ քաղց-  
, ըութիւն . քանզի արարչական կամքդ քաղցր է ՚ի վե-  
, ըայ չարաց, և ապաշնորհաց || :

Այլ թերես ասիցէ ոք . ապա զի՞ է զի ոմանք ՚ի կա-  
րօտութիւն : Այս, ոչ զի տայ, այլ զի կի՞  
յայլոց խափանեալ լինին զօր տայ տայ, և կմյանձանց  
յայն կարօտութիւն պարտաւորին . և դարձեալ կամ

զտուեալսն որպէս պարտ եր ընդունիլ այնպէս ոչ  
ընդունին, վասն որոյ և զրկին. և կամ յընդունա-  
կութէ իւրեանց պակասեալ գտանին. և այս ամե-  
նայն որ մեղ իրը անըմբոնելի թուի, յաւուրն յետ-  
նում յայտնի երևեսցի: Յժակ զայլ գաղտնի պատ-  
ճառսն՝ զորս տուատաբաշխ տրն ծածկեալ ունի ՚ի  
շտեմարանս իմաստութէ իւրոյ: Բայց ասելի է ևս,  
թէ սակաւք են նոքայոյժ՝ որոց կարեօր կարօտութք  
ոչ ընուցուն ՚ի բարեաց ըստ բաւականուն իւրեանց.  
զի թէ թռչունք երկնից, և գաղանք երկրի, և ձը-  
կութք ծովու՝ ոչ մնան կարօտ, սյլ պահին ՚ի խնա-  
մոցն ոյ և կերակրին, քանի ևս մարդիկ. և զայս  
եթէ ոք ուշի մտօք զննեսցէ՝ գրեթէ աջօք իսկ տե-  
սանէ. և խոստովան լինի, թէ ոչ իւիք անտես առնէ  
ած զարարածս իւր, զի արդար է յամենայնի և անըստ-  
գտանելի. ըստ որում յայտնէ մարդարէն ասելով:

**Ժ** ժառէ. **Պ** ըտար է աէր յամենայն ճանապարհս իւր և  
նբ է յամենայն ՚ի գործս իւր:

**Ճ** անապարհօք իմացեալ լինի աստ խնամք տեսչուն  
ոյ՝ որով կառավարէ զամենայն արարածս. սոյնպէս  
և գործովք իմացեալ լինին այն ամենայն գործողու-  
թէք՝ զորս ցուցանէ ած ՚ի տիեզերո. և զի յայսմ  
ամենայնի երևի արդարութիւն և սրբուն նորա, վասն  
այսորիկ ասէ:

**Պ** ըտար է աէր յամենայն ճանապարհս իւր: Ավամի ասել.  
որովհետեւ ած է արարեալ զամենայն, և տեսանէ  
զնոսա կարօտեալս՝ ՚ի կերակրելն և ՚ի խնամելն զնո-  
սա՝ արդար գտանի յամենայնի: Այս գարձեալ թէ  
ոչինչ գործէ ած ՚ի կառավարութէ իւրում՝ որ իցէ  
ընդդիմ արդարութէ. այլ զամենայնն արդարութք  
առնէ, զորմէ տես և ՚ի համարն. 14: Այս զի կարէին  
ասել մարդիկ, թէ բազում իրք գտանին յարարածս՝  
որք երևին լինիլ անիրաւ, կամ պիղծ և չար, մանա-  
ւանդ մեղք մարդկան, յայն սակս յաւելու և ասէ:  
Այս նբ է յամենայն ՚ի գործս իւր: **Ա**յսինքն՝ եթէ ան-  
կարգ ինչ գտանի յարարածս՝ այն ոչ է յոյ, այլ յա-  
րարածոց՝ զի ինքն յամենայնի ոք է, և միայն զբարին  
կամի, և զբարին առնէ:

ԵԱՅԼ առ բարւոք իմանալոյ զայս՝ արժան է գիտել,  
զի ամենայն գործք՝ որք գործին յարարածոց, կրկնա-  
կի փաղանշանին . մի՝ զի են գործք այ, և մի ես՝ զի  
են միանդամայն և գործք արարածոց . զորօրինակ  
խօսքն՝ զորս խօսին մարդիկ՝ են միանդամայն գործք  
այ և մարդկան, զի անձ է՝ որ տայ խօսիլ, և առնե-  
իսկ զխօսիլն զայն . միանդամայն և մարդն է՝ որ խօ-  
սի . արդ ըստ որում այ է այն՝ է ար, և անձ ասի  
ար՝ ի նմին, զի զայն միայն առնէ՝ ի խօսս անդ՝ որ է  
բարի : Իսկ այն խօսք ըստ որում է մարդոյ, կարէ  
ունիլ և ունի իսկ զպակասութի ինչ կամ զըարութի .  
և ըստ այսմ պակասաւորութե կամ չարութե այն  
գործ ոչ է այ՝ և ոչ ըստ այսմ ասէ ար լինիլ, այլ  
ըստ այնմ զոր եղաք . և յայս իսկ ոչ դնէ սոսկ՝ ար է  
անձ՝ ի գործս, այլ յաւելու և զիւրն՝ ասելով, 'ի  
գործս իւր:

Իսկ թէ ասիցես, ընթը թոյլ տայ անձ՝ զի այն գործք  
ըստ որում են մարդոյ՝ իցեն պակասաւորք կմը չարք:  
Պատասխանեմ. անձ՝ ի կողմանէ իւրմէ միշտ զայն  
առնէ՝ որ է ար և բարի . իսկ մարդս գոլով պակասա-  
ւոր՝ ի կամիլն գործել իւրով պակասաւորութը՝ անձ  
ոչ բռնադատէ զնա՝ այլ թոյլ տայ . ապա թէ ոչ՝ ոչ  
և գործէր նա ազատութը: Ուստի մարդոյն է յան-  
ցանքն և ոչ այ, մանաւանդ զի և ի պակասաւորու-  
թե անդ մարդոյ անձ ոչ պակաս առնէ՝ ի նմանէ ըզ-  
շնորհս իւր, այլ և ըստ բաւականին տայ՝ կամելով  
առ բարին ուղղել զգործս նորա: Ե՞ւ քեզ այսմ օրի-  
նակ զջանս ձարտար գրադրի, որ առեալ՝ ի ձեռին  
զգըիչ գրէ նովաւ . և ի գրելն միշտ ջանայ ըստ ար-  
հեստի և բարւոք գրել . սակայն եթէ գրիչն իցէ  
վատթար՝ ի գիրն անդ տեսանի պակասաւորութի մեծ.  
և այս պակասութի յայտ է թէ ոչ է՝ ի ձարտարութէ  
գրագրին՝ որ առ ուղիղն մղէ զգըիչն, այլ՝ ի վատթա-  
րութէ գըշին: Այսնպէս առնէ և անձ՝ ի գործել մար-  
դոյ իւրով պակասաւորութը, զի՝ ի նմին իսկ պա-  
կասաւորութե միշտ յուղիղն վարէ զգործ նը . բայց  
պակասաւորութի մարդոյ կամ մանաւանդ չարութի  
նորա ըդէմ գառնալով արատաւոր կացուցանէ ըզ-  
գործն: Ե՞պաքէն հոգի մարդոյ ուղիղ շարժէ զան.

**ՄԵԿՆԱՏԹԻՒՆ**  
 զամս իւր . և սակայն եթէ կաղիցէ ոտն՝ 'ի թիւրն  
 բերի . և այդ թիւրութի ոչ է 'ի շարժելոյ հոգւոյն ,  
 այլ 'ի կաղութէ ոտին . Այնպէս և 'ի շարժել ոյ  
 զմարդն 'ի բարին՝ եթէ նա թիւրեսցի , այն թիւ-  
 րութի ոչ է յոյ , այլ 'ի մարդոյ . և այս՝ կոմ ըստ  
 շարութեանն և կմ ըստ ոչ տեղի տալոյն : Խսկ եթէ  
 տեղի տայր մարդ ուղիղ շարժմանն ոյ , կամ ոչ  
 ընդդէմ դառնայր այնմ , այլ զօրացեալ նովաւ՝ դի-  
 մէր առ նա , օժանդակիւր 'ի նմանէ՝ գործել ա-  
 ռանց այնորիկ պակասաւորութե : Օ այս օժանդա-  
 կելո ոյ՝ նմանութք իմ առաջի դնէ մարդարէն 'ի  
 յաջորդ համարն 'ի մերձ կալոյ նորա , 'ի մէջ բերե-  
 լովիրը առիթ զդիմել մարդոյ առ ոծ . ուստի ասէ :

**ԺՂ. Հօֆ.** **Ա** Երչ է տէր առ ամենեսեան , որ էաբդան առ  
 նա . առ ամենեսեան՝ որ էաբդան առ նա  
**Ճշմարտութե**

Բառս Երչ լինիւ՝ ոչ ցուցանէ աստ զայն ներկայութին  
 ոյ՝ որով ասի լինիւ յամենայն տեղիս . զորմէ և խօ-  
 սեցաւ մարդարէն . 'ի սաղ . Ճլը . 5-9 . այլ յայտ առ-  
 նէ զմասնաւոր ձեռնտութին ոյ յօդնել և 'ի պաշտ-  
 պանել այնոցիկ՝ որք կարդալով առ նա՝ ապաւինին  
 'ի նա . յայս ակնարկելով ասէ :

**Ա** Երչ է տէր առ ամենեսեան՝ որ էաբդան առ նա : Այսի  
 ասել . թէպէտ և բարձր է որ քան զամենայն արա-  
 րածո , բայց որք միանդամ կարդան առ նա և ապա-  
 ւինին 'ի նա՝ առ 'ի օգնութի ինչ գտանել 'ի նմա-  
 նէ , և կամ պաշտպանիւ նովաւ , մերձ լինի առ նո-  
 ստ , այսինքն լսելով նոցա՝ օդնէ և պաշտպանէ : Այլ  
 զի մի ասիցէ ոք՝ թէ բազումք կարդացին առ նա , և  
 ոչ գտին զօդնութի նորա , յաւելու ասել :

**Ա** ամենեսեան որ էաբդան առ նա ճշմարտութե : Այս կար-  
 դալս է սրտի մտօք աղօթել . ուստի ասէ բարսեղ  
 վարդապետ . ('ի մեկն . մարկ . գլ . ժառ .) \* մերձ է  
 , տէր առ ամենեսեան՝ որ աղօթեն առ նա Ճշմար-  
 , տութք . իսկ Ճշմարտութք աղօթել կամ կար-  
 դալ առ ոծ , է կարդալ առ նա արժանաւորութք .  
 և նախ՝ հաւատով . ապա թէ ոչ՝ ոչ լինի առ ոծ  
 կարդալ , այլ առ այն՝ զոր ունի 'ի մեշնինի մսաց իւ-

ըոց : Երեկորդ՝ յուսով, ապա թէ ոչ զիարդ օդնեացի յայնմանէ, առ որ ոչ յուսայ : Երրորդ՝ սիրով, ապա թէ ոչ զիարդ ապահնեացի յայն՝ զոր ոչ սիրէ, մանաւանդ եթէ գիտիցէ՝ թէ ատի ՚ինմանէ : Չորրորդ՝ ջերմեռանդութեամբ՝ այսինքն փափաքելով դտանել զայն՝ որոյ վասն կարդայ . ապա եթէ միայն վասն լնլս լկարդ պաշտամանն կարդայ և սաղմոսէ, և կամ վասն եղանակին, ոչ եթէ առ ած կարդայ, այլ առաջի այ առ այլս կարդայ կամ առ ինքն կամ առ հաճոյս իւր : Հինգերորդ՝ ուշադրութեամբ և պարզամտութք, զի թէ առանց իմանալոյ կարդայ կամ առանց գիտելոյ՝ թէ առ ո կարդայ, ոչ եթէ կարդայ՝ այլ զընդունայն նշան կարդալս ցուցանէ : Վեցերորդ՝ խոնարհութք . զի առանց այսր ունայն հնչէ ձայնն առ ած : Խակ որ ըստ վեցեցունցս ըսյսոցիկ որչափ կար իցէ մարդկային տկարուե կարդայ առ ած, անտարակոյս լսէ նմա ած՝ որպէս լուաւ մովսէսի, ահարոնի և սամուելի . սաղ . զը . 6 . 7 . և հասանէ նմա յօդնուի՝ և լնու զփափաք նորա . զորինակ առնէ առ երկիւղածս իւր . և զայսմանէ խօսի մարգարէն ՚ի յաջորդ համարն ասելով :

**Ե. աէլ.** **(** Համա երիեւղածաց իւրոց առնէ պր . աղօնից  
■ նոյտ լուէ՝ և իւղուցանէ զնոսա :  
Բառս համէ՝ թէպէտ և հասարակօրէն ՚ի գործ ածի փոխանակ այնր կարողութէ հողւոյ՝ որ բերի առ բարին ըմբռնեալ մտօք, բայց բազում անգամ դնի և փոխանակ այնր բարւոյ՝ առ որ յօժարի նոյն կարողութին, որ այն ինքն է կամեցեալ բարին, կամ այն՝ զոր խնդրէ . յայս միտ դնի և աստ բառս համէ յասելն :

**(** Համա երիեւղածաց իւրոց առնէ պէր : Այսինքն զամենայն զոր կամին երկիւղածք՝ առնէ ած : Աչ ասէ կատարէ այլ առնէ, որով ցուցանէ՝ թէ թէպէտ և երբեմն երեխ ոչ կատարել զայն՝ զոր կամին երկիւղածք, բայց ՚ի տեղի այնր զայլ ինչ առնէ, զի թէ տեսցէ՝ թէ բարի է նոցա զոր խնդրեն՝ կատարէ . իսկ եթէ տեսցէ՝ թէ բարեգոյն ևս լինի նոցա զայլ ինչ առնել զայն առնէ . և ոչ երբէք ունայն արձակէ զնոսա . զի

որովհետեւ ոչ անտես առնեն նոքա զկամս ոյ՝ երկն-  
չելով՝ ինմանէ, ած ևս ոչ անտես առնէ զբարի կամս  
նոցա, և 'ի վերայ այսր ամենայնի միշտ պատրաստ  
կայ հայիլ՝ ի նո և լսել նոցա, և լսուլ զինդրուածս  
նոցա, մանաւանդ եթէ խնդրուածք նոցա իցէ ըստ  
կամաց իւրոց. սմին իրի ասէ մեծն խոսրով. ('ի մեկն.  
ժամագր. երես. 329.) \* անհնար է՝ թէ ոչ առնու-  
,, ցումք զինդրուածս՝ որ ըստ կամաց նորա լիցի.  
,, զի քան զամենայն հայր գթածէ, և քան զամենայն  
,, մայր գորովադութ. և զկամս երկիւղածաց իւրոց  
,, առնէ. աղօթից նոցա լսէ և կեցուցանէ զնոսա ||:  
Բայց որպէս գրէ սարգիս շնորհալի. ('ի մեկն. ա.  
պետ. ը. 12. Ճառ. է.) ոմանց ոչ լսէ վասն ՚ի խո-  
նարհութեան պահելոյ զնոսա. որպէս պօղոսին. \* շատ  
,, է քեզ շնորհք իմ. զի զօրութի իմ՝ ՚ի տկարութեան  
,, կատարի ||. (ը. կոր. ժը. 9.) Ոմանց ոչ լսէ վասն  
անարժանութեանոցիկ՝ որոց վասն խնդրեն. որպէս  
ոչ լուաւ երեմեայ. ըստ այնմ. \* և դու մի կարյա-  
,, զօթս ՚ի վերայ ժողովրդեանդ այդորիկ ・・・ զի ոչ  
,, լսեմքեզ ||. (երեմ. է. 16.) Ոմանց ոչ լսէ վասն  
անպատեհս աղօթելոյն. ըստ այսմ. \* եթէ յաճա-  
,, խիցէք յաղօթս՝ ոչ լուայց ||. (եսայ. ա. 15.) Ոյն-  
պէս ոչ լսէ և այլոց ոմանց վասն այլ ինչ պատճառի:  
Այլ ՚ի հասարակի խօսելով՝ որք միանգամ երկիւ-  
ղածքն են ոյ՝ լսէ ած աղօթից նոցա, և օգնական լի-  
նի նոցա. որոյ վասն յարէ զկնի մարգարէն, և ասէ:  
Աշունից նոցա լսէ՝ և իւրացանէ զնոսա: Այսինքն յաղօ-  
թել նոցա՝ լսէ նոցա, և այնու կեցուցանէ զնոսա,  
այսինքն փրկէ զնոսա ՚ի չարէ վտանգաւորողէ կե-  
նաց: Այլքանզի բազում դիպուածք պատահին ըստ  
հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, որոց ոչ գոլով նոցա նախատես,  
ոչ ուշ դնեն դիմել յայնպիսի առիթս աղօթիք առ  
ած, նա ինքն ած զգուշանայ զնոքօք՝ տեսանելով զնոց  
միացեալս ընդ իւր սիրով. յայս հայելով մարգարէին  
յարէ զկնի և ասէ:

իա. շին. **Պ**ահէ աէր զամենեսեան՝ ոյտ սէրեն զնա. և զա-  
մենայն մշաւորս սապահէ աէր:  
Պահելն թէպէտե բազում նշանակութը կարէ ՚ի

գործ ածիլ, բայց ասա դնի ըստ անվաս ուահելոյ  
'ի չարէ, և ըստատուն ունելոյ 'ի բարին. և զի  
զայս անվրէսլ առնէ ած երկիւղածաց իւրոց՝ որք սի-  
րեն դնա, սմին իրի ասէ :

**Պ**ահէ աէր զամենեսէտն ոյս սիրէն զնա : Այսինքն տեսել  
այ թէ սիրելիք իւր շրջին 'ի պէսպէս վտանգս, և  
կրեն զբազում վիշտս 'ի չարաց, պահէ զնոսա՝ զի մի  
'ի վտանգից անտի յափշտակեսցին և կորիցեն. և 'ի  
չարչարիլն 'ի չարաց՝ հաստատուն կացուցանէ զնոսա  
'ի բարին, զի մի խախտեսցին. որպէս արար ընդ ա-  
ռաքեալս և ընդ մարդարէս, ընդ մարտիրոսս և ը  
խոստովանօղս : Իսկ թէ զինչ ունիցի առնել չարաց  
այսինքն մեղաւորաց, յայտ առնէ ասելով :

**Ե**ւ զամենայն մշղաւորս սափահէ աէր : Այտակելն՝ կամ  
առ նոսա լինի՝ որք յետ մահու չքանան, որպէս պա-  
տահի անքանից . և կամ առ նոսա՝ որք յետ մահու  
մատնին 'ի թշուառագոյն վիճակ . և զի այսպէս լինի  
մեղաւորաց, վասն այսորիկ ասէ՝ թէ սատակէ ած զա-  
մենեսին զնոսա :

**Յ**երկոսին հատուածսդ ևս դնելով զբառդ թէ, ցու-  
ցանէ թէ իրաւամբ առնէ ած այսպէս . զի տէր գո-  
լով արդարոց և մեղաւորաց՝ որպէս 'ի պաշտիլն յար-  
դարոց՝ իրաւամբք փրկէ, սոյնպէս և յարհամարհիլն  
'ի մեղաւորաց՝ իրաւամբք կորուսանէ աստ և 'ի հան-  
դերձեալն : Առ սիրելիսն բարբառելով ասէ . \*եկայք  
,, օրհնեալք հօր իմոյ . և առ մեղաւորսն \*երթայք  
,, յինէն անիծեալք . ուր երեք ինչ տեսանի . մին-  
է այն, զի յասելն եկայք օրհնեալք յաւելու ասել  
հօր իմոյ, իսկ յասելն երթայք յինէն անիծեալք՝ ոչ  
յաւելու ասել՝ 'ի հօրէ . զի յիւրեանց էր անիծիլն,  
և ոչ յայ : Երկրորդն է այն, զի յասելն եկայք՝ ոչ  
յաւելու առիս . իսկ յասելն երթայք յաւելու ասել՝  
յինէն, որով յանհնարինս սաստկանայ դառնութիւն  
ցաւոցն : Երրորդն է այն՝ զի յասելն պատրաստեալ  
է՝ ոչ եդ ձեզ, այլ սատանայի . որով կամի ասել, թէ  
ոչ էր այն վասն ձեր, այլ վասն սատանայի, և դուք  
ձեզէն ընտրեցիք զնոյն :

**Ե**թէ այսպէս լինելոց իցէ՝ ասիցէ ոք, ընդէր ծնան  
չարք : Այսմ պատասխանի տայ ծործորեցին . ('ի

Մ Ե Կ Ա Ռ Ո Ւ Թ Ւ Տ Կ Ա ,  
մեկն . մատ . գլ . իշ . ) և ասէ . \* նորքա են մեղադ րե .  
ու լի , և ոչ ած . յայտ ՚ի լաւացն է . զի պիտանիք ե .  
ու զեն և ՚ի չարացն չվասաւցան ինչ . որք և կրկին  
պատկօք պատկեցան . նոյնպէս և յոռիքն ունեին  
իշխանութիւն լաւ լինել ( ՚ի լաւացն , ) և ոչ եզեն  
այլ չարացան . յիրաւի ապա կրկին պատժովք պատ .  
ժեսցին ! : Օ այս ամենայն եղեալ մարդարէին՝  
մատի յօրհնութիւն այ . և որպէս օրհնութիւն սկսաւ  
զսաղմոսս զայս , սոյնպէս և օրհնութիւն աւարտէ՝ ա-  
սելով :

**Ի՞ն . Բառ .** **Օ** օրհնութիւն ոն խօսեցի բերան իմ . օրհնեա-  
նայ ունենայն իննունի զնուան ոչ նորո յ-  
ախտան , և յասիրեանս յասիրենից :  
**Վ.յս եղանակ խօսից յայտ առնէ զզեզումն լիութե-**  
սրտի մարդարէին յօրհնութիւն այ . իբր զի փափաքումն  
օրհնութեն այ լցեալ լինելով ՚ի սրտի նորա՝ ընդ  
բերանն զեղեալ լիներ բարբառիւ և ասել .  
**Օ** օրհնութիւն ոն խօսեցի բերան իմ : Լամի ասել . այն  
չափ է փափաք իմ օրհնելոյ զանձ՝ մինչև ընդ բանալ  
բերանոյ իմոյ՝ ոչ այլ ինչ զեզու ընդ այն , բայց միայն  
օրհնութիւն այ : Լամ դարձեալ կամի ասել . օրհնեցից  
զանձ ոչ միայն սրտիւ , այլև բերանով իմով . և կամ  
դարձեալ ոչ տաց հանգիստ ոչ սրտի իմոյ և ոչ բե-  
րանոյ , այլ ամենեքու միք օրհնեցից զանձ , և այն լիցի  
հանդիստ իմ քայլ քանդի լիութիւն սրտի նորա ոչ  
բաւական համարէր ինքնին վճարել զայս՝ յաւելու  
ես ասել :

( ) Ենեցի անենայն իննունի զնուան ոչ նորո : Ծառիւս  
իննունի՝ թեպէտ և կարէ նշանակիւ այն ամենայն՝  
յորս կայ շունչ , բայց տիրապէտ նշանակի աստ բա-  
նաւոր կենդանի , այսինքն է մարդս . յօր միտ ՚ի ժա-  
մագիրս փոխանակ կենդանոյ դնի մարդին ըստ եօ-  
թանասնից , որով նշանակի մարդն . սոյնպէս և ՚ի  
տպագրեալ սաղմոսս ինչ գնի ամենայն մաեզի , որով  
դարձեալ իմացեալ լինին ազգք մարդ կան . ոչ առհա-  
սարակ ասէ օրհնեցեն զանունն այ . զօր ոք կուէ ,  
զի է նշանակօղ անսահման սրբութեն , և է ես սրբա-  
րար ամենայնի՝ օրովշեակ յօրոց վերայ կոչ անունն

այլ սրբին նոքա , և ասին իսկ որք կամ որբեալք :  
Այդ օրպէս ոչ շատացեալ մարգարէին իւրեւ օրհնել  
զած՝ ցանկացաւ զի և ամենայն կենցանիք օրհնես-  
ցեն զնա , սոյնպէս ոչ շատանայ՝ զի առժամանակեայ  
լինիցի օրհնելն այն , այլ միշտ , վասն որոյ յարէ , և  
առէ :

Համար բառին և յատիքնենս յաւիտէնէց : Երբեակ կրկնում  
այսր բառին ցուցանել զկատարելութիւն յաւիտենակա-  
նութե , որպես երիցս կրկնել զբաղդ սբ՝ ցուցանել  
զկատարելութիւնը որբութե . իսկ կատարելութիւն յաւի-  
տենականութե է յերիս . մի՛ յանփոփոխութե , զի ոչ  
յենթակային փոխի՝ յորում է , ոչ յառարկային՝ առ  
որ է , և ոչ՝ ի պարագայից՝ զորովք է : Երկրորդ՝ ի  
պարագը ըողութե , զի պարագը է յինքեան զամենայն  
տեսդութիւն զանցեալն զներկայն և զապագոյն : Եր-  
րորդ՝ յանտահմանութե , զի ոչ սկիզբն ունի , և ոչ  
կատարած , ուստի և ոչ զմէջ : Վրդ փափաքելով  
մարգարեին՝ զի օրհնութիւն ոյց տեսեցլ միշտ , առա-  
ւելութիւն փափաքանաց նորա յայտնիսի կատարելութ  
յաւիտենականութե հայեցուցանել զնա ասելով . օրհ-  
նեցլ ամենայն կենդանի զանուն որ նոր յաւիտեան  
և յաւիտեանս յաւիտենից . տես զայտանին՝ և ի հա-

Վ. յլ երկու ինչ արժան է առա ՚ի քննութիւն մատու-  
ցանելը ։ Վ. ու աջինն է՝ զի մարդարեն որպես և աեւա-  
նի, զայս երրեակ կրկնումն երիցս առնե ՚ի սաղմո-  
սիս. մի առա. երկրորդ՝ ՚ի համարն. 2. և երրորդ՝  
՚ի համարն. 2. որով երեխ թէ որպես ըստ մասին՝  
այսինքն ըստ միոյ բառին երրորդ ելալ կամցաւ ցու-  
ցանել զի ատարելութիւն յաւիտենականութե. տյնողեօ  
և ըստ բոլորին երրորդ ելով կամի յայտ առնել զա-  
ռաւելութիւն փափաքանաց իւրոց յօթհնութիւն, զի  
իցէ յերիս յաւիտեանո, այսինքն յամենայն յամի-  
տեանու. (նարեկ - բան. թ+)

Երկրորդ քննելին է այս՝ զի զայս երրորդելս առնել մարդարձն յայնմ օրհնուել յորում յիշչ զանունն այ. որոյ պատճառն թուի լինիլ այս, զի անունն ամ, յամենայն ազգս փառաւորեալ է նաև յայսմ յաւեւ-տենիս, թէ և այլ ինչ ուաշաերցի ը այնու անուամբ,

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն,  
 և դարձեալ անունս ամ՝ յամենայն յաւիտեանս փա-  
 ռաւորի ևս և ակամայ՝ նաև յատելեաց նը. զի թէ  
 և 'ի բաց դարձեալ իցեն նոքայոյ, բայց 'ի նմին իսկ  
 'ի բացարարձութեն աչաւոր իմն ըմբռնելով զանուն  
 նորա՝ սարսին, որով և բարձրացեալ և փառաւո-  
 րեալ ցուցանեն զայն անուն. յորմէ և նոր իմն առիթ-  
 ընծայի նրց օրհնելոյ զֆառաւորեալ անունն այ յա-  
 ւիտեան :



### Ս Ա Գ Վ Ա Ս Ո Ս Դ Խ Ե :

Հրաւեր օրհնելոյ զամ. և խրատ յորդորանաց ոչ  
 յուսալոյ յիշխանս աշխարհի, զի են ունայն, այլ  
 յամ որ արար զերկինս և զերկիր. որ և պահէ ջնու-  
 մարտութի, և առնէ իրաւունս, և խնամէ զամե-  
 նեսեան :

Վ ե լ լ ո ւ ս . ա կ է ա յ և զ ա տ ա ր ի ա յ :

1. **(**ընկած անց իմ զար. օրհնեցից զար իմ ինձնու իմ.  
 աղման առողից այ իմոյ գնուն եմ ես : 2. || իմ յա-  
 սոյ յիշխանս յորդիւն մարդիւն. զի ու գոյ քիշունի ի ամ:  
 3. | յաւ հագի ի նոյսնեն և դարձյան անդրեն ի հաշ. և  
 յայն առուր իսրեցին անեայն իսրահորդու նոյս : 3. | յաւոնէ  
 աղմի օրում ուեր ած յահորդ օգնուան և նմա. և յայ նորս  
 'ի ուեր ած ե : 5. || արոր չիշին և չիշիր, չիշուն և զա-  
 մանայ որ է 'ի նոյս : 6. || պահէ չաշուրութիւն յաւիւնուն.  
 և առնէ իրաւունս չիշելոց : 7. Տայ հայ տաշելոց. և արյու-  
 ն պատեսոց պէ : 8. Տեր բանոյ զալ խորաց. և ինձնէ  
 չիշուելոց ուեր : 9. Տեր ուեր չըրտոր. ուեր պահէ զալ-  
 ուունուն. զարին ընդունի պէ. և զամանուուն  
 ամերշաց իսրաւունէ : 10. | յասդասորեցէ պէ յաւիւնուն,  
 ած ու անը աղմի գնուն յաց :

وَبِهِمْ يَرْجِعُونَ

U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE: 1913

Ա ՅՈ ՎԵՐԱՇՎԻՔ ՅԵՐԱՌՈՒ ԵԽ Դ  
քաղց" պակասի յանուանցդ անգեայ և  
զաքարիայ, զորս ոչ գտանեմք և առ  
ումանս 'ի նախնի մեկնիւս. և սակայն գտանին այդո-  
քիկ անուանք առ քաջում յառաջնոց, և 'ի թարգ" և օթ" և լատ" և այլոց. սոյնպէս է և 'ի հետեւեալ  
հինգ սաղմոսս, թէպէտե ոչ յամենեսին միօրինակ.  
ուր ասէ վարդան թէ այս անուանք յեօթ անասնից  
չէ եղեալ. Ի յլ թէ արգեօք յանգեայ և զաքարիայ  
յօրինեցաւ սոյն այս սաղմոս և հետեւեալք սորա,  
թէ յայլոց, ոչ է յայտ. Ի աղումք իբր ընդունելի  
համարին թէ այս սաղմոս, և երկու յաջորդք սորա  
հային 'ի ժամանակ գարձի գերութեն բարելացւոց,  
զսոյն ասեն և զմանցեալ երից սաղմոսաց. Հայր կար-  
ծիս հաստատեալ ոմանց՝ ասեն թէ որովհետեւ 'ի  
ժամանակի անգ՝ այսինքն 'ի գարձի գերութեն՝ այ  
սորիկ երկու մարգարելք անգէ և զաքարիա քարոշին  
զայնպիսի աւետիս, զորպիսիս տեսանեմք յայսոսիկ  
սաղմոսս, սմին իբր և անուանք նոցա եգան 'ի վեր-  
նագրի սոցա ըստ յարմաքութե կամ ըստ հեղինա-  
կութե, այսինքն կամ յարմաք տեսանելով զբանս  
նոցա, և կամ հեղինակ սոցա ձանալելով զնոսա.  
||մանք աստօնօր զաքարիայ անուամք իմանան զլովի-  
դա քահանայն, որ կոչիւը ևս ասեն զաքարիայ. զո՞  
սպան յովաս թագաւոր ընդ մէջ տաճարին և սեզա-  
նոյն. այլ զոր սպանաւն՝ ծործորեցին. (մատ. իդ.)  
համարի լինիլ հայրն յովհաննու մկրտի. զաա ասէ,  
\* սպանին հրայք ընդ մէջ տաճարին և սեզանոյն  
,, վասն կարգեց զմարիամ 'ի կարգ կուսանացն' յո՞  
,, ժամ ընծայեաց զմանուկն յա (որպէս ասէ բար-  
,, սեղեարացի 'ի գիրս պահոց) || Առպէս և իցէ  
9 |

այս սաղմոս ոչ կարէ ընծայիլայլում զաքարիայ, բայց  
եթէ մարդարէին որ 'ի դարձի գերութեն։ Այլ  
քանզի 'ի քննելն շշիւ ոչ հայի սա ուղղակի 'ի ժա-  
մանակ դարձի գերութեն՝ որպէս հային երկու յա-  
ջորդք ս՛ը, բազումք պնդեն՝ թէ սա է իբր կանխա-  
բանութին նոցա. և հետևեալքն իբր վերջաբանութին։  
Բատ եղելոցդ ըստ այդոցիկ՝ իմաստ վերնագրիդ բա-  
ցատրի այսպէս. այս սաղմոս սկսանելի է ալելուիայիւ  
և է ասացեալ համաձայն ասացուածոց անգեայ և  
զաքարիայ, կմ յօրինեալ 'ի նոցունց։ Խոկ մեք զսոյն  
զոյս սաղմոս առանց վերածելոյ յայս կամ յայն 'ի  
հասարակի ունիմք մեկնել իբրեւ հրաւեր անձին օրհ-  
նելոյ զած. որոյ վասն խոկ դնի բառդ ալելուիա, և ս  
և իբրեւ յորդոր յուսալոյ յած յարարիչ և 'ի խնամող  
ամենայնի և ոչ յիշխանս։ Խոկ զերկու յաջորդ սորա-  
ունիմք վերածել 'ի ժամանակ դարձի գերութեն։

## Բ Ա Կ :

ամ. (Օրհնեա անցն էմ զրէր. օրհնեցից զրէր 'ի հեանա  
էմ. սաղմոս սսացից այ իմոյ՝ դնշե էմ էս։

## ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ:

Գերապանծութին սաղմոսիս ըստ բովանդակութե-  
իւրում առեալ՝ բերէ յինքեան զնմանութինչ ինչ բոլո-  
րածե շրջանակի, յորում սոյն այս բան դնի իբրեւ  
կեդրոն. առ որ ժողովին ամենայն գիծք այսինքն ա-  
մենայն խորհրդածութեք արարեալք 'ի մարդարէին.  
իբր զի 'ի յածիւ նորա խորհրդով շուրջ զմեծվայել-  
չութեն այ 'ի նախընթաց սաղմոսի, և յասել՝ զօրհ-  
նութիս առ խօսեսցի բերան իմ, և 'ի թեածել աստ  
շուրջ զգօրութեք ամենակարողութեն այ 'ի համարն.  
5. և զշմարտութեք բանից նորա 'ի համարն. 6.  
և զքաղցրութեք ինսամոց նորին 'ի համարն. 7. և  
յորս զկնի. ևս և զանպիտանութեք յուսոյ մարդ-  
կայնոյ, և զունայնութեք մարդկան 'ի համարն. 2.

և Յ. յայսմամենայնի իւրաքանչիւր խորհրդածուիք  
նորա իբրև գիծք ձգեալք՝ ի շրջանակէ՝ միանան յայս  
կէտ օրհնութե. զոր և իբրև նպատակ ունելով իւր  
դնէ՝ ի ճակատ սաղմոսիս և ասէ:

(Ծրհնեան անցն իմ շրեք: Խխողեալ մարդարէն զայլս,  
ևս և զմարմին իւր՝ ընդ հոգւոյ իւրում խօսի. զի  
բառս անցն՝ փախանակ հոգւոյ դնի աստ. օրհնեան ա-  
սէ զտէր ովլ հոգի իմ. օրհնեան զնա որ արար զքեզ  
'ի պատկեր իւր և պահէ զքեզ և խնամէ, օրհնեան  
զնա և հանգիր յօրհնութե նորա: Օ այս եղեալ  
հետեւեցուցանէ և իբրև թէ պատասխանի տալով  
ասէ:

(Ծրհնեցի շրեք՝ ե իւանս իմ: Այս բան եթէ առեալ  
լիցի իբրև պատասխանի հոգւոյն՝ առաջի դնի իբրև  
ձայն արձագանգաց՝ հնչեալ՝ ի հոգւոյ անտի, ոչ ըստ  
նոյնութե գիմաց, այլ ըստ հաւանութե յորդորանաց.  
որպէս թէ եղեալ էր. այն օրհնեցից զտէր ոչ միայն  
յայս կեանս՝ յօրում կապեալ եմ ընդ մարմնոյս այլէ  
'ի հանդերձեալն՝ յօրում յաւիտեան ունիցիմ զերա-  
նական և զանվախճան կեանս: Խսկ եթէ այս բան  
առեալ լիցի իբրև՝ ի բերանոյ բոլոր մարդոյ, առաջի  
դնի ըստ հաստատութե, որպէս թէ եղեալ էր. օրհ-  
նեցից զտէր ցորչափ կեանք իմ յիս է: Աւ զայս  
իբրև թէ բացատրել կամելով մարդարէին՝ կրկնէ և  
ասէ:

(Պաղմոս ասացից այ իմոյ մինչեւ եմ ես: Այսինքն՝ սաղմոս  
ասելով մատուցից այ իմոյ զօրհնուի մինչեւ եմ ես,  
այսինքն յամենայն ժամանակս՝ յօրս եմ և լինելոց  
եմ, որ է ասել. ոչ դադարեցայց յօրհնելոյ զնծ ցոր-  
չափ կեամ՝ ի մարմնի. զայս այսպէս դնելով լոե-  
լեայն իմն կամի հետեւեցուցանել՝ թէ նաև յետ ելա-  
նելոյ՝ ի մարմնոյ աստի՝ մինչեւ՝ ի յաւիտեան ունի  
օրհնել զած. ըստ որում՝ ի ձեռն անմահութե հոգ-  
ւոյ մնալոց է յաւիտեան:

Այս օրհնուի որ ուղղակի հայի՝ ի բարուին ածային՝  
առ՝ ի փառաւորել զնա՝ հայի ևս՝ ի բարերարուինո-  
րա՝ առ՝ ի հատուցումն ինչ ընծայել երախտեաց նո-  
րա. ըստ որում գրէ իգնատիոս վարդապետ. (՚ի  
մեկն. զուկ. ա. 46.) յասելն. \* և մարդոյ՝ ածային

, երախտեացն չիք այլ ինչ՝ ի ներքս բերել, բայց  
,, միայն օրհնել և մեծացուցանել. ըստ այնմ՝ օրհ-  
,, նեա անձն իմ զնը. օրհնեցից զտեր՝ ի կեանս իմ։  
Յայսպիսի փափաք օրհնութեն այ վառեալ մարգա-  
րեին, և տեսեալ թէ մարդիկ փոխանակ զնծ օրհնե-  
լոյ՝ մոլեգին բերմամբ մեծացուցանեն զմեծատունս  
աշխարհի և զիշխանս նորա, և յանկանիլն ՝ ի նեղու-  
թիս փոխանակ առ ած դիմելոյ՝ ի նոսա ապաւինին,  
զարմանայ, մանաւանդ թէ տաղտկանայ, և ապա  
երե թէ զթալով՝ ի նոսա՝ յորդորէ զնոսա յետս  
կալ յայնպիսի յիմար յուսոյ ասելով։

Ե. **Ա**յ յուսայտ յէշխան՝ յորդես նարդիան. զէ ոչ գոյ  
գրենունի՝ ի նոսա։

Արկին օրինակաւ կարէ մարդ յուսալ յիշխան ոք. մի՝  
իբրե ՚ի նողաստիչ առ այն՝ որոյ վասն յուսայ՝ առ ՚ի  
օգնիլ իւիք ՚ի նմանէ կամ պաշտպանիլ. և յայտ է  
թէ մարգարեն ուղղակի ոչ խօսի աստ զայսմանէ. .  
զի և ինքն իսկ ՚ի ստիպել հարկին՝ այսպիսի օրինա-  
կաւ յուսացաւ. կամ ասացից ապաւինեցաւ յիշխանս,  
որպէս յարքայն գեթայ յանքուս յորդի մովաքայ. (ա.  
թագ. իէ. շ.) ևս և յիշխանս զօրաց իւրոց. սոյն-  
պէս արարին և այլք բազումբ յածապաշտից ՚ի ժա-  
մանակի պիտոյուն. Ասացի ուղղակի ոչ խօսի զայս-  
մանէ, զի անուղղակի յայս ևս կարէ ակնարկել բան  
մարգարեին. քանզի և այսպիսի օրինակաւ յուսալ  
յիշխանս թէև չիցէ չար, բայց երբեմն լինի անպի-  
տան, գուցէ և լիսասակար։

Երկրորդ՝ լինի մարդոյ յուսալ յիշխան ոք՝ ոչ իբրե  
՚ի նողաստիչ՝ այլ իբրե ՚ի մի միայն տուիչ այնը որոյ  
վասն յուսայ, բոլոր ՚ի նա դնելով զոյս իւր, որպէս  
թէ առանց նորա չիցէ հնար փրկիլ կամ հասանիլ  
այնմ՝ զոր յուսայ գտանել։ Օ այսպիսի յուսոյ ուղ-  
ղակի և տիրապէս խօսի աստ մարգարեն յասելն։

**Ա**յ յուսայտ յէշխան՝ յորդես նարդիան, զէ ոչ գոյ գրենու-  
նին՝ ի նոսա։ Այսինքն, մի դնեք զոյս ձեր բոլոր  
յայս ոք իշխան կամ յայն. զի նոքա կամ ոչ կարեն,  
և կամ ոչ կամին, և եթէ կամիցին ևս՝ առանց այ

առնել ոչ են կարօղ. վասն զի են իբրև զձեզ սոսկ  
որդիք մարդկան տկարք և ողորմելիք : Եւ ըստ այս մ  
բառքդ յորդիս մարդկան՝ զնին իբր բացայայտիչ բա-  
ռիդ յէլլահնա :

Յամի տն 1791. թագաւորն գաղղիացւոց լուտովին.  
կոս ժղ. որոյ կին եր քոյր լեռփոլտոսի թ . կայսեր  
գերմանիոյ . արգելական լեալ 'ի տան հրամանաւ ա-  
ւագանւոյն՝ որք ապստամբեալ եին , եղ զյոյս իւր 'ի  
կայսրն՝ գտանել զազատութեն : Եւ նա զամենայն  
մարդկան հնարս 'ի դործ արկեալ , եհան զնա 'ի  
փարեզ քաղաքե՝ յորում փակեալ կայր . և փախոյց  
զնա հանդերձ թագուհեաւ և քերբն և որդւովն :  
Իայց ոչ կարաց զամենայն արգելս խափանել . զի  
իբրև մերձեցան նոքա 'ի սահմանս գերմանիոյ , կո-  
լեալ եղեն 'ի գաղղիացւոց . և գարձուցան 'ի փա-  
րեզ , և եդան 'ի դիպահոջ , և սպանան : Ահա սոքա  
իշխանք մեծամեծք՝ յուսացան յիշխանս , և կորեան :  
Այլ քանզի կարե ոք ասել , թէ հարկ իրացն պա-  
հանջէ յուսալ 'ի նոսա վասն գտանելոյ զփրկութեն՝  
որպէս տեսանի 'ի պատմութեղ , պատասխանե մար-  
դարեն ասելով :

Օչ ոչ գոյ ժըհութիւն 'ի նոսա . կամի ասել . գիտեմ,  
զի վասն փրկութեն յուսայք դուք յիշխանս , բայց 'ի  
զուր է այդ . զի զայն փրկութեն՝ որում ակնունիք ,  
ոչ գտանեք 'ի նոսա , այլ յած . զի ոչ թէ նոքա ,  
այլ նաև ձեռամբ նոցա տայ ձեզ զփրկութեն . ուստի  
պարտ է ձեզ յած յուսալ , և ոչ թէ 'ի նոսա . ապա  
թէ 'ի նոսա յուսասջիք բոլոր , ունայնասջիք 'ի յուսոյ  
ձերմէ . զի և ինքեանք ունայն են , և իշխանութենք  
նոցա անցաւորք են . ըստ որոյ ասէ լուսաւորին մեր  
'ի յաճախապատում գիրս . (Ճառ . ժեն .) \*մի յուսալ  
, յիշխանս ասէ մարդարեն . զի լուծանելոց են յերկ-  
, ըէս ամբարտաւանեալ իշխանութենքն . և շիջանին  
, հպարտ կամքն : Յայս սակս ասէ նարեկացին 'ի  
(բանն . ծառ .) միթէ արժան իցէ ինձ յուսալ \*առ  
, իշխանս երկրաւոր գահից . (ոչ ապաքէն ասացեալ  
, է ) եթէ անցաւոր է ընդ ինքեանս և իւրեանցն  
, բարութեն :

Եա և զոր ունին՝ առ երեսյթ իմն է . և առ որս

զօրեն՝ ինքեամբ չկարեն. և որոց հրամայեն՝ բազ-  
մօք ակն ածեն. և որոց իշխեն՝ ի նոցունց իշխին.  
զի որպէս ասէ սարգիս շնորհալի. (՚ի մեկն. յուղայի:  
համար. 25. ձառ. դ. յորդ.) \* որ ամենեցունց իշ-  
,, խէ՝ յամենեցունց դողայ, յամենեցունց երկնչի ||:  
Օի վիճակ կենաց նոցա, և անցաւորութի աւուրց  
նոցին՝ յայսպիսի սահման պարափակէ զնոսա առժա-  
մանակ մի, մինչեւ հասցէ նց կուտարած նոցին. իսկ  
թէ զիարդ՝ զայն առաջի նկարէ մարգարէն ՚ի յաջորդ  
համարն ասելով:

դ. **Ե**ւսէ հոգի ՚ի նոցանէ՝ և դարձյին անդրէն ՚ի հող. և  
յայնմ առուր իրեւն ամենայն խորհուրդն նոցա:  
Ծասել մարգարէին ՚ի վերոյ՝ թէ իշխանք աշխարհիս  
են սոսկ որդիք մարդկան, այսու արդարն բաւակա-  
նապէս եցոյց՝ թէ զիք փրկութի ՚ի նոսա, վասն զի  
են տկարք, փոփոխամիտք, խաթեթայք, և չարք.  
թող զայն՝ զի որպէս ասացաք, այժմ զոր կարեն՝ բա-  
զում անգամ ոչ կամին. և զոր կամին՝ ՚ի բազում իրս  
ոչ կարեն: Եւ սակայն զսոյն զայս ոչ շատ համարե-  
լով, ՚ի մէջ բերէ և զայն՝ որ է յետինն և յայտնի  
ամենեցուն, մինչեւ ոչ ումեք կարել ժխտել, այն է  
մահկանացութի իշխանաց կամ մեռանիլ նոցին՝ յա-  
սելն:

**Ե**ւսէ հոգի ՚ի նոցանէ՝ և դարձյին անդրէն ՚ի հող: **Ա**յս-  
ինքն՝ եկեսցէ ժամանակ՝ զի բարձցին յերկը այն  
իշխանք. վասն զի հոգի նոցա մեկնեսցի ՚ի նոցանէ.  
և մարմինք նոցա՝ ՚ի հողոյ գոլով՝ դարձցին վերստին  
՚ի հող, ըստ իմաստնոյն բանի. (ժողով. ժը. 7.)  
\* դարձցի հողն յերկիր ոնկ և երս, և հոգին դարձցի  
,, առ ած՝ որ ետ զնա||:

՚ դնել մարգարէին զայս՝ գրեթէ ձեռնարկելով  
կամի ցուցանել զբան իւր. որպէս թէ ասացեալ էր.  
եթէ իշխանք աշխարհիս ոչ կարեն ցուցանել և ոչ  
իսկ անձանց զփրկութի, կամ ազատել զինքեանս ՚ի  
մահուանէ, զիարդ ապա կարիցեն փրկել զայլս՝ որք  
յուսան ՚ի նոսա. որում չետեւեցուցանէ՝ թէ ուրեմն  
ընդ վայր է յուսալ ՚ի նոսա, մանաւանդ թէ յիմա-  
րութի է. զի այն յոյս նոցա ընդունայն ելանէ. և

զայս հաստատէ ասելով:

Եւ յայնմ աւուր իրիշեն ամենայն խորհուրդն նոցա: 'Ե փառաւորիլ իշխանաց՝ բազում խորհուրդք յածին 'ի միտս նոցա՝ այսինքն է տիրել բազմաց, իշխել աշխարհաց, մեծանալ ստացուածովք, զօրանալ յաղթութք, հռչակիլ համբաւօք, փայլիլ անուամք, և երեւելի լինիլ առ ամենեսին: Եւ սակայն 'ի հասանել մահու, 'ի նմին աւուր՝ յորում հոգի նոցա մեկնի 'ի նոցանե, որպէս ինքեանք բառնին յաշխարհէ, սոյնպէս և այս ամենայն խորհուրդք նոցա բառնին և իսպառ կորնչին. որպէս եղեւ մեծատանն այնմիկ՝ որոյ անդք ետուն տոհմականս. (Պուկ. Ժք. 16.) Եւ յայնժամ զի՞նը օդուտ լինիցի այնոցիկ՝ որք ապաւինին 'ի խորհուրդս նոցա և 'ի զօրութի նոցին:

Եւ յս կորուստ խորհրդոց կարէ յարմարիլ և յուսացելոց յիշխանս, իբր զի որք յուսան 'ի նոսա՝ խորհին նոքիմքք հասանել փրկութէ, կամ փարթամութէ, կամ իշխանութէ և այլն: Եւ սակայն 'ի մեռանիլ նոցա այս խորհուրդք սոցա ևս կործանին և կորնչին: Օ այս ամենայն եղեալ մարգարեին կամի հետեւցուցանել զայն զոր ասաց՝ այսինքն թէ ոչ է պարտ յուսալ 'ի նոսա և ապաւինիլ յօգնութի նոցա, այլ յած միայն և յօգնականութի նորա. զի որք 'ի նոսա յենուն, ըստ նոցա թշուառանան. իսկ որք յած յենուն՝ նովին երանանան: Հայելով յարէ զկնի և ասէ:

Դ. Արանի աղջի՝ որում տէր ած յահոբայ օգնական էնմա. և յոյս նորա 'ի տէր ած է:

Ճշմարտապէս և կատարելապէս երանի ասի այնմ՝ որ հասեալ է 'ի ժառանգութի ածային երանութէ յերկինս. իսկ որ չէ հասեալ, անկատարապէս ասի երանեալ. և այս կրկնակի. մի՝ ըստ ունելոյ յանձին իւրում զպատկեր այնը երանութէ. և մի ևս՝ ըստ ունելոյ յինքեան զյոյս ժամանելոյ 'ի նոյն: Առաջինն այսը անկատար երանութէ՝ լինի ունելով մարդոյ զած 'ի հոգի իւր 'ի ձեռն շնորհաց. տես զայսմանէ և 'ի սաղ. ա. 1: Իսկ երկրորդն որ հետեակ է այսմ, լինի 'ի ցնծալ մարդոյ յուսով որ առ ած: Ա-

ռազինն մտածի 'ի կողմանէ այ ըստ հաճելոյ, և ըստ օգնական լինելոյ նորա . իսկ երկրորդն մտածի 'ի կողմանէ մարդոյ ըստ ապաւինելոյ յած : Բատ երկուցս ըստ այսոցիկ դնէ աստ մարդարէն զայս քան, և նախ ըստ առաջնոյն խօսելով ասէ :

**Ա**յստեւ աղքէ՝ որում աէր ած յակոբայ օգնական է նմա : Կամի ասել . ոչ նա է երանելի՝ որոյ օգնականն թագաւոր ոմն է, և կամ իշխան ոք երեելի, ոչ ածն մովաբացւոց և ոչ պաշտեալն ամոնացւոց, այլ ածն յակոբայ . որ ոչ եթէ սոսկ արտաքուստ, այլև 'ի ներքուստ 'իներքս 'ի հոգի մարդոյ բնակելով ձեռն տու լինի նմա յամենայնի, առաջնորդելով 'ի բարին և պաշտպանելով 'ի չարէն, միսիթարելով 'ի վիշտս և պահպանելով 'ի վտանգից, և այլն :

Իսկ ած յակոբայ ասիլն ըստ երից է . մի՝ զի աղղին յակոբայ (այսինքն երրայեցւոց) յայտնեաց զինքն, և ետ զօրէնս իւր : Երկրորդ՝ զի ըստ ասելս մեր այժմ՝ զոր պաշտէր ազգն յակոբայ՝ էր Շմարիտ ած . իսկ զոր այլք պաշտերն 'ի կուռս՝ ոչ էր Շմարիտ : Երրորդ՝ զի յազգէ անահի հանդերձեալ էր գալ . ուստի ըստ զիջանելոյ՝ ած յակոբայ անուանեցաւ . սմին իրի ասէ նարեկացին . ('ի մեկն . երգ . Ե . 15 .) թէ \* որ ամենայն երկրի էր թագաւոր, յակոբայ , միայն ասիւր ըստ մեզ զիջանելոյ || : Խօսի ապա մարդարէն և ըստ երկրորդին, և տսէ :

Եւ յոյն նորա 'ի աէր ած է : Եւ յսինքն երանի մարդոյ որ զոյս իւր եղեալ է յայն՝ որ է ած ամենայնի, և ած ամենակալ . զի զայնպիսին ապաւէն ունելով նորա՝ յամենայնի աներկիւլ և աներկեան մնայ, և յիշելով թէ յետ աստեացս ժառանգելոց է զնա՝ աստէն իսկ սկսանի վայելել յուսով զերանութիւնուրա : Եւ թէ յիրաւի մեծ իմն է յուսալ յած, և օգնական ունիլ զնա, ցուցանէ զայս մարդարէն 'ի բազում իրաց, և նախ յարարիչ լինելոյ նորա ասելով :

Ե . **||** արար չերինս և չերիր, զծով և զամենայն որ է 'ի նոստ :

Օ այս բազում ուրեք իշտ մարդարէն 'ի քաջալերէլ

զորդիս մարդկան՝ յուսալ յոնծ, առաջի զնելով զամակաբողութեարա յարաբչագործել զամենայն, յամեկին:

Ուստի զերինս և զբուռ, շնով և ամենայն որ է ՚ի ա-  
ս: Կամի ասել. ածն յակորայ՝ զոր յիշեցի, ոչ է  
իբրև զանգս այլոց ազգաց, որք ոչինչ կարեն առնել,  
այլ է ած ամենակալ, որ իւրով անքառ զօրութք ա-  
րար յոցնչ: զերկինս և զերկիր, ընդ որս և զծով,  
և զամենայն որ ինչ է ՚ի նոսա, այսինքն որ ինչ  
է յերկինս և յերկրի և ՚ի ծովու՛ եթէ երեւելիք իցեն  
և եթէ աներեսոյթք: Օ այս եղեալ մարդարէին իբ-  
րև յորդոր յուսալոյ յած՝ յաւելու և զայլ յորդ որպանս  
ասելով:

፩. **፪** ማኅና ብሔራዊሮች ከተማውን የመስክበት አልፎ . ተ መሰረት የጥዣውን  
የግብኝነት ተጠናል .

Բառս ճշմարտութեան՝ դնի աստ փոխանակ խոստման,  
զոր արար ոոծ ճշմարտութք, և կատարէ հաւատար-  
մութք. զի ոչ է իբրև զմարդ, որ թէպէտ և կարէ  
խոստանալ ճշմարտութք, բայց ՚ի բազում իրս կամ  
ոչ կարէ կատարել, և կամ ոչ կամի. որում զշէտ  
գայ, թէ չէ արժան յուսալ յայնպիսին, այլ յած:

Այս հայելով ասէ : Եսինքն աճ որ  
խօստացաւ օգնական լինիլ յուսացելոց իւրոց՝ և տալ  
նոցա զժառանդ ուի յաւիտենական կենաց, ոչ հրա-  
ժարի 'ի պահելոյ և 'ի կատարելոյ զայն ձշմարտուի,  
այսինքն զայն խօստումն, այլ անշուշտ կատարել և  
կատարելոց և յաւիտեան : Օ այս եղեալ մարդարեին  
խօսի ապա և զարդարութե՛ գատաստանացն այ և  
ասէ :

լուսաւանս զբիելց, Այսինքն, տեսեալ ոյ,  
թէ բազումք զրկանս կրեն՝ ի բռնացելոց կամ՝ ի զօ-  
րաւորաց, տայ զիրաւունս ոչ զրկողաց, ոյլ զրկեցե-  
լոց. և զայս առնէ կամ ազատելով զզրկեալսն՝ ի  
զրկողաց, և կամ պատժելով զզրկօղսն. և դարձեալ  
զայս առնէ յայտնելով երբեմն զանմեղութի զրկեցե-  
լոցն, և երբեմն զանիրաւութի զրկողացն. և եթէ  
պատի կեանս ոչ ցուցցի զայս՝ թողու՝ ի հանգեր-

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

474

Ճեալն ցուցանել։ Արար իրաւունս և մեզ զրկելոցս  
'ի գըախտէն՝ նուաճեալ զզրկօղ մեր։ Եթէ այսպիսի  
տէր է ած, ուրեմն 'ի նա արժան է յուսալ և ոչ 'ի  
մարդ սնոտի Խօսի ապա մարգարէն և զգթասիրե-  
լոյն այ, և ասէ։

Ե. **S**այ հաց ժաշկելոց. և արջահեղակեալս աէր։

Գործ գթասիրութեն այ 'ի բազում իրս տեսանի,  
բայց առաւելես ՚ի ցուցանելնորա զինամս իւր առ  
վտանգեալս ըստ պէսպէս իրաց, յորոց զոմանս ՚ի  
մէջ բերէ աստ մարգարէն, և նախ խօսելով զինամոց  
նորա առ քաղցեալս, ասէ։

**S**այ հաց ժաշկելոց։ Այսինքն որք միանդամ քաղցեալն  
են ըստ մարմնոյ ևս և ըստ հոգւոյ, ոչ անտես առ  
նէ զնոսա ած, այլ տայ նոցա գտանել զհաց՝ եթէ  
ըստ հոգւոյ և եթէ ըստ մարմնոյ, առ ՚ի կերակրիլ  
նովաւ. յորոյ ապացոյց բաշխեաց զեօթն նկանակոն,  
ևս և զինգոն. (մատ. ժկ. 9. 10.) Խօսելով ա-  
պա և զինամոց նորա՝ զոր ցուցանէ առ կապեալս  
ասէ։

Եւ արջահեղակեալս աէր։ Այսինքն՝ տեսեալ այ զըա-  
զումս կապեալ 'ի շղթայս կամ 'ի գերութ կամ յայլ  
թշուառութիս, և կամ 'ի մեղս գթայ 'ի նոսա. և  
եթէ հաճոյ իցէ ինքեան սքանչելի իմն ձանապար-  
հաւ արձակէ զնոսա 'ի կապանաց անտի. յորոյ ապա-  
ցոյց արձակեաց զկինն կարկամեալ, որպէս և զծե-  
րունին սիմէօն մահուամբ. և խորհրդաբար՝ զհոգիս  
եղեալս 'ի դժոխս լիմպոսի։ Այսպէս առ ամենայն  
վտանգեալս որք կարօտին օգնականութե, զորոց խօ-  
սի մարգարէն 'ի յաջորդ համարն ասելով։

Ե. **S**եր բանայ զալս իուրաց. և հանգնէ զգւրեալս աէր։

Առաջին հատուած այսր բանի հայի առ այնոսիկ վը-  
տանգեալս՝ որք վասն զուրկ գոլոյ 'ի զգայութեանց  
ինչ տառապին յոյժ. և զի 'ի մէջ սոցա մեծ համա-  
րեալ լինի տառապիլն կուրաց, զայն դնէ առաջի-  
երը օրինակ. իսկ երկրորդ հատուածն հայի առ այ-

ՆՈՍԻԿ՝ որք գրեթե ըստ բոլորին են վտանգեալ այլ  
և այլ օրինակաւ։ Յառաջինսն հայելով ասէ։

**Տ**եր բանայ շախ իռարաց։ Բառաս իրաց՝ առեալ լինի աստ  
'ի փոխաբերական միտս, որով նշանակին նոքա՝ որք  
անկեալ յանշնարին վիշտոս մթագնին 'ի միտս, և  
հանգոյն կուրաց ոչ կարեն տեսանել, թէ զի՞նչ պարտ  
է նոցա գործել. այլ եթէ դիմեսցեն առ ած՝ լու-  
սաւորէ ած զնոսա, տեսանել զոր արժան է առնել.  
յոր միտ 'ի թարգ"եօթ" գնի՝ իմաստուն առնէ զկոյրս.

իսկ յեթը" և 'ի լատ" գնի լուսաւորէ զկոյրս։

**Օ**այս պարտ է իմանալ և զհոգեոր կուրութէ՝ որ  
սլատձառի 'ի մեղաց. որպէս պատահեցաւ և նմին  
իսկ գաւթի գրեթէ զամ մի. այլ տէր եթաց զաց  
նորա։ Այս կուրութիւն տիրէ և յայնոսիկ, որք ոչ  
կամին մերձենալ առ քն՝ որ լսս եկն յաշխարհ, առ  
'ի փրկել զկուրացեալս մեղօք, և զխաւարեալս հոգ-  
ւով. զկապեալս 'ի բանտի, և զգերեալս 'ի սա-  
տանայէ։ Ուստի իգնատիոս վարդապետ 'ի մէջ բե-  
րելով զայս բան գրէ ( 'ի մեկն. զուկ. դ. 19.) \* եկն  
,, նա ասէ ազատել զգերեալսն 'ի բռնաւորէն . . .  
,, պարտ է և մեզ նպաստ լինել մերում ազատուես.  
,, և այս լինի 'ի յանսալն մեր քարոզութէ նորա, և  
,, հաւատալ նմա. և ապա ազատուին 'ի նմանէ կա-  
,, տարեալ լինի. առ այս բանայ և զաց կուրաց ը-  
,, դաւթեան երգոյն։

**Հ**նար է զբնական կուրութէ ևս իմանալ զառաջիկայ  
բնաբանդ. ըստ որում բազում անգամ եթաց տէր  
զացս այնպիսեաց. զորօրինակ արար յ'իծնէ կոյրն  
և յայլս, ևս և ոչ միայն 'ի սոսկ կոյր այլ և 'ի կրկին  
կոյր, այսինքն 'ի կոյր՝ յորդի կուրի. այն է բարտի-  
մէոս, որ թարգմանի որդի կուրի ըստ ասորւոց. որ-  
պէս գրէ ծործորեցին. ( 'ի մեկն. մատ. գլ. ի. )  
\* գտաք ասէ յասորի բարբառ, զի տիմէն կոյր լսի.  
,, իսկ բարտիմէն որդի կուրի. զի բարն որդի ասէ.  
,, որ է այսպէս. նստէր յանցս ճանապարհին կոյր  
,, կուրի որդի. (վասն այսօրիկ) մատթէոս կրկին ա-  
,, սէ զկոյրն։ Առքիմբք ցուցանի՝ թէ ոչ միայն գը-  
թած է տէր. այլև ամենակարօղ՝ որ զայսպիսի սքան-  
չելիս գործէ։ Աամելով ապա խօսիլ մարդարէին և

476 Մ Ե Ւ Ն Ո Ւ Թ Ե Ւ  
զ ձ ե ռ ս տ ո ւ ո ւ է ն ա յ ՝ ի կ ա ն դ ն ե լ զ յ ե տ ի ն վ տ ա ն դ ե լ ս ն  
ա ս է :

Ե ւ ս հ ա ն դ ն է զ գ լ ր ե ա լ ս ա բ է : Կ լ ո ր ե լ ո վ լ ք ի մ ա ց ե ա լ լ ի ն ի ն ա ի ս տ ն ա ն կ ը գ լ ո ր ե ա լ ք և ա ն կ ե ա լ ք ՝ ի մ ե ծ ո ւ թ ե ն է :  
Ե ր կ ը ր դ ՝ ց ա ւ ա գ ա լ ք ա ն պ ի տ ա ն ա ց ե ա լ ք : Ե ր ը ր դ ՝  
ն ո ք ա ո ր ք մ ա տ ն ե ա լ ե ն յ ա յ ն պ ի ս ի ո ղ ո ր մ ե լ ի վ ի ձ ա կ ,  
յ ո ր ո ւ մ տ ա ռ ա պ ի ն , և ո չ գ տ ա ն ե ն զ ո ք օ դ ն ա կ ա ն .  
և կ ա մ ո ր ք ը մ բ ո ւ ն ե ա լ ե ն ՝ ի հ ո զ ս ա ն ե լ ս և խ ե ղ -  
դ ի ս : Չ ո ր ը ր դ ՝ ն ո ք ա ա մ ե ն ե ք ի ն ո ր ք կ ո ր ծ ա մ ն ե ա լ  
կ ա ն յ ա խ տ ս ի ն չ է , և ս և ն չ ք ո ր ք կ ա պ ե ա լ ե ն ՝ ի մ ե զ ս .  
Օ ս ո ս ա զ ա մ ե ն ե ս ի ն կ ա ն դ ն է ո ծ պ է ս օ ր ի ն ա կ ա ւ .  
ե ր ք ե մ ն ն ա և ա ռ ա ն ց ի ն չ է կ ա ր դ ա լ ո յ ն ո ց ա ա ռ ն ա :  
Ա յ ր ո ւ չ ի ն մ ա ր կ ա ր ի դ ա , կ ո ր կ ո ն ա ց ի ՝ ի մ ա ն կ ո ւ թ ե ա ն  
հ ա ս ա կ ի գ լ ո ր ե ց ա ւ ՝ ի մ ե զ ս . և ը ն դ ս ե ղ ե խ ի ն ի ւ ր ո ւ մ  
փ ա խ ե ա ւ ՝ ի ծ ն ո ղ ա ց ի ւ ր ո ց մ ե ծ ա տ ա ն ց , և ե կ ա ց ՝ ի  
մ ե զ ս զ ա մ ս ի ն ն : Հ ա ւ ո ւ ր մ ի ո ւ մ շ ո ւ ն ս ե ղ ե խ ի ն ձ գ ե ա լ  
տ ա ր ա ւ զ ա մ ա ր կ ա ր ի դ ա և ե ց ո յ ՝ ի ն ե ր ք ո յ փ ա յ ա մ ի ց զ ի  
ս ե ղ ե խ ի ն : Հ ո ր մ է զ ա հ ի հ ա ր ե ա լ ն ո ր ա ա պ ա շ ն ա ր ե ա ց ,  
գ ն ա ց ա ռ ծ ն ո ղ ս ի ւ ր և մ ե ր ժ ե ց ա ւ . գ ն ա ց ա ռ փ ր ա ն  
կ ի ս կ ե ա ն կ ո ւ ս ա ն ս , և չ ե ղ ե ը ն կ ա լ ե ա լ . գ ն ա ց ա ս ր ա  
յ ե կ ե ղ ե ց ի , և գ լ ո ր ե ց ա ւ ա ռ ա ջ ի խ ա ւ ե լ ո ւ ն . ձ գ ե ա ց  
՝ ի ն ա ք ո զ ձ ե ռ ն ի ւ ր , և կ ա ն դ ն ե ա ց զ ն ա : Վ լ ի ն ի ւ  
ա յ ո ր ը ն կ ա լ ա ն զ ն ա կ ո ւ ս ա ն ք ՝ ի վ ա ն ս . յ ո ր ո ւ մ ե կ ա ց  
ն ա խ ս տ ա մ բ ե ր վ ա ր ո ւ ք . և մ ե ռ ա ւ ս ր բ ո ւ թ է : Ա ր ո վ  
ց ո ւ ց ա ն ի , թ է ո ծ կ ա ն դ ն է զ գ լ ո ր ե ա լ ս . և ի ն ա յ է յ ա մ ե ն  
ն ե ս ե ա ն ՝ ո ր ք տ ե ղ ի տ ա ն շ ն ո ր հ ա ց ն ո ր ա . և ո չ զ ո ք  
մ ե ր ժ է : Օ ա յ ս ե ղ ե ա լ խ օ ս ի ա պ ա մ ա ր դ ա ր է ն և զ ա յ  
լ ո ց ն ե ր գ ո ր ծ ո ւ թ է ց գ թ ա ս ի ր ո ւ թ է ո յ ՝ ի մ է ջ բ ե ր ե -  
լ ո վ ն ա խ զ ս է ր ն ո ր ա ա ռ ա ր ս ն , յ ա ս ե լ ն :

թ . **Տ** է ր ս է ր է շ ա ր դ ա ր ս . տ է ր պ ա ն է շ ա ր ա ն դ ա ր ս ի ս ո ր ս . շ ա ր դ ՝  
Լ շ ա ր ի ս շ ա ր ա ն է տ է ր . և շ ա ն ա ս պ ա ր հ ս ա մ է ա ը ը ը ը լ  
ո ր ա յ է ր ո ւ ս ա ն է :

Ա կ ր ն ա յ ո ր ա ռ ա ռ մ ե լ ՝ ի կ ո ղ մ ա ն է ի ւ ր մ է հ ի մ ն ի յ ո ր ը -  
մ ո ւ թ է ն ո ր ա , և ՚ի շ ն ո ր հ ս ն ո ր ի ն . յ ո ղ ո ր մ ո ւ թ է ՝ ա ր -  
մ ա տ ա պ է ս , և ՚ի շ ն ո ր հ ս ՝ մ ե ր ձ ա ւ ո ր ա պ է ս . վ ա ս ն զ ի  
ա ծ ո ղ ո ր մ ե լ ո վ տ ա յ մ ա ր դ ո յ զ ն ո ր հ ս ի ւ ր և ա յ ն ո ւ  
շ ն ո ր հ օ ք ա ռ ն է զ ն ա ա ռ ա ր կ ա յ ս ի ր ո յ ի ւ ր ո յ . և զ ի ա յ ս  
մ տ ա ծ ի յ ա ր դ ա ր ա ց ե լ ս կ ա մ ո ր ն ո յ ն է յ ա ր դ ա ր ս , վ ա ս ն

այսորիկ զարդարսն՝ ի մէջ բերէ աստ մարդարէն։  
Վասցի ՚ի կողմանէ իւրմէ, զի ՚ի կողմանէ արդա-  
րոյն մտածեալ սէրն այց հայի և ՚ի փոխագարձ ներ-  
գործուի սիրոյ արդարոյն, որ յառաջ գոյ ՚ի հոգւոյ  
նորա տրամակայեցելս չնորհօք այց իրը զի արդարն  
ունելով յինքեան զհաճնյալրար չնորհօք այց՝ նովին շը-  
նորհօք ելուզանէ զներգործութի սիրոյ առ ած, և  
գործէ զհաճնյու նորա, և ոչ զհաճնյու անձին իւրոյ։  
որով և առնէ զինքն առարկայ սիրոյն այց, կամ որ  
նոյն է, առնէ զի ած՝ որ ետ և էառ, այսինքն որ  
ետ նմա զշնորհս իւր, և էառ ՚ի նմանէ զլնծայս սի-

րոյ, սիրեսցէ զնսա: Հայս հայելով ասէ:

**Տէր** սէրէ լորտպու: Վ. յախնքն՝ ած որ ամենայնի տէր  
է, և ոչ ումեք կարօտի, սիրէ զայնոսիկ որք սիրեն  
զնա, որպիսի են արդարք, իսկ ներգործութի այսը  
սիրոյ, որով սիրէ ած զարդարսն, ՚ի պէսպէս իրս տե-  
սանի. ոչ միայն ՚ի գերբնական կարգի՝ յորում ցու-  
ցանէ նոցա զգերբնական ինամս իւր, այլև բազում  
անդամ՝ ՚ի բնական կարգի՝ ՚ի պահելն զնոսա և յօդ-  
նական լինին նոցա յայնպիսի գործու՝ որք են սոսկ  
գործք բնութէ, ևս և պաշտպանելով զնոսա ՚ի մարմ  
նաւոր փորձանաց: Իսայց քանզի սիրելի լինիլ նոցա  
մտածի ՚ի գերբնական կարգի, իննամքն այց զոր ցու-  
ցանէ առ նոսա ՚ի բնականս՝ ըստ վախճանին հայի ՚ի  
գերբնականն: Խօսելով ապա մարդարէին և զայլց  
ինամոցն այց ասէ:

**Տէր** պահէ սղոնդաւորս զորին՝ և զայրէն ընդունէ անէ:  
Իրբե փորձ խօսի մարդարէն, զի ՚ի բազմամեաց  
պանդխտութի իւրում յամենայնի ետես զպահալա-  
նութի և զպաշտպանութին այց. որով և յայտնի ետես՝

թէ ած ինամէ գթով զպանդուխտս:

Հոր յաւելու ևս՝ թէ ընդունինաե զորքս և զայրիս  
իւրե տէր նոցա. ուր բայս ընդունէն՝ ըստ երկուց  
դնի. մի՝ փոխանակ առնլս և կարգելս այց զմարդ-  
՚ի ծառայութի իւր. որպէս թէ ասէր. ած զամենե-  
սեան ընդունի՝ եթէ կամիցին և նոքա. ևս և հաճի  
կարգել զնոսա ՚ի ծառայութի իւր ՚ի կամիլ նոցա ծա-  
կարգել ինքեան, և ոչ զոք խտրի՝ յորում վիճակի և  
ռայել ինքեան, և ոչ զոք խտրի և եթէ որքք, եթէ այրեք  
իցեն, եթէ պանդուխտք և եթէ որքք,

478      Մ ԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

և եթէ ամուլք, եթէ աղքատք և եթէ ախտաժետք։  
Եւս և հայելով՝ ի յաջորդ համարն ոչ խորշի առ-  
նուլ զնոսա՝ ի զինուորութիւն թագաւորութիւն իւրոյ։  
որպէս խորշին երկրաւոր թագաւորք։ \* Յարտաքին  
,, զինուորութիւն։ ( ասէ բարսեղ վարդապետ . ՚ի  
,, մեկն . մարկ . գլ . ձը . ՚ի յորդ . ) զմարմնոյ չափ և  
,, զանձին բարեձև հասակ և զքաջութիւն ինդրեն և  
,, քննեն՝ որք հանդերձեալ են ածել զնոսա՝ ի զի-  
,, նուորութիւն . նաև աղատութիւն ինդրի . վասն զի  
,, զծառայս արտաքսեն յայսմանէ . իսկ երկնաւոր  
,, թագաւորն քո՞ ոչինչ յայսցանէ ինդրէ . այլև զծա-  
,, ռայս ընդունի , զծերս և զախտաժետս, զկաղս և  
,, զկոյրս , և զամենեսեան՝ որ հաշմ են մարմնով . և  
,, ոչ ամաչէ . զի՞նչ քան զայս մարդասիրութիւն լինիցի  
,, և քաղցրութիւն : Աս՝ որ ՚ի մէնջ պարտ է լինիւ  
,, ինդրէ . իսկ նոքա՞ զոր ոչ ՚ի մէնջ : Ո՞իայն զայ-  
նոսիկ ոչ ընդունի՝ որք ոչ կամին ընկալեալ լինիւ .  
առ որ կարէ հայիւ ասացեալն , թէ \* ոչ ընկալար  
,, զնա՝ ՚ի պատերազմի : ( սաղ . ձը . 44 : )

Երկրորդ՝ ընդունին դնի աստ փոխանակ ինսամելց ,  
յոր միտ կամի ասել՝ ած որ արարիչ է ամենայնի և  
տէր՝ ինսամէ զամենայն կարօտեալս և զանօգնականս  
և զտառապեալս . որպիսի են պանդուխտք , որբք , և  
այրիք . և ՚ի դիմելնոցա առ նա աղօթիւք՝ ոչ մերժէ  
զնոսա , այլ ընդունի , այսինքն ապաւէն լինի նոցա ,  
պահապան և պաշտպան , և լնու զպիտոյսնց : Օ այսմ  
ամենայնէ տէս և ՚ի սաղ . ձք . 6-8 :

Այս բան հայի ևս և յարդարսն իբրև ՚ի պանդուխտս  
զի ոչ են քաղաքացիք աշխարհիս , այլ երկնային դա-  
ւառին , և պանդխտութք կան ՚ի վերայ երկրի հա-  
նապազ հառաչելով ժամանել ՚ի հայրենիս իւրեանց :  
Օսոսա պահէ ած՝ զի մի յարեսցին յերկրաւորս , այլ  
շահեսցին ՚ի նոցունց , և այնու ծանրաբեռնեալք  
յարդիւնս իբր զբարելից նաւո՝ հասցեն յերկինս : Առ-  
ջին սոքա և որբք , զի չունին յերկրաւոր իրս զայն .  
պիսի հարս՝ որք կարիցեն ժառանգեցուցանել նոցա  
զյաւիտենական բարիս , առ որս փափաքեն : Առջին  
և այրիք , զի ՚ի մարմնի գոլով ոչ վայելեն զերկնաւոր  
փեսայն իւրեանց յաւիտենական գրկախառնութք :

ԱՅԼ ԵԿԵՍԳԵ ԺԱՄԱՆԱԿ զի ԸՆԴՈՒՆԻԳԻ ՊՆՈՍԱ ՈՐ Ա.  
ԸԱՐՆ ՊՆՈՍԱ յառագաստ իւր յԵՐԿԻՆՍ . և լիցի նոցա  
հայր և փեսայ . և տացէ նոցա վայելել զինքն յաւի-  
տեան . զորոյ զհակառակն ունի ցուցանել առ այնո-  
սիկ՝ որք ամբարշտութե վարեցին զկեանս իւրեանց .  
որոյ վասն յարէ զկնի մարգարէն և ասէ :

Եւ զմանապարհս ամբարշտաց իրուսանէ : Այսինքն զայն  
ամենայն հնարս և զգործս , ևս և զյաջողութիս և  
զբերկութիս , ընդ որս իբր ընդ ձանապարհս գնան  
ամբարիշտք , կորուսանէ ած , այսինքն ցըուէ և ու-  
նայնացուցանէ , և առնէ՝ զի ոչինչ օդտեսցեն նոցա  
այնոքիկ , այլ մանաւանդ լինիցին պատճառ կորո-  
տեան նոցին : Օ այս ամենայն եղեալ մարգարէին՝  
կնքէ զբան իւր 'ի գովեստ թագաւորութեն այ՝ ա-  
սելով :

Ֆ. **Ձ**ԱԿԱՆՐԵՄԵՍ ՊԵՐ յաւիտեան . ած չո սիռչ՝ աղէէ  
մնչե յաղէ :

ՁԱԿԱՆՐԵԼՆ այ թեպէտ և ըստ բազում իրաց կա-  
րէ մտածիլ , բայց տիրապէս ը երկուց , այսինքն ը  
իշխելոյ և ըստ փառաւորելոյ : Օ այսոսիկ ունին և  
երկրաւոր թագաւորք , բայց նուաստութե և չափա-  
ւորապէս եթէ ըստ գոլոյ և եթէ ըստ տեսելոյ . զո-  
րոց տես 'ի սաղ . Ճիշդ . 11 . և 13 . իսկ ած ունի  
անբաւութե և անչափապէս յինքեան և 'ի տեսողու-  
թե . յինքեան՝ ըստ անսահման իշխանութե , և 'ի  
տեսողութե՝ ըստ անեզը յաւիտենականութե : Յայ-  
սոսիկ հայելով ասէ մարգարէն :

**Ձ**ԱԿԱՆՐԵՄԵՍ ՊԵՐ յաւիտեան . ած չո սիռչ՝ աղէէ մնչե  
յաղէ : Այսինքն ած որ է արարիչ երկնի և երկրի ,  
թագաւորէ և թագաւորեսցէ 'ի յաւիտեան՝ որ է ա-  
սել . փառք թագաւորութեն այ է յաւիտենական  
և բարձրացի յաւիտեանս յաւիտենից : Եւ զայս  
դնէ մարգարէն իբր աւետիս տալով սիօնի . որպէս  
թէ ասէր . երանի է քեզ սիօն , զի ած քո՝ որ է տէր  
ամենայնի՝ և թագաւորէ 'ի վերայ ամենայնի և թա-  
գաւորեսցէ յաւիտեան . և ոչ է իբրև զթագաւորս  
երկրի , որք ոչ կարեն ամենայնի և յաւիտեան թա-  
գաւորել . և ոչ ևս է իբրև զածս օտար աշխաց , որք

յետ ժամանակաց եղծանին և չքոտին : Եւ զի այս  
թագաւորելո այ հայի մասնաւորապէս՝ ի սիոն՝ այս-  
ինքն յեկեղեցի այ ըստ հնումն և ըստ նորումն , սմին  
իրի յաւելու ասել :

**Առաջի Քնչւ յաղգ :** Այսմի ասել . Երանի քեզ սիոն՝ զի  
ոչ թողցէ զքեզ ած՝ որ թագաւորէ յաւիտեան , այլ  
իբրև յատուկ թագաւոր քո թագաւորեսցէ՝ ի վերայ  
քո՝ թէ յառաջիկայ ազգիդ՝ և թէ յայնմ՝ որ գալոց  
է , այսինքն ոչ միայն ըստ այժմու վիճակի ազգիդ  
եբրայեցւոց , այլև ըստ ապագայ վիճակի ազգին հե-  
թանոսաց . և այս՝ մինչև՝ ի կատարած աշխարհի .  
( տես զայսմանէ և՝ ի սաղ . Ղը . 1 . և Ղը . 1 . և  
Ղը . 1 : )

**Այլ այս բան տիրապէս և յատկապէս հայի՝ ի թա-  
գաւորութին քնի . զորմէ աւետիս տայ մարդարէն  
նորոյս սիոնի , թէ թագաւորելոց է նա՝ ի վերայ ա-  
մենայնի՝ որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի , և մաս-  
նաւորապէս՝ ի վերայ քոյ սիոն , ցորչափ տեսէ ազգ  
մարդկան՝ ի վերայ երկրի : Այսը թագաւորութե-  
փառաւորութի հանդիսացի յաւուրն դատաստանի ,  
յորում մեր ցուցցէ զինքն թագաւոր թագաւո-  
րաց , և ժողովեալ առ ինքն զընտրեալս իւր՝ ածցէ  
՝ ի վերինն յայն թագաւորութի , և անդ թագաւո-  
րեսցէ՝ ի վերայ նոցա և ընդ նոսա յաւիտեանս յաւի-  
տենից :**

## ԱՐԴՅՈՒՆ ՃԽՁ:

Յօրդոր օրհնելոյ զանձ , հայելով 'ի բարերարութիս նորա , ևս և յանչափ գիտութիւն և յիշխանութիւն ուրին , նաև 'ի մեծութիւն 'ի զօրութիւնորուն . միանգամայն 'ի մէջ բերելով և զբազմասլատիկ խնամն՝ զորս ունի ած 'ի վերայ արարածոց :

Լուլութիա . անգեայ և զատարիա :

I (Օ) քհնեցէտ զտէր՝ զի բարի են սաղմոս . այ մէրու ժաշու եշեց օրհնութեն : 2 Ը ինէ զերուսաշէմ թը . և զերուեալսն իսրայէլէ ծոշովէ : 3 Բաժշնէ զբէիւալ սէրպս , և պատէ զամենայն վէրս նոյա : 4 Ո բուէ զբաղմութեն ասաւեցայ . և զամենեսեան զնոսա յանուանէ հոչէ : 5 Ո եծ է աէր , և մէծ է զօրութենորա . իմաստութենորա ոչ գոյ բաւ : 6 Ո նդունէ զհեղս աէր . և խոնարհ առնէ զամբարպատանս մինչեւ յերիէր : 7 (Օ) քհնեցէտ զթը խոստովանութեն : սաղմոս ասացէտ նմա օրհնութեն : 8 Ո զտեցոյ զերիէնս ամուվէ . պարզաստ արար զանչը իւր յերիէր : 9 Բառուրոյ զեռպ 'ի լերինս , զդալոր 'ի ծառայութեն մարդիան : 10 Ո ապա անասնոյ իւրահուր . իսգուր ագուաւուր 'որ իարդան առ նա : 11 Ո չ ընդ զօրութեն ինոյ համեցաւ աէր . և ոչ ընդ եւանս առն սէայէ հաճեցաւ : 12 Լոյլ հաճեցաւ աէր ընդ երիւ-շածս իւր . և ընդ այնուին 'ոյք յուսան յողորմութենորա :

## Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ի Բ .

Ա Խ Ա Վ Ա Հ Ա Յ . Ա Խ Ա Վ Ա Հ Ա Յ :



**Յ**ԵՐԵՎԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԱՏԵՎՈՅ Ա Ա Մ Ա Վ Ա Յ .  
մի՞նի վերջ նախընթաց սաղմոսին , և մի  
ևս՝ ի սկզբան այսր սաղմոսի : Խոկ թարգ-  
մանիչք զերկոսին ևս աստ եղին , զմին իբր վերնա-  
գիր ըստ բուն երբայական ձայնի . իսկ զմիւսն իբր  
սկզբնաւորութի՞ ոչ ըստ երբայական ձայնի , այլ ըստ  
նշանակութեանն , յասելն . \*օրհնեցէք զտէր || . ըստ  
որումբառդ ալէլուտա՝ նշանակէ օրհնեցէք զտըր , կամ  
դովեցէք զտէր :

**Դ**Թարգ" լատ" ի հասարակ օրինակս դնի ՚ի վեր-  
նագրիդ միայն ալէլուիայ : Ծայց յայլ ամենայն թարգ"  
ևս և յասորւոցն , նոյնպէս և ՚ի բազում օրինակս  
լատ" դնի ըստ եղելոյդ ՚ի վերոյ . \*ալէլուիայ անդեայ  
և զաքարիայ || . զորմէ տես և ՚ի վերնագրի նախըն-  
թաց սաղմոսին :

**Ա**յս սաղմոս՝ որպէս ՚ի նշանակեալ տեղիդ ասացաք ,  
ըստ կարծեաց հասարակաց հայի ՚ի ժամանակ դարձի  
գերութեանն բարելացւոց , և հաւանականագոյնս է  
ասել ըստ վերնագրի ասորւոց , թէ բանք սաղմոսիս  
առաջի դնին իբր յորդոր ՚ի բերանոյ զօրաբարելիք և  
յեսուայ յովսեղեկեան , և եղբասայ , առ ՚ի ձեռն  
արկանել ՚ի շինուի տաճարին : **Ա**յլ թէ ՚ի նոցունց  
արդեօք եղեւ յօրինեալ , թէ յանգեայ և ՚ի զաքա-  
րիայ , և կամ յայլմէ հոգեկիր անձնէ և կամ ՚ի դաւ-  
թայ նախագուշակութիք , չէ յայտ :

## Բ. Ե. 'Ե.'

ա. ( ) բնեցէտ շրեր՝ չէ բարի են սաղմոս. այ հեռամ  
ժաղցը եղեց օրհնութիւն :

## Մ. Ե. 'Ե' Ա Ի Թ Թ Ի Ե' Ե'

Արկին զօրութիւն ըմբռնի յօրհնութիւն սաղմոսաց,  
այսինքն է օգուտ և փառք. օգուտ՝ հայելով՝ ի մեջ,  
և փառք՝ հայելով յած : Օ այսոցիկ զՃաշակն ա-  
ռեալ մարդարէին՝ յօրդորական բանիք՝ ի մէջ բե-  
րէ զսոսին, և նախ վասն առաջնոյն խօսելով ասէ :

( ) բնեցէտ շրեր՝ չէ բարի են սաղմոս : Ա յսինքն օրհ-  
նեցէք զած, սաղմոս ասելով. վասն զի բարի են՝ այս-  
ինքն օգտակարք են յոյժ սաղմոսասացութիւն : Իսկ  
այս օգուտ ըստ բազում իրաց մտածի . մի՝ զի՝ ի  
ձեռն սաղմոսաց հոգիք մեր սփոփին, և 'ի վիշտո  
միսիթարին, և 'ի տապիլն 'ի փորձութեց՝ զովանան  
և թեթևանան : Երկրորդ՝ զի միտք մեր նոքօք հրա-  
ժարեալ 'ի ծանրաբեռնութէ երկրաւորաց՝ յերկ-  
նայինսն բերին : Երրորդ՝ զի 'ի ձեռն սաղմոսաց ձայ-  
նակից լինիմք երկնային զօրաց, և մասամբ իմն հա-  
ղորդք երանելեացն, որք են յարքայութե՛ : Ըորրորդ՝  
զի սաղմոսիք իրք փոխադարձ իմն տրովք ըստ իմիք  
հատուցումն առնեմք բարերարութեցն այ 'ի մատու-  
ցանել նմա զշնորհուկալութիւն : Հինգերորդ՝ զի ստա-  
նամք նոքօք զարդիւնս ընդունելոյ զվարձս յարքայու-  
թե՛ : Քանզի խոստացեալ է ած՝ թէ \* զփառաւորիլու-  
,, իմ փառաւորեցից || . (ա. [թագ. թ. 30:] ) Օ այս  
եղեալ մարդարէին՝ խօսի ապա և վասն երկրորդին  
ասելով :

Ա սպանծոյ հեռամ ժաղցը եղեց օրհնութիւն : Կամի ասել.  
որպէս օգուտ մեծ իինի մեջ օրհնել սաղմոսիք զած,  
սոյնպէս քաղցր լինի նմա և հաճոյ՝ օրհնելն զնա.  
որովհետեւ կարգի այն 'ի փառս նորա : Եւ թէպէտ

484 Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ի Ե Շ  
մարդարեն յառաջնումն եղ սաղմոս, և յերկրորդումն  
յայսմ՝ օրհնութի, բայց հայելով յայն՝ զոր ասաց,  
օրհնեցիք, յերկոսին ևս զնոյն տայ իմանալ, այսինքն  
է օրհնել սաղմոսիւք :

Խակ թէ արդարեւ քաղցը և հաճոյ է ոյ այս օրհնու-  
թի, յայտ է ՚ի բազում վկայութեց, յորոց մին բա-  
ւական լիցի, այն՝ զոր ասէ ած բերանով մարդարենին  
՚ի սաղ. խմ. ՀՅ. \* պատարագ օրհնութե փառա-  
,, որ արացի զիս. Ա. Այս յայնժամ լինի, յորժամ  
ըստ արժանուոյն մատուցանի ոյ այն օրհնութի, զորմէ  
անես ՚ի յիշատակեալ տեղիդ: Ա. արդ յետ առաջի դնե-  
լոյ մարդարենին զյորդորանս օրհնելոյ զած, ՚ի մէջ  
մատուցանէ այժմ զբազմապատիկ բարերարուիս ոյ  
իբրև զառիթս օրհնելոյ զնա. և նախ ասէ :

Է. Ընէ զբառապաշէմ ուէր. և զյորակալն իսրայէլ ժռ-  
շէ:

Դ. Աժշի զբառակալ սիրոս, և պատէ զամենայն վէրս նո-  
յու:

Ա. յս բարերարութի ոյ՝ զոր եցոյց առ իսրայէլացին՝  
՚ի դարձի զերութե նոցին, ոչ փոքր ինչ եղեւ քան  
զոր եցոյց յելանել նոցա յեգիպտոսի. արդարեւ այն  
եղեւ մեծամեծ նշանօք և զօրութք, բայց և այս  
եղեւ ամենամեծ գթութք և անքննին տեսչութք.  
քանզի ցիրուցան լեալ նոցա յայեւայլ գաւառս, և  
յուսակառուր տարագրեալ ՚ի հայրենեաց՝ և իբր ան-  
գարձ հեռացեալ ՚ի ցանկալի քաղաքի մասի իւրեանց  
օր էր պարծանք նոցա, և չարաչար տուայտեալ ՚ի  
մէջ օտար ազգաց, այն ինչ կարծէին իսպառ Ծնջիլ  
և կորնտիլ, յայտնի տեսին յինքեանս զայցելութին  
ոյ, և զհայրագութինամն նորա՝ գառնալ ՚ի գերու-  
թէ անտի և ժողովիլ ՚ի տեղիս իւրեանց, և շնել  
զտաճարն և զերուսալէմ քաղաք. վասն որոյ իբր  
մեծ ինչ երախտիք զսոյն զայս առաջի մատուցանէ  
նոցա մարդարեն՝ առ ՚ի յորդորելոյ զնոսա՝ գոհանալ  
զնոյ: Աւ քանզի զայս ամենայն մանաւանդ զշնուի  
քաղաքին և տաճարի յաջողեաց նա ինքն ոծ, և  
գրեթէ ինքնին արար՝ շարժելով զսիրոս թագաւո.

բաց , վասն որոյ նմա միայնոյ տալով զսոյն ասէ : Հ բնէ պէրսուալէն աւէք . և պշտուեալն էսայէլէ ծողովէն : Այս բան հայի յուրախութէն օրտի դարձելոյն 'ի գերութէ . որք յանձ պարձելով երդէին բերանով մարդ գարելին , և ասէին . ոչ մեջ՝ այլ ոյլ տամբ զայս մեծ բարերարութի , որ ոչ եթող զմեզ 'ի գերուե մերում , այլ գթալով 'ի վերայ մեր դարձոյց զմեզ 'ի գերուե անտի . և աւասիկ նա ինքն յաջողեաց մեզ կանգնել զտաձար իւր , ևս և շինել զերուաղէմ քաղաք \* ուր ունի ժողովիլ և զայլ մնացեալ որդիսն իսրայէլի , որք յըրուեալ են յայլեայլ տեղիս : Եւ քանզի 'ի յաջողիլ այսր՝ միսիթարութի մեծ լիներ նոցայն , յայն հայե-

լով յարէ զինի և ասէ :

Ի չէլէ լընէլէալ սիրոս , և պատէ զանձնայն վէրս նոյս : Վ յսինքն զայսպիսի բարերարութէն յուցանելով մեզ ոյլ սփոփեաց և սփոփիէ զտառապեալ սիրոս մեր . և որպէս ինքն եշար զմեզ , սոյնպէս և ինքն պատեաց և պատէ զտանձնայն վերս մեր , այսինքն փարատէ զցաւս մեր՝ դադարեցուցանելով զայն . զորօրինակ առնէ վիրաբոյժն դնելով զագեղանիս 'ի վերայ վերաց , և պատելով զայնս , որով և տայ դադարել հոս ման արեան և ապականութէ :

Օ այս յուցանէ ո՞ծ և առ այնոսիկ՝ որք դիմեն առնա . ըստ որում և ասէ բերանով մնված սի . ( թ . օրին . լր . 39 . ) \* Ես սպանանեմ և ես կեցուցանեմ , հար . , կանեմ և բժշկեմ . և ոչ ոք իցէ որ հանիցէ 'ի ձեռ . , ուաց իմոց . զայս ասաց և աննա . ( տ . թագ . թ . 6 . ) \* Տէր մեռուցանէ և կեցուցանէ . . . կանգնէ յերկը . , զտնանկն , և յարուցանէ զաղքատն յաղթեաց . Հ այս հայի և բանն յօրայ . ( ժաք . 2 . և ե . 18 . )

Վ յլաբանօրէն , այս բանք հային 'ի շինութի նորոյս եկեղեցոյ , որ եզե 'ի ձեռն քարոզուե առաքելոց . ուր ժողովիաց և ժողովի . տէր զցըրուեալ ազդ մարդկան . ըստ որում ասաց յովաննես աւետո՞ 'ի վեպեն անդ զըսէ . թէ \* զորդիսն ոյլ զցըրուեալսն ժողովիուս . , ցէ 'ի մի . ( յով . ժամ . 52 . ) և զայս արար թէ լը կելով 'ի ձեռն մլրտութէ զիրտս նոցա այսինքն դհո . դիս նոյս զըսէկեալս սկզբնական մեզօք , և պատելով . և զվերսներդորձական մեզաց 'ի ձեռն սպեղանեաց .

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն  
այսինքն խորհրդոյ ապաշխարութե՛, Օ սոյն զայս յա-  
ռաջ բերեալ իգնատիոս վարդապետ (՚ի մեկն զուկ-  
դք. 18.) զրե այսպէս . \* Արդ վասն զի բեկան ամե-  
,, նայն անձինք 'ի սատանայական հարուածոց անտի,  
,, վասն որոյ եկեալ այն՝ որ յուշութե՛ էած 'ի լի-  
,, նելութե՛ բժշկե զվերս . ըստ այնմ զոր ինքն իսկ  
,, առակաւ առեալ յայտնեաց զինամո՛ զոր եցոյց  
,, առ այն՝ որ անկաւ 'ի ձեռս աւազակոցն . պատեաց  
,, ասէ զվերսն . արկեալ 'ի նա ձ! թ և գինիի :  
Ա երածաբար, շինէ տէր զերուսաղէնն վերին՝ ժողո-  
վելով անդր զժողովս յամենայն ազգաց ցրուելոց . ու ը-  
ոչ ես տեսցի բեկումն որտի , և ոչ երեւսցի վերք  
մեզաց ինչ :

Տարոյապէս՝ շինէ տէր այսինքն նորոգէ տէր զհոգի  
մարդոյ, և ժօղովի՝ անդր զյրուեալ արդիւնս գործոց  
բարեաց և առաքինութեց . որով և բժշկե զբեկումն  
սրտի նորա, և պատէ՝ այսինքն անչետ առնէ զվերս  
ախտից նորին . (տես զայսմանէ և 'ի սաղ. Ճը. 3.)  
Հարդ խօսեցաւ մարդարէն զբարեբարութեն այ, և  
զզ թափիրութե՛ նորա . դառնայ այժմ խօսի զինա-  
մոց նորին : Ի այց քանզի այս խնամք կախեալ են  
զգիտութեն այ և զիշխանութե՛ նորա, ևս և զօրու-  
թե՛ և զիմաստութե՛ նորին, նախ խօսի զայսցանէ 'ի  
մէջ բերելով զթուել նորա 'ի ձեռն գիտութե՛ զա-  
տեղս, և զհրամայել նորա 'ի նոսա իշխանութե՛ .  
վասն որոյ ասէ :

Դ. Առաջ զբանանէ սարելոց . և զանեստն զնաս-  
յանանէ ինչ :

Ժառեւ զաստեղս թէպէտ և ոչինչ է առաջի այ,  
բայց առ մարդիկ երսի լինիլ մեծ յոյժ և անշնարին.  
զի թէ չէր այսպէս՝ ոչ ասէր անց ցաբրահամ (ծնն.  
ժե. 5.) \* հայեաց ընդ երկինս, և թուեա զաս-  
,, տեղս, եթէ կարասցես թուել զնոսա : Հայս սակս  
և առ հեթանոսս իսկ թուումն աստեղաց յօրինակ  
բերիւր անշնարին լինելոյ 'ի չափեւ զիր ինչ : Ի ստ  
այսմ մեծի համարման 'ի մէջ բերէ մարդարէն զայս  
'ի ցուցանել զանցափութե՛ գիտութեն այ, ընդ նմին  
և զանբաւութե՛ կարողութե՛ նորա յասելն :

Ուստեւ զբանականէ սոսեղաց : Կյամի ասել . թէպէտ և  
անշափ իմն և անհամար երեխ մեզ թիւ աստեղաց ,  
բայց առաջի անսահման գիտութեն ոյ՝ և ամենենին  
նուազ , և գիւրին յօյժ 'ի թուել . զի թէ գիւրին  
եղեւ նմայ յունչեւ գոյացուցանել զնոսա , քանի ևս 'ի  
թուել զնոսին : Եւ զի մի կարծեսց ոք թէ ած ար-  
տաքուստ միայն կարէ թուել զնոսա՝ առանց գիտե-  
լոյ առ 'ի ներքս 'ի նոր թէ որպիսի իցեն , և առանց  
իշխելը նոցա՝ յաւելու ասել :

Եշ շահնեւեան վնոսա յանուանէ իուէ : Վայս կոչելս յայտ  
առնէ նախ զամենատես գիտութին ոյ , իբր զի գի-  
տելով զնութիւն և զյատկութիւն իւրաքանչիւրոց նո-  
ցին՝ զանուն տայ նոցա . և զայս ու է պարտ իմանալ  
ըստ արտաքին անուան՝ այլ ըն ներքնոյն . որով նշա-  
նակի ձանացի նոցին , թէ այսպիսի և այնպիսի բնու-  
թէ են վիճակեալ . Ըայտ առնէ երկրորդ զամենա-  
կարողութին ոյ 'ի գոյացուցանել զաստեղս . զի ան-  
ուանել նորա զնո՞ւ է այն՝ զոր ասաց , եղիցին , որով  
և եղեն իսկ , և են և կնքեցան 'ի գոյուել իւրեանց .  
ը որոյ առնէ նարեկացին 'ի բանն իթ . \* յոյժ նուազ  
,, են քում մեծութեղ աստեղաց թիւք , զո՞ր գոյա-  
ցուցեալ յունչեց՝ յորթորջմամբ անուանց կնքեցեր :  
Ըայտ առնէ երրորդ զամենահաստիւ տեօչութիւն ոյ  
'ի պահպանել նորա զնոսա 'ի գոյութե իւրեանց .  
ուստի գեորգ վարդասկետ . ('ի մեկն . եսայ .) զայս  
բան 'ի մէջ բերեալ ասէ . \* թուել զբազմութիւ աս-  
,, տեղաց և անուանս կոչել նոցա , զի յայտ արասցէ ,  
,, թէ ու միայն արար , այլեւ հաստատ պահէ զնոսա .  
Ըայտ առնէ չորրորդ զամենազօր իշխանութին ոյ 'ի  
հրամայել նոցա՝ կոչելով զիւրաքանչիւրն յանուանէ,  
նոցին իբրեւ (թագաւոր կամ իբրեւ զօրավար զօրս՝  
'ի հնազանդիւն նմա և 'ի կատարել զբան նորին .  
ըստ այնմ զոր ասէ բարուք . (Վ . 35 .) \* կոչեաց զնո-  
սա (այսինքն զաստեղս) և ասեն ահաւասիկ կամք ,  
,, ծագեցին ուրախութեք արարչին իւրեանց :

Հոգեորապէս աստեղօք իմացեալ լինին որդիք ար-  
րահամու թուեալք ըն աստեղաց՝ այսինքն են ընտ-  
րեալքն , որք գետեալք և զետեղեալք են յերկինս

ՄԵԿԻՆ ՈՒԹԻՒՆ  
զըրոց զբազմութիսն որոշակի դիտէ ած , և զամենե-  
սեան զւոսս իբր յանուանէ կոչելով այսինքն նախա-  
սահմանելով ժաղով՝ յարքայութիւն երկնից : Հայո-  
ամենայն հայեցեալ մարդարեին՝ փառաւոր առանե-  
զնած՝ մեծացուցանելով զնա և զգօրութիւնորա ընդ  
իմաստութենորին , և ասէ :

**Ե.** Ած է ուէր մէր , և մէծ է զօրութենորա . իմաստու-  
թենորա ոչ գոյ բառ :

Ուեծուին այլ կրկնակի մասածի . մի՛ ըստ գոլոյ յին-  
քեան , և մի ևս՝ ըստ երեւելոյ առ արտաքս , կամ  
ըստ փաղանշանեալ լինելոյ յարարածոց . ըստ առաջ-  
նոյն ասէ :

**Ա.** Ած է ուէր : Այսինքն մեծ և անչափ է ած յինքեան  
ըստ ամենայն կատարելութեն իւրոյ : Այլ որպի՛ս ասէ  
իգնատիսս վարդապէտ ( 'ի մեկն . զուկ . առ . 32 . ) 'ի  
վերայ բանին , նաև եղիցի մեծ . \* մեծ ասելն ոչ եթէ  
,, ըստ չափոյ արժանաւորութեն կշռեաց զբանն .  
,, այլ վասն զի զափի բնութեն բանիւ յայտնել ոչ  
,, ունի՛ր ( հրեշտակն ) վասն այսորիկ միայն մեծ ա-  
,, սաց և լուեաց . այս և մարդարեից սովորութիւն է ,  
,, ըստ այնմ մեծ է տէր և մեծ է զօրութիւնորա .  
,, և մեծ քան զամենայն կուռս || . ( զայսմանէ տես և  
'ի սաշ . ձիուդ . 3 . ) Բատ երկրորդին ևս խօսելով  
մարդարեին՝ ասէ :

Եւ մէծ է զօրութենորա : Ծանիր՝ զի յած զօրութիւն  
իմաստութիւն և այլ կատարելութիւն թէպէտ և է մի  
և նոյն էութիւն ածութեն , բայց նոյն էութիւն ասի զօ-  
րութիւն ըստ որումէ սկիզբն առնելոյ զամենայն . և  
ասի իմաստութիւն ըստ որում է սկիզբն ձանաւելոյ  
զամենայն . Բատ որում է զօրութիւն կոչէ զայն մեծ ,  
այսինքն ամենամեծ . զի կարէ առնել յոշնչէ զմե-  
ծամեծս և զանհամարս , և պահել զգոլ նոցա յոշն-  
չութեն նոցին , և կառավարել զգործել նոցա ըստ  
ամենայն շարժմանց նոցին : Իսկ ըստ որումէ իմաս-  
տութիւն կոչէ անբաւ յասելն :

Իմաստութենորա ոչ գոյ բառ : Օ այս ասելով ոչ կոմի  
ցուցանել թէ գոյ յած անբաւ թօռով իմաստութիւն ,  
այլ թէ իմաստութիւնորա գոլով անսահման , ձա-

Ա Ա Հ Ա Մ . Ճ Խ Զ : 489  
 նաւէ զանթուս , այսինքն զանթաւ կարելիս , և զան-  
 համար ապագայս՝ ըստ ամենայն հանդամանաց նոցին :  
 Ու զի գոն այն կարելիք , ոյլ զի ինքն կարէ առնել  
 զնոսա . իսկ գոյն նոցա կարելի՝ հիմնի յայնմ ձանաւ-  
 ման՝ որով ած ըմբռնէ զինքն անթաւ օրինակաւ հա-  
 ղորդելի գոյ առ արտաքս , քանզի յայսմ ձանաշման  
 փաղանշանեալ լինի գոյն կարելեաց այսպիսի կամ  
 այսպիսի ըստ էութե և ըստ յատկութե իւրեանց :  
 Պատ վարդանայ , ասելն աստ \* մեծ է աէր , հայի  
 'ի հայր . և ասելն \* մեծ է զօրութի նորա , հայի  
 յորդի . իսկ ասելն \* իմաստութե նորա ոչ գոյ բաւ ,  
 հայի 'ի հոգին որ , 'ի խոստովանութի ամենաոք եր-  
 բորդութե . Օ այսոսիկ եղեալ մարդարեին խօսի  
 ապա և զիմնամոց գթութե նորա և արդարութե  
 ասելով :

Վ . **Կ** արանի զնելու տէր . և խնարդ առնէ շամբարուան-  
 ինչ յէտէր :  
 Ի սունին այ զոք նշանակէ գթութե իմն առնուլ  
 զնա 'ի կերկս խնամոց իւրոց և պաշտպանել զնա .  
 և զի զայս առաւելապէս առ հեզ և առ խնարհս  
 ցուցանէ , վասն այսորիկ ասէ :

**Բ** արանի զնելու տէր : Ա յախնքն թէ ած որ ամենա-  
 զթածն է և ողօրմած ոչ անտես առնէ զայնոսիկ՝  
 որք հեզքն են և խնարհք . այլ ընդունի զնոսա 'ի  
 ներքոյ պաշտպանուե իւրոց , և բարձրացուցանէ զնո-  
 սա : Իսկ որք ամբարտաւանքն են մերժէ զնոսա ,  
 վասն այսորիկ յարէ զինի , և ասէ :

Վ . ա խնարդ առնէ շամբարուանի ինչ յէտէր : Ա յախնքն  
 ած գոյով ամենելին արդար և շշմարիտ տեսեալ  
 թէ ամբարտաւանք իրը ինքնարաւ համարելով զան-  
 ձինս 'ոչ խոնարհին , լքանէ զնոսա 'ի խնամոց իւրոց ,  
 և առնէ 'զի նուատասային մինչեւ յերկիր , այսինքն  
 մինչեւ կոխիլ ընդ ոտիւք իրը զերկիր , որ է ասել .  
 ամենելին անարդս կացուցանէ զնոսա . և եթէ ոչ  
 արասցէ այսպէս յայսմ աշխարհի 'ի հանդերձեալն  
 ունի առնել . որպէս երկար գրէ եսայի (թ . 11-17.)  
 Կարձեալ խոնարհ արար ածը և զամբարտաւան դեսն  
 'ի հերքոց ժտէց հեզոց և խոնարհաց : Օ այսոսիկ հայե-

490      Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ ՞Ն  
ցեալ մարգարէին , և տեսեալ թէ աճ ոչ մեր-  
ժեաց իսպառ զժողովուրդ իւր՝ թողլով զնոսա յա-  
նարդ գերութէ , այլ 'ի հեղանալ նոցա 'ի նմին' ըն-  
կալաւ զնոսա , մատի 'ի շնորհակալութի և 'ի գո-  
վութի այ ասելով :

Է . ( ) բհնեցէ՛ զրէր խոսքով վանութիք . սաշմու ասացէ՛ նմա-  
օրհնութիք :

(Օրհնել զած լինի ըստ երկուց . մի՝ ըստ գոհանալոյ  
զնմանէ վասն բարերարութէց նորա , և մի ևս՝ ըստ  
գովելոյ զնա վասն բարութէ նորին . ըստ առաջնոյն  
ասէ :

( ) բհնեցէ՛ զրէր խոսքով վանութիք : Ուր բառս խոսքով վանու-  
թի՝ գնի փոխանակ շնորհակալութէ . յոր միտ կամի  
ասել . օրհնեցի՛ք զտէր գոհանալով և շնորհակալ մի-  
նելով զնմանէ վասն ամենայն բարերարութէց նորա  
զոր եցոյց մեզ , և մասնաւորապէս վասն աղատելոյ  
զմեզ 'ի գերութէ բարելացւոց : Այսպէս և ը երկ-  
ըորդին ասէ :

Ասշմու ասացէ՛ նմա օրհնութիք : Կամի ասել . 'ի գոհա-  
նալ ձեր զօյ վասն բարերարութէց նորա գովեցի՛ք  
ևս զնա՝ սաղմոս ասելով նմա վասն անբաւ բարութէ  
և մեծվայելութէ նորին , զի այն բարերարութի այ  
էր իրը զեղումն ներքին բարութէ նորուն :

Ա. յլազգ ևս կարէ կարգիլ այս բան . ըստ որոյ բառս  
խոսքով վանութիք՝ հայի 'ի դաւանութի հաւատոյ . իբր զի  
այնպէս պարտ է մեզ օրհնել զած , զի 'ի նմին օրհնու-  
թէ (որպէս ասէ վարդան) երեւեցի և դաւանութի  
հաւատոյ , գոնէ զօրութի կամ լոելեայն . յայս իսկ  
ասեմք \*օրհնութի և փառք հօր և որդոյ և հոգ-  
,, ւոյն նըլլ . և թէ \*օրհնեալ համագոյ նը երբոր-  
,, գութի . և այլն : 'Կարձեալ աստանօր առաջին  
հատուած այսր համարոյ ըստ յարմարական մեկնուն  
հայի յօրհնել զած գործով . ըստ որում սաղմոս ա-  
սելն գործարանաւ կատարիւր 'ի ցոյց այ բարութէն  
և բարերարութէ նորա , զօր ցուցանէ ոչ միայն առ-  
մարդիկ , այլև յայլ արարածս վասն մարդկան 'ի  
խնամելն անդ զնոսա ըստ իւրեանց հանգամանացն .  
զորոց խօսի մարգարէն 'ի յաջորդող . և նախ ասէ :

Է. **Ղ** զգեցաց զերինս ամուշը . պարբառը արար շահիք է  
իւր յերին :

Ա մակը են գոլորչիք բարձրացեալք յերկըէ . ՚ի բար-  
ձունս օդոյ մինչև յեթերական սահման . ուր ՚ի կա-  
րի իմն թանձրանալ նոցա՝ լուծանին յանձրե . Օ սյօ  
կարգ եղ ած ՚ի սկզբան անդ յերկըորդում աւուր  
արարչութե . (ծնն. առ. 6. 7.) յորում և յայտնի  
տեսաւ սքանչելի կարգնախախնամութե նորա . յայս  
ակնարկելով ասէ մարգարէն :

**Ղ** զգեցաց զերինս ամուշը . պարբառը արար շահիք է  
յերին : Կամի ասել . ՚ի տեսանելո՞ թէ ամպք պա-  
տեալ են զերկինս, մի կարծեր թէ զայն արկանէ ած  
վասն խափանելց զտեսութիւն երկնից, այլ իբրեւ ըզ-  
հանդերձ մերկանալի զգեցուցանէ զայն նմա . ընդ  
որով պատրաստէ զամբարս անձրեաց հոսել շայն  
յերկիբ . (զորմէ տես ՚ի սաղ. Ճ. 13.)

Հոդենորապէս, բառիւս երինս՝ նշանակի ՚որ զիրն,  
զոր ած զգեցոյց ամպովք մթուե . յորս և կան ամ-  
բարեալ անձրեք այսինքն իմաստք անբաւք, որը լու-  
ծանին յերկիբ այսինքն ՚ի միտս մարդկան ՚ի ձեռն  
ածիմաստ վարդապետաց եկեղեցւոյ . դարձեալ նշա-  
նակի ՚որ եկեղեցի . զոր պատեաց քո մարգարէնք և  
առաքելովք, վարդապետօք և թագաւորօք : Օ այս  
եղեալ մարդարէնս՝ առաջի մատուցանէ և զարդիւնս  
անձրեաց յիշանել նոցա յերկիբ . որովք բուսանին  
խոտք և այլ տունկք, և սնանին անսատնք և այլն .  
և նախ խօսելով զիսոտոց՝ ասէ :

Ե. **Բ** զգեցաց զերո՞ ՚ի չերինս, ստուզէ՞ ՚ի ծառայութէ  
յաբդին :

Օ սոյն ասաց մարդարէն և ՚ի սաղ. Ճ. 14. տես  
անդ . բայց զոր անդանօր խօսեցաւ յերկըորդ դէմն,  
աստ յերբորդ դէմն խօսի ասելով :

**Բ** զգեցաց զերո՞ ՚ի չերինս, ստուզէ՞ ՚ի ծառայութէ յաբդ-  
ին : Կամի ասել . ած հրամանաւ իւրով բուսոյց ՚ի  
մերինս և ՚ի դաշտս զիսոտս ՚ի պէտս անասնոց, և ս  
և զգալարիս՝ այսինքն զբանջարեղինս՝ ոչ այնչափ  
վասն անասնոց, որչափ վասն սլիտոյից մարդկան :

Ա. ՅԼ Քանդի յետ ստեղծեալ լինելոյ նոցա՝ եթե ոչ  
ուռոգեալ լինեին 'ի ջուրց՝ ցամաքեին և չորանային։  
մանաւանդ 'ի լերինս յորս տիրե յոյժ չորուհ՝, յայն  
ևս խնամ տանի ած ոռոգանելով զնոսա անձրեօք.  
զի սնանիցին և ամեսցեն, և սերունդ նոցա տեեա-  
ցէ՝ ցորչափ տեեն անասունք և մարդիկ։ Ծես զայռ-  
մանէ և 'ի սազ. Ճկ. 14. ուր որպէս ասացաք կրկնի  
այս բան յերկրորդ դէմս։ և որ անդ յառաջնում  
հատուածի զնի՝ խոտ անասնոց, աստ եղեալ է՝ խոտ  
'ի լերինս. ընդ որով իմացեալ լինի՝ թէ նաև այն՝  
որ յիշի աստ, է վասն անասնոց, առ ՚ի կերակրել  
զնոսա։

Տարոյասկէս 'ի լերինս այսինքն 'ի հպարտս ոչ բու-  
սանի դաշարի՝ արժանի մարդկային ծառայուեն, այլ  
խոտ այսինքն գործողութի՝ անասնոյ արժանի։ Խո-  
սի ապա մարդարէն զինսամելոյն ոյց զսնբանս և ասէ։

Ժ. 11 բայ անասնոց իերահուր. յագուց սկսաւուց՝ որ էար-  
դան առ նա.

Ա. յս բան կարգի 'իցուցանել թէ ած որպէս խնամ  
ունի 'ի վերայ բուսոց և անկոց 'ի սնուցանել և յա-  
ձեցուցանել զնոսա, սոյնպէս և 'ի վերայ ամենայն  
կենդանեաց. և քանզի 'ի կենդանեաց հասարակօրէն  
ցամաքայինք և օդայինք տեսանին մեզ, և սակաւ  
անդամ ջրայինք, վասն որոյ զերկուց միայն խօսի,  
այսինքն զցամաքայնոց և զօդոյնոց, յասեին։

11 բայ անասնոց իերահուր. յագուց սկսաւուց՝ որ էարդան  
առ նա։ 1. նասնովք իմացեալ լինին չորբոտանիք՝ ե-  
թէ վայրենիք և եթէ ընտանիք. և զի սոքա ծանօ-  
թագոյն են մեզ քան այլ կենդանիք, զսոսա 'ի մէջ  
բերէ, որովք և զայլս տայ իմանալ։ Սոյնպէս և ըշ-  
ձագս ագուաւուց 'ի մէջ բերելով ոչ 'ի բաց առնու  
զայլ օդային կենդանիս, այլ զնոսին ևս ընդ սոքոք  
տայ իմանալ։ Օ այսոսիկ զամենեսին ասէ, կերակրէ  
ած. զի որոց իրաց կարօտին 'ի սնանիլ պատրաստէ  
նոցա 'ի լերինս և 'ի գաշտու։ Ա. ՅԼ զի առանձին իմն  
օրինակաւ խնամէ զնագս ագուաւուց. որպէս ունինք  
ասել այժմ, զնոսա և եթ առաջի առնե, ասելով,  
Զագուց սկսաւուց՝ որ էարդան առ նա։ Դ քաղցնուլ

ձագուց ագռաւուց՝ ոչ կարելով նոցա ինքնին զտա-  
նել զիերակուր, աղաղակ բառնան և կունչեն, և այ-  
նու աղաղակաւ՝ որպես թէ առ ած կարդան, և ած  
որ տայ նոցա աղաղակել տայ ևս կերակրիլ, որպես  
գրի և զկորեանց առիւծուց՝ թէ \*ինդրեն յայլ ըլդ-  
,, կերակուր իւրեանց ||. (ՀՊ. 211.) Որով դիտէ մար-  
դարէն ցուցանել թէ ած որ կերակրէ զնոսա  
լլստի ասէ ոքն յակոր մծքնայ հայրապետ ('ի ձառն.  
ժը.) \* և դաւիթ ասաց. ձագուց ագռաւուց որք կար-  
,, դան առ նա, նա է համբարակ և կերակրէ. ըլդ-  
,, մարդ և զանասուն կեցուցանես դու ածը ||.

ի բերան թըքամց, և ուղիւրե ու ու ու  
Օ երկոսին կարծիս զայսոսիկ 'ի մի յարե վանական  
վարդապետ ('ի մեկն . յոր. գլ. լը.) և ասէ . \* Եւ  
,, ձադք նոցա (այսինքն ազուաւուց) առ տեր աղօս  
,, ղակեսցեն . . . ասի թէ 'ի ծնանիլն այս թուուն  
,, սպիտակաթոյը է գունով յորմէ օտարանան ծնողքն  
,, նորա, թէ ոչ իւր իցէ . և 'ի լորձն՝ որ իջանէ 'ի  
,, կտտացն՝ ժողովին մժղուկը, նովաւ կերակրի մինչ  
.. 'ի դարձ մօրն ||

Յաղումք ևս ասեն, թէ աղռաւեն կարի իմն մոռացող գոլով՝ ի մէկնիլն՝ ի բռւնսյ իւրմէ մոռանայ զձադս իւր, կամ լտեզի բռւնսյ իւրոյ թէ և նորոգ հանեալ

494 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
իցէ զձագսն . և նոքա անխնամ մնացեալ՝ աղաղակ  
բառնան , և կերակրին յայ : Քայս միտ վերածեն  
ումնք զայն բան , որ գրի . (զուկ . ժք . 24.) \* հայե-  
,, ցորուք ը ագռաւս , զի ոչ սերմանեն և ոչ հնձեն ,  
,, որոց ոչ գոն շտեմարանք՝ և ոչ համբարանոցք և  
,, ած կերակրէ զնոսա || :

Լիան ևս որք առասպելեն , թէ ագռաւսն յածելն ըդ-  
ձուս՝ նշան դնէ զամկս , և 'ի մեկնիլ նր , և 'ի ցրուիլ  
ամսոց ոչ ևս կարէ գտանել զայն , և եթէ այլ թըռ-  
չուն պատահէ սցի այնմ , և նստցի 'ի թուխս 'ի վե-  
րայ նորա , յելանել ձագռուն՝ տեսեալ թէ չէ 'ի տե-  
սակէ իւրմէ՝ թողու զնա , և յայնժամ ած ինսամէ  
տալով զկերակուր նոցա :

Վոյլ ոմանք ևս ասեն՝ թէ ձագք ագռաւուց փութով  
սկսանին թռչիլ քան զայլոց թռչնոց . և յեւանան  
յոյժ 'ի բունոյ իւրեանց , և ոչ կարելով գտանել կե-  
րակուր՝ թափառական շրջին և աղաղակեն , և ած  
հոգայ վասն նոցա :

Իստ այսոմ կարէ մեկնիլ և առաջիկայ բանդ . որ թէ-  
պէտ և յերը՝ ոչ յաւելեալ լինի բառդ առ նա . բայց  
քանզի յայլս առ հասարակ դնի այն , պարտ է և յերը՝  
իմանալ զնոյն գոնէ զօրութք :

Հոգեորապէս 'ի ձեռն ձագուց ագռաւուց իմանան  
ոմանք զհեթանոսս՝ որք էին որդիք սեւազգեաց ագ-  
ռաւուց այսինքն անհաւատից . և 'ի դառնալ իւ-  
րեանց և 'ի կարդալ առ քո՞ ած 'ի ձեռն հաւատոյ՝  
կերակրեցան 'ի նմանէ հոգեպէս : Վասամբ իմն ը-  
սմին խօսի և վանական վարդապէտ զրելով 'ի վերոյ  
յիշեալ տեղուջ . \*առակէ այսու ասէ զծնունդս մարդ-  
,, կան՝ որք անտեսեալք մինչ 'ի հեթանոսութեն էին ,  
,, եկեալ տէր ծնեալ աւազանաւսն կերակրեաց զնո-  
,, սա || :

Բարոյապէս՝ ամենեքին նոքա՝ որք խոնարհեալ իբրև  
զձագս աղաղակեն առ ած , և երկիւղածութք յու-  
սան 'ի նա , կերակրին 'ի նմանէ . իսկ որք հապարտու-  
թք իբրև զցիւս զռնւան կամ իբրև զձիս խխնջան ,  
ոչ համի ընդ նոսա ած , և ոչ կերակրէ զնոսա հոգե-  
պէս : Եւ զայսմանէ խօսի մարդարէն ձարտարութք  
իմն 'ի յաջորդ համարսդ ասելով :

Ժ մ . Ա ն է ը ն դ զ օ ր ո ւ թ է ս ի ո յ հ ա մ ե ց ա ս տ է ր ։ և ո չ ը ն դ ի բ ա ն ա ս տ ս ա ս տ ս ս կ ա յ ա յ ի հ ա մ ե ց ա ս տ :

Ժ ը . Ա յ լ հ ա մ ե ց ա ս տ է ր ը ն դ ե ր ի բ ա ն ա ր ե մ ե զ լ խ օ ս ի լ ։ մ ե զ լ ս ս տ ո ր ո ւ մ է կ ե ն դ ա ն ի ի ն չ ո ւ ն օ ղ ա յ ն պ ի ս ի զ օ ր ո ւ թ է ն ։ ս տ ե ղ ծ ե ա լ յ ա յ ։ ո ր ՚ի գ ի ր ս յ ո ր ա յ բ ա զ մ օ ք դ ր ո ւ ա տ ի (՚ի գ լ ։ լ թ ։ 19--25.) և ը ս տ ա յ ս մ ո չ է ա ր հ ա մ ա ր ց ե լ ի , և ո չ ա յ ն պ ի ս ի ի ն չ ը ն դ ո ր ո չ կ ա մ ի ց ի ա ն ։ զ ի թ է ո չ կ ա մ է ր ՝ ո չ ա ռ ա ն է ր ա յ ն պ է ս ։ Ե ր կ ր ո ր դ ՝ ը ս տ ո ր ո ւ մ վ ե ր ա բ ե ր ի ա ռ մ ա ր դ ս ։ և ը ս տ ա յ ս մ կ ա ր է լ ի ն ի լ ա ր հ ա մ ա ր ց ե լ ի , ո չ յ ի ն ք ե ա ն ՝ ա յ լ ՚ի մ ա ր դ կ ա ն ։ և ա յ ս յ ա յ ն ժ ա մ լ ի ն ի յ ո ր ժ ա մ մ ա ր դ ՚ի զ օ ր ո ւ թ է ս ձ ի ո յ ա պ ա ւ ի ն ի ՝ ո ր պ ի ս ի ե ղ և փ ա ր ա ւ օ ն ո ր հ ա ն դ ե ր ձ ձ ի ո վ ք կ ո ր ե ա ւ ։ կ մ յ ո ր ժ ա մ պ ա ր ձ ի ո ւ ն ի լ զ օ ր ա ւ ո ր ձ ի ս , և կ ա մ հ պ ա ր տ ա ն ա յ ՚ի վ ե ր ս յ բ ա զ մ ն ո ւ թ է ձ ի ո յ ո ր պ է ս ո ւ ա փ ս ա կ ի :

Ա յ ն պ է ս է ի մ ա ն ա լ և զ ի ր ա ն ա ց ա ռ ա ն , ա յ ն է ա մ բ ո ղ ջ կ ա զ մ ն ու ա ծ մ ա ր մ ի ն ո յ մ ա ր դ ո յ ն , ո ր յ ո մ ա ն ս կ ա ր ի զ օ ր ա ւ ո ր է և ա հ ե ղ , ո ր պ ի ս ի է ա ռ ա ւ ե լ ա պ է ս ՚ի հ ս կ ա յ ս ։ Ե ւ յ ա յ տ է թ է ո չ է ա ր հ ա մ ա ր ց ե լ ի ի ն չ ս ո յ ն պ ի ս ի գ ի ր ք հ ա ս ա կ ի յ ի ն ք ե ա ն ա ռ ե ա լ ։ ա յ լ լ ի ն ի ա ր հ ա մ ա ր ց ե լ ի հ ա յ ե լ ո վ յ ա յ ն ո ս ի կ ՚ո ր ք ա պ ա ւ ի ն ի ն յ ա յ ն ՝ ա յ ս ի ն ք ՚ի զ օ ր ա ւ ո ր ի ր ա ն ս ի ր ե ա ն ց , կ ա մ յ ա հ ե ղ ի ր ա ն ս հ ս կ ա յ ի ց , և կ ա մ պ ա ր ձ ի ն լ ի ն ի լ զ օ ր ա ւ ո ր ք յ ի ր ա ն ս ն , ո ր պ ի ս ի ե ղ և գ ո ղ ի ա դ ո ր ք ա ն կ ա ւ : { } ա յ ս ո ի կ ա կ ն ա ր կ ե լ ո վ մ ա ր դ ա ր է ի ն ա ս է :

Ա ն է ը ն դ զ օ ր ո ւ թ է ս ի ո յ հ ա մ ե ց ա ս տ է ր ։ և ո չ ը ն դ ի բ ա ն ա ս տ ս ա ս տ ս ս կ ա յ ա յ ի հ ա մ ե ց ա ս ։ Ա յ ս ի ն ք ՚ո չ հ ա մ ե ց ա ւ և ո չ հ ա մ ի ա ն ծ ը ն դ ա յ ն պ ի ս ի ՚ո ր ք ա պ ա ւ ի ն ե ա լ ե ն ՚ի զ օ ր ո ւ թ է ս ձ ի ո յ ։ կ ա մ պ ա ր ձ ի ն գ ո ր ձ ե լ ի ն չ զ օ ր ո ւ թ է ձ ի ո ց :

Ա յ ն պ է ս ո չ հ ա մ ե ց ա ւ և ո չ հ ա մ ի ա ն ծ ը ն դ ա յ ն պ ի կ հ ս կ ա յ ս ՚ո ր ք յ ո ւ ս ա ն ՚ի զ օ ր ո ւ թ է ի ր ա ն ա ց ի ր ե ա ն ց , և պ ա ր ձ ի ն յ ա ղ թ ե լ ն ո վ ա ւ :

Ը ս տ ա յ ս մ մ ե կ ն ո ւ թ է բ ա զ մ ա յ ս ր բ ն ա բ ա ն ի դ ն ի ն ը ս տ ա յ ն մ ձ ե ս յ ա ր տ ա ս ա ն ի ց , ո ր ո վ ա ն ո ւ ն ա ռ ա ր կ ա յ ի պ ա ր ձ ա ն ա ց դ ն ի փ ո խ ա ն ա կ ա ն ո ւ ա ն պ ա ր ձ ո ղ ա ց .

կամ անուն յուսացեալ իրի՝ դնի փոխանակ յուսացողի . որպիսի է և աստ . ուր բառքդ զբութիւն և իրանք որք են անուանք առարկայի պարծանաց մարդոյ կամ անուանք յուսացեալ իրաց , դնին փոխանակ անուան մարդոյ պարձեցողի կամ յուսացողի 'ի գօրութիւնից և յիրանս առն հսկայի :

Ո'արթ է փոքր մի այլազգ ևս մեկնել զայս բան՝ ը փոխարերութեալ առեալ , յոր միտ կամի ասել . ոչ համի ամ ընդ այնոսիկ՝ որք հպարտանալով կամին զօրաւոր ցուցանել զինքեանս իբրև զձիս կամ իբրև զհսկայս :

Դարձեալ կարէ այս բան և յայլ դեմն ըրջիւ իբր երկրորդական մեկնութեք . որով և միտ բանին լինի այս . ամ ոչ կամեցաւ զօրութեք ձիոյ մեծամեծ իրս գործել , և կամ իրանաք առն հսկայի յաղթութիւն կատարել . զի ոչ կարօտի այսպիսեաց : Օ այս եղել մարդարէին 'ի մէջ բերէ և զայնոսիկ , ընդ որս համի ամ , յասելն :

Այլ համեցաւ աէր ընդ երիւղածս իւր . և ընդ այնոսիկ՝ ոյտ յանուան յողորմութիւննորս : Ի յսինքն համութիւն ոյց բերքի առ այնոսիկ՝ որք որդիական երկիւղիւ պատկառին 'ի նմանէ . և թողեալ զմնոտի ապաւինութիւն անձին՝ յուսան յողորմութիւնորա . որպիսի են խոնարհք . ընդ սոսա ասէ համի , 'ի սոսա բերկրի , առ սոսա գոյ , զսոսա սիրէ , զսոսա ընդունի , և զսոսա փայփայէ աստ զեղմամբ չնորհաց և ուարդեաց իւրոց . և 'ի հանդերձեալն ժառանգութեան անձառ փառաց յաւետեան :

Ա Ե Գ Ա Մ Ա Ս Շ Յ Ո Ւ :

Բնծայութի հրաւիրանաց առ երուսաղեմ յօրհնել  
զտր որ ամբացոյց զնա, և անդորրացոյց զսահմանս նո-  
րա, և լիացոյց զորդիս նորուն բազմապատիկ բարեօք,  
և որ մեծն է՝ ետ նմա զիրաւունս և զարդարութի,  
զորպիսիս ոչ արար այլոց ազգաց :

Ա Լ Ե Լ Ա Խ Ա Խ Ա Խ Ա Խ :

**Պ**ահանձն երուսաղեմ զոեւ : 2 Եթ օրհնեա զած քա-  
մանը : 3 Օյ զօրացոյց զնեփու որոշ ուոց, և օրհ-  
նեաց զորդիս ու է ուեց, 4 Ու եր զահման ու է նորուն-  
թիւն . պարտութեա ուրենաց լուց զոեւ : 5 Ա սահնէ զբա-  
նուր ուեցիւ : զավաշ զնենան պարտութիւն նորս : 6 Դաէ ըշ-  
ցիւն որդիս զար, և զնեփ որդիս իւշէ օսեւաց : 7 Ա բնանէ  
զանան որդիս պարտութիւն . առաջն որոշ ու իւրէ իւ-  
լու : 8 Ա սահնէ զբան իւր՝ և հուլ զնուն . զնունցն հուլմա, և  
գնուոցն զնորս : 9 Պարտութիւն իւր յահնելքայ, զարտութ-  
թիւն և զիրաւունս իւրոյէլս : 10 Ու այսոյէս արար անենոյն  
աշխաց ուեւ : և զարտութթուն եր ու յայրանեց նոցա :

Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ի Բ Բ :

Ա Լ Ե Լ Ա Խ Ա Խ Ա Խ Ա Խ :



**Զ Ա Ր Ա Զ Ե Ա Ր Գ Ի Բ Ր Մ Ո Ս Ս**  
մեր յաւելեալ լինի և բառս ի բաւել .  
բայց այդ ոչ գտանի յայլս, այլ յամենաւ-  
սին և յայլ ամենայն թարդմանութիւն ըստ զնելոյ  
մեր գրի, Ա Լ Ե Լ Ա Խ Ա Խ Ա Խ Ա Խ , զորմէ տես  
'ի վերնագրի ձիւն . սաղմոսի : Քերբայականն այս

9 Ա Բ

Մ Ե Կ Կ Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
սաղմոս չունի ինչ վերնագիր և ոչ իսկ բաժանի ՚ի  
նախընթացէն , այլ է մի ընդ նմա : Աշ որպէս այն  
սաղմոս ըստ հասարակ կարծեաց հայի ՚ի ժամանակ  
դարձի գերութեն , սոյնաբէս և այս . և հաւանական  
է ասել՝ թէ այս սաղմոս ասացաւ յետ աւարտման  
սղարսոյի քաղաքին , ՚ի չնորհակալութի առ ամծ վասն  
յաջողելոյ նորա զայն գործ , և վասն անդորրացուցա  
նելոյ զքաղաքն զայն և զազդն ՚ի խաղաղութէ . խօ  
սելով միանդ ամայն և զհատարակական ինսամոյն այ ,  
զոր ունի ՚ի վերայ արարածոց , և ապա զմասնաւոր  
ինսամոց նորա , զոր եցոյց ազգին իսրայէլի : Աշ քան  
զի երուսաղէմ օրինակ էր եկեղեցւոյ՝ ևս և երկնային  
քաղաքի , որ ինչ ասին ՚ի սաղմոսի աստ հայելով ՚ի  
նա , վերածին ՚ի սոսա :

### Բ Ե Ռ Ե

Թ . ♫ Ա ս վ ե ա բ ո ւ ս ա ղ է մ զ է բ :

Ե . ♪ Ա ս հ ն ե ա զ ա ծ ո ւ ս ի ս է ս :

### Մ Ե Կ Կ Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն Ե

Դիմառնութե ձեռվ սկսանի մարդարէն հրաւիրել  
զերուսաղէմ՝ ՚ի գովութի այ . որով դիտէ չքնաղ և  
պանծալի ցուցանել զբանայ յորդ որանաց իւրոց , միան  
դամայն և ազգու առնել զնոյն , և որպէս թէ այսու  
զարթուցանել զերուսաղէմ՝ յասելն :

Գ Ա Վ Ե Ա բ ո ւ ս ա ղ է մ զ է բ : Ա ամի ասել . ով երջանիկ  
քաղաքդ երուսաղէմ ընտրեալդ յայ՝ հայեաց միան  
դամ՝ զինչ ինչ արար քեզ ամծ , յորպիսի թշուառու  
թեց ազատեաց զքեզ , քամնի՞ մեծամեծ երախտիս ե-  
ցոյց ՚ի քեզ , և որքան բարեօք լցոյց զքեզ . գովեա  
ապա և դու զնա :

Ուր գովելն դնի ըստ երկուց , այսինքն ըստ գոհա-  
նալոյ և ըստ փառաւորելոյ . ըստ գոհանալոյ դնի՝  
վասն ընդունելոյ նորա յայ՝ զայնքան բարիս . ըստ  
փառաւորելոյ դնի՝ վասն ունելոյ զայնպիսի ամենա

բարի մոր . ըստ առաջնոյն դնի 'ի յայտնել զբան-  
չելիսն այ . և ըստ երկրորդին դնի 'ի պատմել զիառո-  
նորա . ըստ որում բացատրել մովսես վարդապետ ('ի  
մեկն . ժամագր . երես . 166 .) յասելն . \* գովեա  
,, երուսաղեմ զոր , այսինքն զմեծութիւն փառացն  
պատմեա , և զբանչելիսն յայտնեա . Եւ քանզի սիոն  
էր երեւելի մասն քաղաքին , առ նա դարձուցանէ  
մարդարեն զբան իւր և ասէ :

**Ե**ւ օրհնեա զած ու սիոն : Ինառդ օրհնել դնի աստ 'ի  
նոյն միտս 'յոր միտ մեկնեցաք զգովելն , մանաւանդ  
զի յերբ 'և յայլ թարգ "յերկոսին ևս նոյն բառ դրի ,  
այսինքն գովել . ուստի նոյնպէս մեկնի և այս , որպէ  
թէ եգեալ էր . և դու սիոն՝ որով պարծի քաղաքդ  
երուսաղեմ , օրհնեա զոծ՝ որ եղեւ ած քո , և անուա-  
նեցաւ ած իսրայէլի : Օ այս եգեալ մարդարեին 'ի  
մէջ մատուցանէ ապա և զառիթս օրհնելց զոծ և  
ասէ :

**Է** . **Օ** է շրայնց չնէժա դրանց առ . Ե օրհնեա զորդէն  
ու 'ի տէլ :

' Տ շինել երբայեցւոց զպարիսպն երուսաղեմի և 'ի  
կանգնել զաշտարակս նըր՝ շրջակայ ազգք գրդաեալ  
ընդդէմ նոցա՝ բազում իրօք ջանացան խափանել  
զայն՝ մինչև որպէս գրի . (դ . եզր . դ . 1-10 .) \* Ժո-  
,, զովիլ նոցա 'ի միասին , գալ և պատերազմիլ ընդ  
,, երուսաղեմի : Տեսեալ զայն որդւոցն իսրայէլի  
դիմեցին յած ազօթիւք , և յաջողեաց նոցա տեր .  
որով և կարային նոքա շինել զպարիսպն , և ամրա-  
ցուցանել զքաղաքն , և խազաղութիւն բնակիլ 'ի նոմա .  
և զի մեծ եղեւ առ նոսա այս բարերարութիւն , և օրի-  
նակ մեծի խորհրդոյ , զայն զայս նախ առաջի մա-  
տուցանէ մարգարեն , ասելով :

**Օ** է շրայնց չնէժա դրանց առ : Երիք ասին այն փոկք  
կամ պահանգք՝ որը գնին 'ի յետուստ դրան աղխիւք  
յամբութիւնորին , զի մի կարացեն թշնամիք բա-  
նալ զայն : Օ այսպիսի նիզս գրանց քոց ասէ զօրա-  
ցոյց տէր : Այս բան եթէ փօխաբերաբար առցի ,  
նովիք նշանակին զօրաբարել , յեսու սեղեկեան , և  
այլն , զօրս զօրայոյց տէր : Եսկ եթէ պարզապէս առ .

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն  
ցի՝ սովին ոչ ցուցանի՝ թէ զնոյն զայն նիւթական  
նիգսն զօրացոյց, այլ ոճ իմն է խօսելոյ, որով նշա-  
նակի ամրութիւն քաղաքին, յոր միտ կամի ասել. մի  
երկնչիր երուսաղէմ'ի սպառնալեաց թշնամեաց քոյց,  
զի ած է պաշտպան քո. և աւասիկ նա ինքն յաջողե-  
լով զշինուի պարապաց քոյց՝ ամրացոյց զքեղ շուրջա-  
նակի, և անդորրացոյց զբնակիւս քո. որոյ վասն յա-  
րէ զկնի և ասէ:

Եշ օբհնեաց լըրդիս ժա 'ի տէլ: Որդւովք իմացեալ լինին  
ասաս որդիք իսրայէլի բնակեալք յերուսաղէմ', և յա-  
մենայն սահմանս նորա: Օսոսա ասէ օրհնեաց ած.  
իսկ այս օրհնութիւն ըստ երից եղե. մի՛ ըստ անդոր-  
րանալոյ նոցա յերեսաց թշնամեացն. երկրորդ՝ ըստ  
փութով զարգանալոյ նոցա, և աձելոյ. և երրորդ՝  
ըստ լիանալոյ բարեօք. և քանզի դիմառնութիւն  
սի մարգարեն, յաւելու զբառդ՝ 'ի տէլ, փոխանակ  
ասելոյ յամենայն սահմանս քո կի՞ բովանդակ հրե-  
աստանի, ըստ որում յամենայն տեղիս նոցա եղե  
խաղաղութիւն և լիութիւն բարեաց. զոր բացայացտակի  
ևս առաջի գնէ մարգարեն, 'ի յաջորդ համարն ա-  
սելով:

Դ. ն՛ եր լսահման ժա 'ի խաղաղութիւն. պարագանելք յո-  
քնաց լուս լուս:

Յետ դարձի գերութեն թէպետ և 'ի սկզբան անդ  
տառապեցան որդիքն իսրայէլի 'ի շրջակայ ազգաց,  
բայց 'ի թագաւորելարտաշտի դարեհի որդւոյ վըշ-  
տասպեայ՝ մնացին 'ի խաղաղութե ոչ սակաւ ժամա-  
նակս. քանզի որոն աւանդի (դ. եզր. դ. 16) տեսեալ  
թշնամեաց նոցա, թէ թագաւորն պարսից իբր 'ի  
հրամանացն այ պաշտպան լինի նոցա, ոչ ևս համար-  
ձակին յառնել 'ի վերայ նոցա, և կամնեղել իւիք  
զնոսա. որով և լինել նոցա աներկիւդ վարել և սեր-  
մանել և ժողովել զարդիւնս բարեաց: չչայս հայս  
առաջիկայ բանդ ըստ նկարագրին յասելն:

Դ. եր լսահման ժա 'ի խաղաղութիւն: Լամի ասել. տեսա-  
նեսն երուսաղէմ' (թէ յորպիսի խաղաղութե բնակե-  
ցոյց զքեղ ած յամենայն սահմանս քո, և քանի բարեօք  
լոյց զքեղ. զորմէ 'ի մասնաւորի ևս խօսի ասելով:

Պարաբռառնք շորէնոյ լցոց չէն. Պարաբռառութե յորենոյ իմացեալ լինի ու միայն ազնուութե յորենոյ, այլև առատութե նորին, և բարեսնունդն լինիլ. Ե այսու պարտ է իմանալ և զպարարտութե այլոց արգասեաց. իսկ պատճառ միայն զցորեանն յիշելը այս է, զի 'ի մէջ ոյլ ամենայն արգասեաց պիտանագոյն է յորեանն. ուստի և 'ի յիշելն զայն՝ զիտէ և լոյլու իմացուցանել. որով և կամի ցուցանել՝ թէ ած լոյլ

և լիացոյց զորդին խօրայելի ամենայն բարեօք, հոգեորապէս՝ այսորիկ բանք հային յեկեղեցի որ, զորոյ զնիդմն, այսինքն զհաւատսն զօրացոյց քո, մինչև և ու դրունք դժոխոց կարեն զնայաղթահարել. զօրացոյց և զառաքեալն իբրև զնիդս. օրհնութեամբ. և զորդիս նորա ամենայն հոգեոր օրհնութեամբ. որպէս գրէ առաքեալն ( եփես. տ. 3. ) ևս և յաշխարհ ամենայն զամենայն սահմանս նորա՝ այսինքն զամենայն մասնաւոր եկեղեցիս, և ընդհանրապէս զամենայն վիճակս նորին եղ 'ի հոգեոր խաղաղունք. մինչեւ յամենայն սկսուածս եկեղեցական կարգաց՝ խաղաղութե բանիւք վարիլ յասելն \* և ևս խաղաղութե. և քահանայից անսպակաս զնոյն բաշխել ասելով \* խաղաղութե ամենեցուն || : | ցոյց դարձեալ զորդիս սիօնի պարաբռութե սրբազն խորհրդոց՝ մանաւանդ խորհրդոյ հաղորդութե. և փափկացոյց զնոսա պարաբռութե աւետարանական վարդապետութե :

Ի յլ այսոցիկ ամենայնի լիապատար կատարումն եղի. յի 'ի վերինն երուսաղէմ. ուր է աներկեան ապահովութի և անվլոդով խաղաղութի, ամենաբաւական լիութի, և սխրալի յագուրդ երանական պարաբռութե. ուր և յայտնի տեսցի՝ թէ նա է՝ և ու սա ձըշմարիտն երուսաղէմ. քանզի երուսաղէմ թարգմանի տեսութի խաղաղութե, որ տիրապէս և անխառն գտանի անդ. իսկ աստ 'ի վերայ երկրի ըստ մասին միայն և խառն ընդ անհամար խռովութիս և ընդ դժնեայ հալածմունս :

Օ այսուիկ յառաջ բերելով մարգարեին՝ կամի աղդու առնել շնրաւիրում յորդորանաց իւրոց 'ի խրախուսելն զերուսաղէմ օրհնել և գովել զած : | յլ

որպէս զի ազգողագոյն ևս կացուացէ զայն, 'ի մէջ  
բերէ և զհասարակական բարերարութիւնն այ՝ կամ  
զինամսն զորս ցուցանէ ած առ ամենեսին. և ապա  
բաղդատելով լուդ այնս զմասնաւոր խնամն բարերա.  
բութեն այ՝ զոր եցոյց առ իսրայէլ ցուցանէ թէ  
քանի մեծ եղե այս քան զայնոսիկ. վասն որոյ առե  
նախ :

**Ե.** Առաջ զբան էոր յերիէր. Հաղաղ ընթանոն պար-  
գաճա նորա :

'Ե սր գիրս բանն այ օրինակի յանձրե կամ 'ի ձիւն.  
ըստնմ (եսայ. ծէ. 11.) \* զորօրինակ եթէ իշանի.  
,, ցէ անձրե կամ ձիւն յերկնից, և անդրէն ոչ դառ-  
,, նայ մինչեւ արբուացէ զերկիք, ծնցի և բղխեացէ.  
,, և տացէ սերմն սերմանողի՝ և հաց 'ի կերակուր:  
,, Այնպէս եղիցի բանն իմ, որ ելանէ 'ի բերանոյ  
,, իմմէ. մի դարձցի դատարկ՝ մինչեւ կատարեացէ:  
,, զոր ինչ կամիցիմ: չչայս նմանութիւ առակելով  
և աստ մարգարեին ասէ:

**Ե** Առաջ զբան էոր յերիէր. Հաղաղ . . . նորա: Իւառոս բան՝  
զոր և կոչէ պատգամք՝ ոյլեայլ նշանակութք կարէ  
առեալ լինիլ աստ. մի՝ փօխանակ հրամանացն այ,  
յոր միտ կամի ասել. յամենայն տեղիս առաքէ, ած  
զհրամանն իւր՝ ոչ ձայնիւ, այլ ազգեցութեամք, իբր  
զի հրամանն այ ազգէ յամենայնի և յամենայն տե-  
ղիս, որպէս ազգէ անձրե 'ի ցամաքեալ երկիք. և  
զորօրինակ 'ի յորդել անձրեոյ՝ հեղեղք ընթանան,  
այսպէս և 'ի զօրանալ հրամանացն այ՝ վաղվաղ ըն-  
թանան պատգամք հրամանաց նորա, այսինքն փու-  
թով և անխափան կատարին այն հրամանք նորա.  
զոր և վասն այսորիկ կոչէ պատգամ. որով նշանակի  
բան վերնագունի ևսե բան ազգու և աննահանջե-  
լի: Իստ այսմ մեկնութե հրամանն այ հայի յայն,  
որ նշանակէ զազգեցութիւ արարյական սկզբանն 'ի  
գործել զամենայն. զորոյ զներգործութիւնն ըստ քա-  
նի մի իրաց յառաջ բերէ մարգարեն յերիս յաջորդ  
համարսդ, այսինքն է արտադրել զձիւն, զմէգ, ըզ-  
սառն և այլն:

Երկրորդ՝ բառիւս բան՝ իմացեալ լինի տեսլութիւն

այ, կամ իմաստութի նորա . որ ըստ ասելոյ իմաստ-  
նոյն (ը. 1.) \* ձի ՚ի ծագաց մինչև 'ի ծագս օդ-  
,, տակար առողջութք , և դարմանէ զամենայն քաղց-  
,, րութք . և գարձեալ թէ \* գարմանէ և ընդմել-  
,, տանէ ընդ ամենայն վասն յատակութե . (իմաստ-  
է . 241) Խակ առաքելն ոյ շտեսուի իւր յերկիր  
է նախախնամել նորա զամենայն որ ինչ է յերկիրի ,  
և այն՝ անվրեպ յամենայնի . որոյ վասն դնէ թէ վաղ-  
վաղ ընթանան , այսինքն անվրեպ կատարին . Խւ ը  
այսմ մարթ է զբառդ պարգևանք՝ առնուլ աստ խելա-  
մտութե ձեռվ փոխանակ գործոց նոյն պատգամացն  
այ , այսինքն են ներդ ործութիք նախախնամութեան  
նը , առեալ զանուն պատճառին փոխանակ անուան  
առողջոն բար ձարտասանից :

գործոցն ըստ Ֆարմասանից

Սորբորդ՝ բանն կարէ առեալ լինիլ աստ և ճառին՝  
փոխանակ այնը, որ բերի յօրինակ անձային բանին,  
այսինքն փոխանակ անձրևոյ, առեալ զանուն օրինա-  
կեցելոյն փոխանակ անուան օրինակին. և և այսմ  
կամի ասել. անձ բանիւ կամ հրամանաւ իւրով առա-  
քէ անձրե յերկիր, և ազգուութք պատգամաց նո-  
րա ընթանան հեղեղք մեծամեծք: Վայս մեկնութեն  
թէպէտ և կարէ անախորժ թուիլ ունանց, բայց  
հայելով 'ի յաջորդ բանսդ՝ երկի լինիլ հարազա-  
տագոյն քան զայլս, և կարգի բանին համաձայն. և  
որում զչետ յարէ մարդարեն և զարտագրիլ ձեան,  
և միգի, և ապա սառին և այլն:

Վարդանոսիւն առեալ՝ պարզադոյն նկարի ՚ի սմբն խորհուրդ մարդեցութե. յորում ձշմարտիւ առաքեաց ած զբան իւր այսինքն զօրդի իւր յերկիւը ՚ի մարդանալ, որով և վաղվաշը ընթացան և լցան ամե-

նայն պատգամք հին օրինաց, զորս իբրև զստուերթ ետ ոծ : Դարձեալ նա ինքն որդին այ առաքեաց ըշբան աւետարանին իւրոյ յամենայն երկիր . և պատգամք նորա վաղվաղ ընթացան ՚ի ձեռն առաքելոց : Օ այս եղեալ մարդարէին՝ իջանէ այժմ խօսիլ զմասնաւոր ինչ ներգործութեց նախախնամութեն այ և հրամանի նորա առելով :

**Է.** **¶** Անէ շյիւն որդէս զառ : և զմէդ որդէս դոշէ յանեաց :

**Է.** **¶** Բնանէ զստան որդէս պատառու . առաջի ցրոյ նոր և ինըէ իու :

Զիւնն է թանձր ամսպ սառուցեալ՝ որ ոչ ևս կարելով կալ ՚ի բարձունս՝ թօթափի ՚ի վայր, և երեխ իբր զասր սպիտակ : Խսկ մշգն է գոլորշի ամսպանման և երեխ իբրեւ փոշի ջրեղէն . որ եթէ ՚ի բարձր տեղիս իցէ՝ իբրեւ ամսպ տեսանի . ըստ որումնչմարեմք ՚ի վերայլերանց բարձանց : Ա. Հ. կարկուտն է անձրեսառուցեալ յիջանելն ընդ ցրտային սահման օդոյ : Խսկ սառն է պաղեալ ջուր միազանդուած, յերեսս գետոց կամ լճից, և այլն . որ բեկեալ բաժանի ՚ի համուածս իբրեւ պատառս : Օ այս ամենայն թէպէտ և ՚ի ձեռն երկրորդ պատճառաց գործէ ոծ, բայց քանզի ինքն է որ առնէ, բանիւ կամ տեսլուը նախախնամուել իւրոյ . սմին իրի նմա տայ մարդարէն . և նախ զձեանէ խօսելով ասէ :

**¶** Անէ շյիւն որդէս զառ : Ա. յախնքն առնէ՝ զի թանձր ամսպ սառեսցին, և իջեալ ՚ի բարձանց նստցին ՚ի վերայ երկրի, և սփռեսցին որպէս զասր, այսինքն որպէս սպիտակ բուրդ : Եւ ըստ այսմ բայս դնէլ յաւետ հայի ՚ի սփռել զձիւն յերեսս երկրի՝ ուրնստի, քան յարտադրել զնոյն : Խսկ պատճառ օրինակ բերելոյ զասրն՝ այն է, զի ՚ի գզիլ նորա թազիւ՝ որ է աղեղանման գործիք բամբակագործաց, առաւել ևս սպիտակագոյն ծուատեալ և ցնդեալ՝ իջանէ ՚ի վայր, և նստի իբրեւ զձիւն . յոր միտ բաշօւմք յարտաքնոց զձիւնն կոչեն ասը ծուրց : Այսելով ապա մարդարէին և զմիդէ՝ ասէ :

Եւ զիկ որդես քոշի ցանեաց : Ի յսինքն արար ած՝ զի լինիցի մէ գ ՚ի սասորին կողմն օդոյ . և քանզի մէ գն իբրև փոշի երեխ աչաց մերօց , փոշոյ նմանեցուցանե զայն , որ իբրև թէ ցանմամբ դայ . որոյ վասն դնե զցանելն : Եւ զի մէ գ յիջանելն՝ երբեմն իբրև զե ղեամն նստի , վասն որոյ եզնիկ կողըացի փոխանակ միգի՝ եղեամն ընթեռնու . (՚ի գլ. ծը .) յասելն . \* դնե զձիւն իբր զասր , և զեղեամն իբրև զփոշի ցա ։ նեաց ։ Խօսի ապա և զսառնե կամ զկարկտէ ա սելով :

**Ա** բիանէ զսառն որդես պարունակու : Եթէ բառս աբիանէ ղիցի աստ փոխանակ առնելոյ կամ գոյաւորելոյ կամ մածուցանելոյ և այլն , յայնժամ և բառդ ստու առել լինի ըստ յատուկ նշանակութէ . և միտ բանին լինի այս . ած առնէ՝ զի ջուրք կարծրացին և լինիցին սառն , և մասունք նոցա լինիցին իբրև զպատառս վիմաց : Խակ եթէ բայդ աբիանէ ղիցի փոխանակ հոսելոյ , բառդ ստու առեալ լինի փոխանակ կարկ տի . զի կարկուտք առ երբ ՚ փոխարերութը իմն կոտորք սառին կոչին՝ զորս արկանէ ած՝ այսինքն հոսե յերկնից : Եւ զի յայսցանէ այսինքն ՚ի ձեանէ և ՚ի սառնէ պատճառի ցրտութի մեծ , զայնմանէ ևս կա մելով խօսիլ յարէ զկնի և ասէ :

**Ա** սաշէ յրոյ նորա ՚ իտէ իւլ Ի յս եղանակ խօսից եռ մարտասանական , որպէտք մարդարէն ցուցա նել զսաստկութի ցրտութէ , և այնու մեծացուցանել զտեսութին ոյ . որպէս թէ եգեալ եր . զորօրինակ յամառան առնէ ած՝ զի ջերմասցին օդք , սոյնպէս և ՚ի ձմերան առնէ՝ զի ցրտասցին նոքին . զոր և այն չափ սաստկացուցանէ երբեմն , մինչ զի եթէ երկար թողցը՝ ոչ կարէր կալ մարդ : Ի ստանօր յինն ձեռա գիրս՝ կեալ զըթ . իսկ յայլս կալ . որպէս եւ յերբ ՚ : Եւ այս ամենայն կարգի տու ՚ի բարեռք մնունդ տըն կոց և յառողջ պահպանութի կենդանեաց . զի թէ միշտ ջերմ լինէր , ցողէին սննդարար և առողջարար ողիք , և պատճառիւր տկարութի ՚ի մարմին . թէ պէտ և կարէր ած այլուստ զայլ գարման մստակա րարել . օ այսոսիկ յառաջ բերելով մարդարէին՝ ընդ սոքիմք տայ իմանալ և զայլ գործս տեսչութեն ոյ .

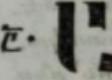
508 Մ Ե Կ ՚Ն Ո Ւ Թ Ւ Ւ ՚  
որով և կամի յորդորել զմարդիկ և առաւել ևս զո՞ր-  
դիսն խրայէլի ՚ի գովութիւնը, և ՚ի չնորհակալուն  
նորս վասն այսչափ խնամոց նորին :

Հոգեորապէս ՚ի ձեռն ձեան և միգի, ևս և սառին և  
կարկտի՝ մարթ և իմանալ զգէսպէս նեղուին, զո՞րս  
կրեցին մանկունք եկեղեցւոյ. բայց գտանելով՝ ՚ի  
նոսան և միսիթարութիւն մեծ, ըստ առաքելոյ՝ թէ լի  
եմք միսիթարութիւնը ... ՚ի նեղութիւն. ( բ . կոր . է .  
4 . ) վասն զի այն նեղութիւնը զորս տայ անձ, թէպէտ  
իբրև զձիւն ցրտազին վշտագնեն, բայց նաև իբրև  
զասր ջերմացուցանեն զհոգին. և դարձեալ թէպէտ  
և իբրև զմէգ մթացուցանեն, բայց տուեալ լինին  
իբրև զփոշի առ ՚ի շարժել ՚ի փոշիմանուի՝ այսինքն  
յտպաշխարութիւն : Խւ ևս թէպէտ և իբրև զառն  
երեւին՝ բայց անձ տայ զայնս իբրև զպատառս սննդա-  
բար հացի ՚ի միսիթարել և ՚ի սնուցանել զհոգի մար-

դոյ :

Դարձեալ այլով իմն փոխարերութիւնը ՚ի ձեռն միգի  
նշանակի կամ փարթամութիւն աշխարհի, որ իբրև ըշ-  
մէգ մթացուցանէ զտեսութիւն մտաց, և իբրև փոշի  
ցնդի. ըստ որում ասէ սարդիս չնորհալի ( ՚ի մեկն .  
ա . պետ . ա . 24 . ձառ . է գորդ . ) \* մեծութիւն մեր  
,, իբրև զաւազ անպիտան կամ իբրև զփոշի՝ զոր տա-  
,, բաւ մըրիկի : Խսկ ՚ի ձեռն սառին նշանակին աղ-  
գի ազգի պատահարք եթէ ըստ յաջողութեց մասին  
և եթէ ըստ ձախորդութեց : Ըօրս եթէ ՚ի թոյլ  
տուութէ այ տիրեսցէ ցրտուի ՚ի հոգին կամ իւը-  
տութիւն, յերկարիլ այնը՝ գժուարին լինի կեալ . ըստ  
որոյ ասէ . \* առաջի ցրտոյ նորա ո կարէ կալ . զի  
\* եթէ ոչ կարձեին աւուրբն այնոքիկ՝ ոչ ապրէր ա-  
,, մենայն մարմին . ( մատ . ինք . 22 : )

Վըդ յետ առաջի գնելոյ մարդարէին՝ թէ զիարդ-  
բերի խնամքն այ յարտագրուի ձեան, և սառին և  
այլն, խօսի ևս թէ զիարդ բերի և յայլափոխութիւն  
նոցին . վասն որոյ յարէ զկնի և ասէ :

Ե .  առաջ զբան իւը՝ և հուշ շնորս . նշնոցին հումք՝  
լ գնասին չարք :

Դառդ բան՝ աստանօր զնի ըստ այնմ առաջին առ-

ման՝ զոր եղաք՝ ի նախընթաց համարն, այսինքն փռ-  
խանակ հրամանին այ. զի որով բանիւ հրամանին նո-  
րա լինին ձիւն, և սառն, սոյնովէս և բանիւ հրամա-  
նին նորա լուծանին. Այս հայելով ասէ:

Ա սորա լուսաբան է ի յու բարեկալ  
վարէ զբան իւր՝ և հալէ չնոսա : Լամփ ասել . առա-  
քէ զըրաման իւր , կամ հըրամայէ ձեան և ստոին ,  
նոյնպէս և միզի և եղեման . և հըրամայէ լոյլ լուծա-  
նէ զնոսա 'ի ջուր . և զայս թէպէտ բազմապատիկ  
օրինակաւ առնէ , բայց որ հասարակն է զայն 'ի մէջ  
բերէ մարգարէն ասելով :

Հոգ և որապէս, այս բանք հային 'ի գեմա փրկութենաց ործ խնամոց հօր և որդւոյ և հոգւոյն առյ. քանզի հայրն երկնաւոր առաքեաց 'ի փրկութի մեր զանիւր. որ հնազանդ եալ 'ի մահ խալի՝ հալեաց զառն մեղաց, և զձիւն փառաց աշխարհիս. շնէցին ապա հողմութենք չնորհաց հոգւոյն առյ. որով ջուրք բազումք այսինքն ժողովուրդք բազումք հալեցան և գնացին ընդ ձանապարհ կենաց: Կամ գնացին ջուրք քարութենք ընդ անջրդի հոգիս, և զովացուցին: Օ այս ամենայն արար և առնէ անձ ցուցանելով զինամն տեսլութեն իւրոյ առ ամենեսին. բայց զմաննաւոր խնամն իւր ոչ այսպէս եցոյց ամենեցուն, ոյլ որդւոցն իսրայէլի. իսկ թէ որ էր այն մասնաւոր խնամք, յայտ առնէ մարդարէն ասելով:

**¶.** Առաջ պատճեն է-ը յախովայ. Կարգաբուժել և դիմումներ էլուստակել:

Ե. Այսպէս արար ամենայն աղքաց ուն . և պատրաստած  
էր ոչ յայտնեաց նոյն :

Առեւ է յոյժ զանազանութին այն՝ որով ած յայտնեաց  
զինքն ազգին իսրայէլի և այլոց ազգաց . զի այլոց  
յայտնեաց և յայտնէ 'ի ձեռն արարածոց . ըստ որում  
գրէ . առաքեալն (Հռովդ. ա. 20.) յասելն, [թէ արա-

Մ Ե Կ 'Ն Ո Ւ Թ Ի Կ 'Ն  
բածովքս իմացեալ տեսանին ածուկի նորա և զօրու-  
թի և այն . իսկ ազգին իսրայէլի՝ գերազոյն իմն  
օրինակաւ , այսինքն խօսելով ը նոսա , և երկեցու-  
ցանելով զօրութի իւր 'ի ձեռն ազգի ազգի նշա-  
նաց . ուստի օտար ազգաց ևս թէպէտ պատմեաց ,  
բայց ոչ որպէս իսրայէլի . յայս իսկ չառ!՝ ոչ արար ,  
այլ թէ ոչ այսպէս արար . յայս իսկ իրը պահանձանօք  
իմն խօսի ասելով :

**Պ**արէ շբան իւր յահանքայ . պարտորանելի և շիբանան  
իւրայէլի : Իւանիւ իմացեալ լինի ասոտ այն ամենայն  
յորում յայտնեաց ած զինքն , և զպէսպէս խորհուրդ ս  
իւր 'ի հաւատալ . իսկ արդարութիւնք իմացեալ լինին  
հրամանաք և օրէնք այ 'ի կատարել . այլ իրաւամբք ք  
իմացեալ լինին դատաստանք արդարք յորոշել զիրա-  
ւունս իւրաքանչիւրոց : Օ այս ամենայն ած պատմեաց  
ասէ և պատմէ ազգին յակորայ , որոյ վասն ասէ և  
ազգն այն պարաւաորի օրհնել զնա և գոհանալ զնմա-  
նէ . զի նմա միայն արար այսպէս , և ոչ այլոց . սմին  
իրի յարէ զինի ասելով :

**Ո**ւ այսպէս արար մինայն աչքաց ռէր . և պարտուունս իւր  
ոչ յայտնեաց նոց : Ա յսինքն զայսպիսի ինչ ոչ արար  
ած այլոց ազգաց , և ոչ իսկ միում 'ի նոցանէ : Իշու  
և 'ի ջանալ նոցա կարգել ինքեանց զօրէնս 'ի կառա-  
վարութիւնքովրդեան՝ եթողնոցա առնել զոր կա-  
մին , և ոչ եցոյց նոցա թէ այսպէս և այնպէս պարտ  
է առնել . այլ զայս ամենայն մեզ ասէ յայտնեաց .  
այս ասէ մեզ և ոչ նոցա . և այն ոչ եթէ 'ի ձեռն ո  
և իցէ մարդոյ , այլ 'ի ձեռն մարդարէից . \* բազում  
,, ինչ մարդարէիւքն խնամարկեաց ( ած առ իսրայէլ  
,, ասէ իգնատիս վարդապետ 'ի մեկն . զուկ , ա  
,, 54. զոր ոչ եցոյց առ այլոց ) ըստ այնմ ոչ այսպէս  
,, արար ամենայն ազգաց տէր ! : Ա ասն այսորիկ ա-  
սէր մավաւուս ցազգն իսրայէլի . \* ազգ մեծ՝ որոյ  
,, իցեն իրաւունք և դատաստանք արդարք , ըստ ամե-  
,, նայնի իրաւանցս այսոցիկ՝ զոր ես տամ այսօր ա-  
,, ռաջի ձեր ! . ( թ . օր . դ . 8 . տէս անդ և 'ի հա-  
մարն . 32-35 : )

**Հ**ոգեորապէս , սոյն այս հայի յեկեղեցի որ ը կըկին  
փիմակի . զի մինչեւ եր փոխադրեալ 'ի հեթանոսա-

Ա Ա Դ. Մ. Շինէ:  
 պատմեաց նմա ինքնին բանն ած զկամս հօր իւրոյ .  
 և յայտնեաց զարդարութիւն նօրոյ օրինաց և զիրա-  
 ւունս՝ ոչ խարականս՝ այլ խրատականս : Եւ ՚ի մեր-  
 ժել նոցա զայնա՝ պատմեաց ՚ի ձեռն առաքելոց յազգո-  
 չէթանոսաց : \* Վրդարե ոչ այսպէս արար ամե-  
 „ նայն ազգաց տէր ( ասէ մեծն խոսրով ՚ի մեկն .  
 „ ժամագը . երես . 375 . ) և զգործս զայս ոչ շնօր-  
 „ հեաց նոցա : Արով և մեք ունիմք առաջնորդիլ  
 յարքայուի երկնից . ուր հանդերձեալ է յայտնել  
 զամենայն դէմ յանդիման ՚ի ձեռն երանական տե-  
 սութէ ՚ի կեանսն յաւիտենական :



## Ա Ա Դ. Մ Ա Ս. Շինը :

Հրաւեր առ ամենայն արարածս՝ օրհնել զած :

1 (Օ) բնեցէս շնեց յերինից . օրհնեցէս շնա ՚ի բարձանց :  
 2 (Օ) բնեցէս շնա մենայն հրեշտակն նորս . օրհ-  
 նեցէս շնա մենայն շրբանին նորս : 3 (Օ) բնեցէս շնա ուն-  
 դին և շնուն . օրհնեցէս շնա մենայն ունդուն և շնուն :  
 4 (Օ) բնեցէս շնա երինին երինից . զորդ որ ՚ի վերա առա-  
 նելին , օրհնեցէս շնա ունդուն ուն : 5 (Օ) յա առա , և դուն ,  
 դունին , օրհնեցէս շնա ունդուն ուն : 6 Այսոյց շնա յաստիպան-  
 հրամանեց : ասհման եր՝ և աւայնան : 7 (Օ) բնեցէս շնա  
 յերինին վելուն և մենայն նորս : 8 Ասոր և իսրիոր յիւն-  
 եանին հայտ և յորին : որ ասես շնա նորս : 9 Լեզին՝  
 և ամենայն բարձանց ասանան : ասանան , և ամենայն  
 բարձանց ասանան : 10 Ասոր երին և որտ երեւանց :  
 իւնիս և ամենայն բարձանց երին : 11 Արդիութեան և  
 իւնիս , ծեր և աղոյս օրհնեցէս շնա ունդուն ուն : 12 Արդիութեան և  
 յըսայս անոն նորս դորյա . իւնիս յըսայս նորս յըսին :  
 յերին : 13 Արդիութեան անոն նորս . յըսայս յըսին նորս յըսին :  
 յերին : 14 Արդիութեան անոն նորս . յըսայս յըսին նորս յըսին :

որ մէջ է առ տէր :

( այսոյց անոն նորս . յըսայս յըսին նորս յըսին :

Ա, Ե, Ր, Շ, Ո, Գ, Խ, Բ.

לְמִזְבֵּחַ וְלְמִזְבֵּחַ וְלְמִזְבֵּחַ

**Յ**ԵՐԵՐԾՎԵՇԵ, ԵՒԴԱՅՊԴՅՈՒ  
նոյնպէս և 'ի լատ" ոչ դնին աստ բառքդ-  
անդեայ և զատրէայ . ուր յայլ ամենայն  
թարգ" ևս յասորւոցն անվըշէպ գտանին . իսկ յերբ"  
դնի միայն բառս հալելուէ . որպէս և 'ի վերջ նախըն-  
թաց սաղմոսին . ըստ այնմ զօր եղաք 'ի սաղ . ձինդ:  
Վայլ թէ առ լին զնին բառքդ անդեայ և զատրէայ  
(աես 'ի սաղ . ձինէ .) Խաղմաց թուեցաւ թէ յան-  
գեայ կամ 'ի զաքարիայ իցէ ասացեալ այժ սաղմոս ,  
և կամ յայլմէ հոդ եկիր անձնէ յանուն նոցա , 'ի շնոր-  
հակալ լինիլ զայ՝ վասն դարձի գերութե որդւոցն  
իսրայէլի , կամ վասն յաջողութե շինութե տաճա-  
րին առ զօրաքարէլիւ , կամ պարօպացն երուսաղէմի  
առ նեւմեաւ . իսկ այլոց կարծիք է , թէ դաւիթ  
յօրինեաց զայս սաղմոս՝ իբր հրաւէր առ ամենայն  
աբարածս օր հնեւ զած , որպէս և աեսանի յիւրաքան-  
ցիւր բան սաղմոսիս :

$\Gamma_1 \cap \Gamma_2 = \emptyset$

iii. ( )<sup>1</sup> የኩስኬኞች ስራ እና የትራንስፌርማ የኩስኬኞች ተተክክለዋል.

¶ b u 't u l b t b

**Արգաւ** և կը ով սկսանի մարգարեն զօրհնութիւնը՝ յերկնից անտի և ՚ի բարձանց, ուր է ամռա ածութե, և ապարանք բնակուե անմարմին զուարթ.

**Նոց:** Ռուսա կարգէ զսկիզբն բանիս ասելով:

( ) յեցէ ուեց յեցնէշ. ոչնեցէ չո՞ ՚ի բոցնեց. Աւ

որոշելով մարդարին յայս բան՝ թէ ընդ որոց խօսի՝  
յայս առնել զառաւելուն ըլղձանաց սրտի իւրոյ յօրհ,  
նել զանձ ։ իսկ գնելով զբառուղ յերնեց և 'ի բարյանց՝  
ցուցանէ թէ խօսի ընդ այնս՝ որք բնակեալ են յեր-  
կինս՝ այսինքն են հրեշտակք։ Օսոսա հրաւիրէ օրհ-  
նել զանձ՝ ոչ զի գաղարին սոքա յօրհնելոց, այլ զի  
ոչ գաղարի փափաք մարդարին յօրհնուենս ոյց, որով  
և զայսպիսիս տայ նմառ բարբառել ։ որպէս թէ եղ-  
եալ եր. փափաք իմ այս և զի արարածք ամենայն  
օրհնեացեն և զովեացեն զարարին ամենայնի. և  
առաւելքան զառաւել դուք լուսել զենքդ որք յերկինս  
եք, և առաջինք յարարածս ամենայն՝ ցնծառջիք յօրհ-  
նութիւն նորա՝ և յերկինից անտի տուք նմա զփառս  
յարիտեան։ Եշ քանզի երկինք կոչին և բարձունք,  
սմին իրի յաւելու ասել։

(Ե) Ենայն շա 'ի բարյանց Ռառդ 'ի բարյանց, նոյնպէս  
և բառդ յերնեց ոչ ցուցանեն՝ յերկինից յերկիր օրհ-  
նել կամ 'ի բարձանց 'ի ստորինս, այլ զովով յեր-  
կինս և 'ի բարձունս, յերկինից սմնտի և 'ի բարձանց  
մատուցանել օրհնութիւն ոյց։

Դրէ վարդան թէ ըստէ երկինք և բարձունք, այլ  
յերկինից և 'ի բարձանց. 'ի ցուցանել թէ \*օրհնըն-  
ուն կան բարձը է քան զնոսա՝ որք յերկինս են։  
Դարձեալ զրէ թէ 'ի բարձանց ասելով ցուցանէ՝  
թէ \*բարձունք են օրհնողքն, և օրհնեալն բարձրա-  
նա գոյն քան զբարձունսն։

Ոմանք աստանօր բառիւս երինք՝ իմանան զայն՝ որ 'ի  
վեր է քան զհաստատուի համաստեղուեն այն է վերին  
բնակարան հրեշտակաց. իսկ բառիւս բարյանց իմա-  
նան զաստղալից երկինքն, և զայս այսովէս գնելով  
ասեն թէ մարդարէն նախ առ անմարմինս հայելով  
խօսի, և ապա 'ի լուսաւոր մարմինս։ Վայ մեկնու-  
թին ոչ երեկի ստար 'ի կարգէ բանին, մանաւանդ թէ  
և համաձայն. բայց զոր նախ եղաք՝ ուղղագոյն և ս  
թուի և հարազատագոյն։ Վայ զոր անորոշ եգ մար-  
դարէն ընդ որս խօսեցաւ, որոշէ 'ի յաջորդ համարդ  
և ասէ։

Ք. ( ) ընեցէտ շնու ամենայն հրեշտակին նորա . օրնեցէտ շնու ամենայն զբանելին նորա :

Վ նմարմին գոյացութիք՝ որոց բնութիւն է 'ի գերազոյն կարգի՝ յոյր սակա իսկ ասին լինիւլ յերկինս , կոչին 'ի որ գիրս հրեշտակը՝ յաղագոս սպասաւորելոց նոցա պատգամացն ոյց իբր դեսպանութիք՝ եթև առ միմանս ՚ի վերնագունից ՚ի ստորինս , և եթև առ մարդիկ : Եւ թեպէտ բառս հրեշտակ՝ յատուկ անուն է ինսերորդ գասու երկնայնոց , բայց քանզի վերին դասը ունին և զաստիձան սոցա , սոցին անուամբ իբր հասարակականաւ կոչին հրեշտակը : Եւ սակայն ստորին յատուկ հրեշտակը հասարակօրէն ոչ կոչին անուամբ վերնոց ըստ կարգի՝ սերովլութիք , քերովրէք , և այլն . զի չունին զաստիձան նոցա . առ այսմ քեզ օրինակ . իբր զի եպիսկոպոսն ունելով զատահճան քահանայութեց կոչի և քահանայ . բայց քահանայն չունելով զատիձան եպիսկոպոսութեց ոչ կոչի եպիսկոպոս : Վ ասցի հասարակօրէն . զի երեկոն անուամբ վերնոց ևս կոչին :

Վ ատանօր հրեշտակը անուանին և զօրութիք , կամ զօրք , զի են սպասաւորք կատարիչք կամացն ոյց և գործադիրք զօրութ նորա , այսինքն սբանչելի գործոց և կառավարութեց նորին . (տես և 'ի սաշ. դ. 11. և Ճ. 19. և 20. և Ճ. 4.) Օ սոսա զամենեսին յանուանէ հրաւիրէ մարգարէն յօրհնութիս ոյց , ասելով :

( ) ընեցէտ շոէր ամենայն հրեշտակի նորա . օրնեցէտ շնու ամենայն զբանելի նորա : Կամի ասել . ովկ գերազոյնքդ յէս ոյց . որք էք հրեշտակը պատգամաց նորա , և զօրաւոր գործադիրք հրամանաց նորին , ձեզ վայելէ արժանապէս օրհնել զամ , և այն՝ հանապազ . դուք ապա օրհնեցիք զամ . և օրհնութիք ձերով լցովք ըլլա պակասութիւն օրհնութէ մերոց :

Ո մանք աստանօր հրեշտակօք իմանան զոտորին դասս երկնային զօրաց , իսկ զօրութիք իմանան զվերինս . այլք հրեշտակօք իմանան ՚ի հասարակի զամենայն հրեշտակս , իսկ զօրութիք ՚ի մասնաւորի իմանան զսերովրէս և զքերովրէս , կամ զայն յատուկ դասս

հրեշտակաց՝ որք կոչին զօրութիք, այլ զոր եղագք՝ և  
ուղղագոյն։ Ամանք ևս ընդ որս և վարդան հրեշտա-  
կօք իմանան զոտորինսն, և զօրութ զմիջինսն։ իսկ  
երկնիւք և բարձամբք զվերինսն։ Իսն ևս բազումք՝  
որք թէպէտ հրեշտակօք իմանան զանմարմին զօրսն  
առ հասարակ, բայց զօրութթիք իմանան զաստեզ  
երկնից։ Վայլ այս կարծիք ոչ երեխ հաւանական։  
մի՛ զի յերբ յայտնապէտ դնի յէլուս այս է զինուռ-  
բութիք նորա կամ զօրք նորա։ որով ոչ նշանակին  
աստեղք, այլ հրեշտակք սոյնպէս է և յայլ տեղիս  
սաղմնաց, յորս հրեշտակք անուամբ զինուռութեց  
կամ զօրաց դնին առ երբ։ որոյ փոխան ՚ի մերում  
թարգ՛ դնի բառդ զօրս-թէց՝ յասելն, տէր զօրութնց։  
Երկրորդ՝ զի սոյն այս բան սովին բառիւ կրկնի և  
՚ի սաղ- ձը- 20. և անդ բառիւս զօրս-թէց՝ յայտնա-  
պէտ նշանակին հրեշտակք յասելն։ \* օրհնեցիք զնը  
,, ամենայն զօրութիք նորա, պաշտօնեայք և արարողք  
,, կամաց նորա։ ապա և ասա է իմանալ զհրեշտակս,  
որպէտ իմացան և ոք հարք, և ոչ թէ զաստեզ  
թող զայն զի մարգարէն զաստեղաց առանձինն իսո-  
սի ՚ի յաջորդ համարն։ քանզի յէտ հրատիրելց յերկ-  
նից զհրեշտակս այ՝ իջեալ յաստեզս երկնից՝ առ նո-  
սա գարձուցանէ զհրաւէր իւր յասելն։

Դ. ( Հ ն ե շ է ն ա ս ա ր ե ժ ո ն ն և լ ը ս ո մ ն ։ օ ր հ ն ե շ է ն ա ս  
ա լ ի ն ո յ ն ս ո ս ո ւ ն է լ ը ս ։ )

Վ ստեղք երկնից ասին օրհնել զած իւրեանց մեծու-  
թիք, դասաւորութիք, կանոնաւոր շարժմամբ, սքան-  
չելի ներգործութիք, և ճառագայթարձակ գեղղէց.  
կութիք, ևս և անսիազ պահմամբ յատկուեց և գոր-  
ծոց իւրեանց։ որովք երեցուցանեն զամենակարո-  
ղութին այ՝ ՚ի գոյացուցանել նորա զնոսա յունէլ բա-  
նիւ։ և զամենախնամ տեսչութին նորա՝ ՚ի կառավա-  
րել նորա զնոսա անվրէպ պահպանութիք։ և զամե-  
նամարտար իմաստութին նորա՝ ՚ի գասակարգել նորա  
զնոսա ըստ իւրաքանչիւր պայմանի։ և զանսահման  
գեղեցկութին նորա, և զայլ բազմագիմի կատարե-  
լութիս նորին։ սոքիմբք մեծ իմն ցուցանելով նոցա  
զամարտարապէտ իւրեանց՝ գըեթէ ինքեամբ անմիջա-

պէս օրհնեն զնս , և առաւել ես միջնորդութիւնը բանաւորացո , զի զայս ամենայն յանդիման առնելով՝ անբարբառ աղաղակաւ գոչեն առ բանաւորս , և յոր գորեն զնոսա օրհնել զարարիւ իւրեանց : Յայս միտ խօսելով մարդարեկին ասէ :

( ) Ե՞նեցէս զնս որեգանի և լուսին . օրհնեցէս զնս ամենայն սասեղը և լոյս : Օ արեգակն և զլուսին նախ դնէ և ապա զաստեզս , զի որովհետեւ հայելով առ մեզ երեկի են նոքան քան զայլ ամենայն աստեզս՝ յառաջ դասէ զնոսա , և ապա զաստեզսն առ հասարակ . և առ ամենեսին գոչեն , օրհնեցէք զտէր : Եւ զի սորբ ամենեքին երեկին մեզ՝ ի ձեռն լուսոյ իւրեանց , վասն սյուրիկ զինի դասէ և զլոյմն՝ ոչ միայն իրրե զգործ նոցին , այլև իրրե զփառք նոցա , և պայծառութիւն գեղեցկութե ամենայն մարմնաւոր արարածոց :

|| արդան ըստ խորհրդացն մեկնելով՝ արեգակամբ իմանայ զաւետարանն , և լուսնիւ զօրենս . իսկ աստեղօք զառարեալս և զմարդարես : Եւ յաւելու թէ լոյսն երից աւուրց՝ որ նախ քան զարեգակն է յայտնի խօսասահնութիւն յերեքանձնեայ ածութիւն : Վրդ յետ խօսելոյ մարդ արելին զայնցանե՛ որք են յերկինո՞նախ զանմարդոց , և ապա զմարմնաւորաց , դառնայ խօսիլ առ նոյն խօսկ երկինան՝ եթէ առ վերինն և եթէ առ ստորինն ասէ լով :

Դ . ( ) Ե՞նեցէս զնս երեխան երեխ . Հարդ ոյ ՚ի վերա ուն պէտքինս , օրհնեցէս զնոսան պէ :

Երկինք ասին սահմանք սկսեալք յօդոյ մինչև ցաւարտ աշխարհի , այսինքն մինչև ցայն վայր՝ ուր վերջանան մարմնաւորք . ( զորմէ տես՝ ՚ի սաղ . Ձկ . 2 : )

Վրդ այս երկինք յերիս բաժանենին ըշանքապէս . առաջնոյն սահմանն է յօդոյ մինչև ՚ի կամար լուսնի , զորմէ ունի խօսիւ՝ ՚ի հասուածդղ՝ որ զինի . երկրորդն՝ ՚ի լուսնէ մինչև ցուարտ աստղալից երկինից , զորմէ խօսեցաւ ՚ի նախընթաց համարն . իսկ երրորդն՝ ՚ի վերոյ քան զամենայն այն է երկինք լուսեղէն յոր յափշտակեցաւ պօղոս . ( ը . կորն . ժը . 2 . ) որ և ասի երկինք երկինից՝ այսինքն երկինք սպարունակողք այլոց երկինից , կամ երկինք ՚ի վերոյ քան զամենայն

երկինս , առ որ ոչ հասանէ՛ տեսութիւ աշոց մերոց .  
ուստի և է աներեղիթ մեզ : Օսա նախ յորդորէ՛ աստ  
մարգարեն յօրհնել զած , յառելն :

( ) ընեցէ՞ զա երինս երինէշ : Խամի ասել . ով թէ քա,  
նի գեղեցիկ էք երկինսը լուսեցէնք , քանի ապա որ տ-  
րար զձեզ ած . և արդ օրհնեցէք զարարիչ ձեք ձերով  
գերազանցութեամբ յաւիտեան : Խակ այս օրհնելս  
իմացեալ լինի բատ այնմ զոր եղաք 'ի վերոյ 'ի նա-  
խընթաց համարն :

Բ ատ յարմարական մեկնութեն բառիւքդ երինս երինէշ՝  
նշանակին դասակարգութիւք երկնային զօրաց , ըստ  
որում մի քան զմի 'ի վեր են :

Վ յլաբանորէն երկինսը ասի եկեղեցի որ , խակ եր-  
կինսը երկնից՝ վերինն սին , յօրս օրհնի ած : Օ այս  
եղեալ մարգարենն՝ իջնել 'ի վայրագոյն մասունս  
երկնից և առեւ :

Զ առք որ 'ի մերոյ ժան զերինս օրհնեցէ՞ զանուն ոն : Վ ս-  
աննօր ըստդ երինս՝ նշանակի՛ զատրին երկինս . լո-  
րում յիշեցաք 'ի վերոյ : Խակ ստորին երկինսը ու-  
նին զերիս սահմանս . առաջինն է սահման օդոյ մինչեւ-  
ցամոս . և սա ասի երկինսը օդային . յոթ միտ առեմք  
թռուունը երկնից . երկրորդն է այն՝ յորում լինին  
ամպք և սա ասի երբեմն երկինսը մեռէ որայից . խակ  
երրորդն՝ 'ի վեր քան զսահմանս ամսոց , և հասանէ-  
մինչեւ 'ի սահմանս լուսնի . և սա ասի երկինսը եթե-  
րական :

Ե ւ ըստ այսմ յասելն աստ \* ջուրք որ 'ի վերոյ քան  
զերկինսն . երկնիւք ոչ նշանակի երկինսն եթերու-  
կան , այլ օդայինն . որոյ 'ի վերոյ են առե ջուրք :  
Խակ ջուրբք նշանակին աստ այն ջրեղեն իրք՝ որք են  
'ի վերոյ քան զերկինս օդոյ և 'ի վայր քան զսահմանս  
եթերական երկնից . օրպիսի են ամպք՝ որք լուծա-  
նին յանձրե , կոմ 'ի ձիւն և այլն . ընդ որս իման և  
զցող և զեղեամն , և այլն , զորս յորդորէ մարգարենն  
օրհնել զկառավարիչ իւրեանց : Ե ւ զի զայս վերին  
ջուրք 'ի մէջ բերէ աստ մարգարենն՝ ոչ ես այլ յիշէ-  
'ի ստորե զանուն ջուրց , և ոչ զանուն ամսոց , այլ-

միայն զորս լինին 'ի նոցունց :

Բ այց են բազումք որք ապա բառիւմ երինս զվերինն

քան զամենայն իմանալով պնդեն թէ կան ջուրք 'ի վերոյ քան զաօտղալից երկին կամարացեալք . ջատագովք այսր կարծեաց յեցեալ են 'ի բանս մովսէսի , բայց այն բանք որոշակի ոչ ցուցանեն զայն , այլ զո՞ր եղաք 'ի վերոյ . տես զայսմանէ 'ի սաղ . Ճ՛կ . 2 . 'ի բանն յայն զոր ատէ մարդարեն , \* արկեր 'ի վերայ

, ջուրց զվերնայարկս նորա :

Ա Յ Լ եթէ յիրաւի յասելն աստ , ջուրք որ 'ի վերոյ քան զերկինս 'ի ձեռն երկինից իմացեալ լինիցի վերին երկինքն , մարթ է ասել թէ ջուրբք նշանակինն այն ամենայն որք որինակին 'ի ջուրս , որպիտի են ժողովք կամ բազմութիք , որք ջուրք կոչին . և կամ որ յարմարագոյն ևս է , բառդ ջաւը՝ դնի փոխանակ երեւութի ջրոյ , ըստ որում երկինք ունին զերեայթ ջրոյ ըստ գունոյն : Ա պա թէ իցեն իսկական ջուրք , ամենենին անծանօթ են մեզ , որդես և իցեն եթէ այսպէս և եթէ այնպէս , հրաւիրէ զառաա մարդարէն ' գոյութի իւրեանց և պահմամբ կարգի հուակել զանունն ող , այսինքն ցուցանել , թէ գոյ ամ ամենակարօղ՝ որ բանիւ միայն արար զինքեանս և զայլ ամենայն արարածս , և հրամանաւ իւրով պահէ զամենայն :

Խորհրդաբար ջուրք նշանակի աստ ջուր տնձընկալ աւաղանին , որ զծնեալսն յիւրմէ գեր 'ի վերոյ քան զերկինս գործէ . զի այս է ջուրն ( ատէ վարդան ) որ 'ի վերայ երկինից այսինքն 'ի վերայ գլխոյն յնի արկաւ , որով և գերագոյն գտաւ երկինից . Օ այսոսիկ եղեալ մարդարէն յառաջ բերէ այժմ և զառիթն ' յորմէ պարտ էր արարածոց օրհնել զամ , վասն որոյ ատէ :

Ե . **Օ** ի նա ասաց և եղին . հրամայեաց՝ և հասդարեցան :

Ա սելն ոյ , ոչ 'ի մէջ բերէ աստ զայն ինչ որ ունիցի զնշանակութի ձայնի , այլ զազդուութի կամաց նորա և հրամանի նորին . իբր զի 'ի կամիլ նորա և 'ի հրամայել եղեւ յունչէ այն ամենայն՝ զոր կամեցաւ և հրամայեաց , ըստ որում աւանդի 'ի զիրս ծննդոց : Խովաւ նշանակի և անաշխատ ստեղծագործելն . իբր

զի որպէս դիւրին է մեղասել կամ հրամայել, սոյն  
ոլէս դիւրին է այ ստեղծագործել զամենայն : Հայս  
հայելով ասե : :

**Օ** չնա առաջ և եղն : Ի՞առդ զի՝ դնի աստ իբր պատ-  
ճառ յորդորելոց վարարածո ՚ի կրկնն օրհնութեն այ՝  
մի ըստ գոհանալոց, և մի ևս՝ ըստ գովելոյ . ըստ  
գոհանալոյ առեալ՝ կամի ասել, պարտական են արա-  
րածք օրհնել զանձ՝ գոհանալով զնմանէ, զի նա վասն  
իւրոյ բարութե արար զնոսա յոնցէ : Իստ գովելոյ  
առեալ՝ կամի ասել, արժան է արարածոց օրհնել  
զանձ փառաւորելով զնա, զի է ամենակարօղ տէր,  
որ իւրով անբաւ զօրութեր յասելն և 'ի հրամայելն  
անդ՝ յօշ գոլոյ էած 'ի դոյ զամենայն :

Դարձեալ բառդ զի՝ դնի աստ և 'ի ցոյց հաստատու-  
թե, թէ 'ի միոջէ արարչէ եղեւ ամենայն որ ինչ եղեւ,  
եթէ բանաւոր արարածք իցեն, և եթէ անկանք և  
անզգայք. որպէս թէ եղեալ էր . արարածք ամենայն  
օրհնեցէք զտէր, զի նա միայն արար զձեզ, իւսափ  
զրէ եղնակ կողըացի ( 'ի դւ. ծր. . ) այսպէս գտաւիթ  
զամենայն արարածո կոչէ 'ի փառատրութեն այ . զի  
ամենեքին 'ի միոյ արարչէ են . \* զի թէ առէ յայլմէ  
արարչէ էին, ոչ կոչէր զնոսա հոգին 'ի փառաւո-  
րուի, այլ իբրեւ զօտարութիս մեկուսի դնէր . բայց  
տեսանեմք աւանիկ, զի ոչ զնոսա միայն, այլև ըզ-  
վիշապս և զգաղանս, զխաւար և զփայլուտակունս  
զօրս 'ի չարէ դնեն ( մարկիոնեանք ) 'ի նոյն փա-  
ռաւորութի նովին հոգւով կոչեցան . . . զի ցուց-  
ցէ, թէ յորմէ արարեալք են, 'ի նորին փառա-  
տրութի յիբաւի կոչին : Եւ քանզի լինելուի պ-  
մենայնի սոցա է 'ի հրամանէն այ, յայս սակա յարէ

դինի մարդարէն, և ասէ :

Հրամայեաց՝ և հասդարեցան : Հաստատիլն ոչ դնի աստ  
փոխանակ հաստատուն կալոյ, այլ փոխանակ գոյաւո-  
րեալ լինելոց, կամ որպէս դնի յայլ թարդ՝ փոխա-  
նակ անվթեպ ստեղծեալ լինելոյ . և ըստ այսմ այս  
բաւ դնի իբր բացարութի նախընթացին, և իբր  
նոյն ընդ նմա :

Վարթ է հաստատութեր իմանալ աստ և զպահա-  
նութի արարածոց . իբր զի զօրս արար ան, բանիւ,

Մ Ե Կ Շ Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
նովին բանիւ պահէ զնոսին 'ի գոլ և 'ի գործել  
(ՏԵս զայսմանէ և 'ի սաղ. լը. 8. ուր կրկնի սոյն  
այս բան յասելն. \* զի ասաց և եղեն. ինքն հրամայեաց  
,, և հաստատեցան ։)

Եւ քանզի ասելն և հրամայելն բանիւ լինի, 'ոք հարք  
առ հասարակ այսու խմանան զներդործել բանին ոյ՝  
այսինքն ե որդւոյ. յոր միտ այլուր ասաց սաղմնաեր-  
դուն. \* բանիւ մն երկինք հաստատեցան ։ սաղ.  
լը. 6. Աւստի ասէ սարդիս շնորհալի ('ի մեկն. ք.  
պետ. դ. 5. ձառ. ե.) \* բանիւ ասաց և եղեն,  
,, այսինքն որդւով. բանիւ պատուիրեաց և հաստա-  
տեցան. և նովին բանիւ սահման եղ և ոչ անցա-  
,, նեն ընդ կետ եգելոյ սահմանին ։

Հասրդործեցին ('ի մեկն. մատ. գլ. ը.) զայս բան  
վերածէ 'ի հրաշագործութիսն քսի. իբր զի յասել  
նորա լիներ, և 'ի հրամայելն հաստատիւր. զորօրի-  
նակ յասել ցբորոտն՝ սրբեաց, սրբեցաւ. յասել ցկոյրն  
բացիք, բացաւ. 'ի հրամայել ալեաց խոռվութեան  
ծովու հանդարտեցաւ. 'ի հրամայել դիւաց ելանել  
երանելին. Եւ իգնատիոս վարդապետ ('ի մեկն. զուկ.  
ժ. 6. և է. 14.) ասէ 'թէ այլք 'ի գործելն զմե-  
ծամեծան մեծապէս աշխատին. \* իսկ տէրն մեր ա-  
ն ռանց աշխատուե զամենայն ինչ բանիւ վճարեաց.  
,, զի նա է՝ վասն որոյ 'ի սաղմնսի անդ գըեալ է.  
,, ասաց և եղեւ. հրամայեաց և հաստատեցաւ.

Եւ սակոյն 'ի փրկադործելն անդ ոչ եղեւ այսպէս.  
այլ աշխատեցաւ տաժանական կրիւք բազումս Աւս-  
տի նոյն սա նախայիշեալց իգնատիոս վարդապետ.  
(Վի մեկն. զուկ. իդ. 50.) յառաջ բերեալ զսոյն  
զայս բնարան՝ գրէ այսպէս. \* Անդ ('ի ստեղծա-  
,, գործելն) ասաց և եղեն, հրամայեաց և հաստա-  
տեցան. յորում ոչ աշխատուի ինչ էր, և ոչ պէտք  
,, հանդատեան անկարօս բնութեն. իսկ յերկրորդի  
,, աստ արարչութե և վերստին ստեղծանելոյ կարի  
,, մեծաւ մշխատութիւ և տաժանելի կրիւք մարմոյն  
,, ելից զայս տնօրինութիւ. ուստի և հանդմիլն ոյ  
,, յամենայն գործոց իւրոց՝ զոր սկսաւ առնել աստ  
,, ունի հաստատադոյն զելոյ խորհրդացն ։ Եւ արդ  
քոնդի 'ի ստեղծադործել ոյ զարտըածս՝ կարդ եգ

՚ի նոսա ըստ տեղողութե՛ն և ըստ գործողութե՛ն ոցին՝  
զայս ևս կամէլով յայտ առնել մարդարէն՝ յարէ-  
զէնի և ասէ:

Ալոցուցանելին գնի առանոր փոխանակ հաստատուն  
զ պարութելոյ զարարածո , և հաստատութե պահելոց  
ի գոլն և ի կարգ գոլցն . յոր միտյերիս ձեռագիրս  
կարգեաց գնի , բայց զի կացուցանելին առաւել՝ ի  
մէջ բերե զհաստատութե իրին , վասն այսորիկ զայն  
պարտ է համարիլ ուղեղ համաձայն երբ " յասելն :

պարտ է համարիլ ուղղող համարայի թիվը՝  
Աշուաց չենա յատիքեանս յատիքենից. առհնձն եդի և ու  
անդանեն. Վայ բան եթէ հայեցի յերկինս և յաստեզս  
երկնից, ցուցանել զհաստատութիւնոցա ըստ անապա-  
կան գոլոյ նոցին. յոր միտ կամի ասել. ած անապա-  
կան հաստատեաց զերկնային մարմինսն, և ոչ որպէս  
զերկրաւորս՝ որք յար ՚ի փոփոխութիւն կան. զնոսա  
արար վասն մնալոյ յաւիտեան. իսկ զնոսա վասն մնա-  
լոյ առ ժամնանակ մի. ՚Ի նոսա եդ զանայլայլելի սահ-  
ման՝ այսինքն զայնալիսի կարգ և զայնալիսի շարժումն  
զորով ոչ կարեն անցանել. որպէս և աչօք իսկ տե-  
սանեմք, զի միշտ զնոյն կարգ և զնոյն շարժումն  
պահեն ըստ իւրեանց սպայմաննեալ շրջանի եթէ՛, ՚ի  
հասարակի և եթէ՛ ՚ի մասնաւորի. որով և յայտնի  
երեկի թէ այն սահման նոցա ոչ երբեք անցաներ, այս-  
ինքն ոչ երբեք այլազգ լինի այլ միշտ այնպէս մնայ,  
որպէս եդաւ. իսկ կարգ երկրի թէ պէտ ՚ի հասարա-  
կի անսայլայլելի պահի. բայց ՚ի մասնաւորի պէտպէս  
փոփոխի: Վաստ այսմ մեկնութիւն կալն երկնային մարմ-  
նոց յաւիտեանս յաւիտենից, և ոչ անցանել նոցա մը-  
տածի ըստ գոլոյ նոցա, և ըստ ներքին կատարելու-  
թեց, և ըստ կարգի նոցին, և ըստ միակերպութիւն-  
շարժմանցն. ոչ զի յաւիտեան շարժին, այլ զի ՚ի շար-  
ժին միշտ միակերպ շարժին:

Խակ եթէ այս բան հայիցի ՚ի ստորին արթարածս կամ  
յերկրաւորս՝ ցուցանէ՝ թէ դամենեսին զնոսա հաս-  
տատուն կացոյց ած՝ ոչ ըստ անհատական գոյացու-  
թէ, այլ ըստ տեսակարար գոլոյ ։ կամ ոչ ըստ ան-

հաստից , այլըստ տեսակաց . զորօրինակ հաստատուն կացոյց զԾառու՝ ոչ ըստ անհատիցն՝ այլըստ տեսա . կաց նոցա 'ի սերիլ նոցին հետղչետէ յաւիտեանս յաւիտենից , այսինքն յայն ամենայն յաւիտեանս՝ յորս տեւէ աշխարհս ըստ ներկայ վիճակի , կամ ցայնչափ դարս՝ ցորչափ մնայ աշխարհս 'ի պէտս ծառայութե մարդկան . նոյնպէս և կարգ գոլոյ և գործելոյ նոցա որ եղեալ է իբր սահման նոցին՝ ոչ անցանէ յայլ կարգ , այլ մնայ յայն՝ յոր եղաւ :

Խոկ 'ի կատարածի աշխարհս , յորում դադարի շարժումն արարածոց այսոցիկ , և իւրաքանչիւր տեսակք երկրաւորաց լուծանին 'ի տարերո , նոյն տարերք այսինքն հող , ջուր , օդ , և հուր , որպէս աւանդեն մեկնիչք , մնան 'ի գոլ իւրեանց անապական յաւիտեանս յաւիտենից :

Դարոյապէս , կացոյց ած զօրենս իւր իբրեւ զսահման գործոց մարոց , զորով ոչ կարեմք անցանել . զի անփոփոխելի են յինքեանս . թէպէտ և մարդիկ փոփոխեն զնոսա , ոչ 'ի նոսին , այլ 'ի գործս իւրեանց . մինչև կարել նոցա ըրջել յոր կողմն և կամոցին , 'ի միտելն 'ի բարին կամ 'ի չարն : Ալստի ասէ լուսաւորին մեր 'ի յաձախապատում գիրս . ( Ճառ . Է . երես . 76 . ) \* Կարօղ եմք և զկեանս մեր փոփոխել 'ի մահ , և զմահ 'ի կեանս . զկարգեալ սահմանն այ ( այս , սինքն զօրենսն , ) որպէս կամիմք ըրջեմք 'ի բարի , և 'ի չար : Այս յերես . 75 . ասէ . \* իշխանութիւն է մեզ փոխել զժամանակս , բարի գործովք 'ի բարիս . և դարձեալ 'ի չար 'եթէ մեզսակը լիցուք : Արդյետ յորդորելոյ մարգարեին զվերինս յօրհնուի այ , իջուցանէ զյորդորանս իւր 'ի սաորինս . և նախ ասէ :

Է . ( ) բհնեցէս զոհը յերիէ՝ վեշտոց և ամենայն եռք :

Դ խօսիլն զվերնոց նախ եդ՝ օրհնեցէք զոր յերկնից , 'ի խօսիլն ապա և զստորնոցն դնէն նախ օրհնեցէք զոր յերկրէ . որպէս մովսէս 'ի սկզբան անդ եդ արար ած զերկինս և զերկիր , 'ի նոյն կարգ հայելով և մարգարէիս՝ յետ զերկինս յիշելոյ՝ զերկիր 'ի

մէջ բերէ , որով ոչ իմանայ սոսկ զհող , այլ զբոլո՞  
հողագունսո հանդերձ վերնագաւառան օգոյ . և զի  
մեծագոյն մասն այսը հողագնոտոյ երեխ լինիլ ծովն՝  
նախ յայն մատչի . և երկու ինչ աչեղ տեսեալ ՚ի նման  
այսինքն զվիշապ ծովու և զիսորուի անդնդոց , զայնս  
դնէ առաջի , և նորօք զամենայն ջրայինս համարի ՚ի  
մէջ բերել . Դարձուցեալ ապա առ սոսա զհրաւելը  
օրհնութեն ոչ առ :

( ) Եհանցէն շուրէ յերերէ՝ Հեշորէ և ամենայն խորչ : Ա ի-  
շապօք իմացեալ լինին աստ կէտք մեծամեծք . որպէս  
յայտ է յերբայականէն , ուր գնի նաևնինին , այսինքն  
կէտք կամ մեծամեծ ձկունք : Պատճառ վիշապ կո-  
չելոյ զսոսա երեխ լինիլ անձոռնի հասակն , և անմեր-  
ձենալի գոյն , և աչեղակերպ երեխին . ուստի ասէ  
գէորգ վարդապետ (՚ի մեկն . եսայ .) \* սովոր են  
” գիրք զկէտս մեծամեծ որ յաննաւագնաց ծովս  
” վիշապս կուել վասն յոյժ մեծ և անձոռնի հասա-  
” կին ! : Օսոսին յիշելով մարդարէին՝ ընդ սոքօք  
տայ իմանալ և զայնս՝ որք ստորին են քան զսոսա :  
Խակ խորօք նշանակին ամենայն անդունդք ջուրց ,  
ընդ որովք իմացեալ լինին և այնք՝ որք պարունակին  
՚ի նոսա : Այքա ամենեքին հրաւիրին օրհնել զանձ  
պահպանութէ կարգի իւրեանց , և կատարմամբ սե-  
փական գործոց , ըստ այսմ օրինակի՝ զոր եդաք ՚ի  
համարն . 3 : Այս կամ թէ օրհնեն սոքա զանձ՝ ոչ  
բերանով իւրեանց , այլ բերանով բանաւորաց : Արդ-  
յետ խօսելոյ մարդարէին զայնցանէ՝ որք են ՚ի ջուրս ,  
խօսի ապա և զայնցանէ՝ որ երեխն ՚ի վերոյ քան  
զջուր յօդս՝ ասելով :

Է .  առ և էաբէնուր՝ յիւն և սոսան . հողմ և հըզէի , ո՛<sup>ւ</sup>  
անեւ զբան նորս :

Այսօքիկ արարածք՝ ըստ մեզ խօսելով յաւելուն  
մի յօրհնելն զանձ ըստ իւրեանց օրինակի , ՚ի կա-  
տարել անդ զմասնաւոր հրաման նորա ըստ ակնար-  
կելոյ նորին . և այս ոչ միայն ՚ի պէտս կարգի ընու-  
թե , այլև երբեմն ՚ի պատիժ մեղաւորաց , և երբեմն  
՚ի զգաստութէ արդարոց . որով և լինին իրեն գոր-  
ծիք հրամանին ոչ և առնօղք բանի նորա . յայս հա-

յելով ասէ :

Հայր և իսրիւառ՝ իշն և սառն . հողմ և մըրեի . որ առ նէս զբան նորս : Հրով իմացեալ լինի աստ տիրապէս հուրն կայծականց , կի՞ հրեղէն դոլորչիք վերացեալք յերկրէ ի լինիլ նիւթ փայլատականց և կայծականց , ընդ որս է իմանալ և զգանազան երեսոյթս հրեղէն մետէ որայից . որպիսի են և ասուաք , զորս ոմանք կոցէն աստեղք թռուոցեալք : Օ սոսա զամենեսին հանդէրձ կարկտիւ և ձեամքք և այլովք ևս հրաւիրէ մարգարէն օրչնել զած . դուք ասէ որք առնեք ըդրանն այ , այսինքն կատարեք զհրամաննորա՝ ձերովդ դործով օրչնել զած :

Դործով օրչնել զած :

Վ յս բան ափիրերան առնել զայնոսիկ՝ որք ըստ մանիքեցւոց բարբանջէին՝ թէ այսոքիկ արարածք են՝ ի չար արարչէ . եթէ այդպէս է՝ զիարդ ասէ թէ առնեն զբան նորս , այսինքն զբան ձշմարտին այ . և զիարդ յորդորէ զսոսա մարգարէն օրչնել զնա . այլ զի սոյն այս ոչ հայի առ մեզ , մեք հայեցուք՝ ի կարգ բանիս : Խոկ վասն կարկտի և ձեան և սառին , տես՝ ի համարն . 6 . և 7 . տես և յայլ սաղմօսս ըստ գնելոյ ՚ի ցանկն :

Բ արոյապէս իւրաքանչիւր բառք առաջիկայ բնաբանիդ և յետագայիցդ ըստ աւանդելոյ ոմանց՝ ՚ի մէջ բերեն զպէսպէս հանգամանս այլեայլ անձանց՝ որք առնեն զբան տն , ոմանք իրը հուր , և ոմանք իրը կարկուտ . ոմանք իրը ծիւն և ոմանք իրը սառն . ոմանք իրը հողմ , և ոմանք իրը մըրիկ . ոմանք իրը լեռինք և բլուրք , և ոմանք իրը ծառք և մայրք . ոմանք իրը գաղանք և ոմանք իրը անասունք , ոմանք իրը սողունք՝ և ոմանք իրը թռուունք . իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարդի , ոմանք կամաւ և ոմանք ակամայ . և զի խօսեցաւ մարգարէն զառաջնոյն , խօսի և զյետնոց ասելով :

**Ո.** Երինք և ամենայն բլուրք . ծառաւ պաղպահեցք և ամենայն ճայք :

**Դ.** ♫ Կաղանք և ամենայն ճառաւնք . սովորնք և ամենայն թաշտանք ընտառապք :

Որովհեակ յերեսս երկրի մեծ իմի երեխն լերինք ,  
ընդ սրս են և բլուրք՝ այսինքն փոքր լերինք , զնոսա  
նախ 'ի մէջ բերե աստ մարգարեն . և սոքիմէք տայ  
իմանալ նաև զձորս և զհովիտս և զգաշտս . զի ուր  
են լերինք , անդ են և ձորք , և առ նոքօք հովիտսք ,  
և ո և դաշտք . յորս և բուսանին ծառք , և բնակին  
անտառունք , Հրաւիրե ապա զսոսա մարգարեն՝ օքհ-  
նել զնծ . և նախս ասե :

Լ երինք և ամենայն բլուրք : (Ը) ըհնեցլք զտեք . որպես  
թե ասեք . ով լերինք բարձրացեալք և բլուրք յար-  
մարեալք՝ լերնեք և դուք օրհնողլք արարչին ձերոյ ,  
'ի սրահել ձեր զկարգ հրամանի նորա՝ որ եգեալ է  
'ի ձեզ : Օ սյս եգեալ մարգարենին դառնայ խօսիլ  
առ այնս՝ որք ծնանին յերկրի . և նախս առ անզգոյս ,  
ասելով :

(Հ) առաւ պաղպահեցք և ամենայն ճայք : (Տ) առաք պաղպարելք  
ասելով՝ իմանաց զայն ամենայն տունկո՝ որք տան  
զգտուող . իսկ մայրք ասելով՝ իմանայ զայն ամենայն  
տունկո՝ որք ոչ տան զգտուող պիտանի , այլ կամ զան-  
պիտան , և կամ ոչինչ , որք և կարգին 'ի պէտս շի-  
նուածոց . և զի 'ի սոսա երեկով են մայրք՝ զոորին  
յառաջ բերելով տայ իմանալ և զայլս : Դառնայ ա-  
պա խօսիլ առ զգոյսուն անթանս ըստ ամենայն սեռից՝  
ասելով :

**Գ** Կաղանք և ամենայն ճառաւնք . սովորնք , և ամենայն թա-  
շտանք ընտառապք : Դապահոք իմացեալ լինին այն ամե-  
նայն կենդանիք՝ որք պատառողք են և իբր դզելով  
ուտօղք . իսկ անասնովք իմացեալ լինին նոքին , որք  
խոտաճարակ լինին . սոզնովք նշանակին այն ամենայն  
զգայունք որք սովորով գնան , որպիսի են օձք , մո-  
զեսք , որդունք և այլն , որոց ամենեցուն բնակուն  
է յերկրի : Բայ սոստ 'ի մէջ բերե մարգարեն և  
զթաւունս . զի թէպէտ և օդագնացք են սոքա , բայց

Մ Ե Կ Ե Ո Ւ Թ Ֆ Ւ Ե Ն  
524 Յերկըն ունին զբնակութիւն . Եւ զամենեսին զսոսա  
յորդորէ յօրհնութիւն՝ ոչ զի ձանաշեն սոքա զնծ ,  
ոյլ զի տան մեզ ձանաշել զնա . և այս կամ երկեցու-  
ցանելով որպիսի են գաղանք , կամ նեղելով որպի-  
սի են մժեղք և սողունք . կամ կերակուր մատակա-  
րարելով . ևս և 'ի պէտք հանդերձից նպաստելով .  
որպիսի են անասունք , արջառք և ոչխարք , և որք  
միանգամ ուտելի իցեն և կրելի . կամ սպասաւորե-  
լով , որպիսի են գրաստք , ևս և որք 'ի ծառայութիւն  
մարդկան վարին . սոյնպէս իման և զզանազան հաւուց  
և զթունոց . Եւ զի սոքա ամենեքին բարի ստեղծան  
յարարչէ իւրեանց , վասն արսորիկ ասէ սազմուներ-  
գուն այլուր . \* տէր ուրախ եղիցի յարարածս իւր ||  
(սաղ . Ճ՛կ . Յ Օ .) իսկ եթէ չեին բարի , ոչ ուրա-  
խանայր 'ի նոսա . և ոչ իսկ ասէր գիրն զնոցանէ թէ  
\* բարի են յոյժ . (ծնն . մ . Յ Օ .)

Մանիքեցիք զանազանութիւննեին 'ի սոսա . զոմանս  
'ի բարի արարչէ բարի համարելով , և զոմանս 'ի չար  
արարչէ չար . ընդգէմորոց բազումինչ գրէ եզնակ  
կողբացի . և ('ի գլ . Ճ՛կ .) ասէ . \* Վէսք յանասնոց 'ի  
, պէտս մարդկան արարան . որպէս արջառ և ոչխար ,  
, և ամենայն ինչ որ ուտելի և կրելի է . և կէսք  
, վասն երկիւլ 'ի միտս մարդկան ծնուցանելոյ . զի  
, թէ գաղանք՝ ահազինք են , և վիշապք , և օձք  
, և այլ Ճ՛կք վնասակարք . և (այսու ամենայնիւ )  
, մարդն այնչափ հպարտացեալէ , մինչ ըստ յայ եր-  
, իիւզին սահմանաց արտաքոյ ելեալ՝ անսաստէ . և  
, թէ այնպիսի զարհուրեցուցիչք չեին , 'րչափ ևս  
, առաւելչիոյը երբէք յակաստանի :

Այս եղիութիւն եհաս մարդոյ յանմտութէ անտի  
որով անհնազանդ գտաւ հրամանի արարչին իւրոյ .  
ուստի ասէ սա ինքն եզնակ կողբացի ('ի գլ . Ճ՛կ .)  
\* յետ յանցանելոյ մարդոյն զոյ պատուիրանաւն՝ (գա-  
, զանք որք ընտել էին նմա ) տուան նմա զարհուրե-  
, ցուցիչք առ 'ի չպարտանալոյ հողեղինին , որ 'ի  
, հողոյ եղև և 'ի հողդառնալոց եր || : { Յաւելու ա-  
պա ('ի գլ . Ճ՛կ .) զազգի ազգի օգուտոս 'ի գաղանաց  
անտի և զմատակարարութիւնիտոյից մերոյ 'ի նո-  
ցունց ասէլով . \* Եւ նոքին իսկ որք չարքն կարծին

Ա Ա Դ Ա Ր Յ Շ Ա Խ Ե Լ ։  
 „ անմտաց՝ երթէք երթէք օգտակարք լինին, և զեր-  
 „ ծուցիչք՝ ի մայուանն. զինչ չար քան զօձ կայցի,  
 „ և ՚ի նմանն թիւրակի (կազմի, ևս և այնպիսի  
 „ ինչ դեղթափ, որ) ՚ի սպանող գեղոց՝ որք ՚ի նեռ-  
 „ գումթէ մարդկան կազմեցան չե հասուցեալ (վաւ-  
 „ սուն) և անդէն բուժէ . . . տեսանեմք (գարձեալ)  
 „ զի կիսոցն մորթք սպասոպարան մերկութեն մերոյ  
 „ լինին. և կիսոցն չըագուն՝ գեղինի, և այլ ինչ  
 „ յանդամոցն (նոցա). որպէս առիւծոյն և արջոյ և  
 „ այլոցն ըստ իւրաքանչիւր մի ըստ միոջէ. յայտ է  
 „ (ուրեմն) թէ ՚ի բարւոյ արարէլ լեալ են վասն միոյ  
 „ իրիք օգտակարին գտանելոյ ՚ի նսաս. զի որ չար  
 „ ինչ է, նորա և ամենայն ինչ վասակար է և մորթ-  
 „ և միս. այլ նոցա որպէս զմորթն զգենումք և ոչ  
 „ վնասէ, և զմիսն եթէ սիրս ուրուք առնոյր և ու-  
 „ տէր, ոչ վնասէր. որպէս վարազի՝ որ գաղանագոյն  
 „ է քան զամենայն գաղանս՝ ուտի միսն, և ոչ վնա-  
 „ սէ, նոյնպէս և նոցայն. և յարջառ՝ զոր ասեն ե-  
 „ թէ ՚ի բարւոյ արարէլ արարէալ է՝ գտանի ինչ  
 „ վասակարութի. զցլու միս ուտել դարման և մար-  
 „ դոյ. բայց եթէ զարիւնն ոք ըմպիցէ՝ սատակի ։  
 (տես և ՚ի սաղ. ը. 9.) Վրդյետ հրաւիրելոյ մար-  
 գարդին զսոսա զամենեսին յօրհնութեն արարչին իւ-  
 րեանց՝ ՚ի յօրդոր մատչի առ մարդիկ և ասէ :

Ժ Ա ։ **Ճ** Կ Ա Գ Ա Ր Յ Շ Ա Խ Ե Լ ։  
 Հնոյն բարարութէ եթէրէ և զօրք իւրեանց. էլեանց և ո-  
 չնոյն բարարութէ եթէրէ :

Ժ Բ ։ **Ճ** Ա Ր Յ Շ Ա Խ Ե Լ ։  
 Հորդիս մարդկան կրկին կարդ տեսանի՝ այսինքն  
 կարդ կառավարողաց, և կարդ կառավարելոց. առ  
 առաջինսն խօսելով ասէ :

Ժ Ա Ր Յ Շ Ա Խ Ե Լ ։  
 Եթէրէ և զօրք իւրեանց. էլեանց և ամենայն  
 բարարութէ եթէրէ : Վուաջինքն ՚ի կառավարիս մարդ-  
 կան են (թագաւորք հանդերձ զօրք իւրեանց. և զինի  
 նոցա են իշխանք, այսինքն նորա որք իւրի իշխեն  
 այլոց. յօրիւմ կարդի և իցեն. ընդ որս են և դա-  
 տաւորք՝ որք ՚ի (թագաւորաց և ՚ի վեցնադունից ու-

526 Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ի Շ Ե  
նին իշխանութեա դատելոյ : Օ սոսա յորդորէ մար-  
դարէն օրհնել զած . և ապա հայելով՝ ի կարգս կա-  
ռավարելոց ասէ :

**Լ**որիսոսաբարէս և իւսուանէ , ծերս և ողայս՝ օբնեցէն զա-  
նան դն : Դ մէջ մարդ կան ըստ կարգի բնուե կրկին  
զանազանութեն է . մի սերի , և մի ևս հասակի . ըստ  
առաջնոյն դնէ երիտասարդք և կուտանք . որովք իմա-  
նայ զարուսև զէզս առ հասարակ . զի զաղնուագոյնսն  
՚ի նոցանէ ՚ի մէջ բերելով այսինքն զերիտասարդք և  
զկուտանս՝ զայլօն ևս տայ իմանալ : Այստես և  
ըստ երկրորդին դնէ զծերս և զտղայս , որոց հասակը  
են իբր ծայրը ամենայն հասակաց . ուստի և զսոսա  
յիշելով զայլս ևս յիշեալ համարի , և զամենեսին հը-  
րաւիրելով յօրհնութեն ոյ ասէ , օրհնեցէք զանուն  
տն : Այս առ ցուցանելոյ զարժանաւորութեն օրհնուե  
անուանն ոյ՝ յարէ զինի և ասէ :

**Ժ**Ե . **Ա**րիբայս անուն նորա մայն խոսքավանութեն նմա-  
յերինս և յերիրէ :  
Ենուամբն ոյ ոչ նշանակի աստ սոսկ բառս ած , այլև  
փաղանշանեալն այսու անուամբք , այն ինքն է ած .  
զի որովչեաւ անուն իրին ՚ի մէջ բերի ՚ի նշանակել  
զինք , ուզ յիշի անունն՝ նշանակեալ լինի անդ և  
իրն . զորօրինակ յօրժամ ասի թէ անուն արբայի փա-  
ռաւորի ՚ի քաղաքիս , այնու նշանակի թէ արբայ փա-  
ռաւորի յանուան իւրում : Բ ստ այսմ է իմանալ և  
աստ յասելն :

**Ա**րիբայս անուն նորա մայն : Կամի ասել . թէպէտ և  
բաղումք փառաւորեալ երեխն , և անուննոց հուսու-  
կեալ համբաւի , բայց յամենայնի ՚ի վայր են և ա-  
նարդ , եթէ բաղդատեսցին առ ած . ուստի և նորա  
անունն միայն քան զնոցայն բարձրացաւ . վասն զի և  
ինքն յանշափո բարձր է և յանթաւս գերազանց , և  
ոչ է հնար ումեք հասանել ՚ի բարձրութեն նորին . և  
զայս սպարտ է իմանալ ոչ միայն յինքեան մոռածելով  
այլեւ առ արտաքս . զի յամենայն աղքս անունս ած  
բարձր է . քանիզի ամենեքին՝ ած ասելով իմանան ըշ-  
գերագոյնն քան զամենայն , կամ զայնպիսի էակ՝ որ  
է յանսահման բարձրութեն ըստ ամենայն կատարելու .

Ս Ա Ն Դ Ա Ր Ճ Խ Ա Բ : 527  
թե ուստի և զնա միայն այնպիսի ճանաչելով՝ զնա  
միայն խոստովանին տէր և ած . և զայս կամելով  
յայտ առնել մարդարեին՝ յարե զինի և ասէ :

Խոստովանաբին նմ յերինս և յերիք : Ճառիւս խոստ  
վանաբին նշանակի աստ այնպիսի բան կամ խօսք  
որով ցուցանի մեծութին ոյ , և ձմարտութի նորա .  
և կամ նշանակի օրհնութի և գոհութի՝ մատուցեալ  
առ ած , ճանաչելով՝ զնա անսահման բարի և յանբաւս  
բարերար՝ արարի ամենայնի և տէր : Ճյապիսի խօս  
տովանութի ասէ մատուցանի և մատուցի ոյ յեր-  
կինս և յերկրի՝ յամենայն արարածոց ըստ իւրաքան-  
չիւր կարգի , զորոց ցարդ խօսեցաւ . և այս յայնամ  
տիրապէս կատարեցաւ՝ յորժամնա ինքն էջ յերկինից  
՚ի յերկիր : Օ այս ամենայն առաջի եղեալ մարդա-  
րեին , և կամեցեալ զայր իմն նոր օրհնութի մատու-  
ցանել ոյ ՚ի բերանոյ ժողովոդեան նորա , դառնայ  
խօսիլ զմանաւոր բարերարութէ նորին՝ ասելով :

ԺԴ . **Ճ**առիք առնէ տէր զեղջեւը ժողովրդեան իւրոյ .  
օրդեսանին յամենայն սբ նմ . յորդացի իւրայե-  
լէ . ժողովրդեան՝ որ մէջ է առ տէր :

Եղջերաւ իմացեալ լինի զօրութի և իշխանութի ,  
ուստի և բարձր առնել նորա զեղջիւր ուրուք՝ նշա-  
նակէ զօրացուցանել զնա , կմ բարձրացուցանել զիշ-  
խանութի նորա , որպէս արար ած ը իսրայէլ . վասն

որոց ասէ :

**Ճ**առիք առնէ տէր զեղջեւը ժողովրդեան իւրոյ : Ճառա-  
նոր բայդ առնէ՝ յաւելա հայի յանցեալն քան ՚ի ներ-  
կայն , ըստ որոյ կամի ասել . ած զօրացոյց զժողովուրդ-  
իւր զիսրայէլ , և փառաւոր եցոյց զնա՝ յայտնելով  
նմա զինքն , և ունելով զնա իւր ժառանգութի . դար-  
ձեալ բարձր արար հայրն երկնաւոր զքա , որ եղե-  
եղ ջիւր իսրայէլի . վասն որոյ արժան է՝ զի մատու-  
ցի նմա օրհնութի յամենայն ժամ : և առ այս յարե  
և ասէ :

(Ծ) հանաբին յամենայն սբ նմ . յորդացի իսրայէլի : Այր-  
ըովք թէպէտ և ՚ի մասնաւորի իմացեալ լինին ոք ան-  
ձինք , ըստ աստ խանալի են առ հասարակ որդի իք  
իսրայէլի , ըստ որում սրբեցան նորա այտինքն ընտ-

528 Ա Ե Կ Ն, Ա Տ Թ Խ Ե Ն,  
ըեցան լինիլ այց՝ Դ սոցունց, ասէ, մատուցանի և մա-  
տուցի ձշմարիտ օքհնութիւն այց բարձրելոց և ոչ թէ  
յագդաց ամպարշտաց, Խոկ զոր յաեելու ասել՝ Յորդ-  
ոցն իսրայէլի, այս է բացատրուի բառիս թրց, զորս  
և կուլ ժողովուրդ մերձաւոր այց՝ յասելն :

Այսպէս ո՞ւ ենք և առ ո՞ւշը՝ Արաբէս թէ ատէր. որ-  
դիքն խօսայլի են այնպիսի ժողովուրդք՝ որք մէրձ  
են առ ատէր, այսինքն թէ ոչ են ժողովուրդք հե-  
ռացեալք յայլ՝ այլ մէրձեալք ոյ ՚ի ձեռն ուղիղ պաշ-  
տաման:

Վ. Այս ամենայն առաելանի իմ հայի ՚ի նորս իս-  
քայէլ, որ յամենայնի ՚որ է և մերձ և առ ՚որ, և  
ունի զնա միշտ մերձ՝ նաև մարմնով ՚ի հազորդութե՛,  
և հանդերձեալ է մնալ մերձ յարբայութե՛ երկնից ՛ը  
ամենայն յաւիտեանս ։

ԱՐԴՅՈՒՆ ՀԻՖԻ

Քորդոք առ խօսյէլ՝ առ ՚ի օրհնել զանց վասն նօրմա,  
ցուցանելոյ նորա զնա փառօք և երջանկութք, և  
վասն նուաձելոյ զբշնամիտ նորին։

## لِلْجَنَاحِيَّةِ

19

հաւա հաստացուան է հենանաց , յանդիմանաւելիւն ամենայն  
ծառութաց : 7 Ե հազեւ շնորհաւոր նոյս հազարօս . զա-  
բաւուան նոյս յիւնահազար երեսնեօս : 8 Ե անեւ նոյս դա-  
դասպան է գըց . դաստ այս էն ամենայն ոքից նորս :

## Ա Ե Բ Ե Ա Գ Ե Բ .

## Վ Ա Հ Ա Յ Ա :



**Յ** ՈՒԹ ՁԵՍԻՐ ԳԻՒՐ ԱՐ Դ Մ Թ Ա Ա Ա  
մեր , և 'ի սաղ վարդանայ և 'ի քանի մի  
տպագրեալս յաւելելինին աստ և բառքս  
անիւայ և շատարիայ . բայց 'ի վեց ձեռագիրս ու դնին ,  
այլ միտյն բառդ ալշատայ . Խւ զի նաև յայլ թարդ " .  
ևս և յերբ " այդպիս դնի այսինքն առանց այդոցիկ  
բառից , վասն որոյ և մեք հետեւելով նոցա և մերոց  
վեց ձեռագրաց " այդպիս եղաք . այսինքն սոսկ ալէ .  
լուիայ . ուր յօրինակս ինչ յունաց կը կնի բառդ ալ-  
շատայ . բայց այն թուի յաւելեալ յայլոց հայելով յա-  
ւարտ նախընթաց սաղմոսին , յոր առ երբայեցիս դնի  
ալէ լուիա . որպիս է և 'ի սաղ . ձինէ :

Օ այս սաղմոս ոմանք վերածեն որպիս և վարդան  
'ի ժամանակ յաղթութեցն մակաբայեցւոց . և բա-  
զումք 'ի ժամանակ դարձի գերութեն . իսկ այլք  
'ի ժամանակ թագաւորելցն դաւթի 'ի վերայ իս-  
րայէլի , որով և ցնծացան որդիք սիոնի 'ի թագաւոր  
իւրեանց յանձ , և նուաձեցին զազդա օտարս . և յայտ  
է թէ այն ուրախանաւ նոցա էր օրինակ ուրախանա-  
ւոց որդւոց նորոյս սիոնի 'ի թագաւորել անդ որդ-  
ւոցն այ 'ի վերայ նց , և 'ի նուաձել նորա զայլեայլ  
թագաւորութիս ընդ իւրով իշխանութիք : Վ յս կար-  
ծիք քան զայլս երևի մեզ հաւանական , որում նպաս-  
տեն և ոմանք 'ի բարօւնեացն հըեից 'յաւանդել նո-  
ցա թէ բանք սաղմոսիս 'որք հային 'ի ժամանակ դաւ-  
թի 'ցեալ լինին 'ի գալստեան մեսիսյին :

## Բ Ա Շ Ե

ա . ( Օ բ հ ն ե ց է տ ս պ է ր յ օ բ հ ն ո ւ թ ի ւ ն ՚ է ն ո ր . օ բ հ ն ո ւ թ ի ւ ն ՚ ն մ ա յ ե լ ե լ յ ե լ ս ս բ շ . )

## Մ Ե Կ Շ Ա Ռ Թ Ի Ե Շ Ե

Ա լ ը ո վ վ ե ր ջ ա ց ո յ յ յ մ ա ր գ ա ր է ն զ ն ա խ ը ն թ ա ց ս ա ղ մ ո ս  
ի ւ ր , գ ր ե թ է ն ո վ ի ն ս կ ս ա ն ի և զ ա յ ս . զ ի ա ն դ ե դ .  
\* օ բ հ ն ո ւ թ ի յ ա մ ե ն ա յ ն ս բ ց ն մ ա յ ո ր գ ւ ո ց ն ի ս ր ա յ է լ ի  
,, ժ ո ղ ո վ ու ր դ ո ր մ ե ր ձ է ա ռ տ է ր || : Ե ւ ա ս տ ՚ ի  
դ է մ ն ն ո ց ա դ ա ր ձ ու ց ա ն է զ ս ո յ ն զ ա յ ս . և ն ա խ ս ա է :

( Օ բ հ ն ե ց է տ ս պ է ր յ օ բ հ ն ո ւ թ ի ւ ն ՚ է ն ո ր : ՚ լ ո ր օ բ հ ն ո ւ թ ի ւ  
բ ա ղ ո ւ մ ի ն չ ն շ ա ն ա կ ի , ո ր պ է ս տ ս ա ց ե ա լ է մ ե ր ՚ ի ս ա ղ զ  
լ ի ք . 3 . լ ի ք . 4 . խ ա ն . 9 . և ա յ լ ն : Խ ս կ ա ս տ ը ս տ ե ր-  
կ ո ւ ց ա ռ ա ջ ի դ ն ի . մ ի ՝ հ ա յ ե լ ո վ յ օ բ հ ն ո ւ թ ի ն զ ո ր ս  
ե դ ՚ ի ն ա խ ը ն թ ա ց ս ա ղ մ ո ս ի . ո ւ ր հ ր ա ւ ի ր ե ա ց զ ա մ ե-  
ն ա յ ն ա ր ա ր ա ծ ս օ բ հ ն ե լ զ ա ծ . ա պ ա ՚ ի յ ո ր գ ո ր ե լ ն ո ր ա  
ա ս տ զ ո ր դ ի ս ն ի ս ր ա յ է լ ի յ ո ր ս է ր ե կ ե լ զ ե ց ի ն յ , պ ա-  
հ ա ն ջ է ՚ ի ն ո ց ա ն է , ն ո ր օ բ հ ն ո ւ թ ի օ բ հ ն ե լ զ ա ծ . և զ ո ր  
ա ս ա ց ՚ ի վ ե ր ո յ , \* օ բ հ ն ո ւ թ ի յ ա մ ե ն ա յ ն ս բ ց ն մ ա || ,  
ա ս տ զ ն ո ր ն դ ն ե լ ո վ զ հ ա ն գ ա մ ա ն ս օ բ հ ն ո ւ թ ե ն յ ա յ տ-  
ն է . ո ր պ է ս թ է ե դ ե ա լ է ր . ա յ ն օ բ հ ն ո ւ թ ի զ ո ր ա ս ա-  
ց ի ՝ ո չ է լ ի ն ե լ ո ց հ ա ս ա ր ա կ ը ն դ օ բ հ ն ո ւ թ ի ս ա յ լ ո ց  
ա ր ա ր ա ծ ո ց , ա յ լ ն ո ր և գ ե ր ա գ ո յ ն . զ ի ա յ լ ա ր ա ր ա ծ ք  
մ ա տ ո ւ ց ա ն ե ն ն յ զ օ բ հ ն ո ւ թ ի վ ա ս ն ա ր ա ր ը ո ւ թ է ի ւ ր-  
ե ա ն ց և վ ա ս ն ն ա խ ա խ ն ա մ ո ւ թ է . և ա յ ս օ բ հ ն ո ւ թ ի  
ո չ է ն ո ր ի ն չ ա յ լ ի ր ը հ ի ն . խ ս կ գ ո ւ ք ո ր ք է ր ո ր դ ի ք  
ն յ , պ ա ր տ ի ք մ ա տ ո ւ ց ա ն ե լ ն մ ա գ ե ր ա գ ո յ ն ի մ ն ն ո ր  
օ բ հ ն ո ւ թ ի , զ ի ո ւ ն ի ք գ ե ր ա գ ո յ ն ա ռ ի թ ն ո ր ՚ օ բ հ ն ե-  
լ ո յ . վ ա ս ն զ ի ն ո ր ի մ ն խ ս ա մ ո վ ը ն ա ր ե ց ա յ ք յ ա յ ՚ լ ի ն ի լ  
ն մ ա ժ ո ղ ո վ ու ր դ ն ր : Լ ա ր կ ր ո ր դ ՚ հ ա յ ե լ ո վ յ ա պ ա գ ա յ  
ն ո ր ո գ ո ւ թ ի ի ս ր ա յ է լ ի . ի ր ը զ ի մ ա ր գ ա ր է ն զ ա յ ս ա ռ  
հ ի ն ն ի ս ր ա յ է լ խ օ ս ե լ ո վ և ՚ ի ն ո ր օ բ հ ն ո ւ թ ի ս յ ո ր գ ո-  
ր ե լ ո վ ա ւ ե տ ա ր ա ն է ՚ թ է , հ ա ն դ ե ր ձ ե ա լ ե ն ն ո ր ո գ ի լ .

ուստի և հարկ է ասե՞՝ զի՞ նոր օրչութի՞ մատուցի  
այ. ոչ ըստ առաջնումն սոսկ 'ի միութե՞ն տծութե՞ն ,  
այլև յերրորդուեն անձանց . ոչ սոսկ յածութե՞ն , այլև  
'ի մարդկութե՞ն որդւոյն : Իշխ կամելով ցուցանել՝ թէ  
արժան է նոցա սրբութք առնել զայս , յարէ զինի և  
ասէ :

( )բհեռանի և մայտելով պարագաները առաջ կատարել այսպիսի նոր օրհնութեան ոչ մատուցանի այլ յայլոց արարածոց՝ և կամ յօտարաց, այլ յայնցանէ՝ որք են որք և եկեղեցիք որք, այսինքն ժողովք՝ յայլ ընտրելոց և 'ի նմանէ սրբեցելոց. որպիսի էին 'ի հնումն որդիք խրայէլի, ըստ որում յանդիման առնելին յինքեանս զեկեղեցի այլ. և յայս իսկ արժան էր նոցանոր օրհնութք ուրախ լինիլ յամծ. յոր միտ յարե զինի մարդարէն, և ասէ:

Ղլրին բարերարութիք և խնամք ողյ էին ՚ի վերայ  
խրայէլի. մին էր հասարակական, որպիսի էր բարե-  
րարութի պահպանութե, տեսլութե, և այլն, որ է  
հասարակ և այլոց. իսկ միւսն էր բարերարութ մաս.  
նաւոր ինամոց նոցա, զորս միայն առ խրայէլ եցոյց  
տծ՝ ընտրութե, յայտնութե, պաշտպանութե և. .  
ևս և մասնաւոր իմն իշխանութե, որով իրրե յա-  
տուկ թագաւոր նոցին ինքնին աթրէր ՚ի վերայ նոցա.  
և աս էս գերագոյն իմն բարերարութի:

Բայց նաև այն հասարակական բարերարութիւն յայս կտրգեալ լինելով մեծ էր յորդիսն իսրայէլի քան յայլ արարածս . վասն զի որպէս զգայութիւնք թէ-պէտ և հասարակ են մարդկան և անսանոց , բայց 'ի մարդն հաղորդ գտանելով բանական մասին՝ գերագոյն իմմ գտանին , սոյնպէս և բարերարութիւնք պահպանութէ և նախախնամութեն ոյց թէպէտ և հասարակ են ամենայն արարածոց և ամենայն մարդկան , բայց յորդիսն իսրայէլի գերագոյն իմմ համարեալ լինէին հայելով ի մասնաւոր բարերարութիւն ոյց . վասն որոյ և ըստ երկուցն ես արժան էր նոցա յատուկ իմմ օրինակաւ ուրախ լինիլ . ըստ առաջնոյն իբրև

Մ Ե Կ Ն Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն  
յարարիչ, և ըստ երկրորդին իրբեւ 'ի թագաւոր: Հայ  
սոսիկ հայելով ասէ:

Ուրախ եւ իշխի իսրայէլ յարարէւ իւր, որդիք սիսէնի ցնծացէն  
'ի Առաքաւորն իւրեանց: Այսինքն նոր օր հնութիւն ուրախ  
լիցին յանձ որդիին իսրայէլի իրբեւ յարարիւ իւրեանց.  
և ցնծացէն 'ի նա իջրեւ 'ի թագաւոր: Ուր արժան  
է գիտել զի նախոդիրքս, և Է՝ որք դնին 'ի բառագ  
արարիւ և Առաքաւոր. կրկնակի յարեւն զուրախանալն և  
զցնծալն 'ի բառագ յայդասիկ. մի՛ իբր յառարկայ, յո՞ր  
միտ կամի ասել. ուրախացին որդիին իսրայէլին ոչ  
'ի սնոտիս, այլ յանձ յարարիւ և 'ի թագաւոր իւր-  
եանց: Երկրորդ՝ իբր յառիթ, յոր միտ կամի ասել.  
ուրախացին որդիի իսրայէլի յանձ վասն արարչագոր-  
ծելոյ նորա զնոսա, և վասն թագաւորելոյ նորա 'ի  
վերայ նոցա:

Ըստ առաջնոյն ուրախանալն և ցնծալն հայի յանձ  
բացարձակաբար, ըստ որում արժան է ուրախանալ  
յանձ, թէ և լիցէ ցուցեալ զույսալիսի բարերարութի.  
և ըստ երկրորդին փաղանշանաբար, ըստ որում ար-  
ժան է և ևս ուրախանալ 'ի յանձ վասն ցույանելոյ  
նորա զայսպիսի բարերարութի:

Այսոքիկ ասացուածք պարզագոյն ևս առաջի դնին  
այսպէս. արժան է իսրայէլացւոց ուրախանալ յանձ  
յարարիւ և 'ի թագաւոր իւրեանց կրկնակի. մի՛  
զի նա միայն է ձևարիտ առարկայ ուրախուե՛, թէ և  
ոչ լինէր արարիւ և թագաւոր նոցա. և երկրորդ՝ զի  
բարերար է նոցա՝ վասն զի նա արար զնոսա, և թա-  
գաւորեաց 'ի վերոյ նոցա: Այլ թէ զիարդ ունէին  
նոքա 'ի գործ դնել զոյս ուրախուի կամ մանաւանդ  
զայս ուրախալից օրհնութի՝ յայտ առնէ մարգարէն  
'ի յաջորդ համարն ասելով:

Դ. ( ընկեցն զանուն նորա օրհնութիւն. սաղմոսիւս և  
օրհնութիւն սաղմոս առաջնոյն նմա :

Ծանիր՝ զի բառքս օրհնութիւն և սաղմոս՝ դնին աստ  
փոխանունուե՛ ձեզվ, այսինքն փոխանակ այնց՝ որովք  
մատուցանի այ օրհնութիւն և սաղմոս. և ըստ այսմ  
բառդ օրհնութիւն՝ յառաջնում հատուածիդնի փոխա-  
նակ սրնգիւ, կամ այլոյ նուագ արանի, և կամ ըստ

Թարդ մանուե այլոց՝ փոխանակի պարու կամ դատու,  
յորում՝ ի բազմաց նուագի սաղմաս. իսկ յերկրորդում՝  
հատուածի դնի փոխանակ թմբեկի կամ ծնծղայի.  
ոյնպէս և բառդ սաղմա՝ դնի փոխանակ սաղմոսարա-  
նի, որ էր յատուկ նուագարան սաղմոսելոյ. որպէս  
յայտ է յերբ՝ և յայլ ամենայն թարդ մանութեանց:  
Արքիմքը օրհնել զնծ յորդ որե մարդարեն յասելու:

( Ենէսշեն զնառան նորա օրհնութելը, սաղմոսիս և օրհնութելը  
սաղմոս սասացեն նմ: Կամի ասել, 'ի ցնծալ որդւոցն  
իսրայէլի առ ած՝ օրհնեսցեն զնառան նորա մի ձայնիւ.  
թերանոյ միայն, այլե ձայնիւ նուագարանաց. իբր  
զի օրհնեսցեն զնա նուագարանաւ որնդի, և երգես-  
ցեն նմա սաղմոսս սաղմոսարանաւ և թմբկաւ, Կամ  
քարոյապէս ոչ միայն լոկ լեզուաւ, այլե նուագարա-  
նաւ հոգւոյն. յորում միտքն իւրով աղդմամբ՝ իբր  
սրինդ և թմբուկ ձայն տայ, և կամքն իբրև սաղմոսա-  
րան զուարձալիս բղինե, թերկրելով ընդ բարերարու-  
թիս ոյ: Խւ քանդի որ և իցե բարերարութիք նորա  
հիմին 'ի հաճութեն նորին, զայն ևս 'ի մէջ թերելով  
ասէ:

ամի ոէր ընդ ժողովուրդ նբ էար և բարիք առնե-  
ցնելու 'ի գրիութեն:

Հաճութին ոյ առ ժողովուրդ իւր կրկնակի մտածի.  
մի՛ ըստ յառաջնութեն, և մի ևս՝ ըստ հետեւութեն.  
ըստ յառաջնութեն մտածեալ՝ յառաջադոյն 'ի յաւի-  
տենից հաճեցաւ ած ընտրել իւր ժողովուրդ զիսրա-  
յէլ, և ցուցանել նոցա զմեծամեծս, զոր և 'ի ժա-  
մանակի արար և կատարեաց. իսկ ըստ հետեւութեն  
մտածեալ՝ յետ ցուցանելոյ ոյ 'ի ժողովուրդ իւր զմե-  
ծամեծս՝ հաճեցաւ ընդ նոսա՝ վասն կատարելոյ նոցա  
զհաճոյս իւր, զորս եցոյց առ նոսա, կամ վասն տե-  
սանելոյ 'ի նոսա զգործս հաճոյս ինքեան, և այսու  
առաջին հաճութին այն գրեթե եղև պատճառ երկ-  
րորդ հաճութեն:

Իստ առաջնոյն հաճեցաւ ընդ այն՝ զոր կամեցաւ  
տալ. իսկ ըստ երկրորդին հաճեցաւ ընդ այն՝ զոր  
կամեցաւ առնուլ յառաջնումն հաճեցաւ օրհնել զժո:

զովուրդ իւր՝ տալով նոցա զիհութի բարեաց + խեկ  
յերկըորդումն հաձեցաւ օրհնիլ 'ի ժողովրդենէ իւր-  
մէ՝ առնլով 'ի նոցանէ զրանս յայտարարս լիութե-  
այնց բարեաց , և տալ նոցա վերստին զայլ ևս բա-  
րիս : Հայս ամենայն հայելով ասէ :

**Հ**ամէ ոէր ընդ ժողովուրդ ոչ իւր և այլն : Լամի ասել .  
տէր ած մէր որ 'ի յաւիտենից համեցաւ ը ժողովուրդ  
իւր , և 'ի ժամանակի յայտնեաց զայն զիւր համուի՝  
ցուցանելով նոցա զսքանչլի գործս , ոչ ևս մերժէ  
զնոսա , այլ համէ ընդ նոսա և համութիք ընդունի  
զպաշտամունս պատարագաց նոցա և օրհնութեց նո-  
ցին . և յամենայնի օգնական և պաշտպան լինի նոցա ,  
և գթով խնամէ զնոսա , և պահէ :

Եշ զայս պարտ է իմանալ ըստ ոյնմ՝ ըստ որում  
այն ժողովուրդ էր եկեղեցի նը . յոր միտ յաւելեալ  
ինի և բառս ո՛ք . յասելն . համի տէր ընդ ժողո-  
վուրդս իւր նը՝ առ 'ի ցուցանել՝ թէ համութին այ  
բերի 'ի ժողովուրդ իւր ըստ սրբութեն , այսինքն  
ըստ որում է եկեղեցի նը՝ 'ի հասարակի մատածեալ .  
խեկ եթէ 'ի մասնաւորի մտածեսցի՝ համութի նորա  
ոչ յամենեսին բերի , այլ յարգարս , և որք խոնարհին  
են և հեղք , զի առ սոսա ցուցանէ ած զմանաւոր  
խնամն իւր , և զսոսա փառաւորէ . վասն որոյ և յա-  
ւելու ասել :

Եշ բարձր առնէ զնելս 'ի քրիւն : Լ յսինքն զորս միան-  
գամ տեսանէ ած 'ի ժողովրդեան իւրում հեզս և խո-  
նարհս , պաշտպան լինի նոցա 'ի նեղութիս և 'ի փոր-  
ձութիս նոցին , և բարձր առնէ զնոսա 'ի փրկութե ,  
այսինքն ցուցանէ նոցա զիրկութի իւր . և 'ի փրկելն՝  
բարձր առնէ և փառաւորէ զնոսա :

Հայս բան բառդ հեշ՝ ը հանրապէս ևս կարէ հայիլ  
առ ժողովուրդն իսրայէլի , որք 'ի սկզբան անդ հեղ  
էին՝ յորժամ կային 'ի ծառայութե եգիպտոսի , յոր-  
մէ փրկեաց զնոսա ած , և բարձր արար . և 'ի խո-  
տորիլ նոցա յուղղութէ՝ ոչ եթող զնոսա խոպառ ,  
այլ խրատեաց , մատնելով 'ի ձեռս աւարառուաց նո-  
ցա . որով և դարձեալ խոնարհեցան , և հեղացան .  
և ած միւսանգամ բարձր արար զնոսա 'ի փրկելն զն .  
սին . սոյնպէս առնէ , և զսոյն արասցէ նոցա ասէ

միշտ, մինչեւ յայտնի տեսանել նոյն զիսնամս նը ՚ի վերայ ինքեանց, և պարծիլ այնուշետե ՚ի զօրութիւն նորա, և հանգչիլ ընդ հովանեաւ պաշտպանութենորին. ցնծալ ՚ի նաև որ հակը լինա, վասն որոյ յաւելու զինի մարդարեն և ասէ :

E. ¶ የዕለታዊነው ማኅና ተመሪያ እና ጽንሰውንጻነው ነት ስሙኑትሁም  
ከሚከተሉት ነው . እና የዋና መመሪያዎች ሆኖም ይረዳውን ነው .

Պարծին է բարբառիլ կամ ասել զայնպիսի ինչ՝ որ  
դառնայ կամ՝ ի գովութի այնը՝ որ ասէ, կամ՝ ի դո-  
վութի այնը՝ յորոյ անուն ասէ. զորօրինակ եթե՝ որ  
ասացէ զայսպիսի ինչ բան. արդելի զթնամիս՝ զի  
մի մոյեն՝ ի քաղաք, այս բան դառնայ՝ ի գովութի  
ասողին. իսկ եթե ասիցէ. զօրութի իշխանիս մերոյ  
զօրացոյց զիս արդելու զթնամիս՝ զի մի մոյեն՝ ի  
քաղաք, կամ թե՝ թագաւոր մեր իմաստուն է և փա-  
ռաւոր, այս բան դառնայ՝ ի գովութի իշխանին՝ յո-  
րոյ անուն ասացաւ. Իստ առաջնոյն բացումք պար-  
ծին, որ և կարէ լինիլ բարի և չար, և կամ անտար-  
բեր ըստ դիտելոյ պարծողին. իսկ ըստ երկրորդին  
սակաւք պարծին՝ նոքա միայն՝ որք հաւատարիմք են  
՝ ի բանս, և արդար. Իստ այսմ պարծանաց խօսի  
աստ մարդարէն՝ պարծիլ որց յանուն ոյ, յասէն.

**Պ**արծեսցին զբան քառօտ : Այլք իմացեալ լինին ասու  
ըստ նկարագրին որդիք իսրայէլի՝ եթէ՛ հնոյն և եթէ՛  
նորոյս . սոքա ասէ բազում իրօք փառաւորեալ յայ՝  
պարծին նովին փառօք ոչ յանձինս , այլ յած , ասէ-  
լով . տէր ած մեր որ 'ի վեր է քան զամենայն՝ յաջո-  
ղեաց մեզ առնել զայս և զայն . կամ թէ մեծամեծա-  
արար ընդ մեզ ած , ընտրեաց զմեզ իւր ժողովուրդ ,  
եցոյց մեզ զկամ իւր , և պանձացոյց զմեզ փառօք  
այսինքն այնպիսի իրօք՝ որովք երանիմք և փառա-  
ւորիմք , և կամք այնպէս պաշտպանեալ 'ի նմանէ՝ մին-  
չե ոչինչ հոգալ մեզ , այլ 'ի հանդստեան վայելել և  
ուսախ մինի . և առ այս յարէ , և ասէ :

խաղաղութեն, ոչ զի ոչ գոյր նոցա պատերազմ, այլ  
զի զած պաշտպան ունելով ինքեանց՝ 'ի ժամանակի  
անդ ևս 'ի խաղաղութե վայելէին: Երկրորդ՝ ըստ  
ներքին խաղաղութեն, զի գիտելով նոցա զկամն ոյ,  
և ձանաչելով թէ, ըստ կամաց նորա կան, կարեին  
վայելէլ 'ի խաղաղութեն հոգւոյ:

Յառաջինն յայն հանգիստ վերածի և անզրադութի  
արտօքին պիտոյից. զի ած խոստացեալ էր նց ըսուե  
զամենայն պիտոյս նոցին, և լիացուցանել օրհնութք  
զորդիս նոցա և զբնակութիս և զանդաստանս նոցին:  
Երկրորդն հայի բարեկարգութի պաշտամանց և  
այլոց հոգեօրական իրաց, յորս կարեին նոքա միսի-  
թարիլ և սփոփիլ: Հայս ամենայն հայելով յոդնակի  
դնել մարդարեն զհանգիստն. և զի նոցա էին այն հան-  
գիստ, վասն այսորիկ յաւելու և զբառդ իւրեանց: որ-  
պէս թէ ասեր. յայս ամենայն հանգիստս՝ զորս վայ-  
ելեն, ցնծասցեն և ուրախ լիցին: Ի սոյն յաւելու  
և զփառաւորեն զած ասելով:

Եւ բարձր որոշուն զած բերանոտ իւրեանց: Այսինքն՝  
խոստովան լինելով զմեծամեծս ոյ՝ բարձր և սփառնե-  
լի ցուցցեն զփառս նորա. և զայս արասցեն ասէ իւ-  
րեանց իսկ բերանով:

Խորհրդաբար, փառօք իմացեալ լինի աստ խաչն քոն  
յոր պարծէր պօղոս, ընդ նմին պարծիմք և մեք. նա  
և հանգուցեալ ընդ հովանեաւ նորա, բարձր առ-  
նեմք, այսինքն քարոզեմք զբարձրանալն քոնի 'ի վերայ  
նորա 'ի փրկել զմեզ:

Այս բանք տիրապէս և ուղղակի վերածին 'ի  
դէմս երանելեաց՝ որք են յարքայութեն. ուր և պար-  
ծին փառօքն ոյ, և 'ի սոյն զմայիեալք ցնծան և ցըն-  
ծասցեն յանսահման հանգիստն, և բարձր արաս-  
ցեն զած բերանովք իւրեանց, եթէ բերանով հոգւոյ  
և եթէ բերանով մարմնոյ յետ յարութեն:

Այս հանգիստ և բերկրութի որգ է 'ի ժառանգուե  
ածային անսահման ուրախութեն և խաղաղութեն և  
այնպիսի երանութեն, \*զօր ակն ոչ ետես, և ունկն  
ոչ լուաւ, և 'ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ. ( ա. կոր.  
թ. 9:) Եւ զայս ունին՝ բովանդակ վայելէլ որք ոյն-  
պիսի ժառանգութք՝ մինչեւ նոցա լինիլ. որոյ վասն

դնել զբարդ էւրեանց . որպէս քաղցրութեն մեղու վայ  
եւեալ լինելով՝ ի ձաշակողէն՝ ասի լինիլ ձաշակողէն,  
Ճաղակօղն ոչ է մեղը , սակայն՝ ի ձաշակելն՝ զամե-  
նայն քաղցրութիւն նորա վայելց և լինի այն իւր :  
Փառք այսր երանութեն սրց՝ որ մասածի ըստ հոգւոյ  
՚ի տեսութեն այ , ՚ի յառնելնոցա զեղանի և ՚ի մար-  
մինս նոցին . զի որպէս լոյսն եղեալ յապակի անօթ՝  
զեղանի և թափանցէ յապակին . սոյնպէս և փառք  
և ուրախութիւն հոգւոց սրցն՝ զեղանի և թափանցէ  
՚ի մարմինս նոցա . որով և մարմինք նոցա զգենուն  
զյատկութիւնս լուսոյ . ըստ առաքելոյն . ( ա . կոր-  
ժէ . 42-44 . զորոց տես ՚ի գիրսն կոչեցեալ կշո-  
ժամանակի : )

Հայնժամ և զգայարանք մարդոյ լիտացին այնպիսի  
փափկութք , զորոց չէ առեալ ումեք զփորձ յերկըն -  
այնչափ գերազանց , որչափ գերազանց համարի ոսկի  
քան զհող , կամ որչափ մարդ քան զպատկեր մար-  
դոյ , կամ որչափ Հմարիտն քան զսուտ :

Օ այսպիսի և զայսքան փառս մասածելով սրց արհա-  
մարհեցին զամենայն . մատնեցին և զանձինս ՚ի տան-  
ջանս և ՚ի մահ . և զորս կրեին յաշխարհի՝ ոչինչ  
համարիին . մինչեւ ասել ումեմն . ( այն է սրն փրան-  
կիսկոս . ) \* այնքան մեծ է բարին որում ես սպասեմ ,  
,, մինչեւ ամենայն վշտաց բերկրեցուցանել զիս || :

Սոքա չէին յիմար , այլ իմաստութ ծանեան , և հա-  
սին , յոր ծանեան : Հիմար նոքա են , որք զսուտի  
մեծութիս և բերկրութիս մեծ համարին , և վասն նո-  
ցին տանջին . իսկ զանհունն զայն մեծութեն ոչ հա-  
մարին ինչ : Քանիք կան՝ որք գիտելով թէ յիշխա-  
նութի հասանելով , կամ ՚ի հեշտութիս զեղիսելով  
ունին վտանգիլ և չարաչար մեռանիլ . այսու ամե-  
նայնիւ տաժանին գտանել զայն . իսկ զանսահման  
փառաց և զանձառ փափկութեանց անփոյթ լինին :

Ա ասն որոյ և որ տըն է փառաց՝ իրաւամքք ոչ տայ  
նոցա զայն , այլ սրց իւրօց . որք ՚ի նոյն վայելեալ  
բարձր առնեն զնա յաւիտեանս յաւիտենից . ըստ  
որում և ասէ մարդարին յառաջիկայ բնաբանիդ .  
ուր յաւելու ևս խօսիլ զիշխանութէ նոցա զայնմանէ  
զոր ետ և տալոց է ած ՚ի ձեռո նոցա , առ ՚ի վրէժ-

ՄԵԿՆ ՈՒԹԻՒՆ  
Ինդիր լինիւ նոցա ածային արդարութեա . վասն որոյ  
ասէ :

Ղ. Առ երկայրի ետ՝ 'ի չեռա նոցա , առնու հապուցուն  
'ի հերանուաց . յանդիմանութի ամենայն ժողովրդու :

Ե. Ապէլ շնագաւորս նոցա հապանօք . և զզօրավարս նոցա  
չեռանակալօդ երկանեօք :

Առ երկայրի է այն՝ որ յերկուց կողմանց հատա-  
նէ . որով և օրինակի զօրութի վրէժինդիր արդա-  
րութեա յերկու ինչ . մի՝ 'ի պաշտպանութի և 'ի ջատա-  
գովութի օրինացն ոյ . և մի ևս՝ 'ի վանումն և 'ի  
հատուցումն թշնամեաց նորին : Հայս միտ առեալ

լինի աստ բառդ սուր երկայրի՝ յասելն :

Առ երկայրի ետ՝ 'ի չեռա նոցա : Այսինքն ետ ած ժո-  
ղովրդեան իւրում զայնպիսի զօրութի , որով վառեալ  
նոցա 'ի նախանձ բարի՝ կարիցեն պատսպարել և ջա-  
տագովել զանձային օրէնսն , և նուածել զայնոսիկ՝  
որք հակառակին այնմ՝ կամ թշնամի ցուցանեն զին-  
քեանս : Այս զայս պարտ է սկզբնաբար իմանալ ը-  
հոգեորին , և երկրորդաբար ըստ մարմնաւորին :

Օստ հոգեորին , 'ի հնումն քահանսոյք իսրայէլացւոց  
'ի գործ դնէին զայս պաշտօն բանիւն ոյ իբր որով  
'ի պաշտպան լինիւ նոցա օրինաց և 'ի պատուհասել  
և կմ 'ի մերժել զհակառակորդս և զօրինազանցս 'ի  
մէջ ժողովրդեան . իսկ որք էին արտաքոյ , այլով  
օրինակաւ վարէին ընդ նոսա , այսինքն յորդորելով  
և համոզելով 'ի հաւանութի ածադիր օրինաց , զո-  
րոց խօսի մարգարէն 'ի յաջորդ համարն . սոյնպէս և  
'ի նորումն եկեղեցականք բանիւ ոն իբր որով վա-  
րեն զայս պաշտօն 'ի քարոզել նոցա զօրէնս , և 'ի դա-  
տել զօրինազանցս՝ երբեմն խրատու , և երբեմն ա-  
պաշխարութք , երբեմն բանադրանօք և երբեմն կա-  
պանօք . այլ որք արտաքոյ են հեթանոսք , համոզե-  
լով զնոսա յընդունելութի քրիստոնէական հաւատոց :  
Իսկ հայելով յաներեւոյթ թշնամին 'ի սատանայ և  
'ի զօրս նորա՝ զայս սուր վարեն երդմնեցուցիչք և  
արդարք 'ի նուածել և 'ի հալածել զնոսա . յոր միտ  
գըէ նարեկացին . ( 'ի գով . մծք . ) \* ածեն ( ասէ

Պստ մարմաւորին, զայս սուր կամ զայս զօրութե՛  
վարեին իշխանք եթէ 'ի հնում և եթէ 'ի նորումս  
'ի պաշտպանել զեկեղեցի 'ի թշնամեաց՝ վանելով  
զնոսա, որպէս արարին 'ի հնում նոքին իսկ իսրոյե-  
լացիք մինչե 'ի ժամանակս մակաբայեցւոց . և 'ի  
նորումս բազումք բազում անգամ, որպիսի եղեն և  
'ի մեզ վարդանանք, և որք ըստ նոցա առաքինացան .  
և զի սոքիմք առին զվորէժ ածային օրինաց 'ի հե-  
թանոսաց անտի, յայս հայելով մարդարեին՝ յարե-  
զկնի և ասէ :

լունուշ հապուցումն 'ի հեթանոսաց , յանդէմանութէ ամենայն  
ժողովրդու : Այսօքան 'ի փոխաբերական միտո առեալ  
ցուցանէ՝ թէ եկեղեցի ոյ ոչինչ օրինակաւ կարէ  
խախտիլ 'ի բռնութէ հեթանոսաց , թէև չարչարիցի  
'ի նոցանէ , այլ մանաւանդ ունի իշխանութի նուա-  
չելոյ զնոսա 'ի հաւանութի օրինացն ոյ . եթը զի  
գործածութք հոգեոր որոյ քարոզութե՛ տայ նոցա  
զբանն կենաց , և առնու 'ի նոցանէ զհատուցումն .  
իսկ այս հատուցումն նոցա՝ է դառնալ նոցին 'ի կրօնս  
ածպաշտութե՛ : Այլ որք ոչ կամին դառնալ , լինիցի  
նոցա այն սուր 'ի յանդիմանութի . վասն որոյ և յա-  
ւելու \* յանդիմանութի ամենայն ժողովրդոց || . այս-  
ինքն թէ այն քարոզութի բանին կենաց՝ յանդիմա-  
նեսցէ և դատապարտեսցէ զանհաւանսն զամենայն  
յորմէ ժողովրդենէ և իցեն :

Ասացի 'ի փոխաբերական միտո , զի եթէ ըստ յա-  
տուկ նշանակութե բառիցն իմասցի , այս բան ցու-  
ցանէ՝ թէ եկեղեցի ոք թէ 'ի հնումն և թէ 'ի նո-  
րումս կարօղէ 'ի յառնել հեթանոսաց 'ի վերայ եւը՝  
ընդդէմ գառնալ , և հատուցանել նոց զհատուցումն  
նոցին 'ի պաշտպանութի ածային օրինաց , և յանդի-  
մանել զամենայն անհաւան ժողովուրդո . ըստ որոյ  
ասէ \* յանդիմանուի ամենայն ժողովրդոց || . Եթէ թէ  
ոչ միայն 'ի հեթանոսաց կարէ առնուլ զհատուցումն

այլն զանհաւան ժողովուրդսն յանդիմանելով նուածել. որպէս ըստ դրելոյ մեր այժմ արարին մակաբացեցիք, և այլք բազումք. թող զորս արարին իսրայելացիք 'ի մտանել իւրեանց յերկիրն աւետեաց, որ հոգենորապէս նկարէր զնուաձութիւ ազգաց 'ի նորս եկեղեցի: Եւ զայսմանէ խօսի մարդարէն 'ի յաջորդ համարն ասելով:

**Ա**սողէլ զնագագառոս նոցա էապանօք. զնօրավարս նոցա չեանադոք երիտեօն: Այս բան ըստ այլաբանութե ձեռյառ եալ նոյնանայ ընդ բանան եսայեայ. (իսթ. 6-26.) ուր յետ խօսելոյ նորա 'ի դիմաց եկեղեցւոյ \* անձն իմէ ինձ զօրութիւ. յաւելու ասել զեկեղեցւոյ. \* թագաւորք տեսցեն զնա և յոտն կացցեն. իշխանք " երկիրպագցեն նմա վասն ան . . . և եղիցին թա . . դաւորք դայեակք քո, և կանայք նոցա մանկակալք . . քո. 'ի վերայ երեսաց երկրի երկիրպագցեն քեզ, . . և զհող ռախց քոց լիզեսցեն և այն: || Որովք նշանակի նուածիլ թագաւորաց և իշխանաց ը ձեռամք իսրայէլի եթէ հնոյն և եթէ նորոյս: Հնոյն կապանօք հարատակութե, և ձեռնակապօք ծառայութէ. որպէս եզեւ առ ժամանակօք դաւթի և ոռղոմնի: Խոկ նորոյս՝ այլով իմն կապանօք և ձեռնակապօք, այսինքն հաստատութիւ հաւատոյ, և առաւելութիւ սիրոյ:

**Ա**սացի ըստ այլաբանութե. քանզի ըստ յատուկ նըշանակութե բառից՝ այս բան որպէս և զնախընթացե ասացաք, ցուցանէ թէ տուեալ և եկեղեցւոյ իշխանութիւ, զի 'ի յանել թագաւորաց և զօրավարաց 'ի վերայ նորա 'կարասցէ վասն պաշտպանութե հաւատոյ և անձային օրինաց ելանել ընդդէմ նոցա, և ըմբռնել զնոսա, և կայել և արկանել յերկամթի շղթայս. որպէս 'ի հնուամ արարին որդիկքն իսրայէլի. և 'ի նորումն բազումք բազումքանգամ' եթէ առ հեթանոս թագաւորս, և եթէ առ հերետիկոսապէտս, որք ըստ մոլորութե մասին գրեթէ եղեն իրբե թագաւորք հերետիկոսաց, և զլիսաւորքն 'ի նոսա՝ իրբե զօրավարք նոցին:

**Ա**յլ այսոքիկ բանք ուղղակի ևս հային յիշխանութիւ արց, զոր ունին վարել յաւուրն դատաստանի, յո-

ըռումսրեաց! ած զսուր իւր, այսինքն զվրեժինդրու.  
Ըիւն իւր, և տացէ զայն 'ի ձեռս նրա իւրոց: ( ը .  
օրին . լը . 41 . 43 . ) և յայն ամբ կացցեն նք հանդէպ  
թշնամիւոց իւրեանց, և ամենայն չեթանոսաց. (իմաստ .  
ե . 1 . ) և սբանէլի երեւամբն ցուցցեն նոցա՝ թէ  
զինչ հատուցումն հատուցանելի իցէ նոցին, և զինք  
յանդիմանելի իցեն դործք նոցա: Աւ ապա 'ի հրա-  
մայել դատաւորին՝ կոտկել զձեռս և զոտս այնոցիկ  
թադաւորաց և իշխանաց և հետեղաց նոցին, և  
հանել զամենեսին 'ի խաւարն արտաքին, ինքեանք  
ևս լիցին հաստատիչք այսօր հրամանի, որով զըեթէ  
իրքե երկրորդաբար դատաւորք ունիցին դատել զնո-  
սա և դատապարտել. զօրմէ 'ի մամնաւորի ևս խօսի  
մարգարէն 'ի յաջորդ համարն 'ի մէջ բերելով զիշ-  
խանութին տուեալ եկեղեցւոյ 'ի դատել. յոր և վեր-  
ջացուցեալ զբան իւր՝ ամ:

Ե. Անելնոյա դատաստան՝ ի գրոց. դառն այս էն ամենայն սբիոց նորու:

Վ. անել դատաստան՝ ի գրոց, կամ դատաստան ըստ գրոց, կամ դատաստան զբեալ է դատել ոչ ըստ սեփական ձանաշման՝ այլ ըստ ձանաշման օրինաց, այսինքն դատել այնպէս՝ որպէս հրամայեն օրենք աւանդեալք՝ ի գիրս, յասելն անդ թէ զգողոս պարտ է, այսովու պատժել, և զշնացօղն այնպէս և ոյլն, կը զի զայս իշխանութիւն ետ ած եկեղեցւոյ իւրոյ եթէ, ի հնումն և եթէ, ի նորումն, յայն հայելով առէ:

Վահագութեան դաստիարակութեան է Գյալութ և յա-  
րաբերել զորս, այլ զդատելիս. և միտ բանին է այս  
թէ ած հայելով՝ ի հինն ետ խօրայէլացւոց՝ մանա-  
ւանդ քահանայից նոցա՝ իշխանութիւն դատաստան առ-  
նելոյ ի վերայնոցա, որք իւիք յանցանօք պարտաւոր  
դատանին. բայց զայս դատաստան ասէ ունին առնել  
ի գըոց՝ այսինքն յաւանդելոց անտի ի գիրմն մով-  
ունսի: Ոյսնպէս հայելով և ի նորս՝ քո ետ իշխանու-  
թիւն եկեղեցւոյ առնել ըստ հօգեստին դատաստան  
ի վերայ յանցուցելոց. որպէս և առնէ խօկ՝ թէ ը-  
ներքին ատենի ի խօրհուրդ ապաշխարութէ, և թէ

Ար Ե Կ Կ, Ո Ւ Թ Ւ Ւ Ն  
ըստ արտաքնոյն՝ ի վեճու հաւատոյ բարի վարուց, և  
դատապարտելով զգիմաղարձան, այսինքն զհերետի-  
կոսս, զհերձուածօղս և զյանդգունս և այլն։ Եւ  
զայս դնէ մարդարէն լինիլ փառք նրց, ասելով։  
Ուստած այս էն ամենայն սրբոցնորս։ Ես ստանօր եթէ բառդ  
այս՝ դիցի իբրև անուն բայիս էն՝ միտ բանին լինի այս-  
դատողունն այն՝ որով նրք դատին յածային օրինաց է  
նց փառք մեծ։ Խսկ եթէ բառդ այս՝ դիցի իբր ածա-  
կան ժաման՝ անունդ ժաման դնի փոխանակ դատողու-  
թէ նրց։ որով և միտ բանին լինի այս։ այսոքիկ փա-  
ռաւորուիք ացսինքն է դատել ըստ գրոց՝ ոչ է այսմ  
կամ այնմ նրյ միայն, այլ ամենայն նրց, որ է ասել-  
նոցա է դիտել՝ զինչ զրեալ կան յօրէնս այց, ոչ զի  
ամենեքին դատողք իցեն, այլ զի այն փառք՝ նոցա է

ըստ որում են յեկեղեցւոջ։

Խսկ յաւուրն յետնում՝ ի մեծի ահեղ ատենին նրքն  
ունին դատել զազդս ամենայն ընդ քոթի։ և այս լիցի  
նոցա փառք ։ յոր միտ մեկնեն ոմանք զայն բան առա-  
քելոյն, որ ասէ։ \* նրք զաշխարհ դատեն ։ ( ա-  
կորն ։ Է ։ Հ ։ ) Եւ ըստ այսմ գրովք իմացեալ լինի  
աստ նախ յաւիտենական օրէնք որ ՚ի միտս այց ։ երե-  
րորդ՝ բանք կամ պատգամք տուեալք յայց ՚ի հնումն  
և ՚ի նորումն ։ և երրորդ՝ գրուածք խղչի մտաց իւ-  
րաքանչիւրոց՝ որք բացեալ լիցին յաւուրն յայնմիկ ա-  
ռաջի ամենեցուն ։ առ որս հայի և բան դանիւլ՝  
յասել նորա, թէ ՚ի նստիլ այց յատեան, \* գպրուիք  
։ բացան ։ ( դան ։ Է ։ 10 ։ ) Եւ ըստ այսոցիկ գրոց  
ունին յայնժամ դատել նրքն ։ որ է փառք մեծ ։ և  
այս փառք ոչ միոյ նրյ միայն լինիցի, այլ ամենայն  
նրց ։ և մնասցէ ՚ի նոսա յաւիտեանս յաւիտենից ։

Ա Ա Դ Մ Ռ Ջ Ա Ռ Ո Վ Ռ

Խրախոյս օրհնելոյ զանք բաղմադիմի նուագարանօք:

Ա Ա Դ Մ Ռ Ջ Ա Ռ Ո Վ Ռ

1 (Օրհնեցէս զանք ՚ի սըբառնեն նորա . օրհնեցէս զնա ՚ի  
հասպատառնեն ՚ի շըբառնեն նորա : 2 (Օրհնեցէս զնա  
՚ի շըբառնեն նորա . օրհնեցէս զնա ՚ի բառամ մեծառնեն նորա :  
3 (Օրհնեցէս զնա ՚ի յայն օրհնառնեն . օրհնեցէս զնա սաղմա-  
սիս . և օրհնառնեն : 4 (Օրհնեցէս զնա շնձառնեն , գուլուցէս  
զնա սըբառնեն : 5 (Օրհնեցէս զնա ՚ի բառա տաշը . գուլու-  
ցէս զնա ՚ի բարբառ լսելու : 6 (Օրհնեցէս զնա ՚ի յայն գո-  
ւուննեն . մինայն հոգիս օրհնեցէս զնէր :

Ա Ա Բ Ե Ր Գ Վ Ի Բ

Ա Ա Բ Ե Ր Գ Վ Ի Բ



Ա Ա Յ Ա Զ Ձ Ե Մ Ի Ր Գ Վ Ի Բ Ա Ե Տ  
՚ի սաղ՝ վարդանայ յաւելեալ լինին ասս  
և բառքդ անգեւայ և շատարիայ , որպէս դնի  
և ՚ի քանի մի օրինակս եօթ անասնից , այլ ՚ի հասա-  
րակ օրինակս նոյցա , և յայլ թարդ՝ ոչ դտանի , որ-  
պէս և ոչ յեօթն ձեռագիրս մեր : ՚ի միում ձեռա-  
գրի ևս յաւելեալ լինի բառոդ օրհնառնեն . և յայլում  
դնի միայն զաքարիայ . և յոմանս նաև բառք սաղմա-  
նայց քանզի հասարակաց է դնել միայն ալելուիայ  
համաձայն երբ” , մեք ևս այնպէս եղաք . (զորմէ տես  
՚ի սաղ . ձնէ . ձեւ . և ՚ի սաղ . ձինէ : )

Ա Յ Ս սաղմոս է հրաւեր և խրախոյս տռ ծառայս այ,  
և մասնաւորպէս առ պաշտօնեայս նորա , օրհնել

C. U. "U."

iii. ( ) የትክክለኛው ሂዕስ ነት ማረጋገጫውንና ክፍያው . የቅርቡንን ሂዕስ በትክክለኛው ሂዕስ ነት ማረጋገጫውንና ክፍያው :

## W b u 't a t o s h p h 't.

Ա Երջին գոլով այս սաղմոս 'ի կարդս օրհնուեց  
լեալ է ընդունաբան և գանձարան օրհնութե . ուր  
և Երկուտասանիցս կրկնէ 'ի սմա մարդարէն զբառս  
օրհնեցէ . որոյ փոխան յերայականն դնի ալլահա-  
այլեայլ օրինակաւ . յառաջնումն ալլահէ . այսինքն  
գովեցելք զած . յերկրորդ ուժն ալլահաւ . այսինքն գո-  
վեցելք զնա . յերրորդ ուժն նմանապէս ալլահու . ըստ  
սոցին և յայլս : Ձւյամենեսին 'ի սոսա յառաջին եր-  
կուս համարսն 'ի մէջ բերէ մարդարէն զայլեայլ  
սքանչելի նիւթս օրհնելոյ , և 'ի մնացեալ համարսն  
զայլեայլ ընտիր գործիս նուագելոյ . և սկիզբն արա-  
րեալ օրհնութե իւրոյ ասէ նախ :

Արեգոբդ՝ առեալ լինի՝ ի փոխարերական միտս իբր վերած աբար փոխանակ արքայութեան երկնից . յոր միտ կամի ասել . օրհնեց զանձ՝ որ բնակեալն է յերկինս ի յաթռու իւր . կամ գարձեալ՝ օրհնեց զանձ որք եք յարքայութեան ըստ ոյսմ բառդ օրհնեցէն՝ կամ-

192

զի նաև առ հրեշտակս և առ երանեալս՝ որք են  
յերկինս :

Երբորդ՝ առեալ լինի բարոյապէս, փոխանակ մա-  
քուր հոգւոյ՝ յորում է սրբութի ոյ. յոր միտ կամի  
ասել՝ օրհնեցէք զած՝ ի հոգիս ձեր սրբեալս սրբու-  
թին ոյ. որ է ասել՝ օրհնեցէք զած՝ ի ժողովս որց. ըստ  
որոյ՝ ի մեկնութիս ոմանց ոք հարց փոխանակ ասե-  
լոյ՝ ի սրբութենորա՝ դնի ի ոքս նորա. ըստ որում  
դնի և ի նարեկի ( 'ի բանն . կա.) յասելն. \* օրհնե-  
,, լի է ած՝ ի ոքս նորա տիրապէս ||. Հօրինակս ինչ  
է օթ" ըստ վարդանոյ դնի \* վանն որց նորա ||. իբր  
զի ասէ տեսանելով զսրս շինիմք և յորդորիմք օրհ-  
նել զած :

Ըստրորդ՝ առեալ լինի իբր յարմարական մեկնութեն  
ը հնչման բառին փոխանակ ներքին սրբութեն ոյ,  
յոր միտ կամի ասել՝ օրհնեցէք զած՝ որ յանսահման  
սրբութեն է, կամ որ յանբաւս որ է. Օ այս եղեալ  
մարդարէին՝ դառնայ յորդորեկ և յայլիմն օրհնութի  
հայելով յարտաքին դործս ոյ երևեալս ի հաստա-  
տութեն՝ ասելով :

( Հնեցէտ չն ՚ի հաստատութեն զօրութենորա. ( պիտիս  
ուղ. ՚ի յերկինս զօրութենորա. ) Ի առդ հաստատու-  
թազմօրինակ կարէ առեալ լինիլ աստ. մի՛ ըստ հա-  
մեմատութեն նախընթաց բանին՝ փոխանակ խորանին  
ոյ, յորում էր հաստատութի ներկայութեն ոյ, ևս  
և զօրութի նորա, յոր միտ նոյն մեկնութի առաջի  
դնի որինչ ասացաւ յառաջնումն :

Երկրորդ՝ առեալ լինի փոխանակ հաստատութեն երկ-  
նից՝ այսինքն փոխանակ օգային կմեթերական երկ-  
նից՝ զոր մովսէս կոչէ հաստատութի. զի յերբ ՚ի նոյն  
բառ դնի ՚ի ծնն. 1. և աստ. իւշ զի յայսմ հաստա-  
տութեն բազմօք երեկի զօրութին ոյ ՚ի ձեռն փայլա-  
տականց, կայծականց, որոտմանց, հողմոց, մըրկաց  
և այլն, վասն որոյ ասէ ՚ի հաստատութեն զօրութեն  
նորա. ՚ի ոյն բան է՝ եթէ իմացեալ լինիցի այսու-  
երկինքն համաստեղութեն, զի և ՚ի նմա սքանչելի  
երեկի զօրութին ոյ. յայս միտ կամի ասել. օրհնեցէք  
զած՝ որոյ զօրութին սքանչելի երեկի ՚ի հաստատու-

546 Ա Ե Կ Ա Ռ Ե Թ Ե Լ Ե Ր  
թե երկնից . կամ դարձեալ օրհնեցլէք զանձ 'ի տեսա  
նել ձեր զջորութիւնորա մեծ 'ի հաստատութիւն երկ-  
նից . կամ օրհնեցլէք զանձ հայելով 'ի հաստատութիւն  
երկնից 'ուր երկեի զօրութիւնորա :

Եցրորդ՝ առեալ լինի 'ի փոխաթերական միտս , փոխա-  
նակ աթոռոյ իշխանութեն ոյ . և բատ այսմ բառդ  
զօրութիւն՝ գնի փոխանակ իշխանութե . յոր միտ կամի  
ասել . օրհնեցլէք զանձ յանփոխուելի աթոռ իշխա-  
նութեն նորա . որ է ասել . օրհնեցլէք զանձ գնստեալն  
յանհաս աթոռ իշխանութե յաւիտեան , կամ օրհնե-  
ցլէք զանձ վասն հաստատութիւն իշխանութեն նորա .  
կամ դարձեալ օրհնեցլէք զանձ կալով առաջի աթոռոյ  
իշխանութեն նորա :

Չորրորդ՝ առեալ լինի վերածաքար փոխանակ արքա-  
յուն՝ ուր է հաստատութիւն պյախնքն փառաւոր երեւմն  
զօրութիւն և իշխանութեն նորա . յոր միտ կամի ասել .  
օրհնեցլէք զանձ 'որ է յերկինս 'ի փառս արքայութե .  
զորմէ տես 'ի նախընթաց հատուածդ յերկրորդ մեկ-  
նութեն :

Հինգերորդ՝ առեալ լինի բարոյապէս փոխանակ  
նուիրեալ հոգւոյ հաստատելոյ զօրութեն ոյ . յոր միտ  
կամի ասել . օրհնեցլէք զանձ այնպիսի հոգւով յորում  
երեի հաստատութիւն զօրութեն չորհացն ոյ :

Վարդան զօրութիւնայ վերկնային զօրսն , որք հաս-  
տատուն կան ասէ յաւիտեան . և հաստատութիւն ըղ-  
գուշանան զմեօք , և պահպանեն :

Վ. յլաբանօրէն , այս բանք հային յեկեղեցի ոք , որ և  
է սրբութիւն ոյ և հաստատութիւն զօրութեն նորա , զի  
սրբեալ է յոյ , ըստ որում է 'ի սրբութեն ոյ , և սրբ-  
ութիւն ոյ 'ի նմա . ևս և հաստատեալ է յոյ , ըստ  
որում բնակեալ է 'ի հաստատութիւն զօրութեն ոյ ,  
և հաստատութիւն զօրութեն ոյ 'ի նմա բնակէ , վասն  
որոյ 'ի նմա միայն արժանապէս մատուցանի առ տած  
օրհնութիւն : Խսկ արտաքոյ նորա չէ ընդունելի ոք և  
իցէ օրհնութիւն . վասն զի որպէս արտաքոյ եկեղեցւոյ  
չիք փրկութիւն , սայնպէս և արտաքոյ եկեղեցւոյ չիք  
ինչ ընդունելի պաշտօն առ տած : Խւ եթե լինիցի  
ընդունելի , այն վասն այսորիկ է՝ զի զօրութիւն իմ  
'ի գիմաց եկեղեցւոյ մատուցանի , կամ զի մատու-

ցօղն զօրութք և յեկեղեցւոջ, և կամ զի և յայնպիսի  
վիճակի՝ յորում փաղանշանի վերածումն նորա տռ.  
եկեղեցի սր. Արդ՝ յետյորդորելոյ մարգարելին օրհ.  
նել զանձ ՚ի սրբութեւ և ՚ի հաստատութենորա, յոր.  
դորեւ սյժմ օրհնել զնա՝ հայելով ՚ի սքանչելի գործս  
նորա + ուստի ամէ:

Ք. ( ) ըհնեցէս զնա ՚ի զօրութենորա. օրհնեցէս զնա ՚ի  
բազում մեծութենորա:

Մարգարելին որովհետեւ զյօրինուած սաղմոսիս նար-  
տարութք կարգէ, այնպիսի օրինակաւ առաջի զնէ,  
զյորդոր օրհնութեն ոյ, օրպիսեաւ պատշաճ տեսաւ-  
նեւ սաստկագոյնս զարթուցանել զոդիս օրհնաբանո-  
ղացն. վասն որոյ գերազանց իմն եզանակաւ խրախու-  
սէ, ՚ի նոյն՝ յասելն:

( ) ըհնեցէս զնա ՚ի զօրութենորա: Ըստոս զօրութենի դնի  
ոստ փոխանունուե ձեռով ՚ի նշանակել զզ ործս զօրու-  
թեն ոյ, կամ ՚ի նշանակել զայնոփիսի գործս, յորս  
երեխ զօրութին ոյ, օրպիսյասելն. \* մնացորդք բա-  
,, նից ասայի, և ամենայն զօրութի նորա ... զըեալ  
,, են ՚ի զիրս և այլն ||. ( դ. Թագ. ժԵ. 23.) յայս  
բան բառդ զօրութենի դնի փոխանակ գործոց զօրութեն  
ասայի, կամ փոխանակ այնց գործոց յորս երեխը զօ-  
րութի նորա. ըստ այսմ դնի և աստ բառս զօրութենի,  
յոր միտ կամի ասել. օրհնեցլք զանձ հայելով ՚ի բաղ-  
մապատճիկ գործս զօրութեն նորա կամ հայելով յայն  
ամենայն գործս՝ յորս տեսանի թէ քանի զօրաւոր է  
անձ. զի այն գործք ոյ ցուցանեն զմեծութի նորա,  
վասն որոյ յասելու ասել:

( ) ըհնեցէս զնա ՚ի բազում մեծութենորա: Ըստիւս մեծու-  
թի նշանակի աստ մեծութի գործոցն ոյ՝ կամ այն-  
պիսի մեծ գործք, որք յայտնի երեխն արարեալ ՚ի  
մեծութի ամենակարոզութեն նորա, կամ այնպիսի  
գործք՝ յորս երեխ մեծութի ոյ. և զի բաղում են  
այս շործք, վասն որոյ յաւելու և զբառդ բազում.  
յոր միտ կամի ասել. օրհնեցլք զանձ հայելով ՚ի բա-  
ղում սքանչելի գործս մեծութեն նորա, կամ օրհնե-  
ցլք զանձ աեսանելով զայնափի մեծ ամեծ սքանչելիս՝  
յորս երեխ ու միայն զօրութի նորա, այլւ մեծութի

այնը զօրութեն և վայելութե փառաց նորա :

Մարթ է աստ իբր յարմարական մեկնութքի ի ձեռն  
զօրութեն և մեծութե իմանալ զներքին կատարելու-  
թիս ոյց . յոր միտ կամի ասել . օրհնեցէք զած ըստ  
անքաւ զօրութե նորա , և ըստ անշափ մեծութեան  
նորին . և ըստ այսմ բառդ բառում՝ դնի փոխանակ  
բառիս յոյժ . որպես թէ եղեալ էր . մեծ է ած և  
յոյժ մեծ քան զոր հնար է զմտաւ ածել . և զի այս-  
պիսի է , արժան է ասէ օրհնել զնա մեծամեծ օրհ-  
նութք և բազմադիմի օրինակաւ . յորս յաւելու և  
զպէսպէս գործարանս օրհնելոյ , և ասէ :

Դ . ( ) բհնեցէտ չնա 'է յայն օրհնութէ . օրհնեցէտ չնա  
սաշմոսիս և օրհնութէ :

Ե . ( ) բհնեցէտ չնա շնծութէ , գովեցէտ չնա սորտիսթէ :

Ֆ . ( ) բհնեցէտ չնա 'է բան տաղը . գովեցէտ չնա 'է բան  
բան լուլս :

Արժան է գիտել . զի աստի սկսեալ յերեսին յոյսո-  
սիկ համարս իւրաքանչիւր բառք առաջի դնին ըստ  
մերում թարգմանուե փոխանունուե ձեռվ , այսինքն  
փոխանակ այլեայլ գործեաց նուագելոյ . և նախ  
գործին այն՝ որ կարգի օրհնել զած բարձրաձայն՝  
կոչի 'ի սմա օրհնութէ . որովնշանակի փող . ըստ որոյ  
յերը " զնի սօֆտ և 'ի լատ " նուագ : Երկրորդ՝ այն  
որ կարգի օրհնել գորովաձայն՝ կոչի նոյնպէս օրհնու-  
թէ . որովնշանակի քնար . ըստ որոյ յերը " զնի  
սինու , և 'ի լատ " նուագ : Երրորդ՝ այն որ կար-  
գի օրհնել քաջարուեստ սաղմոսիւք , կոչի սողնու .  
որովնշանակի սաղմոսարան , այն է տաւիզ , ըստ  
որոյ յերը " զնի նէլլէ . և 'ի լատ " քուլիւնում : Հոր-  
բորդ այն՝ որ կարգի օրհնել յնծութք՝ կոչի յնծու-  
թէ . որովնշանակի թմբուկ . և ես թմբկանման ինչ  
գործի . զի յերը " և յայլո՞ երկու նուագարանք դնին  
'ի սմին . մին թօք , և միւսն նախօլ . և 'ի լատ " նիմ-  
ֆանում և տուամ : Հինգերորդ՝ այն որ կարգի օրհ-  
նել ուրախութք , կոչի սողակութէ . որովնշանակի

Ա Ա Ն Ա Մ Շ Ճ Ֆ ։ միւսն բազմազեայ և միւսն բազմեզեգեգ-  
նեայ . ըստ որոյ յեթր՝ փոխան միոյն դնի դնելմ , և  
փոխան միւսոյն ռուկան . և 'ի լատ' փոխան առաջնոյն  
քուրէ , և փոխան երկրորդին ռուկանմ . ոյյնպէս է  
և յայլ թարգ' : Ա եցերօրդ՝ այն որ կարգի օրչնել  
քաղցը ձայնիւ , կոչի բան տաղը . այն է , քաղցը բանցիւն  
ծնծղայ . ըստ որոյ յեթր՝ դնի յելյէլ ռամա . այս է ,  
ծնծղայ լսելի , կամ ծնծղայ երկնային . իսկ 'ի լատ'  
դնի ժիշտալում ունել ռամա . այս է ծնծղայ բարե հնցիւն  
լութներօրդ այն՝ որ կարգի օրչնել մեծաբարեառ ,  
կոչի բարբառ լսել . այն է ծնծղայ յորելեան . ըստ  
որոյ յեթր՝ դնի յելյէլ նեռառա . այս է՝ ծնծղայ յորե-  
լեան , կամ ծնծղայ արագացնցիւն . և 'ի լատ' դնի  
ժիշտալում իւղիլոյիծնիս . այս է ծնծղայ յորելինի . զայս-  
ցանէ տես 'ի ներածութե . ( դլ . ժիկ' )

Համենայնի յայսոսիկ որպէս և տեսանես՝ յեթր՝ և  
յայլս ինն գործիք օրչնելց դնին որոշ անուամբք .  
իսկ 'ի մերումն եօթն , և այն ևս հասարակական  
անուամբ ըստ ճարտասանական ոճոյ . որոյ պատճառն  
ու այլ ինչ երեկի լինիլ , բայց եթէ այս , զի ու դոյլ  
յազգի մերում նուագարանօք սազմուել : Ա յլ քան-  
զի երանելին դաւիթ զայս ամենայն նուագարանս  
սքանչելի իմն օրինակաւ դասակարգեաց 'ի նուագիւս'  
սոքիմքք աւասիկ 'ի յորդոր մատչի աստ օրչնել զանձ .  
և նախ 'ի մէջ բերելով զերիս 'ի նուագարանացն  
ասէ :

( Դ հնելյէտ նաև 'ի յայն օրհնութե . օրհնելյէտ նաև սազմուիտ  
և օրհնութե . Բառդ օրհնութե յառաջնուում հատուա-  
ծի դնի փոխանակ փողոյ . իսկ յերկրորդումն փոխա-  
նակ քնարի . որպէս յայտ է 'ի վերոյ զթելոցդ' : Ա յլ  
բառդ սազմու՝ դնի փոխանակ սազմոսարանի այսինքն  
փոխանակ տաւզի , որ է տասնազեայ գործի եռան-  
կիւնաձեւ նման սանթուուի : Ա ոքիմքք ասէ օրչնեցլք  
զանէր . որ է ասել . յօրչնել ձեր զործ՝ փող հարջիք  
և քնար , ընդ նոսին և զազմոսարան որովք նշանա-  
կին ըստ հոգեսորին , միտք , կամք և յիշողութե . կամ  
հաւատք , յոյս և սէր . որովք օրչնել զանձ յորդորէ .  
Դ մէջ բերէ ապա և զայլ երկուս գործիս ասելով .

( Ե հնեցէս զնա յնծութ . օրհնեցէս զնա ուրախութ : Ծառդ յնծութ՝ դնի աստ փոխանակ թմրկի , ևս և փոխանակ այլ իմն թմրկանման գործարանի , զի որպես ասացաք ՚ի վերոյ , յերբ ՚ և յայլս՝ երկու գործիք գնին աստ : Իսկ բառդ ուրախութ՝ դնի փոխանակ բազմաթելնուագարանի , ևս և փոխանակ այլ իմն բազմել :

զեգնեայ գործւոյ ըստ վերագոյնդ գրելոյ :

Առքիմք ևս յորդորէ մարդարեն օրշնել զած . որ ըստ հոգեորին նշանակէ օրշնել յնծութք հոգւոյ և ուրախութք որտի : Հետ ՚ի մէջ ըերելոյ մարդարէ ին զայսոսիկ նուռագարանս , առաջի առնէ և զայլ երկուս առելով :

( Ե հնեցէս զնա ՚ի բան առշը . օրհնեցէս զնա ՚ի բարիս լսելիս : Ծառդ առշը՝ որ է ածական գոյական անուանդ ՚ի բան , իբր յոգնական դնի , որպէս թէ եղեալ եր ՚ի բանս քաղցօւնս : Այնպէս և բառդ բարիս լսելու որ է իբր անյօդնական , զօրութք իբր յոգնական դնի . որոյ վասն և բառդ լսելիս՝ որ է ածական նը , եղեալ է յոգնակի :

Արդ բառքդ ՚ի բան առշը՝ դնին աստ փոխանակ ծնծ զայից քաղցը հնչելոց . իսկ բառքդ ՚ի բարիս լսելիս՝ դնին փոխանակ յօրելեան ծնծ զայից՝ առ ՚ի լսելի առնել զբանս օրշնուեն ոյ : Վյագիմք գործեօք ասէ օրշնեցէք զած . որ ըստ հոգեորին նշանակէ օրշնել զած այնպիսի օրշնութք՝ որ իցէ հանցյ առաջի նորա՝ իբրեւ զբան քաղցը , և իբրեւ զբարբառ արժանի լսելի լինելոյ : Օ այսոսիկ եղեալ մարդարէին կնքէ զբան իւր և ասէ :

Դ. ( Ե հնեցէս զնա ՚ի յայն գոհութէ , ամենայն հոգին օրհնեցէս զուբք :

Վյա բան ըստ աւանդելոյ ոմանց է իբրեւ կնիք բոլոր սաղմոսաց , եղեալ յայնմանէ որ հաւաքեաց զամենայն սաղմոսս ՚ի մի , ուր ամենայն հոգիք միանգամայն յօրդորին յօրշնուի և ՚ի գոհութք ոյ : զինախ ասէ :

( Ե հնեցէս զնա ՚ի յայն գոհութէ : Ծառդ գոհութիւն՝ Ե-

թէ զիցի աստ փոխանակ նուագարանի , նոյնանայ  
ը նախընթացին . իսկ եթէ զիցի ըստ յատուկ հա-  
նակութե , ցուցանել զառաւելութի ինչ հանգամա-  
նաց օրհնելոյ զանձ , որպէս թէ եղեալ եր . յօրհնել  
մեր զանձ մատուցիք նմա միանգամայն և գոհութ  
չնորհակալութե վասն արժանի առնելոյ զանձ օրհ-  
նելոյ զինքն : Եւ զի զոյս բան առ ամենեսին կար-  
գէ , վասն որոյ յաւելու և առ :

Ա հնայն հոգին օրհնեցէն զտէր : Դ սաշ . խնդ . 22 . փո-  
խանակ հոգւոյ եղ մարմին ըստ ժամագլքին , և աստ  
զնէ հոգի . զի ցուցցի թէ վայել է օրհնութի արար-  
չին եթէ հոգւոց և եթէ մարմնոց : Եւ որպէս անդ  
մարմնով նշանակիւր ամենայն մարդ՝ սոյնպէս և աստ  
հոգւովլք նշանակին ոչ միայն պարզ հոգիք , որպիսի  
են հրեշտակիք , և հոգիք երանելոց , այլ և ամենայն  
մարդիկ՝ զի բառս հոգի՝ որ նշանակէ զբանական մասն  
մարդոյ , բազում ուրեք 'ի ոք զիրս զնի փոխանակ  
բոլոր մարդոյ , որպէս յայտ է (ծնն . խնդ . 25 . 26 .)  
Ուստի առեւ սարդիս չնորհալի ('ի մեկն . առ . յովհ . դ .  
3 . հառ . դ .) \* հոգի զմարդն անուանէ . քանզի սո-  
վորութի է գրոյ՝ հոգի զմարդն անուանել : Եւ  
դարձեալ առեւ ('ի մեկն . առ . պէտ . դ . 20 . հառ .  
ը .) \* սովորութի է ածային զբոց . . . բազում ան-  
ն , գամ զհոգին յիշելով զմարմինսն նշանակել (հան-  
ն , գերձ հոգւով ) , և զմարմինսն յիշելով զհոգինս  
(հանգերձ մարմնով ) . 'ի նշանակել զբոլոր մարդն .  
և ըստ այսմ առեալ յարդ որէ աստ մարդարեն զամե-  
նայն բանաւորս յօրհնութի այ , և առաւելապէս զայ-  
նոսիկ՝ որը հոգւով վարին , զի սոքա և եթ կարեն  
իբրև հոգիացեալք արժանապէս օրհնել զանձ յաւե-  
տեան :



## ՄԵԿՄՈՍ ՅԵՒԵԼՈՒԾՈՅՑ

Երգ շնորհակալութե դաւթի առ անծ վասն յաղթու.  
թե՞ն՝ զոր արար ընդդեմ գողիաթու :

Այս ապշտ ինքնագիր Պատմեն արդատոյ թուաց . Ես ժամանա-  
կի չե եւ նո նահասով ընդրեմ գողիաթու , առաջ առա-  
ջա , և ամենայն զօրացն իսբայելի :

**Պ**ատր եւ ես ցեղաբոս իմ , և իրաւուր ՚է առն հօր իմոյ .  
արծել շիւալին հօր իմոյ : 2 Չեմ արարին  
ապշտաւան . և մասաւան իմ իւղեցին գործե օքնաւթեան :  
3 Խոչ արտ ՝ պատմեսց զայս թն իւամ . ինքնին ուեր ամ-  
ենային լուցե շամենայ : 4 Ես ապատեաց ուեր զիւելցոսի իւր .  
և համբարչ չես ՚է հօրէ իւալին հօր իմոյ . և օծ չես յա-  
ծան իւրայ իւրոյ : 5 Ելշբոր իմ մեծանեծ և գեղցուիր .  
և համեցաց ընդ նոսս ուեր : 6 Ելլեւ ։ ընդ առաջ այլաց .  
այն , և ապալցու պատման նորու : 7 Հանի զառաւթեն ՚է նմ-  
անէ , և հարդ շնչար նորին . և բարի զառեաւթին յարդացն  
իսբայելի :

## Ա. Ե. Բ. Շ. Ա. Գ. Ի. Բ.

Այս ապշտ ինքնագիր Պատմեն արդատոյ թուաց . Ես ժամա-  
նակի չե եւ նո նահասով ընդրեմ գողիաթու , առաջ առա-  
ջա , և ամենայն զօրացն իսբայելի :



**Ա. Ե. Բ. Շ. Ա. Գ. Ի. Բ. ՄԵԿՄՈՍԻ ՅԵՒԵԼՈՒԾՈՅՑ**  
նապէս ցուցանէ , թէ սոյն այս սաղմնոս ոչ  
է եղեալ ՚ի սաղմնոսարանի՝ այլ ինքնագիր  
այսինքն առանձինն գրեալ և ուրոյն եղեալ արդատոյ  
թուաց չ'ծ . սաղմնոսաց . ուստի և ոչ գտանի յամենայն

ՍԱՂ. Յ. ՅԱՒԵՎ. ՏԱԿ. ՄԱՆՈՒԵԼ  
սաղմոսարանս ոչ յեթք" և ոչ 'ի քաղդ", և ոչ 'ի հա-  
սարակական օրինակս լատինացւոց, և ոչ յընաիր  
օրինակս եօթ". այլ միայն 'ի թարգ" ասոր և արար  
և յօրինակս ինչ յունաց, և առ ոմանս 'ի նախնեաց.  
և այն՝ ոչ իբրև կանոնական գիր, որպիսի են այլ  
սաղմոսք, այլ իբր արտաքոյ. սմին իրի և ոչ եդա-  
'ի հանդիսական պաշտամունս եկեղեցւոյ՝ ոչ 'ի մե-  
րումն 'ի սկզբանէ, և ոչ այլոց ազդաց. և յայս իսկ

ու ոք ամենեկին փոյթ կալաւ մեկնել զսա:

Վասցի 'ի սկզբանէ. զի որ 'ի մերում տօնացուցի  
գնի երգել զսա 'ի ձաշու պենտէ կոստէին, թուի  
թէ յետոյ է մուծեալ. և այն՝ վասն գտանելոյ սո-  
րա 'ի վերջ սաղմոսարանին, որ աւարտի 'ի նմին  
աւուր:

Վ. յլ վարդան յարմարական իմն մեկնութի դնէ ա-  
ռաջի ասելով. \* սա ասի յեկեղեցւոյ 'ի յիսներորդի  
" պենտէ կոստէին յաւուր իջման ամենառը հոգւոյն  
" յառաքեալսն զկնի հարիւր և յիսուն համարոյն.  
" որպէս թէ խոնարհեալ հոգի ամենայն՝ նմանապէս  
" դաւթայ առցէ զհոգին ոք. զի պատարագ ոյ հո-  
" գի խոնարհ, զօր ոչ արհամարհէ հոգին ոք. որոյ  
" յուսով երգեն մանկունք եկեղեցւոյ յորում աւուր  
" յսոնարհեցոյց զերկինս և էջ տէր ||:

Խսկ վասն բնանագէք բառիդ՝ դրէ՝ զայլ իմն ցուցանել.  
\* զայլսն ասէ երգիչքն գրէին ասափ և իդիթում և  
" որդիքն կորիսայ և այլքն. իսկ զսա գրեաց ինքն  
" գաւիթ. այլ այս չերևի հաւանական: Որպէս և  
իցէ որովհետեւ կը սա զանուն սաղմոսի, և դնի 'ի  
սաղմոսարանի մերում, պատշաճ թուեցաւ մեզ 'ի

մեկնութի մատուցանել և զսա:

## Բ. Ա. Ե.

ա. **Պ**ատը էի ես յեղբարս իմ, և իրասեր 'ի տան հօր իմոյ. արածել զիտաշինս հօր իմոյ:

## ՄԵԿԻԱԼԻ ԹՎԵՏԵՐ

**Օ**մեծութի բարերարութեն ոյ և զբարձրութի փառաց նը կամելով ցուցանել մարդարէին՝ զփոքքիութի իւր և զնուաստութի անմինն առաջի առանէ. և նախ ըստ փոքքիութեն խօսելով ասէ:

**Փ**ատը էի ես յեղբարս իմ, և իրասեր 'ի տան հօր իմոյ: Ութեղաղք էին որդիքն յեսեայ, որոց կրտսեր էր սա ինքն դաւիթ. վասն որոյ վկայելով զանձնէ ասէ. փոքք էի ես քան զեղբարս իմ, և խոնարհ քան զայլս որք էին 'ի տան հօր իմոյ. բայց ոչ հայեցաւ անձ 'ի փոքքիութի իմ, այլ 'ի մեծութի իւր, որով և կամեցաւ մեծացուցանել զիս քան զեղբարս իմ: Խյօսելով ապա և զնուաստութի իւրմէ՝ ասէ:

**Վ**արծել զիտաշինս հօր իմոյ: Խամի ասել. փոքք գոլով իմ քան զայլս՝ որք էին 'ի տան հօր իմոյ՝ նուաստ համարեալ էի. վոյ և 'ի նուաստ գործս կայի՝ այս ինքն յարածել 'ի վայրի զիտաշինս հօր իմոյ. այլ անձ ոչ 'ի նուաստութի իմ, այլ 'ի բարձրութի իւր հայել լով կամեցաւ բարձրացուցանել զիս:

**Խ**որհրդաբար, այս քան ասի 'ի դիմաց քոի, որ փոքքիացոյց զանձն, և փոքք համարեցաւ 'ի մէջ եղբարց իւրոց այսինքն 'ի մէջ հրէից, և կրտսեր երեւցաւ յազգին խօսայէլի՝ որ էր տուն հօր իւրոյ. որ և նախ քան կմարդանալն արածեր զիտաշինս հօր իւրոյ զհրէշտակս. և տեսեալ թէ երկրաւոր ովնացք իւր մոլորեցան՝ եկն առ նոսա, և սկսաւ արածել իւրով աւետարանական վարդապէտութէ: Ու որպէս ասէ ծործորեցին ('ի մեկն. մատ. գլ. ժամ.) \*յաւե,, տարանելն անդ փոքքիկ անուանեաց զինքն յասելն անդ փոքքիկ յարբոյութէ երկնից մեծ է քան զնալ.

ուր \* փոքրիկ զինքն ամել ըստ դաւթի՝ փոքր էի ես  
,,յեղաբս իմ” : Խոկ զորս գործովք կատարեաց քո,  
զայնմանեւ գրել մարդարեն ՚ի յաջորդսղ՝ ՚ի մէջ բե-  
րելով զայն զոր արար ձեռօք խըսովք . վասն ո՞յ

— 2 —

Հանձար մտայն դաւթի վերառեալ յանձային հանձարոց՝ այնչափ պայծառացաւ, մինչ զբեթե յերկնային իմն վիճակ այլափոխելով կարօղ լինի նմայութեալ զօրհնութիւն համաձայնս երգոց երկնային զուարթնոց. որպէս տեսանի ՚ի սաղմոսս նորա. Վոյն այս հանձար նորա յայսչափ բարձրութիւն վերտառեալ յառաւելութէ անտի զեղոյր զօրութիւն, և ՚ի ձեռս նորա յօրինել զերդարանս, և ՚ի նոսին հաշեցուցա ներ գերգս օրհնուեն. Յայսոսիկ հայելով ասեւ:

Q  
Ենտ ի բարեկ սաղմառաբան։ և Տառածութ ի հաղթեցն գումար ծի օրհնառնեն։ Չազք մեղուաց ՚ի սկզբան ուտեն զմեղը ծնողացն։ այլ յորթամթեաւորին և զօրանան, ինք եանք ևս շինեն և ուտեն։ Այսպէս և դատիթ ՚ի սկզբան անդ ուտեր իբր զմեղը յօրհնութեցն մովուսի, ևս և յօրհնութեց երկնային զուարթնոց։ այլ իբրեւ թեաւորեցաւ ՚ի հոդի իւր, և զօրացաւ, և սլացաւ, ինքնին սկսաւ կազմել զմեղը օրհնութեց և սաղմնաց, և ուտել ևս անտի, և բերկրիլ յայն, և զփեթակ մեղու ևս յօրինել, այսինքն զաղմնասրանս։ և զայս յայտաննեւ առաջիկայ բանիւդ։ որով կամի ասել։ ՚ի նուաստութեն իմում և յանարդ ծառայութես յարածելն անդ զինուինս հօր իմայ ՚ի բացօվեայս, ոչ այլ ինչ էր իմ միմիթարութի և ցնծութի, եթէ ոչ յօրինել զերգս սաղմնաց և օրհնութեց և նուագել զայնս առած։ և զի ցանկայի քաղցրահնչեն գործեօք ևս նուագել, արարի ձեռօք իմովք զաղմնասրանն՝ այսինքն զօրհնարանս սաղմնաելոյ, և կաղմեցի մատամբ իմավ զգործիս նուագելոյ զօրհնութիս ոց։

Առղմբսարանաւ իմօցեալ լինի աստ այն եթիայնածիդ. եռանկիւնածի. զործի բաշմսուղեայ կամ տասնաղեայ

որ փոքր մինման է սանթուռի, զորյ և զձեն մարթ  
է տեսանել՝ ի պատկերսն դաւթի, նկարեալ՝ ի ձեռս  
նորա: Խսկ գործեաւօր հնութեն՝ թուի թէ նշանակի  
աստ այն նուագարան՝ որ յայլազգեաց կողի քէման.  
կամ այլ գործի եօթնազեայ նման նմին՝ յարմար ի  
նուագել զսաղմոս: Օ այսպիսի երգարանս յօրինե-  
լով դաւթի՝ ի սոսին առանձինն սաղմոսէր ի փոքր-  
կութե անդ իւրում, և ի նոյնս սփոփելով ցնծայր  
ի հոգի իւր: ի տասնազեայսն զտասն մատունսն ի  
կիր արկեալ պահպանութե տասն պատուիրանաց: և  
յեօթնազեայսն յեօթն առաքինութիւնս զօրացեալ՝  
արժանաւորելով եօթն պարգեաց հոգւոյն արյ:  
Խորհրդաբար ձեռքն յափի այսինքն իմաստուի և զո-  
րութի նորա, կամ խոնարհութի և հնազանդութի  
նորա՝ արարին սաղմոսարան, այսինքն թէ սահմա-  
նեցին զաւետարանն ար: և մատունք նորա այսինքն  
տնօրէնուիք նր՝ կազմեցին զեօթնազեայ խորհուրդս  
որ եկեղեցւոյ:

Դարձեալ՝ ձեռք նորա ձեռնադրեցին զաւաքեալսն  
իւրե զսաղմոսարանս, և մատունք նորա զաշակերտոն  
իրը զգործիս օրհնութեն: զոր և հաստատեաց այ-  
նու, զի ի համբառնալն յերկինս՝ վերացուցեալ ըզ-  
ձեռս իւր՝ օրհնեաց զնոսս:

Դարձեալ՝ ձեռք նորա տարածեալ՝ ի վերայ խաչին  
արարին զնոյն զայն սաղմոսարան և գործի օրհնուե.  
զի ի նմա ընթերցեալ լինին հանդէսք չարչարանաց  
նորա իրը ի սաղմոսարանի: և նովաւ հալածին դեք  
իրը սաղմոսարանաւ, որպէս եղեւ առ սաւուղաւ: և ս  
և ի նա և նովաւ օրհնին ամենայն իրք և գործք մեր:  
Օ այսոսիկ եղեալ մարգարէին՝ մատչի ի չնորհակա-  
լութի այ և ասէ:

Է. Ասէ որդ՝ ո դասմայն զայս թի իմասմ. ինոնին ուեք ո-  
մնայնի ըստիշ շնմեայն:

Ո՞եծ եղե յոյժ խնամք բարերարութեն այ առ դա-  
ւիթ՝ ի ձոխացուցանել զփոքրկութի նորա հոգւով  
սաղմոսասացութեն, և ի բարձրացուցանել զնուաս-  
տութի նորա յօծումն թագաւորութեն: և զայս կա-  
մելով չնորհակալութե յայտնել զարմացական դնէ

զբանն , և ասէ :

Իսէ արդ՝ ո՞ պարհեցէ զայս քն իմաստ : Այս եղանակ  
իմօսից ոչ միայն ցուցանէ զառաւելութի բարերարու-  
թեն եղելոց առ դաւիթ , այլև զմեծութի ինդու-  
թեն՝ զոր ուներ նա ՚ի սրտի . որպիսի եղեւ և ՚ի սար-  
բա , որ յառաւելութենէ ինդութեն գոչեր (ծնն-  
իան . 7.) \* ով պատմեսցէ արբահամու եթէ մնուցա-  
,, նէ զմանուկ սառայ . իբր թէ չէ բաւական ոք ՚ի  
պատմել . ըստ այսմ կարգէ և աստ դաւիթ զբան  
իւր . մեծ եղեւ ասէ յոյժ բարերարութին այ՝ զոր ե-  
ցոյց յիս , և ո՛ կարիցէ ըստ արժանւոյն պատմել զայս  
նմա . այսինքն ո՛ կարիցէ յայտնի ցուցանելով զմեծու-  
թի այսր բարերարութեն զարժանաւոր բանս չնոր-  
հակալութեն մատուցանել նմա :

Առվին դիտէ ցուցանել՝ թէ այնչափ մեծ եղեւ բա-  
րութին այ առ ինքն , մինչեւ խոստովան լինիլ թէ ոչ  
ինքն և ոչ այլ ոք բաւական է պատմել զայն , և այ-  
նու բաւականապէս չնորհակալ լինիլ զոյ : Ի՞այց քան-  
դի լսել ևս ոչ կարեր , յաւելու պատմել , և այնու  
չնորհակալ լինիլ . շատ լիցի ինձ ասէ այս՝ եթէ լուի-  
ցէ անծ . և առ այս յարէ զկնի , և ասէ :

Խանին քը ամենայն լուիցէ շամենայն : Այսինքն , ՚ի պատ-  
մել իմում զբարերարութին այ , և ՚ի գոհանալո իմ  
այնու զնմանէ , նա ինքն՝ որ է տէր ամենայնի՝ և ձա-  
նաչէ զամենայն , լուիցէ քաղցրութ զամենայն զբանս  
իմ , և իբրեւ համայական ինչընկալցի զայն :

՚ թարգ՝ ասորւոց դնի \* ո՛ պատմեսցէ այ իմում ,  
,, նա է տէր և ան իմ : Հարաբ դնի \* ո՛ ուսուուցէ  
,, զիս . (պատասխանի) տէր իմ և ան իմ : ՚ գիսս  
ինչ լատինացւոց՝ ուր յիշի այս սաղմաս , ՚ի կատա-  
րեալն դնի բայդ պարմէլ յասելն : \* ՚ ո՛ պատմեսցէ  
,, տն իմում . նա (է) տէր , նա լսող ամենայնի :

Այսոքիկ թարգմանութիք կարեն նոյնանալ ընդ մե-  
րումս այսպէս . ո՛ կարաց և ո՛ կարիցէ արժանապէս  
գոչութի մատուցանել այ վասն մեծի բարերարուն  
նորա , և ո՛ արգեօք ուսուուցէ և մարզեսցէ զիս ՚ի  
սոյն . որովհետեւ ոչ ես և ոչ այլ ոք բաւական է առ  
այս . և սակայն նա ինքն անձ՝ որ արար ընդ իս զայս-  
պիսի բարերարութի՝ լուիցէ զգոհութի իմ , կամ

ընկալցի գոնէ զփափաքիմ՝ որով ցանկամ մատուցանել նմա զգոհուին, և այս շատ է ինձ։ Օ այս եղեալ մարդարեն՝ առաջի մատուցանէ զայն՝ զոր կամբը պատմելու վասն որոյ ասէ։

Դ. **Լ**յա առաջեաց աեր զհրեշտակ էւր, և համբարչ զես 'ի հօրէ խաշանց հօր իմոյ, և օծ զես յօծումն էւցու էւրոյ։

Ե. **Ա**ղբարդ իմ մէծամեծ և գեղեցին, և ոչ համեցաւ ընդ նոսա աեր։

Պատմութիւն այսր՝ յայտնի աւանդի յառաջին գիրս թագաւորաց. (ԺՂ. 4-13.) զոր և յառաջ բերեալ է մեր 'ի սաղ. ՀԵ. 70. տես անդ. 'ի նոյն հային և այսոքիկ բանք՝ յասելն։

Լյա առաջեաց աեր զհրեշտակ էւր, և համբարչ զես 'ի հօրէ խաշանց հօր իմոյ և օծ զես յօծումն էւցու էւրոյ։ Բառդ հրեշտակ՝ ոչ դնի աստ փոխանակ անմարմին էակի, այլ փոխանակ պատգամաւորի, այն ինքն է սամուել մարդարէ. զսա ասէ առաքեաց ած իբրև զհրեշտակ իւր վասն օծանելոյ զիս թագաւոր. և միջնորդութ նորա և բանիւ նորա կոչեաց զիս 'ի դաշտէ՝ ուր արածէի զհօտս խաշանց հօր իմոյ. և բարձրացոյց զիս 'ի նուաստութէ իմմէ 'ի փառս թագաւորութ, զի էօծ զիս թագաւոր՝ ոչ օտար իւզով, այլ իւրով, այսինքն այնալիսի իւզով որ էր օրհնեալ ըստ օրինաց։ Աամելով ապա մեծ իմն ցուցանել զայս բարերարութի ոյ եղեալ առ ինքն քան առ եղեարս իւր՝ յարէ զինի և ասէ։

Լյա ղբարդ իմ մէծամեծ և գեղեցին, և ոչ համեցաւ ընդ նոսա ասէ։ Աամի ասել թեպէտ և առաւել արժանաւորք երեւեին եղբարք իմ յօծումն թագաւորութէ, զի էին մեծք հասակաւ և գեղեցիկը տեսլեամբ, բայց ած ոչ համեցաւ օծանել զնոսա, այլ զիս, որով և խաղաց հողի նորա 'ի վերայ իմ. և յաւելաւ յիս զօրութէ մեծ։

Կարհրդաբար, այս բան համեմատութ տռաջին համարոյն առեալ ասի 'ի դիմաց քսի, տես անդ. իսկ յինքեան մատծեալ ասի 'ի բերանոյ մարդկային

բնուե այսպէս. առաքեաց տէր զգաբրիել հրեշտակ  
իւր յաւետաւորութիւն փրկութե. և համբարձ զիս  
զանասնացեալս 'ի փառս ածութե. զի էառ զընուի  
իմ, և էօծ յօծումն իւղոյ ածութե : Եղբարք իմ  
հրեշտակք, մեծամեծք և գեղեցիկք քան զիս, այլ  
թողեալ զնոսա՝ ընդ իս հաճեցաւ : Իսկ թէ զինչ  
արար՝ որ օծաւն՝ յայտ առնէ մարգարէն՝ ի յաջորդող,  
'ի մէջ բերելով զյաղթուին զայն՝ զոր ինքն արար  
ըդէմ զողիաթայ. վասն որոյ ասէ :

Դ. **Ելլէ ես ընդառաջ այլազգույն . և նզրէցի զնուան  
նորա :**

Ե. **անի զսուաէրն՝ ի նմանէ, և հասի զգլուին նորին .  
և բարձի զնուխառինս յորդուոյն իսրայէլի :**

**Եյս այն պատմութիւն է՝ որ զրի յառաջին գիրս  
թագ. (ժԷ. 40-52.) ուր պատմի թէ զիարդ ել  
դաւիթ ընդգեմ զողիաթու, և եհար զնա և սպան .  
անս՝ ի նշանակեալ տեղիդ : Եւ քանզի զայս արար  
յանուն նոն, որպէս և զրի անդ, 'ի զօրութիւն նորա  
պարծելով համարձակ ասէ :**

**Ելլէ ես ընդ առաջ այլազգույն . և նզրէցի զնուաննորա :**  
**Եյսինքն տեսեալ իմ զայլազգին զողիադ, որ նախա-  
տէր զորդիսն իսրայէլի . և հայեցեալ թէ ոչ ոք էր՝  
որ վանէր զնա, ապաւինեցայ յած իմ, և ելի առան-  
ձինն ընդգեմնը հինգ քարամբք, և մեծացուցանե-  
լով զանունն այ իմոյ նզովեցի զկուռս նորա . և քա-  
րամբ միով հարի զՃակատ նորուն, և կործանեցի 'ի  
վայր :**

**Եյս կործանումն զողիաթու եղե տիրապէս յոյ .  
եղե և 'ի դաւթայ զօրացելոյ զօրութիւն այ . բայց  
եղե 'ի հարատութիւն զողիաթու իբր յառթէ : Եւ  
յայս սակս յակոբ մծքնայ հայրապետ գրէ 'ի ճառն .  
Ե. \* Հպարտացաւ ասէ զողիաթ 'ի վերայ դաւթի,  
,, և անկաւ և կործանեցաւ առաջի նորա || :**

**Իսկ նզովքն՝ զոր դնէ՝ եթէ հայիցի 'ի ժամն յայն՝ յո-  
րում սպան զգողիաթ՝ ցուցանէ զանարգել դաւթի  
զկուռսն զողիաթու . զի 'ի հայհօյել նորա զած՝ դա-  
ւիթ ևս նզովեաց և անէծ զչած նորա և տկար ե-**

360

## ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

շոյց զնա գործով իւրով. իսկ եթէ հայիցի յայլ ժամանակ՝ ցուցանէ զկործանել նր յետոյ զկուռս ամաղեկացւոց և զայլոց բազմաց. որով կասեցոյց զբազումն ՚ի պաշտելոյ զայնպիսիս. և զամբարտաւանութի նոցա իբրև զգլուխ նոցին եհատ. զորմէ դրէ ՚ի յաջորդ համարն ՚ի մէջ բերելով զհատումն դլխոյն գողիադայ յասելն:

Պահի զսուսերն ՚ի նմանէ, և հապի զգլուխ նորին, և բարձի զնախառին յորդուցն իսրայէլի. Այսինքն յետ կործանելոյ իմ զհսկայն զայն քարամբ՝ չունելով առ իս սուսեր՝ մատեայ ՚ի դի նորուն, և հանի ՚ի միջոյ նորազուսեր նորին, և նովին սուսերաւ հատի զգլուխ նորին. և այսու բառնալով ՚ի միջոյ զնախատիչ որդուցն իսրայէլի՝ բարձի զնախատելի երևիլ նոցին: Այս հանդես դաւթի ընդդէմ գողիադու ստուերակը իրէր յինքեան զհանդէս յաղթութեն՝ զոր արար յաք ըստ լեդէմ անմարմին գողիադու, հարեալ զնահնդեքումբք վիրօք. նզովեաց ևս զկուռս նր խայտառակելով զկուապաշտուին և եհան զսուսեր նր ՚ի նմանէ, այսինքն զհնարս նորա, և զայն ամենայն, որով յաղթէր նա. և զնոյն զայն հնարսն ՚ի գագաթ նորադարձուցանելով եհատ զգլուխ նորուն, այսինքն զհպարտութի նորին. որով և եբարձ զնախատինս յորդուց մարդկան. և զօրացոյց զնոսա ելանել հզօր զօրութ ընդդէմ բանակի զօրաց նորա, և հնդատառանուամբ իւրով իբր հնդեքումբք քարամբք հարկանել և կործանել զնոսա, և յաղթական գտանելով հրաշալի հռչակել զյաղթանակն փառաց իւրոց յարքայութեան իւրում և երկրպագիլ յամենեցունց յաւիտեան:

## Ա. Բ. Խ Շ Վ Ե Կ Ե

Բ. հապուրէ, և ուներրիդ Աստունի Ասղճոսին:



